

Academia de Studii
Economice din Moldova

Universitatea „Ștefan cel
Mare” din Suceava, România

Stefan Batory Academy of
Applied Sciences, Skierniewice,
Poland

KPMG în Moldova

**PARTENER GENERAL: THE ASSOCIATION OF
CHARTERED CERTIFIED ACCOUNTANTS (ACCA)**

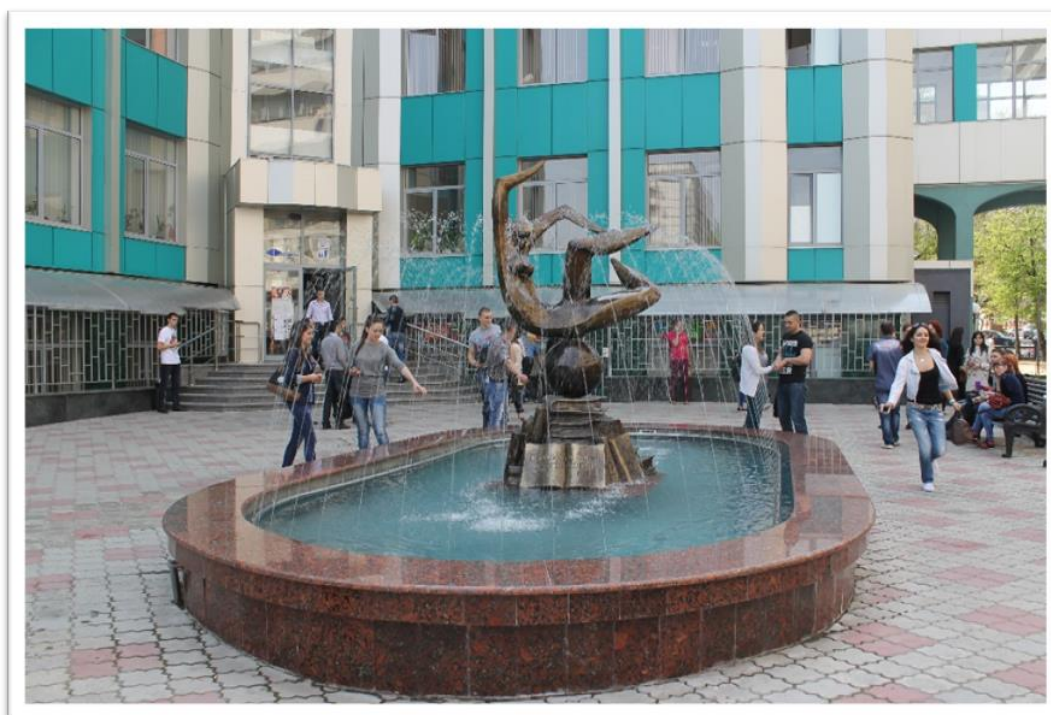

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026, XVth Edition

Collection of scientific articles

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ DE
CONTABILITATE, ISCA 2026, Ediția a XV-a**

Culegere de articole științifice

**April 3-4 2026, Chisinau,
Republic of Moldova**

CZU657(082)=135.1=111=161.1

I-58

Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui articol aparține autorilor.

Coordonator al Culegerii de articole științifice: Lazari Liliana

Machetare și editare tehnică: Lazari Liliana, Budan Maria

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2026, XVth Edition : Collection of scientific articles = Conferința științifică internațională de contabilitate, ISCA 2026, Ediția a XV-a : Culegere de articole științifice, April 3-4 2026, Chisinau / coordonator: Lazari Liliana ; scientific committee: Alexandru Stratan [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2026 (SEP ASEM). – 345 p. : fig., tab. color.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Academia de Studii Economice din Moldova [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Ref. bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-182-33-1 (PDF).

Text : electronic.

657(082)=135.1=111=161.1

I-58

©Academia De Studii Economice din Moldova, 2026

©Universitatea Ștefan Cel Mare, Suceava, România, 2026

© Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland, 2026

© Serviciul Editorial-Poligrafic al ASEM

ISBN 978-9975-182-33-1 (PDF).

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2026>

Indexată în:

SCIENTIFIC COMMITTEE ISCA 2026:

[Alexandru STRATAN](#), Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova

Silvia FELDIOREAN, ACCA, UK

Victor VOLUȚA, KPMG Moldova

[Liliana LAZARI](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

[Lilia GRIGOROI](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

[Veronica GROSU](#), Dr. Habil., Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Maia BAJAN](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

[Svetlana MIHAILA](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

[Elena HLACIUC](#), PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Hanna LEWANDOWSKA](#), PhD, Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland

[Alexandru NEDERIȚA](#), Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova

[Costel ISTRATE](#), PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania

[Teodora ROMAN](#), PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania

[Ciprian APOSTOL](#), PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania

[Ioan-Bogdan ROBU](#), PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania

[Camelia MIHALCIUC](#), PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Marian SOCOLIUC](#), PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Anatol MELEGA](#), PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Cristina Gabriela COSMULESE](#), Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

[Elena PETRYC](#), PhD, Київський Національний Економічний Університет імені Вадима Гетьмана,
Ukraine

[Nicolae BALTEȘ](#), PhD, Lucian Blaga University, Sibiu, Romania

[Liliana IONESCU-FELEAGA](#), PhD, Academy of Economic Studies, Romania

[Bogdan Stefan IONESCU](#), PhD, Academy of Economic Studies, Romania

[Ana MORARIU](#), PhD, Academy of Economic Studies, Romania

[Ovidiu Constantin BUNGET](#), PhD, West University of Timișoara, Romania

[Alin-Constantin DUMITRESCU](#), PhD, West University of Timișoara, Romania

[Ștefana Maria DIMA](#), West University of Timișoara, Romania

[Rodica Gabriela BLIDIȘEL](#), West University of Timișoara, Romania

[Bogdan DIMA](#), West University of Timișoara, Romania

[Daniela FESCHIYAN](#), University of National and World Economy, Bulgaria

[Nicolay ORESHAROV](#), University of National and World Economy, Bulgaria

[Radka ANDASAROVA](#), University of National and World Economy, Bulgaria

[Adriana TIRON TUDOR](#), PhD, Babeș Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

[Dan Ioan TOPOR](#), December 1, 1918 University, Alba Iulia, Romania

[Teodora Odett BREAZ](#), December 1, 1918 University, Alba Iulia, Romania

[Teodor Florin CILAN](#), Aurel Vlaicu University of Arad, Romania
[Daniel BOTEZ](#), PhD, University of Bacău, Romania
[Marian Ilie SIMINICĂ](#), University of Craiova, România
[Cristina MAZAS PÉREZ-OLEAGA](#), Universidad Europea del Atlántico, Spain
[Svetlana BYCHKOVA](#), PhD, Saint-Petersburg State Agrarian University, Rusia
[Hayk MNATSAKANYAN](#), PhD, Yerevan State University, Republic of Armenia
[Evghenii IONIN](#), PhD, Donetskyy Natsionalnyy Universytet Imeni Vasylya Stusa, Ukraina
[Aliona BÎRCĂ](#), Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova
[Anatol GRAUR](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Ruslan HAREA](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Galina BĂDICU](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Ludmila GRABAROVSKI](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Nataliia LOKHANOVA](#), PhD, Odessa National Economic University, Ukraine
[Hanna MOSKALIUK](#), PhD, Odessa National Economic University, Ukraine
[Nelea CHIRILOV](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Rodica CUȘMĂUNȘĂ](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Anatolie IACHIMOVSKI](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Georgeta MELNIC](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Natalia CHERADI](#), PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
[Lica ERHAN](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Lidia CAUȘ](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Natalia CURAGĂU](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Mihail GHERASIMOV](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Liudmila LAPÎTKAIA](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Angela POPOVICI](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Iuliana TUGULSKI](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Inga COTOROS](#), Academy of Economic Studies of Moldova
[Stela CARAMAN](#), Academy of Economic Studies of Moldova

ORGANIZING COMMITTEE ISCA 2026:

Liliana LAZARI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

Lilia GRIGOROI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

Veronica GROSU, Dr. Habil., Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

Maia BAJAN, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

Svetlana MIHAILA, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova

Cristina Gabriela COSMULESE, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania

Stela CARAMAN, Academy of Economic Studies of Moldova

Rodica FRUNZE, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Anastasia MIHAILA, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Gheorghe BALAN, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Margareta LUPAȘCU, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Violeta CODREAN, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Corneliu ȘOIMU, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova

Diana EFTODI, Master's student, Accounting and Audit, Academy of Economic Studies of Moldova

Rodica URSACHI, Master's student, Accounting and Audit, Academy of Economic Studies of Moldova

Ruxanda HAREA, Master's student, Company Finance and Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

Alexandrina GRAUR, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

Antonela CARAUȘ, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

Lidia DORMENCO, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

Daniela POTORAC, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

**SESSION: ACCOUNTING: TRENDS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES/ SECȚIUNEA:
CONTABILITATE: TENDINȚE, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE**

Some elements on the origin and content of romanian accounting reporting obligations in related party transactions 10

ISTRATE Costel

Provocări în contabilizarea remunerațiilor în proiectele internaționale: contracte de muncă vs. Contracte de consultanță în Republica Moldova / Challenges in accounting for remuneration in international projects: employment contracts vs. Consultancy contracts in the Republic of Moldova 22

HAREA Ruslan, BUNU Mariana

Tichetele de vacanță în Republica Moldova: regimul fiscal-contabil al unui nou beneficiu oferit angajaților / Vacation vouchers in the Republic of Moldova: the tax and accounting treatment of a new employee benefit 31

CUȘMĂUNSA Rodica, CARAMAN Stela

Particularitățile contabilității la gospodăriile țărănești: provocări și tendințe / The particulars of accounting at peasant households: challenges and trends 39

CAUȘ Lidia

Aspecte noi privind contabilitatea și impozitarea costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate / New aspects regarding accounting and taxation of subsequent costs leased fixed assets 45

NEDERIȚA Alexandru

contabilitatea: realități actuale și tendințe de evoluție / Accounting: current realities and development trends 52

BAJAN Maia

Mapping research trends in the accounting profession through bibliometric methods 60

MIHAILA Svetlana, CODREAN Violeta

Recunoașterea și evaluarea contabilă a imobilizărilor necorporale: provocări și particularități în instituțiile de învățământ superior cu autonomie financiară / Recognition and measurement of intangible assets: challenges and specific features in higher education institutions with financial autonomy 71

GRIGOROI Lilia, ȚURCANU Liliana, FRUNZE Rodica

Digitalization of reporting according to international standards: Ukrainian experience and management implications 82

HEVLYCH Larysa, HEVLYCH Ivan

Arhitectura sistemului de evaluare a elementelor patrimoniale: delimitări și taxonomii / The architecture of the valuation system of patrimonial elements: delimitations and taxonomies 89

FRUNZE Rodica, GRIGOROI Lilia

Relevanța decizională a rezultatului financiar: între rigoarea raportării și calitatea informației contabile / The decision-making relevance of financial results: between reporting rigor and accounting information quality 96

LAZARI Liliana, BALAN Gheorghe

Inteligența artificială generativă și cunoașterea organizațională / Generative artificial intelligence and organizational knowledge 102

COSMULESE Cristina Gabriela

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

Reforma reglementării operaţiunilor în numerar în Republica Moldova: Evoluţie normativă şi provocări applicative / Reform of the regulation of cash operations in the Republic of Moldova: Normative evolution and practical challenges..... 109

MELNIC Georgeta, POPOVICI Angela

The impact of the eu accession process on financial reporting 119

ERHAN Lica

Valorile estimative în raportarea financiară: credibilitate versus incertitudine / Estimated values in financial reporting: reliability versus uncertainty 123

GRABAROVSKI Ludmila

Abordări moderne ale procesului educaţional în vederea formării gândirii critice la studenţii contabili / Modern approaches to the educational process for developing critical thinking of accounting students.. 128

CĂPĂŢÎNĂ Sofia

Consideraţii privind transparenţa şi claritatea politicilor de remunerare la entităţile din Republica Moldova / Considerations on the transparency and clarity of remuneration policies in entities in the Republic of Moldova..... 132

COTOROS Inga

Impactul politicii fiscale asupra climatului investiţional din România: evidenţe empirice privind investiţiile directe străine, dinamica firmelor şi piaţa de capital / The impact of tax policy on the investment climate in Romania: empirical evidence on foreign direct investment, company dynamics and the capital market 137

ZLATE Gina-Elena

Features of recognizing and accounting for revenue in accordance with IFRS 15 151

LAPIŢKAIA Liudmila

Проблемные аспекты бухгалтерского учета на автотранспортных предприятиях Молдовы / Problematic aspects of accounting in Moldova transport enterprises..... 158

ГЕРАСИМОВ Михаил

Machine learning şi managementul rezultatelor: o recenzie a literaturii / Machine learning and earnings management: a literature review 164

IORDACHE Eusebiu

Актуальные проблемы учета, контроля и налогообложения трансграничной электронной торговли / Current issues of accounting, control, and taxation of cross-border electronic trade..... 170

ВОРОНЧЕНКО Т. В.

Национальный план счетов бухгалтерского учета и его эволюция / National chart of accounts and its evolution 179

ЩЕРБАТЮК Василий

**SESSION: SUSTAINABILITY REPORTING: CHALLENGES AND PERSPECTIVES/
 SECŢIUNEA: RAPORTAREA PRIVIND DURABILITATEA: PROVOCĂRI ŞI PERSPECTIVE**

Raportarea privind durabilitatea conform ESRS: provocări pentru profesioniştii contabili / ESG sustainability reporting: challenges for accounting professionals 189

ȚUGULSCHI Iuliana, CUȘMĂUNSA Rodica, CURAGĂU Natalia

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

Informații (non)financiare legate de climă: o sinteză teoretică și normativă pentru cercetarea și practica contabilă din Republica Moldova / Climate-related (non)financial information: a theoretical and normative synthesis for accounting research and practice in the Republic of Moldova 198

GRIGOROI Lilia, RENCHECI Diana

Convergența raportării climatice în arhitectura sustenabilității corporative / Convergence of climate reporting in the corporate sustainability architecture 206

LAZARI Liliana

Schimbările climatice ca sursă de riscuri financiare și factor în dezvoltarea entităților / Climate change as a source of financial risks and a factor in the development of entities..... 214

CHIRILOV Nelea

Fiscalitatea de mediu și implicațiile contabile în Republica Moldova / Environmental taxation and the related accounting implications in the Republic of Moldova 221

GRAUR Anatol

Insights into how companies adapt and implement the sustainable development goals and esg factors in their business activities..... 228

GROSU Maria, MIHALCIUC Camelia-Cătălina

Accounting and analytical support for environmental risk management in the system of strengthening investment attractiveness and esg strategy of the enterprise 237

PERCHUK Oksana, VOVCHENKO Roman

Rolul raportării de sustenabilitate în procesele de fuziuni și achiziții: o perspectivă din prisma guvernancei corporative / The importance of sustainability reporting in mergers and acquisitions: a corporate governance approach 245

LUPĂȘCU Margareta

Perceived sustainability of the spanish pension system 259

RODRÍGUEZ-OJEDA Brenda, MAZAS PÉREZ-OLEAGA Cristina

**SESSION: RECONFIGURATION OF AUDIT MISSIONS/
 SECȚIUNEA: RECONFIGURAREA MISIUNILOR DE AUDIT**

Reconfigurarea rolului auditului statutar în consolidarea stabilității economice / Reconfiguring the role of statutory audit in strengthening economic stability..... 271

IACHIMOVSKI Anatolie

Evaluation criteria for internal control and internal audit in the public sector: differences, complementarities and the need for a common measurement framework 278

BABUCI Petru, BÎRCĂ Aliona

Auditul digital și analiza datelor: noi frontiere în detectarea fraudelor financiare / Digital audit and data analytics: new frontiers in financial fraud detection..... 287

HAREA Ruslan, HAREA Ruxanda

Innovative directions of development for audit-related services..... 301

BYCHKOVA Svetlana, SHVETS Oksana

Particularități ale auditului public extern al fondurilor europene / Particularities of the external public audit of european funds 306

NECHITA Irinel Ionel, BOTEZ Daniel

Auditul intern ca mecanism strategic de guvernare corporativă în entitățile de interes public / Internal audit as a strategic mechanism of corporate governance in public interest entities	314

OSOIANU Alexandrina

**SESSION: FINANCIAL DIAGNOSTICS OF THE ENTITY IN A GLOBAL CONTEXT/
SECȚIUNEA: DIAGNOSTICUL FINANCIAR AL ENTITĂȚII ÎN CONTEXT GLOBAL**

From employee to algorithm – how artificial intelligence is changing the structure of companies	320

APOSTOL Ciprian

Stabilitatea financiară a întreprinderilor în condiții de risc și incertitudine / Financial stability of enterprises in conditions of risk and uncertainty	325

BOTNARI Nadejda

Integrarea bugetării și a analizei financiare pentru optimizarea performanței și consolidarea rezilienței / Integrating budgeting and financial analysis for performance optimization and resilience enhancement	331

MIHAILA Anastasia, ȘOIMU Corneliu, BĂDICU Galina

Analytical support for financial restructuring of debt of business entities in Ukraine	341

IONIN Yevhen

**SESSION: ACCOUNTING: TRENDS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES/
SECȚIUNEA: CONTABILITATE: TENDINȚE, PROVOCĂRI ȘI
PERSPECTIVE**

CZU: 657.375.6:657.423.2(498)

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2026.01>

**SOME ELEMENTS ON THE ORIGIN AND CONTENT OF ROMANIAN ACCOUNTING
REPORTING OBLIGATIONS IN RELATED PARTY TRANSACTIONS**

ISTRATE Costel

Alexandru Ioan Cuza University of Iași, România

E-mail: istrate@uaic.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0365-9412>

Abstract. There are two broad approaches in the literature on related party transactions (RPT). On the one hand, they are considered to represent a risk of misappropriation of funds to the detriment of shareholders, especially minority shareholders, due to the fact that these transactions are not carried out on market terms. On the other hand, such transactions are considered to simplify and streamline the work of some entities. Either way, accounting standard setters, as well as regional or global organizations, set special reporting obligations for firms involved in related party transactions. In Romania, in the national accounting rules, these reporting obligations are taken as such from the European Directive 34/2013 and are inspired, at the same time, from the international standard IAS 24. We can classify the reporting obligations in the case of related parties into two broad categories. First, there are obligations to disclose the transactions in the notes for all types of transactions, regardless of the nature of the related parties. Secondly, for the components of a group, there are obligations to prepare consolidated financial statements by following specific procedures; the latter obligations are, however, limited by the fulfillment of certain size requirements by the groups concerned.

Keywords: Related party transactions, Romanian Accounting Standards, European Directive 34/2013, disclosure obligations, consolidation rules.

JEL Classification: M41

1. Introduction

Accounting rules define rigorous criteria for recognizing assets, liabilities, revenues and expenses. All the rules related to these accounting recognitions apply to the raw material of accounting: the data in the supporting documents. If we assume that this data is accurate and reliable, then the information obtained from the application of accounting algorithms can be of good quality. Therefore, a premise of good faith in dealing with the primary input data in the accounting information system would be necessary. However, accounting information is often used contractually: one need only recall agency theory to agree with this statement. In these circumstances, another important premise of accounting process is that users of this information (in its accounting or processed form) take decisions on the basis of it and should be confident in the accuracy and relevance of specific reporting. Good faith adherence to accounting and financial reporting rules should lead to trust between the parties involved. However, it should not be forgotten that the mechanisms and processes by which information reaches users involve several parties with potentially different individual interests and different possibilities of influence. We could easily identify the producers of accounting information, its verifiers and the users themselves. The place of these categories in the production/valorisation of accounting information has been analysed through the prism of many economic, financial, organizational, etc. theories. We can agree with the idea that the aim of each of the parties involved is to promote their own interests, which may lead to some divergences and even some conflicts

between the various parties. Thus, we can appreciate that, when they have the possibility, producers of accounting information are tempted to promote their own interests to the detriment of some of the other parties. This is where accounting standardization comes in, which mainly takes into account the interests of all. The standard-setting bodies are not only made up of representatives of the producers of accounting information; they may also be influenced by the actions of the other parties, depending on the type of standard-setting and the restrictions that the bodies have to take into account.

One of the situations in which producers of accounting information may exaggerate, in the sense of carrying out transactions that allow them to reach certain levels of certain indicators, is in commercial and financial relationships with related parties (RPT –related parties transactions). Whatever they are called - affiliated, related parties - experience has shown that transactions with such persons are likely to be suspicions in the sense that they may be suspected of not being conducted on market terms, i.e. not conducted as transactions with persons completely independent of the firm involved. There are even strong views that transactions of this type are arbitrary because one party may influence the other (Jian & Wong, 2010).

The existence of such situations - which have become very common (Gordon et al., 2004; Ryngaert & Thomas, 2012; Enriques, 2015) - has led the accounting standard setter to require additional disclosures of their effects or even to restate some data in order to obtain financial reports that are made public. In the related accounting and financial research papers, authors analyse such transactions on: sales of inventories, provision of services (including consultancy or assignment of copyrights), transfers of fixed assets, loans, guarantees, joint involvement in R&D, marketing, promotion, share swaps, etc. Henry et al. (2007), on a sample of US firms that were identified as violating the reporting rules, identify the most common types of RPTs used by these firms: loans between related parties, payments to firm managers without any proven services in return, sales and purchases in relation to related parties and not reported in the financial statements.

We also find in the literature, analysis of the directions of RPT: between the entity and its owners, between the entity and the firms it controls/influences, between the entity and the persons in and close to the management. In the same way, the literature identifies and analyses the senses of transactions: vertical or horizontal, especially considering group structures. Ge et al. (2010) find that, in China, the introduction of somewhat stricter reporting rules on RPTs has led to a reduction in the use of these transactions for earnings management purposes. In turn, Pozzoli & Venuti (2014) find that strict regulation of RPTs, as in Italy, makes the performance of Italian firms unaffected by RPTs, although Marchini et al. (2018) find that detailed reporting is not sufficient to avoid the opportunistic use of these transactions.

From a tax point of view, things are even more complicated, in the sense that the currently applicable tax rule allows the tax authority to adjust the basis of assessment of certain taxes if it proves that the arm's length principle is not respected or when the taxpayer does not prove that this principle is respected. The term used by the tax authority to designate the values arising from transactions between related persons is transfer pricing. In areas such as corporate income tax or VAT, the possible interest of the tax authorities to investigate whether the prices between the parties are correct is complemented, in Romania, by the possibility of using these transactions for purposes related to the classification of entities as corporate income or income tax payers, but also in cases concerning access to certain financing (especially non-reimbursable funds).

In this study, we aim to trace the evolution of Romanian accounting and tax regulations since 1990 with respect to the reporting, interpretation and risks associated with related party/ affiliated party transactions.

There are other studies in the literature with similar objectives, as Mohamad Ariff & Hashim (2013) for Malaysia.

2. Literature Review

Relationships between an entity and its related or affiliated persons have long been subject to accounting reporting obligations or tax restrictions. In these circumstances, the related literature is extremely rich. Google scholar shows more than three million references when searching on the term *related parties transactions* and more than four million for *transfer prices*. On the web of science,

when searching on the topic field, we find more than a thousand documents (mostly articles) for *related parties transactions*, while for *transfer prices* we have more than 10,000 positions. Obviously, it is impossible to propose an exhaustive literature review on the topics addressed in this study, which is why we have analysed around 50 articles published in the most diverse journals, by authors affiliated to many institutions and with references to extremely varied geographical and institutional contexts. The research methodologies identified in the articles we reviewed are also numerous, with all kinds of variables linked.

The studies on relations with affiliates/relationships are linked to the accounting, financial, management, corporate governance and business ethics literature.

It is useful to recall that an entity's relationships with related parties are not always considered to have negative economic effects. Gordon et al. (2004), Ge et al. (2010), Ryngaert & Thomas (2012), Pizzo (2013), Pozzoli & Venuti (2014), El-Helaly (2018), Pratama (2018), Hendratama & Barokah (2020) along with many other authors - identify two major divergent strands in the literature in this analysis. In a first category are those who consider transactions with related parties/affiliated parties as opportunistic (even abusive), generating conflicts of interest, i.e. used to maximize insiders' interests at the expense of other stakeholders (expropriating RPT) and thereby compromising managers' accountability in their agency relationship with owners. On the other hand, we find arguments in favour of affiliated/related party relationships, in that they often fit within the firm's usual business model, can benefit the entity (can be more efficient), through a much simpler negotiation process, contract facilitation, lower transaction costs and improved use of firm resources, strategic partnerships and risk mitigation.

In addition, it is possible that a firm in a network of affiliates may be able to get help from the others (loans on better terms, maturity negotiations, etc.) when it is in financial trouble (propping RPT). Along the same lines, El-Helaly & Al-Dah (2022) show that involvement in RPT may lead to more dividends paid by firms, including to minority shareholders, to mitigate the perception of conflict between the executive and minority shareholders generated by RPT involvement. However, it may be that the favourable effects of RPTs are not so well highlighted, as the widespread use of these transactions for earnings management purposes or for siphoning funds from some firms are much more present in the literature. Marchini et al. (2018) find that the relationship between RPTs materialized in sales and corporate governance is negatively associated with discretionary accruals, implying that good governance reduces the association between RPTs and earnings management.

Henry et al. (2007) find arguments in the literature that fraudulent reporting is rare and that fraudulent reporting hardly involves RPTs, suggesting that most RPTs reported in financial statements are not fraudulent.

It should also be noted that the approach of RPTs as having predominantly negative effects would only be valid when these transactions are significant (Gordon et al., 2004). Thus, research finding negative economic effects of RPTs is the most numerous among the articles we reviewed for this text. Mohamad Ariff & Hashim (2013) identify in the literature that related person transactions contributed significantly to the 1997 Asian economic crisis. Also in the context of analysing the causes and effects of crises, Johnson et al. (2000) provide a description and categorization of how firm management uses its own and minority resources for their own self-interest (tunneling), finding some differences generated by institutional factors such as civil and common law countries. Nekhili & Cherif (2011) identify negative effects, in the sense of minority expropriation, generated by RPTs with major shareholders and the firms they are affiliated with.

Chen et al. (2009) identify techniques by which Chinese listed firms, especially state-owned ones, have used RPTs to hide non-performing assets, leading to the emergence and imposition of restrictive rules on these relationships.

Along the same lines, there are studies that consider that the great financial scandals of the 21st century have also been caused by the improper exploitation of related party transactions (Bona-Sánchez et al., 2017). There is even talk of an expropriation of minority shareholders through transactions between affiliated persons, through operations akin to actual embezzlement (tunneling) or to supporting distressed affiliated entities (Cheung et al., 2009). In this context, some of the firm's

business partners, in particular lenders, may go so far as to require in loan agreements that, during the term of the loan, the borrowing firm does not engage in RPT or, if it does engage, does so on terms agreed with the lender potentially affected by these relationships (Kohlbeck & Mayhew, 2004).

Cheung et al. (2006), for a sample of firms in Hong Kong, conclude that minority shareholders are significantly negatively affected when the firms in which they hold shares engage in some types of RPT. El-Helaly (2018) identifies in the literature an association of RPTs with minority expropriation, decreased firm values, reduced quality of financial reporting, increased risks of reporting errors, and decreases in firms' long-term performance. All of these negative effects can be mitigated by good corporate governance as well as quality financial audit. Board diversity as an element of good governance is also considered as a way to limit the negative effects of RPT by Mani & Bansal (2025). Kohlbeck & Mayhew (2017) consider that the existence of RPTs is a signal (red flag) suggesting an increased risk of future corrections of financial statements, especially since RPTs are associated, for the sample studied by the two authors, with lower audit fees, explained by the hiring of auditors who are not necessarily specialized in the business area of the firms analysed. A possible decrease in the quality of financial reporting is analysed by Lee et al. (2016) who, on a sample of Korean firms, find a significant negative association between the comparability of financial statements and RPT, both in terms of the volume of these transactions and their volatility or their materialization in cash transactions. At the same time, Lee et al. (2016) find that firms involved in RPTs more often opt for different accounting policies than other firms in the industry, precisely to make it more difficult to detect the effects of RPTs. Also in Korea, Park (2018) concludes that high RPTs may be positively associated with an increase in involvement in tax avoidance, especially for firms that are part of specific Korean groups (Chaebol), but that regulatory developments may attenuate this relationship. In a different geographical context, Sari et al. (2017), on a sample of Indonesian firms, find similar relationships between tax avoidance, RPT and governance: increasing RPT volume is associated with more tax avoidance, a relationship that is attenuated by good corporate governance.

Given the two rows of effects of RPT, we agree with Jian & Wong (2010) who find that these transactions can be categorized into normal transactions and abnormal transactions, similar to accruals (normal and discretionary).

The possible effects of RPTs and the likely intentions of firms' management to report favourable figures may represent events with significant effects on the reported accounting figures, so it is expected that the literature will investigate the correlation between RPTs and earnings management. El-Helaly et al. (2018), on a sample of Greek firms, find that RPTs are more likely to be used as a unique earnings management tool, as a substitute for real earnings management techniques, only for firms that do not appeal to Big 4 auditors; the same authors do not find a systematic relationship between RPTs and accrual earnings management (AEM). On the contrary, on a different sample, Gordon & Henry (2005) identify a positive association between RPT and EM as measured by adjusted absolute accruals.

The reporting requirements imposed by accounting and tax rules can be seen as part of efforts to improve the transparency of firms as part of the move towards better corporate governance. Ge et al. (2010) find evidence to support the claim that RPT information is used by investors to determine the extent to which accounting information is credible for purposes of assessing firm performance. The membership of firms in financial or personal groups can generate economic effects, and government economic policies can be oriented in directions that take into account the existence of many such situations. Moreover, transactions of this type are found in all countries and their development at international level has led international and regional organizations to tackle the problem and propose rules to be applied to ensure that business is conducted in a way that is as undistorted as possible. The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, 2022) regularly issues guidelines so that companies and governments can follow clear steps to ensure the right environment and fair consequences of related party transactions.

We should not imagine that the authorities' efforts to identify the effects of this type of transactions is only of recent date. Davies (2018) shows us that in the UK there is a long history of their regulation, going back to the 1840s. The application of good corporate governance principles can have effects in

the sense of discouraging transfer price manipulation related to RPTs (Lo et al., 2010). Thus, the existence of independent directors, the duality of the CEA – president of the board, the presence of financial experts on the audit committee are factors that decrease the likelihood of transfer pricing manipulation by the Chinese firms analysed by Lo et al. (2010).

Hendratama & Barokah (2020), on a sample of Indonesian firms, find a negative effect of RPT on firm value due to the market perceiving related-party selling as opportunistic and less credible than other selling. However, improved CSR reporting may lead to a mitigation of this negative relationship.

In terms of the type of related parties with which transactions are carried out, Bona-Sánchez et al. (2017) find that more than half of the Spanish listed firms analyzed report such transactions and that more than 99% of these are with majority shareholders. For a sample of U.S. firms, Gordon et al. (2004) find in the notes to the financial statements that 80% of firms report at least one such transaction, with an average of 3.9 transactions per firm; in almost half of the cases, RPTs are with executive management.

Chen et al. (2009), analysing the correlation between RPT and the performance of listed Chinese firms, reach different conclusions depending on the direction of RPT. Thus, the high level of RPT by which the analysed firms are in a buyer position is positively correlated with the financial and market performance of these firms. However, if the analyzed listed firms are controlled by other firms, then RPT is negatively correlated with market performance, which indicates that the controlling individuals of Chinese listed firms in the sample proposed by Chen et al. (2009) use RPT in their own interest rather than in the interest of other stakeholders.

Chen & Ye (2025) find that the impact of RPTs may be limited by the existence of more than 10% major shareholders, which also leads to increased accounting conservatism in financial reporting.

The existence of significant RPT and their potential negative effects also depend on economic, political and institutional variables. A country's level of development may influence the number and importance of such transactions. Also, managers' training and/or experiences in the country of their tenure or in developed countries may have an effect on the level of involvement in RPT.

In RPT studies, several variables are used to measure these transactions. The most straightforward relates to the share of related party transactions in the total assets of the firm under analysis (Mani & Bansal, 2025). Nekhili & Cherif (2011) find in the literature proxies that refer to the value of RPT, the number of these transactions or binary variables that take into account the existence or not of certain RPT. Because RPTs are approached from the two perspectives mentioned above, we also find attempts to measure RPTs with negative effects (i.e. those considered to negatively affect minority shareholders) as well as RPTs with positive effects. Mani & Bansal (2025) take from the literature the idea that RPTs with key personnel and their family members, as well as with firms in which they have an interest, represent transactions with the potential to expropriate minority shareholders.

It is also useful to separate the RPT into transactions carried out between the parties before they can be qualified as related, to transactions carried out after the affiliation relationship is confirmed (Ryngaert & Thomas, 2012); these latter transactions are those that can affect the performance of the company, the shareholders' yields and the possibility of financial difficulties.

From a fiscal point of view, it is easy to understand the mistrust with which the authorities concern transactions with related persons: transfer prices can be used to move profits to lower-tax territories, which creates difficulties in collecting budgetary revenues and also creates an unfair competition between firms involved in such transactions and those that do not have related relationships. This kind of transfer of profits to other territories has not only effects on the reduction of some taxes, but also on the diminution of the dividends that will be received by the minority shareholders, not involved in the holding/control of the affiliated persons to whom the transfer was made (Abigail & Dharmastuti, 2022).

The evolution of the regulation on RPT reporting and, upstream, the deterrence of asset diversion operations through such transactions is very spectacular, both at international level, as well as at regional and national level. However, regulation is not sufficient to mitigate the negative effects of RPT. Enriques (2015) shows us that there are other tools that can be used in this respect, besides the

regulation of reporting: the prohibition of certain types of transactions, the introduction of procedural guarantees such as the existence of independent directors, the involvement of independent experts (including auditors), etc. Regarding auditors, Habib et al. (2017) identifies two types of important situations: on the one hand firms involved in transactions that may qualify as manipulators (RPTs, but also other types of transactions or behaviors) may prefer slightly less demanding auditors so that they do not have to justify some non-conformities in the application of reporting rules (this is the case of Indonesian firms politically connected and analyzed by Habib et al., 2017). On the other hand, some firms involved in the RPT opt to hire reputable auditors (possibly Big N) so that the information they provide (including about the RPT) is perceived by users as credible and of good quality, especially in financial markets in emerging countries.

3. Accounting rules on related party transactions

The current Romanian Accounting Standards (RAS) for companies that do not apply IFRS – that is OMFP 1802/2014 – is the result of the transposition into the Romanian legislation of the provisions of Directive 34 of the European Parliament and of the European Council. It is useful to see what are the requirements of this directive regarding transactions with affiliated persons and how they are defined, as well as the terms used in Romanian, but also in several other EU languages. RPT reporting is considered to provide users (especially financial market actors) with the information necessary for investors to discipline the opportunistic behaviour of firms (Kohlbeck & Mayhew, 2010).

3.1 Related parties in the European Directive 34/2013

The Romanian version of the European directive 34/2013 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0034>, accessed on 14 March 2025) uses the term affiliated parties (*părți afiliate*) as well as affiliated companies (*întreprinderi afiliate*). The latter notion is defined very quickly as "two or more enterprises within a group". In order to determine what affiliated parties mean, Directive 34/2013 refers to IFRS as adopted by the EU, more precisely on IAS 24 *Related Party Disclosures*. For this article, we use IFRS versions, in all Union languages, available on the EU website, at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02023R1803-20250101> (accessed on 14 March 2025).

Regarding the terms used in Romanian, we find some inconsistencies. Table 1 takes over, from the European and Romanian normative acts, the main such terms.

Table 1. Terms for related parties in some languages of the EU

<i>The regulation</i>	<i>Official languages of the regulation</i>	<i>Main term</i>	<i>Term specific to companies</i>
OMFP 1802/2014	Romanian	părți legate	entități afiliate
Directive 34/2013	Romanian	părți afiliate	întreprinderi afiliate
IAS 24 (on UE website)	Romanian	părți afiliate	entități afiliate
Directive 34/2013	English	related party	affiliated undertaking
IAS 24 (on UE website)	English	related party	related entity
Directive 34/2013	French	partie liée	entreprises liées
IAS 24 (on UE website)	French	partie liée	entité liée
Directive 34/2013	Italian	parte correlata	imprese affiliate
IAS 24 (on UE website)	Italian	parte correlata	entità correlata
Directive 34/2013	Spanish	parte vinculada	empresas ligadas
IAS 24 (on UE website)	Spanish	parte vinculada	entidad vinculada
Directive 34/2013	German	Nahestehende Unternehmen und Personen	verbundene Unternehmen
IAS 24 (on UE website)	German	Nahestehende Unternehmen und Personen	Unternehmen
Directive 34/2013	Portuguese	parte relacionada	empresas coligadas
IAS 24 (on UE website)	Portuguese	parte relacionada	entidade relacionada

The existence of rules for reporting transactions with related parties is not in itself sufficient to ensure that users are properly informed. Equally important is the compliance of entities with the rules

imposed by the standards. Obviously, we can expect different levels of compliance, depending on various factors and with various consequences.

3.2 The main provisions of the Romanian accounting standards (RAS) on related parties transactions

The Romanian regulation (OMFP 1802/2014) was drafted by the Romanian standard setter (Ministry of Public Finance) to take into account and introduce in Romania the provisions of the European Directive 34. Considering the above, in the immediately preceding subsection, we should find in the Romanian regulation provisions on related parties – as general notion – doubled by provisions on affiliated entities. In fact, it is easy to guess that we will have at least two levels of regulation. First, we find disclosure rules (presentation in the notes) mandatory for individual firms that prepare this component of financial statements. Secondly, we expect the rules for consolidating accounts, that is, for preparing financial statements at the level of groups of enterprises, with specific restatements and restrictions. To these lines of obligations that we can qualify as the result of the existence of the RPT, a newer regulatory requirement is added, regarding the report on the corporate tax.

a) Definition and classification of related parties in OMFP 1802/2014

In the concrete case of some American firms, Kohlbeck & Mayhew (2004) find that most of the RPT is conducted with key staff members of the company, with main shareholders/associations and with companies controlled or significantly influenced. It is no wonder, then, that European, international and, consequently, national accounting rules take into account these categories of related parties in the rules they lay down.

In OMFP 1802/201, as defining the related parties, we find a classification – that is, a definition by enumeration. A distinction is made between linked individuals and related entities. Thus, an individual person or a close member of the family of that person is linked to a reporting entity if that person meets one of three conditions:

1) has joint control or control over the reporting entity;

2) has a significant influence on the reporting entity; or

3) is a member of the key staff at the head of the reporting entity or the parent company of the reporting entity; in this case, we must not ignore the fact that the transaction may be part of the remuneration of the entity's key staff member (Kohlbeck & Mayhew, 2004).

To verify the fulfilment of these conditions, control, joint control, significant influence have the meanings that the consolidation rules provide. On the other hand, by a close member of the key staff family we mean: a) the children and the spouse (wife) or life partner of the person; b) the children of the spouse (wife) or life partner of the person; and c) the persons depending on the person or the spouse (wife) or their life partner.

In the case of related entities, we must include entities that meet one of 8 conditions:

1) an entity and the reporting entity are members of the same group (meaning that each parent, subsidiary and subsidiary of the same group is related to the others);

2) an entity is an associate or jointly controlled entity of the other entity (or joint venture entity or jointly controlled entity of a member of the group to which the other entity belongs);

3) both entities are jointly controlled entities of the same third party;

4) an entity is a jointly controlled entity of a third entity, or and the other is an associate entity of the third entity;

5) the entity is a post-employment benefit plan for the benefit of employees of the reporting entity or of an entity related to the reporting entity;

6) the entity is jointly controlled or controlled by a linked individual;

And

7) a related individual has significant influence on the entity or is a member of the key management personnel of the entity (or the parent undertaking of the entity);

8) the entity or any member of a group to which it belongs provides services to the key management personnel of the reporting entity or the parent of the reporting entity.

b) Disclosure obligations on the related party transactions

To begin with, the rule establishes the obligation to present, in the notes, the existence of related parties, regardless of whether or not transactions with them have been carried out.

For disclosing in the notes, the rule first establishes that "a transaction with the related parties is a transfer of resources, services or obligations between a reporting entity and a related party, regardless of whether a price is charged or not". Similarly, it is necessary to present the manner in which the key management staff was remunerated, on the whole (total remuneration), but also on components (fixed, variable, cash, in kind/advantages, in shares, etc.)

The list of related party transactions includes:

- purchases or sales of goods (inventories, real estate and other assets);
- sales or purchases of services;
- financing operations such as leasing contracts or other loans or capital contributions in cash or money;
- making available the results of research activities – development;
- agreements for the transfer of licenses;
- granting of personal;
- real guarantees; the assumption of liabilities by related persons on behalf of the entity or by the entity on behalf of linked persons.

The information to be disclosed in relation to related party transactions relates to: transaction amounts, closing balances (including off-balance-sheet commitments or collateral received/given) from those transactions; terms and conditions under which transactions, adjustments and provisions arising from related party transactions, and expenses for waiving some claims against related parties were conducted. This information shall be presented by categories of related persons: the parent company, entities that jointly control or significantly influence, subsidiaries, associated entities and those jointly controlled with other persons, key personnel in the management of the entity or its parent company, other related persons.

These obligations of presentation in the notes are valid for all companies obliged to draw up notes, that is, for small entities, as well as for medium and large ones. The classification on these categories of entities is made according to the size criteria established by the OMFP 1802/2014. However, even if micro-entities do not have, in principle, the obligation to draw up and present notes to the financial statements, the OMFP 1802/2014 also requires these micro-entities to present elements related to the relations with some related parties, that is, "the amount of advances and loans granted to members of the administrative, management and supervisory bodies, with the indication of interest rates, main conditions and any refunded amounts, including amortised or waived and the commitments made on their behalf in the form of guarantees of any kind, with an indication of the total per category".

c) Accounting consolidation obligations concerning certain related parties

Firms falling under the category of linked entities may also be required to be included in a set of consolidated financial statements, for the preparation of which specific accounting procedures must be followed.

First, it is necessary to identify a parent company, that is, a company that has control over one or more other companies, called subsidiaries. The parent company shall form a group together with its subsidiaries. If this group falls under the category of large groups, then the consolidation obligation becomes effective. The condition for classification as a large group is to exceed, for two successive financial years, two of the three size criteria established by the OMFP 1802/2014. These criteria refer to a) total assets: 125,000,000 lei; b) net turnover: 250,000,000 lei; average number of employees during the financial year: 250.

In calculating these indicators only the figures reported by the parent company and subsidiaries included in the consolidation shall be taken into account. On the other hand, the size indicators (total asset and net turnover) are obtained on the basis of data in the individual financial statements, without any of the consolidation-specific eliminations.

Small and medium-sized groups (that is, those not exceeding the limits set out above) are exempted from the obligation to prepare consolidated annual financial statements, unless one of the affiliated entities is a public interest entity.

OMFP 1802/2014 also lays down other specific exceptions to the consolidation obligations, such as for example parent companies which, in turn, are controlled by another entity that draws up consolidated financial statements.

The preparation of consolidated financial statements requires specific procedures for the homogenization of individual financial statements, the aggregation of homogenized individual financial statements, the elimination of the effects of reciprocal transactions, and the removal of the securities held by the mother in the subsidiaries, along with the equity of these subsidiaries.

If we start from the premise that RAS limits the consolidation itself to the parent company and its subsidiaries, we must also add the regime established for entities where voting rights of less than 50% are held, that is, entities where significant influence and joint control are exercised. The consolidation of these entities is done by the equity method, that is, by applying a valuation method that excludes the taking over of assets and liabilities by the investor, limiting itself to taking over the part of its accounting incomes, after some homogenization and removal adjustments.

d) Report on income tax information

In 2022, OMFP 1802/2014 has been completed by introducing a new chapter entitled “Report on corporate income tax information”. This new regulation establishes certain reporting obligations for autonomous entities and very large groups, i.e. those with a turnover of at least RON 3,700,000,000, for two successive financial years. This type of reporting is similar to a long-standing requirement for banks: country by country reporting (CbCR).

The report detailing the corporate tax information should include, separately for each Member State (where applicable):

(a) the name of the ultimate parent company or autonomous entity, the financial year concerned, the reporting currency and, where applicable, a list of all subsidiaries consolidated in the financial statements of the ultimate parent company for the relevant financial year, established in the Union or in the tax jurisdictions included in Annexes I and II to the Council Conclusions on the EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes;

(b) a brief description of the nature of the activities;

(c) number of employees in full-time equivalent;

(d) total revenues, which is the sum of net turnover, other operating income, income from participating interests, excluding dividends received from affiliated entities, income from other investments and loans forming part of fixed assets, other interest receivable and other similar income; this income also includes transactions with related parties

(e) the amount of income before taxes;

(f) the amount of income tax expense recognized in the reporting period in respect of current tax expense recognized in respect of taxable profit or tax loss for the reporting period by the entities and branches in the relevant tax jurisdiction; this does not include provisions for uncertain tax liabilities;

(g) the amount of corporate income tax paid in cash during the financial year by entities and subsidiaries in the relevant tax jurisdiction; this includes taxes withheld at source by other entities on behalf of the reporting entity and its subsidiaries;

(h) the amount of retained earnings at the end of the financial year in question (income of the current year and other previous years for which it has not yet been decided to distribute as dividends). The report must also be presented for each tax jurisdiction which, as at March 1 of the financial year for which the report is to be made, is listed in Annex I to the Council Conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes, and present this information separately for each tax jurisdiction which, as at March 1 of the financial year for which the report is to be made and as at March 1 of the previous financial year, was listed in Annex II to the Council Conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes.

Information shall be attributed to each relevant tax jurisdiction on the basis of the location or existence of a fixed place of business or a permanent establishment or a permanent economic activity which,

having regard to the activities of the group or autonomous entity, may be subject to liability to tax on profits in that tax jurisdiction.

Where the activities of more than one related entity may be subject to liability for corporate income tax in a single tax jurisdiction, the information attributed to that tax jurisdiction shall be the sum of the information relating to such activities of each related entity and its branches in that tax jurisdiction. The report on corporate income tax information shall be published within 12 months of the balance sheet date of the financial year for which the report is made.

Such regulation is expected to lead to more transparency in financial reporting and even discourage groups from using optimally located subsidiaries in low tax jurisdictions. Perhaps in the EU, the CbCR may be more successful than in Indonesia, for example, where Romulo & Dalimunthe (2023) find that an equivalent obligation has not led to a limitation on the application of tax avoidance techniques.

4. Conclusions

RPT reporting rules are useful in the sense that they can bring to the attention of users significant elements of the firm's involvement in these types of transactions, which allows an assessment of the effects of these transactions. However, the existence of the rules by themselves is not sufficient to ensure that the parties involved are fully informed and that these rules discourage behaviour with negative effects. Enriques (2015) warns us that no regulation can be successful in protecting minority shareholders in the absence of strong enforcement actors: active and demanding supervisors and regulators, specialized courts, supporting institutions such as an independent press or anti-corruption or anti-money laundering social norms.

In analyzing relationships with affiliates/related parties, it is much more useful to relate these transactions and their possible effects to some other variables. In the literature, we could find studies correlating RPT with: the value of the firm, corporate governance elements (shareholder structure, board composition, including the presence of independents, internal audit, external audit, etc.), family or non-family nature of the firm/group, institutional environment, level of perception of corruption, degree of investor protection, performance of the entities (with various measures of performance), leverage, cost of capital, earnings management, share of different types of related party transactions, networks through which these transactions are carried out, tax avoidance and tax optimization, etc.

References

1. Abigail, A., Dharmastuti, C. (2022). The impact of related party transactions on firm value in Indonesia: moderating role of good corporate governance. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2135208
2. Bona-Sánchez, C., Fernández-Senra, C L., Pérez-Alemán, J. (2017), Related-party transactions, dominant owners and firm value, *BRQ - Business Research Quarterly*, 20 (1), pp. 4-17.
3. Chen, Y., Chen, C. H., Chen, W. (2009) The impact of related party transactions on the operational performance of listed companies in China, *Journal of Economic Policy Reform*, vol. 12, no. 4, pp. 285-297,
4. Chen, M., Ye, G. (2025), Multiple large shareholders, related-party transactions and accounting conservatism, *Finance Research Letters*, vol. 74, 106714
5. Cheung, Y. L., Raghavendra Rau, P., Stouraitis, A. (2006), Tunneling, propping, and expropriation: evidence from connected party transactions in Hong Kong, *Journal of Financial Economics*, vol. 82, no. 2, pp. 343-386
6. Cheung, Y. L., Jing, L., Lu, T., Raghavendra Rau, P., Stouraitis, A. (2009), Tunneling and propping up: An analysis of related party transactions by Chinese listed companies, *Pacific-Basin Finance Journal*, vol. 17, no. 3, pp. 372–393
7. Davies, P. (2018), Related Party Transactions: UK Model, ECGI Working Paper Series in Law - Working Paper N° 387/2018, available on https://www.ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/finaldavies.pdf, accessed at March 11, 2025
8. Directive 34/2013 – Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, in the Official Journal no. L 182/19 from 29 June 2013

9. El-Helaly, M. (2018), Related-party transactions: a review of the regulation, governance and auditing literature, *Managerial Auditing Journal*, vol. 33, no. 8/9, pp. 779-806
10. El-Helaly, M., Georgiou, I., Lowe, A. D. (2018), The interplay between related party transactions and earnings management: The role of audit quality, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol 32, pp. 47–60
11. El-Helaly, M., Al-Dah, B. (2022), Related party transactions and dividend payouts, *Finance Research Letters*, vol. 49, 103114
12. Enriques, L. (2015), Related Party Transactions: Policy Options and Real-World Challenges (with a Critique of the European Commission Proposal), *European Business Organization Law Review*, vol. 16, no. 1, pp. 1-37
13. Ge, W., Dryry, D. H., Fortin, S., Liu, F., Tsang, D. (2010), Value relevance of disclosed related party transactions, *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, vol. 26, no. 1, pp. 134–141
14. Gordon, E. A., Henry, E., Palia, D. (2004), Related party transactions and corporate governance, *Advances in Financial Economics*, vol. 9, pp. 1-27
15. Gordon, E.A., Henry, E. (2005), Related party transactions and earnings management. Available at SSRN 612234 (Gordon, Elizabeth A. and Henry, Elaine, Related Party Transactions and Earnings Management (November 2005). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=612234> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.612234>, accessed at 11 March 2025.
16. Habib, A., Muhammadi, A. H., Jiang, H. (2017), Political connections, related party transactions, and auditor choice: Evidence from Indonesia, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, vol. 13, no. 1, pp. 1–19
17. Hendratama, T. D., & Barokah, Z. (2020), Related party transactions and firm value: The moderating role of corporate social responsibility reporting. *China Journal of Accounting Research*, vol. 13, no. 2, pp. 223–236.
18. Henry, E. Gordon, E. A., Reed, B., Louwers, T. (2007), The Role of Related Party Transactions in Fraudulent Financial Reporting, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=993532> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.993532> (accessed at 11 March, 2025)
19. Jian, M., Wong, T. J. (2010), Propping through related party transactions, *Review of Accounting Studies*, vol. 15, no. 1, pp. 70–105
20. Johnson, S., La Porta, R. Lopez-de-Silanes, F. Shleifer, A. (2000), Tunneling, *American Economic Review*, vol. 90, no. 2, pp. 22–27.
21. Lee, M. G., Kang, M., Lee, H. Y., Park, J. C. (2016). Related-party transactions and financial statement comparability: evidence from South Korea. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 23 (2), pp. 224-252
22. Lo, A. W. Y., Wong, R. M. K., Firth, M. (2010), Can corporate governance deter management from manipulating earnings? Evidence from related-party sales transactions in China, *Journal of Corporate Finance*, vol. 16, no. 2, pp. 225–235
23. Kohlbeck, M. J., Mayhew, B. W. (2004), Related Party Transactions, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=591285> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.591285> (accessed at 11 March 2025)
24. Kohlbeck, M. J., Mayhew, B. W. (2010), Valuation of firms that disclose related party transactions, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 29, no. 2, pp. 115-137
25. Kohlbeck, M. J., Mayhew, B. W. (2017), Are Related Party Transactions Red Flags?, *Contemporary Accounting Review*, vol. 34, no. 2, pp. 900-928
26. Mani, S. P., Bansal, S. (2025), Does board demographic diversity constrain related party transactions? Evidence from India, *Pacific-Basin Finance Journal*, vol. 90, 102653
27. Marchini, L., Mazza, T., Mediolio, A. (2018), Related party transactions, corporate governance and earnings management, *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, vol. 18, no. 6, pp. 1124-1146
28. Mohamad Ariff, A., Hashim, H. A. (2013), The Breadth and Depth of Related Party Transactions Disclosures, *International Journal of Trade, Economics and Finance*, vol. 4, no. 6, pp. 388-392
29. Nekhili, M., Cherif, M. (2011), Related parties transactions and firm's market value: the French case, *Review of Accounting and Finance*, vol. 10, no. 3, pp.291-315
30. OECD (2022), OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2022, OECD Publishing, Paris, la adresa https://www.oecd.org/en/publications/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2022_0e655865-en.html (consultată pe 23 martie 2025)

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

31. OMFP 1802/2014 – Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1802/2014 din 29 decembrie 2014, pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și consolidate, în M. Of. nr. 963/30.12.2014
32. Park, S. (2018), Related Party Transactions and Tax Avoidance of Business Groups, Sustainability, vol. 10, no. 10, 3571
33. Pizzo, M. (2013), Related party transactions under a contingency perspective, Journal of Management & Governance, vol. 17, vol. 2, pp. 309-330
34. Pozzoli, M., Venuti, M. (2014), Related Party Transactions and Financial Performance: Is There a Correlation? Empirical Evidence from Italian Listed Companies, Open Journal of Accounting, vol. 3, no. 1, pp. 28-37
35. Pratama, A. (2018), Do Related Party Transactions and Tax Avoidance Affect Firm Value?, Review of Integrative Business and Economics Research, vol. 7, suppl. no. 1, pp. 106-116
36. Romulo, C. S., Dalimunthe, Z. (2023), Effect of Related Party Transaction and Tax Haven Utilization on Tax Avoidance Moderated by Country-by-country Reporting, Indian Journal of Economics and Finance, vol. 3, no. 2, pp. 91-100
37. Ryngaert, M., Thomas, S. (2012), Not All Related Party Transactions (RPTs) Are the Same: Ex Ante Versus Ex Post RPTs, Journal of Accounting Research, vol. 50, no. 3, pp. 845-882
38. Sari, D. K., Utama, S., Rossietta, H. (2017), Tax avoidance, related party transactions, corporate governance and the corporate cash dividend policy, Journal of Indonesian Economy and Business, vol. 32, no. 3, pp. 190 – 208

**PROVOCĂRI ÎN CONTABILIZAREA REMUNERAȚIILOR ÎN PROIECTELE
INTERNAȚIONALE: CONTRACTE DE MUNCĂ VS. CONTRACTE DE CONSULTANȚĂ
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

**CHALLENGES IN ACCOUNTING FOR REMUNERATION IN INTERNAȚIONAL
PROJECTS: EMPLOYMENT CONTRACTS VS. CONSULTANCY CONTRACTS IN THE
REPUBLIC OF MOLDOVA**

HAREA Ruslan

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: harea.ruslan@ase.md

ORCID ID: 0000-0003-0098-6837

BUNU Mariana

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: bunu.mariana@ase.md

ORCID ID: 0000-0002-0612-5387

Abstract. In the context of the increasing internaționalization of economic activities and the expansion of externally funded projects in the Republic of Moldova, accounting for remuneration has become a domain of heightened complexity. The choice between an employment contract and a consultancy (service-provision) contract entails significant differences from legal, fiscal, and accounting perspectives. Drawing on an analysis of the național regulatory framework - including the Labour Code, the Civil Code, and the Tax Code - as well as internațional standards (IAS 19, IPSAS 25) and donor requirements, the study identifies the specific features of accounting treatment under each contractual form, maps the principal informational and compliance risks, and examines the implications for internal control. The research demonstrates that the choice of contractual instrument significantly influences accounting recognition, tax treatment, and institutional conformity. Furthermore, the analysis highlights inherent tensions between național regulations and the requirements of internațional donors, as well as the risks associated with the alternative use of employment contracts and consultancy agreements, including misclassification risk, double-financing risk, and foreign-currency risk.

Keywords: financial accounting, employee remuneration, internațional projects, employment relationships, consultancy agreements, tax compliance, misclassification risk, IAS 19.

JEL Classification: M41, M55

1. Introducere

Proiectele internaționale finanțate de donatori externi - Uniunea Europeană, Banca Mondială, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) sau alte organizații multilaterale - au cunoscut o expansiune remarcabilă în Republica Moldova în ultimul deceniu. Această tendință a condus la transformarea structurală a mecanismelor de organizare a resurselor umane și, implicit, la creșterea complexității contabilizării remunerațiilor. Spre deosebire de entitățile comerciale clasice, proiectele internaționale impun concomitent respectarea normelor naționale - Codul muncii [1], Codul civil [2], Codul fiscal [3] și Legea contabilității [4] - și a cerințelor specifice ale finanțatorilor, ceea ce plasează contabilitatea remunerațiilor la intersecția mai multor sisteme de reglementare.

Problema fundamentală cu care se confruntă entitățile implementatoare privește alegerea între două instrumente contractuale cu natură juridică distinctă: contractul individual de muncă (CIM), guvernat de Codul muncii, și contractul de consultanță/prestări servicii, guvernat de Codul civil. Această

alegere nu este una pur formală: ea determină regimul de recunoaștere contabilă a cheltuielilor, tratamentul fiscal al plăților, nivelul obligațiilor sociale și, în ultimă instanță, eligibilitatea costurilor în raport cu bugetele aprobate de donatori.

Relevanța academică a temei este susținută și de contextul normativ internațional. IAS 19 „Beneficiile angajaților” [9] stabilește principii de recunoaștere și evaluare a obligațiilor față de personal, însă nu acordă atenție explicită distincției contractuale CIM vs. consultanță în contextul proiectelor finanțate extern. Această lacună, coroborată cu tensiunile între legislația națională și regulile donatorilor, justifică abordarea propusă în prezentul studiu.

Obiectivele cercetării sunt următoarele: (i) analiza comparativă a cadrului juridic aplicabil celor două forme contractuale; (ii) examinarea tratamentului contabil al remunerațiilor în fiecare caz; (iii) identificarea riscurilor informaționale, fiscale și de conformitate; (iv) formularea de recomandări practice pentru entitățile implementatoare. Metodologic, studiul se bazează pe analiza normativă a legislației în vigoare, pe sinteza literaturii de specialitate și pe examinarea practicii curente a entităților ce implementează proiecte internaționale în Republica Moldova.

2. Cadrul teoretic și normativ

2.1. Teorii de referință

Analiza relațiilor contractuale în contextul remunerațiilor beneficiază de suportul a două construcții teoretice consacrate:

Teoria agenției (Jensen & Meckling, 1976) explorează conflictele de interese dintre principal și agent, având implicații directe pentru structura relației de muncă. În cazul CIM, agentul (salariatul) este supus unui control ierarhic direct, ceea ce reduce asimetria informațională, dar implică costuri de monitorizare ridicate. În cazul contractului de consultanță, agentul dispune de autonomie extinsă, ceea ce favorizează flexibilitatea, însă amplifică riscul comportamentului oportunist (moral hazard) și crește costurile de verificare a performanței. În proiectele internaționale, această dualitate devine deosebit de relevantă: donatorul acționează ca partener extern, ale cărui mecanisme de control (audituri, raportare periodică, foi de pontaj) vizează reducerea asimetriei informaționale în raport cu entitatea implementatoare.

Principiul prevalenței economicului asupra juridicului (substance over form), consacrat în IASB „Conceptual Framework” (2018) și reflectat în SNC [5], impune ca tranzacțiile economice să fie recunoscute și prezentate în conformitate cu realitatea lor economică, independent de forma juridică adoptată. În contextul remunerațiilor din proiectele internaționale, acest principiu dobândește o dimensiune practică crucială: un contract de consultanță care încorporează elemente de subordonare (program fix, spațiu de muncă asigurat de beneficiar, control direct al activității) poate fi recalificat contabil și fiscal ca raport de muncă, cu toate consecințele aferente. Această posibilitate de reclasificare reprezintă una dintre principalele surse de risc analizate în prezentul studiu.

2.2. Cadrul normativ național

În Republica Moldova, contabilizarea remunerațiilor este guvernată de un ansamblu normativ complex, ale cărui componente esențiale sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Cadrul normativ aplicabil contabilizării remunerațiilor în proiectele internaționale

Act normativ	Domeniu de reglementare	Relevanța pentru remunerații
Codul muncii nr. 154/2003 [1]	Raporturi de muncă	Definiția salariului, drepturi și obligații, protecția socială a salariatului
Codul civil nr. 1107/2002 [2]	Contracte civile	Contractul de prestări servicii, obligațiile părților, răspunderea contractuală
Codul fiscal nr. 1163/1997 [3]	Fiscalitate	Impozitul pe venit (12%), CAS (24%), PAAM (9%), reținere la sursa pentru nerezidenți
Legea contabilității nr. 287/2017 [4]	Contabilitate	Principii de recunoaștere, documente justificative, raportare financiară
SNC, Ord. MF nr. 118/2013 [5]	Contabilitate	Tratamentul cheltuielilor și costurilor de retribuire, evaluare, prezentare

Act normativ	Domeniu de reglementare	Relevanța pentru remunerații
HG nr. 697/2014 [6]; HG nr. 693/2018 [7]	Fiscalitate	Regulamente privind reținerea impozitului pe venit din salarii și alte plăți
Ind. metodice ONC, Ord. MF nr. 188/2014 [8]	Contabilitate ONC	Particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale, proiecte finanțate extern
IAS 19 Beneficiile angajaților [9]	Standard internațional	Recunoașterea și evaluarea beneficiilor acordate angajaților pe termen scurt și lung

Sursa: elaborat de autori în baza legislației în vigoare

Un element de complexitate suplimentară îl constituie coexistența sistemului național cu cerințele donatorilor internaționali, care pot impune reguli proprii de eligibilitate a costurilor, rate zilnice maxime admise și proceduri specifice de justificare a cheltuielilor, uneori în contradicție cu prevederile legislației naționale. Această tensiune normativă va fi examinată în detaliu în secțiunile următoare.

3. Analiza comparativă: CIM vs. CONTRACT DE CONSULTANȚĂ

3.1. Criterii juridice de delimitare

Distincția dintre contractul individual de muncă (CIM) și contractul de prestări servicii/consultanță este fundamentată, în doctrina juridică, pe trei criterii esențiale (supuse verificării cumulative): (i) subordonarea juridică - existența relației ierarhice și a obligației de a respecta dispozițiile angajatorului; (ii) integrarea organizațională - includerea persoanei în structura organizațională a entității și utilizarea resurselor acesteia; (iii) natura prestației - caracterul personal, exclusiv și continuu al muncii vs. realizarea unui rezultat determinat cu mijloace proprii.

Tabelul 2 sintetizează principalele diferențe juridice, fiscale și contabile dintre cele două forme contractuale, relevante pentru managementul proiectelor internaționale.

Tabelul 2. Comparația contractului individual de muncă cu contractul de prestări servicii / consultanță în contextul proiectelor internaționale

Criteriu	Contract individual de muncă (CIM)	Contract de prestări servicii / consultanță
Reglementare	Codul muncii [1]	Codul civil [2]
Relație juridică	Subordonare; angajat vs. angajator	Egalitate; prestator vs. beneficiar
Condiții de muncă	Asigurate de angajator (spațiu, echipamente)	Responsabilitatea prestatorului
Răspundere disciplinară	Sanțiuni disciplinare conform CM art. 206-222	Răspundere contractuală / pecuniară exclusiv
Răspundere patrimonială	Limitată (max. salariu mediu lunar, regulă)	Nelimitată; conform clauzelor contractuale
Remunerație	Salariu lunar; achitat de angajator; contribuții reținute/achitate de angajator	Onorariu; obligații fiscale/sociale în sarcina prestatorului
Protecție socială	Concediu plătit, CM art. 111-119; indemnizație boală; pensie; șomaj	Absența protecției; responsabilitate individuală
Declarare SFS	IRM-2019 (în 10 zile); IPC-21 lunar	IPC-21 (reținere la sursă, dacă e cazul); fără IRM
Înregistrare de stat	Obligatorie (SFS, CNAS)	Nu se înregistrează
Contabilizare cheltuieli	Cheltuieli salariale (conturile 713/712/821 etc.)	Cheltuieli pentru servicii prestate
Conturi utilizate	531 Datorii față de personal; 533 Contribuții sociale	521 Datorii comerciale / 544 Alte datorii curente
Eligibilitate în proiecte	Regula: eligibil dacă este prevăzut în buget și justificat	Eligibil cu condiții stricte de justificare și plafoane

Sursa: elaborat de autori în baza [1], [2], [3], [5]

3.2. Tratatamentul fiscal comparativ

Tratatamentul fiscal al remunerațiilor variază semnificativ în funcție de forma contractuală adoptată și de statutul fiscal al beneficiarului plății (rezident / nerezident). Tabelul 3 prezintă o sinteză a obligațiilor fiscale aplicabile în Republica Moldova pentru principalele scenarii întâlnite în practica proiectelor internaționale.

Tabelul 3. Tratatamentul fiscal comparativ al remunerațiilor în proiectele internaționale din Republica Moldova (2025)

Scenariu	Formă contract	Rezidență	Baza impozabilă	CAS	PAAM	Impozit venit	Reținere la sursă
Expert local CIM	CIM	Rezident	Salariu brut	24% (angajator)	9%	12%	Da (angajator)
Expert local consultanță - PF	Prestări servicii	Rezident PF	Venit brut	Variabil*	9% (individual)	12%	Da (reținere la sursă)
Expert local - II / SRL	Prestări servicii	Rezident juridic	Profit impozabil	Nu (entitate)	Nu (entitate)	12% (divid.)	Nu / Partial
Expert străin - consultanță	Prestări servicii	Nerezident	Venit brut (sursă RM)	Nu se aplica	Nu se aplica	12% (regula)	Da (beneficiar)
Expert străin - CIM	CIM	Nerezident	Salariu brut	24%	9%	12% sau TEDI**	Da (angajator)

Sursa: elaborat de autori în baza [3], [6], [7]

*CAS variabilă pentru PF neangajată: 24% dacă venitul lunar depășește salariul minim garantat (6.300 lei/lună, începând cu 01.01.2026, cf. HG nr. 1324/2025).

**Tratatul de evitare a dublei impunerii (TEDI) poate reduce sau elimina impozitul, în condiția prezentării certificatului de rezidență fiscală.

3.3. Tratatamentul contabil comparativ

Din perspectiva contabilă, recunoașterea remunerațiilor urmează principiul contabilității de angajamente (accrual basis), consacrat în Legea contabilității [4] și în SNC [5]: cheltuielile sunt recunoscute în perioada în care prestația de muncă a fost efectiv realizată, nu la momentul plății.

În cazul CIM, structura înregistrărilor contabile urmează un algoritm bine stabilit, sintetizat mai jos:

Tabelul 4. Algoritm de înregistrare contabilă a remunerației în baza CIM - proiecte internaționale

Nr.	Operațiune economică	Debit	Credit	Observatii
1	Calcularea salariului brut (personal de proiect)	713 / 712 / 821	531	Alocare pe activități în baza timesheet
2	Calcularea CAS angajator (24%)	713 / 712 / 821	5331	Cost total proiect
3	Reținere PAAM angajat (9%) din salariu	531	533.2	Reținere din brut
4	Reținere impozit pe venit (12%)	531	534	După aplicarea scutirilor legale
5	Achitarea salariului net	531	242	Transfer bancar
6	Virarea contribuțiilor și impozitului	533; 534	242	Până la 25 a lunii următoare
7	Diferențe de curs valutar (dacă e cazul)	722 / 622	243 / 531	La data plății, vs. curs la data recunoașterii

Sursa: elaborat de autori în baza [4], [5]

În cazul contractelor de consultanță / Prestări servicii, remunerația este recunoscută ca cheltuială pentru servicii prestate și nu implică aceleași obligații sociale directe ale entității. Înregistrările contabile tipice sunt:

Tabelul 5. Algoritm de înregistrare contabilă a remunerației în baza contractului de consultanță

Nr.	Operațiune economică	Debit	Credit	Observatii
1	Recepția serviciilor de consultanță (în baza actului de executare)	713 / 712	544 / 521	Suma din contract + act de executare
2	Reținerea impozitului la sursă (PF rezident / nerezident)	544 / 521	534	12% sau rata TEDI
3	Achitarea onorariului net	544 / 521	242	Transfer bancar
4	Virarea impozitului reținut la sursă	534	242	Până la 25 a lunii următoare
5	Diferențe de curs valutar (onorarii în valută)	722 / 622	243	La data plății

Sursa: elaborat de autori în baza [4], [5]

Nota: în proiectele finanțate de donatori internaționali, costul total al proiectului include atât remunerația netă, cât și toate contribuțiile obligatorii ale angajatorului. Bugetele trebuie să reflecte costul complet (full cost), nu doar salariul net sau onorariul contractual. Omiterea contribuțiilor sociale din bugetul proiectului constituie una dintre cele mai frecvente erori de planificare financiară identificate în practica.

4. Particularități ale remunerației în proiectele internaționale

4.1. Eligibilitatea costurilor și cerințe ale donatorilor

Spre deosebire de entitățile comerciale, în care cheltuielile sunt supuse exclusiv normelor naționale, proiectele finanțate extern operează într-un cadru suplimentar de eligibilitate stabilit de donator. Regulile de eligibilitate variază în funcție de finanțator (UE, BM, PNUD etc.), însă converg spre câteva principii comune:

- Necesitate și proporționalitate: cheltuiala trebuie să fie indispensabilă realizării obiectivelor proiectului și proporțională cu activitățile desfășurate;
- Prevăzută în buget: plata trebuie să corespundă unei linii bugetare aprobate; modificările bugetare semnificative necesită aprobarea donatorului;
- Realizată în perioada de implementare: cheltuielile efectuate în afără perioadei de implementare sunt, de regula, neeligibile;
- Documentată corespunzător: contract semnat, act de executare, foi de pontaj (timesheets), state de plată, documente bancare;
- În conformitate cu legislația națională: remunerațiile trebuie să respecte normele fiscale și de drept al muncii din Republica Moldova;
- Fără dubla finanțare: aceeași cheltuială nu poate fi raportată la doi donatori sau două proiecte distincte.

Un aspect de maximă relevanță practică îl reprezintă utilizarea foilor de pontaj (timesheets). Acestea constituie instrumentul principal de alocare a timpului de muncă al personalului pe activitățile proiectului și reprezintă documentul justificativ fundamental pentru cheltuielile salariale în fața donatorului. Absența sau completarea formală a timesheet-urilor constituie una dintre principalele cauze de respingere a cheltuielilor în cadrul auditurilor externe.

4.2. Conversia valutara și gestiunea diferențelor de curs

Proiectele internaționale sunt finanțate, de regulă, în valuta străină (EUR, USD, GBP), ceea ce introduce riscul valutar ca factor suplimentar de complexitate contabilă. Impactul conversiei valutare se manifesta pe două planuri:

(i) La nivelul recunoașterii inițiale: remunerația exprimată în valută este convertită în MDL la cursul BNM de la data tranzacției sau la cursul valutar comercial al Băncii unde beneficiarul are deschise conturi curente (data calculării salariului sau a prestării serviciului). Această valoare devine baza de recunoaștere a cheltuielii în contabilitate.

(ii) La nivelul plății efective: dacă plata se efectuează la o dată ulterioară, diferenț dintre cursul de la data recunoașterii și cursul de la data plății generează diferențe de curs valutar (pozitive sau negative), care trebuie înregistrate distinct (contul 622 - venituri din diferențe de curs / contul 722 - cheltuieli din diferențe de curs).

În contextul organizațiilor necomerciale (ONC) care implementează proiecte internaționale, gestionarea diferențelor de curs valutar prezintă o particularitate importantă: donatorii nu acceptă, în

general, diferențele nefavorabile de curs ca cheltuieli eligibile ale proiectului. Entitatea trebuie, așadar, să suporte aceste pierderi din surse proprii (cofinanțare sau rezerve) sau să negocieze cu donatorul un mecanism de ajustare. Această situație impune elaborarea unor politici contabile clare și a unor proceduri de gestiune valutară integrate în sistemul de control intern.

4.3. Cumularea funcțiilor și riscul dublei finanțări

În practica proiectelor internaționale din Republica Moldova, o situație frecvent întâlnită constă în implicarea aceluiași expert în mai multe proiecte sau funcții simultane. Această realitate generează două categorii de riscuri:

(i) Riscul de supradecларare a timpului: un expert nu poate lucra mai mult de 100% din timpul său de muncă (calculat pe baza normei legale). Alocarea cumulată a timesheet-urilor din mai multe proiecte trebuie să nu depășească această limită; în caz contrar, cheltuielile pot fi considerate neeligibile sau pot fi sesizate ca potențial frauduloase.

(ii) Riscul de dublă finanțare: aceeași activitate sau același interval de timp nu poate fi decontat din două surse de finanțare distincte. Donatorii verifică acest aspect prin corelarea rapoartelor de activitate cu timesheet-urile și cu registrele contabile ale entității.

Din perspectiva contabilă, cumularea funcțiilor impune alocarea riguroasă a costurilor salariale pe proiecte, în baza timesheet-urilor validate, și evidențierea clară a sursei de finanțare pentru fiecare componentă de cost. Standardul IAS 19 nu prevede dispoziții specifice pentru această situație, însă principiile generale de alocare a costurilor (matching principle) se aplică în mod natural.

5. Riscuri informaționale, fiscale și de conformitate

Contabilizarea remunerațiilor în proiectele internaționale este însoțită de o multitudine de riscuri interconectate, care pot afecta atât calitatea informației financiare, cât și conformitatea juridică și fiscală a entității. Tabelul 6 prezintă o cartografiere sistematică a acestor riscuri, clasificate după natura lor, consecințele potențiale și măsurile de atenuare recomandate.

Tabelul 6. Cartografierea riscurilor asociate contabilizării remunerațiilor în proiectele internaționale

Categoria riscului	Descriere	Consecințe potențiale	Măsuri de atenuare
Reclasificare contractuală	Contractul de consultanță încorporează elemente de subordonare (program fix, spațiu de muncă al beneficiarului, control direct)	Recalcularea CAS, PAAM și impozite; penalități SFS; cheltuieli neeligibile la auditul donatorului	Analiza substanței economice a relației; evitarea elementelor de subordonare în contractul civil; clauze clare de autonomie
Alocare incorectă a costurilor	Costurile salariale nu sunt repartizate corect pe activități/proiecte (timesheets incomplete sau formale)	Cheltuieli neeligibile; corecții financiare; recuperare fonduri de la donator	Sistem de timesheet validat periodic; proceduri interne de alocare; audit intern
Recunoaștere în perioada gresită	Cheltuielile salariale sunt înregistrate la data plății, nu la data prestării muncii (violarea principiului angajamentelor)	Denaturarea rezultatelor financiare; neconformitate cu IAS 19 și SNC	Politici contabile explicite privind recunoașterea; reconcilieri lunare
Neconformitate fiscală	Calcularea / declararea incorectă a obligațiilor fiscale (cota greșită, baza de calcul eronată, forma IPC-21 incompletă)	Penalități și dobânzi SFS; costuri suplimentare de regularizare	Actualizarea periodică a cunoașterii legislației; control dublu al calculelor fiscale
Documentare insuficientă	Absența contractelor, timesheet-urilor, actelor de executare sau statelor de plată	Respingerea cheltuielilor la auditul extern; imposibilitatea justificării în fața SFS	Check-list de documente obligatorii; arhivare electronică; audit intern periodic
Risc valutar	Diferențe de curs între momentul recunoașterii și momentul plății (pentru remunerații în valută)	Creșterea nejustificată a cheltuielilor; neeligibilitate parțială la donator	Politica valutară explicită; monitorizarea cursurilor; clauze contractuale de ajustare
Dubla finanțare	Aceeași activitate sau același interval de timp decontat din două surse de finanțare distincte	Recuperare integrală a fondurilor; sancțiuni; daune reputaționale	Sistem de alocare cu verificare încrucișată; transparență față de donatori

Categoria riscului	Descriere	Consecințe potențiale	Măsuri de atenuare
Interpretari divergente ale legislației	Aceleași prevederi normative interpretate diferit de SFS, donatorul și entitate	Incertitudine juridică; tratamente contabile inconsistente; litigii	Consultații juridice și fiscale; solicitarea de clarificări scrise; documentarea raționamentelor profesionale

Sursa: elaborat de autori

6. Implicații asupra controlului intern

Mecanismele de control intern ale entităților care implementează proiecte internaționale sunt supuse unor presiuni specifice generate de complexitatea normativă și de diversitatea formelor contractuale. Conform cadrului COSO (2013) și ghidurilor INTOSAI, un sistem de control intern eficient în domeniul remunerațiilor trebuie să asigure:

- Separarea funcțiilor (segregation of duties): persoana responsabilă de calculul salariilor nu trebuie să fie aceeași cu cea care autorizează plățile sau înregistrează operațiunile contabile; concentrarea acestor atribuții la același angajat constituie un risc major de eroare și fraudă;
- Autorizarea formală a contractelor: orice CIM sau contract de consultanță trebuie să fie aprobat de conducere anterior începerii activității; contractele retroactive sunt inacceptabile în proiectele internaționale;
- Validarea timesheet-urilor: foile de pontaj trebuie verificate și aprobate de supervisorul direct și de managerul de proiect independent; validarea formală este o cerință standard a donatorilor;
- Reconcilierea periodică cu bugetul: cheltuielile salariale efectuate trebuie comparate lunar cu bugetul proiectului, iar deviațiile trebuie investigate și documentate;
- Instruirea continuă a personalului: complexitatea legislației fiscale și a cerințelor donatorilor impune programe de formare periodică; lipsa competențelor actualizate este o sursă majoră de risc sistemic;
- Documentarea raționamentelor profesionale: în situații de interpretare normativă incertă, deciziile contabile și fiscale adoptate trebuie documentate explicit, inclusiv baza legală și raționamentul aplicat.

Un aspect particular îl reprezintă interacțiunea dintre controlul intern al entității implementatoare și mecanismele de verificare ale donatorului. Auditurile externe ale proiectelor - realizate de firme independente desemnate de donator - evaluează nu doar exactitatea cheltuielilor raportate, ci și calitatea sistemului de control intern. O deficiență sistemică în controlul intern (de exemplu, absența separării funcțiilor sau lipsa timesheet-urilor) poate conduce la calificarea întregii categorii de cheltuieli salariale ca potențial neeligibilă, independent de corectitudinea fiecărei tranzacții individuale.

7. Recomandări pentru entități și factori de politică

7.1. Recomandări pentru entități implementatoare

- Analiza substanței economice anterior alegerii formei contractuale: decizia privind tipul de contract (CIM vs. consultanță) trebuie să reflecte realitatea economică a relației, nu considerente de reducere a costurilor fiscale; o alegere nefundamentată expune entitatea la riscul de reclasificare;
- Elaborarea unei politici interne privind remunerațiile în proiecte: documentul trebuie să acopere criteriile de selecție a formei contractuale, algoritmul de calcul al costului complet (full cost), procedura de alocare pe activități, gestionarea diferențelor de curs și procedura de arhivare a documentelor justificative;
- Implementarea unui sistem integrat de timesheet: electronic, cu validare ierarhică și export direct către sistemul contabil; sistemul trebuie să permită alocarea timpului pe proiecte, activități și linii bugetare;
- Reconcilierea lunară a cheltuielilor salariale cu bugetul proiectului: raportul de deviații trebuie prezentat managerului de proiect și transmis donatorului conform calendarului de raportare;
- Consultarea preventivă a specialiștilor fiscali în cazul experților străini: tratatele de evitare a dublei impuneri sunt complexe și necesită interpretare specializată; o eroare de aplicare poate genera costuri fiscale semnificative;

- Constituirea unui dosar complet de proiect (project file): contracte, timesheet-uri, state de plată, acte de executare, documente bancare, corespondența cu donatorul - arhivate electronic și fizic pe toată durata proiectului plus perioada de păstrare impusă.

7.2. Recomandări pentru factorii de politică

- Elaborarea unui ghid național privind contabilizarea remunerațiilor în proiectele finanțate extern: documentul ar trebui să fie emis de Ministerul Finantelor, în consultare cu donatorii activi în Moldova și cu reprezentanții profesiei contabile, pentru a clarifica zonele de ambiguitate normativă;
- Armonizarea definiției raportului de muncă în Codul muncii și Codul fiscal: criteriile de delimitare între CIM și contractul civil trebuie precizate explicit în legislație, reducând spațiul de interpretare și riscul de reclasificare arbitrară;
- Introducerea unor facilități fiscale pentru contractele de consultanță în proiecte finanțate din surse externe: măsura ar putea reduce stimulentele de a masca raporturi de muncă în contracte civile și ar spori atractivitatea Republicii Moldova pentru experții internaționali;
- Monitorizarea și publicarea datelor privind reclasificarile contractuale efectuate de SFS: transparența statistică ar permite entităților să își ajusteze practicile și ar contribui la o mai bună aplicare uniformă a legislației.

8. Concluzii

Prezentul studiu a demonstrat că alegerea formei contractuale în proiectele internaționale - contract individual de muncă versus contract de consultanță - nu reprezintă o decizie tehnico-administrativă marginală, ci o opțiune strategică cu implicații profunde și interconectate în planul contabil, fiscal, juridic și organizațional.

Principalele concluzii ale cercetării pot fi sintetizate după cum urmează:

În primul rând, dualitatea juridică (Cod al muncii vs. Cod civil) generează tratamente contabile și fiscale fundamentale diferite, care influențează structura costurilor proiectului, obligațiile de raportare și riscul de neconformitate. CIM oferă stabilitate, transparență și conformitate mai ridicată, însă implica costuri mai mari și rigiditate contractuală. Contractul de consultanță asigură flexibilitate și costuri administrative reduse, însă expune entitatea la riscul de reclasificare și la dificultăți de justificare a eligibilității cheltuielilor.

În al doilea rând, principiul prevalenței economicului asupra juridicului (substance over form), consacrat atât în sistemul național cât și în standardele internaționale (IAS 19, IASB Conceptual Framework), impune ca forma contractuală să reflecte realitatea economică a relației. Utilizarea contractului civil pentru a masca un raport de muncă constituie nu doar un risc fiscal, ci și o încălcare a principiilor fundamentale ale contabilității.

În al treilea rând, particularitățile proiectelor internaționale - eligibilitatea costurilor, conversia valutară, cumularea funcțiilor, riscul dublei finanțări și cerințele specifice ale donatorilor - adaugă niveluri suplimentare de complexitate la contabilizarea remunerațiilor, care depășesc sfera reglementărilor naționale și necesită o abordare integrată.

În al patrulea rând, eficacitatea mecanismelor de control intern este condiționată de calitatea documentației (timesheets, contracte, acte de executare), de separarea funcțiilor și de nivelul de pregătire a personalului - factori care, luați împreună, determină rezistența sistemului la riscurile identificate.

Studiul prezintă următoarele limite care deschid direcții de cercetare viitoare: analiza se concentrează exclusiv pe contextul Republicii Moldova, fără o comparație sistematică cu alte state din regiune; nu sunt prezentate studii de caz empirice, iar generalizarile se bazează pe analiza normativă și pe observații din practică. Studii ulterioare ar putea examina empiric frecvența și costul reclasificarilor contractuale efectuate de SFS, analiza comparativă a practicilor de țări beneficiare de fonduri europene (Romania, Georgia, Ucraina), precum și impactul digitalizării proceselor de raportare fiscală asupra riscurilor identificate.

Referințe

1. Codul Muncii al Republicii Moldova Nr. 154 din 28.03.2003. Monitorul Oficial Nr. 159-162 din 29.07.2003.
2. Codul Civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002. Monitorul Oficial Nr. 66-75 din 01.03.2019.
3. Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62 din 18.09.1997.
4. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-6 din 05.01.2018.
5. Standardele Naționale de Contabilitate, aprobate prin Ordinul Ministerului Finantelor al Republicii Moldova nr. 118 din 06.08.2013.
6. Regulamentul cu privire la reținerea impozitului pe venit din salariu, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 697 din 22.08.2014. Monitorul Oficial nr. 256-260 din 29.08.2014.
7. Regulamentul cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit al persoanelor fizice rezidente, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 693 din 11.07.2018. Monitorul Oficial nr. 295-308 din 10.08.2018.
8. Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale, aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 188 din 30.12.2014.
9. IAS 19 Beneficiile angajaților. Internațional Accounting Standards Board (IASB). (Standard adoptat în Republica Moldova.)
10. Jensen, M.C. & Meckling, W.H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360. [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
11. IASB (2018). Conceptual Framework for Financial Reporting. IFRS Foundation, London.
12. COSO (2013). Internal Control - Integrated Framework. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.
13. ACFE (2024). Report to the Nations: Global Study on Occupational Fraud and Abuse. Association of Certified Fraud Examiners.
14. European Commission (2023). PRAG - Practical Guide to Contract Procedures for EU External Actions. Brussels: European Commission.
15. IPSAS 25: Employee Benefits. Internațional Public Sector Accounting Standards Board (IPSASB). IFAC.
16. Hotărârea Guvernului nr. 1324/2025 privind stabilirea salariului minim garantat pe țară (6.300 MDL/lună, aplicabil de la 01.01.2026). Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

**TICHETELE DE VACANȚĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: REGIMUL FISCAL-
CONTABIL AL UNUI NOU BENEFICIU OFERIT ANGAJAȚILOR**

**VACATION VOUCHERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: THE TAX AND
ACCOUNTING TREATMENT OF A NEW EMPLOYEE BENEFIT**

CUȘMĂUNSA Rodica

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: cusmaunsa.rodica.gheorghe@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0444-9799>

CARAMAN Stela

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: caraman@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1523-7126>

Abstract. În prezentul articol sunt examinate noile reglementări ce vizează modernizarea cadrului legislativ prin și alinierea la bunele practici internaționale, în scopul consolidării sectorului turistic național. Modificările vor contribui la dezvoltarea sustenabilă a turismului prin atragerea investițiilor, stimularea turismului intern și receptor, precum și prin sprijinirea inițiativelor locale din domeniu. Utilizând metode de cercetare, precum cea de analiză și deducție, au fost studiate și opiniile unor cercetători, ceea ce a permis formularea unor concluzii și recomandări mai solide asupra regimul fiscal-contabil al unui nou beneficiu oferit angajaților.

Keywords: holiday vouchers, employee benefit, the face value of the holiday vouchers.

JEL Classification: M40, M41

Introducere

În anul 2025 încasările agențiilor de turism din țara noastră au constituit 5,1 mld. lei, fiind cu 11,2% mai mult față de anul trecut, conform datelor publicate de Biroul Național de Statistică. Totodată, numărul de turiști beneficiari ale serviciilor turistice prestate de agențiile de turism și tur-operatori a constituit 604,1 mii persoane sau cu 8,7% mai mult față de anul 2024 [12].

În scopul sprijinirii zonelor rurale ale Republicii Moldova și stimulării turismului intern, prin Legea nr. 352/2006 privind organizarea și desfășurarea activității turistice angajatorilor s-a oferit posibilitatea emiterii tichetelor de vacanță pentru angajați pentru servicii turistice în sectorul rural.

În acest context, Ministerul Finanțelor, împreună cu Ministerul Culturii și Asociația Națională a Restaurantelor și Localurilor de Agreement (MAR), în parteneriat cu Asociația Patronală a Industriei Turismului din Moldova (APIT) și Centrul de Informare și Promovare în Domeniul Turismului din Moldova au optat la modernizarea cadrului legislativ prin și alinierea la bunele practici internaționale, în scopul consolidării sectorului turistic național.

Această măsură propusă spre implementare urmărește atât dezvoltarea economiei locale, cât și creșterea gradului de ocupare a pensiunilor turistice, precum și promovarea patrimoniului natural și cultural al Republicii Moldova. Prin urmare, tichetele de vacanță sunt un sprijin pentru cetățeni, dar și pentru antreprenori. Prin acest mecanism, se încurajează ca oamenii să își petreacă acasă concediile, să descopere destinațiile locale și, în același timp, susțină dezvoltarea comunităților și a producătorilor locali.

Deși cadrul normativ oferă o bază clară pentru aplicarea practică a acestor instrumente, literatura de specialitate națională este încă limitată în ceea ce privește analiza conceptuală și evaluarea impactului acestora.

În acest context, prezentul studiu își propune să examineze tratamentul contabil și fiscal al tichetelor de vacanță, integrând o abordare teoretică și comparativă, precum și evidențierea implicațiilor economice generate de implementarea acestui mecanism.

Metodologia cercetării

Cercetarea se bazează pe analiza documentară a cadrului normativ relevant, utilizând metoda comparativă pentru examinarea practicilor internaționale și metoda deductivă pentru fundamentarea tratamentului contabil și fiscal.

Analiza documentară a presupus studierea actelor legislative și normative care reglementează acordarea tichetelor de vacanță, precum și a prevederilor fiscale și contabile aplicabile acestora. În acest context, au fost examinate surse oficiale și reglementări în vigoare, în vederea identificării cadrului juridic și a particularităților de aplicare.

Metoda comparativă a fost utilizată pentru a analiza experiența altor state în domeniul tichetelor de vacanță, în special din spațiul european, unde acest instrument este deja consacrat. Această abordare a permis evidențierea unor bune practici, dar și a diferențelor de reglementare, relevante pentru contextul Republicii Moldova.

Metoda deductivă a fost aplicată prin raportarea la principiile generale ale contabilității și fiscalității, în scopul determinării modului de recunoaștere, evaluare și înregistrare a tichetelor de vacanță, precum și a implicațiilor fiscale aferente acestora.

Prin utilizarea acestor metode, cercetarea oferă o abordare coerentă și argumentată a regimului fiscal-contabil al tichetelor de vacanță.

Conținut de bază

Experiența altor state europene evidențiază eficiența utilizării tichetelor de vacanță ca instrument de stimulare economică.

Tabelul 1. Caracteristica comparativă a aspectelor de implementare a tichetelor de vacanță

România	Franța	Italia
voucherele de vacanță au fost implementate pe scară largă în sectorul public și privat, contribuind semnificativ la creșterea turismului intern. Modelul românesc se caracterizează printr-un regim fiscal favorabil și o utilizare extinsă.	sistemul „chèques-vacances” reprezintă un exemplu consolidat de parteneriat între stat și sectorul privat, cu impact demonstrat asupra incluziunii sociale și accesului la servicii turistice.	măsurile de tip bonus turistic au fost utilizate ca instrument de relansare economică, în special în contextul crizelor economice recente.

Sursa: elaborat de autori

Comparativ cu aceste modele, sistemul introdus în Republica Moldova se află într-o etapă incipientă, ceea ce oferă oportunitatea optimizării cadrului normativ și a mecanismelor de implementare.

Potrivit art. 3 al Legii cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova nr. 352/2006 (în continuare – Legea nr. 352/2006), „*tichet de vacanță* reprezintă card sau bilet cu valoare nominală, emis în formă electronică și/sau pe suport de hârtie de către un operator autorizat, care este înscris într-un cont dedicat și care este acordat de către angajator salariatului pentru acoperirea cheltuielilor suportate exclusiv în structurile de primire turistică din zonele rurale ale RM și nu sunt aplicabile pentru stațiuni balneoclimaterice”. [3]

Procedura de emitere, eliberare, utilizare și returnare a valorii tichetelor de vacanță, statutul operatorilor autorizați și al unităților afiliate, precum și raporturile dintre operatorii autorizați, angajatori și unitățile afiliate este stabilită de Regulamentul cu privire la modul de operare cu tichetele de vacanță, aprobat prin HG 60/2026.

Legiutorul prevede că în prima fază, de tichete de vacanță vor beneficia numai angajații din sectorul privat, însă în etapele următoare se propune extinderea programului în cauză și pentru bugetari.

Actualmente, acordarea tichetelor de vacanță este facultativă și se realizează la decizia conducătorului entității.

Dacă angajatorul a decis să-și motiveze angajații cu ajutorul tichetelor de vacanță, el trebuie să parcurgă următorii pași:

- ✓ să aprobe un regulament intern, care să conțină condițiile de acordare a tichetelor, criteriile de selecție a salariaților și evidența tichetelor emise;

- ✓ să încheie un contract cu un operator autorizat și să îi plătească 100% din valoarea nominală a tichetelor;
- ✓ să primească tichetele și să le transmită angajaților (acestea pot fi atât pe suport de hârtie, cât și în format electronic). [4]

Selecția beneficiarilor tichetelor de vacanță se realizează în mod obiectiv și nediscriminatoriu, în funcție de mijloacele financiare prevăzute/disponibile în acest sens.

La selectarea beneficiarilor tichetelor de vacanță se aplică următoarele criterii minime:

- ✧ nivelul de performanță;
- ✧ neacordarea tichetelor de vacanță în perioada de referință anterioară;
- ✧ nivelul timpului de lucru, proporțional cu timpul efectiv lucrat. [4]

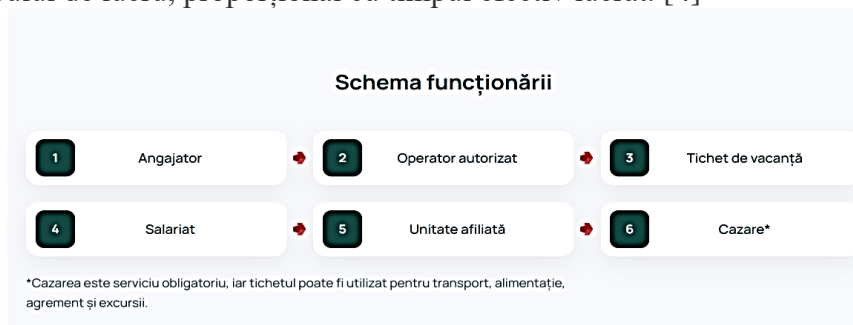

Fig.1. Schema funcționării tichetelor de vacanță

Sursa: <https://turism.gov.md/ro/tichetul-de-vacanta/>

Astfel, angajatorul va putea procura de la o companie tichete de vacanță cu care salariații se vor putea odihni la una sau mai multe pensiuni din zonele rurale din R. Moldova sau pot alege cea de a două opțiuni și anume de a contracta/compensa cheltuielile la o anumită pensiune pentru odihna salariaților.

Lista operatorilor autorizați și a structurilor de primire turistică din zonele rurale ale RM pentru emiterea tichetelor de vacanță urmează a fi aprobată de către Ministerul Culturii. Potrivit HG 60/2026.

Tabelul 2. Caracteristica principalelor structuri implicate în utilizarea tichetelor de vacanță

Operator autorizat	Unitate afiliată
Este persoană juridică de drept privat, cu scop lucrativ, sau unitate afiliată care declară îndeplinirea cerințelor prevăzute la pct. 24 și 25 din Regulamentul cu privire la modul de operare cu tichetele de vacanță și care, în baza notificării depuse la Instituția Publică Oficiul Național al Turismului cu privire la intenția de a desfășura activitatea de emitere și operare cu tichetele de vacanță, este înregistrată în Registrul operatorilor autorizați pentru emiterea tichetelor de vacanță.	Este persoană fizică care practică activitatea de întreprinzător sau persoană juridică care prestează servicii turistice în zonele rurale ale Republicii Moldova și care, în baza notificării depuse conform Regulamentului cu privire la modul de operare cu tichetele de vacanță, este înregistrată în Registrul unităților afiliate și poate accepta tichete de vacanță ca mijloc de plată.

Source: <https://turism.gov.md/ro/tichetul-de-vacanta/>

Fig.2. Schema funcționării tichetelor de vacanță

Sursa: <https://turism.gov.md/ro/tichetul-de-vacanta/>

Tichetele de vacanță au perioada de valabilitate de un an de la data emiterii, fără a se înțelege că aceasta este perioada de valabilitate a suportului electronic, în cazul în care tichetul de vacanță este emis pe acest tip de suport. [4]

Trebuie de avut în vedere că tichetele de vacanță pot fi acordate salariaților atât la locul de muncă de bază, cât și la locul de muncă prin cumul.

Beneficiarul are obligația de a utiliza cel puțin două tipuri de servicii de călătorie, dintre care serviciul de cazare este obligatoriu și una la discreția sa (de exemplu, cazarea și alimentația). Beneficiarul poate valorifica tichetul de vacanță la una sau mai multe unități afiliate, în funcție de serviciile pentru care acesta optează. Nu se permite retragerea banilor de pe tichet sau transferarea lor pe alte conturi. [4]

Dacă pe tichet rămâne o sumă neutilizată, atunci, după expirarea termenului de valabilitate, operatorul turistic este obligat să o returneze companiei care l-a achiziționat.

La 26 august 2025, Guvernul a aprobat modificări la Anexa nr. 1 a Regulamentului cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venitul persoanelor juridice și persoanelor fizice care practică activitate de întreprinzător, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 693/2018, prin care se clarifică și se extind facilitățile fiscale acordate angajatorilor în beneficiul salariaților.

Prin urmare, Capitolul V al HG nr. 693/2018, a fost completat cu Secțiunea a 2¹-a „Deducerea cheltuielilor pentru compensarea cheltuielilor suportate de salariați în structurile de primire turistică din zonele rurale ale Republicii Moldova, inclusiv a cheltuielilor aferente tichetelor de vacanță” care au intrat în vigoare din 01.01.2026. [5]

Potrivit pct. 44⁶ și pct. 44⁷ din HG nr. 693/2018, angajatorul este în drept să suporte pe parcursul perioadei fiscale, în raport cu același salariat, cheltuieli pentru compensarea cheltuielilor suportate de salariat în structurile de primire turistică din zonele rurale ale Republicii Moldova, precum și cheltuieli aferente tichetelor de vacanță. [5]

Conform prevederilor actelor normative, tichetele de vacanță emise pe suport de hârtie urmează să conțină următoarele elemente obligatorii:

- 1) denumirea și IDNO-ul structurilor de primire turistică din zonele rurale;
- 2) valoarea nominală a tichetului de vacanță;
- 3) data emiterii tichetului de vacanță;
- 4) perioada de valabilitate a tichetului de vacanță. [5]

Conform pct. 44² al HG nr. 693/2018, deducerea cheltuielilor suportate și determinate de angajator pentru compensarea cheltuielilor suportate de salariați în structurile de primire turistică din zonele rurale ale Republicii Moldova, inclusiv a cheltuielilor aferente tichetelor de vacanță, se permite în baza următoarelor documente confirmative:

- 1) pentru contribuabilii care aplică contabilitatea de angajamente – factura fiscală;
- 2) pentru contribuabilii care aplică contabilitatea de casă – factura fiscală și documentul confirmativ privind achitarea de facto a plăților. [5]

Conform art. 18 din Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017, entitatea are obligația de a ține contabilitatea și de a întocmi situațiile financiare în modul prevăzut de lege, de standardele de contabilitate și de alte acte normative aprobate în conformitate cu art. 8 alin. (1) lit. b) din legea menționată. [1]

Conform art. 24 alin.(19³) lit. c) din Codul fiscal, „se permite deducerea cheltuielilor suportate și determinate de angajator, în folosul salariatului, pentru abonamente pentru utilizarea facilităților sportive în vederea practicării sportului și educației fizice cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic, precum și de la intermediarii acestora și/sau compensarea cheltuielilor suportate de salariați în structurile de primire turistică din zonele rurale ale R. Moldova, inclusiv a cheltuielilor aferente tichetelor de vacanță, în mărime anuală de până la 50% din salariul mediu lunar pe economie, prognozat și aprobat de Guvern pentru anul pentru care a fost acordat, în raport cu un salariat”. [2]

Astfel, angajator poate oferi tichete de vacanță, concomitent cu abonamentele la sport și acestea vor fi deductibile în scopuri fiscale în cazul în care valoarea cumulativă a tichetelor de vacanță plus abonamentele pentru sport în raport cu un salariat nu va depăși valoarea de 50% din salariul mediu lunar pe economie.

Informăm că cuantumul salariului mediu prognozat pe economie pentru anul 2026 a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 773/2025 în mărime de 17 400 lei.

De exemplu: Cu ocazia sărbătorilor de iarnă entitatea oferă salariaților săi tichete de vacanță în valoare de 1 500 lei. Ulterior, pe parcursul anului, luând în considerare rezultatele de muncă, angajatorul compensează salariatului cheltuielile de cazare pentru un weekend la o pensiune turistică concretă din țară în sumă de 2 500 lei. Astfel, în acest caz, ambele cheltuieli sunt deductibile în scopuri fiscale, luând în considerare că se încadrează în limita stabilită de art. 24 alin. (19³) lit. c) din Codul fiscal.”

În contextual examinării anexei nr. 3 la Legea nr. 489/1999 vom face referință la pct. 12 din aceasta care nu a suportat modificări, însă unele intervenții operate prin Legea nr. 187/2025 în CF, deși nu vizează direct Legea nr. 489/1999, acestea au impact direct asupra modului de calculare și declarare a contribuțiilor de ASSO.

Cât privește calcularea și achitarea contribuțiilor de asigurări sociale la tichetele de vacanță menționăm că pct. 12) din anexa nr. 3 la Legea nr. 489/1999 reglementează sumele ce constituie valoarea cadourilor (premiilor în obiecte) primite de către angajați sau de către foștii angajați la locul de muncă de bază, precum și sumele ce constituie valoarea premiilor în obiecte și sumele recompenselor bănești primite la concursuri și competiții, alte sume primite conform art. 24 alin. (19³) și (20) din CF. [6]

Cu alte cuvinte, la cheltuielile suportate de angajator pentru plățile prevăzute la art. 24 alin. (19³) din CF se calculează contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii **la suma ce depășește 50% din salariul mediu lunar pe economie prognozat** și aprobat de Guvern pentru anul pentru care a fost acordat, în raport cu un salariat, care va constitui pentru 2026 suma de 8 700 lei (17 400 lei x 50%).

În contextul celor menționate, dacă valoarea anuală a tichetelor de vacanță acordate unui salariat depășește limita menționată, suma care excedă plafonul se consideră o recompensă acordată de către angajator salariatului și la aceasta se calculează, se declară și se plătesc contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii. Respectiv, aceste sume urmează a fi declarate prin intermediul tabelului nr. 2 din Declarația IPC21. Nu există o categorie a persoanei asigurate predestinată declarării sumelor pentru tichetele de vacanță, aceste sume urmând să fie declarate împreună cu fondul de retribuire a muncii și alte recompense cu categoria persoanei asigurate 101 „persoană angajată pe bază de contract individual de muncă” respectiv, 123 „persoană angajată prin cumul”.

Ca rezultat, sumele declarate de către angajator la valoarea tichetelor de vacanță constituie venit asigurat pentru salariați și vor fi luate în considerare la stabilirea prestațiilor de asigurări sociale (pensii, indemnizații).

În cazul în care valoarea tichetelor de vacanță nu depășește suma de 50% din salariul mediu lunar pe economie prognozat și aprobat de Guvern pentru anul pentru care au fost acordate, aceste sume nu se reflectă în tabelul nr. 2 din Declarația IPC21.

Planul general de conturi contabile, aprobat prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119/2013 (în continuare – Planul general de conturi contabile), reglementează modul de înregistrare a faptelor economice în conturi care rezultă din prevederile SNC și altor acte normative contabile. Înregistrarea faptelor economice în conturi se efectuează în funcție de conținutul economic al acestora, cu respectarea principiilor, normelor și politicilor contabile ale entității.

Prin urmare, pentru contabilizarea faptelor economice aferente tichetelor de vacanță acordate salariaților, angajatorul va întocmi următoarele formule contabile:

- la procurarea tichetelor de vacanță pentru salariați (în baza facturii fiscale):

Dt 246 „Documente bănești”

Dt 534 „Datorii față de buget” – suma TVA aferentă tichetelor de vacanță

Ct 521 „Datorii comerciale curente”;

- stingerea datoriei față de operator aferente tichetelor de vacanță procurate:

Dt 521 „Datorii comerciale curente”

Ct 242 „Conturi curente în monedă națională”;

- înregistrarea costurilor/cheltuielilor aferente tichetelor de vacanță acordate salariaților (notă contabilă):

Dt 811 „Activități de bază”, 812 „Activități auxiliare”, 712 „Cheltuieli de distribuire”, 713 „Cheltuieli administrative”

Ct 532 „Datorii față de personal privind alte operații”;

- eliberarea tichetelor de vacanță salariaților (registru de evidență a tichetelor de vacanță):

Dt 532 „Datorii față de personal privind alte operații”

Ct 246 „Documente bănești”.

Pentru contabilizarea faptelor economice aferente compensării cheltuielilor suportate de salariat în structurile de primire turistică din zonele rurale ale Republicii Moldova, angajatorul va întocmi următoarele formule contabile:

- calcularea datoriei față de salariat (în baza documentelor confirmative și decontului de avans întocmit de salariat) și înregistrarea costurilor/cheltuielilor:

Dt 811 „Activități de bază”, 812 „Activități auxiliare”, 712 „Cheltuieli de distribuire”, 713 „Cheltuieli administrative”

Ct 532 „Datorii față de personal privind alte operații”;

- achitarea datoriei față de salariați privind compensarea cheltuielilor suportate de aceștia:

Dt 532 „Datorii față de personal privind alte operații”

Ct 241 „Casa”, 242 „Conturi curente în monedă națională”.

Prin urmare, valoarea cheltuielilor care depășește plafonul prevăzut la art. 24 alin. (19³) lit.c) din CF, care se va considera facilitate impozabilă acordată de angajator conform art. 19 din CF, urmează a fi impozitată pe principii generale ca plăți salariale cu calcularea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii, primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și impozitului pe venit, datorate de angajator și angajat, fiind deductibilă în scopuri fiscale în condițiile respectării prevederilor art. 24 alin. (19²) din CF. [2]

Pentru contabilizarea valorii cheltuielilor care depășește plafonul stabilit se vor întocmi următoarele formule contabile:

Dt 811 „Activități de bază”, 812 „Activități auxiliare”, 712 „Cheltuieli de distribuire”, 713 „Cheltuieli administrative”

Ct 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii” - la valoarea facilității fiscale aferente depășirii plafonului stabilit

Ct 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale” - la calcularea contribuțiilor de asigurări sociale obligatorii aferente facilităților fiscale;

- reținerea primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și impozitului pe venit:

Dt 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii”

Ct 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale”

Ct 534 „Datorii față de buget”.

Potrivit pct. 44¹¹ și pct. 44¹² din HG nr. 693/2018, condițiile de gestionare a valorii nevalorificate la expirarea termenului de valabilitate al tichetului de vacanță se stabilesc în contractul încheiat între operator și angajator. În cazul în care, la expirarea termenului de valabilitate al tichetului de vacanță operatorul restituie valoarea nevalorificată a tichetului de vacanță angajatorului, această valoare se ia în calcul și se include în venitul brut al angajatorului în perioada fiscală în care a fost încasată. [5]

Prin urmare, angajatorul va întocmi următoarele formule contabile:

- înregistrarea valorii nevalorificate a tichetului de vacanță (în baza facturii fiscale cu semnul „minus” ale operatorului):

Dt 221 „Creanțe comerciale”

Ct 612 „Alte venituri din activitatea operațională”

Ct 534 „Datorii față de buget” - suma TVA aferentă valorii nevalorificate a tichetului de vacanță;

- încasarea sumei de la operator a valorii nevalorificate a tichetului de vacanță:

Dt 242 „Conturi curente în monedă națională”

Ct 221 „Creanțe comerciale”.

Astfel, tichetele de vacanță, în esență, transformă un beneficiu profesional într-o cale de acces către experiențe personale, creând un echilibru necesar între muncă și viață personală.

Angajatorii moldoveni ar avea de câștigat oferind salariaților tichete de vacanță din mai multe motive:

- ✓ *productivitate cescută*. Un angajat odihnit este mai eficient și mai implicat;
- ✓ *motivație și loialitate*. Tichetele contribuie la creșterea satisfacției la locul de muncă și fidelizează angajații;
- ✓ *imagine pozitivă*. Angajatorii care investesc în bunăstarea angajaților se bucură de o reputație mai bună pe piața muncii.
- ✓ *beneficii fiscale*. Benefecierea de deduceri și scutiri fiscale.
- ✓ *sprijin pentru turismul local*. Tichetele stimulează economia națională, prin încurajarea petrecerii concediilor în Republica Moldova. [8]

Concluzii

În urma analizei realizate, se constată că tichetele de vacanță reprezintă un instrument relativ nou în Republica Moldova, dar cu un potențial semnificativ atât din perspectivă socială, cât și economică. Acestea pot contribui la facilitarea accesului angajaților la servicii turistice, în special pentru persoanele cu venituri medii și reduse, oferind o modalitate de a beneficia de concedii fără a suporta integral costurile din resurse proprii.

Din punct de vedere economic, tichetele de vacanță pot deveni un factor de stimulare a turismului intern. Experiența altor state arată că acest mecanism contribuie la creșterea consumului în sectorul turistic, la susținerea operatorilor locali și la dezvoltarea infrastructurii aferente. În același timp, acestea pot genera efecte indirecte pozitive asupra altor domenii conexe, precum transportul, alimentația publică sau serviciile recreative.

În ceea ce privește regimul fiscal și contabil, cercetarea evidențiază necesitatea unei interpretări clare și unitare a prevederilor legale. Deși cadrul normativ existent oferă baza pentru aplicarea acestui instrument, anumite aspecte practice pot genera dificultăți pentru angajatori, în special în ceea ce privește înregistrarea contabilă și tratamentul fiscal al acestor beneficii.

Totodată, eficiența implementării tichetelor de vacanță depinde în mare măsură de nivelul de informare și deschidere al angajatorilor, precum și de capacitatea sectorului turistic de a valorifica această oportunitate. În lipsa unei aplicări pe scară largă, impactul acestui mecanism poate rămâne limitat.

În perspectivă, se consideră oportună dezvoltarea unor ghiduri practice privind aplicarea tratamentului contabil și fiscal, precum și realizarea unor studii empirice care să evalueze impactul real al tichetelor de vacanță asupra economiei și asupra bunăstării angajaților. O astfel de abordare ar contribui la eficientizarea acestui instrument în Republica Moldova.

Bibliografie

1. LEGE contabilității și raportării financiare nr. 287/2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120938&lang=ro
2. Codul fiscal nr. 1163 din 24.04.1997. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138569&lang=ro
3. LEGE nr. 352 din 24.11.2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=149926&lang=ro
4. HOTĂRÂREA GUVERNULUI nr. 60 din 18.02.2026 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de operare cu tichetele de vacanță. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=153080&lang=ro
5. HOTĂRÂREA GUVERNULUI nr. 693 din 11.07.2018 cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150441&lang=ro
6. LEGE nr. 489 din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125055&lang=ro
7. LEGE nr. 1593 din 26.12.2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=149272&lang=ro#

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

8. Vacanțe plătite de angajator în Moldova: Tichetele de vacanță vor intra în vigoare din 2026,[online] Available at: <<https://www.delucru.md/articles/vacante-platite-de-angajator-in-moldova-tichetele-de-vacanta-vor-intra-in-vigoare-din-2026>> [Accessed 29 March 2026].
9. Voloșciuc, E., Tonu, N., 2025. Tichete de vacanță. Aspecte contabile, *Monitorul fiscal*, [online] Available at: <<https://monitorul.fisc.md/tichete-de-vacanta.-aspecte-contabile/>> [Accessed 22 March 2026].
10. Voloșciuc, E., Tonu, N., 2026. Facilități acordate salariaților. Aspecte contabile, *Monitorul fiscal*, [online] Available at: <<https://monitorul.fisc.md/facilitati-acordate-salariatilor.-aspecte-contabile/>> [Accessed 27 March 2026].
11. Țugulschi, Iu., 2026. Расходы работодателя в пользу работника в 2025 г.: налоговый режим, учет и корректировки в Декларации VEN12, *Monitorul fiscal*, [online] Available at: <<https://monitorul.fisc.md/rashody-rabotodatelya-v-polizu-rabotnika-v-2025-g.-nalogovyyj-rezhim-uchet-i-korrektirovki-v-deklaracii-ven12/>> [Accessed 24 March 2026].
12. Biroul National de Statistică. Site web. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-agentiilor-de-turism-si-tur-operatoare-in-anul-2025-9491_62317.html

**PARTICULARITĂȚILE CONTABILITĂȚII LA GOSPODĂRIILE ȚĂRĂNEȘTI:
PROVOCĂRI ȘI TENDINȚE**

**THE PARTICULARS OF ACCOUNTING AT PEASANT HOUSEHOLDS: CHALLENGES
AND TRENDS**

CAUȘ Lidia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: caus.lidia.ion@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3203-3221>

Abstract. Ensuring the quality of business accounting is essential for efficient management, minimizing risks, and protecting the economic interests of the peasant household. Using the simple bookkeeping method, this form of business has significant advantages, although there are challenges, such as the unlimited liability of the founder and family members. The particularities of recording and taxation of peasant households are insufficiently studied in the specialized literature. The study aims to outline the challenges related to the particularities of accounting in peasant households and to propose solutions to eliminate practical difficulties in the activity of these entities. The research aims to evaluate the experiences and challenges faced by peasant households in their activity. The results will contribute to the development of concrete solutions aimed at supporting the efficient activity of peasant households and optimizing business performance.

Keywords: peasant household, accounting, simple method, tax statements.

JEL Classification: M 41

Introducere

Antreprenorii doresc să gestioneze corect și eficient activitățile prin eficientizarea proceselor interne, iar rezultatul generat să fie utilizat pentru investiții ca pilon al stabilității financiare. Fondatorul dorește să asigure legalitatea afacerii prin date veridice și decizii economice fundamentate, precum și reducerea neconformităților legale, riscurilor și penalităților, ceea ce nu poate fi obținută fără cunoștințe și abilități contabile necesare activității practice. Fondatorii gospodăriilor pot ține contabilitatea de sine stătător, ceea ce presupune cunoașterea complexă a regulilor specifice prevăzute de legislația în vigoare. Provocarea majoră a administratorului constă în cunoașterea a particularităților contabile și fiscale ale sectorului dat.

Conținut de bază

Activitățile gospodăriilor țărănești influențează dezvoltarea economică prosperă a unei țări. Conceptul de gospodărie țărănească are la bază ideea dezvoltării afacerilor de familie în agricultură bazate pe munca personală a membrilor acesteia. În sprijinul acestora, actele normative acordă facilități, cum ar fi: cota redusă a impozitului pe venit, regimul simplu de contabilitate și contribuții sociale avantajoase comparativ cu alte forme de antreprenariat, fiind aplicată o protecție deosebită din partea statului.

Legislația Republicii Moldova definește gospodăria țărănească sau gospodăria de fermier ca o întreprindere individuală, bazată pe proprietate privată asupra terenurilor și asupra altor bunuri, pe munca personală a membrilor unei familii, având ca scop obținerea de produse agricole, prelucrarea lor primară, comercializarea cu preponderență a propriei producții agricole. Astfel, gospodăria țărănească are statutul juridic de persoană fizică [4].

Activitatea gospodăriei țărănești este reglementată de Codul civil [1], Codul fiscal [2], Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi [3], Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) [.] și alte acte normative. Legea contabilității și raportării financiare [4] și Indicațiile metodice privind

contabilitatea pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător [7] reglementează documentarea și contabilizarea activității la gospodăriile țărănești.

Potrivit cerințelor stabilite de Legea contabilității și raportării financiare, persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător până la înregistrarea acestora în calitate de plătitori ai taxei pe valoare adăugată țin contabilitatea în partidă simplă în baza contabilității de casă, fără întocmirea situațiilor financiare [5].

Fondatorul gospodăriei țărănești poate fi doar persoana fizică care posedă teren cu drept de proprietate privată. Doar gospodăriile țărănești pot desfășura activitate individuală de întreprinzător în agricultură. În conformitate cu legislația în vigoare, gospodăria țărănească poate desfășura activități pe terenurile agricole, sectoarele de teren din intravilan ocupate de case, anexe gospodărești și grădini, precum și pe orice alte suprafețe sau terenuri. Ca subiect al dreptului afacerilor, gospodăriile țărănești pot desfășura activității de întreprinzător, având posibilitatea să investească bunurile proprii în activități aducătoare de profit.

Un element juridic important, este faptul că, fondator poate fi doar o singură persoană, însă membrii care au dreptul la muncă în gospodăria țărănească sunt membrii familiei și rude, care nu dețin statut de salariat în baza contractului individual de muncă. Membrii gospodăriei poartă răspundere solidară nelimitată pentru obligațiile acesteia cu întreg patrimoniul lor, cu excepția bunurilor care nu fac obiectul urmăririi, potrivit Codului de procedură civilă [9].

Formarea gospodăriei țărănești poate fi mai simplă și mai rapidă comparativ cu alte forme de organizare a unei afaceri, deoarece nu sunt necesare acte suplimentare de înregistrare sau întruniri ale adunării generale a acționarilor. Fondatorul gospodăriei are un control mai mare asupra modului de gestionare a afacerii, deoarece nu trebuie să ia decizii împreună cu alți proprietari. Aceste entități au posibilitatea crescută de accesare a fondurilor și programelor de sprijin pentru întreprinderile mici din sectorul agricol.

Contabilitatea în partidă simplă înseamnă totalitatea registrelor și documentelor financiar-contabile cu ajutorul cărora gospodăria țărănească ține evidența contabilă a tuturor operațiunilor din activitatea sa. Scopul evidenței contabile este de a determina obligațiile fiscale ale acesteia, adică impozitele, taxele și contribuțiile datorate statului în fiecare an. Întrucât gospodăria țărănească nu este obligat să întocmească situații financiare anuale, această evidență poate fi ținută de director, în calitate de titular al entității fără să fie nevoie să apeleze la un contabil. Fondatorul poate organiza și ține contabilitatea de sine stătător, ceea ce presupune că acesta trebuie să cunoască aprofundat regulile prevăzute de Legea contabilității și raportării financiare și Indicațiile metodice privind contabilitatea pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător. Acest fondator trebuie să dețină cunoștințe ample privind selectarea diverse variante contabile alternative, prezentarea rapoartelor cu informații veridice organelor fiscale, luarea deciziilor manageriale optime. În aceste condiții când antreprenorul trebuie să se implice în lucrările agricole, nu poate fără serviciile calitative ale contabilului, care deține competențe profesionale, experiență și raționament profesional,

Fondatorul trebuie să cunoască că după înregistrarea gospodăriei țărănești, are obligații fiscale privind impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător, taxele locale și impozitul pe bunurile imobiliare. Acestea sunt impozitele de bază calculate în dependență de activitatea gospodăriei, care trebuie calculate și achitate.

Facilitatea principală acordată gospodăriei țărănești de Codul fiscal [2] constituie cota impozitului pe venit de 7% determinată din venitul impozabil [11]. Indiferent dacă gospodăria țărănească are statut de plătitor TVA sau nu, regimul de impozitare rămâne la fel, dar se modifică rapoartele fiscale prezentate. În cazul în care, gospodăria țărănească este în regimul de neplătitor de TVA și are un număr mediu anual de salariați, pe parcursul perioadei fiscale, mai mic de 3 unități, prezintă darea de seamă fiscală unificată, formularul UNIF 25. Dacă gospodăria țărănească are statul de plătitor de TVA, prezintă declarația privind impozitul pe venit, formularul VEN 12. Pe lângă declarația respectivă, va prezenta suplimentar declarații fiscale pentru celelalte taxe și impozite [8, 11].

Gospodăria țărănească ține evidența activității sale și prezintă rapoarte conform evidenței sintetice și analitice conform partidei simple, ceea ce presupune reflectarea unilaterală a faptelor economice, conform metodei „intrare – ieșire”, fără aplicarea conturilor contabile și fără întocmirea situațiilor

financiare. Conform prevederilor Legii contabilității și raportării financiare ciclul contabil la gospodăria țărănească cuprinde: documentarea faptelor economice, recunoașterea și evaluarea elementelor contabile, întocmirea registrelor contabile și efectuarea inventarierii.

Un element important, pe care trebuie să-l cunoască o persoană care dorește să fondeze o gospodărie țărănească este că toate registrele contabile, borderourile și alte documente contabile se întocmesc conform Indicațiilor metodice privind contabilitatea pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător aprobate de către Ministerul Finanțelor. Avantajele acestei forme de afaceri folosind metoda simplă de evidență sunt semnificative, care oferă privilegiul ce constă în scutirea gospodăriilor țărănești de a prezenta situația financiară. Însă, în cazul în care gospodăria va dori să acceseze un credit, instituția bancară va solicita situațiile financiare anuale. Participarea la proiecte investiționale și de subvenționare necesită oferire de documente contabile și deci prezentarea situațiilor financiare anuale.

Este important de menționat că, fondatorul gospodăriei țărănești nu poate fi și angajatul acesteia. Acesta este obligat să achite individual contribuția de asigurare socială obligatorie în sumă fixă, care se stabilește în legea bugetului aprobată de guvern în fiecare an. Pentru anul 2026 asigurarea minimă a fost stabilită suma fixă de 28782 lei anual sau 1906,50 lei lunar. Altfel spus, prin achitarea contribuției individuale, fondatorul își asigură plățile sociale, iar în caz de boală, persoana va putea primi o indemnizație de incapacitate temporară de muncă și pensia minimă, la atingerea vârstei de pensionare. În acest caz, fondatorul gospodăriei țărănești prezintă anual până la data de 15 ianuarie al anului următor Darea de seamă privind calcularea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii și evidența nominală a asiguraților în sistemul public de asigurări sociale, formularul CAS18-AN.

Avantajele acestei forme de afaceri sunt semnificative, deși există provocări, precum răspunderea nelimitată a fondatorului și a membrilor familiei. Fondatorul gospodăriei țărănești, fiind responsabil de toate datoriile afacerii, poate risca să-și piardă bunurile personale. Riscurile întreprinzătorului individual nu sunt mai mari decât cele obișnuite ale unui cetățean. Ambii răspund pentru obligațiile ce și le asumă cu tot patrimoniul lor. Deosebirea constă doar în faptul că întreprinzătorul încheie tranzacții mai frecvent decât persoana fizică. Persoana care are acest statut trebuie să garanteze cumpărătorului sau beneficiarului cu toate garanțiile legale prevăzute de lege pentru protecția consumatorului

Gospodăria țărănească este o întreprindere ușor de administrat, fondatorul și membrii acesteia își cunosc personal beneficiarii, adoptă decizii în mod independent și prezintă rapoarte fiscale simplificate. Ca subiect al dreptului afacerilor, principalul dezavantaj al afacerii mici este că persoana fizică dispune de resurse financiare insuficiente pentru dezvoltarea afacerii. Întreprinzătorul individual este responsabil personal pentru toate datoriile afacerii, ceea ce înseamnă că poate risca să-și piardă bunurile personale în cazul în care afacerea are probleme financiare

În literatura de specialitate conceptul de „gospodărie țărănească” deține numeroase incertitudini. O provocare se referă la reglementarea juridică imprecisă, care se caracterizează prin lipsa legăturii logice între diferitele dispoziții ale legilor în vigoare. Cu atât mai mult că potrivit cerințelor legislației gospodăria țărănească sau de fermier au obligații greu de realizat financiar, cum ar fi păstrarea fertilității solului prin tehnologii de protecție moderne care ocrotesc natura.

Alt aspect neclar ține de patrimoniul gospodăriei țărănești. Legislația conține prevederi cu referire la patrimoniu, dar fără a stabili valoarea și modul de participare a membrilor la formarea lui. Cu această ocazie, apar multe întrebări. Nu este clar în ce proporții fondatorul și membrii participă cu bunuri la fondarea gospodăriei țărănești și nici modul de participare cu muncă personală în activitatea acesteia. Nu se cunosc proporțiile de repartizare a profitului între membrii gospodăriei și care este regimul juridic al bunurilor rezultate din activitatea gospodăriei țărănești. Imprecisă este redată în cadrul legislației componenta „altor persoane care sunt membri ai familiei respective”, deoarece acordă posibilitatea de a deveni membri ai gospodăriei și altor membri de familie, fără concretizarea gradului de rudenie.

Cerința impusă gospodăriilor țărănești constă în comercializarea preponderent a producției agricole proprii și munca personală a membrilor în cadrul activității acestora. Dacă această pondere stabilită

de legislație este mai mică de jumătate, gospodăria țărănească este obligată să asigure aceste condiții sau să-și înceteze activitatea. Nerespectarea acestor condiții, conduce la lipsirea gospodăriei țărănești de înlesnirile și privilegiile prevăzute de Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) și de alte acte legislative [12].

Aspectul ambiguu ține de evaluarea costului produselor agricole obținute și ajustărilor de valoare a stocurilor, precum și lipsa unei evidențe analitice a stocurilor. Evaluarea corectă a stocurilor agricole este crucială pentru performanța financiară a entității, în condițiile când prețurile de piață la produsele agricole sunt plafonate de către stat. Respectiva evaluare a stocurilor este posibilă folosind metodele specificate în Standardul Național de Contabilitate "Stocuri" și nu poate fi realizată în condițiile utilizării metodei simple de evidență la gospodăriile țărănești, crea dificultăți în aplicarea lor. Fără stocuri nu poate fi desfășurată nici o activitate economică, de aceea este important să se țină o evidență analitică și sintetică minuțioasă a lor. [10]

Evaluarea corectă a stocurilor este un aspect fundamental al contabilității, având un impact direct asupra rezultatelor economice și obligațiilor fiscale ale entității. În Republica Moldova, reglementările contabile privind evaluarea stocurilor sunt influențate atât de Standardele Naționale de Contabilitate, cât și de Standardele Internaționale de Raportare Financiară, care detaliat s-a studiat în articolul "Evaluarea stocurilor în Republica Moldova și impactul asupra raportării financiare". [10] Relațiile de muncă din cadrul gospodăriei țărănești sunt reglementate de Codul muncii și de contractele individuale de muncă. Timpul de lucru în gospodăria țărănească se include în vechimea în muncă și în stagiul de cotizare. Printre dificultățile practice ale gospodăriei țărănești se regăsește posibilitățile restrânse de recrutare de personal sezonier calificat, precum și achitarea salariilor lunare, când produsele agricole sunt colectate la finele sezonului agricol și vândute ulterior. Astfel gospodăriile respective n-au surse financiare pentru achitarea salariilor lunare. Legislația nu oferă facilități la acest capitol și impune gospodăria țărănească ca angajator pentru persoanele angajate prin contract individual de muncă ori prin alte contracte în vederea executării de lucrări sau prestării de servicii să calculeze și achită la buget contribuții de asigurări sociale, prime de asigurare medicale și impozit pe venit din plățile îndreptate spre achitare angajaților.

La acest aspect se mai adaugă că conducătorul gospodăriei țărănești care efectuează pe parcursul anului fiscal plăți angajaților și persoanelor fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător prezintă lunar Serviciului fiscal de stat Darea de seamă privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate, formularul IPC21. La finele anului prezintă datele generalizate în Nota de informare privind salariul și alte plăți efectuate de către patron în folosul angajaților, precum și plățile achitate rezidenților din alte surse de venit decât salariul și impozitul pe venit reținut din aceste plăți. Așa dar, dacă gospodăria țărănească are salariați și contracte individuale de muncă încheiate cu aceștia este obligată să prezinte în termen de 10 zile de la data încheierii contractelor individuale de muncă sau încetării raporturilor de muncă raportul fiscal denumit Informația privind stabilirea drepturilor sociale și medicale aferente raporturilor de muncă, formularul IRM19. Respectiva informație prezentată în termen este în beneficiul angajatului.

În concluzie, se poate de menționat că odată ce fondatorul pentru lansarea și desfășurarea unei activități a ales să constituie forma organizatorico-juridică de gospodărie țărănească trebuie să fie responsabil să întocmească și să prezinte în termen rapoartele și dările de seamă fiscale necesare conform legislației. Antreprenorii mici nu sunt asigurați că activitățile gospodăriei țărănești sunt conforme cu legislația în vigoare, nu înțeleg competențele funcționale ale administratorului, n-au claritate asupra obligațiilor fiscale. Astfel, modificările legislative frecvente conduc la provocări semnificative pentru gospodăria țărănești, de aici reiese că reglementarea contabilă și fiscală trebuie să fie aliniată la necesitățile activității profesionale practice. Prevalarea fiscalității în fața contabilității și rapoartele complexe solicitate de către diverse instituții ale statului, sunt principalele provocări ale acestora. Fondatorul gospodăriei țărănești trebuie să cunoască detaliat consecințele evaziunii fiscale, soluțiile eficiente de conformare fiscală, pentru a proteja afacerea de posibilele erori și riscurile inutile. Provocările conducătorului gospodăriei sunt dictate și de tehnologiile informaționale pe fundalul unei capacități de adaptabilitate sporită.

Fondatorul gospodăriei țărănești au nevoie de instrumente practice pentru asigurarea conformității cu legislația în vigoare și măsurarea eficienței impozitelor încadrate în planificarea fiscală și cea financiară a entității. Deseori evaziunea fiscală poate fi rezultatul neînțelegerii cerințelor neechivoce ale legislației în vigoare, care implică răspundere juridică, amenzi și sancțiuni.

Lipsa unor ghiduri clare privind gestionarea gospodăriilor țărănești și lacunele legislative aferent acestui domeniu conduc la erori și riscuri. Instituțiile statutului trebuie să contribuie la elaborarea ghidurilor cu soluții eficiente de conformare fiscală și claritate asupra obligațiilor, astfel vor fi asigurate activități conforme cu legislația în vigoare. Ghidurile trebuie să cuprindă studii de caz și cazuri practice, bazate pe situații reale, analizând dificultățile și soluțiile întâlnite în practica sectorului dat, precum și optimizarea proceselor cu soluții concrete aferente provocărilor practice. Prevenirea riscurilor financiare și evaziunii fiscale este pilonul de baza a unei economii eficiente. Protecția afacerii împotriva consecințelor juridice, daunelor materiale și legale, oferă echilibrul necesar antreprenorilor pentru activități economice prospere.

Concluzii

Deși legislația în vigoare oferă un cadru general, aplicarea sa ridică provocări în cadrul activităților derulate de gospodăriile țărănești. performanța financiară a acestor entități depinde de o armonizare a legilor și regulamentelor prin optimizarea regulilor ce vor contribui la gestiunea eficientă a activității antreprenoriale. Fondatorii întâmpină dificultăți în aplicarea multitudinii de reguli contabile și fiscale. Tratamentele diferite privind deductibilitatea cheltuielilor conduc la reguli imprecise de aplicare a lor.

În contextul tuturor modificărilor legislative și normative, particularitățile contabile și fiscale în activitatea gospodăriilor țărănești devine o adevărată provocare multiplele modificări operate în legislație, prin care entităților le sunt oferite atât drepturi suplimentare, cât și noi obligații în domeniul gestionării economice, necesită a fi studiate detaliat. Modificările sunt necesare pentru crearea condițiilor contribuabililor menționați la conformarea și respectarea legislației fiscale. Totuși consolidarea reglementării fiscale al fermierilor care desfășoară activități agricole în Moldova trebuie să contribuie la minimizarea riscurilor fiscale și pentru gestionarea corect și eficient a afacerii, reducând astfel riscurile de sancțiuni fiscale și neconformități legale.

Bibliografie

1. Codul Civil al RM. Nr. 1107 din 06.06.2002 cu modificările ulterioare. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125043&lang=ro#
2. Codul fiscal al RM. Nr. 1163 –XIII din 24 aprilie 1997. Disponibil: <https://sfs.md/ro/pagina/codul-fiscal>
3. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi Nr. 845 din 03-01-1992. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17094&lang=ro
4. Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) nr.1353-XIV din 03.11.2000. Disponibil: <http://www.law-moldova.com/laws/rom/crestjanskih-hozeaistvah-ro.txt>
5. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro#
6. Standardele Naționale de Contabilitate// Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125822&lang=ro#
7. Indicațiile metodice privind contabilitatea pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125822&lang=ro#
8. Ghidul privind regimul fiscal al gospodăriilor țărănești Disponibil: <https://sfs.md/uploads/document/240/document/ghidul-privind-regimul-fiscal-afere-67c6a3c0ad3ed2.40712697.pdf>
9. Ghidul agricultorului pentru lansarea și dezvoltarea gospodăriilor țărănești în Republica Moldova. Disponibil: <http://www.ucipifad.md/wp-content/uploads/2022/03/Ghidul-agricultorului.pdf>
10. CAUȘ, Lidia, Popovici, Angela. Evaluarea stocurilor în Republica Moldova și impactul asupra raportării financiare. În: Vector european, 2025, nr. 1, ISSN 2345-1106. E-ISSN 2587-358X. Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Vector/Vector_European_2025_1.pdf

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

11. VIERU, Roman, LAZARI, Liliana. Fiscal aspects regarding the income tax from professional and independent activity. In: *Development through research and innovation - 2020, International Scientific Conference*, Chişinău, August 28th, 2020, p. 166-175, Chişinău 2021. ISBN 978-9975-155-03-8 (PDF). Disponibil: <https://ase.md/wp-content/uploads/2021/04/Conference-Proceedings-28-AUGUST-2020.pdf>
12. Şpac G. Terenul agricol – proprietatea fondatorului gospodăriei ţărăneşti. Modul de reflectare în contabilitate. În Monitorul fiscal, 2022, nr.5
Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/terenul-agricol---proprietatea-fondatorului-gospodariei-aranesti.-modul-de-reflectare-in-contabilitate->

**ASPECTE NOI PRIVIND CONTABILITATEA ȘI IMPOZITAREA COSTURILOR
ULTERIOARE AFERENTE MIJLOACELOR FIXE ÎNCHIRIATE**

**NEW ASPECTS REGARDING ACCOUNTING AND TAXATION OF SUBSEQUENT
COSTS LEASED FIXED ASSETS**

NEDERIȚA Alexandru

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: nederita.alexandru@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9980-8808>

Abstract. This study investigates the main problematic aspects of accounting and taxation of subsequent costs related to fixed assets received under operating lease agreements. Such aspects refer to the methods of recognition and measurement of subsequent costs depending on the source of recovery and their impact on the expected economic benefits derived from the use of leased fixed assets, as well as to documentation, settlement, and capitalization of the aforementioned costs. Particular attention is given to the accounting issues of subsequent costs when these are covered from the lessee's own sources, through lease payments, or jointly-by both lessor and lessee-in the proportion stipulated in the contract.

The paper also analyzes the specific features of deducting subsequent costs related to leased fixed assets in cases where such costs are initially recorded as current expenses and/or capitalized through the creation of a separate item of property, plant, and equipment.

The research employs scientific methods such as analysis of the regulatory framework in accounting and taxation, induction and deduction, comparison, and generalization of information on subsequent costs related to leased fixed assets. The results include recommendations for modernizing the accounting of subsequent costs at both lessor and lessee levels, ensuring transparency, comparability, and reliability of financial-accounting information, as well as the accuracy of tax liability calculation.

Keywords: subsequent costs, fixed assets, operating lease, lessor, lessee, capitalization.

JEL Classification: M41, F31

Introducere

În cadrul contractelor de leasing (arendă/locățiune), pot fi suportate costuri ulterioare (de reparație, modernizare, reconstrucție etc.) a mijloacelor fixe. Modul de efectuare, contabilizare și impozitare a acestor costuri este reglementat de prevederile Codului civil [1], Legii contabilității și raportării financiare [2], SNC „Contracte de leasing” [3], SNC „Imobilizări necorporale și corporale” [4], Codului fiscal [5] și Regulamentului privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale [6]. Anumite recomandări ale Serviciului Fiscal de Stat privind impozitarea costurilor ulterioare specificate sunt expuse în Baza generalizată a practicii fiscale [7]. Unele aspecte metodologico-aplicative ale contabilității și impozitării costurilor ulterioare sunt expuse în lucrările savanților și specialiștilor – practicieni din Republica Moldova: Noroc D., Țiriulnicova N., Dima M. [8], Zlatina N. [9], Nederița A., Apostu A. [10] etc. De menționat că actele normative și literatura de specialitate conțin doar recomandări de ordin general privind reflectarea în contabilitate a costurilor ulterioare și impozitarea acestora. Totodată, lipsesc investigații complexe aferente contabilizării și impozitării costurilor nominalizate în funcție de efectul acestora asupra beneficiilor economice și sursa de finanțare. În acest context, investigarea multilaterală a aspectelor contabile și fiscale privind costurile ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate este actuală și importantă atât din punct de vedere teoretic cât și practic.

La contabilizarea și impozitarea costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate apar multiple probleme, principalele dintre care sunt următoarele:

- perfectarea documentară a costurilor ulterioare;

- recunoașterea și evaluarea costurilor ulterioare;
- contabilizarea operațiunilor aferente costurilor ulterioare la locatar și locator;
- aprecierea consecințelor fiscale aferente costurilor ulterioare.

Scopul studiului constă în examinarea complexă a problemelor contabilizării și impozitării costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate și formularea recomandărilor privind soluționarea acestora în conformitate cu normele și practicele internaționale avansate.

Metode aplicate

În procesul realizării studiului au fost utilizate metode de cercetare științifică cum ar fi analiza cadrului normativ al contabilității și fiscalității, inducția și deducția, compararea și generalizarea informațiilor privind costurile ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate. De asemenea, au fost investigate abordările generale și specifice privind justificarea documentară, componența, recunoașterea, evaluarea, contabilizarea și impozitarea costurilor ulterioare, precum și modalitățile de prezentare a informațiilor în situațiile financiare și declarațiile fiscale.

Rezultatele investigațiilor includ recomandări privind perfecționarea contabilității costurilor ulterioare la locatar și locator, care vor asigura transparența, comparabilitatea și veridicitatea informațiilor financiar-contabile, precum și corectitudinea calculării obligațiilor fiscale.

Conținut de bază

Costurile ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate trebuie să fie confirmate prin documente justificative întocmite în conformitate cu cerințele reglementărilor contabile și fiscale naționale. În cazul efectuării costurilor ulterioare în antrepriză, în afară de factura fiscală, trebuie întocmit și procesul-verbal de primire-predare a lucrărilor, în care se prezintă detaliat componența costurilor de reparație (materialele consumate, lucrările executate etc.). Acest document este necesar pentru justificarea mărimii cheltuielilor de reparație în scopuri fiscale, precum și pentru delimitarea acestora de cheltuielile de deservire și întreținere, care nu se limitează în scopuri fiscale, cu condiția confirmării documentare și utilizării mijloacelor fixe închiriate în activitatea de întreprinzător.

Actualmente, formularul tipizat al documentului primar privind costurile ulterioare lipsește. În acest context, entitatea are dreptul să elaboreze de sine stătător formularul respectiv, ținând cont de elementele obligatorii ale documentele primare prevăzute de Legea contabilității și raportării financiare [2, art. 11]. Acest document trebuie să conțină concluziile comisiei privind modificarea caracteristicilor inițiale ale obiectului de mijloace fixe reparat, reconstruit sau modernizat.

Recunoașterea și evaluarea costurilor ulterioare aferente obiectelor de mijloace fixe închiriate depind de impactul acestora asupra mărimii beneficiilor economice așteptate din utilizarea obiectelor sus-menționate. În funcție de acest criteriu, costurile ulterioare pot fi de două tipuri:

- costuri ulterioare care nu generează beneficii economice suplimentare – apar în procesul reparațiilor curente (lucrări minore necesare menținerii bunului în stare funcțională, cum ar fi, de exemplu, vopsirea, înlocuirea unor piese uzate similare, revizii tehnice etc.). Aceste costuri se recunosc ca cheltuieli/costuri curente și nu se capitalizează;
- costuri ulterioare care generează beneficii economice suplimentare – apar în urma modernizării, reconstrucției, reutilizării bunurilor închiriate etc. Aceste costuri pot fi capitalizate dacă îndeplinesc condițiile prevăzute de standardele de contabilitate.

Contabilitatea costurilor ulterioare a mijloacelor fixe închiriate este condiționată de modul de efectuare și de recuperare a acestora.

În practică sânt posibile diferite variante de efectuare a costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate și de recuperare a acestora, principalele fiind următoarele:

- costurile ulterioare sunt efectuate de către locatar pe cont propriu;
- costurile ulterioare sunt efectuate de către locatar pe seama plății de leasing;
- costurile ulterioare sunt efectuate de către locatar și recuperate în comun (de către locator și locatar) în proporția stabilită în contract.

În afară de variantele prezentate mai sus, în activitatea practică pot apărea cazuri în care costurile ulterioare a mijloacelor fixe închiriate sunt efectuate de către locator pe cont propriu sau pe seama locatarului. În primul caz, costurile ulterioare se contabilizează în același mod ca și pentru mijloacele fixe proprii. În al doilea caz, locatorul contabilizează costurile ulterioare ca livrare de servicii, iar

locatarul compensează aceste costuri cu numerar sau prin altă modalitate stabilită în contract.

În prezentul articol sunt examinate particularitățile contabilizării și impozitării costurilor ulterioare în cazul în care acestea sunt efectuate de către locatar și recuperate pe cont propriu sau pe seama plății de leasing (arendă/locatiune). Modul de contabilizare și impozitare a costurilor specificate în condițiile altor variante de efectuare și de recuperare sunt expuse în literatura de specialitate [9, 10]. Costurilor ulterioare a mijloacelor fixe închiriate suportate de către locatar se reflectă doar în contabilitatea acestuia, iar locatorul nu întocmește careva formule contabile. Pornind de la prevederile SNC „Contracte de leasing” și SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, costurile ulterioare suportate de către locatar se înregistrează, potrivit politicilor contabile ale acestuia, ca cheltuieli anticipate curente (în contul **261**) sau ca costuri ale activităților auxiliare (în contul **812**). Ulterior, costurile care nu generează beneficii economice suplimentare se decontează la costurile și/sau cheltuielile curente (în funcție de destinația și locul utilizării obiectelor), iar costurile ulterioare care contribuie la majorarea beneficiilor economice așteptate din utilizarea mijloacelor fixe închiriate se capitalizează și se reflectă ca obiecte de evidență separate [3, pct.32; 4, pct. 60].

Amortizarea costurilor ulterioare înregistrate ca obiecte distincte se calculează de către locatar pe perioada cea mai mică dintre următorii indicatori:

- termenul contractului de leasing;
- durata de funcționare utilă a mijloacelor fixe primite în leasing.

Calcularea amortizării obiectului de mijloace fixe sub formă de costuri de reparație capitalizate se contabilizează ca majorare concomitentă a costurilor/cheltuielilor curente (în funcție de destinația și locul utilizării obiectului închiriat) și a amortizării mijloacelor fixe.

În conformitate cu prevederile Codului fiscal [5, art. 26¹], deducerea costurilor de reparație a mijloacelor fixe închiriate în cazul recuperării acestora de către locator se efectuează după principiul limitei de deducere, cu respectarea următoarelor prevederi esențiale:

- limită generală de deducere (15 %), conform căreia cheltuielile aferente reparației curente și capitale a mijloacelor fixe care nu sunt înregistrate în bilanțul locatarului, se permit spre deducere în limita a 15 % din suma anuală a plăților de leasing;
- partea costurilor de reparație care depășește limita de 15 % din plățile anuale de leasing se consideră investiție în mijloacele fixe care fac obiectul unui contract de leasing operațional (alin. (3)) și se amortizează în scopuri fiscale pe durata de utilizare prevăzută de Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale. În acest caz, investiția capitalizată se va reflecta în Registrul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale ca un obiect distinct [6, anexa nr. 1].

Prin mijloace fixe care nu sunt incluse în bilanțul locatarului se înțeleg mijloacele fixe care sunt utilizate în activitatea de întreprinzător al acestuia conform contractului de leasing ale căror cheltuieli aferente revin locatarului, iar deducerea cheltuielilor de reparație, suportate pe parcursul perioadei curente, se efectuează în modul și limita stabilite, indiferent de faptul dacă costurile de reparație au fost sau nu capitalizate [5, art. 26¹ alin. (2), (11)].

În cazul capitalizării costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate, deducerea acestora în scopuri fiscale se efectuează în următorul mod:

- în perioada fiscală în care s-au efectuat reparațiile (anul curent):
 - suma în limita a 15 % din plata de leasing calculată pe parcursul perioadei fiscale,
 - amortizarea calculată din excedentul de peste 15 % din suma plății anuale de leasing,

deoarece acest excedent a fost recunoscut în scopuri fiscale ca un obiect de mijloc fix separat (investiție). Astfel, începând cu luna următoare finalizării lucrărilor de reparație, se calculează amortizarea pentru această investiție conform regulilor de amortizare în scopuri fiscale. Suma amortizării anuale aferente acestui mijloc fix (sau fracția de an dacă investiția a fost efectuată și finalizată în cursul anului) este deductibilă în scopuri fiscale;

- în perioadele fiscale ulterioare locatarul nu va mai avea dreptul la deducerea în mărime de 15 % din ratele anuale de leasing, însă va continua să deducă amortizarea anuală a investiției sub formă de mijloc fix până la decontarea integrală a valorii acesteia. Pe durata de decontare a investiției, amortizarea anuală a acesteia reprezintă o cheltuială deductibilă la

impozitul pe venit, similar amortizării oricărui obiect de mijloc fix propriu.

Astfel, în primul an, deducerea fiscală totală legată de reparație va fi compusă din cheltuiala deductibilă limitată (în limita a 15 % din valoarea anuală a ratelor de leasing) + amortizarea calculată pentru partea costurilor de reparație constatată ca obiect de mijloace fixe în scopuri fiscale (din excedentul de peste 15 % din valoarea anuală a ratelor de leasing).

Suma costurilor ulterioare permise spre deducere și valoarea obiectului de mijloace fixe ce urmează a fi constatat în scopuri fiscale se calculează conform prevederilor Regulamentului privind evidența și calculare amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale [6, anexa nr. 2].

Modul de contabilizare a costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate care au fost suportate de către locatar pe cont propriu este prezentat în următorul exemplu.

Exemplu. În luna aprilie 2026, entitatea „A” SRL a primit în leasing operațional o linie de sortare a fructelor pe un termen de 36 de luni. Conform condițiilor contractuale, valoarea justă a acestei linii constituie 2 540 000 de lei, iar plata de leasing lunară – 37 800 de lei, inclusiv TVA – 6 300 de lei. În luna august 2025, cu acordul locatorului, entitatea a efectuat în antrepriză pe cont propriu reparația liniei de sortare a fructelor. Valoarea lucrărilor de reparație a constituit 256 920 de lei, inclusiv TVA – 42 820 de lei. Potrivit deciziei comisiei de recepție a lucrărilor de reparație, capacitatea liniei de sortare a fructelor s-a majorat comparativ cu cea inițială.

În urma reparației, au fost obținute piese de schimb utilizabile în valoare de 1 500 de lei, care, conform contractului de leasing, nu se restituie locatorului.

În conformitate cu politicile contabile ale entității „A”:

- valoarea contractuală (justă) a bunurilor primite în leasing operațional se reflectă în .contul extrabilanțier 911 „Imobilizări corporale primite în leasing (arendă, locațiune) operațional”;
- costurile de reparație a liniei de sortare a fructelor se înregistrează în contul 261 „Cheltuieli anticipate curente”, iar costurile de exploatare a acesteia – în contul 821 „Costuri indirecte de producție”;
- durata de amortizare a costurilor ulterioare capitalizate aferente liniei de sortare a fructelor coincide în scopuri contabile și fiscale cu termenul rămas al contractului de leasing care, conform condițiilor exemplului din întrebare, constituie 31 de luni;
- costurile de reparație capitalizate aferente mijloacelor fixe primite în leasing operațional se reflectă în contul 123, subcontul 1236 „Costuri ulterioare aferente obiectelor neînregistrate în bilanț”, iar amortizarea acestora – în contul 124, subcontul 1246 „Amortizarea costurilor ulterioare aferente obiectelor neînregistrate în bilanț”;

Conform datelor din exemplu, costurile de reparație a liniei de sortare fructelor urmează a fi capitalizate și înregistrate ca un obiect distinct de mijloace fixe, întrucât, în urma reparației, entitatea – locatar a obținut beneficii economice suplimentare, care sunt concretizate în majorarea capacității de sortare a liniei sus-menționate. În acest caz, în anul 2026, locatorul – entitatea „A” trebuie să întocmească formulele contabile prezentate în tabelul de mai jos.

Formule contabile aferente operațiunilor de primire în leasing operațional și de reparație a liniei de sortare a fructelor

Nr. crt.	Documente justificative	Conținutul operațiunii	Suma, lei	Correspondența conturilor	
				debit	credit
1	Factura fiscală a locatorului cu mențiunea „Non-livrare”, procesul-verbal de recepție-predare a mijloacelor fixe	Reflectarea valorii contractuale a liniei de sortare a fructelor primite în leasing operațional	2 540 000	911	-
2	Factura fiscală a locatorului	Calcularea plății de leasing lunare (fără TVA) (37 800 lei – 6 300 lei)	31 500	821	544
3	Factura fiscală a locatorului	Deducerea TVA aferente plății de leasing lunare	6 300	534	544
4	Factura fiscală a antreprenorului,	Reflectarea valorii lucrărilor de reparație	214 100	261	521

Nr. crt.	Documente justificative	Conținutul operațiunii	Suma, lei	Correspondența conturilor	
				debit	credit
	procesul-verbal de recepție-predare a lucrărilor de reparație a mijloacelor fixe	(fără TVA) a liniei de sortare a fructelor (256 920 lei – 42 820 lei)			
5	Factura fiscală a antreprenorului	Deducerea TVA de la valoarea lucrărilor de reparație a liniei de sortare a fructelor	42 820	534	521
6	Bonul de intrări	Reflectarea valorii realizabile nete a pieselor de schimb utilizabile obținute în urma reparației liniei de sortare a fructelor	1 500	211	261
7	Procesul-verbal de recepție-predare a lucrărilor de reparație a mijloacelor fixe, nota contabilă	Capitalizarea costurilor de reparație a liniei de sortare a fructelor (214 100 lei – 1 500 lei)	212 600	123, subcontul 1236	261
8	Nota contabilă	Calcularea amortizării costurilor de reparație capitalizate aferente reparației liniei de sortare a fructelor pe anul 2025 (212 600 lei : 31 luni × 4 luni)	27 432	821	124, subcontul 1246

În cazul efectuării costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate de către locatar pe seama plății de locațiune, operațiunile aferente acestora se contabilizează atât la locatar, cât și la locator.

La locatar costurile ulterioare se contabilizează ca prestare de servicii (executare de lucrări) cu decontarea costului efectiv al lucrărilor de reparație, acceptate de către locator, la cheltuielile curente (în contul 711 „Costul vânzărilor”), concomitent cu diminuarea cheltuielilor anticipate [3, pct. 33]. Valoarea de vânzare a serviciilor de reparație transmise locatorului se reflectă ca majorare concomitentă a creanțelor și veniturilor curente (în contul 611 „Venituri din vânzări”). Ulterior, se efectuează trecerea în cont (compensarea reciprocă) a creanțelor privind valoarea serviciilor de reparație transmise locatorului și a datoriilor curente aferente plății de leasing.

Locatorul contabilizează costurile de reparație efectuate de către locatar pe seama plății de locațiune ca primire (procurare) de servicii [3, pct. 49]. Valoarea costurilor ulterioare primite de locator se reflectă ca majorare concomitentă a cheltuielilor curente sau a imobilizărilor corporale (în cazul capitalizării) și a datoriilor curente. Ulterior, se efectuează compensarea reciprocă a datoriilor privind valoarea serviciilor de reparație primite de la locatar și a creanțelor curente aferente plății de leasing. După cum a fost menționat mai sus, obiectele de mijloace fixe închiriate se reflectă în bilanțul locatorului. Ca urmare, deducerea costurilor de reparație a acestor obiecte, inclusiv a celor recuperate pe seama plății de locațiune, se permite la locator în același mod ca și pentru costurile de reparație aferente altor obiecte de mijloace fixe proprii.

La deducerea costurilor de reparație a mijloacelor fixe închiriate este necesar să se țină cont de prevederile capitolului VI „Determinarea și deducerea cheltuielilor pentru reparații” al Regulamentului privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale, conform cărora:

- atribuirea cheltuielilor/costurilor ulterioare aferente reparației sau dezvoltării la cheltuielile curente ori la costurile ulterioare care urmează a fi capitalizate se efectuează în conformitate cu SNC sau IFRS [6, pct. 20]. Această atribuire se efectuează în funcție de impactul costurilor de reparație asupra mărimii beneficiilor economice așteptate din utilizarea obiectelor de imobilizări corporale, inclusiv a mijloacelor fixe închiriate.
- cheltuielile/costurile ulterioare care, potrivit prevederilor SNC sau IFRS, urmează a fi reflectate drept costuri/cheltuieli curente, în scopuri fiscale vor fi recunoscute la deducere conform cerințelor Codul fiscal [5, art. 24 alin. (1)], adică în cazul în care acestea sunt achitate sau suportate de contribuabil pe parcursul perioadei fiscale, exclusiv în cadrul activității de întreprinzător [6, pct. 21];
- cheltuielile/costurile ulterioare care, potrivit prevederilor SNC sau IFRS, urmează a fi capitalizate, în scopuri fiscale se vor capitaliza prin majorarea valorii de intrare a obiectului de

mijloace fixe cu suma cheltuielilor/costurilor ulterioare suportate [6, pct. 22]. Suma capitalizată a acestor cheltuieli/costuri urmează a fi inclusă de către locator în Registrul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale și luată în calcul la determinarea în scopuri fiscale a sumei amortizării obiectului de mijloace fixe transmis în locațiune.

De remarcat că în practică apar probleme aferente contabilizării și impozitării operațiunilor de returnare a mijloacelor fixe închiriate locatorului de către locator în cazul rezilierii anticipate a contractelor de leasing. În astfel de situații, valoarea contabilă și amortizarea costurilor ulterioare capitalizate recunoscute ca obiecte de mijloace fixe urmează a fi decontate în scopuri contabile. Totodată, aceste obiecte nu se exclud din Registrul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale, amortizarea calculându-se în continuare pe parcursul duratei stabilite inițial.

La determinarea venitului impozabil pentru anul în care contractul de leasing a fost reziliat, entitatea - locator trebuie să calculeze amortizarea investițiilor, constatată în scopuri fiscale ca un obiect de mijloace fixe distinct și să recunoască suma acesteia drept deduceri la întocmirea Declarației cu privire la impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător (forma VEN 12).

Este necesar de menționat că, în cazul rezilierii anticipate a contractului de leasing, apar probleme privind excluderea din deducere a sumei TVA aferente valorii contabile decontate a obiectului de mijloace fixe sub formă de costuri de reparație capitalizate.

În opinia noastră, suma TVA nu trebuie să fie exclusă din deducere, fiindcă obiectul sus-menționat nu se consideră casat în scopuri fiscale conform cerințelor Codului fiscal [5, art. 102 alin. (8)]. Obiectul nu se exclude din Registrul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale, iar calcularea amortizării acestui obiect în scopuri fiscale nu încetează. Entitatea va continua să calculeze și să recunoască drept deduceri în scopuri fiscale amortizarea obiectului sub formă de investiții în mijloace fixe pe parcursul duratei de decontare a valorii acestuia, care a fost stabilită inițial.

Concluzii

Contabilitatea și impozitarea costurilor ulterioare aferente obiectelor de mijloace fixe închiriate sunt condiționate de următorii factori principali:

- impactul costurilor asupra mărimii beneficiilor economice așteptate din exploatarea mijloacelor fixe;
- modalitățile de efectuare a costurilor ulterioare – în antrepriză și/sau în regie proprie;
- sursa de recuperare a costurilor ulterioare – mijloacele proprii ale locatorului, plățile de leasing (arendă/locațiune) etc.

În cazul în care costurile ulterioare nu generează beneficii economice suplimentare, sumele acestora urmează a fi recunoscute drept cheltuieli și/sau costuri curente. În scopuri fiscale aceste costuri se recunosc în mărime integrală la locator sau locator în funcție de sursa de recuperare. Costurile ulterioare care generează beneficii economice suplimentare în comparație cu cele stabilite inițial se capitalizează prin formarea unui obiect separat de mijloace fixe – la locator sau prin adăugarea lor la valoarea contabilă a obiectului de mijloace fixe – la locator. Pentru aceste obiecte urmează a fi calculată amortizarea pe perioada cea mai mică dintre termenul contractului de leasing (arendă/locațiune) și durata de funcționare utilă a mijloacelor fixe închiriate.

La determinarea venitului impozabil costurile ulterioare capitalizate se recunosc drept deduceri în scopuri fiscale în limita a 15 % din plățile de leasing calculate pe parcursul perioadei fiscale și a sumei amortizării calculate din excedentul de peste 15 % din suma anuală a plăților de leasing.

La rezilierea anticipată a contractelor de leasing obiectele de mijloace fixe urmează a fi returnate locatorului. În acest caz trebuie să fie decontată valoarea contabilă și suma amortizării acumulate a acestor obiecte. Totodată, suma costurilor ulterioare capitalizată în scopuri fiscale se amortizează și se deduce la determinarea rezultatului fiscal pe parcursul duratei de decontare stabilite inițial. TVA de la valoarea contabilă a costurilor ulterioare capitalizate aferente obiectelor de mijloace fixe returnate locatorului nu trebuie să fie exclusă din deducere fiindcă, obiectele sus-menționate nu se casează în scopuri fiscale.

Aplicarea în practică a modalităților de contabilizare și de impozitare a costurilor ulterioare aferente mijloacelor fixe închiriate va asigura veridicitatea și comparabilitatea informațiilor din situațiile financiare, precum și corectitudinea calculării datoriilor față de buget privind impozitul pe venit din activitate de întreprinzător și TVA.

Bibliografie

1. Codul civil nr. 1107/2002. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro
2. Legea contabilității și raportări financiare nr. 287/2017. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
3. SNC „Contracte de leasing”. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130803&lang=ro
4. SNC „Imobilizări necorporale și corporale ”. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130803&lang=ro
5. Codul fiscal nr. 1163/1997. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138283&lang=ro
6. Regulamentul privind evidența și calculare amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale, aprobat prin HG nr. 704/2019
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137371&lang=ro
7. Baza generalizată a practicii fiscale, răspunsurile 28.15.54, 28.7.4 și 29.1.3.1.22. Disponibil:
<https://sfs.md/ro/baza-generalizata-a-practicii-fiscale>
8. Noroc D., Țiriulnicova N., Dima M., 2020. Contabilizarea și impozitarea primirii activelor în locațiune. *Contabilitate și audit* (4), pp. 11-18.
9. Zlatina N., 2025. Финансовый лизинг: особенности бухгалтерского учета. *Monitorul fiscal* (2).
Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/finansovyj-lizing.-osobennosti-buhgalterskogo-ucheta>
10. Nderița, A., Apostu, A., 2016. Recomandări practice privind contabilitatea și impozitarea costurilor de reparație închiriate. *Contabilitate și audit* (4), pp. 17-24.

CONTABILITATEA: REALITĂȚI ACTUALE ȘI TENDINȚE DE EVOLUȚIE

ACCOUNTING: CURRENT REALITIES AND DEVELOPMENT TRENDS

BAJAN Maia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: bajan.maia@ase.md

ORCID ID: 0000-0001-6903-8275

Abstract. The article analyzes the evolution of accounting from the perspective of its conceptual, methodological, and technological transformations, highlighting the transition from the traditional function of financial recording and reporting to a complex system of information, analysis, and strategic decision support. In this context, the main realities of contemporary accounting are addressed, characterized by the acceleration of digitalization processes, automation, the integration of information systems, and increasing demands for transparency, quality, and sustainability of financial reporting.

Based on these realities, the research further explores the development trends in the accounting field, among which the application of artificial intelligence, the expansion of integrated and non-financial reporting, as well as the orientation toward predictive, analytical models aimed at anticipating organizational risks and performance are highlighted.

The study emphasizes the increasingly important role of the accounting professional, who becomes an interpreter of data and a strategic partner in supporting managerial decision in a volatile and uncertain economic environment.

In conclusion, contemporary accounting is redefined as an integrated information metasystem, situated at the intersection of technology, economy, and governance, with a significant impact on decision-making processes and the functioning of modern economic entities.

Keywords: accounting challenges, digitalization, integrated reporting, globalization, sustainability, artificial intelligence.

JEL Classification: F02, M40, M41, O16, Q01

Introducere

În ultimele decenii, contabilitatea – privită ca sistem informațional al organizațiilor – a cunoscut transformări profunde, generate de dinamica mediului economic, globalizarea piețelor și progresul tehnologic accelerat. Actualmente, rolul său depășește funcția tradițională de înregistrare, prelucrare și raportare a informațiilor financiare. Aceasta devine un instrument strategic, capabil să furnizeze informații relevante, indispensabile fundamentării deciziilor manageriale, evaluării performanței organizaționale și asigurării transparenței față de toate părțile interesate. Totodată, aceasta răspunde unor provocări tot mai complexe, generate de digitalizarea proceselor economice, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, implementarea inteligenței artificiale, creșterea exigențelor privind transparența și responsabilitatea organizațională, precum și de orientarea către dezvoltarea sustenabilă. Din această perspectivă, evoluția contabilității se evidențiază printr-o tendință clară de armonizare a practicilor contabile la nivel internațional, prin adoptarea standardelor globale de raportare financiară (IFRS), concomitent cu creșterea exigențelor privind transparența, comparabilitatea și relevanța informațiilor furnizate utilizatorilor. În strânsă corelație cu aceste evoluții, se remarcă accelerarea procesului de digitalizare și automatizare a proceselor contabile, valorificarea analizei avansate a datelor, precum și extinderea raportării integrate, prin includerea informațiilor privind performanța de mediu, socială și de guvernare (ESG). Aceste tendințe convergente impun redefinirea competențelor profesioniștilor contabili și adaptarea continuă a practicilor contabile la cerințele unei economii digitale și sustenabile.

Ca urmare a acestor schimbări, în prezentul articol se propune analiza realităților care definesc contabilitatea contemporană, precum și evidențierea tendințelor majore de evoluție ale acesteia, într-un mediu economic caracterizat prin complexitate, interdependență și schimbare continuă. Analiza este orientată în special către identificarea impactului proceselor de digitalizare, globalizare și al creșterii exigențelor privind raportarea informațiilor de sustenabilitate, factori care influențează semnificativ atât conținutul, cât și rolul informației contabile.

Totodată, studiul examinează provocările generate de aceste transformări, precum și oportunitățile asociate modernizării sistemelor contabile, automatizării proceselor și extinderii utilizării tehnologiilor digitale avansate în domeniu. În mod complementar, sunt analizate implicațiile acestor evoluții asupra profesiei contabile, inclusiv necesitatea redefinirii competențelor profesionale, adaptării standardelor de practică și consolidării rolului strategic al contabilului în procesul decizional. Nu în ultimul rând, articolul abordează impactul acestor schimbări asupra procesului educațional în domeniul contabilității, subliniind necesitatea modernizării curriculumului, integrării competențelor digitale și alinierii formării academice la cerințele unei economii globale, digitalizate și orientate spre sustenabilitate.

Metode de cercetare

Cercetarea dată se bazează pe o abordare calitativă, având un caracter teoretico-conceptual și analitic, orientată spre identificarea și evaluarea principalelor realități actuale și tendințe de evoluție ale contabilității în contextul transformărilor economice, tehnologice și normative. Demersul științific are la bază analiza critică și sinteza literaturii de specialitate, fiind valorificate contribuțiile relevante ale cercetătorilor din domeniul contabilității, precum și documentele emise de organisme naționale și internaționale de reglementare. În realizarea studiului au fost utilizate metode generale și specifice de cercetare științifică. Metoda documentară a permis examinarea și sistematizarea informațiilor provenite din articole științifice, rapoarte și acte normative relevante. Metoda analizei și sintezei a fost aplicată pentru identificarea principalelor direcții de dezvoltare ale contabilității și pentru evidențierea relațiilor dintre digitalizare, armonizarea contabilă, raportarea privind sustenabilitatea și transformarea profesiei contabile. Totodată, metoda comparativă a fost utilizată pentru evidențierea evoluției practicilor contabile și a convergenței acestora cu tendințele internaționale, iar metoda inductivă a facilitat formularea concluziilor privind perspectivele de dezvoltare ale contabilității.

Suportul informațional al cercetării este constituit din literatura științifică de specialitate, cadrul normativ național și internațional aplicabil contabilității, inclusiv IFRS, precum și reglementările europene și internaționale privind raportarea financiară și raportarea privind sustenabilitatea. De asemenea, au fost consultate publicații ale organizațiilor profesionale și ale instituțiilor internaționale cu atribuții în domeniul contabilității și raportării integrate. Abordarea metodologică utilizată a permis conturarea unei perspective integrate asupra transformărilor actuale din domeniul contabilității și identificarea principalelor tendințe care modelează evoluția acesteia, evidențiind implicațiile asupra practicii contabile, profesiei și procesului educațional.

Analiza literaturii de specialitate

Transformările profunde care caracterizează contabilitatea contemporană au constituit obiectul unui interes științific tot mai accentuat, literatura de specialitate evidențiind evoluția acesteia de la o funcție tradițională de înregistrare și raportare a informațiilor financiare către un sistem informațional strategic, orientat spre susținerea procesului decizional și crearea de valoare pentru organizații și părțile interesate. În acest context, evoluția contabilității poate fi sintetizată în etapele prezentate în figura 1. Figura dată evidențiază că contabilitatea a parcurs un proces continuu de dezvoltare, de la evidența elementară a tranzacțiilor la un sistem complex, integrat și orientat spre viitor. Fiecare etapă istorică a fost marcată de factori economici, tehnologici care au determinat schimbări în metode, instrumente și obiectivele contabilității.

Figura 1. Etapele de evoluție ale contabilității

Sursa: elaborat de autor în baza (STĂNCIULESCU E., 2021)

Pornind de la această evoluție etapizată a contabilității (figura 1), de la formele sale incipiente și până la consolidarea sistemelor moderne de raportare, se conturează în mod firesc realitatea actuală a unei științe profund digitalizate și orientate spre analiză strategică, precum și tendințele viitoare caracterizate de automatizare, integrare tehnologică și creșterea rolului predictiv în fundamentarea deciziilor economice.

În acest context al transformării profunde a contabilității și al orientării sale tot mai accentuate către digitalizare și analiză strategică, se evidențiază o direcție esențială a evoluției sale contemporane, reprezentată de procesul de armonizare contabilă la nivel internațional.

Unul dintre cele mai intens abordate subiecte în cercetarea contabilă îl reprezintă armonizarea contabilă la nivel internațional. Numeroși autori evidențiază faptul că adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) a contribuit la creșterea comparabilității, transparenței și credibilității informațiilor financiare, facilitând integrarea entităților în economia globală și dezvoltarea piețelor internaționale de capital.

O altă direcție de cercetare vizează impactul transformării digitale asupra contabilității. Literatura de specialitate subliniază că dezvoltarea tehnologiilor informaționale, a sistemelor informatice integrate, a inteligenței artificiale, a automatizării proceselor robotizate (RPA), și a analizei avansate a datelor modifică semnificativ procesele de colectare, prelucrare și raportare a informațiilor contabile. În acest context, contabilitatea evoluează către un model bazat pe date în timp real, capabil să furnizeze informații relevante și predictive pentru fundamentarea deciziilor manageriale.

În ultimii ani, un interes deosebit îl suscită raportarea privind sustenabilitatea și integrarea factorilor de mediu, sociali și de guvernanță (ESG) în sistemul de raportare corporativă. Cercetările evidențiază că informațiile non-financiare completează raportarea financiară tradițională, oferind o perspectivă mai cuprinzătoare asupra performanței și capacității organizațiilor de a crea valoare pe termen lung. În același timp, dezvoltarea standardelor de raportare privind sustenabilitatea și consolidarea cadrului normativ internațional contribuie la creșterea comparabilității și credibilității acestor informații.

Literatura recentă acordă o atenție deosebită transformării profesiei contabile și redefinirii competențelor profesioniștilor din domeniu. În contextul digitalizării și al extinderii cerințelor de raportare, cercetătorii evidențiază necesitatea dezvoltării competențelor digitale, analitice și interdisciplinare, alături de consolidarea competențelor etice și profesionale. Contabilul este tot mai frecvent prezentat ca un consultant strategic și un partener al managementului, implicat activ în analiza datelor, evaluarea performanței și fundamentarea deciziilor.

În paralel, numeroase studii evidențiază necesitatea modernizării educației contabile, prin adaptarea programelor de studii la noile cerințe ale profesiei și integrarea tehnologiilor digitale în procesul de predare-învățare. Accentul este pus pe dezvoltarea competențelor necesare utilizării instrumentelor digitale, analizei datelor, raportării privind sustenabilitatea și aplicării standardelor internaționale, astfel încât absolvenții să poată răspunde provocărilor generate de transformarea continuă a mediului economic. Analiza literaturii de specialitate evidențiază existența unui consens privind faptul că evoluția contabilității este determinată de convergența dintre digitalizare, armonizarea internațională, extinderea raportării privind sustenabilitatea și redefinirea rolului profesiei contabile. Aceste direcții configurează un nou model al contabilității, caracterizat prin orientarea către inovare, transparență, sustenabilitate și sprijinirea procesului decizional strategic, ceea ce justifică necesitatea aprofundării cercetărilor privind implicațiile acestor transformări asupra practicii, reglementării și educației contabile.

Realități actuale ale contabilității

În temeiul faptului că contabilitatea contemporană traversează o perioadă de profundă reconfigurare conceptuală și structurală, aceasta se supune unor presiuni asimetrice venite dinspre mediul economic globalizat, tehnologizat și caracterizat printr-o volatilitate accentuată. Prin urmare, realitățile actuale ale contabilității sunt definite de o dublă convergență:

1. Tehnologică – axată pe infrastructură și procesare, și
2. Valorică – orientată spre etică și responsabilitate socială.

Convergența tehnologică reflectă integrarea accelerată a soluțiilor digitale avansate, precum sistemele informatice integrate, automatizarea proceselor, inteligența artificială și analiza datelor,

care transformă fundamental modul de colectare, prelucrare și raportare a informațiilor contabile. În paralel, *convergența valorică* vizează consolidarea unor principii precum transparența, responsabilitatea, comparabilitatea și sustenabilitatea, care redefinesc conținutul și finalitatea informației contabile. Împreună, aceste două dimensiuni configurează modul în care datele sunt colectate, cât și scopul pentru care sunt utilizate.

Realitățile actuale ale contabilității (figura 2) sunt evidențiate prin utilizarea practicilor contabile la nivel internațional, digitalizarea intensă a proceselor, extinderea cerințelor de raportare și integrarea tot mai accentuată a dimensiunii de sustenabilitate în evaluarea performanței organizaționale. Aceste evoluții reflectă tranziția de la un model contabil centrat exclusiv pe date financiare istorice către un model complex, dinamic și orientat spre viitor, capabil să răspundă nevoilor diverse ale utilizatorilor de informații. În consecință, contabilitatea rămâne nu doar un instrument de înregistrare, ci devine și un mecanism strategic de analiză, interpretare și prognoză, cu un rol esențial în fundamentarea deciziilor economice într-un mediu caracterizat de complexitate și incertitudine.

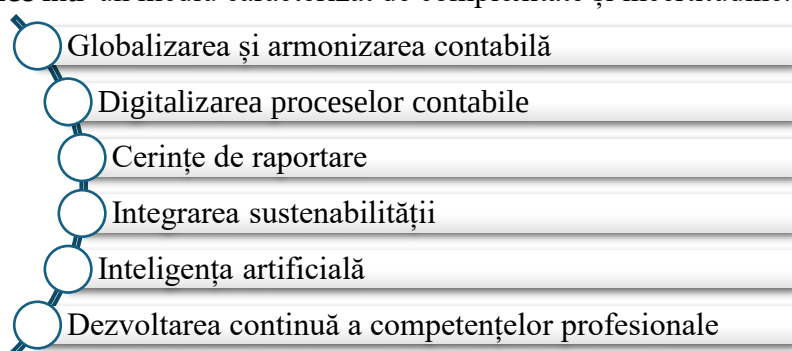

Figura 2. Realitățile actuale ale contabilității

Sursa: elaborat de autor

Globalizarea și armonizarea contabilă. Unul dintre cele mai relevante aspecte ale contabilității contemporane îl constituie procesul de armonizare și convergență contabilă la nivel internațional. În contextul globalizării economice adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) a contribuit semnificativ la creșterea comparabilității, credibilității și transparenței situațiilor financiare. Această armonizare facilitează integrarea entităților din țară pe piețele internaționale, îmbunătățește accesul la finanțare și susține procesul decizional al investitorilor prin furnizarea unor informații standardizate și relevante. Totodată, convergența contabilă contribuie la reducerea asimetriei informaționale și la consolidarea încrederii în raportarea financiară. Cu toate acestea, procesul de armonizare internațională nu este lipsit de provocări, ci se remarcă prin dificultăți generate de diferențele dintre cadrul legislativ național și cerințele IFRS, nivelul variabil de dezvoltare instituțională, precum și necesitatea adaptării profesioniștilor contabili la noile cerințe conceptuale și tehnice.

Digitalizarea proceselor contabile. La momentul de față, digitalizarea reprezintă una dintre cele mai profunde transformări ale contabilității moderne, redefinind fundamental modul de colectare, procesare și raportare a informațiilor financiare. Integrarea sistemelor informatice contabile, a soluțiilor cloud computing și a tehnologiilor bazate pe inteligență artificială contribuie la automatizarea proceselor repetitive și la creșterea semnificativă a eficienței operaționale (BURSUC M., No 12/2025). În acest context, contabilitatea evoluează către un model bazat pe date în timp real, în cadrul căruia informațiile sunt generate continuu și integrate în mod direct în fluxurile decizionale ale organizațiilor. Această transformare facilitează o reacție mai rapidă și mai fundamentată la schimbările din mediul economic, contribuind semnificativ la creșterea calității procesului decizional managerial. În același timp, digitalizarea determină optimizarea proceselor operaționale prin reducerea erorilor umane, eficientizarea costurilor și consolidarea nivelului de transparență, integritate și securitate a datelor financiare.

Cerințe de raportare. Entitățile economice în prezent se confruntă cu o intensificare a cerințelor de raportare, determinate de nevoia de transparență, responsabilitate și guvernare corporativă eficientă. Raportarea financiară tradițională nu mai este suficientă pentru a răspunde diverselor solicitări ale

utilizatorilor de informații, ci apare necesitatea de a extinde aceste raportări către dimensiuni suplimentare. Astfel, raportarea integrată prezintă informații privind riscurile, guvernanta corporativă, performanța operațională și factorii de natură non-financiară, oferind o imagine holistică asupra activității entităților economice (SARTONO, 2026). Această evoluție reflectă tranziția de la o raportare centrată exclusiv pe performanța financiară către un model de raportare integrată, orientat spre relevanță decizională și sustenabilitate informațională.

Integrarea sustenabilității. Sustenabilitatea a devenit un pilon esențial al evoluției contabilității contemporane, determinând extinderea semnificativă a obiectului de raportare. În acest sens, raportarea non-financiară, care include aspecte de mediu, sociale și de guvernanta (ESG), capătă o importanță strategică tot mai accentuată (SGÂRDEA F. M., MATAC L. M., BOLBOCEANU M., COMAN P.T., 2024). Această schimbare reflectă necesitatea evaluării performanței entităților economice dintr-o perspectivă extinsă, care depășește indicatorii financiari tradiționali și integrează impactul activităților asupra mediului și societății (STÂNCIULESCU E., VUȚĂ M., 2022). Drept urmare, contabilitatea devine un instrument central în promovarea responsabilității corporative și a dezvoltării durabile, contribuind la alinierea deciziilor economice cu obiectivele globale de sustenabilitate și etică organizațională.

Inteligența artificială. Un alt element definitoriu al transformărilor actuale din domeniul contabilității îl reprezintă integrarea inteligenței artificiale (IA) și a sistemelor automatizate de analiză a datelor în procesele contabile. Aceste tehnologii contribuie la automatizarea sarcinilor repetitive, precum clasificarea tranzacțiilor, reconcilierea conturilor și generarea rapoartelor financiare, reducând semnificativ timpul de procesare și riscul erorilor umane. În același timp, utilizarea algoritmilor de învățare automată și a instrumentelor de analiză predictivă permite identificarea tendințelor financiare, detectarea anomaliilor și anticiparea riscurilor, contribuind la transformarea contabilității dintr-o funcție preponderent descriptivă într-una cu caracter anticipativ și strategic. Această evoluție determină, totodată, o redefinire a rolului profesioniștilor contabili, care devin tot mai mult implicați în interpretarea avansată a datelor și în furnizarea de consultanță strategică, fiind capabili să valorifice informația digitală în fundamentarea procesului decizional.

Dezvoltarea continuă a competențelor profesionale. Evoluțiile tehnologice din domeniu generează o schimbare profundă a profilului competențelor solicitate profesioniștilor contabili. Pe lângă competențele tradiționale de evidență și raportare financiară, devin esențiale abilitățile digitale, capacitatea de analiză a datelor, gândirea critică și înțelegerea sistemelor informatice integrate. În aceeași ordine de idei, se conturează necesitatea dezvoltării competențelor interdisciplinare, care îmbină contabilitatea cu domenii precum tehnologia informației, managementul riscurilor și sustenabilitatea. Acest context impune adaptarea continuă a formării profesionale și a programelor educaționale, în vederea alinierii acestora la cerințele pieței muncii și ale economiei digitale.

Tendințe de evoluție în contabilitate

Evoluția contabilității se reflectă prin transformările profunde prin care trece acest domeniu în contextul globalizării economice, al digitalizării accelerate și al creșterii complexității mediului de afaceri. Contabilitatea își extinde rolul tradițional de înregistrare și raportare financiară, devenind un instrument strategic de analiză, prognoză și fundamentare a deciziilor manageriale. Aceste schimbări impun, la rândul lor, modernizarea educației contabile, prin integrarea competențelor digitale și interdisciplinare, necesare adaptării la cerințele unei economii dinamice și sustenabile. În ansamblu, tendințele actuale indică o contabilitate tot mai digitalizată, integrată și orientată spre viitor, cu un rol esențial în asigurarea transparenței, eficienței și sustenabilității organizaționale.

În prezent, evoluția contabilității (figura 3) este influențată de adoptarea tehnologiilor digitale avansate, precum inteligența artificială, automatizarea proceselor și utilizarea sistemelor informatice integrate, care contribuie la eficientizarea activităților și la furnizarea de informații în timp real. Paralel, se conturează o orientare tot mai puternică spre raportarea integrată, care îmbină informațiile financiare cu cele non-financiare, oferind o imagine complexă asupra performanței organizaționale. Totodată, profesia contabilă traversează un proces de redefinire, în care accentul se mută de la activități operaționale către roluri analitice și strategice, bazate pe interpretarea datelor și consultanță decizională.

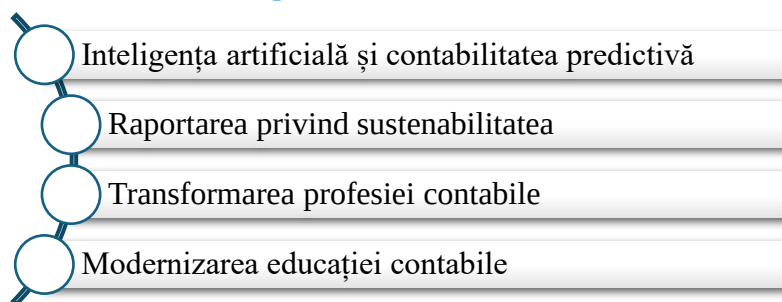

Figura 3. Tendințe de evoluție ale contabilității

Sursa: elaborat de autor

Inteligența artificială și contabilitatea predictivă. Evoluția contabilității este tot mai strâns corelată cu dezvoltarea accelerată a tehnologiilor digitale emergente. Inteligența artificială (IA), automatizarea proceselor robotizate (Robotic Process Automation – RPA) și sistemele avansate de analiză a datelor transformă profund modul de organizare și desfășurare a activităților contabile. În consecință, profesioniștii contabili își pot orienta activitatea către domenii cu valoare adăugată ridicată, precum analiza financiară, interpretarea datelor și consultanța strategică. Ca urmare a acestor schimbări, contabilitatea evoluează de la analiza descriptivă (ce s-a întâmplat?) la cea predictivă și prescriptivă (ce se va întâmpla și ce decizie trebuie luată?). În perspectivă, contabilitatea predictivă este considerată una dintre cele mai importante direcții de dezvoltare a profesiei contabile, deoarece permite trecerea de la o abordare reactivă, centrată pe raportarea rezultatelor obținute, la una anticipativă, orientată spre prognoză, prevenirea riscurilor și crearea de valoare pe termen lung. Prin urmare, aceasta completează funcțiile tradiționale ale contabilității și consolidează rolul acesteia ca instrument strategic de sprijin al managementului într-un mediu economic caracterizat prin dinamism, complexitate și incertitudine. În acest context, rolul contabilului evoluează de la cel de furnizor al informațiilor financiare către cel de analist și consultant strategic, capabil să interpreteze rezultatele modelelor predictive și să le integreze în procesul decizional.

Raportarea privind sustenabilitatea. Una dintre cele mai importante tendințe de evoluție ale contabilității revine raportării privind sustenabilitatea prin care se reflectă tranziția raportării de la un model axat exclusiv pe performanța financiară către unul care integrează dimensiunile economică, socială și de mediu ale activității organizațiilor (PAVEL C.D., 2025). Scopul acesteia este de a oferi o imagine completă și transparentă asupra modului în care o entitate creează valoare pe termen scurt, mediu și lung, precum și asupra impactului pe care îl exercită asupra mediului, societății și economiei (ȘOVA R.A., POPA A.F., 2024). În ultimii ani, raportarea sustenabilității devine o cerință esențială pentru numeroase organizații, ca urmare a intensificării preocupărilor privind schimbările climatice, utilizarea responsabilă a resurselor, protecția drepturilor omului și promovarea unei guvernante corporative responsabile. Prin urmare, raportarea sustenabilității nu reprezintă doar o obligație de conformare la noile cerințe normative, ci și un instrument strategic care sprijină dezvoltarea durabilă a organizațiilor, îmbunătățește dialogul cu părțile interesate și contribuie la fundamentarea unor decizii economice responsabile și orientate spre crearea de valoare pe termen lung.

Transformarea profesiei contabile. Profesia contabilă traversează un proces profund de transformare structurală și funcțională, determinat de digitalizare, globalizare și creșterea complexității mediului economic (BOBIȚAN N., 2024). Contabilul contemporan nu mai este perceput exclusiv ca un furnizor de informații financiare, ci evoluează către rolul de consultant strategic și partener în procesul decizional. Această reconfigurare a rolului profesional implică extinderea ariei de competențe, incluzând abilități de analiză a datelor, gândire critică, înțelegerea tehnologiilor digitale și capacitatea de interpretare a informațiilor complexe într-un context multidimensional. În același timp, dimensiunea etică devine esențială, având în vedere responsabilitatea sporită a profesioniștilor contabili în asigurarea integrității, transparenței și credibilității informațiilor financiare și non-financiare.

Modernizarea educației contabile. Transformările profunde din domeniul contabilității impun o adaptare corespunzătoare a sistemului educațional, în vederea formării unor specialiști capabili să

răspundă exigențelor economiei digitale și globalizate. Modernizarea educației contabile presupune integrarea tehnologiilor digitale în procesul de predare-învățare, utilizarea platformelor interactive, a studiilor de caz și a simulărilor informatice, precum și dezvoltarea competențelor analitice și interdisciplinare ale studenților. În acest sens, formarea profesională trebuie să depășească abordarea tradițională, axată exclusiv pe cunoștințe tehnice, și să includă competențe precum analiza datelor, utilizarea instrumentelor digitale, înțelegerea sustenabilității și gândirea strategică. Astfel, educația contabilă devine un pilon esențial în pregătirea profesioniștilor viitorului.

Concluzii

Analiza realizată evidențiază faptul că contabilitatea traversează o etapă de transformare profundă, determinată de convergența unor factori economici, tehnologici, sociali și normativi, care redefinesc atât rolul sistemului contabil, cât și funcțiile profesiei contabile. De la un mecanism orientat preponderent spre înregistrarea și raportarea informațiilor financiare, contabilitatea evoluează către un sistem informațional strategic, capabil să furnizeze informații relevante, integrate și prospective, necesare fundamentării deciziilor într-un mediu economic complex și dinamic.

Rezultatele cercetării demonstrează că principalele realități ale contabilității contemporane sunt reprezentate de armonizarea practicilor contabile la nivel internațional, accelerarea procesului de digitalizare și automatizare, extinderea cerințelor de raportare, integrarea dimensiunii sustenabilității și utilizarea tehnologiilor emergente în procesarea și valorificarea informației contabile. Aceste transformări contribuie la creșterea calității, transparenței și comparabilității informațiilor furnizate utilizatorilor, consolidând rolul contabilității în procesul de guvernanta și management al organizațiilor.

Totodată, în lucrare sunt prezentate tendințele de evoluție ale contabilității fiind orientate către dezvoltarea contabilității digitale și predictive, extinderea raportării privind sustenabilitatea, integrarea inteligenței artificiale și a analizei avansate a datelor, precum și consolidarea raportării integrate. Aceste direcții modifică semnificativ modul de organizare și desfășurare a activităților contabile, accentuând caracterul analitic și strategic al profesiei și sporind contribuția acesteia la crearea de valoare în cadrul organizațiilor.

În acest context, rolul profesionistului contabil se redefineste, competențele tehnice fiind completate de competențe digitale, analitice, manageriale și etice. În egală măsură, instituțiile de învățământ superior și organismele profesionale sunt îndemnate permanent să adapteze și să actualizeze programele de formare și dezvoltare profesională continuă, astfel încât acestea să răspundă exigențelor unei economii digitalizate și orientate spre sustenabilitate.

Drept perspectivă, succesul transformării contabilității depinde de capacitatea entităților economice, a profesioniștilor contabili, a mediului academic și a organismelor de reglementare de a valorifica oportunitățile oferite de inovarea tehnologică și de a răspunde eficient noilor cerințe privind transparența, responsabilitatea și dezvoltarea durabilă. Prin urmare, contabilitatea își consolidează statutul de pilon esențial al sistemului informațional al organizațiilor și de factor determinant în susținerea performanței, competitivității și dezvoltării sustenabile a economiei.

În concluzie, tendințele de evoluție în contabilitate nu sugerează o dispoziție de restrângere sau de dispariție a profesiei, ci din contră, o extindere a relevanței sale teoretice și aplicative. Contabilitatea viitorului devine un metasistem informațional, transformându-se în limbajul universal nu doar al afacerilor, ci al sustenabilității globale.

References

1. BOBIȚAN N., D. D. (2024). Pregătirea contabililor pentru asigurarea unui viitor sustenabil. Evaluarea integrării cunoștințelor și abilităților necesare raportărilor de sustenabilitate în educație. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 8/2024*, 2-11. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/ro/pregatirea-contabililor-pentru-asigurarea-unui-viitor-sustenabil-evaluarea-integrarii-cunostintelor-si-abilitatilor-necesare-r>
2. BURSUC M. (No 12/2025). Digitalizarea ca vector de transformare pentru profesia contabilă în noua economie globală — o abordare practică. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921*, 2-8. Retrieved from

<https://www.ceccarbusinessreview.ro/public/store/documente/articole/2026/12/CBR-Digitalisation-as-a-transformation-vector-for-the-accounting-profession-in-the-new-a521.pdf>

3. PAVEL C.D., D. A. (2025). Rolul profesiei contabile în dezvoltarea sustenabilă a afacerilor: dimensiuni financiare, sociale și de mediu. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 1/2025*, 2-8. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/the-role-of-the-accounting-profession-in-sustainable-business-development-financial-social-and-environmental-dimensions-a444/>
4. SARTONO. (2026). Integrated Reporting and the Use of Artificial Intelligence in Good Corporate Governance: Implications for Financial Reporting Transparency and Sustainable Accountability. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 No 5/2026*, 70-84. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/integrated-reporting-and-the-use-of-artificial-intelligence-in-good-corporate-governance-implications-for-financial-reporting-transparency-and-sustainable-accountability-a557/>
5. SGÂRDEA F. M., MATAȘ L. M., BOLBOCEANU M., COMAN P.T. (2024). Rolul strategic al contabililor în promovarea sustenabilității: o abordare integrată pentru un avantaj competitiv. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 11/2024*, 2-10. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/the-strategic-role-of-accountants-in-promoting-sustainability-an-integrated-approach-for-competitive-advantage-a430/>
6. ȘOVA R.A., POPA A.F. (2024). Raportarea de sustenabilitate și impactul asupra educației contabile. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 7/2024*, 1-5. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/ro/raportarea-de-sustenabilitate-si-impactul-asupra-educatiei-contabile-a402/>
7. STĂNCIULESCU E. (2021). Debutul contabilității. Apariția și evoluția gândirii contabile românești. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 10/2021*, 3-8. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/the-beginning-of-accounting-the-emergence-and-evolution-of-the-romanian-accounting-thinking-a162/>
8. STĂNCIULESCU E., VUȚĂ M. (2022). Raportarea nonfinanciară – element-cheie pentru afacerile din prezent și din viitor. *CECCAR BUSINESS REVIEW ISSN 2668-8921 • ISSN-L 2668-8921 NO 10/2022*, 3-8. Retrieved from <https://www.ceccarbusinessreview.ro/ro/raportarea-nonfinanciara-element-cheie-pentru-afacerile-din-prezent-si-din-viitor-a253/>

MAPPING RESEARCH TRENDS IN THE ACCOUNTING PROFESSION THROUGH BIBLIOMETRIC METHODS

MIHAILA Svetlana

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

E-mail: svetlana.mihaila@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-8885>

CODREAN Violeta

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova, „Ștefan cel Mare”

University of Suceava, Romania

E-mail: codrean.violeta@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1966-8006>

Abstract. This research article aims to investigate the main research trends in the accounting profession, given that the rapid pace of digitalization is having a significant impact on the role, competencies, and responsibilities of accountants. Thus, the research is based on a mixed methodology, relying on a bibliometric analysis of 336 scientific papers indexed in the Web of Science (WoS) database between 2015 and 2024, as well as a qualitative analysis of the ten most-cited papers in the sample. Thus, the bibliometric analysis facilitated the identification of topics of interest and the progress of scientific output in the analyzed field, while the qualitative analysis provided a clearer perspective on theoretical and applied approaches. As a result of the research conducted, it was concluded that digitization, artificial intelligence, digital skills, professional ethics, and the adaptation of accounting education constitute the central pillars of the current scientific discourse on the accounting profession. The research findings provide an overview of how the specialized literature reflects the transformation of the profession and outline future research directions for the academic and professional communities.

Keywords: accounting profession, digital transformation, bibliometric analysis, emerging technologies, research trends

JEL Classification: M41, O33

Introduction

Over time, the accounting profession has evolved in response to economic and technological changes, and today, accountants no longer play a role limited solely to recording economic and financial transactions. The modern accountant combines analytical thinking with solid professional training and adherence to ethical and quality standards, actively engaging in clarifying unclear issues, organizing and monitoring activities, as well as participating in the decision-making process. Thus, the success and sustainable development of a business increasingly depend on accountants' ability to keep pace with current demands and to remain competent and ethical.

The current landscape of the accounting profession is marked by the accelerating pace of digitalization and the adoption of new technologies. Information technologies have become an integral part of most organizations, and those that fail to keep pace with these innovations risk becoming irrelevant over time (Mihaila, 2022). The literature emphasizes that digitization is a 21st-century imperative for the accounting field, generating both benefits and challenges (Mihaila, 2022). A telling example of this process is the expansion of artificial intelligence, considered a driver of development in emerging economic sectors, including the accounting profession. At the same time, the use of artificial intelligence requires the development of new competencies to enhance analytical skills so that accountants can provide advanced decision-making support for financial planning, cost analysis, investment evaluation, risk management, strategic consulting, and financial reporting

(Butnaru, 2024, pp. 60–61). Against this backdrop, the modernization of the accounting profession is increasingly associated with the concept of Accounting 4.0, which involves the integration of digitization, automation, and artificial intelligence into accounting practice. In this regard, current research aims to assess the impact of these technologies on the role of the accountant and the future evolution of the accounting profession.

As technology evolves, professional ethics continue to pose a challenge for the accounting profession. Thus, a distinctive feature of the accounting profession is the assumption of responsibility to act in the public interest, as well as to maintain the trust of entities, institutions, and organizations in the work of accountants, due to their commitment to act ethically and in the public interest (Lazari, 2022). International bodies periodically review the International Code of Ethics for Accountants to adapt ethical requirements to developments in an accounting profession undergoing continuous development and transformation (Lazari, 2022). Both locally and internationally, accountants' knowledge of and adherence to ethical principles are essential not only for the prestige and credibility of the profession but also for protecting the public interest and that of investors. In this regard, the literature emphasizes that professional ethics among accountants is a key determinant of business success and sustainable development, contributing to ensuring their long-term sustainability (Bădicu, 2016).

In light of the above, there is a clear need for an overview of trends and research directions in the accounting profession. The existing literature generally addresses either the impact of digitalization and artificial intelligence on the accounting profession or issues related to professional competencies and ethics. However, there is a lack of an integrated synthesis that brings these perspectives together and highlights how they intersect and influence one another in the evolution of the accounting profession.

In light of the above, this research paper aims to analyze recent academic literature to identify the main trends and research directions regarding the accounting profession, in relation to digitalization, professional competencies, and ethical considerations.

Research methodology

To ensure the rigor and consistency of the scientific approach, the analysis of the scientific literature is based on bibliometric methods, which serve as a tool for organizing and synthesizing existing research.

The scientific literature analyzed was selected from the Web of Science (WoS) database, recognized for the rigor of its indexing process and the academic relevance of the publications it includes. The selection focused on scientific articles published between 2015 and 2024, written in English and falling within the fields of Business, Management, Business Finance, and Economics, with 2024 considered the last full year in terms of publication at the time of the analysis. The process of identifying relevant literature was based on a set of keywords representative of the analyzed field, focusing on the accounting profession, its recent developments, and the main research directions. After applying the selection criteria and eliminating irrelevant records, the final set for analysis included 336 articles.

The literature review was conducted in two complementary stages. In the first stage, a descriptive analysis was performed with the aim of highlighting the evolution of publications over time, the geographic distribution of research, and the main scientific journals in which studies relevant to the accounting profession are published. In the second stage, a thematic analysis of the literature was conducted, aimed at identifying the main research directions and the relationships between the topics addressed in the analyzed studies.

The research also draws on the established methodological tools of the social sciences, which were used in conjunction with an analysis of the relevant literature. Analytical and synthetic methods were applied to examine and organize the relevant academic contributions, while the comparative method enabled the identification of similarities and differences among the main research directions. A systemic approach was used to highlight the relationships among the analyzed themes, and the methods of induction and deduction supported the formulation of conclusions regarding trends and directions of research in the field of the accounting profession.

The descriptive analysis of the scientific literature was conducted using tools specific to the Bibliometrix package, accessed via the Biblioshiny interface, which enable the evaluation of key bibliometric indicators and the distribution of publications. The analysis of thematic relationships among the studied works and the identification of research clusters were performed using the VOSviewer application, which is used for the analysis and visualization of keyword networks. The combined use of these tools enabled a coherent and structured analysis of the literature, in line with the research objective.

However, this study has certain limitations. The analysis is based exclusively on articles indexed in Web of Science and does not include other types of publications, such as books or book chapters. Furthermore, the selection of the literature is influenced by the search criteria and keywords used, which may result in the omission of relevant works published outside the scope of the analysis.

Review of the literature: trends and research directions

An analysis of trends in scholarly output highlights the growing academic interest in the accounting profession and its transformations during the period under review. Figure 1 shows that, starting in 2017, the number of scholarly articles has followed an upward trend, with a significant acceleration between 2020 and 2024. This trend highlights researchers' growing focus on changes in the accounting profession driven by digitalization, the expansion of non-financial reporting, and increasing demands for organizational accountability and transparency. The apparent decline in the number of publications in 2025 does not indicate a real decline in academic interest, but is explained by the incomplete nature of the indexing process for that year at the time of the analysis.

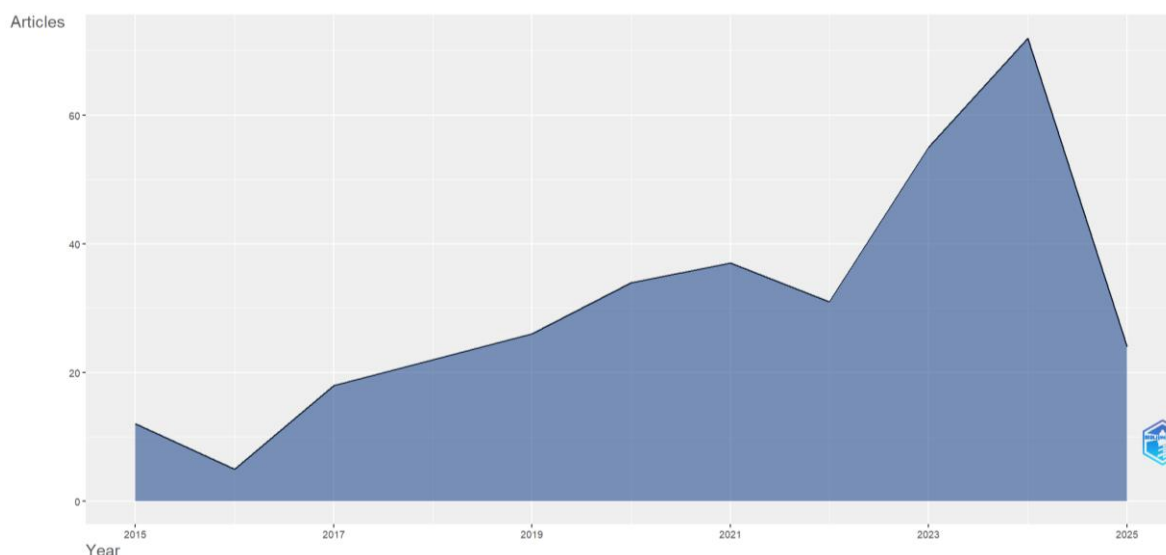

Figure 1. Trends in annual scientific output from 2015 to 2024

Source: prepared by the author based on data extracted from Web of Science using the Bibliometrix software package

The geographical distribution of publications, shown in Figure 2, highlights a significant concentration of scholarly output in certain established academic hubs. In this regard, the United States, Australia, and the United Kingdom stand out as the main research centers, reflecting both a strong academic tradition in the field of accounting and the institutional capacity to support large-scale research. At the same time, the presence of a considerable number of publications from other regions, including continental Europe and Asia, indicates a growing global interest in the accounting profession. This geographic diversity highlights the fact that approaches differ depending on the institutional, economic, and cultural context, which enriches academic debates regarding the accounting profession and its evolution.

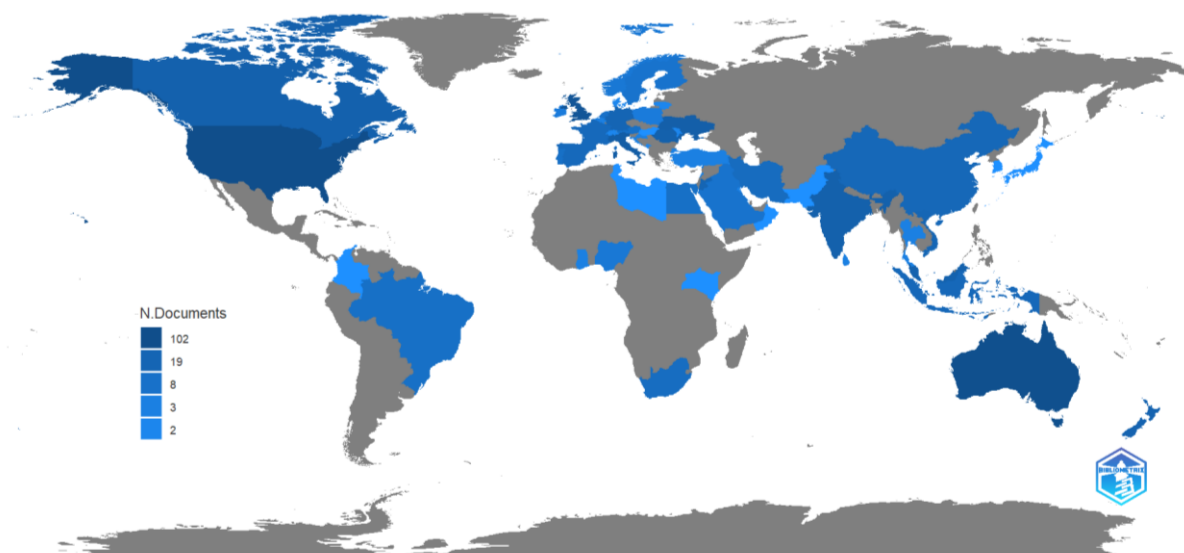

Figure 2. Geographic distribution of research from 2015 to 2024

Source: prepared by the author based on data extracted from Web of Science using the Bibliometrix software package

Continuing the analysis of the scope and geographic distribution of the research, it becomes relevant to examine the channels through which research findings are disseminated. An analysis of the main publication sources reveals the existence of a clear core of academic journals that account for the majority of research on the accounting profession. Among these, journals such as *Meditari Accountancy Research* and the *Accounting, Auditing & Accountability Journal* occupy central positions, reflecting a consistent interest in topics related to accountability, governance, reporting, and the social role of accounting.

The emergence of journals focused on organizational change, sustainability, and emerging technologies indicates that the scope of accounting research is expanding beyond its traditional technical focus. At the same time, the diversity of publication channels suggests that the accounting profession is increasingly being examined in relation to recent economic and social developments.

The analysis of thematic relationships in the specialized literature was conducted by examining the co-occurrence network of keywords using the VOSviewer application. The resulting network, illustrated in Figure 3, highlights the conceptual structure of research on the accounting profession and allows for the identification of the main thematic clusters, depicting dominant and emerging trends in research.

Distribuția și relațiile dintre clustere sugerează că profesia contabilă este abordată din perspective variate, unde dimensiunile tehnologice, organizaționale, sociale și instituționale se influențează reciproc.

The first cluster, highlighted in shades of red, focuses on the impact of emerging technologies on the accounting profession. Within this cluster, concepts such as „*artificial intelligence*”, „*blockchain*”, „*big data*”, „*digital transformation*”, „*data analytics*” and „*automation*” appear, highlighting researchers’ growing concerns regarding the role of technology in redefining accounting practices.

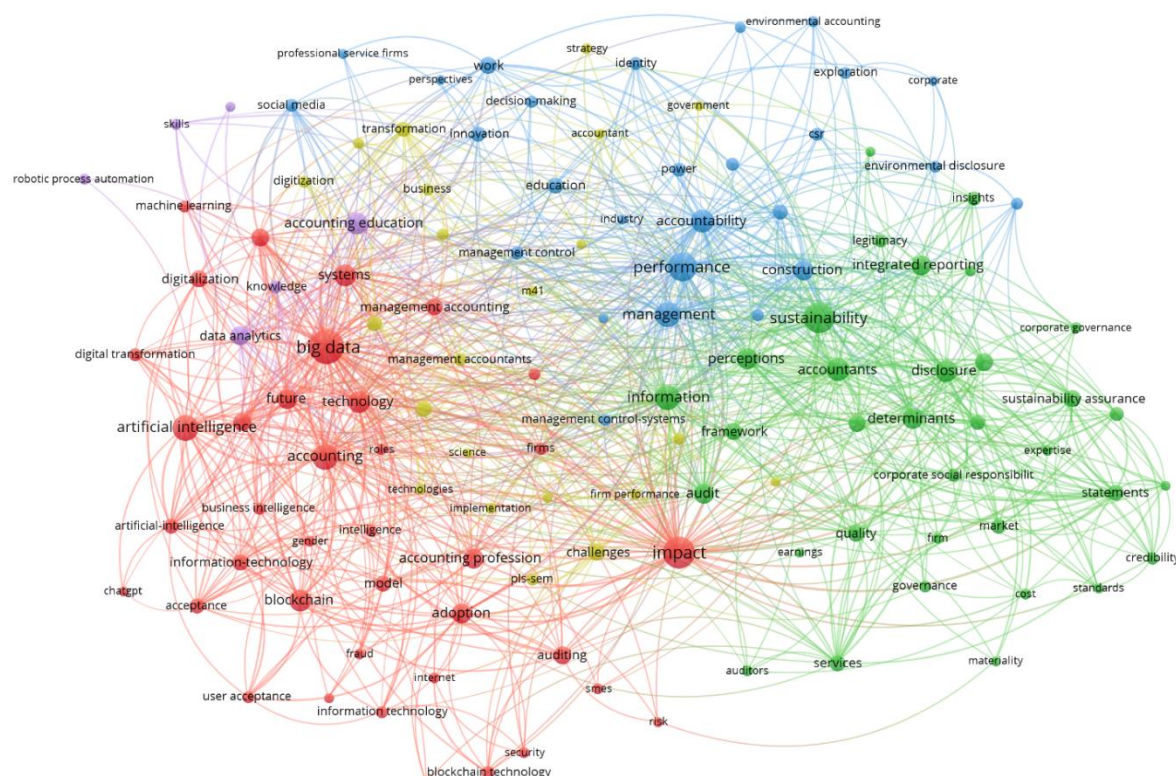

Figure 3. Co-occurrence network of keywords used in the professional literature on the accounting profession

Source: prepared by the author based on data extracted from Web of Science using the Bibliometrix software package

The literature associated with this cluster examines how digitization influences not only technical accounting and auditing processes, but also professional roles, the skills required of accountants, and the relationship between professionals and technology. The focus is on the transition from repetitive, compliance-oriented activities to high-value-added functions, such as data analysis, decision support, and strategic consulting. Furthermore, this cluster reflects interest in the adoption of technology and the risks associated with its implementation, including issues related to information security, professional ethics, and internal control. The presence of concepts located at the periphery of the cluster indicates research directions that are constantly evolving, with significant potential for future development.

A second distinct cluster, shown in shades of green, is associated with the expansion of the accounting function to include non-financial dimensions, such as „sustainability”, „integrated reporting”, „environmental disclosure”, „corporate social responsibility” and „governance”.

The research projects grouped within this cluster reflect concerns regarding the role of accounting in promoting transparency, legitimacy, and accountability in organizations. The literature examines how the accounting profession contributes to the development and implementation of integrated reporting systems that combine financial information with social and environmental information.

This cluster also highlights the close link between accounting and corporate governance, suggesting that the role of accountants extends beyond traditional reporting to include ensuring the quality of information, assessing sustainable performance, and supporting responsible decision-making processes. The high density of this cluster indicates that sustainability is one of the dominant trends in recent research within the accounting profession.

Another central cluster, shown in shades of blue, focuses on the connection between accounting, organizational performance, and decision-making processes. It includes concepts such as „performance”, „management control”, „decision-making”, „accountability” and „management”. The literature related to this cluster explores the role of accounting as a tool for measuring, evaluating, and controlling performance, emphasizing the importance of management control systems in supporting strategic decisions. Research in this area highlights how accounting information is used to coordinate organizational activities, align objectives, and monitor results.

The interconnection of this cluster with the others suggests that organizational performance is increasingly analyzed in relation to digital transformation and sustainability requirements, reflecting an integrated approach to the role of accounting within modern organizations.

A separate, smaller cluster focuses on accounting education and professional skills development, including concepts such as „*accounting education*”, „*skills*”, „*knowledge*”, „*professional development*”. The research conducted within this cluster addresses concerns regarding the adaptation of educational programs to the new demands of the accounting profession, driven by digitalization, organizational changes, and the expansion of professional responsibilities. The literature emphasizes the need to develop analytical, technological, and ethical competencies, as well as the role of continuing education in maintaining the professional relevance of accountants. Although this cluster is less dense than the others, its position within the network indicates significant links to technological and organizational themes, suggesting that accounting education is a key factor in supporting the transformation of the profession.

To illustrate representative contributions within the main thematic clusters identified, Table 1 summarizes several significant works, selected based on their citation frequency in the analyzed literature and their relevance to the identified research directions. This approach facilitates the correlation of bibliometric results with the conceptual content of the specialized literature.

Tabelul 1. Sinteza contribuțiilor științifice reprezentative aferente principalelor direcții de cercetare în domeniul profesiei contabile

Scientific article	Subject of analysis	Research objective	Main scientific contributions
Moll, J. & Yigitbasioglu, O. (2019)	The impact of digital technologies on accountants' professional practice and the transformation of their role within organizations.	The purpose of this paper is to analyze how emerging technologies (Big Data and data analytics, cloud computing, process automation, etc.) are transforming accounting practices and shaping new directions for research in the field of accounting.	The article highlights the fact that digitization is transforming the practice of the accounting profession, reducing repetitive tasks and shifting accountants' work toward analytical and advisory activities. The authors emphasize the need to adapt accountants' professional skills and to refocus research on the impact of technology on organizational practices and decisions.
Thematic Cluster (VOSviewer): This scientific article contributes to strengthening the cluster dedicated to <i>digitalization and emerging technologies</i> by highlighting how digital technologies are transforming the role of accounting professionals and shaping new directions in research.			
Richins, G., Stapleton, A., Stratopoulos, T. C. & Wong, C. (2017)	The impact of big data analysis and how it influences the role of accountants and the nature of accounting activities.	The purpose of this paper is to assess whether Big Data represents an opportunity or a threat to the accounting profession; the authors aim to determine whether this technology will replace accountants or whether it will expand and complement their role.	The authors develop a model based on structured and unstructured data to conduct problem-oriented and exploratory analyses. They point out that accountants are not being replaced by Big Data but can expand their role in data analysis. At the same time, they emphasize the need to adapt the curriculum and develop digital skills.
Thematic cluster: This research article falls under the cluster of <i>digitalization and emerging technologies</i> and demonstrates how big data analysis influences accounting practices and is changing the skills required of accountants.			
Warren, J. D., Moffitt, K. C. & Byrnes, P. (2015)	The impact of Big Data technologies on accounting, particularly how new types of data (text, images,	The purpose of this paper is to explain how Big Data will transform accounting and its role in the economy; the authors describe the types of changes occurring	The article examines the expansion of the types of data used in accounting and the improvement in the quality of accounting information resulting from the use of Big Data. The authors show that

Scientific article	Subject of analysis	Research objective	Main scientific contributions
	audio, etc.) influence accounting processes and financial reporting.	in accounting, how accounting information can be improved, and what role it will play in a digital economy.	Big Data is helping to transform the role of the accountant, making them more analytical and more involved in decision-making. Furthermore, to evolve in a digital environment, the accounting profession requires the adaptation of skills and the integration of technologies into practice.
Thematic cluster: This scientific article falls within the cluster of <i>digitization and Big Data analytics</i> , playing a fundamental conceptual role in the specialized literature by providing a theoretical foundation for the impact of Big Data on the transformation of the accounting profession.			
Schmitz, J. & Leoni, G. (2019)	The impact of blockchain technology on accounting and auditing, with a focus on its implications for traditional processes of recording, verifying, and reporting financial information.	The purpose of this paper is to identify how blockchain technology can influence accounting and auditing and to suggest future research directions by proposing a research agenda.	The article introduces the concept of „triple-entry accounting” which increases transparency, traceability, and trust in financial information. The authors show that blockchain technology can enable continuous auditing, reduce the need for manual checks, and provide direct access to verified data, with the auditor taking on the role of analyst and systems evaluator. Thus, the technology enables the use of data that is difficult to alter, reducing the risk of fraud, which contributes to the credibility of financial information.
Thematic cluster: This scientific article falls under the cluster of <i>digitization and emerging technologies</i> , where it plays a guiding role by shaping future research directions regarding the impact of blockchain technology on accounting and auditing.			
Al-Htaybat, K. & von Alberti-Alhtaybat, L. (2017)	The impact of Big Data on corporate reporting, with a focus on how new types of data and technologies influence the content, quality, and process of reporting.	The purpose of this paper is to explore how Big Data is transforming corporate reporting and to highlight both the benefits and the challenges associated with integrating large volumes of data into reporting processes.	The article highlights that Big Data can improve the transparency and relevance of corporate reporting, but at the same time, it can give rise to new forms of opacity and information overload. The authors highlight the paradox that an increase in the volume of information does not automatically lead to better corporate accountability, emphasizing the need for the accounting profession to play an active role in interpreting and structuring information.
Thematic clusters: This research article lies at the intersection of the <i>technology</i> cluster and the <i>corporate reporting and accountability</i> cluster, contributing to an understanding of how Big Data influences both accounting practices and the quality and usefulness of corporate reporting.			
Appelbaum, D., Kogan, A., Vasarhelyi, M. & Yan, Z. (2017)	The impact of business analytics and integrated information systems (ERP) on managerial accounting and	The purpose of this paper is to explain how business analytics and ERP systems are transforming management accounting and the role of the accountant in the decision-making process.	The article highlights that the integration of analytics into management accounting serves as a tool for analysis and decision support, and that the integration of ERP systems leads to a significant shift in the role of management accounting, from functions

Scientific article	Subject of analysis	Research objective	Main scientific contributions
	decision-making processes.		primarily focused on internal reporting to analytical and predictive functions. The authors emphasize that these transformations increase the relevance of accounting information for decision-making but require the development of analytical and technological skills among managerial accountants.
Thematic cluster: This article falls under the cluster of <i>digitization and data analytics</i> , making a specific contribution to the sub-area concerning the transformation of management accounting and the integration of technology into control and decision-making processes.			
Krahel, J. P. & Titera, W. R. (2015)	The impact of Big Data and formalization on accounting and auditing standards. This article examines the relationship between technology and regulation, as well as the role of standards in the digital context.	The purpose of this paper is to analyze the implications of the use of big data and automated processes on the accounting and auditing regulatory framework, with a focus on how existing standards address these changes.	The article introduces the concept of „ <i>formalization</i> ” which enables the application of standards through technology, and highlights the fact that the expanding use of Big Data and the formalization of accounting processes can create tensions between the flexibility required for professional judgment and the rigidity imposed by standards. The authors emphasize the need to adapt accounting and auditing standards to reflect new technological realities, while maintaining the central role of professional judgment.
Thematic clusters: This article falls under the cluster of <i>digitalization and professional governance</i> , making a distinct contribution by addressing the technological implications for accounting standards, auditing, and professional judgment.			
Arnaboldi, M., Busco, C. & Cuganesan, S. (2017)	The relationship between accounting, accountability, social media, and big data. This article examines how these technologies influence transparency and the communication of information.	The purpose of this paper is to conduct a critical analysis of how the use of Big Data and social media influences accounting and accountability practices, with the aim of assessing whether these developments represent a genuine shift or merely a temporary trend in academic and professional discourse.	The article shows that, although Big Data and social media have the potential to transform mechanisms of accountability and transparency, their actual impact is often more complex and not always clearly defined in the academic literature. The authors draw attention to the risk that these technologies may create an „illusion of transparency” rather than effective accountability, emphasizing the need for a critical and reflective approach to the role of accounting.
Thematic clusters: This research article lies at the intersection of the <i>technology</i> cluster and the <i>corporate accountability and reporting cluster</i> , offering a unique contribution through its critical examination of the impact of Big Data and social media on accountability and transparency mechanisms and the role of accounting.			
Qasim, A. & Kharbat, F. F. (2020)	The use of emerging technologies in the accounting profession, as well as how they should	The purpose of this paper is to highlight how emerging technologies are transforming the accounting profession and to propose ways to	The article notes that the adoption of blockchain technology, data analytics, and artificial intelligence is influencing accounting processes and the way accountants work. The authors highlight a gap between

Scientific article	Subject of analysis	Research objective	Main scientific contributions
	be integrated into accounting education.	integrate them into accounting education.	market demands and the content of educational programs, arguing that the curriculum needs to be adapted to prepare future accountants for a digitalized environment focused on advanced data analysis.
Thematic clusters: This research article lies at the intersection of the cluster on <i>digitization and emerging technologies</i> and the cluster on accounting education, making a specific contribution by linking the technological transformations of the profession with the need to adapt professional training.			
Bakarich, K. M. & O'Brien, P. E. (2021).	The extent to which artificial intelligence is used in the accounting profession and how it influences accountants' work.	The purpose of this paper is to assess the extent to which artificial intelligence is used in practice and whether it represents a real or still limited change in the accounting profession.	The article reveals that, although artificial intelligence is often portrayed as a major disruptive force for the accounting profession, the current level of adoption remains limited. The authors show that AI-based solutions are primarily used to automate routine tasks, without replacing accountants' professional judgment, emphasizing the complementary role of artificial intelligence in relation to human expertise.
Thematic cluster: This article falls under the cluster of <i>digitization and artificial intelligence</i> , making a significant contribution through its critical analysis of the impact of artificial intelligence on the accounting profession and by highlighting the gap between theoretical expectations and practical application.			

Source: prepared by the author based on the specialized literature indexed in Web of Science

A review of the scientific articles presented in Table 1 confirms that recent research on the accounting profession is influenced by the development of digital technologies and advanced data analysis. Most of the scientific papers analyzed focus on how the accountant's role is changing under the influence of artificial intelligence, Big Data, blockchain technology, and integrated information systems, highlighting a gradual shift from routine operational activities toward analytical, advisory, and strategic functions. At the same time, the literature review shows that these transformations are not without difficulties and uncertainties. In addition to optimistic perspectives regarding the growing relevance of the accounting profession, there are also studies that draw attention to challenges associated with accountability, transparency, the exercise of professional judgment, and the adaptation of the regulatory and educational framework. Based on these findings, it can be observed that the evolution of the accounting profession is a complex and multidimensional process that requires an integrated analysis of technological, organizational, and institutional implications.

Conclusions

The findings indicate the significant influence of emerging digital technologies on contemporary accounting practices and paradigms. Technologies such as big data, artificial intelligence, blockchain, and integrated information systems are redefining how financial information is collected, processed, and reported, automating many traditional tasks in the field (Moll, 2019). The implementation of these innovative solutions enhances the efficiency and accuracy of accounting operations, while also contributing to increased transparency and redefining the role of the accounting professional. Instead of merely executing repetitive processes, the accountant is increasingly taking on the role of a strategic analyst and business consultant, focused on interpreting complex data and providing insights for managerial decisions. However, the results indicate the existence of a tension between automation and professional judgment. Although the widespread automation driven by new technologies boosts productivity, critical accounting decisions and nuanced interpretations continue to require human experience and judgment. This need for a balance between the use of technology and skilled human

intervention reflects the ongoing concern for maintaining the integrity and legitimacy of the accounting profession in the era of digitalization.

Through the thematic mapping of the 336 articles analyzed, this study provides a structured overview of emerging areas of interest and highlights the interconnections among them. This integrative perspective contributes to strengthening the theoretical foundation of the field, facilitating a clearer understanding of the current state of knowledge, identifying existing gaps, and guiding future research directions. From a practical perspective, the study's findings can provide a general framework for reflections on regulation, accounting education, and professional standards in the context of technological transformations. By highlighting the main trends and research directions, the analysis can support an understanding of the potential implications of digitization for these fields. At the same time, the educational sector and professional bodies can utilize the results in revising initial and continuing education programs, with a view to aligning the competencies developed with the requirements of contemporary accounting practice.

Despite its contributions, the study's findings are subject to certain limitations. First, the bibliometric analysis relied exclusively on articles indexed in WoS, which may mean that some relevant works from other databases or from non-indexed literature were not included. Furthermore, the selection criteria and the time period studied limit the generalizability of the conclusions, as important earlier or very recent developments may not be included in the sample. These limitations suggest that the results should be interpreted with caution. To overcome them, future research should expand the analysis to other bibliographic databases and cover broader time periods, in order to confirm and supplement the identified trends. At the same time, the present study indicates the need to explore emerging themes that have received less attention in the literature to date.

Future research directions include analyzing the ethical dimensions of digitization in the accounting field, as well as assessing its impact on the professional responsibility of accountants. Addressing these emerging issues would contribute to a deeper understanding of the long-term implications of digital transformation on the profession's ethics and could inform future reflections on adapting the regulatory and educational framework to the new realities of the profession.

References

1. Al-Htaybat, K. & von Alberti-Alhtaybat, L. (2017). Big Data and corporate reporting: impacts and paradoxes. *Accounting Auditing & Accountability Journal*, 30(4), 850-873. DOI: 10.1108/AAAJ-07-2015-2139.
2. Appelbaum, D., Kogan, A., Vasarhelyi, M. & Yan, Z. (2017). Impact of business analytics and enterprise systems on managerial accounting. *International Journal Of Accounting Information Systems*, 25, 29-44. DOI: 10.1016/j.accinf.2017.03.003.
3. Arnaboldi, M., Busco, C. & Cuganesan, S. (2017). Accounting, accountability, social media and big data: revolution or hype? *Accounting Auditing & Accountability Journal*, 30(4), 762-776. DOI: 10.1108/AAAJ-03-2017-2880.
4. Bakarich, K. M. & O'Brien, P. E. (2021). The robots are coming... but aren't here yet: the use of artificial intelligence technologies in the public accounting profession. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 18(1), 27-43. DOI: 10.2308/JETA-19-11-20-47.
5. Bădicu, G. & Mihaila, S. (2016, September 14-15). Etica profesională a contabililor - instrument al succesului și al dezvoltării durabile a oricărei afaceri. In: *Proceedings of Problemele ecologice și geografice în contextul dezvoltării durabile a Republicii Moldova: realizări și perspective* (pp. 716-720). Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/716-720_0.pdf.
6. Butnaru (Ciobotar) A. (2024, March 15-16). Impactul inteligenței artificiale în profesia contabilă. In: *Proceedings of ISSC 2024, Prospects of accounting development: the young researcher's view* (pp. 56-63). Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-56-63.pdf.
7. Krahel, J. P. & Titera, W. R. (2015). Consequences of big data and formalization on accounting and auditing standards. *Accounting Horizons*, 29(2), 409-422. DOI: 10.2308/acch-51065.
8. Lazari, L., Grigori, L., & Bajan, M. (2022, April 01-02). Profesia contabilă: principii de etică și angajamentul față de interesul public. In: *International scientific conference on accounting ISCA 2022* (pp. 8-16). Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/8-16_14.pdf.
9. Mihaila, S., Bădicu, G., & Codrean, V. (2022). Aspecte evolutive privind profesia contabilă în contextul digitalizării: un imperativ al secolului XXI. *Journal Economica*, 4(122), 44-61. DOI: 10.53486/econ.2022.122.044.

10. Moll, J. & Yigitbasioglu, O. (2019). The role of internet-related technologies in shaping the work of accountants: new directions for accounting research. *British Accounting Review*, 51(6), 100833. DOI: 10.1016/j.bar.2019.04.002.
11. Qasim, A. & Kharbat, F. F. (2020). Blockchain Technology, Business Data Analytics, and Artificial Intelligence: use in the accounting profession and ideas for inclusion into the accounting curriculum. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17(1), 107-117. DOI: 10.2308/jeta-52649.
12. Richins, G., Stapleton, A., Stratopoulos, T. C. & Wong, C. (2017). Big Data Analytics: opportunity or threat for the accounting profession? *Journal of Information Systems*, 31(3), 63-79. DOI: 10.2308/isis-51805.
13. Schmitz, J. & Leoni, G. (2019). Accounting and auditing at the time of blockchain technology: a research agenda. *Australian Accounting Review*, 29(2), 331-342. DOI: 10.1111/auar.12286.
14. Warren, J. D., Moffitt, K. C. & Byrnes, P. (2015). How Big Data will change accounting. *Accounting Horizons*, 29(2), 397-407. DOI: 10.2308/acch-51069.

**RECUNOAȘTEREA ȘI EVALUAREA CONTABILĂ A IMOBILIZĂRILOR
NECORPORALE: PROVOCĂRI ȘI PARTICULARITĂȚI ÎN INSTITUȚIILE DE
ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR CU AUTONOMIE FINANCIARĂ**

**RECOGNITION AND MEASUREMENT OF INTANGIBLE ASSETS: CHALLENGES
AND SPECIFIC FEATURES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH
FINANCIAL AUTONOMY**

GRIGOROI Lilia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID: 0000-0002-9741-0932

ȚURCANU Liliana

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: turcanu.liliana@ase.md

ORCID: 0009-0004-2982-166X

FRUNZE Rodica

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: frunze.rodica@ase.md

ORCID: 0009-0008-8868-1950

Abstract. This article aims to examine the issues related to the recognition and accounting measurement of intangible assets in higher education institutions with financial autonomy in the Republic of Moldova, highlighting the economic, legal, and institutional particularities that influence their accounting treatment. The study seeks to identify the intangible assets specific to university patrimony, as well as to examine the ambiguities associated with their recognition and measurement. The paper identifies the main methodological challenges arising from the application of recognition criteria and from the measurement of intangible assets in the specific context of public universities, with particular emphasis on distinguishing between assets recognized in accounting records and intellectual capital that does not meet the requirements for accounting recognition, as well as on the particularities of measuring internally generated intangible assets. In response to these challenges, the article proposes internal methodological tools intended to support professional accounting judgment: a nomenclature of university intangible elements, a procedure for the accounting classification of intangible resources, and a decision-making algorithm for their recognition and measurement. The research findings contribute to the development of a more coherent and transparent internal accounting framework, to the improvement of the quality of financial and accounting information, and to strengthening the decision-making capacity of university management.

Keywords: intangible assets, accounting valuation, higher education institution, financial autonomy, intellectual capital, professional judgment, accounting policies.

JEL Classification: M41, I23, H83, O34

Introducere

Economia bazată pe cunoaștere a transformat radical structura activelor organizaționale contemporane. Dacă în economia industrială preponderența aparținea activelor tangibile – utilaje, clădiri, terenuri – în paradigma economiei cunoașterii activele necorporale au căpătat un rol central

în crearea de valoare. Această transformare este cu atât mai profundă în cazul instituțiilor de învățământ superior, a căror misiune fundamentală gravitează în jurul producerii, diseminării și valorificării cunoașterii.

Tranziția instituțiilor publice de învățământ superior din Republica Moldova la regimul de autonomie financiară și aplicarea Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC) în locul practicilor specifice contabilității bugetare au redefinit substanțial modul de recunoaștere, evaluare și raportare a patrimoniului universitar. Printre cele mai complexe și controversate aspecte ale acestei tranziții se numără tratamentul contabil al imobilizărilor necorporale – active cu particularități intrinseci de identificare, evaluare și amortizare, amplificate considerabil de contextul specific al mediului academic. Universitățile publice cu autonomie financiară gestionează un portofoliu distinct și divers de imobilizări necorporale: programe informatice de gestiune academică și administrativă, baze de date și biblioteci digitale, drepturi de proprietate intelectuală generate din activitatea de cercetare, licențe de utilizare a platformelor e-learning, brevete de invenție, mărci și alte elemente ale capitalului intelectual instituțional. Fiecare dintre aceste categorii implică provocări specifice generate atât de natura particulară a imobilizărilor necorporale, cât și de limitele cadrului normativ aplicabil instituțiilor publice de învățământ superior.

Cadrul normativ național aplicabil acestor instituții nu acoperă în mod explicit particularitățile tratamentului contabil al imobilizărilor necorporale în sectorul universitar, generând incertitudini în exercitarea raționamentului profesional și inconsistențe în practicile contabile adoptate de diferite instituții. Această situație afectează direct calitatea informației financiare raportate, comparabilitatea acestora între instituții și, în ultimă instanță, capacitatea factorilor de decizie instituțională de a fundamenta decizii corecte privind patrimoniul universitar.

Scopul prezentei cercetări constă în analiza problematicii recunoașterii și evaluării contabile a imobilizărilor necorporale în universitățile publice cu autonomie financiară din Republica Moldova, precum și în elaborarea unor instrumente metodologice destinate sprijinirii raționamentului profesional contabil în situațiile de ambiguitate normativă specifice sectorului universitar.

Pentru atingerea acestui scop, cercetarea urmărește următoarele **obiective**:

- identificarea principalelor categorii de imobilizări necorporale specifice patrimoniului universitar și evidențierea particularităților contabile ale acestora;
- examinarea cadrului normativ național aplicabil, în special a prevederilor SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, cu evidențierea limitelor de aplicare și a zonelor de interpretare relevante pentru instituțiile publice de învățământ superior;
- analiza aplicării criteriilor de recunoaștere și a metodelor de evaluare aplicabile imobilizărilor necorporale specifice patrimoniului universitar;
- identificarea principalelor provocări metodologice asociate exercitării raționamentului profesional în procesul de recunoaștere și evaluare a imobilizărilor necorporale în instituțiile de învățământ superior cu autonomie financiară;
- elaborarea unor instrumente metodologice destinate sprijinirii raționamentului profesional contabil în procesul de recunoaștere și evaluare a imobilizărilor necorporale universitare.

Metodologia cercetării

Cercetarea poartă caracter teoretico-aplicativ și se înscrie în paradigma cercetării calitative, fiind fundamentată pe analiza sistematică a cadrului normativ național și internațional privind imobilizările necorporale, precum și pe examinarea critică a literaturii de specialitate relevante.

Demersul metodologic al lucrării integrează mai multe metode complementare, a căror aplicare permite atât înțelegerea aprofundată a a problematicii investigate, cât și formularea unor concluzii cu valoare aplicativă.

Analiza documentară constituie metoda de bază a cercetării și vizează examinarea surselor normative și științifice relevante pentru tema abordată. În acest sens, au fost analizate Standardele Naționale de Contabilitate ale Republicii Moldova, în special SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, Standardul Internațional de Contabilitate IAS 38 „Imobilizări necorporale”, precum și Standardul Internațional de Contabilitate pentru Sectorul Public IPSAS 31 „Imobilizări necorporale”. Totodată, au fost examinate lucrări științifice reprezentative din literatura internațională de specialitate privind

imobilizările necorporale, capitalul intelectual și raportarea financiară în instituțiile de învățământ superior.

Analiza normativ-comparativă a permis identificarea convergențelor și divergențelor dintre reglementările naționale și standardele internaționale de referință, cu accent pe criteriile de recunoaștere, metodele de evaluare și cerințele de prezentare în situațiile financiare a immobilizărilor necorporale. Această metodă a evidențiat lacunele cadrului normativ național în raport cu bunele practici internaționale și a fundamentat propunerile metodologice ale lucrării.

Analiza și interpretarea conceptuală a fost aplicată în situațiile în care cadrul normativ prezintă ambiguități sau nu acoperă explicit cazurile specifice mediului universitar, permițând formularea de raționamente contabile profesionale bazate pe principiile generale ale contabilității și pe spiritul standardelor aplicabile.

Sinteza logică a integrat rezultatele analizelor anterioare într-un ansamblu coerent, stând la baza elaborării algoritmului decizional metodologic propus în lucrare.

Accentul cercetării este plasat pe particularitățile instituțiilor de învățământ superior cu autonomie financiară, întrucât acestea operează într-un mediu instituțional specific, în care obiectivele de eficiență economică se combină cu misiunea publică de educație, cercetare și inovare. Această dualitate generează situații contabile care nu pot fi soluționate prin simpla transpunere a regulilor aplicabile entităților comerciale și impune elaborarea unor instrumente metodologice adaptate realităților sectorului universitar public.

Rezultate și discuții

Deși literatura internațională a abordat pe larg problematica capitalului intelectual universitar și a raportării financiare în sectorul public, tratamentul contabil al immobilizărilor necorporale în contextul specific al universităților publice cu autonomie financiară rămâne un domeniu relativ insuficient explorat. Cercetările existente au privilegiat, în mare măsură, perspectiva managerială și strategică asupra activelor intangibile, în detrimentul unei abordări contabile riguroase, centrate pe criteriile de recunoaștere, evaluare și raportare.

Din perspectivă conceptuală, *imobilizările necorporale* sunt definite, atât în reglementările contabile naționale (SNC „Imobilizări necorporale și corporale”), cât și cele internaționale (IAS 38 „Imobilizări necorporale”), ca *active identificabile, nemonetare și lipsite de formă fizică, controlate de entitate și susceptibile să genereze beneficii economice viitoare*. Această definiție, relativ clară în contextul entităților comerciale, capătă nuanțe semnificative în mediul universitar, unde natura beneficiilor generate de activele necorporale este adesea non-financiară, difuză în timp și greu cuantificabilă prin instrumentele contabile tradiționale (Lev, B., & Brookings Institution., 2001), (Guthrie, J., Dumay, J., 2015). În plus, spre deosebire de entitățile comerciale, universitățile publice generează o categorie specifică de immobilizări necorporale – rezultate ale activității de cercetare și creație intelectuală, cursuri și programe de studii elaborate intern, baze de date academice, platforme e-learning dezvoltate instituțional – a căror recunoaștere contabilă ridică probleme distincte față de immobilizările necorporale achiziționate. Lev și Gu (2016) evidențiază faptul că regulile contabile existente reflectă insuficient valoarea activelor necorporale generate intern, inclusiv în cazul entităților comerciale, ceea ce limitează relevanța informației financiare raportate. În cazul universităților publice, această limitare devine și mai vizibilă, întrucât o parte semnificativă a valorii instituționale este asociată resurselor intangibile generate intern, care, de regulă, nu îndeplinesc integral condițiile de recunoaștere.

Secundo et al. (2016), (2017) și Guthrie și Dumay (2015) susțin că universitățile sunt, prin excelență, instituții generatoare și diseminatoare de cunoaștere, al căror portofoliu de immobilizări necorporale depășește considerabil limitele recunoașterii și raportării contabile prevăzute de cadrul normativ aplicabil. Această constatare fundamentează necesitatea unor instrumente metodologice adaptate, capabile să sprijine exercitarea raționamentului profesional de către specialiștii financiar-contabili și factorii de decizie instituțională în situațiile în care reglementările existente nu oferă soluții explicite. Agasisti et al. (2015), analizând impactul contabilității de angajamente asupra universităților publice italiene, constată că IPSAS nu oferă ghiduri suficient de detaliate pentru soluționarea problemelor de recunoaștere și evaluare specifice universităților din sectorul public. Această concluzie este relevantă și pentru contextul Republicii Moldova, unde aplicarea SNC în instituțiile publice de învățământ

superior cu autonomie financiară necesită completarea cadrului normativ general prin politici contabile interne și instrumente metodologice adaptate specificului universitar.

Pornind de la aceste considerente, analiza continuă cu examinarea criteriilor de recunoaștere aplicabile imobilizărilor necorporale universitare, în vederea identificării provocărilor metodologice specifice mediului academic și a direcțiilor posibile de soluționare.

Potrivit prevederilor SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, un obiect se recunoaște ca imobilizare necorporală în cazul respectării simultane a patru condiții: obiectul este *identificabil* și *controlabil* de entitate; proprietățile și particularitățile sale *corespund definiției* imobilizărilor necorporale; este probabil că entitatea va obține *beneficii economice viitoare* din utilizarea obiectului; și *costul de intrare poate fi evaluat în mod credibil*. Deși aceste criterii conturează un cadru general de recunoaștere, aplicarea lor în practica instituțiilor publice de învățământ superior evidențiază dificultăți metodologice specifice, generate de natura particulară a imobilizărilor necorporale din mediului universitar.

Condiția privind *caracterul identificabil* al activului este îndeplinită, de regulă, în cazul imobilizărilor necorporale cu suport juridic și documentar clar, precum licențele software, drepturile de utilizare asupra bazelor de date, brevetele de invenție sau drepturile de autor înregistrate. Provocările apar în cazul resurselor cu valoare instituțională semnificativă – reputația academică, relațiile instituționale externe și competențele didactice, științifice și profesionale ale personalului academic – care, deși contribuie la performanța și competitivitatea universității, nu pot fi separate în mod distinct de instituție și nu îndeplinesc cerința identificabilității în sens contabil (Lev, 2001). Cerința privind *controlul* activului generează, de asemenea, dificultăți specifice. Rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice pot fi supuse obligațiilor de diseminare, fapt care poate limita exercitarea unui control exclusiv asupra beneficiilor asociate acestora. Totodată, o parte semnificativă a cunoașterii generate în mediul universitar este inseparabil legată de competențele, experiența și capacitatea profesională a cercetătorilor și cadrelor didactice, asupra cărora instituția nu exercită control în sens contabil (Guthrie and Dumay, 2015).

Ca răspuns la aceste provocări, se recomandă includerea în politicile contabile ale instituției de învățământ superior a unui nomenclator intern al elementelor necorporale, structurat pe două componente distincte. Prima componentă ar viza categoriile de imobilizări necorporale care îndeplinesc criteriile de recunoaștere prevăzute de actele normative și care urmează să fie reflectate în situațiile financiare. A doua componentă ar include resursele cu valoare strategică pentru universitate, dar care nu îndeplinesc cerințele recunoașterii contabile, precum reputația academică, relațiile instituționale externe, rețeaua de parteneriate academice sau competențele didactice, științifice și profesionale ale personalului academic. Aceste elemente nu pot fi înregistrate în situațiile financiare ca imobilizări necorporale, însă pot fi valorificate în notele explicative, în rapoarte manageriale sau în alte forme de raportare instituțională complementară, în măsura în care contribuie la prezentarea mai amplă a capacității instituționale și a potențialului de dezvoltare al universității.

Pentru operaționalizarea nomenclatorului, se propune utilizarea criteriilor de recunoaștere prevăzute de SNC, completate, în plan metodologic, cu anumite repere conceptuale din IPSAS 31, valorificate ca instrument metodologic în situațiile insuficient reglementate de cadrul normativ național. Aceste repere pot fi preluate și formalizate prin politicile contabile ale instituției, asigurând o bază metodologică mai solidă pentru exercitarea raționamentului profesional contabil. Nomenclatorul astfel elaborat ar urma să fie revizuit periodic și corelat cu rezultatele inventarierii patrimoniului instituției.

Criteriul încadrării în definiția imobilizărilor necorporale are rolul de a stabili dacă resursa analizată poate fi calificată, prin natura și destinația sa, drept imobilizare necorporală, și nu drept cheltuială curentă, serviciu achiziționat, activ corporal sau altă categorie contabilă.

Provocările apar în cazul resurselor dezvoltate intern sau cu o natură hibridă, cum ar fi platformele educaționale, colecțiile digitale, metodologiile didactice instituționale, aplicațiile software create în cadrul proiectelor de cercetare-dezvoltare sau bazele de date constituite la nivel instituțional. În asemenea situații, simpla existență a unei valori educaționale, științifice sau administrative nu este

suficientă pentru calificarea resursei drept imobilizare necorporală, fiind necesară o analiză a substanței economice și juridice a elementului respectiv.

Pentru operaționalizarea acestui criteriu în practica contabilă universitară, se recomandă ca politicile contabile ale instituției să prevadă o procedură internă de calificare contabilă a resurselor necorporale, structurată pe întrebări succesive: resursa are caracter nemonetar și este lipsită de substanță fizică? Este destinată utilizării pe o perioadă mai mare de un an în activitatea instituției? Poate fi delimitată, prin natura și destinația sa, de un serviciu achiziționat, de o cheltuială curentă sau de un activ corporal? Numai în cazul unui răspuns afirmativ la aceste întrebări se justifică continuarea analizei prin prisma celorlalte condiții de recunoaștere. O asemenea procedură, ar transforma criteriul încadrării în definiție dintr-o verificare formală într-un instrument activ de clasificare contabilă, aplicabil în mod uniform resurselor necorporale generate sau achiziționate de universitate.

Aplicarea criteriului privind probabilitatea *obținerii beneficiilor economice viitoare* ridică dificultăți specifice în cazul imobilizărilor necorporale din mediul universitar. Din perspectivă contabilă, utilitatea unui activ este apreciată prin capacitatea acestuia de a genera avantaje economice cuantificabile, precum venituri, economii de costuri sau alte beneficii măsurabile. Or, în cazul instituțiilor publice de învățământ superior, contribuția imobilizărilor necorporale se manifestă frecvent prin efecte indirecte și nefinanciare, precum îmbunătățirea calității procesului educațional, consolidarea capacității de cercetare, creșterea vizibilității instituționale și stimularea transferului de cunoștințe către mediul economic și social (Secundo et al., 2017; Țurcanu, 2025). Aplicarea strictă a criteriului, astfel cum este formulat în cadrul normativ național, poate conduce la nerecunoașterea unor active cu contribuție reală și semnificativă la misiunea universitară, doar pentru că această contribuție nu se traduce direct în fluxuri financiare cuantificabile.

Ca răspuns la această limitare, se propune integrarea în politicile contabile ale instituțiilor de învățământ superior a conceptului de „potențial de servicii”, consacrat de IPSAS 31 ca reper metodologic complementar, permițând aprecierea utilității activului nu doar prin prisma beneficiilor economice directe, ci și prin contribuția acestuia la procesul educațional, activitatea de cercetare și misiunea publică a universității.

Condiția *evaluării credibile a costului de intrare* este, de regulă, clară și lipsită de ambiguități metodologice majore, întrucât costul acestora este documentat prin facturi, contracte și alte documente justificative. Provocările apar în cazul imobilizărilor necorporale generate intern, precum platformele educaționale, aplicațiile software, bazele de date instituționale sau prototipurile rezultate din proiecte de cercetare-dezvoltare. În asemenea situații, separarea costurilor direct atribuibile de cheltuielile perioadei presupune existența unor sisteme detaliate de evidență analitică, încă insuficient dezvoltate în practica instituțiilor din Republica Moldova (Țurcanu, 2025), aspect care se înscrie în problematica mai largă a implementării reformelor contabile în sectorul public (Agasisti et al., 2015; Schmidhuber et al., 2022).

O problemă aparte vizează imobilizările necorporale generate în cadrul proiectelor de cercetare-dezvoltare. Deși SNC nu reglementează în mod explicit delimitarea dintre faza de cercetare și faza de dezvoltare, această distincție, prevăzută de IPSAS 31, poate constitui un reper metodologic util pentru politicile contabile ale instituțiilor publice de învățământ superior. Potrivit acestei abordări, cheltuielile aferente fazei de cercetare se recunosc drept cheltuieli ale perioadei, iar costurile aferente fazei de dezvoltare pot fi capitalizate doar în măsura în care sunt îndeplinite criteriile de recunoaștere a unei imobilizări necorporale. În practica universitară, separarea celor două faze este dificilă, mai ales în cazul proiectelor care generează software, platforme educaționale, baze de date instituționale sau alte soluții digitale. Această dificultate este confirmată și de literatura recentă privind digitalizarea sectorului public, care evidențiază complexitatea tratamentului contabil aplicabil imobilizărilor necorporale generate intern, în special software-ului și soluțiilor digitale (Heiling, 2026).

În acest sens, se recomandă dezvoltarea unui sistem de contabilitate analitică a costurilor și elaborarea unor proceduri interne clare de separare a fazei de cercetare de faza de dezvoltare. Acestea ar trebui să stabilească documentația necesară pentru fundamentarea deciziilor de capitalizare, categoriile de costuri eligibile și responsabilitățile aferente, să fie integrate în politicile contabile ale instituției și

aplicate în mod consecvent tuturor proiectelor de cercetare-dezvoltare, asigurând astfel un tratament contabil uniform, transparent și justificat al imobilizărilor necorporale generate intern.

Pentru o prezentare integrată a aspectelor analizate, în Tabelul 1 sunt sintetizate principalele criterii de recunoaștere a imobilizărilor necorporale prevăzute de SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, provocările metodologice generate de aplicarea acestora în mediul universitar și soluțiile propuse pentru adaptarea politicilor contabile ale instituțiilor publice de învățământ superior.

Tabelul 1. Criterii de recunoaștere a imobilizărilor necorporale universitare:
 provocări metodologice și soluții propuse

Criteriu de recunoaștere conform SNC	Provocări metodologice și soluții propuse	Soluții propuse
1. Identificabilitate și control	Reputația academică, relațiile instituționale și competențele personalului academic nu îndeplinesc cerințele identificabilității și controlului în sens contabil. Rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice pot limita exercitarea unui control exclusiv asupra beneficiilor asociate acestora.	Elaborarea unui nomenclator intern al elementelor necorporale, structurat pe active recunoscute contabil și capital intelectual care nu întrunește cerințele de recunoaștere contabilă.
2. Corespundere cu definiția imobilizărilor necorporale	Resursele dezvoltate intern, precum platformele educaționale, aplicațiile software sau colecțiile digitale, necesită o analiză a substanței economice și juridice pentru a stabili dacă pot fi calificate drept imobilizări necorporale.	Instituirea unei proceduri interne de calificare contabilă, bazată pe întrebări succesive privind caracterul nemonetar, lipsa formei fizice și utilizarea pe termen mai mare de un an.
3. Beneficii economice viitoare	Contribuția imobilizărilor necorporale universitare este adesea indirectă și nefinanciară, fiind legată de calitatea educației, cercetare, vizibilitate și transfer de cunoștințe.	Integrarea conceptului de „potențial de servicii”, consacrat de IPSAS 31, ca reper metodologic complementar în aprecierea beneficiilor.
4. Evaluarea credibilă a costului de intrare	Pentru imobilizările generate intern, separarea costurilor capitalizabile de cheltuielile perioadei generează provocări specifice în lipsa unei evidențe analitice detaliate.	Dezvoltarea contabilității analitice a costurilor și a procedurilor interne de delimitare între faza de cercetare și faza de dezvoltare.

Sursa: elaborat de autori pe baza SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, IPSAS 31 și a literaturii de specialitate relevante (Lev, 2001; Guthrie and Dumay, 2015; Secundo et al., 2017; Țurcanu, 2025; Agasisti et al., 2015; Schmidhuber et al., 2022; Heiling, 2026).

Sinteza prezentată confirmă că aplicarea criteriilor generale de recunoaștere necesită, în context universitar, instrumente metodologice interne capabile să sprijine raționamentul profesional contabil și să asigure coerența și uniformitatea deciziilor contabile privind imobilizările necorporale universitare.

Pentru aplicarea consecventă a criteriilor analizate, se propune un algoritm decizional care reunește cele patru condiții de recunoaștere prevăzute de SNC, oferind un cadru practic pentru exercitarea raționamentului profesional contabil la nivelul instituției (Figura 1). Algoritmul permite delimitarea elementelor care pot fi recunoscute ca imobilizări necorporale de cele care trebuie tratate ca servicii achiziționate, cheltuieli curente sau alte categorii contabile.

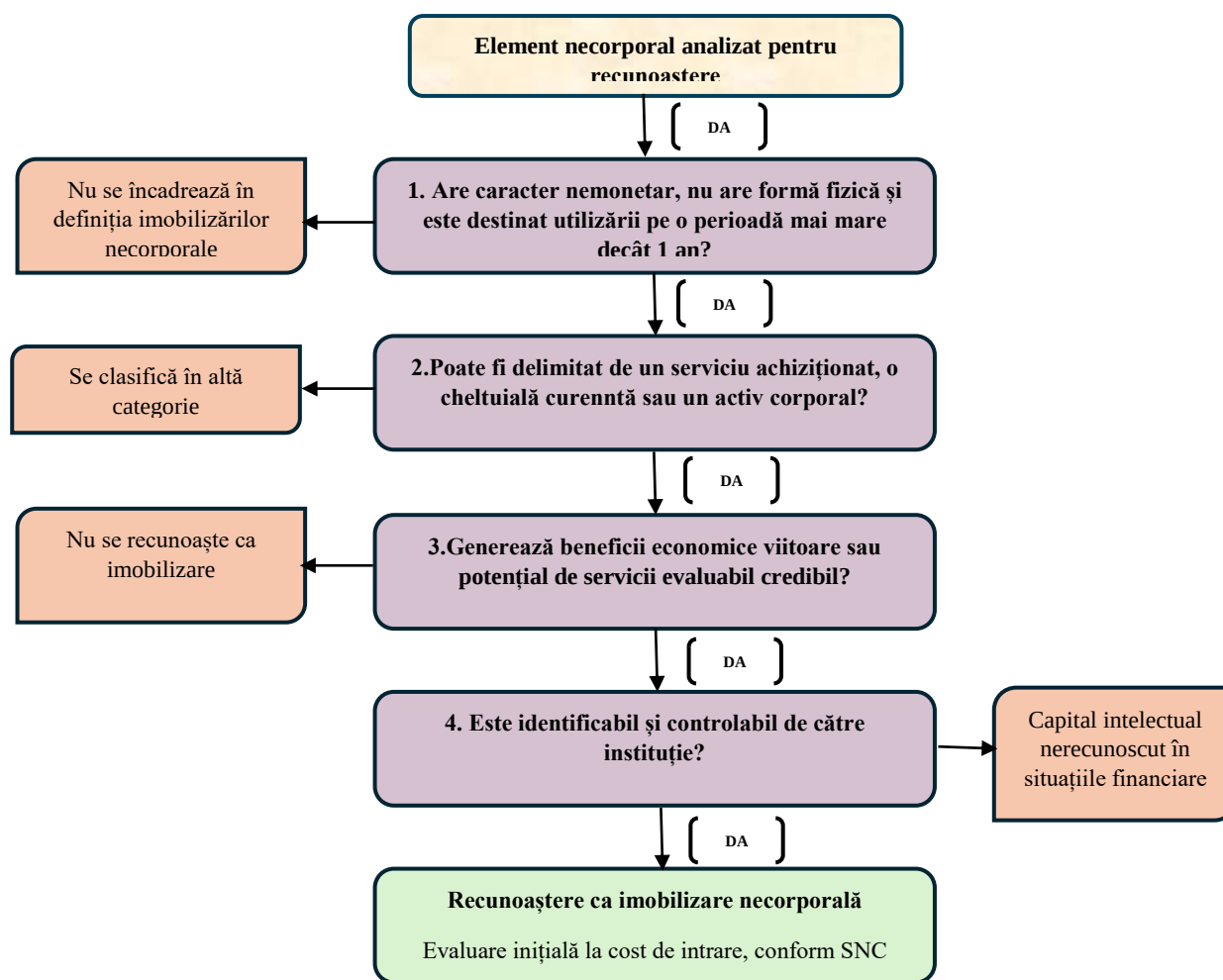

Fig.1. Algoritm decizional pentru recunoașterea imobilizărilor necorporale în instituțiile de învățământ superior

Sursa: elaborat de autori pe baza SNC „Imobilizări necorporale și corporale” și IPSAS 31.

Odată stabilită îndeplinirea condițiilor de recunoaștere, evaluarea contabilă a imobilizărilor necorporale reprezintă etapa esențială în procesul de reflectare a acestora în contabilitate. Aceasta presupune evaluarea inițială la costul de intrare, urmată de evaluarea ulterioară potrivit modelului bazat pe cost, prin care activul este prezentat în bilanț la valoarea contabilă netă, determinată prin diminuarea costului de intrare cu amortizarea și pierderile din depreciere cumulate. În cazul instituțiilor publice de învățământ superior cu autonomie financiară, evaluarea imobilizărilor necorporale comportă particularități metodologice specifice, generate de diversitatea modurilor de dobândire, achiziție din surse externe sau generare internă în cadrul activităților educaționale și de cercetare-dezvoltare.

Cadrul normativ național reglementează evaluarea imobilizărilor necorporale prin SNC „Imobilizări necorporale și corporale”, care stabilește evaluarea inițială la cost de intrare și evaluarea ulterioară prin aplicarea amortizării, identificarea depreciilor și reflectarea altor modificări valorice. Totuși, în mediul universitar, aplicarea acestor prevederi presupune exercitarea unui raționament profesional sporit, mai ales în cazul activelor necorporale dezvoltate intern și al celor a căror utilitate se manifestă prin potențial de servicii, nu doar prin beneficii economice directe. Din această perspectivă, anumite repere din IPSAS 31 pot fi preluate și formalizate prin politicile contabile ale instituțiilor publice de învățământ superior, în special pentru clarificarea costurilor capitalizabile, delimitarea fazei de cercetare de faza de dezvoltare și aprecierea utilității activului în contextul sectorului public.

Potrivit prevederilor SNC menționat, evaluarea inițială a imobilizărilor necorporale se realizează la cost de intrare, care include prețul de procurare, taxele nerecuperabile și costurile direct atribuibile aducerii activului în starea necesară utilizării prestabilite. Pentru imobilizările necorporale

achiziționate de la terți, precum licențele software, drepturile de utilizare asupra bazelor de date, brevetele de invenție sau drepturile de autor cesionate, costul de intrare poate fi determinat, de regulă, cu suficientă precizie, pe baza contractelor, facturilor și a altor documente justificative.

Provocările de evaluare apar în cazul imobilizărilor necorporale generate intern, pentru care costul de intrare nu este indicat direct într-un document de achiziție, ci trebuie determinat prin acumularea costurilor direct atribuibile procesului de creare sau dezvoltare a activului (Țurcanu, 2025).

În asemenea situații, evaluarea inițială presupune delimitarea costurilor capitalizabile de cheltuielile perioadei. Pot fi incluse în costul de intrare doar costurile direct atribuibile creării activului, documentate corespunzător, precum salariile personalului implicat direct, costurile de testare, licențele utilizate în procesul de dezvoltare și alte costuri necesare aducerii activului în starea de funcționare prevăzută. În schimb, cheltuielile generale de administrație, instruirea personalului, promovarea și costurile aferente activităților curente nu se includ în valoarea imobilizării necorporale. În practica universitară, această delimitare este dificilă, deoarece aceleași resurse umane, tehnologice și organizaționale sunt utilizate simultan în activități didactice, administrative, de cercetare și dezvoltare instituțională. Astfel, în lipsa unei evidențe analitice detaliate, apare riscul subevaluării activelor necorporale generate intern sau, dimpotrivă, al capitalizării nejustificate a unor cheltuieli curente.

Pentru diminuarea acestor riscuri, politicile contabile ale universității ar trebui să includă proceduri clare privind identificarea, acumularea și documentarea costurilor aferente imobilizărilor necorporale generate intern. Acestea ar trebui să precizeze costurile eligibile și cele excluse de la capitalizare, documentele justificative necesare, responsabilitățile de confirmare și modalitatea de repartizare a costurilor comune. O asemenea abordare ar consolida fundamentarea evaluării inițiale și transparența tratamentului contabil aplicat activelor necorporale universitare.

Evaluarea ulterioară a imobilizărilor necorporale vizează reflectarea valorii acestora pe parcursul utilizării în activitatea instituției. Aceasta presupune prezentarea activului la valoarea contabilă netă, determinată prin diminuarea costului de intrare sau a costului corectat cu amortizarea și eventualele pierderi din depreciere cumulate.

În cazul instituțiilor de învățământ superior, evaluarea ulterioară comportă particularități metodologice, în special în ceea ce privește estimarea duratei de utilizare a imobilizărilor necorporale. Pentru licențele software sau drepturile de utilizare asupra platformelor digitale, existența unei durate contractuale facilitează stabilirea perioadei de amortizare. În schimb, pentru bazele de date dezvoltate intern, aplicațiile educaționale proprii, materialele digitale complexe sau rezultatele unor proiecte instituționale, durata de utilizare este influențată de ritmul schimbărilor tehnologice, actualizarea programelor de studii, evoluția cerințelor utilizatorilor și capacitatea instituției de a menține activul funcțional.

O atenție deosebită trebuie acordată activelor necorporale digitale, care pot deveni rapid depășite moral, chiar dacă rămân funcționale din punct de vedere tehnic. Astfel, evaluarea ulterioară nu trebuie redusă la aplicarea mecanică a amortizării, ci trebuie corelată cu analiza periodică a utilității activului pentru activitatea educațională, de cercetare sau administrativă. Menținerea în evidență a unei platforme, aplicații sau baze de date care nu mai contribuie la obiectivele instituționale, la o valoare contabilă semnificativă, poate afecta fidelitatea informației financiare raportate.

Prin urmare, politicile contabile ale universității ar trebui să prevadă reguli clare privind estimarea și revizuirea duratei de utilizare, precum și documentarea deciziilor referitoare la amortizare și depreciere. În cazul activelor digitale, această revizuire ar trebui realizată nu doar din perspectivă contabilă, ci și prin consultarea structurilor responsabile de tehnologiile informaționale, procesul educațional și activitatea de cercetare.

Amortizarea imobilizărilor necorporale reprezintă procesul de repartizare sistematică a valorii amortizabile pe durata de utilizare a activului. În cazul imobilizărilor necorporale universitare, metoda de amortizare trebuie aleasă în funcție de modul în care activul contribuie la activitatea instituției. Pentru activele utilizate relativ constant, precum licențele software sau sistemele informatice administrative, metoda liniară poate fi adecvată. Pentru activele a căror utilizare este legată de proiecte specifice, programe de studii sau cicluri de cercetare, poate fi necesară o analiză mai detaliată a modului de consum al beneficiilor sau al potențialului de servicii.

Deprecierea intervine atunci când valoarea contabilă a unei imobilizări necorporale nu mai este susținută de utilitatea economică sau instituțională a acesteia. În mediul universitar, indicatorii de depreciere pot include neutilizarea activului, înlocuirea unei platforme digitale cu o soluție mai performantă, încetarea unui proiect, pierderea dreptului de utilizare, modificarea cadrului contractual sau diminuarea semnificativă a relevanței activului pentru activitatea instituției. De asemenea, în cazul activelor necorporale dezvoltate intern, deprecierea poate apărea atunci când rezultatul proiectului nu mai este implementat, nu este utilizat efectiv sau nu mai produce efectele educaționale, administrative ori științifice preconizate.

Pentru a evita menținerea în evidență a unor imobilizări necorporale fără utilitate reală, se recomandă ca universitățile să coreleze evaluarea ulterioară cu procesul de inventariere și cu rapoartele interne privind utilizarea activelor digitale, a platformelor educaționale și a rezultatelor proiectelor de cercetare-dezvoltare. Astfel, inventarierea nu ar trebui să se limiteze la confirmarea existenței juridice sau documentare a activului, ci să includă și aprecierea funcționalității, utilizării efective și relevanței acestuia pentru misiunea instituțională.

Complexitatea evaluării contabile a imobilizărilor necorporale universitare justifică sistematizarea principalelor probleme metodologice identificate și a soluțiilor propuse. În acest sens, Tabelul 2 prezintă etapele evaluării contabile, particularitățile mediului universitar și direcțiile metodologice propuse pentru aplicarea coerentă a prevederilor SNC. Unele dintre soluțiile formulate sunt inspirate din reperele oferite de IPSAS 31, având caracter metodologic și urmând a fi adaptate și formalizate prin politicile contabile ale instituției.

Tabelul 2. Evaluarea contabilă a imobilizărilor necorporale universitare: provocări metodologice și direcții de soluționare

Etapa evaluării contabile	Provocări metodologice în mediul universitar	Direcții de soluționare propuse
1. Evaluarea inițială la cost de intrare	În cazul imobilizărilor necorporale achiziționate, costul de intrare este, de regulă, documentat prin contracte, facturi și alte acte justificative. Dificultățile apar în cazul activelor generate intern, precum platformele educaționale, aplicațiile software proprii, bazele de date instituționale sau rezultatele proiectelor de cercetare-dezvoltare, pentru care costul trebuie determinat prin acumularea costurilor direct atribuibile.	Elaborarea unor proceduri interne privind identificarea și documentarea costurilor direct atribuibile, cu precizarea categoriilor de costuri eligibile pentru capitalizare și a celor care trebuie recunoscute drept cheltuieli ale perioadei.
2. Delimitarea costurilor capitalizabile de cheltuielile perioadei	În universități, aceleași resurse umane, tehnologice și administrative pot fi utilizate concomitent pentru activități didactice, de cercetare, administrative și de dezvoltare instituțională. Această suprapunere îngreunează separarea costurilor aferente activului de cheltuielile curente.	Dezvoltarea contabilității analitice a costurilor și instituirea unor mecanisme de repartizare justificată a costurilor comune, pe baza documentelor interne, fișelor de timp, rapoartelor de activitate și bugetelor de proiect.
3. Evaluarea imobilizărilor necorporale generate intern	Proiectele universitare pot genera rezultate cu valoare educațională, științifică sau administrativă, însă nu toate costurile aferente pot fi capitalizate. O dificultate majoră constă în separarea fazei de cercetare de faza de dezvoltare, mai ales în cazul proiectelor care produc software, platforme digitale sau baze de date.	Utilizarea, ca reper metodologic, a distincției dintre faza de cercetare și faza de dezvoltare prevăzute de IPSAS 31. Costurile aferente fazei de cercetare ar trebui recunoscute drept cheltuieli ale perioadei, iar cele aferente fazei de dezvoltare ar putea fi capitalizate doar dacă sunt îndeplinite condițiile de recunoaștere.
4. Stabilirea duratei de utilizare	Pentru unele active, precum licențele software sau drepturile de utilizare contractuale, durata de utilizare este relativ clară. În schimb, pentru platformele educaționale, aplicațiile proprii sau bazele de date dezvoltate intern, durata de utilizare este dificil de estimat, fiind influențată de schimbările tehnologice, actualizarea programelor de studii și necesitățile utilizatorilor.	Stabilirea unor reguli interne privind estimarea duratei de utilizare, diferențiate pe categorii de imobilizări necorporale, precum licențe, software propriu, baze de date, platforme educaționale și rezultate ale cercetării. Durata de utilizare ar trebui revizuită periodic.
5. Amortizarea imobilizărilor necorporale	Aplicarea amortizării poate deveni formală dacă nu reflectă modul real de utilizare a activului. În cazul activelor digitale, uzura morală poate apărea rapid, chiar dacă activul continuă să existe din punct de vedere tehnic sau juridic.	Alegerea metodei de amortizare în funcție de modul estimat de consum al beneficiilor economice sau al potențialului de servicii. Pentru activele utilizate constant, metoda liniară poate fi adecvată, iar pentru activele legate de proiecte specifice se recomandă o analiză distinctă.
6. Deprecierea și revizuirea valorii contabile	Unele imobilizări necorporale pot să-și piardă utilitatea înainte de expirarea duratei estimate de utilizare, ca	Corelarea evaluării ulterioare cu procesul de inventariere și cu rapoartele interne privind utilizarea efectivă a activelor. Testarea

Etapa evaluării contabile	Provocări metodologice în mediul universitar	Direcții de soluționare propuse
	urmare a înlocuirii tehnologice, neutilizării, încetării unui proiect sau modificării necesităților instituționale.	deprecierii ar trebui să țină cont nu doar de existența juridică a activului, ci și de funcționalitatea și relevanța acestuia pentru activitatea universității.
7. Documentarea evaluării contabile	Lipsa unei documentații suficiente poate afecta credibilitatea valorii recunoscute în contabilitate, mai ales în cazul activelor generate intern.	Stabilirea unei documentații minime obligatorii: decizia de inițiere a proiectului, bugetul aprobat, evidența costurilor, rapoartele de activitate, documentele de testare/recepție, decizia de punere în funcțiune și justificarea duratei de utilizare.

Sursa: elaborat de autori pe baza SNC „Imobilizări necorporale și corporale” și IPSAS 31.

Sistematizarea prezentată în Tabelul 2 evidențiază faptul că evaluarea contabilă a imobilizărilor necorporale universitare nu poate fi redusă doar o operațiune tehnică de determinare a costului de intrare, dar este un proces mai amplu care implică raționament profesional, documentare corespunzătoare și coordonare instituțională. În acest context, aplicarea coerentă a prevederilor SNC depinde de capacitatea universității de a transpune cerințele generale ale reglementărilor contabile în proceduri interne clare, adaptate specificului imobilizărilor necorporale generate sau utilizate în mediul academic. Prin urmare, calitatea evaluării contabile depinde în mod direct de existența unor politici contabile interne clare, a unei evidențe analitice detaliate și a unei colaborări funcționale între serviciile financiar-contabile, structurile academice, subdiviziunile de cercetare și cele responsabile de tehnologiile informaționale.

Concluzii

Cercetarea realizată evidențiază faptul că evaluarea contabilă a imobilizărilor necorporale în instituțiile publice de învățământ superior cu autonomie financiară reprezintă un proces care comportă particularități metodologice specifice, influențat atât de specificul activității universitare, cât și de limitele cadrului normativ național. Deși SNC „Imobilizări necorporale și corporale” oferă cadrul general necesar pentru recunoașterea și evaluarea acestor active, aplicarea prevederilor sale în mediul universitar presupune exercitarea unui raționament profesional aprofundat, în special în cazul imobilizărilor necorporale generate intern.

Rezultatele cercetării confirmă necesitatea delimitării clare între imobilizările necorporale care îndeplinesc criteriile de recunoaștere contabilă și capitalul intelectual care nu întrunește cerințele de recunoaștere contabilă. Reputația academică, relațiile instituționale, rețeaua de parteneriate și competențele personalului academic contribuie semnificativ la capacitatea instituțională și la competitivitatea universității, însă nu pot fi tratate ca imobilizări necorporale în sens contabil dacă nu sunt identificabile, controlabile și evaluabile credibil. Această delimitare este esențială atât pentru evitarea supraevaluării patrimoniului, cât și pentru valorificarea acestor resurse în rapoarte manageriale sau instituționale complementare.

O provocare metodologică semnificativă identificată vizează imobilizările necorporale generate intern, precum platformele educaționale, aplicațiile software, bazele de date instituționale, soluțiile digitale și rezultatele proiectelor de cercetare-dezvoltare. În aceste cazuri, evaluarea contabilă depinde de capacitatea instituției de a separa costurile direct atribuibile de cheltuielile curente ale perioadei. Lipsa unei evidențe analitice detaliate și a unor proceduri interne clare poate genera tratamente contabile neuniforme, fie prin capitalizarea nejustificată a unor cheltuieli, fie prin nerecunoașterea unor active care ar putea îndeplini condițiile de recunoaștere.

Cercetarea evidențiază, de asemenea, importanța evaluării ulterioare a imobilizărilor necorporale universitare, în special în ceea ce privește estimarea duratei de utilizare, aplicarea amortizării și identificarea indiciilor de depreciere. În cazul activelor digitale, riscul uzurii morale este ridicat, iar menținerea în evidență a unor platforme, aplicații sau baze de date care nu mai sunt utilizate efectiv poate afecta calitatea și credibilitatea informației financiare raportate. Prin urmare, evaluarea ulterioară trebuie corelată cu inventarierea, cu analiza funcționalității activelor și cu aprecierea relevanței acestora pentru misiunea educațională, științifică și administrativă a universității.

Ca soluție metodologică, cercetarea propune integrarea în politicile contabile ale instituțiilor de învățământ superior a unor instrumente interne de sprijinire a raționamentului profesional:

nomenclatorul elementelor necorporale relevante, procedura de calificare contabilă a resurselor necorporale, regulile de delimitare a fazei de cercetare de faza de dezvoltare, procedurile de documentare a costurilor și algoritmul decizional pentru recunoașterea și evaluarea imobilizărilor necorporale. Aceste instrumente nu extind sfera activelor recunoscute dincolo de prevederile SNC, ci contribuie la aplicarea coerentă, transparentă și justificată a acestora în context universitar.

În concluzie, adaptarea politicilor contabile interne la particularitățile imobilizărilor necorporale universitare reprezintă premisa îmbunătățirii calității informațiilor financiar-contabile și a consolidării capacității decizionale a managementului universitar. Rezultatele cercetării pot servi drept bază pentru elaborarea unor ghiduri metodologice aplicabile instituțiilor de învățământ superior cu autonomie financiară din Republica Moldova, contribuind la o reflectare mai fidelă și mai relevantă a patrimoniului universitar în situațiile financiare.

Bibliografie

1. Agasisti T., Catalano G., Di Carlo F., and Erbacci A., 2015. „Accrual accounting in Italian universities: a technical perspective”. *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 28 No. 6 pp. 494–508, <https://doi.org/10.1108/IJPSM-02-2015-0026>.
2. Guthrie, J., and Dumay, J. 2015. New frontiers in the use of intellectual capital in the public sector. *Journal of Intellectual Capital*, 16(2), pp. 258–266, <https://doi.org/10.1108/JIC-02-2015-0017>.
3. Heiling, J. (2026). *Digital transformation and the accounting for intangible assets in the public sector*. *Journal of Public Budgeting, Accounting&Financial Management*, 38(1), pp. 134–155, <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-09-2024-0177>.
4. International Accounting Standards Board, 2004. *IAS 38: Intangible Assets*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>
5. International Public Sector Accounting Standards Board, 2025. *IPSAS 31: Intangible assets*. In *2025 handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements*. International Federation of Accountants, <https://www.ipsasb.org/publications/2025-handbook-international-public-sector-accounting-pronouncements>
6. Lev, B., 2001. *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*. Brookings Institution Press. EISBN 978-0-8157-9809-5.
7. Lev, B., and Gu, F., 2016. *The end of accounting and the path forward for investors and managers*. Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119270041>.
8. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, 2013. *Standardul Național de Contabilitate „Imobilizări necorporale și corporale”*, aprobat prin Ordinul nr. 118 din 6 august 2013, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro.
9. Schmidhuber, L., Hilgers, D., and Hofmann, S., 2022. *International Public Sector Accounting Standards (IPSASs): A systematic literature review and future research agenda*. *Financial Accountability & Management*, 38(1), pp. 119–142, <https://doi.org/10.1111/faam.12265>.
10. Secundo G., Dumay J., Schiuma G., and Passiante G., 2016. „Managing intellectual capital through a collective intelligence approach: An integrated framework for universities”. *Journal of Intellectual Capital*, 17(2), pp. 298–319, <https://doi.org/10.1108/JIC-05-2015-0046>.
11. Secundo, G., Elena-Perez, S., Martinaitis, Z., and Leitner, K.-H., 2017. An intellectual capital framework to measure third mission activities. *Technological Forecasting & Social Change*, 123, pp. 229–239, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.12.013>.
12. Țurcanu, L., 2025. *Problematici ale contabilității în instituțiile de învățământ superior cu autonomie financiară* [Teză de doctor în științe economice, Academia de Studii Economice din Moldova]. Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, https://www.anacec.md/files/Turcanu-teza_0.pdf.

DIGITALIZATION OF REPORTING ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS: UKRAINIAN EXPERIENCE AND MANAGEMENT IMPLICATIONS

HEVLYCH Larysa

Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

E-mail: hevlich.hll@donnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2825-1528>

HEVLYCH Ivan

Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

E-mail: i.gevlych@donnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2282-0512>

Abstract: The digitalization of reporting is a key driver in modernizing corporate governance, enhancing transparency, comparability, and analytical value of financial and non-financial data. This paper presents a systematic and comparative analysis of international and Ukrainian experiences in digital reporting, examining regulatory and technological frameworks, analytical tools, and practical implementation cases. The study demonstrates that digital reporting formats, integrated into management processes, facilitate data-driven decision-making, increase transparency and controllability of business operations, and improve the utilization of reporting information for strategic planning and managerial decision-making.

Keywords: digital reporting, international standards, XBRL, management implications, Ukrainian experience.

JEL Classification: M41, M49, G30, O33, L86.

Introduction

The transition from traditional reporting forms to digital formats integrated with internal information systems of enterprises changes not only the technology of reporting, but also the managerial logic of decision-making, contributing to the spread of data-centric management models. For Ukraine, the relevance of this issue is enhanced by the need to harmonize national approaches to reporting with European and international requirements, as well as ensuring transparency of economic processes in conditions of martial law and post-war recovery. In this context, digitalization of reporting is not only a technological tool, but also an important factor of institutional stability and restorative development. Scientific research on digitalization of reporting focuses on conceptual approaches to information integration, increasing transparency and efficiency of management decisions. In the work of P. Seele et al. [1], the possibility of combining financial and non-financial reporting in a single digital environment is substantiated, which ensures transparency and integration of sustainable development indicators with performance management systems. J. Novicka and T. Volkova [2] analyse the evolution of sustainability reporting requirements in the European Union and prove that digitalization is a necessary condition for the implementation of CSRD directives, as it provides automated generation, processing and use of reporting data in machine-readable formats. S. Pizzi et al. [3] propose a conceptual model of digitalization of sustainability reporting processes, within which digital platforms and analytical tools are considered as an integration link between the company's operational data and external disclosure standards. Empirical aspects of the digital transformation of reporting are highlighted in the study of S. Alroud [4], where it is established that digitalization acts as a moderator of the impact of sustainability disclosure on the quality of financial reporting. The Ukrainian dimension of the issue is presented in the works [5-6]: L. Bezkorovayna analyses the impact of digitalization on the formation of financial indicators and the use of analytical data in the enterprise management system, M. Yastrubskiy and S. Zheng carry out a comparative analysis of

national reporting requirements and international experience, justifying the need to adapt Ukrainian enterprises to global digital standards.

However, despite numerous studies, the managerial implications of the formation of digital reporting according to international standards have not been sufficiently disclosed, the issue of the impact of such reporting on managerial decision-making has been fragmentarily covered, and the Ukrainian experience of digitalization of reporting processes, taking into account military challenges and post-war reconstruction tasks, has not been sufficiently systematized.

The purpose of the article is to analyse the processes of digitalization of reporting formation according to international standards and to substantiate their managerial implications based on the generalization of Ukrainian experience. To achieve the goal, the following tasks have been defined: to systematize scientific approaches to the digitalization of reporting processes; to analyse the impact of digitalization on the quality of financial and non-financial reporting; to summarize the features of the Ukrainian practice of reporting according to international standards; to determine the managerial consequences of the digitalization of reporting and the directions of its further development.

The article uses the methods of systemic and structural-logical analysis - to summarize theoretical approaches; comparative analysis – to compare international and Ukrainian experience; content analysis - to identify key trends in the digitalization of reporting; abstraction and generalization - to form conclusions.

Basic Content of the Paper

It is obvious that the digitalization of reporting is an important element of the modern transformation of corporate governance. Traditional approaches to financial and non-financial reporting were based on manual data processing and document generation in isolated systems, which led to delays, reduced information reliability and complicated management decision-making. Modern digital approaches involve a transition to data-driven management models, when data is collected in real time, integrated between different divisions of the company and used for strategic and operational decision-making. The use of automated systems allows minimizing the human factor, increasing the accuracy of reporting and ensuring its timely formation.

Attention is currently being paid to the integration of ESG indicators (environmental, social and governance) into digital reporting systems. This is due to the growing attention of international investors to sustainable development and the requirements of standards such as CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive). Digital platforms allow companies to track key sustainability indicators, compare them with industry benchmarks and respond quickly to risks.

At the international level, the digitalization of reporting is developing in the direction of digitally unified reporting as a unified presentation of financial and non-financial information in machine-readable formats. This approach provides quick access to comparative data for regulators, investors and other stakeholders, increases audit efficiency and reduces the administrative burden on companies. A key technological tool in this process is XBRL (eXtensible Business Reporting Language) – a standard for structured transmission of financial data, which allows for automated analysis, verification and integration of reporting. The use of XBRL ensures transparency and comparability of indicators at the international level and simplifies data exchange between companies, auditors and regulators.

The main digital tools used for the reporting process are as follows:

- ERP and CRM systems (Enterprise Resource Planning and Customer Relationship Management) – provide integrated management of the enterprise's operational data from financial transactions to customer activity. This allows you to create a single information ecosystem that reduces the risk of errors and duplication of information when generating financial statements.
- Analytical platforms (Business Intelligence, BI) – provide aggregation, transformation and visualization of data in the form of interactive dashboards and reports. BI systems support trend analysis, comparison of indicators by period and scenario modelling, which contributes to more effective data-driven decision-making.
- Integration solutions and automation of indicator generation – allow you to directly connect various IT systems of the enterprise (ERP, CRM, special accounting systems), which ensures fast and

standardized generation of reporting indicators without manual input.

This meets the requirements for efficiency, within the framework of standards that provide for machine-readable data formats.

Data analytics is a central component of digital reporting, as it provides:

1. Integration of financial and non-financial indicators, regarding climate risks, social and governance aspects (ESG) in accordance with the global principles of integrated reporting.
2. Management of the quality and reliability of information through the embedding of data validation rules, version control, audit trail and automatic checks, which ensures high quality of reported data and their compliance with the disclosure requirements of the International Sustainability Standards Board standards, in particular IFRS S1 and IFRS S2.
3. Support for decision-making through the formation of forecasts, trends and scenarios, which become the basis for strategic planning and management decisions and allow the transition from intuitive to data-centric management as a key factor in the success of modern enterprises.

Digital reporting tools today are mechanisms for implementing the requirements of international standards. This applies to both the structured presentation of reporting data in a machine-readable format and the harmonization of the content of reporting requirements for sustainable development. Thus, the XBRL standard provides a structured presentation of reporting data in a format that is supported by computer systems and can be processed by analytical tools without manual intervention [7]. XBRL is used to markup financial and non-financial reporting, which is a prerequisite for the digital transformation of reporting processes.

The International Sustainability Standards Board (ISSB) has developed the IFRS Sustainability Disclosure Taxonomy, a digital taxonomy that reflects the requirements of IFRS S1 “General requirements for disclosure of information related to sustainable development” and IFRS S2 “Climate-related disclosures”. It allows marking up relevant information in a digital format for further analysis, comparison and automated collection [8-9]. This step is an important part of the digitalization of standards, as it ensures interaction between reporting systems of companies and digital platforms of regulators and investors.

The European Union Corporate Sustainability Reporting Directive (Directive 2022/2464) establishes mandatory requirements for companies to report non-financial sustainability reports in a machine-readable format, i.e. with appropriate digital labels, provided through the European Sustainability Reporting Standards (ESRS), the digital implementation of which is carried out in the format of XBRL taxonomies developed by the European Financial Reporting Advisory Group [10]. It is the digital XBRL taxonomies that serve as the technical basis for implementing the systematic submission of data in accordance with the European Sustainability Reporting Standards (ESRS). Ukraine is also moving towards the digitalization of reporting as part of integration with international standards, creating a regulatory and technological framework for the electronic and structured submission of reporting data. From November 1, 2025, all companies submitting financial statements in accordance with international standards (IFRS) are required to do so in a single digital XBRL format through the Financial Reporting Collection Centre. This transition was the result of the consistent work of Ukrainian regulators – the National Securities and Stock Market Commission (NSSMC), the Ministry of Finance of Ukraine and the National Bank of Ukraine, as well as the support of international projects (in particular, EU FAAR), which contributed to the adaptation of international practices to the national context. An important regulatory document is the Resolution of the NSSMC No. 09/21/2902/K03, which establishes the mandatory submission of financial statements in XBRL and cancels the XML format for reporting in accordance with IFRS [11]. In addition, the implementation of electronic document management (EDM) is regulated by several Ukrainian regulatory acts on electronic signature, electronic identification and execution of legally significant documents. These regulations create a legal framework for electronic interaction between business entities, auditors and state bodies within the framework of the overall development of EDM in Ukraine.

In practice, the transition to digital reporting in Ukraine has several features, advantages and challenges related to both the technological and organizational components, in particular:

1. Features of the formation of financial indicators

When moving from traditional financial reporting to the XBRL format, companies must adapt their accounting processes to a structured data form, which involves breaking down reporting indicators into elements that can be automatically processed and analysed. This requires unification of accounting rules, forms and procedures so that the data becomes suitable for the digital file structure.

2. Data integration problems

Digitalization of reporting involves combining data from various enterprise information systems (ERP, accounting, operational, etc.). Often, the main problems that companies face are insufficient system compatibility, low level of automation of data exchange and the need for manual intervention in the process of preparing reporting forms. This creates an additional burden on IT departments and accounting services.

3. Human and infrastructure challenges

The transition to digital formats requires appropriate training of personnel with skills in working with XBRL, XML, automated data processing systems, and understanding of international reporting standards. For many enterprises, this means the need for investments in personnel training, adaptation of business processes, and modernization of IT infrastructure, which can become a barrier for small and medium-sized businesses.

However, such changes also provide significant advantages: faster reporting, reduced errors, a single structure for analytics and data comparison, which increases the trust of investors and regulators in the financial information of enterprises. A more detailed SWOT analysis of the digitalization of reporting in Ukraine is presented in Table. 1.

Table 1. SWOT analysis of digitalization of reporting in Ukraine

Category	Elements	Explanations / Examples
Strengths	1. Mandatory transition to XBRL	A single digital format provides structured, transparent and comparable data
	2. Harmonization with international standards (IFRS, CSRD, ESRS)	Ukrainian companies adapt financial and ESG reporting in accordance with international requirements
	3. Electronic document management	Reduces paperwork, speeds up reporting and allows the use of analytical tools and AI for further processing of information
Weaknesses	1. Lack of qualified personnel	Accountants and IT specialists need training in working with XBRL and digital platforms
	2. Infrastructure challenges	Small and medium-sized enterprises do not always have modern ERP/BI systems
	3. Data integration problems	Different information systems of the enterprise are often not synchronized, which complicates the formation of consolidated reporting
Opportunities	1. Increasing investment attractiveness	Transparent and structured digital reporting increases the trust of investors and creditors
	2. Automation and analytics	Using BI and AI for forecasting and strategic planning
	3. Integration with the European digital space	Simplifies interaction with international investors and regulators thanks to CSRD/ESRS standards
Threats	1. Cyber risks	Digital data can be the subject of attacks or leaks
	2. Slow update of the regulatory framework	Changes in regulatory authorities may lag technological trends
	3. Resistance to change	Some companies may resist the transition to digital formats due to additional costs and difficulty of adaptation

Source: concluded by the authors

Therefore, the digitalization of reporting in Ukraine creates the opportunity to transition to systematic data management and transparent interaction with regulators and investors. Effective use of existing advantages allows enterprises to generate reporting quickly, structured and with high analytical value, integrating it into the international information space. At the same time, success can only be achieved with active support of personnel and modernization of the technological base, which allows overcoming organizational and technical limitations. The implementation of digital processes must be accompanied by constant risk control, in particular cybersecurity and adaptation to changes in the regulatory environment. As a result, digitalization becomes a tool for strategic development, and not just a technical process: it contributes to more effective management, increases investor confidence and strengthens the integration of Ukrainian companies into international financial and ESG platforms.

The digitalization of reporting in Ukraine has created qualitatively new conditions for making management decisions. The introduction of the structured electronic format XBRL, automated data preparation and processing tools promotes the transition from intuitive to data-centric management, increases transparency and controllability of business processes, and expands the possibilities of using reporting information in strategic planning.

The use of digital reporting formats allows managers to receive unified, structured data in a machine-readable form, which contributes to more informed decision-making. Specialized software solutions, such as Caseware Financials [12], have appeared on the market, which automate the preparation of financial statements under IFRS and their export in XBRL format. This reduces dependence on manual data processing, minimizes the risk of errors and allows finance departments to focus on analysis, rather than routine operations.

The establishment of a single digital format allows the creation of fully structured digital reports that provide a clear audit trail and control of data changes. This is important not only for regulators, but also for their own management control: managers can track the formation of certain indicators in real time, analyse their compliance with plans, and promptly respond to deviations. Failure to comply with the XML format from November 2025 means an automatic refusal to accept reporting, which forces enterprises to improve internal controls and standardize data processing processes. In 2025, more than 24,600 financial reporting packages were already submitted in XBRL format, which indicates the active adoption of digital reporting standards by enterprises [13].

The introduction of digital formats ensures ease of processing large data sets and their integration with analytical platforms. Analytical modules of modern systems allow not only to store reporting data, but also to form complex dashboards, forecasting models, and scenario analysis, which are the basis for strategic management decisions. For example, thanks to automated data tagging according to the UA IFRS XBRL taxonomy, companies can easily generate both regulatory reports and internal management reports, which allows them to combine external reporting with corporate planning and analysis of operational efficiency. This approach also contributes to better integration of non-financial ESG indicators into reporting, since similar digital standards are used for non-financial reporting under international standards, in particular IFRS S1 and CSRD. Consulting companies, such as BDO in Ukraine [14], support the preparation of XBRL reporting and provide advice on adapting businesses to new requirements, which allows companies to more quickly integrate digital formats into their business processes. The prospects for the development of digital reporting in Ukraine are determined by both internal reforms and the external European context. After all, the reform of digital reporting is not only the technical implementation of new formats, but also a strategic factor in increasing transparency, investment attractiveness, and integration into global economic processes.

One of the long-term directions is the further expansion of the use of structured XBRL formats in all segments of financial and non-financial reporting in Ukraine. After the full transition to XBRL as the single format for submitting financial reports, regulators plan to continue developing the operational infrastructure: centralization of data collection, automatic processing and integration with statistical, tax and analytical systems. This will contribute to the unification of data, reduction of duplication of reporting and acceleration of decision-making at the intersectoral level.

Data analytics is becoming critically important in the context of post-war economic recovery. Structured digital data obtained through XBRL reporting allow the government, international donors and businesses to analyse trends, assess the efficiency of resource use, forecast economic indicators and develop effective policies. Such approaches open the possibility of creating recovery models for sectors affected by the war, based on real financial indicators and data on employment, investment and income.

Digital reporting significantly affects the increase in the investment attractiveness of Ukraine. The integration of financial reporting of Ukrainian enterprises into the international database XBRL International makes financial indicators available to global investors and facilitates comparison with foreign companies, which makes the investment decision more justified. The presence of an open data structure increases investor confidence, since transparency, regularity and standardization of reporting are important factors in choosing objects for investment. Such data can also become the

basis for the development of “green” financing and attracting funds for sustainable development, as investors are increasingly focusing on ESG indicators.

The digitalization of reporting is also an important factor in Ukraine's integration into the European digital space. EU standards and practices, particularly CSRD/ESRS, provide for a high degree of data structuring and transparency, which can be implemented through digital formats and taxonomies. Integration into common European platforms creates the prerequisites for further interaction with the European Single Access Point to Financial Data (ESAP) after integration with the single market. This will contribute not only to technical coherence, but also to deepening economic cooperation, opening new opportunities for Ukrainian business in the EU's single digital market.

Conclusions

1. Digitalization of reporting in Ukraine is a strategic management tool that ensures data-centric decision-making, increases transparency and controllability of business processes, and promotes the integration of financial and non-financial indicators into a single analytical system.
 2. The use of structured digital formats, such as XBRL, and special digital taxonomies IFRS and ESRS allows you to standardize data, ensure their reliability, comparability, and analytical value for regulators, investors, and management.
 3. Regulatory and technological prerequisites for digitalization of reporting have been created in Ukraine: legislative consolidation of XBRL as a mandatory format, implementation of electronic document management and digital signature, as well as the development of analytical platforms and BI systems for data integration.
 4. Further development of digital reporting will contribute to the unification and standardization of data, increase investment attractiveness, integration into the European digital space and support post-war economic recovery through the effective use of data analytics.
- Analysis of the integration of ESG and non-financial indicators into digital reporting systems will be a direction of further research.

References

1. Seele, P. Corazzin, M., Piasentier E., Bovolenta S. (2016). Digitally unified reporting: how XBRL-based real-time transparency helps in combining integrated sustainability reporting and performance control. *Journal of Cleaner Production*, 134, 562–572. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.001>
2. Novicka, J., Volkova, T. (2024). Regulation of Sustainability Reporting Requirements – Digitalisation Path. *Sustainability*, 17(1), 138. <https://doi.org/10.3390/su17010138>
3. Pizzi, S. Mastroleo, G., Venturelli, A., Caputo, F. (2024). The digitalization of sustainability reporting processes: A conceptual framework. *Business Strategy and the Environment*. <https://doi.org/10.1002/bse.3544>
4. Alroud, S. F. (2025). Digital transformation as a moderator: A study of the impacts of sustainability reporting disclosure on financial reporting quality in the Jordanian banking sector. *Economics – Innovative and Economics Research Journal*, 13(2), 389–413. <https://doi.org/10.2478/eoik-2025-0046>
5. Bezkorovayna, L. (2025). Impact of digitalisation on the formation and use of financial reporting indicators. *Management of Change and Innovations*, (13), 32-37. <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-13-5> [in Ukrainian]
6. Yastrubskiy, M., Zheng, S. (2023). Trends in Enterprise Reporting: National Requirements and International Experience. *Kyiv Economic Scientific Journal*. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-2-9> [in Ukrainian]
7. European Financial Reporting Advisory Group. (n.d.). *Digital Reporting with XBRL*. Retrieved from <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting/esrs-workstreams/digital-reporting-with-xbrl>
8. IFRS Foundation. (n.d.). *IFRS Sustainability Disclosure Taxonomy*. Retrieved from <https://www.ifrs.org/projects/completed-projects/2024/ifrs-sustainability-disclosure-taxonomy/>
9. International Sustainability Standards Board. (2024). *IFRS Sustainability Disclosure Taxonomy published*. Retrieved from <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2024/04/issb-publishes-its-digital-sustainability-taxonomy/>
10. European Commission. (2022). *Directive (EU) 2022/2464 Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*. Retrieved from https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
11. National Securities and Stock Market Commission of Ukraine. (2025). *Resolution No. 09/21/2902/K03*

On Approval of Amendments to Certain Regulatory Acts of the National Securities and Stock Market Commission Regarding the Procedure for Submitting Financial Statements. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1436-25> [in Ukrainian]

12. Caseware Ukraine. (n.d.). *Caseware Financials: Financial Reporting and XBRL*. Retrieved from <https://caseware.com.ua/en/financial-reporting-xbrl/>
13. National Securities and Stock Market Commission of Ukraine. (2025). *Financial statements in XBRL format: over 24,600 packages already submitted in 2025*. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/en/finzvitnist-u-formati-xbrl-u-2025-rotsi-podano-vzhe-ponad-24-6-tys-paketiv/>
14. European Business Association. (2025). *BDO in Ukraine on Moving from XML to XBRL: NSSMC Updates its Financial Reporting Format*. Retrieved from <https://eba.com.ua/en/bdo-v-ukrayini-pro-perehid-z-xml-na-xbrl-nktspr-zminyuye-format-podannya-finansovoyi-zvitnosti/>

**ARHITECTURA SISTEMULUI DE EVALUARE A ELEMENTELOR PATRIMONIALE:
DELIMITĂRI ȘI TAXONOMII**

**THE ARCHITECTURE OF THE VALUATION SYSTEM OF PATRIMONIAL
ELEMENTS: DELIMITATIONS AND TAXONOMIES**

FRUNZE Rodica

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: frunze.rodica@ase.md

ORCID ID: 0009-0008-8868-1950

GRIGOROI Lilia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID ID: 0000-0002-9741-0932

Abstract. This article proposes a conceptual architecture of the valuation system for patrimonial elements, grounded in the regulatory framework of the Republic of Moldova, the Law on Accounting and Financial Reporting no. 287/2017 and the National Accounting Standards, alongside the regulatory option of applying IFRS. The domestic literature traditionally treats valuation enumeratively, through lists of valuation bases associated with distinct moments of the accounting cycle, without an explicit model of the relationships among them. To address this gap, the article proposes a four-level architecture, classification of the patrimonial element, temporal positioning of the valuation, selection of the valuation basis (through a conditional rule or an accounting policy option), and the arbitration introduced by the applicable regulatory framework (SNC/IFRS), treated as a transversal overlay layer. Building on this architecture, an extended taxonomic matrix is constructed, explicitly comparing SNC and IFRS rules for the main categories of patrimonial elements. The analysis reveals that the divergences between the two frameworks are not uniform in nature: some represent mere extensions of granularity, while others reflect a structural divergence in measurement philosophy, the reactive logic of SNC versus the prospective logic of IFRS. The article is conceptual in nature and does not include an empirical component.

Keywords: patrimonial elements, measurement bases, fair value, historical cost, accounting taxonomy, IFRS, NAS

JEL Classification: M41, M48, G12

Introducere

Evaluarea elementelor patrimoniale este tratată în literatura contabilă ca o succesiune de reguli aplicate unor momente distincte de timp, la intrare, la inventariere, în bilanț, la ieșire, fiecare guvernată de principii normative proprii (prudență, permanența metodelor, necompensare). Această abordare secvențială tinde să prezinte evaluarea ca pe un set de proceduri disparate, insuficient integrate într-un cadru unitar care să explice de ce anumite baze de evaluare sunt alese în anumite contexte și cum se articulează ele între ele. În literatura de specialitate se regăsesc numeroase clasificări ale bazelor de evaluare, printre care se numără costul istoric, valoarea justă, valoarea de utilitate, valoarea realizabilă netă și valoarea actualizată. Însă rareori propune o arhitectură sistemică a acestora, adică o structură ierarhizată care să explice relațiile de determinare, substituție sau complementaritate dintre bazele de evaluare, în funcție de tipul elementului patrimonial, de momentul evaluării și de referențialul contabil aplicabil.

Se conturează astfel următoarea problemă de cercetare: absența unui model taxonomic coerent, care să sistematizeze bazele și metodele de evaluare a elementelor patrimoniale ca un sistem structurat, cu criterii explicite de clasificare și cu reguli de tranziție între niveluri de evaluare.

Din această problemă derivă întrebările de cercetare:

Q1. Care sunt criteriile relevante pe baza cărora bazele de evaluare pot fi clasificate într-o taxonomie coerentă?

Q2. Cum se articulează aceste baze de evaluare într-o arhitectură de sistem, în care alegerea unei baze la un nivel condiționează opțiunile disponibile la nivelul următor?

Q3. În ce măsură divergențele dintre cadrul normativ contabil național și IFRS pot fi explicate printr-o diferență de arhitectură a sistemului de evaluare, și nu doar prin reguli punctuale divergente?

Pornind de la această problemă, articolul își propune: (i) delimitarea conceptuală a elementelor patrimoniale din perspectiva evaluării; (ii) construirea unei taxonomii a bazelor și metodelor de evaluare, pe criterii explicite; (iii) propunerea unui model arhitectural care să integreze aceste elemente într-un sistem coerent, cu aplicabilitate atât în analiza teoretică, cât și în practica raportării financiare.

Conținutul de bază

Stadiul actual al cunoașterii

În Republica Moldova, evaluarea elementelor patrimoniale este reglementată printr-un sistem normativ pe două paliere. La bază se află Legea contabilității și raportării financiare (2017), care în art. 13 consacră principiul potrivit căruia recunoașterea și evaluarea elementelor contabile se efectuează în conformitate cu prevederile standardelor de contabilitate și ale altor acte normative. Legea instituie, totodată, două referențiale alternative de raportare: Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) (2013), elaborate în baza Directivei 2013/34/UE și Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) (2017), acceptate pentru aplicare în Republica Moldova. Coexistența acestor două referențiale, obligatoriu unul dintre ele, în funcție de categoria entității, constituie premisa empirică a problemei de arhitectură a sistemului de evaluare: aceleași elemente patrimoniale pot fi supuse unor baze de evaluare diferite, în funcție de cadrul ales.

Elaborarea și actualizarea actelor normative este supervizată de Consiliul de contabilitate și raportare financiară de pe lângă Ministerul Finanțelor (2025), instituit ca organ consultativ pentru examinarea proiectelor actelor normative în domeniul contabilității și raportării financiare, inclusiv a proiectelor Standardelor Naționale de Contabilitate, cu o componență ce reunește reprezentanți ai Ministerului Finanțelor, Băncii Naționale a Moldovei, Comisiei Naționale a Pieței Financiare, Biroului Național de Statistică, asociațiilor mediului de afaceri și celor profesionale, mediului academic din domeniul contabilității. Această structură instituțională explică, parțial, caracterul incremental și nu sistemic al reglementărilor privind evaluarea: fiecare SNC tratează bazele de evaluare punctual, la nivelul elementului patrimonial pe care îl reglementează, fără o secțiune transversală care să sistematizeze relațiile dintre ele.

SNC (2013) și literatura de specialitate din Republica Moldova (Grigori, L. Bunget, O., 2012), (Cauș, L., 2025) abordează evaluarea, în mod constant, prin raportare la momentul efectuării ei. Se distinge astfel o clasificare tripartită consacrată: evaluare inițială, evaluare curentă și evaluare ulterioară. Această clasificare temporală este preluată consecvent și în manualele universitare de profil (Grigori, 2021), (Nederița, A. Grabarovschi, L. Popovici, A., 2023) care structurează materia contabilității financiare pe cicluri de active și datorii, fiecare capitol reluând, punctual, regulile de evaluare specifice elementului tratat (stocuri, imobilizări, creanțe), fără o secțiune de sinteză care să le articuleze într-un model unic.

O altă orientare din literatura autohtonă analizează evaluarea prin prisma principiilor contabile fundamentale: permanența metodelor, prudența, necompensarea și imaginea fidelă. De asemenea, autorii naționali evidențiază un principiu specific, principiul valorii reale, menit să asigure un bilanț veridic. Deși acesta este similar conceptual cu valoarea justă din IFRS, literatura autohtonă nu îi definește explicit o relație de convergență sau divergență cu standardele internaționale.

La nivel global, începând cu anii 1960, eforturile din sfera cercetării contabile s-au canalizat spre oferirea unui fundament teoretic solid procesului de evaluare. Mattessich (1964) a propus o teorie

axiomatică a sistemelor contabile, Ijiri (1967, 1975) a legat evaluarea la cost istoric de teoria generală a măsurării, iar Edwards și Bell (1961), respectiv Chambers (1966), au dezvoltat modele alternative bazate pe costul curent și, respectiv, pe prețurile de ieșire (García, 2018). Dezbateră „cost istoric versus valoare curentă” s-a soldat cu adoptarea, în Cadrul Conceptual al IASB, a unui model de evaluare mixt, în care alegerea bazei este prezentată explicit drept un compromis între relevanță și reprezentare fidelă (IFRS Foundation, 2018, cap. 6.1; Ciocan, 2022).

Teoria contabilă a evaluării s-a dezvoltat, în a doua jumătate a secolului XX, pe două direcții complementare. Pe de o parte, Mattessich (1964) a propus o abordare deductivă, axiomatică, construind un sistem formal de postulate menite să fundamenteze structura generală a evidenței contabile, independent de orice bază de evaluare particulară. Pe de altă parte, Ijiri (1967, 1975) a adoptat o abordare inductivă, legând explicit evaluarea la cost istoric de teoria generală a măsurării din științele exacte, argumentând că această bază corespunde pe deplin cerințelor de obiectivitate și verificabilitate ale informației contabile (Garcia, 2018).

În paralel, alți autori au propus modele alternative, orientate spre valoarea curentă. Edwards și Bell (1961) au dezvoltat teoria costului curent (current cost accounting), separând explicit câștigurile din deținerea activelor de cele generate de exploatarea propriu-zisă a acestora - distincție care anticipează, în mare măsură, tratamentul contemporan al surplusului din reevaluare ca element separat al rezultatului global. Chambers (1966), prin conceptul de Continuously Contemporary Accounting (CoCoA), a propus evaluarea tuturor activelor la prețuri de ieșire („current cash equivalent”), anticipând atât ideea unui cadru conceptual unitar, cât și forma actuală a valorii juste ca preț de ieșire bazat pe piață (Garcia, 2018).

Dezbateră contemporană dintre costul istoric și valoarea justă, intensificată după criza financiară din 2008, a confirmat empiric faptul că niciuna dintre cele două baze nu domină practica: studiul lui Ciocan (2022), realizat pe un eșantion de societăți românești cotate la Bursa de Valori București, identifică „o tranziție ușoară de la utilizarea exclusivă a costului istoric către utilizarea costului istoric împreună cu valoarea justă”, concluzionând că alegerea bazei de evaluare reprezintă „un compromis între relevanță și reprezentarea fidelă” (Ciocan, 2022, p. 11). Această observație empirică oferă o confirmare practică a arhitecturii teoretice, în care modelul de evaluare mixt nu este o soluție temporară de compromis, dar este o caracteristică structurală, stabilă, a sistemelor contabile contemporane.

Analiza corelată a momentelor evaluării și a principiilor normative arată că literatura autohtonă oferă o perspectivă mai degrabă descriptivă, fără a propune modele care să explice dinamicul sistemului (de exemplu, trecerea de la cost la valoare reevaluată sau coexistența opțiunilor SNC/IFRS). Această lacună constituie punctul de plecare pentru construcția taxonomică propusă în secțiunea următoare.

Construcția taxonomiei bazelor de evaluare

O taxonomie funcțională a bazelor de evaluare depășește stadiul unei simple enumerări (precum costul istoric, valoarea justă sau valoarea realizabilă netă). Aceasta necesită definirea unor criterii independente de clasificare, ale căror intersecții și combinații configurează, în mod structural, arhitectura întregului sistem. Propunem patru criterii, derivate din analiza cadrului normativ moldovenesc.

- 1) *Natura elementului patrimonial*: active imobilizate (imobilizări corporale, necorporale, financiare) vs. active circulante (stocuri, creanțe, numerar) vs. datorii vs. capitaluri proprii. Această distincție este relevantă deoarece SNC atribuie fiecărei categorii un set diferit de baze admisibile.
- 2) *Momentul evaluării*: evaluare inițială (la recunoaștere), evaluare curentă (pe parcursul perioadei de gestiune), evaluare ulterioară/de bilanț (la data raportării), evaluare la ieșire. Clasificarea temporală consacrată în literatura autohtonă.
- 3) *Referențialul normativ aplicabil SNC sau IFRS*: o entitate poate alege, în funcție de statutul său, unul dintre cele două seturi de reguli, ceea ce înseamnă că același element, la același moment, poate primi o bază de evaluare diferită.

- 4) *Gradul de obiectivitate/estimare al bazei de evaluare*: un continuum care merge de la costul istoric, verificabil, bazat pe tranzacție până la valoarea justă de nivel 3 (bazată pe modele proprii de estimare, în absența unei piețe active).

Aceste patru criterii funcționează ierarhic: primul criteriu determină ce reguli SNC/IFRS sunt aplicabile, al doilea criteriu selectează, din regulile aplicabile, subsetul relevant pentru momentul respectiv, criteriul 3 arbitrează între variantele posibile atunci când există opțiune normativă, iar al patrulea criteriu caracterizează, transversal, calitatea informațională a rezultatului.

Propunem un model al sistemului de evaluare structurat pe patru niveluri, fiecare condiționând nivelul următor:

Nivelul I. Clasificarea elementului. Orice proces de evaluare pornește de la încadrarea elementului patrimonial într-o categorie contabilă (imobilizare corporală, stoc, creanță, datorie financiară, element de capital propriu). Această încadrare este cea care deschide accesul la un set/standard predefinit aplicabil.

Nivelul III. Selectarea bazei de evaluare. Acesta este nivelul la care se manifestă efectiv opțiunile normative. Pentru imobilizări, SNC admite alegerea între modelul bazat pe cost și modelul reevaluării, pentru stocuri, regula este obligatorie și univocă pentru valoarea cea mai mică dintre costul efectiv și valoarea realizabilă netă. Diferența dintre cele două situații este structurală. Or, imobilizările beneficiază de o opțiune de politică contabilă, deci de o ramificație reală în arhitectură, în timp ce stocurile sunt supuse unei reguli condiționale automate, o funcție minim, fără spațiu de decizie.

Nivelul IV. Arbitrajul de reglementare. Atunci când entitatea aplică IFRS în loc de SNC, unele dintre regulile de la Nivelul III se extind (de exemplu, opțiunea reevaluării imobilizărilor coexistă cu modelul valorii juste pentru anumite categorii de active, iar instrumentele financiare pot fi evaluate la valoare justă prin profit sau pierdere ori prin alte elemente ale rezultatului global), o granularitate pe care SNC nu o reproduce integral. Nivelul IV funcționează, așadar, ca un strat de suprapunere care nu înlocuiește Nivelurile I–III, ci le extinde sau le restrânge, în funcție de referențialul ales.

Combinând natura elementului cu momentul evaluării, rezultă o matrice ale cărei celule sunt populate cu bazele de evaluare admise de SNC, matrice care constituie, în esență, taxonomia propriu-zisă, prezentată în tabelul 1.

Tabelul 1. Matricea taxonomică

Element patrimonial	Evaluare inițială	Evaluare curentă	Evaluare ulterioară (bilanț)
Imobilizări corporale/necorporale	Cost de achiziție / cost de producție / valoare justă (aport, gratuități)	Cost de intrare (nemodificat)	Cost de intrare minus amortizare cumulată sau valoare reevaluată (opțiune)
Stocuri	Cost de achiziție / cost de producție	Cost determinat prin FIFO sau cost mediu ponderat (permanența metodelor)	Minimul dintre valoarea contabilă și valoarea realizabilă netă
Creanțe	Valoare nominală / valoare justă la origine	Valoare nominală	Valoare probabilă de încasat (ajustări pentru depreciere). IFRS - cost amortizat, cu ajustare pentru pierderi așteptate. Diferență structurală majoră constă în faptul că SNC reacționează la un eveniment de depreciere deja produs, IFRS impune o estimare prospectivă a pierderilor, chiar în absența unui eveniment concret.
Datorii	Valoare nominală / valoare justă la origine	Valoare nominală	Valoare probabilă de plată (fără supraevaluarea prudențială a activelor)
Capitaluri proprii	Valoare de aport / valoare nominală a titlurilor	-	Valoare reziduală (active minus datorii)

Sursa: sistematizare realizată de autori pe baza cadrului normativ (Standardele Naționale de Contabilitate, 2013)

Modelul conceptual propus are un caracter dinamic, astfel încât modificarea bazei de evaluare pentru același element este reglementată prin mecanisme de tranziție. Printre acestea, se evidențiază în mod deosebit:

- *Regula prudențială de declanșare.* Or, trecerea de la costul de intrare la o valoare inferioară (realizabilă netă, de utilitate) se activează doar când există un semnal de depreciere (deteriorare fizică, învechire morală, scădere de preț). Deci, nu este o reevaluare periodică automată, ci una condiționată de un eveniment.

- Regula asimetriei. De exemplu, diferențele cu plus față de valoarea de intrare nu se înregistrează pentru active, în timp ce diferențele de minus se înregistrează integral, ceea ce reprezintă o asimetrie care reflectă direct principiul prudenței și explică de ce arhitectura evaluării nu este simetrică între active și datorii.
- Regula reversibilității. O depreciere înregistrată anterior poate fi reluată, dacă motivele care au generat-o nu mai sunt valabile, cu excepția amortizării ireversibile, element care introduce o buclă de revizuire în arhitectură, absentă la elementele evaluate la cost istoric pur.
- Regula de blocaj prin permanența metodelor. Odată aleasă o metodă de evaluare curentă (de exemplu FIFO), tranziția către altă metodă (LIFO) în cursul aceleiași perioade de gestiune este interzisă, o regulă care nu ține de logica economică a elementului, ci de o cerință de comparabilitate impusă transversal întregului sistem.

Modelul propus poziționează evaluarea elementelor patrimoniale ca pe un sistem stratificat cu patru niveluri și reguli de tranziție între ele, în care clasificarea elementului deschide accesul la un set de standarde, poziționarea temporală selectează subsetul de reguli active, baza de evaluare este aleasă fie automată, fie printr-o opțiune reală de politică contabilă, iar setul de standarde (SNC/IFRS) acționează ca strat de suprapunere care poate extinde granularitatea opțiunilor disponibile la Nivelul III. Această arhitectură oferă un răspuns direct la întrebările de cercetare formulate, criteriile constituie răspunsul la Q₁, modelul pe patru niveluri constituie răspunsul la Q₂, iar tratarea referențialului normativ ca strat de suprapunere, nu ca sistem paralel, constituie răspunsul la Q₃.

Implicații pentru cercetare și practică

Rezultatele prezentate susțin trei implicații. În primul rând, pentru practica profesională, înțelegerea explicită a celor trei dimensiuni ale arhitecturii de evaluare (baze, momente, taxonomii) reduce riscul de eroare în aplicarea standardelor, întrucât majoritatea erorilor de evaluare observate în practică - de exemplu, confundarea valorii juste cu valoarea realizabilă netă, sau aplicarea unei baze de evaluare unei categorii taxonomice greșite - provin dintr-o insuficiență delimitare conceptuală, și nu dintr-o necunoaștere a textului standardelor (Ciocan, 2022). În al doilea rând, pentru cercetarea contabilă, arhitectura propusă oferă un cadru de analiză transversal, aplicabil deopotrivă referențialului IFRS și reglementărilor naționale din Republica Moldova, facilitând studii comparative. În al treilea rând, pentru standardizatori și factorii de decizie din Republica Moldova, convergența recentă a SNCSP cu IPSAS (Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, 2025) sugerează că arhitectura de evaluare descrisă în prezenta lucrare va deveni, în orizontul 2027, comună atât sectorului corporativ, cât și celui public.

Utilitatea unei asemenea perspective comparative este confirmată de literatura empirică internațională, sintetizată în tabelul 2: efectele trecerii de la referențialele naționale la IFRS asupra evaluării elementelor patrimoniale depind sistematic de tradiția contabilă a fiecărei țări și de calitatea mediului instituțional.

Tabel 2. Studii privind efectele asupra evaluării a adoptării IFRS în raport cu standardele naționale

Țara (referențial național)	Studiu	Principalele constatări relevante pentru evaluare
Germania (HGB)	Hung și Subramanyam (2007)	IFRS majorează valoarea activelor și variabilitatea rezultatelor; HGB este orientat spre costul istoric și netezirea profitului, IFRS - spre valoarea justă și bilanț
Spania (Plan General Contable)	Callao, Jarne și Laínez (2007)	Impact cantitativ semnificativ al adoptării IFRS; companiile mențin conservatorismul, probabil din motive culturale
Uniunea Europeană (șase țări)	Callao, Ferrer, Jarne și Laínez (2009)	Impactul adoptării IFRS depinde de tradiția contabilă națională a fiecărei țări
Grecia (Greek GAAP)	Karampinis și Hevas (2011)	Referențialul național este mai conservator decât IFRS; adoptarea obligatorie într-un mediu instituțional slab reduce beneficiile scontate
Polonia (Polish GAAP)	Klimczak (2011)	Reacția pieței la adoptarea obligatorie a IFRS depinde de calitatea instituțiilor
Turcia (Turkish GAAP)	Karğın (2013)	IFRS sporește relevanța valorică a informației contabile; relevant pentru economiile în tranziție cu sisteme de drept civil

Țara (referențial național)	Studiu	Principalele constatări relevante pentru evaluare
Kazakhstan (standarde naționale)	Tyrrall, Woodward și Rakhimbekova (2007)	Relevanța IFRS într-o economie în tranziție post-sovietică este condiționată de resursele și capacitățile instituționale limitate

Sursa: sistematizare realizată de autor pe baza studiilor citate

Concluzii

Articolul a pornit de la constatarea că literatura contabilă privind evaluarea elementelor patrimoniale, deși bogată în identificarea bazelor de evaluare și a principiilor normative aplicabile, tratează subiectul fără un model explicit al relațiilor dintre aceste elemente. Pornind de la cadrul normativ al Republicii Moldova articolul a propus o arhitectură a sistemului de evaluare structurată pe patru niveluri: clasificarea elementului patrimonial, poziționarea sa temporală, selectarea bazei de evaluare și, transversal peste ultimele două, arbitrajul introdus de setul ales de standarde de contabilitate.

Concluzia principală a articolului este că arhitectura sistemului de evaluare a elementelor patrimoniale nu poate fi înțeleasă complet printr-o simplă juxtapunere a bazelor de evaluare existente, ci necesită o structură stratificată, în care alegerile disponibile la un nivel sunt condiționate de deciziile luate la nivelurile anterioare, iar referențialul normativ acționează ca un factor transversal de extindere sau restrângere a acestor opțiuni. Modelul propus oferă un cadru util atât pentru cercetarea contabilă ulterioară, cât și pentru practica profesională, în special pentru entitățile moldovenești aflate în situația de a alege, sau de a tranzitiona, între SNC și IFRS.

Convergența reglementărilor din Republica Moldova către Cadrul Conceptual IASB confirmă faptul că arhitectura de evaluare descrisă în acest articol constituie un cadru de referință util atât pentru cercetarea contabilă, cât și pentru practica profesională. Aprobarea, în decembrie 2025, a primelor Standarde Naționale de Contabilitate pentru Sectorul Public din Republica Moldova (Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, 2025) extinde această arhitectură și asupra entităților din sectorul public, semnalând o convergență normativă tot mai cuprinzătoare.

Din perspectivă practică, lucrarea sugerează că formarea profesională a contabililor și a auditorilor ar trebui să pună un accent mai explicit pe arhitectura conceptuală a evaluării, și nu doar pe regulile tehnice individuale ale fiecărui standard, întrucât multe dintre erorile de aplicare observate în practică derivă din confuzii la nivelul delimitărilor descrise mai sus, și nu dintr-o necunoaștere a textului standardelor.

Limitele cercetării derivă din caracterul predominant conceptual și normativ al analizei. Direcțiile viitoare de cercetare pot include o analiză bazată pe date privind frecvența și determinanții utilizării diferitelor baze de evaluare în situațiile financiare ale entităților din Republica Moldova, precum și un studiu de impact al adoptării IFRS 18 asupra prezentării rezultatelor, dar și o evaluare a gradului de pregătire a entităților din sectorul public din Republica Moldova pentru aplicarea, de la 1 ianuarie 2027, a noilor Standarde Naționale de Contabilitate pentru Sectorul Public.

Referințe

1. IFRS Foundation, 2018. Conceptual Framework for Financial Reporting. London: IFRS Foundation. Disponibil: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/>
2. Standardele Naționale de Contabilitate (2013). Preluat de pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#
3. Standardele internaționale de raportare financiară (2017). Preluat de pe: <https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>
4. Cauș, L. (2025). Evaluarea stocurilor în Republica Moldova și impactul asupra raportării financiare. *Vector European*, 102-111. DOI:<https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-1.16>
5. Ciocan, C.C., 2022. Costul istoric versus valoarea justă în contabilitate: consecințe asupra calității informațiilor și asupra imaginii fidele. *CECCAR Business Review*, nr. 9/2022, pp.3-14. Disponibil la: <https://www.ceccarbusinessreview.ro/public/store/documente/articole/2022/9/CBR-Historical-cost-vs-fair-value-in-accounting-consequences-for-the-quality-of-financial-a246.pdf>
6. Callao, S., Ferrer, C., Jarne, J.I. and Laínez, J.A., 2009. The impact of IFRS on the European Union: Is it related to the accounting tradition of the countries? *Journal of Applied Accounting Research*, 10(1), pp. 33-

55. Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=The+impact+of+IFRS+on+the+European+Union+Is+it+related+to+the+accounting+tradition+of+the+countries>
7. Callao, S., Jarne, J.I. and Laínez, J.A., 2007. Adoption of IFRS in Spain: Effect on the comparability and relevance of financial reporting. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 16(2), pp. 148-178.
Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=Adoption+of+IFRS+in+Spain%3A+Effect+on+comparability+and+relevance+of+financial+reporting>
8. Consiliul de contabilitate și raportare financiară de pe lângă Ministerul Finanțelor. (2025). Preluat de pe <https://www.mf.gov.md/ro/contabilitate-%C8%99i-audit/contabilitate-%C8%99i-raportare-financiar%C4%83/consiliul-consultativ>
9. Chambers, R.J., 1966. *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
10. Edwards, E.O. and Bell, P.W., 1961. *The Theory and Measurement of Business Income*. Berkeley: University of California Press.
11. García, N., 2018. *Understanding Mattessich and Ijiri: A Study of Accounting Thought*. Bingley: Emerald Publishing.
12. Grigori, L. Bârcă A. et al. (2021). *Contabilitatea întreprinderii : Manual* (Vol. 799 p.). Chișinău: Cartier. ISBN 978-9975-86-456-5.
13. Grigori, L. Bunget, O. (2012). Controverse privind politicile de evaluare a activelor. Preluat de pe https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/132-137_24.pdf
14. Ijiri, Y., 1967. *The Foundations of Accounting Measurement*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
15. Ijiri, Y., 1975. *Theory of Accounting Measurement*. Sarasota, FL: American Accounting Association.
16. Hung, M. and Subramanyam, K.R., 2007. Financial statement effects of adopting international accounting standards: The case of Germany. *Review of Accounting Studies*, 12(4), pp. 623-657. Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=Financial+statement+effects+of+adopting+international+accounting+standards%3A+the+case+of+Germany>
17. Karampinis, N.I. and Hevas, D.L., 2011. Mandating IFRS in an unfavorable environment: The Greek experience. *The International Journal of Accounting*, 46(3), pp. 304-332. Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=Mandating+IFRS+in+an+unfavorable+environment%3A+The+Greek+experience>
18. Karğin, S., 2013. The impact of IFRS on the value relevance of accounting information: Evidence from Turkish firms. *International Journal of Economics and Finance*, 5(4), pp. 71-80. Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=The+impact+of+IFRS+on+the+value+relevance+of+accounting+information%3A+Evidence+from+Turkish+firms>
19. Klimczak, K.M., 2011. Market reaction to mandatory IFRS adoption: Evidence from Poland. *Accounting and Management Information Systems*, 10(2), pp. 228-248.
Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=Market+reaction+to+mandatory+IFRS+adoption%3A+Evidence+from+Poland>
20. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. (2017). Preluat de pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=154725&lang=ro#
21. Mattessich, R., 1964. *Accounting and Analytical Methods*. Homewood, IL: Richard D. Irwin.
22. Nderița, A. Grabarovschi, L. Popovici, A. (2023). *Contabilitate financiară : note de curs*. Chișinău: SEP ASEM. doi:ISBN 978-9975-167-37-6
23. Tyrrall, D., Woodward, D. and Rakhimbekova, A., 2007. The relevance of International Financial Reporting Standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan. *The International Journal of Accounting*, 42(1), pp. 82-110.
Disponibil: <https://scholar.google.com/scholar?q=The+relevance+of+International+Financial+Reporting+Standards+to+a+developing+country%3A+Evidence+from+Kazakhstan>

**RELEVANȚA DECIZIONALĂ A REZULTATULUI FINANCIAR: ÎNTRE RIGOAREA
RAPORTĂRII ȘI CALITATEA INFORMAȚIEI CONTABILE**

**THE DECISION-MAKING RELEVANCE OF FINANCIAL RESULTS: BETWEEN
REPORTING RIGOR AND ACCOUNTING INFORMATION QUALITY**

LAZARI Liliana

Academy of Economic Studies of Moldova, Republica Moldova,

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

BALAN Gheorghe

Academy of Economic Studies of Moldova, Republica Moldova,

E-mail: balan.gheorghe@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2059-3206>

Abstract. This research examines the theoretical and practical aspect of the financial result in the context of financial reporting. On the one hand, the determination of the financial result is established by the accounting and tax regulations (national and international accounting standards, tax provisions). On the other hand, users of financial information – especially investors and managers – demand the quality of financial information defined by relevance, predictive value and neutrality. The study analyses the process of determining and managing the financial result and the elements through which it is reported. The conclusions reveal that an absolute convergence between normative regulation and decision-making quality is difficult to achieve, requiring a paradigm focused on radical transparency and transparent presentation of the elements from which the financial result is formed in compliance with the qualitative requirements for financial information.

Keywords: financial result, quality of information, decision-making relevance, rigor of financial reporting.

JEL Classification: M41

Introducere

Contabilitatea este recunoscută în literatura de specialitate drept un sistem informațional fundamental al entității, având rolul de a genera, prelucra și comunica informații relevante necesare fundamentării deciziilor economice. Informațiile contabile, reflectate în situațiile financiare, reprezintă o sursă esențială pentru utilizatorii de informații interesați, facilitând evaluarea performanței financiare și a poziției financiare a entității. În consecință, calitatea și credibilitatea informațiilor contabile influențează în mod semnificativ procesul decizional al părților interesate, contribuind la reducerea verificării informaționale și la eficientizarea alocării resurselor economice. Literatura de specialitate contabilă conține un număr impresionant de cercetări dedicate utilității informației financiare pentru luarea deciziilor economice.

În economia contemporană, rezultatul financiar (profit sau pierdere) reprezintă indicatorul de sinteză cel mai intens solicitat, examinat pentru evaluarea performanței financiare și care servește drept suport pentru deciziile utilizatorilor de informații. Totuși, natura sa nu mai este una pur matematică, ci a devenit rezultatul unui compromis complex între diverse interese economice și reglementări normative. Deseori apar tensiuni între cerințele raportării rezultatului financiar în situațiile financiare (conformitatea cu standardele de contabilitate (naționale și internaționale) și legislația fiscală) și calitatea decizională a informației cu privire la rezultatul financiar. O raportare strict conformă poate, în anumite situații (precum aplicarea costului istoric în perioade inflaționiste sau recunoașterea

diferențelor de curs valutar în condițiile instabilității monedei naționale) să distorsioneze realitatea economică, oferind utilizatorilor o imagine prezentată prin respectarea cadrului normativ, dar irelevantă pentru deciziile strategice viitoare. Relevanța decizională a rezultatului financiar depinde de trei aspecte importante:

1. rigoarea standardelor contabile și a procesului de raportare financiară (cadrul normativ care produce informația),
2. calitatea informației contabile,
3. nevoile decizionale ale utilizatorilor.

Anume aceste aspecte aferente rezultatului financiar sunt examinate în cadrul cercetării.

O particularitate ce redă semnificație prezentei cercetări este determinată de faptul că rezultatul financiar este stabilit pentru fiecare perioadă de gestiune, se regăsește în cadrul fiecărei entități și stabilește o apreciere a rezultatului activității desfășurate și a deciziilor de previziune pentru viitor.

Obiectivele cercetării vizează: (i) examinarea fundamentelor teoretice ale relevanței informației contabile și ale rezultatului financiar; (ii) analiza relației dintre conformitatea cu reglementările contabile și utilitatea informațională a rezultatului financiar; și (iii) formularea unor concluzii privind rolul rezultatului financiar în susținerea deciziilor economice într-un mediu informațional aflat în continuă transformare.

Metodologia cercetării se axează pe o cercetare calitativă bazată pe studierea avansată a cadrului normativ contabil cu referire la tratamentul și raportarea rezultatului financiar și a literaturii de specialitate. Prin utilizarea metodelor de documentare, analiză comparativă și sinteză, cercetarea urmărește să ofere o perspectivă integrată asupra relației dintre rigoarea raportării financiare și calitatea informației contabile, evidențiind implicațiile acestora asupra relevanței decizionale a rezultatului financiar.

Revizuirea literaturii

Modul de înțelegere a rezultatului financiar ca obiect de studiu a fost prezentat de Watts și Zimmerman ce au propus *teoria pozitivă a contabilității*, care prezintă că alegerile de politici contabile ale managerilor sunt determinate de interesele lor economice, nu de considerente de neutralitate (Watts & Zimmerman, 1986). Cei trei factori principali ai alegerilor contabile, identificați în cadrul teoriei pozitive a contabilității, au rămas repere în literatura de specialitate: a) *ipoteza planului de bonusuri* – managerii preferă politici care maximizează profitul curent, majorând astfel remunerarea pe bază de performanță; b) *ipoteza ratei datoriei* – entitățile cu grad înalt de îndatorare preferă politici care cresc profitul, reducând riscul de faliment; c) *ipoteza costurilor politice* – entitățile mari și de interes public, cu vizibilitate politică, preferă politici care reduc profitul curent minimizând atenția din partea instituțiilor de reglementare. Implicația teoretică fundamentală este că rezultatul financiar raportat de contabilitate este *endogen*, deoarece reflectă atât performanța financiară cât și alegerile strategice ale managementului entității.

Dechow, Ge și Schrand propun următoarea definiție a câștigurilor: „câștigurile de calitate superioară reprezintă mai fidel caracteristicile performanței financiare relevante pentru o decizie specifică luată de un utilizator specific. Prin urmare, calitatea este determinată conjunct de relevanța informației pentru decizie și de acuratețea cu care câștigurile o reprezintă” (Dechow, Ge și Schrand, 2010, p. 344).

Healy și Wahlen oferă definiția de referință pentru managementul câștigurilor „manipularea rezultatelor apare atunci când managerii utilizează judecata profesională în raportarea financiară și în structurarea tranzacțiilor pentru a altera situațiile financiare, fie cu scopul de a induce în eroare unii utilizatori privind performanța economică a firmei, fie pentru a influența rezultatele contractuale care depind de cifrele contabile raportate” (Healy și Wahlen, 1999).

Conținut

Cerințele sporite privind fiabilitatea situațiilor financiare au schimbat abordarea evaluării performanței companiei ca una dintre modalitățile de identificare și prevenire a erorilor semnificative din raportare. Prin urmare, situațiile financiare ale companiei pot satisface cerințele informaționale ale tuturor grupurilor de utilizatori care ridică cerințe speciale cu privire la conținutul și ordinea formării lor (Osadchy et al., 2018).

Acceptăm sau nu, însă rezultatul financiar este un element patrimonial determinat și raportat de contabilitate. Deaceia, prezenta cercetare se va axa pe tratamentul contabil și de raportare financiară al rezultatului financiar. Iar cunoașterea abordării rezultatului financiar prin prisma contabilității cu siguranță redă relevanță acestui indicator în scop decizional.

Cerințele de raportare a rezultatului financiar sunt stabilite de reglementările normative contabile ce se aplică: standardele naționale de contabilitate sau standardele internaționale de raportare financiară dar și de cadrul normativ fiscal. Existența și aplicarea reglementărilor contabile la raportarea rezultatului financiar urmăresc:

- ✓ comparabilitatea în timp și spațiu a indicatorilor situațiilor financiare;
- ✓ obiectivitatea ce se bazează pe tranzacții economice justificate de documente ce confirmă desfășurarea acestora, cerințe de recunoaștere a veniturilor și cheltuielilor și principii aplicabile la recunoașterea și evaluarea acestora;
- ✓ protecția intereselor creditorilor dar și a proprietarilor minoritari în condițiile aplicării principiului prudenței.

Prin prisma prevederilor Legii contabilității și raportării financiare (art. 20), „relevanța – prevede că informațiile trebuie să fie importante pentru utilizatori și să-i ajute să evalueze evenimentele trecute, prezente sau viitoare, să confirme sau să corecteze evaluările anterioare ale acestora” (Legea 287 din 2017). În acest context, conform celor stabilite de cadrul normativ, prin relevanța deciziilor se asigură:

- ✓ valoarea confirmativă: pentru evaluarea deciziilor manageriale trecute;
- ✓ reprezentarea exactă: reflectă conținutul economic al tranzacțiilor;
- ✓ valoarea predictivă: permite utilizatorilor să anticipeze anumite rezultate.

Relevanța decizională a rezultatului financiar prin prisma cadrului normativ contabil și calitatea informației se prezintă în tabelul 1.

Tabelul 1. Relevanța rezultatului financiar dintre cadrul normativ și calitatea informației

Indicii de analiză	Abordarea normativă	Abordarea decizională
Baza evaluare	Prioritatea costului istoric și a principiului prudenței la evaluare pentru a evita supraevaluarea activelor.	Solicitarea valorii juste sau a valorii de utilitate pentru a reflecta realitatea curentă a pieței.
Tratamentul fiscal	Alinierea parțială sau totală la cerințelor Codului Fiscal (metoda amortizării liniare, cheltuieli deductibile limitate).	Retratarea elementelor în scop fiscal pentru a limita profitul.
Menținerea capitalului	Concentrarea pe menținerea capitalului propriu nominal (profitul apare doar dacă capitalul propriu la sfârșitul perioadei depășește capitalul propriu la începutul perioadei).	Necesitatea analizei menținerii capitalului fizic (capacitatea operațională), esențială în medii economice volatile.

Sursa: elaborat în baza cadrului normativ contabil

Sub aspect economic când este examinat rezultatul financiar, deseori se prezintă prin următoarele caracteristici: este stabilit pentru o anumită perioadă de activitate; este examinat prin sensul rezultatului financiar obținut (favorabil sub formă de profit sau nefavorabil sub formă de pierdere).

Examinat prin prisma reglementărilor contabile, conform prevederilor punctului 20 al SNC „Capital propriu și datorii”, profitul (pierderea) include: „profitul net (pierderea netă) al perioadei de gestiune, profitul nerepartizat (pierderea neacoperită) al anilor precedenți, profitul utilizat al perioadei de gestiune, corecțiile rezultatelor anilor precedenți” (Lazari, 2023)

În contextul cercetării se va examina procesul de apariție și de raportare al rezultatului financiar în activitatea entității. În mod ordinar, rezultatul financiar se determină pentru o perioadă de gestiune, care constituie un an, cu excepția perioadei de constituire și de lichidare a entității. Specific rezultatului financiar este faptul că se determină și se calculează în ultima zi a perioadei de gestiune, iar acest moment stabilește că pe parcursul perioadei de gestiune indicatorul de rezultat financiar nu este redat. Conform SNC „Capital propriu și datorii”, profitul net (pierderea netă) al perioadei de gestiune se determină ca diferența dintre veniturile și cheltuielile curente ale entității recunoscute în

perioada de gestiune curentă. Iar incidența asupra rezultatului financiar o are și reglementarea fiscală prin impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător, fapt ce conferă rezultatului financiar deja definiția de „net”. În condițiile când pe parcursul perioadei de gestiune se stabilește un rezultat financiar favorabil sub formă de profit, poate fi decis utilizarea acestuia, fapt ce determină apariția profitului utilizat al perioadei de gestiune. Profitul (pierderea) în funcție de momentul determinării și înregistrării în contabilitate se prezintă în figura 1.

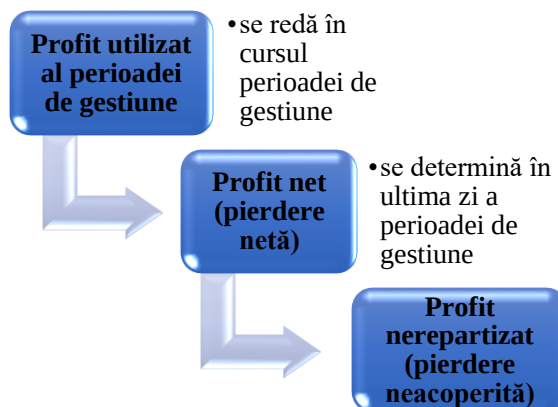

Figura 1. Etapele perocesiului de determinare și contabilizare a rezultatului financiar

Sursa: elaborat în baza cadrului normativ contabil

Fiecare din elementele rezultatului financiar menționate în figura 1 se raportează în bilanț, ce redă poziția financiară a entității, pe rânduri separate. În acest context ținem să menționăm importanța luării în considerare pentru fundamentarea deciziilor atât a mărimii profitului net (pierderii nete) cât și a mărimii profitului utilizat al perioadei de gestiune.

O caracteristică pentru profitul net (pierderea netă) determinat pentru perioada de gestiune curentă de activitate este faptul că, este singurul indicator care se regăsește în 3 formulare ale situațiilor financiare, după cum se prezintă în figura 2:

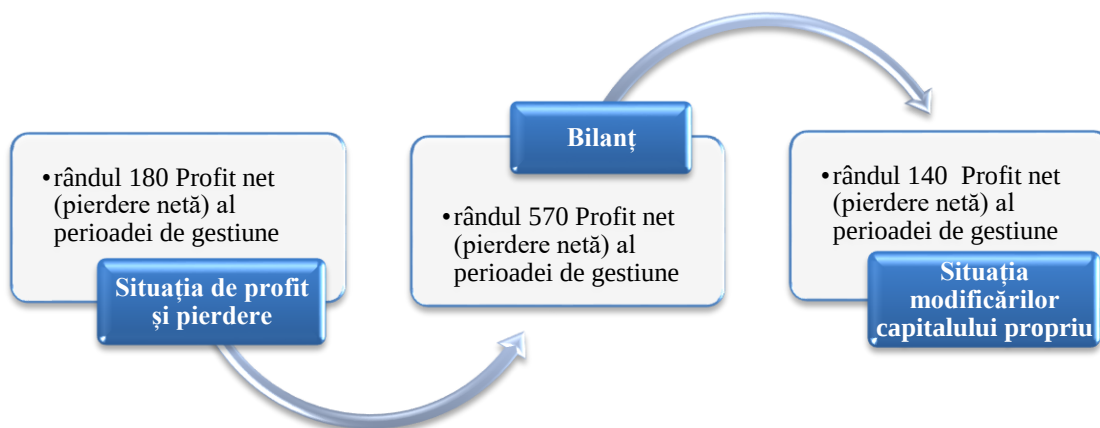

Figura 2. Raportarea financiară a profitului net (pierderii nete)

Sursa: elaborat în baza SNC Prezentarea situațiilor financiare

Corespunzător profitul net (pierderea netă) se determină în cadrul Situației de profit și pierdere ca diferență dintre veniturile curente înregistrate și cheltuielile curente suportate și depinde de corectitudinea recunoașterii acestora și respectării principiilor contabile: contabilitatea de angajamente (recunoașterea veniturilor indiferent de momentul încasării de numerar sau al compensării sub altă formă și al cheltuielilor indiferent de momentul plății de numerar), necompensării (contabilizarea și prezentarea distinctă a veniturilor de cheltuieli) și prudenței (neadmiterea supraevaluării veniturilor și a subevaluării cheltuielilor) fiind parte componentă ce redă performanța financiară a entității. Ulterior se prezintă în bilanț în componenta capitalului propriu fiind indicator ce redă poziția financiară a entității. Și nu în ultimul rând, se raportează în cadrul Situației modificărilor capitalului propriu în scopul prezentării modului de valorificare a resurselor oferite de

proprietarii entității. Deci, profitul net (pierdere netă) este indicator financiar atât al performanței financiare ce explică evoluția activității entității pentru perioada de gestiune, al poziției financiare ce prezintă situația statică la un moment dat, și al informării privind modificarea capitalului propriu care face legătura dinamică între performanța și poziția financiară.

Conform prevederilor punctului 228 al SNC „Prezentarea situațiilor financiare”, „după aprobarea și prezentarea situațiilor financiare entitatea reformează bilanțul prin decontarea:

- 1) profitului utilizat al perioadei de gestiune la profitul net (pierdere netă) al perioadei de gestiune curente;
- 2) profitului net (pierderi nete) al perioadei de gestiune la profitul nerepartizat (pierdere neacoperită) al anilor precedenți”.

Modalitatea de desfășurare a reformării bilanțului este caracteristică doar pentru elementele rezultatului financiar și se prezintă în figura 3.

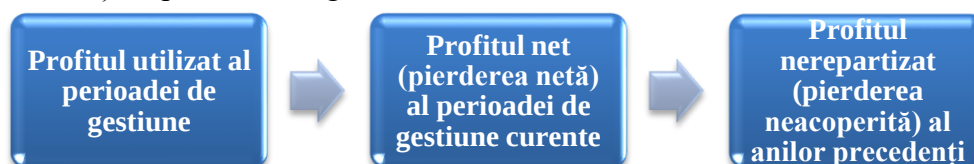

Figura 3. Reformarea bilanțului pentru rezultatul financiar al perioadei de gestiune

Sursa: elaborat în baza SNC Prezentarea situațiilor financiare

Menționăm că în cadrul reformării bilanțului profit net al perioadei de gestiune devine profit nerepartizat deoarece așteaptă decizia proprietarilor de repartizare, iar pierdere netă devine pierdere neacoperită deoarece așteaptă rezultatele financiare favorabile sub formă de profit în scopul acoperirii, modalitatea de realizare se prezintă în figura 4:

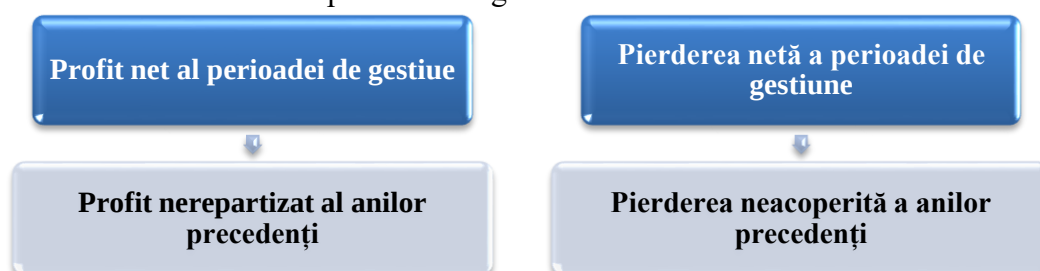

Figura 4. Rezultatul financiar al perioadei de gestiune la reformarea bilanțului

Sursa: elaborat în baza SNC Prezentarea situațiilor financiare

Legătura dintre calitatea raportării și deciziile în baza rezultatului financiar se prezintă în tabelul 2.

Tabelul 2. Legătura dintre calitatea raportării și deciziile în baza rezultatului financiar

Indicatorul	Efectul	Implicație decizională
Calitatea raportării financiare	Crește calitatea deciziilor	Rezultatul financiar devine indicator de încredere
Calitatea sistemelor de contabilitate aplicate	Îmbunătățește calitatea raportării și încrederea utilizatorilor	Reduce erorile
Respectarea caracteristicilor calitative ale informației financiare	Fundamentează deciziile economice optime	Asigură utilitatea rezultatului financiar

Sursa: elaborat în baza surselor examinate

În baza informației prezentate în tabelul 2, relevanța decizională a rezultatului financiar depinde de rigoarea raportării (standarde contabile aplicate: naționale sau internaționale) și de respectarea caracteristicilor calitative ale informației.

În acest context, literatura de specialitate distinge două forme fundamentale de manipulare a rezultatelor financiare:

- a) manipularea contabilă – care operează prin exercitarea discrepanțelor în cadrul permis de standardele contabile, fără a altera fluxurile de numerar reale;

b) manipularea reală – care implică decizii operaționale reale (acelerarea vânzărilor, reducerea cheltuielilor, etc.) menite să influențeze rezultatul financiar curent.

Motivele care stimulează managerii să manipuleze rezultatele financiare sunt următoarele:

- motive contractuale – evitarea gradului de îndatorare, maximizarea bonusurilor, etc.
- motive de pe piața de capital: atingerea/depășirea pragurilor de profit prognozate de analiști, gestionarea impresiei înaintea ofertelor inițiale.
- motive fiscale - minimizarea impozitului pe venit.

Profitul este util decizional doar dacă este măsurat fidel, prezentat inteligibil și integrat cu informații suplimentare (financiare și non-financiare) în Nota explicativă, într-un cadru de raportare de înaltă calitate.

Concluzii

În baza cercetării realizate se constată că informațiile contabile raportate cu privire la rezultatul financiar sunt relevante pieței și utilizatorilor de informații. Rezultatul financiar și situațiile financiare în ansamblu devin relevante decizional doar dacă sunt raportate riguros și respectă caracteristicile calitative ale informației financiare. Studiile recente leagă direct calitatea raportării și a sistemelor contabile de eficiența deciziilor manageriale, investiționale și de performanța entităților. În baza studiului realizat se poate stabili că rezultatul financiar nu este doar o mărime a eficienței activității desfășurate pentru o perioadă de gestiune, ci reprezintă un indicator multidimensional. Aplicarea reglementărilor contabile pentru determinarea rezultatului financiar oferă o legitimitate acestuia, în timp ce calitatea informației cu privire la rezultatul financiar conferă utilitate economică în scop decizional.

Referințe

1. Cadru general de raportare financiară. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/standardele-interne%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>
2. Dechow, P. M. Ge, W., & Schrand, C. (2010). The quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors. *The Accounting Review*, 77 (Supplement), p. 35-59. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165410110000339>
3. Istrate, C. Contabilitate și raportări financiare individuale și consolidate. Iași, Polirom, 2016. ISBN 978-973-46-6249-4.
4. Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A literature review of the earnings management and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13 (4), p.365-383. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/312092094/Healy-P-M-And-Wahlen-J-M-1999>
5. Lazari, L. Conceptual approaches related to equity capital. In: *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції, XI Міжнародної Науково-Практичної Конференції, Одеський Національний Економічний Університет*. Odessa, 18 Mai 2023. pp.13 – 16. УДК 657 ББК 65.052.2 О17. Disponibil: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/Збірник%20конференції_18.05.2023.pdf
6. Lazari, L. Prezentarea adevărului contabil prin imaginea fidelă și reală a poziției și performanței financiare a entității. In: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*, Chișinău, ASEM, 2015, pp.93-97. ISBN 978-9975-75-714-0. Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/epub/conf_09.15_vol3.pdf
7. Legea contabilității și raportării financiare, nr. 287 dated 15.12.2017. Monitorul oficial nr. 1-6, din 05.01.2018. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136356&lang=ro#
8. Nasrin Azar*, Zarina Zakaria and Noor Adwa Sulaiman. The quality of accounting information: relevance or value-relevance? *Asian Journal of Accounting Perspectives*, 12(1), p. 1-21.
9. E.A. Osadchy, E.M. Akhmetshin, E.F. Amirova, T.N. Bochkareva, Yu.Yu. Gazizyanova, A.V. Yumashev. (2018). Financial Statements of a Company as an Information Base for Decision-Making in a Transforming Economy. *European Research Studies Journal*. Volume XXI, Issue 2, 2018 pp. 339-350. Disponibil: www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/33582/1/Financial_Statements_of_a_Company_as_an_Information_Base_2018.pdf
10. Standardul Național de Contabilitate „Capital propriu și datorii”. Monitorul Oficial Nr. 233-237 din 22.10.2013. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
11. Standardul Național de Contabilitate „Prezentarea situațiilor financiare”. Monitorul Oficial Nr. 233-237 din 22.10.2013. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
12. Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1986). *Positive Accounting Theory*. Prentice-Hall. 1986. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=928677&cf_chl_f_tk=QZx6RKppIwXRW7isX594E_IDlt2rBxRcK10aNLXm38E-1783009657-1.0.1.1-R59WLSv_oUJnJPSFhBDV3eaALF.MWFFHM2j6OJBQIzYo

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ GENERATIVĂ ȘI CUNOAȘTEREA ORGANIZAȚIONALĂ

GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ORGANIZATIONAL KNOWLEDGE

COSMULESE Cristina Gabriela

Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România

E-mail: gabriela.cosmulese@usm.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8406-7004>

Abstract. În contextul transformării digitale accelerate, inteligența artificială generativă (GenAI) influențează semnificativ modul în care organizațiile creează, utilizează și validează cunoașterea. Prezentul studiu analizează impactul GenAI asupra proceselor de creare și validare a cunoașterii organizaționale printr-o abordare conceptual-analitică fundamentată pe sinteza critică a 35 de surse bibliografice selectate din bazele de date Web of Science, Scopus și din publicațiile OECD. Metodologia calitativă utilizează analiza tematică deductivă a literaturii publicate în perioada 2019–2026. Rezultatele evidențiază existența unei tensiuni structurale: deși GenAI accelerează conversia informației în cunoaștere explicită și susține procesele organizaționale de învățare, utilizarea acesteia amplifică necesitatea mecanismelor de validare, ca răspuns la riscurile generate de halucinațiile factuale, biasul algoritmic și opacitatea decizională. Studiul concluzionează că avantajul competitiv nu rezultă din simpla adoptare a tehnologiei, ci din capacitatea organizațiilor de a integra GenAI într-un cadru de guvernare care să armonizeze eficiența tehnologică cu rigoarea epistemică și responsabilitatea managerială.

Keywords: inteligență artificială generativă; cunoaștere organizațională; managementul cunoașterii; validare epistemică; guvernare AI

JEL Classification: M41, M42, O33

Introducere

Integrarea inteligenței artificiale generative (GenAI) în organizații s-a accelerat considerabil în ultimii ani, pe fondul progreselor înregistrate în dezvoltarea modelelor lingvistice de mari dimensiuni (Large Language Models – LLM). Soluții precum GPT-4, Gemini sau Claude sunt utilizate într-o gamă tot mai largă de activități organizaționale, inclusiv pentru redactarea documentelor, sinteza informațiilor, dezvoltarea de conținut și sprijinirea proceselor decizionale (Dell'Acqua et al., 2023; Noy & Zhang, 2023). În acest context, GenAI depășește rolul unui simplu instrument digital, influențând modul în care informația este procesată, recombinaată și transformată în cunoaștere utilizabilă în cadrul organizațiilor (Alavi et al., 2024; Vaccaro et al., 2024).

Literatura recentă sugerează că utilizarea GenAI poate genera câștiguri semnificative de productivitate în activitățile bazate pe cunoaștere, însă amplexarea acestor beneficii depinde de natura sarcinilor și de nivelul de expertiză al utilizatorilor. De exemplu, Brynjolfsson, Li și Raymond (2023), într-un studiu de teren desfășurat pe un eșantion de 5.172 de agenți de suport pentru clienți, evidențiază o creștere medie a productivității de aproximativ 14%, efectul fiind mai pronunțat în cazul angajaților cu experiență redusă. În mod similar, Noy și Zhang (2023) arată că utilizarea unui model lingvistic generativ reduce timpul necesar realizării unor sarcini de redactare și contribuie la îmbunătățirea calității rezultatelor pentru acest tip de activități.

În paralel cu beneficiile raportate, literatura evidențiază și o serie de riscuri asociate utilizării GenAI în mediul organizațional. Unul dintre cele mai discutate este fenomenul halucinațiilor, definit ca generarea unor informații incorecte sau neverificabile prezentate într-o manieră convingătoare (Bender et al., 2021; Ji et al., 2023). Alte preocupări vizează posibilitatea reproducerii și amplificării biasurilor existente în datele de antrenare, precum și dificultățile asociate transparenței procesului decizional al modelelor lingvistice (Mitchell et al., 2019; Noble, 2018). În plus, utilizarea excesivă a sistemelor generative fără mecanisme adecvate de verificare poate reduce implicarea cognitivă a

utilizatorilor în procesele de analiză și evaluare critică a informației, aspect discutat în literatura privind automatizarea muncii cognitive (Autor, 2024).

Din perspectiva managementului cunoașterii, aceste evoluții ridică întrebări privind modul în care GenAI influențează procesele de creare, validare și utilizare a cunoașterii organizaționale. Dacă aceste sisteme accelerează transformarea informației în cunoaștere explicită, ele generează simultan cerințe suplimentare privind verificarea acurateții informației, trasabilitatea surselor și dezvoltarea unor mecanisme de guvernare capabile să reducă riscurile epistemice asociate utilizării lor (Alavi et al., 2024; Storey, 2025; Wamba et al., 2025).

Pornind de la aceste considerente, scopul prezentului studiu este de a analiza modul în care inteligența artificială generativă influențează procesele de creare și validare a cunoașterii organizaționale și de a identifica principalii factori care condiționează valorificarea eficientă a acestei tehnologii în cadrul organizațiilor. Pentru atingerea acestui scop au fost formulate următoarele obiective specifice:

O1: Identificarea efectelor GenAI asupra proceselor de creare și conversie a cunoașterii organizaționale, cu accent asupra etapelor de externalizare și combinare descrise de modelul SECI;

O2: Analiza principalelor riscuri epistemice asociate utilizării GenAI, respectiv halucinațiile, biasul algoritmic și opacitatea proceselor decizionale, precum și a implicațiilor acestora asupra credibilității cunoașterii organizaționale.;

O3: Evaluarea rolului mecanismelor de supraveghere umană și al practicilor de guvernare AI în diminuarea riscurilor și în consolidarea utilizării responsabile a inteligenței artificiale generative.

Literature review

Perspectiva bazată pe cunoaștere (knowledge-based view of the firm – KBV) consideră cunoașterea drept cea mai importantă resursă strategică a organizației și principala sursă a avantajului competitiv sustenabil (Grant, 1996; Spender, 1996). În această abordare, performanța organizațională depinde de capacitatea organizației de a crea, integra, transfera și valorifica eficient cunoașterea. Alavi și Leidner (2001) extind această perspectivă, argumentând că sistemele informatice nu reprezintă doar instrumente de stocare și distribuire a informației, ci contribuie la susținerea proceselor organizaționale de creare și utilizare a cunoașterii.

Modelul SECI, dezvoltat de Nonaka și Takeuchi (1995), descrie crearea cunoașterii organizaționale ca un proces continuu de conversie între cunoașterea tacită și cea explicită prin intermediul celor patru procese fundamentale: socializare, externalizare, combinare și internalizare. Deși acest model a fost elaborat într-un context anterior apariției inteligenței artificiale generative, literatura recentă sugerează că GenAI influențează în special procesele de externalizare și combinare, facilitând sintetizarea unor volume mari de informații și generarea rapidă de conținut explicit (Alavi et al., 2024; Böhm & Durst, 2026; Kirchner & Scarso, 2026). În același timp, deoarece modelele generative operează pe baza relațiilor statistice dintre date și nu dețin înțelegere semantică proprie, rezultatele produse necesită validare umană înainte de integrarea lor în baza de cunoștințe organizațională (Vaccaro et al., 2024).

Literatura publicată în ultimii doi ani indică faptul că GenAI determină o reconsiderare a paradigmatelor tradiționale ale managementului cunoașterii. Korzynski et al. (2023) susțin că adoptarea modelelor generative modifică ipotezele clasice privind procesul decizional, activitățile administrative și gestionarea cunoașterii, argumentând necesitatea reinterpretării teoriilor manageriale într-un nou context tehnologic. În aceeași direcție, Kaczorowska-Spychalska et al. (2024) evidențiază că GenAI produce schimbări structurale în managementul cunoașterii, impunând dezvoltarea unor mecanisme suplimentare de control, responsabilitate și guvernare.

Dezvoltările teoretice recente merg dincolo de adaptarea modelului SECI și propun noi cadre conceptuale dedicate relației dintre GenAI și managementul cunoașterii. Böhm și Durst (2026) propun modelul GRAI, care extinde logica conversiei cunoașterii pentru organizațiile care utilizează sisteme generative. În mod complementar, He et al. (2026) reinterpretează conceptul ba, introducând noțiunea de Reflective ba, iar Kirchner și Scarso (2026) argumentează necesitatea includerii explicite a cunoașterii generate de AI în procesele organizaționale de creare și utilizare a cunoașterii. Hussinki et al. (2026) completează această perspectivă prin propunerea a patru configurații organizaționale alternative pentru integrarea GenAI în sistemele de management al cunoașterii, subliniind că

performanța organizațională depinde de dezvoltarea concomitentă a capacităților manageriale și organizaționale, nu doar de adoptarea tehnologiei.

Pe lângă dezvoltările conceptuale, literatura empirică raportează efecte pozitive, dar eterogene, ale utilizării GenAI în activitățile bazate pe cunoaștere. Brynjolfsson et al. (2023) și Noy și Zhang (2023) evidențiază îmbunătățiri ale productivității și reduceri ale timpului necesar realizării unor sarcini cognitive, în timp ce Peng et al. (2023) observă creșteri ale productivității în dezvoltarea software, concomitent cu apariția unor erori care impun verificarea rezultatelor generate. În mod similar, Dell'Acqua et al. (2023) arată că beneficiile colaborării dintre utilizatori și sistemele generative depind de existența unei supravegheri umane adecvate, iar Doshi și Hauser (2024) evidențiază faptul că utilizarea GenAI poate conduce la creșterea volumului de idei generate fără a produce neapărat un nivel superior al originalității acestora.

Analiza literaturii relevă astfel un consens privind potențialul GenAI de a accelera procesele cognitive organizaționale, dar și o preocupare crescândă privind credibilitatea, validarea și guvernarea cunoașterii generate. În timp ce majoritatea cercetărilor existente examinează efectele GenAI asupra productivității, creativității sau performanței individuale, mai puține studii analizează integrat relația dintre crearea cunoașterii, validarea epistemică și mecanismele organizaționale de guvernare. Acest decalaj justifică abordarea prezentului studiu, care urmărește să integreze aceste dimensiuni într-un cadru conceptual unitar.

Tabelul 1 sintetizează principalele contribuții ale studiilor recente privind relația dintre inteligența artificială generativă și managementul cunoașterii organizaționale.

Tabelul 1. Sinteza studiilor empirice privind impactul AI generative asupra managementului cunoașterii organizaționale 2023-2026

Nr.	Autor(i)/	An	Dimensiunea analizată	Tipul cercetării	Principalele rezultate	Implicații pentru managementul cunoașterii
1	Brynjolfsson, Li & Raymond	2023	Productivitate organizațională	Studiu de teren (n=5.172)	Creștere medie a productivității cu 14%, efect mai mare la angajații cu experiență redusă	Confirmă că GenAI accelerează utilizarea cunoașterii explicite, dar efectele diferă în funcție de experiență.
2	Noy & Zhang	2023	Activități cognitive	Experiment controlat (n=444)	Reducerea timpului de execuție cu 37%; îmbunătățirea calității redactării	Susține rolul GenAI în externalizarea și combinarea cunoașterii.
3	Peng et al.	2023	Dezvoltare software	Experiment	Creștere a productivității cu 26%; apar erori fără verificare	Evidențiază necesitatea validării cunoașterii generate de AI.
4	Dell'Acqua et al.	2023	Colaborare om-AI	Experiment de teren	Performanțe superioare în colaborarea om-AI, dar numai în condițiile supravegherii umane	Argumentează rolul mecanismelor HITL în managementul cunoașterii.
5	Korzynski et al.	2023	Teorii manageriale	Analiză conceptuală	GenAI modifică fundamentele teoriilor privind managementul, decizia și cunoașterea	Fundamentează necesitatea reinterpretării teoriilor clasice ale managementului cunoașterii.
6	Doshi & Hauser	2024	Creativitate organizațională	Experiment crowdsourcing	Crește numărul ideilor, dar scade diversitatea și originalitatea acestora	Arată limitele AI în generarea cunoașterii inovatoare.
7	Alavi, Leidner & Mousavi	2024	Procesele managementului cunoașterii	Editorial conceptual	GenAI influențează crearea, stocarea, transferul și aplicarea cunoașterii	Oferă cadrul teoretic utilizat în analiza prezentului studiu.

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

8	Kaczorowska-Spychalska et al.	2024	Paradigma managementului cunoașterii	Studiu calitativ	GenAI schimbă paradigma KM și introduce noi provocări etice și organizaționale	Susține necesitatea unor mecanisme de guvernanta și control.
9	Storey	2025	Rolurile lucrătorilor bazate pe cunoaștere	Studiu conceptual	GenAI redefineste rolurile experților și ale novicilor în organizații	Explică redistribuirea activităților între AI și capitalul uman.
10	Zhang, Zuo & Yang	2025	Inovare organizațională	Cadru conceptual	Performanța inovării depinde de integrarea GenAI în procesele KM	Corelează managementul cunoașterii cu performanța inovării.
11	Hussinki, Mikalef & Ritala	2026	Capabilități și sisteme KM	Studiu conceptual	Propun patru configurații organizaționale pentru integrarea GenAI și KM	Arată că simpla adoptare tehnologică este insuficientă fără dezvoltarea capabilităților KM.
12	Böhm & Durst	2026	Modelul SECI	Dezvoltare teoretică	Propun modelul GRAI, extinzând modelul SECI pentru era GenAI	Fundamentează reinterpretarea proceselor de creare și conversie a cunoașterii.
13	Brusco Pletsch et al.	2026	Sisteme KM și capacitate de absorbție	Revizuire sistematică (13 studii)	Integrarea GenAI este condiționată de capacitatea de absorbție și de validarea cunoașterii	Completează explicația privind factorii organizaționali care condiționează succesul implementării.
14	He, Antonczak & Burger-Helmchen	2026	Conceptul ba	Dezvoltare teoretică	Propun conceptul Reflective ba, spațiu cognitiv mediat de AI	Extinde teoria lui Nonaka privind crearea cunoașterii.
15	Kirchner & Scarso	2026	Modelul SECI și cunoașterea artificială	Capitol conceptual	Propun modelul AKI, care introduce AI drept actor în procesul de creare a cunoașterii	Argumentează că managementul cunoașterii trebuie să integreze explicit cunoașterea generată de AI.

Sursa: elaborare proprie pe baza literaturii analizate

Analiza comparativă a studiilor sintetizate în Tabelul 1 evidențiază faptul că efectele inteligenței artificiale generative asupra managementului cunoașterii nu sunt uniforme, ci depind de caracteristicile sarcinilor, de nivelul de expertiză al utilizatorilor și de mecanismele organizaționale de control. În timp ce cercetările empirice raportează, în mod constant, creșteri ale productivității pentru activități bazate pe redactare, programare sau procesarea informațiilor (Brynjolfsson et al., 2023; Noy & Zhang, 2023; Peng et al., 2023), alte studii evidențiază că beneficiile tind să se diminueze în cazul activităților care presupun creativitate ridicată, judecată profesională sau interpretarea unor contexte complexe (Dell'Acqua et al., 2023; Doshi & Hauser, 2024). Această variabilitate a efectelor este confirmată și de analiza interdisciplinară realizată de Ooi et al. (2025), care arată că rezultatele implementării GenAI diferă semnificativ între domenii și depind de caracteristicile proceselor organizaționale și de maturitatea digitală a organizațiilor.

În ansamblu, literatura sugerează că GenAI facilitează în principal procesele de externalizare și combinare descrise de modelul SECI, prin accelerarea transformării informațiilor disponibile în forme explicite de cunoaștere. Totuși, valoarea organizațională a acestor rezultate depinde de existența unor procese de verificare și contextualizare realizate de utilizatorii umani, ceea ce limitează posibilitatea substituirii complete a expertizei organizaționale (Alavi et al., 2024; Vaccaro et al., 2024).

Din această perspectivă poate fi formulată următoarea ipoteza teoretică:

Ipoteza teoretică 1 (P1). Utilizarea inteligenței artificiale generative accelerează procesele de externalizare și combinare a cunoașterii organizaționale, însă amplexarea acestor beneficii depinde de complexitatea sarcinilor și de capacitatea utilizatorilor de a valida critic rezultatele generate.

În ceea ce privește credibilitatea cunoașterii generate de AI, literatura identifică trei categorii principale de riscuri: generarea de informații inexacte sau neverificabile (hallucinations), reproducerea biasurilor existente în datele de antrenare și dificultățile asociate transparenței procesului decizional al modelelor lingvistice (Bender et al., 2021; Ji et al., 2023; Noble, 2018; Mitchell et al., 2019). Cercetările recente subliniază că aceste limitări sporesc importanța mecanismelor organizaționale de validare, audit și trasabilitate, în special în domeniile în care acuratețea informației are implicații semnificative asupra procesului decizional (Te'eni et al., 2026; Wamba et al., 2025).

În consecință, literatura evidențiază că beneficiile generate de utilizarea GenAI sunt strâns legate de existența unor mecanisme de guvernare capabile să asigure controlul calității informației și utilizarea responsabilă a sistemelor inteligente. În aceeași direcție, Wamba et al. (2025) subliniază că valoarea organizațională a GenAI poate fi susținută numai prin integrarea principiilor de guvernare, responsabilitate și utilizare etică în strategiile organizaționale. În acest sens, literatura privind human-in-the-loop argumentează că supravegherea umană rămâne o componentă esențială pentru integrarea eficientă a GenAI în procesele organizaționale bazate pe cunoaștere (Dell'Acqua et al., 2023; Vaccaro et al., 2024).

Pornind de la aceste argumente poate fi formulată a doua ipoteza teoretică:

Ipoteza teoretică 2 (P2). Pe măsură ce utilizarea inteligenței artificiale generative se extinde în cadrul organizațiilor, importanța mecanismelor de validare, guvernare și supraveghere umană crește, acestea devenind condiții necesare pentru transformarea câștigurilor de productivitate în valoare organizațională sustenabilă.

Metodologia cercetării

Studiul adoptă un design conceptual-analitic de tip calitativ, fundamentat pe analiza tematică a datelor secundare. Demersul îmbină sinteza critică a literaturii cu dezvoltarea teoretică. Pentru atingerea scopului, au fost selectate lucrări științifice și rapoarte instituționale relevante identificate prin căutări sistematice în bazele de date Web of Science și Scopus, precum și în publicațiile OECD. Criteriile de includere au vizat relevanța pentru tematica inteligenței artificiale generative și a managementului cunoașterii, actualitatea publicațiilor, caracterul verificabil al surselor și focalizarea asupra impactului organizațional.

Corpusul analizat cuprinde 35 de surse bibliografice, dintre care 31 articole și lucrări academice (articole empirice, studii conceptuale, revizuri sistematice și capitole de carte) și 4 rapoarte instituționale și documente tehnice publicate de OECD, NBER, Harvard Business School și Vectara. Analiza tematică deductivă a fost organizată în jurul a patru dimensiuni: crearea cunoașterii organizaționale, validarea și credibilitatea informației, factorii moderator ai utilizării AI generative și implicațiile asupra guvernării organizaționale. Limitarea principală derivă din caracterul conceptual al cercetării, concluziile având un rol exploratoriu și necesitând validare empirică în studii viitoare.

Rezultate și discuții

Studiile analizate confirmă Ipoteza teoretică 1: AI generativă îmbunătățește viteza de execuție pentru sarcini de producție de text și codare. Doshi și Hauser (2024) arată însă că, pentru sarcini creative, efectul devine nul sau negativ – participanții care au folosit GPT-4 au produs mai multe idei, dar ideile originale au fost mai puține decât în grupul de control. Prin natura sa de model probabilistic antrenat pe date existente, AI generativă este fundamental conservatoare: excela în a reproduce și recombina pattern-uri cunoscute, dar nu în a genera salturi conceptuale radicale. Acest aspect este evident în Tabelul 1, unde studiile Doshi & Hauser (2024) și Peng et al. (2023) evidențiază limitele AI în sarcini creative și complexe.

În sprijinul Ipotezei teoretice 2, analiza relevă că organizațiile care au implementat AI generativă la scară largă raportează o creștere substanțială a volumului de muncă dedicat validării. Utilizarea pe scară largă a AI generative introduce costuri organizaționale care depășesc economiile de timp obținute prin automatizarea activităților cognitive. Literatura recentă evidențiază că beneficiile generate de aceste sisteme sunt condiționate de existența unor procese riguroase de verificare și validare umană, în special în contexte în care acuratețea informației este esențială (Brynjolfsson et

al., 2023; Dell'Acqua et al., 2023; OECD, 2025). În plus, reutilizarea necontrolată a conținutului generat automat poate conduce la propagarea și amplificarea erorilor în bazele organizaționale de cunoaștere, ceea ce subliniază necesitatea unor mecanisme de guvernanta, trasabilitate și etichetare a conținutului generat de AI (Te'eni et al., 2026; Wamba et al., 2025).

Configurațiile cu supraveghere umană sistematică produc diferențe majore în calitate. Experimentul Dell'Acqua (2024) arată că supravegherea reduce erorile de la 2,7 la 0,2 per document. Eficiența brută nu trebuie confundată cu eficacitatea netă. La nivel organizațional, Xu et al. (2025) raportează că managerii petrec cu 40% mai puțin timp pe sarcini de rutină și cu 60% mai mult pe verificare și integrare. Organizațiile care nu investesc în guvernanta riscă să rămână în urmă (Calvino et al., 2025).

Concluzii

Revenind la întrebarea centrală – cum influențează AI generativă procesele de creare și validare a cunoașterii organizaționale? – răspunsul este: printr-o tensiune structurală între accelerarea producției de conținut și intensificarea nevoii de validare externă. Această tensiune este inerentă arhitecturii AI generative ca model statistic de limbaj, care nu posedă înțelegere semantică autentică.

În ceea ce privește contribuția studiului la nivel teoretic, s-a dezvoltat un cadru conceptual care distinge între productivitatea brută și productivitatea netă, integrând modelul SECI ca referință operațională. La nivel practic, s-au formulat două ipoteze teoretice care pot ghida cercetarea viitoare și deciziile manageriale. Pentru manageri, implicațiile sunt: (1) analiza tipului sarcinilor externalizate înaintea adoptării; (2) investiția în proceduri de validare și instruire; (3) dezvoltarea unui cadru de guvernanta; (4) conștientizarea că rolurile manageriale se reconfigură spre validare epistemică. Pentru cercetători, sunt necesare studii longitudinale și cercetări comparative între diferite modele de guvernanta. AI generativă nu este nici revoluția promisă, nici dezastrul anunțat – efectele sale depind de calitatea integrării în sistemele organizaționale.

Referințe bibliografice

1. Alavi, M., & Leidner, D. E. (2001). Knowledge management and knowledge management systems: Conceptual foundations and research issues1, 2. *MIS quarterly*, 25(1), 107-136.
2. Alavi, M., Leidner, D. E., & Mousavi, R. (2024). Knowledge management perspective of generative artificial intelligence (GenAI). *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4782875>
3. Autor, D. H. (2024). The Turing trap: The promise & peril of human-like artificial intelligence. *Daedalus*, 153(1), 52–71.
4. Basu, S., & Huynh, B. (2026). Mitigating hallucinations in healthcare AI: a systematic review of evidence-based strategies. *BMC Health Services Research*, Springer Nature. DOI: 10.1186/s12913-026-14851-1
5. Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots. *Proceedings of FAccT 2021*, 610–623.
6. Böhm, K., & Durst, S. (2026). Knowledge management in the age of generative artificial intelligence: From SECI to GRAI. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 56(1), 106–121. <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-10-2024-0357>
7. Brusco Pletsch, A. L., Tonia, G., Matos, F., & Lauermann Koch, L. (2026). Digital transformation: The role of generative AI in the evolution of knowledge management systems. *Journal of Knowledge Management*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1108/JKM-09-2025-1398>
8. Brynjolfsson, E., Li, D., & Raymond, L. R. (2023). Generative AI at work. *NBER Working Paper No. 31161*.
9. Calvino, F., Reijerink, J., & Samek, L. (2025). The effects of generative AI on productivity. *OECD Artificial Intelligence Papers*, No. 39.
10. Dell'Acqua, F., McFowland III, E., Mollick, E. R., Lifshitz-Assaf, H., Kellogg, K., Rajendran, S., ... & Lakhani, K. R. (2023). Navigating the jagged technological frontier: Field experimental evidence of the effects of AI on knowledge worker productivity and quality. *Harvard business school technology & operations mgt. Unit working paper*, (24-013).
11. Doshi, A. R., & Hauser, O. P. (2024). Generative AI enhances individual creativity but reduces the diversity of novel content. *Science Advances*, 10(28), eadn5290.
12. Grant, R. M. (1996). Toward a knowledge-based theory of the firm. *Strategic Management Journal*, 17(S2), 109–122.

13. He, X., Antonczak, L., & Burger-Helmchen, T. (2026). Revisiting *ba*: How generative AI transforms knowledge creation. *Journal of Knowledge Management*, 30(2), 846–869. <https://doi.org/10.1108/JKM-07-2025-1065>
14. Hussinki, H., Mikalef, P., & Ritala, P. (2026). Generative artificial intelligence and organizational knowledge management: Four alternative configurations. *Knowledge Management Research & Practice*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14778238.2026.2689386>
15. Ji, Z., et al. (2023). Survey of hallucination in natural language generation. *ACM Computing Surveys*, 55(12), 1–38.
16. Kaczorowska-Spychalska, D., Kotula, N., Mazurek, G., & Sułkowski, Ł. (2024). Generative AI as source of change of knowledge management paradigm. *Human Technology*, 20(1), 131–154. <https://doi.org/10.14254/1795-6889.2024.20-1.7>
17. Kirchner, K., & Scarso, E. (2026). Revisiting the SECI model: The impact of generative AI on organizational knowledge creation. In E. Bolisani, M. Nakash, C. Brătianu, & R. Bejinaru (Eds.), *Managing Human and Artificial Knowledge* (Knowledge Management and Organizational Learning, Vol. 17). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-032-14721-9_6
18. Korzynski, P., Mazurek, G., Altmann, A., Ejdy, J., Kazlauskaitė, R., Paliszkievich, J., Ziemba, E., et al. (2023). Generative artificial intelligence as a new context for management theories: Analysis of ChatGPT. *Central European Management Journal*, 31(1), 3–13. <https://doi.org/10.1108/CEMJ-02-2023-0091>
19. Mitchell, M., et al. (2019). Model cards for model reporting. *Proceedings of FAccT 2019*, 220–229.
20. Noble, S. U. (2018). *Algorithms of oppression*. New York University Press.
21. Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. Oxford University Press.
22. Noy, S., & Zhang, W. (2023). Experimental evidence on the productivity effects of generative AI. *Science*, 381(6654), 187–192.
23. OECD. (2025b). Generative AI and the SME workforce. New Survey Evidence. https://www.oecd.org/en/publications/generative-ai-and-the-sme-workforce_2d08b99d-en.html
24. Ooi, K. B., Tan, G. W. H., Al-Emran, M., Al-Sharafi, M. A., Capatina, A., Chakraborty, A., ... & Wong, L. W. (2025). The potential of generative artificial intelligence across disciplines: Perspectives and future directions. *Journal of Computer Information Systems*, 65(1), 76–107. <https://doi.org/10.1080/08874417.2023.2261010>
25. Peng, S., et al. (2023). The impact of AI on developer productivity. *arXiv:2302.06590*.
26. Pimentel, M., & Palomino, J. C. V. (2024, September). Generative AI Solutions for Enhancing Knowledge Management: A Literature Review and Roadmap. In *European Conference on Knowledge Management* (pp. 1092–1095). Academic Conferences International Limited.
27. Rahwan, I. (2018). Society-in-the-loop. *Ethics and Information Technology*, 20(1), 5–14.
28. Spender, J. C. (1996). Making knowledge the basis of a dynamic theory of the firm. *Strategic Management Journal*, 17(S2), 45–62.
29. Storey, V. C. (2025). Knowledge management in a world of generative AI: Impact and implications. *ACM Transactions on Management Information Systems*, 16(3), 1–14. <https://doi.org/10.1145/3719209>
30. Te'eni, D., Raymond, M., Rowe, F., Thénoz, E., & Trimbom, P. (2026). Organizational learning for exploring Generative AI: CORE-sandbox experiments. *International Journal of Information Management*, 87, 103029. Doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2025.103029
31. Vaccaro, M., Almaatouq, A., & Malone, T. W. (2024). When combinations of humans and AI are useful. *Nature Human Behaviour*, 8, 1915–1928.
32. Vectara. (2024). Hallucination leaderboard. <https://www.vectara.com/blog/hallucination-leaderboard>
33. Wamba, S. F., Queiroz, M. M., Randhawa, K., & Gupta, G. (2025). Generative artificial intelligence and the challenges to adding value ethically. *Technovation*, 144, 103235. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2025.103235>
34. Xu, F., Hou, J., Chen, W., & Xie, K. (2025). Generative ai and organizational structure in the knowledge economy. *arXiv preprint arXiv:2506.00532*.
35. Zhang, Q., Zuo, J., & Yang, S. (2025). Research on the impact of generative artificial intelligence (GenAI) on enterprise innovation performance: A knowledge management perspective. *Journal of Knowledge Management*, 29(7), 2238–2257. <https://doi.org/10.1108/JKM-10-2024-1198>

**REFORMA REGLEMENTĂRII OPERAȚIUNILOR ÎN NUMERAR ÎN REPUBLICA
MOLDOVA: EVOLUȚIE NORMATIVĂ ȘI PROVOCĂRI APPLICATIVE**

**REFORM OF THE REGULATION OF CASH OPERATIONS IN THE REPUBLIC OF
MOLDOVA: NORMATIVE EVOLUTION AND PRACTICAL CHALLENGES**

MELNIC Georgeta

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: melnic.georgeta@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3876-5394>

POPOVICI Angela

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: popovici.angela.alexandru@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8844-0304>

Abstract. The article examines the regulatory framework governing cash settlements in the Republic of Moldova under the provisions of Law No. 34/2024 on Cash Settlements. The study analyzes legislative amendments introduced during 2025–2026, focusing on transaction caps, statutory exceptions, and sanctions. The research highlights the legal, accounting, and fiscal implications of the new provisions for economic entities and individuals. The findings indicate that limiting cash use enhances financial transparency, strengthens fiscal discipline, and improves the traceability of financial flows, while requiring adaptation of internal accounting procedures and control mechanisms.

Keywords: cash settlements; payment caps; financial discipline; sanctioning regime; tax compliance; financial transparency; cash management.

JEL Classification: K23, H26, G28, M41

Introducere

În contextul intensificării accelerate a proceselor de digitalizare a economiei și al necesității alinierii cadrului normativ național la standardele și bunele practici europene în domeniul circulației financiare, reglementarea operațiunilor de plăți și încasări în numerar dobândește o importanță strategică sporită pentru consolidarea disciplinei financiare și reducerea fenomenelor economice informale. Evoluția tehnologiilor financiare, extinderea instrumentelor moderne de plată și creșterea cerințelor privind transparența tranzacțiilor impun necesitatea unei reglementări mai riguroase a utilizării numerarului, în special în domeniile economice vulnerabile la evaziune fiscală sau insuficientă documentare a operațiunilor. În acest context, limitarea circulației excesive a numerarului este percepută tot mai frecvent ca un instrument eficient de modernizare a economiei și de consolidare a mecanismelor de monitorizare financiară.

Totodată, tendințele europene și internaționale în materie de reglementare financiară evidențiază orientarea statelor către reducerea dependenței de numerar și stimularea utilizării instrumentelor electronice de plată, considerate mai sigure, mai transparente și mai ușor de monitorizat din punct de vedere fiscal. În acest sens, Republica Moldova urmărește adaptarea cadrului juridic intern la noile realități economice și financiare, precum și dezvoltarea unui sistem normativ capabil să răspundă cerințelor contemporane privind trasabilitatea fluxurilor bănești și combaterea economiei informale. Reglementarea plăților și încasărilor în numerar devine astfel un element important al politicilor

publice orientate spre creșterea transparenței și consolidarea responsabilității financiare în cadrul raporturilor economice.

Adoptarea *Legii nr. 34 din 29 februarie 2024 privind efectuarea decontărilor în numerar* marchează o intervenție legislativă importantă în reglementarea utilizării numerarului în Republica Moldova. Actul normativ stabilește cadrul de bază privind efectuarea decontărilor aferente operațiunilor de plată pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv modul și limitele de efectuare a decontărilor, controlul respectării acestor reguli și sancțiunile aplicabile. Scopul declarat al legii este stimularea utilizării instrumentelor de plată fără numerar, în vederea creșterii transparenței și securității plăților. Prevederile legii se aplică, în forma actuală, începând cu 1 aprilie 2025, producând efecte practice asupra operațiunilor de plată și încasare în numerar în perioada 2025-2026, inclusiv asupra raporturilor dintre agenții economici, dintre agenții economici și persoanele fizice, precum și asupra anumitor tranzacții între persoane fizice, în special cele privind bunurile imobile și mijloacele de transport.

Importanța acestei reforme rezidă în faptul că noul cadru normativ nu se limitează doar la stabilirea unor restricții privind utilizarea numerarului, ci introduce o abordare complexă și sistematizată privind monitorizarea și controlul fluxurilor financiare. Astfel, legea urmărește nu doar diminuarea tranzacțiilor realizate exclusiv în numerar, ci și dezvoltarea unei culturi a conformării financiare și fiscale, bazată pe utilizarea unor metode de plată transparente și verificabile. În acest sens, reglementarea poate fi privită ca un instrument juridic destinat atât prevenirii riscurilor fiscale, cât și consolidării disciplinei economice.

Noua reglementare instituie limite valorice diferențiate pentru tranzacțiile în numerar, stabilește plafoane anuale pentru anumite tipuri de operațiuni economice, reglementează excepții expres prevăzute și introduce un regim sancționator proporțional cu gravitatea abaterii. Prin această abordare, legea încearcă să adapteze regimul juridic al utilizării numerarului la specificul fiecărei categorii de tranzacții și la nivelul de risc fiscal asociat acestora. Stabilirea unor plafoane diferențiate demonstrează intenția legiuitorului de a evita aplicarea unor măsuri uniforme excesiv de restrictive, preferând o soluție flexibilă și adaptată particularităților diferitelor sectoare economice și categorii de participanți la raporturile juridice.

De asemenea, instituirea unor plafoane anuale pentru anumite tipuri de activități economice considerate mai vulnerabile la utilizarea numerarului contribuie la consolidarea controlului asupra domeniilor susceptibile de a genera dificultăți de monitorizare fiscală sau riscuri sporite de evitare a obligațiilor fiscale. În paralel, existența unor excepții expres prevăzute de lege reflectă preocuparea pentru menținerea unui echilibru între necesitatea limitării numerarului și funcționalitatea unor mecanisme economice și sociale considerate esențiale.

Scopul declarat al legii constă în reducerea utilizării excesive a numerarului, creșterea trasabilității fluxurilor financiare și diminuarea riscurilor fiscale [1]. Totodată, noile reglementări urmăresc prevenirea economiei informale, reducerea posibilităților de disimulare a veniturilor și consolidarea capacității instituțiilor competente de a monitoriza și verifica circulația mijloacelor bănești. Prin limitarea tranzacțiilor în numerar și stimularea utilizării instrumentelor electronice de plată, legea contribuie la dezvoltarea unui mediu economic mai transparent, mai predictibil și mai bine documentat din punct de vedere contabil și fiscal.

În plus, orientarea către sporirea trasabilității financiare este deosebit de relevantă într-un context economic caracterizat de necesitatea combaterii evaziunii fiscale și de creștere a gradului de conformare voluntară a contribuabililor. Monitorizarea mai eficientă a fluxurilor financiare permite autorităților să reducă riscurile asociate tranzacțiilor insuficient documentate și să îmbunătățească mecanismele de colectare a veniturilor fiscale. Din această perspectivă, limitarea utilizării numerarului este percepută nu doar ca o măsură administrativă, ci și ca un instrument strategic de politică economică și fiscală.

Având în vedere impactul direct asupra agenților economici, persoanelor fizice și profesioniștilor contabili, analiza noilor prevederi este necesară atât din perspectivă juridică, cât și contabilă și fiscală. Modificările legislative introduse prin Legea nr. 34/2024 influențează în mod direct organizarea proceselor interne de evidență financiară, gestionarea operațiunilor de casă și mecanismele de

conformare la cerințele fiscale. Pentru entitățile economice, adaptarea la noile reguli presupune revizuirea procedurilor interne privind efectuarea plăților, monitorizarea limitelor valorice și implementarea unor măsuri suplimentare de control financiar.

În același timp, pentru profesioniștii contabili și specialiștii în domeniul fiscal, noile reglementări generează necesitatea unei interpretări riguroase a normelor legale și a unei monitorizări continue a respectării plafoanelor stabilite. În lipsa unei înțelegeri adecvate a noilor cerințe, există riscul apariției unor dificultăți de conformare și al aplicării sancțiunilor contravenționale prevăzute de lege. Din aceste considerente, analiza multidimensională a noilor prevederi – juridică, contabilă și fiscală – devine indispensabilă pentru înțelegerea implicațiilor practice și a efectelor generate asupra mediului economic și financiar din Republica Moldova.

Metodele de cercetare utilizate

În procesul elaborării prezentului studiu au fost utilizate mai multe metode de cercetare, selectate în funcție de specificul temei analizate și de necesitatea unei evaluări complexe a impactului normativ și practic al noilor reglementări privind operațiunile în numerar. Aplicarea combinată a acestor metode a permis realizarea unei analize aprofundate, obiective și coerente a cadrului juridic instituit prin legislația recent adoptată.

- *metoda analizei normative*, utilizată pentru examinarea sistematică și detaliată a prevederilor cuprinse în Legea nr. 34/2024, precum și a actelor normative și explicative conexe, inclusiv documentelor de interpretare și aplicare elaborate de autoritățile competente. Această metodă a facilitat identificarea principalelor dispoziții legale, a limitelor impuse operațiunilor în numerar, precum și a mecanismelor juridice instituite pentru asigurarea conformității entităților economice cu noile cerințe legislative [1], [2]. Totodată, analiza normativă a contribuit la clarificarea raporturilor dintre normele noi și cele deja existente în sistemul juridic.

- *metoda analizei comparative*, aplicată prin raportarea prevederilor introduse de noul cadru normativ la reglementările anterioare referitoare la efectuarea operațiunilor în numerar. Prin această metodă a fost posibilă evidențierea diferențelor esențiale dintre vechile și noile reguli, identificarea elementelor de continuitate sau de modificare legislativă, precum și evaluarea gradului de restrângere ori flexibilizare a anumitor practici economice. Analiza comparativă a permis, de asemenea, determinarea efectelor potențiale ale schimbărilor legislative asupra activității comerciale și financiare a agenților economici.

- *metoda sintezei și sistematizării*, folosită pentru organizarea și structurarea informațiilor juridice într-o manieră clară, logică și accesibilă. Prin intermediul acestei metode au fost sintetizate principalele plafoane valorice, condițiile de aplicare și excepțiile prevăzute de legislație, acestea fiind prezentate într-o formă tabelară și schematică pentru a facilita înțelegerea și interpretarea practică. Totodată, metoda a permis evidențierea relațiilor dintre diferitele categorii de operațiuni și regimul juridic aplicabil fiecăreia.

- *metoda interpretării logico-juridice*, utilizată pentru explicarea sensului normelor juridice și pentru identificarea implicațiilor practice generate de noile reglementări. Aplicarea acestei metode a făcut posibilă evaluarea modului în care dispozițiile legale influențează activitatea entităților economice, procesele administrative interne și mecanismele de conformare fiscală și juridică. În același timp, interpretarea logico-juridică a contribuit la evidențierea eventualelor dificultăți de aplicare și a impactului asupra practicii economice.

Prin utilizarea integrată și complementară a acestor metode de cercetare a fost posibilă realizarea unei evaluări ample și coerente a efectelor juridice, economice și practice ale noilor reglementări privind operațiunile în numerar. Această abordare metodologică a permis nu doar analiza cadrului normativ, ci și înțelegerea implicațiilor sale concrete asupra mediului de afaceri și asupra procesului de adaptare a entităților economice la noile exigențe legislative.

Conținut de bază

Legea nr. 34/2024 instituie un cadru juridic unificat și coerent privind efectuarea decontărilor în numerar pe teritoriul Republicii Moldova, stabilind un ansamblu de reguli clare, uniforme și obligatorii aplicabile diferitelor categorii de participanți la raporturile economice și financiare. Prin această reglementare, statul urmărește crearea unui mecanism normativ capabil să disciplineze

utilizarea numerarului și să asigure un nivel sporit de transparență în cadrul tranzacțiilor efectuate pe teritoriul național. Normele prevăzute de lege sunt aplicabile atât agenților economici și persoanelor fizice care desfășoară activitate de întreprinzător sau exercită profesii liberale, cât și persoanelor fizice care nu practică activitate antreprenorială, ceea ce demonstrează caracterul extins și general al domeniului său de aplicare. Prin adoptarea acestei reglementări, legiuitorul urmărește uniformizarea practicilor privind efectuarea plăților în numerar, eliminarea diferențelor de interpretare și stabilirea unor limite clare referitoare la utilizarea acestui mijloc de plată în cadrul raporturilor economice.

În același timp, introducerea unui regim juridic unitar privind decontările în numerar reflectă tendința generală de modernizare a sistemului financiar și de aliniere la standardele internaționale privind transparența operațiunilor economice. Reglementarea urmărește nu doar limitarea utilizării excesive a numerarului, ci și consolidarea unui mediu economic bazat pe responsabilitate financiară, evidență contabilă riguroasă și trasabilitate sporită a fluxurilor bănești. Astfel, Legea nr. 34/2024 poate fi privită ca un instrument legislativ de consolidare a disciplinei economice și de prevenire a practicilor susceptibile de a afecta integritatea sistemului fiscal și financiar.

Reglementarea are un caracter general, obligatoriu și imperativ, fiind aplicabilă tuturor subiecților de drept incluși în sfera sa de reglementare, indiferent de forma juridică de organizare sau de specificul activității desfășurate. Caracterul obligatoriu al normelor reflectă intenția legiuitorului de a institui reguli uniforme care să fie respectate în mod egal de toți participanții la circuitul economic. În esență, legea este orientată spre diminuarea utilizării excesive a numerarului în tranzacțiile economice și spre promovarea instrumentelor moderne de plată fără numerar, considerate mai transparente, mai eficiente și mai ușor de monitorizat din punct de vedere fiscal și financiar [1, 2]. În contextul digitalizării sistemelor financiare și al dezvoltării infrastructurii bancare, utilizarea plăților electronice este percepută ca o soluție mai sigură și mai eficientă pentru efectuarea operațiunilor economice.

Totodată, noile prevederi legislative urmăresc sporirea trasabilității fluxurilor bănești, prevenirea economiei informale și reducerea riscurilor asociate evaziunii fiscale sau ascunderii veniturilor impozabile. Limitarea plăților în numerar contribuie la reducerea posibilităților de efectuare a unor tranzacții neînregistrate sau insuficient documentate, sporind capacitatea autorităților fiscale de a monitoriza circulația resurselor financiare. În acest mod, legea are și un rol preventiv, orientat spre diminuarea fenomenelor de evitare a obligațiilor fiscale și consolidarea unui climat economic bazat pe conformare și transparență.

Una dintre cele mai importante modificări introduse prin Legea nr. 34/2024 constă în stabilirea unor plafoane valorice distincte, diferențiate în funcție de categoria participanților implicați în tranzacție și de natura raporturilor juridice dintre aceștia. Instituirea unor limite diferențiate demonstrează faptul că legiuitorul a urmărit o abordare flexibilă și adaptată specificului diferitelor tipuri de operațiuni economice, evitând instituirea unui plafon unic care ar putea genera dificultăți practice în anumite domenii de activitate. Această abordare permite adaptarea limitelor de numerar la specificul fiecărui tip de operațiune și urmărește realizarea unui echilibru între necesitatea de control financiar și flexibilitatea desfășurării activităților economice.

În plus, diferențierea plafoanelor valorice are rolul de a reflecta nivelul de risc fiscal asociat anumitor categorii de tranzacții și de participanți economici. Prin instituirea unor limite adaptate fiecărei situații, legea urmărește prevenirea utilizării excesive a numerarului în operațiunile susceptibile de a genera dificultăți de monitorizare fiscală, fără a afecta în mod disproporționat activitatea economică legitimă. Astfel, reglementarea încearcă să combine necesitatea controlului financiar cu menținerea funcționalității mediului de afaceri și a raporturilor economice cotidiene.

Pentru plățile realizate între agenți economici, inclusiv cele efectuate către persoane fizice care practică activitate de întreprinzător sau exercită profesii liberale, legea stabilește o limită *maximă de 100 000 lei lunar* [1]. Introducerea acestui plafon urmărește reducerea dependenței de numerar în raporturile comerciale și orientarea participanților către metode moderne și mai transparente de efectuare a plăților. Limitarea sumelor care pot fi achitate în numerar între participanții la activitatea economică are rolul de a restrânge circulația unor volume mari de bani în afara sistemului bancar și de a spori gradul de monitorizare a operațiunilor financiare.

În același timp, instituirea plafonului de 100 000 lei lunar contribuie la creșterea transparenței tranzacțiilor și la reducerea posibilităților de evitare a evidenței fiscale, prin încurajarea efectuării plăților prin transfer bancar sau alte instrumente electronice de plată. Utilizarea canalelor bancare facilitează documentarea și verificarea operațiunilor financiare, reducând riscul tranzacțiilor fictive sau insuficient justificate din punct de vedere contabil. De asemenea, această limitare poate contribui la consolidarea practicilor de gestiune financiară responsabilă în cadrul entităților economice și la sporirea disciplinei de plată în raporturile comerciale.

Aceeași limită lunară de 100 000 lei este aplicabilă și plăților efectuate de agenții economici către persoane fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător, cu excepția situațiilor expres prevăzute de legislație [4]. Prin această prevedere, legiuitorul urmărește extinderea principiilor de transparență și control financiar și asupra relațiilor economice dintre mediul de afaceri și persoanele fizice, prevenind utilizarea numerarului pentru tranzacții de valoare ridicată care ar putea fi dificil de monitorizat din punct de vedere fiscal.

Prin aplicarea acestui plafon se urmărește prevenirea efectuării unor tranzacții semnificative exclusiv în numerar și consolidarea mecanismelor de monitorizare financiară, fără a exclude însă anumite operațiuni considerate necesare sau justificate de specificul lor economic și social. Existența unor excepții prevăzute expres de legislație demonstrează faptul că legiuitorul a urmărit păstrarea unui echilibru între obiectivul reducerii utilizării numerarului și necesitatea menținerii unor mecanisme economice funcționale și accesibile pentru anumite categorii de participanți la raporturile juridice.

În ceea ce privește tranzacțiile efectuate între persoane fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător, legea instituie un regim juridic special și un set distinct de restricții aplicabile anumitor categorii de bunuri considerate de valoare ridicată sau susceptibile de a fi utilizate în scopul evitării trasabilității financiare și al diminuării posibilităților de monitorizare fiscală. Prin această intervenție legislativă, legiuitorul urmărește limitarea utilizării excesive a numerarului în cazul tranzacțiilor care implică valori economice semnificative și care, în lipsa unor mecanisme de control adecvate, ar putea favoriza subevaluarea bunurilor, ascunderea veniturilor sau dificultăți în verificarea provenienței resurselor financiare. Regimul special aplicabil acestor operațiuni reflectă preocuparea autorităților pentru sporirea transparenței și consolidarea disciplinei financiare inclusiv în raporturile juridice dintre persoane fizice.

În mod expres, restricțiile prevăzute de lege se aplică următoarelor tipuri de operațiuni:

➤ *vânzarea-cumpărarea bunurilor imobile* – tranzacții care implică transferul dreptului de proprietate asupra apartamentelor, caselor de locuit, terenurilor sau altor categorii de bunuri imobile, pentru care utilizarea excesivă a numerarului poate genera dificultăți de verificare și control fiscal. Limitarea plăților în numerar în acest domeniu este justificată de valoarea economică ridicată a bunurilor imobile și de riscurile asociate subdeclarării prețurilor reale ale tranzacțiilor. Totodată, obligativitatea respectării unor plafoane valorice contribuie la sporirea gradului de trasabilitate a fluxurilor financiare și la reducerea posibilităților de evitare a obligațiilor fiscale aferente acestor operațiuni.

➤ *vânzarea-cumpărarea mijloacelor de transport* – operațiuni care vizează automobilele, motocicletele, autocarele sau alte categorii de vehicule, sector în care circulația unor sume mari de bani în numerar este susceptibilă de a crea riscuri privind declararea reală a valorii tranzacției și proveniența resurselor financiare utilizate. Introducerea unor restricții în acest domeniu urmărește diminuarea posibilităților de efectuare a tranzacțiilor insuficient documentate și creșterea nivelului de transparență în cadrul operațiunilor de înstrăinare sau achiziție a mijloacelor de transport.

Limitele valorice aplicabile acestor tranzacții sunt corelate cu salariul mediu lunar prognozat pe economie și sunt reduse gradual în perioada 2025-2027, ceea ce permite implementarea progresivă a noilor reguli și oferă participanților la raporturile juridice timpul necesar pentru adaptarea la noile condiții legislative [1, 5]. Alegerea unei perioade tranzitorii demonstrează preocuparea legiuitorului pentru evitarea unor dificultăți economice sau administrative generate de aplicarea imediată a unor restricții stricte. În acest sens, reducerea treptată a plafoanelor oferă posibilitatea ajustării practicilor economice și a comportamentului participanților la tranzacții în conformitate cu noile cerințe legale. Totodată, reducerea progresivă a plafoanelor urmărește evitarea unor șocuri economice și administrative, facilitând tranziția graduală către un sistem de plăți predominant fără numerar.

Această abordare permite atât persoanelor fizice, cât și instituțiilor implicate în procesul de verificare și monitorizare să își adapteze mecanismele de funcționare și să dezvolte instrumente adecvate de conformare la noile exigențe. În perspectivă, reducerea dependenței de numerar este menită să favorizeze consolidarea unui sistem economic mai transparent și mai eficient din punct de vedere financiar.

Totodată, legea stabilește plafoane anuale distincte pentru anumite tipuri de activități economice considerate ca prezentând un risc fiscal mai ridicat sau un potențial sporit de utilizare a numerarului în afara circuitului transparent al evidenței financiare. Stabilirea unor limite anuale diferențiate reflectă faptul că anumite domenii economice sunt mai vulnerabile la efectuarea tranzacțiilor în afara controlului fiscal sau la utilizarea numerarului pentru disimularea unor venituri. Prin urmare, plafonarea acestor operațiuni urmărește reducerea riscurilor asociate economiei informale și creșterea gradului de responsabilizare financiară a participanților la aceste activități:

- **predarea deșeurilor metalice** – plafon de 100 000 lei anual per beneficiar, limită stabilită pentru a reduce riscurile asociate tranzacțiilor informale și dificultăților de identificare a provenienței sumelor obținute. Acest sector este frecvent asociat unor volume importante de numerar și unui risc crescut de insuficientă evidență contabilă, motiv pentru care instituirea unui plafon anual contribuie la sporirea transparenței operațiunilor.

- **achiziționarea produselor agricole naturale** – plafon de 200 000 lei anual, reglementare menită să mențină un echilibru între necesitățile specifice sectorului agricol și cerințele de transparență financiară. Având în vedere particularitățile activităților agricole și dependența acestora de sezonality, plafonul instituit urmărește să permită continuitatea operațiunilor economice fără a compromite obiectivele de control financiar.

- **produse horticole și fitotehnice** – plafon de 600 000 lei anual, stabilit ținând cont de specificul economic și sezonier al acestui domeniu. Nivelul mai ridicat al plafonului reflectă volumul semnificativ al tranzacțiilor caracteristice acestor activități și necesitatea de a evita blocarea proceselor comerciale specifice sectorului agricol.

- **dividende achitate în numerar** – plafon de 100 000 lei anual per beneficiar, măsură orientată spre limitarea retragerii unor sume importante în afara circuitului bancar și sporirea gradului de monitorizare a fluxurilor financiare aferente distribuirii profitului.

- **împrumuturi acordate în numerar** – plafon de 100 000 lei anual per beneficiar, destinat reducerii riscurilor de utilizare a operațiunilor de împrumut pentru disimularea fluxurilor financiare sau evitarea documentării corespunzătoare a provenienței resurselor bănești [1, 3, 4].

Rățiunea principală a instituirii acestor limitări constă în sporirea gradului de control asupra circulației mijloacelor bănești și în reducerea posibilităților de disimulare a veniturilor impozabile sau de evitare a obligațiilor fiscale. Prin limitarea plăților în numerar și orientarea către plățile electronice, autoritățile urmăresc consolidarea disciplinei financiare, creșterea transparenței economice și diminuarea fenomenelor specifice economiei subterane. În plus, utilizarea instrumentelor electronice de plată facilitează verificarea tranzacțiilor și contribuie la crearea unui sistem economic mai predictibil și mai ușor de monitorizat de către instituțiile competente.

În același timp, *Legea nr. 34/2024* prevede o serie de operațiuni care pot fi efectuate în numerar fără aplicarea unui plafon valoric, acestea fiind considerate activități esențiale pentru funcționarea normală a mecanismelor sociale și financiare. Existența unor asemenea derogări demonstrează faptul că legiuitorul nu a urmărit interzicerea completă a utilizării numerarului, ci reglementarea rezonabilă a acestuia, ținând cont de necesitățile practice și de funcționalitatea unor domenii importante ale economiei și administrației publice.

Printre aceste operațiuni se regăsesc: *plata salariilor, achitarea obligațiilor fiscale, acordarea și rambursarea creditelor, precum și decontările efectuate cu instituțiile publice* [1, 2]. Menținerea acestor excepții urmărește evitarea blocajelor administrative și asigurarea continuității unor procese economice fundamentale, considerate indispensabile pentru funcționarea eficientă a economiei și a sistemului social.

Aceste derogări sunt justificate de necesitatea garantării funcționării eficiente a sistemului economic și social, precum și de importanța strategică a unor asemenea operațiuni pentru cetățeni, întreprinderi

și instituții publice. În lipsa unor astfel de excepții, anumite mecanisme financiare ar putea deveni dificil de implementat, în special în contexte economice sau teritoriale în care accesul la instrumente electronice de plată este limitat ori insuficient dezvoltat.

Este important de subliniat că nerespectarea limitelor prevăzute de lege atrage răspunderea contravențională și aplicarea unor sancțiuni pecuniare calculate proporțional cu suma care depășește plafonul legal admis. Instituirea unui regim sancționator are rolul de a asigura eficiența normelor juridice și de a încuraja conformarea voluntară a participanților la tranzacții.

În acest sens, legea stabilește următoarele niveluri de sancționare:

- *3%-10% din suma excedentară*, în funcție de circumstanțele concrete ale încălcării și de categoria participanților implicați;
- *până la 18% din suma excedentară*, în anumite situații expres prevăzute de lege, considerate mai grave sau susceptibile de a genera riscuri sporite de evitare a controlului financiar [1, 4].

Caracterul proporțional al sancțiunilor are rolul de a descuraja utilizarea excesivă a numerarului în detrimentul instrumentelor moderne de plată și de a consolida disciplina financiară în cadrul raporturilor economice. Prin raportarea sancțiunii la valoarea efectivă a sumei care depășește plafonul permis, legea urmărește instituirea unui mecanism de conformare eficient, echitabil și suficient de disuasiv pentru a preveni încălcarea normelor privind utilizarea numerarului.

Pentru o înțelegere mai clară și mai sistematizată a cadrului normativ instituit prin Legea nr. 34/2024, principalele plafoane și limite aplicabile operațiunilor în numerar sunt sintetizate în tabelul prezentat în continuare, acesta oferind o imagine de ansamblu asupra obligațiilor, restricțiilor și condițiilor aplicabile diferitelor categorii de participanți la tranzacții.

Tabelul 1. Plafoanele principale privind utilizarea numerarului conform Legii nr. 34/2024

Categoria tranzacției	Limita stabilită	Tip plafon
Plăți între agenți economici	100 000 lei	Lunar
Plăți către persoane fizice	100 000 lei	Lunar
Dividende achitate în numerar	100 000 lei	Anual / beneficiar
Împrumuturi acordate în numerar	100 000 lei	Anual / beneficiar
Achiziții produse agricole naturale	200 000 lei	Anual
Produse horticole și fitotehnice	600 000 lei	Anual
Predare deșeuri metalice	100 000 lei	Anual

Sursa: elaborat de autor în baza prevederilor Legii nr. 34/2024 și a materialelor explicative [1,3,4].

Concluzii

Datele prezentate în tabel evidențiază în mod clar caracterul diferențiat, gradual și sistematic al mecanismului de plafonare instituit prin noile reglementări, acesta fiind configurat în funcție de natura juridică și economică a tranzacției, precum și de categoria participantului sau beneficiarului implicat. Analiza comparativă a plafoanelor demonstrează faptul că legiuitorul a urmărit instituirea unui mecanism normativ flexibil, capabil să răspundă particularităților diferitelor tipuri de raporturi economice și nivelurilor distincte de risc asociate utilizării numerarului. Astfel, stabilirea unor limite diferențiate nu reprezintă o măsură arbitrară, ci rezultatul unei abordări juridice orientate spre echilibrarea necesităților practice ale activității economice cu obiectivele de control și transparență financiară.

Stabilirea unor limite distincte pentru diferite tipuri de operațiuni demonstrează faptul că legiuitorul nu a optat pentru o reglementare uniformă și rigidă, care ar fi putut genera dificultăți practice sau efecte disproporționate asupra anumitor sectoare economice, ci pentru o abordare adaptată particularităților fiecărui domeniu de activitate și nivelului de risc asociat utilizării numerarului. În acest sens, plafoanele valorice sunt calibrate astfel încât să răspundă atât necesităților practice ale circuitului economic, cât și obiectivelor de consolidare a transparenței financiare, de sporire a trasabilității tranzacțiilor și de reducere a vulnerabilităților asociate circulației excesive a numerarului în economie.

Mai mult decât atât, caracterul gradual al mecanismului de plafonare reflectă intenția autorităților de a permite o adaptare progresivă a participanților la raporturile economice la noile exigențe legislative. Introducerea etapizată a anumitor restricții și reducerea treptată a limitelor în unele domenii contribuie

la diminuarea impactului economic imediat și facilitează ajustarea practicilor financiare și contabile ale persoanelor fizice și juridice. Prin această abordare, legea urmărește evitarea unor disfuncționalități în activitatea economică și crearea unor condiții favorabile pentru implementarea eficientă a noilor norme juridice.

Totodată, diferențierea plafoanelor în funcție de specificul tranzacțiilor și al beneficiarilor reflectă o abordare normativă orientată spre gestionarea, prevenirea și diminuarea riscurilor fiscale specifice fiecărui sector economic. Domeniile considerate mai vulnerabile la disimularea veniturilor, la subdeclararea tranzacțiilor sau la utilizarea excesivă a numerarului sunt supuse unor limite mai stricte și unor mecanisme sporite de control. Prin stabilirea unor plafoane distincte, autoritățile urmăresc să reducă posibilitatea efectuării unor tranzacții insuficient documentate și să consolideze mecanismele de verificare și monitorizare a circulației fluxurilor financiare.

În același timp, această abordare diferențiată contribuie la crearea unui sistem normativ mai eficient și mai adaptat realităților economice, evitând aplicarea unor restricții excesive în domeniile care necesită un grad mai mare de flexibilitate operațională. Prin urmare, plafonarea nu este concepută exclusiv ca un instrument de limitare a numerarului, ci și ca un mecanism de prevenire a practicilor economice neconforme și de stimulare a utilizării instrumentelor financiare moderne, capabile să asigure o evidență mai clară și mai sigură a tranzacțiilor.

Prin urmare, sistemul de plafonare instituit prin Legea nr. 34/2024 nu urmărește exclusiv reducerea circulației numerarului, ci și crearea unui cadru juridic capabil să favorizeze trasabilitatea fluxurilor financiare, prevenirea economiei informale și consolidarea disciplinei fiscale în raporturile economice. Într-un context economic în care combaterea evaziunii fiscale și creșterea transparenței financiare reprezintă obiective prioritare, limitarea utilizării excesive a numerarului este concepută ca un instrument complementar al politicilor fiscale și financiare ale statului. Astfel, legea contribuie la consolidarea unui mediu economic mai transparent, mai predictibil și mai ușor de monitorizat de către instituțiile competente.

Adoptarea Legii nr. 34/2024 constituie o reformă structurală importantă a regimului juridic privind utilizarea numerarului în Republica Moldova, generând efecte semnificative atât asupra modului de realizare a tranzacțiilor financiare, cât și asupra mecanismelor de evidență contabilă și control financiar. Prin introducerea unor limite valorice clare, a unor reguli uniforme și a unui sistem sancționator specific, noua reglementare redefinește modul în care sunt efectuate decontările în numerar și stabilește standarde mai stricte de conformare pentru participanții la activitatea economică. În acest sens, reforma poate fi privită ca o etapă importantă în procesul de modernizare a sistemului financiar și de apropiere de practicile internaționale privind transparența tranzacțiilor economice.

Noile reglementări introduc o abordare sistematizată și mai riguroasă a operațiunilor efectuate în numerar, având implicații directe asupra disciplinei financiare, organizării contabilității operațiunilor de casă și gestionării eficiente a fluxurilor bănești în cadrul entităților economice. Pentru agenții economici și profesioniștii din domeniul contabil, aceasta presupune necesitatea adaptării procedurilor interne de evidență, monitorizare și raportare a operațiunilor financiare, precum și dezvoltarea unor mecanisme mai eficiente de control intern pentru prevenirea încălcării limitelor legale privind numerarul.

În același timp, reforma urmărește consolidarea transparenței financiare și diminuarea dependenței excesive de numerar, prin stimularea utilizării instrumentelor moderne de plată și sporirea gradului de trasabilitate a operațiunilor economice. Promovarea plăților electronice și reducerea tranzacțiilor în numerar facilitează verificarea și documentarea fluxurilor bănești, reducând posibilitățile de evitare a obligațiilor fiscale și sporind eficiența mecanismelor de control financiar. Din această perspectivă, Legea nr. 34/2024 nu reprezintă doar o intervenție punctuală asupra modului de efectuare a plăților, ci o schimbare structurală menită să contribuie la dezvoltarea unui mediu economic mai transparent, mai responsabil și mai bine integrat în tendințele contemporane de digitalizare și modernizare financiară.

Principalele constatări ale cercetării sunt:

1. *Instituirea unor plafoane valorice clare contribuie la sporirea transparenței tranzacțiilor financiare.*

Stabilirea unor limite valorice precise pentru efectuarea operațiunilor în numerar reprezintă un instrument eficient de monitorizare și control al circulației mijloacelor bănești. Prin delimitarea clară a sumelor care pot fi achitate în numerar, legea reduce posibilitatea efectuării unor tranzacții netransparente și facilitează urmărirea fluxurilor financiare prin intermediul sistemului bancar. Totodată, această măsură contribuie la creșterea gradului de responsabilizare a participanților la raporturile economice și la diminuarea riscurilor asociate utilizării necontrolate a numerarului.

2. Introducerea limitelor anuale pentru anumite domenii economice reduce riscurile de evaziune fiscală.

Stabilirea unor plafoane anuale distincte pentru activități economice considerate mai vulnerabile la utilizarea excesivă a numerarului sau la subdeclararea veniturilor reprezintă o măsură orientată spre prevenirea practicilor fiscale neconforme. Limitarea sumelor ce pot fi tranzacționate în numerar în anumite sectoare economice permite intensificarea controlului asupra operațiunilor financiare și reduce posibilitatea disimulării veniturilor impozabile. În acest mod, legea urmărește consolidarea disciplinei fiscale și diminuarea fenomenelor specifice economiei informale.

3. Regimul sancționator proporțional consolidează caracterul coercitiv al normei.

Aplicarea unor sancțiuni stabilite proporțional cu valoarea sumei care depășește plafonul legal admis contribuie la eficientizarea mecanismului de conformare și la sporirea efectului preventiv al normei juridice. Caracterul gradual și proporțional al sancțiunilor permite adaptarea răspunderii la gravitatea încălcării, evitând atât excesul de severitate, cât și lipsa de eficiență a măsurilor coercitive. Astfel, regimul sancționator instituit de lege are rolul de a descuraja utilizarea abuzivă a numerarului și de a încuraja respectarea limitelor legale de către participanții la tranzacții.

4. Excepțiile prevăzute reflectă necesitatea echilibrului între disciplină financiară și funcționalitatea sistemului economic.

Menținerea unor categorii de operațiuni exceptate de la plafonarea valorică demonstrează preocuparea legiuitorului pentru evitarea unor dificultăți practice în funcționarea sistemului economic și social. Operațiuni precum plata salariilor, achitarea obligațiilor fiscale sau decontările cu instituțiile publice necesită un regim juridic flexibil, capabil să asigure continuitatea activităților economice și administrative. Prin urmare, excepțiile instituite contribuie la menținerea unui echilibru rezonabil între necesitatea consolidării disciplinei financiare și cerințele practice ale mediului economic.

În perspectivă, eficiența aplicării noilor reglementări va depinde în mare măsură de nivelul de conformare voluntară al contribuabililor, de capacitatea instituțională a autorităților competente de a exercita controlul și monitorizarea respectării normelor, precum și de gradul de dezvoltare a infrastructurii plăților electronice la nivel național. Extinderea accesului la servicii bancare și promovarea instrumentelor moderne de plată vor reprezenta factori esențiali pentru implementarea eficientă a obiectivelor urmărite prin Legea nr. 34/2024. În lipsa unor mecanisme funcționale și accesibile de efectuare a plăților fără numerar, procesul de adaptare la noile reguli poate întâmpina dificultăți, în special în anumite sectoare economice sau regiuni.

Pentru profesioniștii din domeniul contabilității și al evidenței financiare, noile reglementări generează obligația unei monitorizări riguroase și permanente a plafoanelor valorice aplicabile diferitelor categorii de operațiuni. În acest context, devine necesară adaptarea procedurilor interne privind gestionarea numerarului, actualizarea mecanismelor de control intern și consolidarea proceselor de verificare a conformității tranzacțiilor cu prevederile legale. Totodată, profesioniștii contabili vor avea un rol important în informarea și ghidarea entităților economice în procesul de ajustare la noile cerințe legislative, contribuind la prevenirea riscurilor contravenționale și la asigurarea unei gestiuni financiare eficiente și conforme cu legea.

Bibliografie

1. Legea nr. 34 din 29 februarie 2024 privind efectuarea decontărilor în numerar, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146596&lang=ro
2. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Comunicat informativ privind noile reglementări aferente decontărilor în numerar, Chișinău, 2024. Disponibil:

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

<https://mf.gov.md/ro/content/comunicat-informativ-privind-noile-reglement%C4%83ri-aferente-decont%C4%83rilor-%C3%AEn-numerar>

3. Decontările în numerar anual. În anul curent se consideră perioada 1 aprilie – 31 decembrie 2025, Chișinău, 2024. Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/decontarile-in-numerar-anual-in-anul-curent-se-considera-perioada-1-aprilie---31-decembrie-2025/>
4. Decontările în numerar: legea în vigoare din 1 aprilie, Chișinău, 2024. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/decontarile-in-numera-legea-in-vigoare-din-1-aprilie>
5. Limitele noi privind plățile în numerar: noutăți și implicații practice, Chișinău, 2024. Disponibil: <https://fmd.md/blog/pfs8ujzbj1-limitele-noi-privind-plile-n-numerar-nce>

THE IMPACT OF THE EU ACCESSION PROCESS ON FINANCIAL REPORTING

ERHAN Lica

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

E-mail: lica.erhan@ase.md

ORCID ID: 0000-0001-5204-6367

Abstract. Moldova journey for European Union (EU) membership impose a transformation across its regulatory frameworks. In the field of financial reporting, the EU path triggered adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS), alignment with the EU acquis, and implementation of the European Accounting Directive. In this regard, the aim of this paper is to trace the progress achieved by Moldova up to this point on European journey in the financial reporting field. Subsequently, the challenges that remain for the business environment and policies to speed up their reduction will be pointed out. In the study, we will call on the European Commission Reports, existing statistical data, as well as the most recent references subscribed to the researched topic.

Keywords: financial reporting, financial statements, EU acquis.

JEL Classification: M41; M48.

Introduction

The European aspirations of the Republic of Moldova were clearly outlined since 2014 by signing the EU-Moldova Association Agreement (AA) and the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement (DCFAA). These were extremely important documents in shaping policy development in Moldova, stimulating speed and depth of economic and financial reforms. Later on March 3, 2022, Moldova has officially applied for membership of the European Union and was granted the status of EU candidate country on June 23, 2023. Subsequently, on 15th of December European Council gave green light to Moldova's negotiation process and the first inter-governmental conference marking the formal launch of the accession negotiations was held on 25 June 2024.

Moldova journey for European Union (EU) membership impose a transformation across its regulatory frameworks. Moldova was obliged to fulfil conditions based on European values and principles. Even if not all conditions did concerned directly the business environment, they constituted an essential premise for creating a favourable climate to the growth and development of businesses. In the field of financial reporting, the EU path triggered adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS), alignment with the EU acquis, and implementation of the European Accounting Directive.

In this regard, the aim of this paper is to trace the progress achieved by Moldova up to this point in its European journey in financial reporting field and the impact of these achievements on the business environment. In the next section of this paper, we will have a deeper look on assessment of the EU acquis in the financial reporting field, underling the positive steps but also challenges that remains.

Impact of undertaken reforms in the field of financial reporting: state of play and challenges

Moldova has made significant progress in aligning with European Union standards for financial reporting and control. This advancement culminated on June 15, 2026, when the European Union and Moldova officially opened the fundamentals cluster of accession negotiations, which includes Chapter 32, on Financial Control. This chapter focuses on ensuring that Moldova adopts and implements EU standards regarding public internal financial control, external audit, and the protection of the EU's financial interests.

In this regard, we will have a deeper look on the transformations and major impact reflected in the financial reporting field in the last years in our country.

Regarding the accounting and audit, the harmonization was carried out during the legislative alignment process, resulting in the implementation of the Law on Accounting and Financial Reporting

No. 287/2017 and the Law on the Audit of Financial Statements No. 271/2017, both in force since January 1, 2019.

Currently, the vast majority of local enterprises report under the National Accounting Standards (NAS). Still, SMEs and large entities from Moldova have the option to choose under which standards to report national or international. At the same time, public interest entities, such as financial institutions, insurance companies, are legally mandated to adopt International Financial Reporting Standards (IFRS). The transition of Republic of Moldova to IFRS, was one of the most important and crucial steps to align with global norms.

Law on Accounting and Financial Reporting mentioned above, specifies the categories of entities, taking in the consideration three main features: total value of assets, total value of revenues from sales and the average number of employees in the company. The same Law draw up the manner of keeping accounting and reporting under accounting standards and specifies that an entity can draw up: abridge, simplified or full financial statements.

According to Law on Accounting and Financial Reporting No. 287/2017, micro-entities and natural persons that conduct entrepreneurial activity, once registered as value-added tax payers, keep double-entry accounting and draw up abridged financial statements. Small entities keep double-entry accounting and draw up simplified financial statements. Medium-sized and large entities keep double-entry accounting and draw up full financial statements.

The new legislation provisions, which will enter into force on 1 January 2027, aims to harmonize even more the national legislation with European Union directives in the field of accounting and financial reporting.

According to the new provisions, aligned with the recommendations contained in Directive (EU) 2023/2775 a larger number of companies from Moldova will benefit from abridge or simplified reporting forms. The change was possible, due to the adjustment of criteria for classifying economic entities as micro, small, medium, large and groups. The revision of the classification criteria, which will enter into force on 1 January 2027, will also reduce the number of large and medium-sized companies required to audit their financial statements, which will lead to lower administrative costs for the business environment.

Alignment with the European acquis, from the last years, has also increased corporate transparency requirements by introducing the obligation to present a management report. According to the Law on Accounting and Financial Reporting No. 287/2017, the management report must include, at a minimum, the following information:

1. *Financial performance indicators*. This section of the management report must disclose information regarding the financial performance recorded by the entity during the reporting period (the entity's financial position may also be analyzed, at the entity's discretion). Typically, financial indicators such as revenue, financial results (profit/loss), profitability, etc., are examined.

2. *Non-financial performance indicators* relevant to the entity's activity – this constitutes another section of the management report, disclosing information that characterizes the entity's operations from the perspectives of customers, internal business processes, and learning and growth. Various non-financial performance indicators are used for this purpose, which can be categorized into three groups.

The first group includes indicators characterizing the entity's relationships with customers. These include: customer satisfaction level; number of new customers; customer profitability; the entity's share of the sales market (market share), etc.

The second group of non-financial performance indicators characterizes the entity's internal economic processes, namely: innovation processes; new product development; product (or service) quality, which can be evaluated via: the scrap rate, the share of returned products relative to total sales volume, the percentage of quality targets met, etc.; production process organization, assessed using non-financial indicators such as: production process rhythmicity, the number of major production process improvements, labor productivity, material consumption norms, labor input, the procurement process, evaluated via: order lead time, average order size, etc.; the sales and distribution process, assessed

via: delivery timeframes, on-time delivery, delivery costs; after-sales service, assessed via: extended warranty periods, technical support during use, etc.

The third group comprises non-financial performance indicators that describe the entity's capacity for learning and development. Of particular interest are the following indicators: the degree of implementation of the internal audit system; the percentage of employees trained in quality management; the level of employee satisfaction; the percentage of workers empowered to manage processes; information systems used in the production process, etc.

The list of non-financial performance indicators can be quite extensive. The choice of a particular indicator depends largely on the entity's strategic goals and development directions, as well as its specific circumstances.

The entity independently decides which financial and non-financial indicators—and how many of them—will be presented in the management report and/or the explanatory notes to the financial statements, as well as the criteria by which these indicators will be grouped. Everything depends on the entity's interest and objective in disclosing public information. If the goal is to attract more investors or to convince suppliers and creditors of the entity's operational stability, then more detailed information regarding the entity's activities during the reporting period may be presented in the management report and, where applicable, in the explanatory notes to the financial statements; conversely, if the management report and/or the explanatory notes to the financial statements are prepared solely to comply with the requirements of Law on Accounting and Financial Reporting No. 287/2017, then the information presented therein must align with the statutory provisions.

Still, the inclusion of ESG (Environmental, Social, and Governance) indicators in the management report is an official European Union requirement. These parameters serve as essential non-financial indicators that measure an entity's sustainability performance beyond traditional accounting figures.

As part of its EU accession process, the Republic of Moldova is gradually adopting these rules.

The obligation to report these non-financial indicators is not apply to all local companies. Large companies and public-interest entities have to report ESG non-financial indicators in a separate section of the management report. Similar, local companies supplying goods to EU partners must report these non-financial indicators, regardless of their size. Currently, for local SMEs non-financial data reporting remains voluntary. Therefore, the accession process transforms gradually this type of reporting in a requirement for European alignment and competitiveness.

Conclusions

As part of its European Union accession process, the Republic of Moldova has implemented major structural reforms to align financial reporting with European standards. These changes directly affect how companies classify their business activities, prepare their financial statements, and report their data. Moldova has made progress in aligning its financial reporting and public financial with European standards. A major milestone was achieved, when the European Union formally opened the Fundamentals negotiating cluster, which includes Chapter 32, Financial Control.

Still, acknowledging existing challenges, costly transition to IFRS standards, lack of qualified personnel, and adaptation to the new European directives on ESG sustainability are very important.

The local business environment is navigating a complex and demanding period of adaptation. Despite significant progress, the economy of the Republic of Moldova continues to be affected by a series of systemic problems. The declining labour force, the low volume of investments in technologies and innovation, the low sophistication of national products and the permanent problems related to competition and access to finance, as well as the effects of climate change, lead to reduced competitiveness of domestic entrepreneurs in relation not only to foreign markets, but also within the internal market. Therefore, in order to prepare the national economy for deeper integration with the economy of the EU, Moldova needs to build economic resilience, foster investor trust and upskill accounting professionals to ensure full compliance with international standards.

Acknowledgments: *The article was developed within the framework of Subprogram 030101 „Strengthening the resilience, competitiveness, and sustainability of the economy of the Republic of Moldova in the context of the accession process to the European Union”, institutional funding.*

References

1. Council of the European Union, 2026. *Enlargement: EU and Moldova reach a milestone in accession talks with opening of the first negotiation cluster*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/06/15/enlargement-eu-and-moldova-reach-a-milestone-in-accession-talks-with-opening-of-the-first-negotiation-cluster/>
2. European Commission Report, 2025. *Enlargement package: Moldova report (SWD (2025)0758)*. Publications Office of the European Union. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf
3. Legea contabilității și raportării financiare nr.287/2017. 05-01-2018. În Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 22. Modificat LP106 din 26.04.24, MO209-212/16.05.24 art.305; în vigoare 16.06.24.
4. Paladi, V., Erhan, L., *Raportul conducerii – parte componentă a raportului anual al entității*. În: Revista Monitorul fiscal FISC.md din 07.04.2020, Nr.3(58) 2020, 0,70 c.a., pp. 86-91, ISSN 1857 – 3991. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/expert/raportul-conducerii--parte-componenta-a-raportului-anual-al-entitatii_2.html/
5. Medak, V., Vehar, P., 2022. Handbook on the legal approximation as a key element for the successful integration process of the Republic of Moldova in the European Union. State Chancellery of the Republic of Moldova, Centre for Legal Approximation. Arc.

**VALORILE ESTIMATIVE ÎN RAPORTAREA FINANCIARĂ:
CREDIBILITATE VERSUS INCERTITUDINE**

**ESTIMATED VALUES IN FINANCIAL REPORTING:
RELIABILITY VERSUS UNCERTAINTY**

GRABAROVSKI Ludmila

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: grabarovski.ludmila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1778-7474>

Abstract. In conditions of economic instability, a fundamental challenge of modern financial reporting is achieving a balance between the relevance and reliability of reported information based on estimated values. The aim of the study is to conceptually develop theoretical approaches to the recognition of estimated values and to optimize the methodological framework aimed at enhancing the transparency and credibility of financial reporting. The article analyses the regulatory framework with regard to definitions and the classification of estimation uncertainty. As a result of the research, are systematized the methodological approaches and are clarified the criteria for the recognition of the estimated values in the context of harmonizing national and international accounting standards, with the aim of minimizing information risks for external users. The author argues that the probabilistic nature of estimated values does not undermine the reliability of financial reporting, but serves as an instrument for the transparent disclosure of future obligations and expected losses.

Keywords: estimated values; financial reporting; professional judgment; estimation uncertainty; relevance of information; quality of financial reporting

JEL Classification: M41, D81

Introducere

În contextul creșterii incertitudinii economice, determinată de instabilitatea piețelor, procesele inflaționiste și transformările tehnologice, importanța informațiilor financiare credibile și relevante este tot mai evidentă, acestea reprezentând baza adoptării deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine. Aplicarea valorilor estimative acoperă un spectru larg de obiecte ale contabilității. Astfel, în cazul estimării pierderilor așteptate din creanțe se analizează probabilitatea neîncasării acestora de către contrapartide; la evaluarea deprecierii activelor se estimează fluxurile de numerar viitoare și gradul de realizare a acestora; iar în determinarea duratei de utilizare a activelor imobilizate sunt luate în considerare natura, intensitatea și condițiile de exploatare. Totodată, utilizarea valorilor estimative implică un anumit grad de subiectivitate, întrucât rezultatele depind de ipotezele adoptate, de metodele de evaluare utilizate și de calitatea informațiilor disponibile. Acest fapt amplifică riscul de incertitudine informațională, cu potențial impact asupra credibilității și comparabilității informațiilor din situațiile financiare, precum și asupra calității deciziilor luate de investitori, creditorii și alți utilizatori ai informației financiare.

Scopul prezentei cercetări constă în fundamentarea teoretică a abordărilor privind formarea și utilizarea valorilor estimative, precum și perfecționarea instrumentarului metodologic pentru asigurarea credibilității situațiilor financiare.

Pentru realizarea acestui scop au fost stabilite următoarele obiective:

- efectuarea unei analize comparative a abordărilor privind interpretarea valorilor estimative în documentele normative internaționale și naționale;
- identificarea principalelor domenii de aplicare a valorilor estimative în sistemul raportării financiare;

- investigarea influenței raționamentului profesional contabil asupra procesului de formare a valorilor estimative și a riscurilor informaționale asociate acestuia;
- elaborarea direcțiilor de perfecționare a cadrului metodologic de formare a valorilor estimative în vederea creșterii credibilității informațiilor financiare.

Metodologia cercetării

Suportul metodologic al studiului realizat se bazează pe prevederile SNC, IFRS și Directivei 2013/34/UE. În calitate de instrumentar științific au fost aplicate metodele analizei și sintezei, abordarea comparativă și sistemică, precum și analiza structural-financiară. Baza empirică a cercetării include publicații de profil și surse informaționale relevante din domeniul contabilității, utilizate pentru argumentarea teoretică a rezultatelor obținute.

Conținut de bază

În literatura de specialitate și în reglementările contabile, noțiunile de „valori estimative” și „estimări contabile” sunt frecvent utilizate interschimbabil, deși conceptual reprezintă două dimensiuni distincte ale aceluiași fenomen economic. Estimarea contabilă este procesul de determinare a unei valori în condiții de incertitudine, prin aplicarea metodelor de evaluare, formularea ipotezelor și exercitarea raționamentului profesional, în timp ce valoarea estimativă constituie rezultatul acestui proces și se reflectă în situațiile financiare. Totodată, trebuie remarcat faptul că nu orice estimare contabilă are un impact direct asupra raportării financiare, însă acele valori estimative care sunt semnificative pot influența conținutul informațiilor prezentate și, implicit, nivelul de credibilitate al acestora. Tabelul 1 sintetizează principalele definiții și interpretări regăsite în reglementările contabile naționale și internaționale.

Tabelul 1. Abordări conceptuale privind estimările contabile și valorile estimative în reglementările naționale și internaționale

Sursa	Abordarea privind estimările contabile/valorile estimative
SNC „Potilnici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare	Estimările contabile reprezintă preconizări și presupuneri admise de entitate pentru evaluarea elementelor (obiectelor) contabile în condiții de incertitudine.
IAS 8 „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile și erori	Estimările contabile sunt sume monetare din situațiile financiare, supuse incertitudinii de evaluare.
Cadrul General Conceptual IFRS (Conceptual Framework)	Nu oferă o definiție explicită a estimărilor contabile, însă recunoaște necesitatea utilizării estimărilor și a raționamentului profesional în procesul de recunoaștere și evaluare a elementelor situațiilor financiare.
Directiva 2013/34/EU	Nu definește în mod explicit estimările contabile, însă prevede utilizarea acestora în situațiile în care valorile elementelor nu pot fi determinate cu exactitate.

Sursa: realizat de autor în baza reglementărilor contabile naționale și internaționale

Examinarea abordărilor prezentate în tabelul 1 evidențiază faptul că, indiferent de cadrul normativ aplicabil, valorile estimative reprezintă un instrument indispensabil pentru reflectarea realității economice în condiții de incertitudine. Deși reglementările contabile stabilesc necesitatea utilizării valorilor estimative în procesul de evaluare și prezentare a informațiilor financiare, problema credibilității acestora este abordată și din perspectiva auditului. În acest context, Standardul Internațional de Audit (ISA) 540 (revizuit) „Auditul estimărilor contabile și al prezentărilor de informații aferente” evidențiază faptul că estimările contabile sunt caracterizate printr-un grad diferit de incertitudine, iar riscul de denaturare semnificativă crește pe măsura sporirii complexității, subiectivității și incertitudinii asociate procesului de estimare (Manualul de reglementări internaționale de control al calității, audit, revizuire, alte servicii de asigurare și servicii conexe 2020).

Importanța practică a valorilor estimative constă în aplicarea acestora în procesul de recunoaștere și evaluare a obiectelor contabilității pentru care nu este posibilă determinarea cu exactitate a valorii la data raportării. Astfel, valorile estimative reprezintă un instrument esențial de reflectare a

incertitudinii asociate evaluării elementelor situațiilor financiare și permit prezentarea unei imagini mai fidele a poziției financiare și performanței entității (Șvîreva, O. I., & Drofa, M. A., 2025, Kartashov, V. S. 2024). În condițiile convergenței dintre reglementările contabile naționale și standardele internaționale de raportare financiară, o importanță deosebită reprezintă situația comparativă a bazelor de evaluare și a valorilor estimative aplicate în raport cu principalele obiecte de contabilitate. Această abordare permite identificarea gradului de armonizare metodologică dintre SNC și IFRS, precum și evidențierea diferențelor existente în ceea ce privește nivelul de detaliere și aplicare a conceptelor de evaluare. Sinteza comparativă a principalelor standarde naționale (SNC) și internaționale (IFRS) aplicabile valorilor estimative în raportarea financiară este prezentată în Tabelul 2.

Tabelul 2. Aplicarea valorilor estimative în raportarea financiară

SNC	IFRS	Obiecte contabile	Valorile estimative aplicate	
			SNC	IFRS
SNC „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare”	IAS 8	Estimări contabile în ansamblu	Raționamente profesionale, estimări previzionale	Estimări și ajustări prospective
SNC „Imobilizări necorporale și corporale pe termen lung”	IAS 16, IAS 38, IAS 40	Imobilizări corporale și necorporale	Cost istoric, valoare contabilă, valoare reziduală, reevaluare limitată	Cost istoric, valoare justă sau model bazat pe cost
SNC „Deprecierea activelor”	IAS 36	Toate activele depreciable	Valoare justă minus costurile de vânzare, pierdere din depreciere	Valoare recuperabilă, pierdere din depreciere
SNC „Stocuri”	IAS 2	Stocuri	Cost de intrare, valoare realizabilă netă, ajustări pentru deprecierea stocurilor	Cost de intrare, valoare realizabilă netă
SNC „Creanțe și investiții financiare”	IFRS 9	Active financiare	Valoare justă, provizioane (corecții) privind creanțele compromise, cost ajustat la investiții financiare	Valoare justă, cost amortizat, modelul bazat pe pierderi de credit așteptate (ECL)
SNC „Capital propriu și datorii”	IAS 37	Provizioane	Cea mai probabilă estimare	Cea mai bună estimare, valoare actualizată
SNC „Contracte de leasing”	IFRS 16	Active și datorii din leasing	Valoare justă, valoare reziduală garantată	Valoarea actualizată a plăților viitoare
SNC „Venituri”	IFRS 15	Venituri din contracte cu clienții	Valoarea justă a contraprestației	Estimări actualizate în cazul plăților amânate

Sursa: realizat de autor în baza SNC și IAS/IFRS.

Analiza comparativă a valorilor estimative aplicate conform SNC și IFRS evidențiază că, deși ambele sisteme contabile utilizează estimări pentru reflectarea unor elemente a căror valoare nu poate fi determinată cu exactitate la data raportării, accentul principal nu se reduce la diferențele de reglementare, ci la modul în care fiecare cadru normativ gestionează relația dintre credibilitatea informației financiare și incertitudinea de evaluare. În timp ce IFRS utilizează o structură mai detaliată și mai specializată de reglementare, caracterizată prin delimitarea strictă a standardelor pe tipuri de active și tranzacții (de exemplu, IAS 16, IAS 38 și IAS 40), SNC adoptă o abordare mai agregată, în care mai multe categorii de active sunt reglementate în cadrul unor standarde unificate.

Acest decalaj structural influențează atât complexitatea modelelor de evaluare, cât și intensitatea utilizării raționamentului profesional. IFRS sunt orientate într-o măsură mai pronunțată către modele bazate pe valoarea justă, fluxuri viitoare de numerar și tehnici de actualizare, în timp ce SNC mențin, în anumite situații, o abordare mai prudentă și mai simplificată a evaluării. De exemplu, în cazul evaluării datoriilor pe termen lung, contractelor de leasing, provizioanelor sau componentelor de finanțare din venituri, aplicarea tehnicilor de actualizare implică estimarea duratei, a fluxurilor viitoare și a ratei de actualizare adecvate. Diferența dintre cele două sisteme evidențiază tranziția de la o abordare bazată pe ajustări contabile (SNC) la un model de evaluare economică fundamentat pe estimarea fluxurilor viitoare (IFRS). De asemenea, în cazul testării de depreciere, IFRS utilizează conceptul de valoare recuperabilă, care integrează atât valoarea justă, cât și valoarea de utilizare, în timp ce SNC se bazează preponderent pe valoarea realizabilă netă, ceea ce reflectă o abordare mai restrânsă a evaluării pierderilor din depreciere.

În aceste condiții, complexitatea procesului de estimare amplifică rolul raționamentului profesional, deoarece credibilitatea informației financiare depinde nu doar de metoda de evaluare utilizată, ci și de justificarea ipotezelor și a parametrilor aplicați (Stănciulescu, E., 2021, p.21). În același timp, gradul ridicat de incertitudine asociat estimărilor poate genera riscuri informaționale legate de erori de apreciere sau de aplicarea neuniformă a metodologiilor.

Prin urmare, perfecționarea procesului de formare a valorilor estimative trebuie orientată spre consolidarea unor recomandări metodologice privind aplicarea tehnicilor de estimare, creșterea transparenței ipotezelor utilizate și documentarea adecvată a raționamentului profesional, în vederea susținerii credibilității informației financiare și utilizării instrumentelor digitale capabile să ofere suport în analiza unui volum mai mare de date în fundamentarea estimărilor.

Concluzii

Valorile estimative reprezintă unul dintre cele mai sensibile și, în același timp, indispensabile instrumente ale raportării financiare contemporane. Studiul realizat evidențiază faptul că aceste valori nu pot fi tratate ca simple aproximări tehnice, deoarece influențează direct modul în care este construită imaginea poziției financiare și a performanței unei entități.

Rezultatele cercetării confirmă că rolul central al valorilor estimative nu constă doar în completarea informației contabile acolo unde lipsesc date exacte, ci în integrarea activă a incertitudinii în procesul de raportare. În practică, această incertitudine nu poate fi eliminată, ci doar gestionată prin raționament profesional și prin calitatea ipotezelor utilizate. Totodată, analiza evidențiază existența unui echilibru dificil între relevanța și credibilitatea informației financiare. Pe de o parte, estimările sporesc relevanța informațiilor raportate, deoarece permit reflectarea unor realități economice care nu pot fi surprinse prin valori strict istorice. Pe de altă parte, ele introduc un anumit nivel de subiectivitate care poate afecta comparabilitatea și caracterul verificabil al informațiilor prezentate.

Analiza realizată evidențiază că impactul valorilor estimative asupra raportării financiare este determinat în mod direct de calitatea procesului de estimare, de nivelul de transparență al ipotezelor utilizate și de coerența metodologică în aplicarea acestora. În acest sens, credibilitatea informațiilor raportate nu este afectată de utilizarea estimărilor, ci depinde de modul în care incertitudinea aferentă acestora este fundamentată, documentată și prezentată în situațiile financiare.

Prin urmare, perfecționarea cadrului metodologic aferent valorilor estimative trebuie orientată spre dezvoltarea unor recomandări privind aplicarea consecventă a raționamentului profesional, creșterea transparenței ipotezelor utilizate și extinderea utilizării instrumentelor digitale în fundamentarea estimărilor. O asemenea abordare poate contribui la reducerea riscului informațional, la consolidarea credibilității raportării financiare și la fundamentarea unor decizii economice de o calitate superioară într-un mediu caracterizat de incertitudine și schimbare continuă.

Referințe:

1. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. (2013). *Standardele Naționale de Contabilitate*, aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 118 din 06.08.2013. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 233–237 din 22.10.2013.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#
2. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. (2018). *Standardele Internaționale de Raportare*

Financiară (IFRS Red Book). Chișinău: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. <https://www.mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>

3. International Accounting Standards Board. (2018). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>
4. Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. (2013). *Directiva 2013/34/UE din 26 iunie 2013 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013L0034-20230105>
5. International Auditing and Assurance Standards Board. (2020). *Manualul de reglementări internaționale de control al calității, audit, revizuire, alte servicii de asigurare și servicii conexe* (ediția 2020). Ministerul Finanțelor al României. https://mf.gov.md/sites/default/files/legislatie/2020-IAASB-Handbook_Volume-1_RO_Secure.pdf
6. Șvîreva, O. I., & Drofa, M. A. (2025). *Otsenochnye znacheniya v bukhgalterskom uchete kak ob"ekty professional'nogo suzhdeniya. Estestvenno-gumanitarnye issledovaniya*, 2(58), 520–525., 2(58). <D:/Downloads/otsenochnye-znacheniya-v-buhgalterskom-uchete-kak-obekty-professionalnogo-suzhdeniya.pdf>
7. Kartashov, V. S. (2024). *Ekonomicheskaya priroda i protsess formirovaniya otsenochnykh znacheniy i bukhgalterskikh otsenok. Mezhdunarodnyy bukhgalterskiy uchet*, 27(9), 992–1007.
8. Stănciulescu, E. (2021). *Ajustări de valoare stabilite la data bilanțului, tratamente contabile și fiscale aplicabile plătitorilor de impozit pe profit*. *CECCAR Business Review*, 5. [D:/Downloads/CBR-Value-adjustments-established-at-the-balance-sheet-date-accounting-and-fiscal-treatments-a128%20\(2\).pdf](D:/Downloads/CBR-Value-adjustments-established-at-the-balance-sheet-date-accounting-and-fiscal-treatments-a128%20(2).pdf)

ABORDĂRI MODERNE ALE PROCESULUI EDUCAȚIONAL ÎN VEDEREA FORMĂRII GÂNDIRII CRITICE LA STUDENȚII CONTABILI

MODERN APPROACHES TO THE EDUCATIONAL PROCESS FOR DEVELOPING CRITICAL THINKING OF ACCOUNTING STUDENTS

CĂPĂȚÎNĂ Sofia

Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova, Republica Moldova

E-mail: capasofia@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4614-3387>

Abstract. In the current context, marked by economic and informational dynamism, critical thinking becomes an indispensable competence throughout one's entire professional career. Employers value especially the candidates who can analyse complex situation in terms of logical reasoning and who can identify optimal solutions without depending on permanent control. Thus, decision-making autonomy and objective evaluation capacity are significant competitive advantages in the labour market. Critical thinking is among the most demanding skills in most domains of activities, as they allow: understanding the interdependencies between ideas and concepts; assessing the relevance and importance of arguments; recognizing, constructing and critically analysing arguments; identifying inconsistencies and errors of reasoning; systemic and coherent approach to problems; reflection on the underlying basis of one's own hypotheses, beliefs and values. The skills required for critical thinking are diverse and include observation, analysis, interpretation, evaluation, inference, explanation, problem-solving, and decision-making.

Keywords: educational process, training, development, critical thinking, accounting student.

JEL Classification: A22, I23, M41

Introducere

Imperativul creșterii calității educației, în contextul actual marcat de dezvoltarea accelerată a neuroștiințelor, de expansiunea progresului tehnologic, a comunicațiilor și a tehnologiilor digitale, impune reconsiderarea și restructurarea demersului educațional de către cadrele didactice. În acest sens, devine necesară elaborarea unor strategii pedagogice centrate pe student, orientate spre modelarea și dezvoltarea gândirii acestuia [5].

O prioritate majoră o constituie crearea unui cadru optim pentru desfășurarea coerentă a activităților de învățare, atât în mediul tradițional, cât și în cel online, în corelație cu promovarea învățării autodirijate și a învățării pe tot parcursul vieții. Analiza principalelor teorii și abordări privind modelarea gândirii critice în mediul universitar evidențiază necesitatea antrenării sistematice și unitare a mecanismelor cognitive, stimulării creativității și valorificării învățării prin rezolvarea de probleme și studii de caz din viața reală [2].

Totodată, se relevă faptul că abordările integratoare ale dezvoltării gândirii critice presupun nu doar o analiză complexă a dimensiunilor implicate, ci și o atenție sporită acordată mecanismelor psihologice, influenței teoriei inteligențelor multiple, precum și identificării unor modalități eficiente de optimizare și modelare calitativă a gândirii critice a studentului în mediul educațional.

Un rol esențial în acest proces revine instruirii și educației științifice, considerate priorități strategice la nivel internațional, datorită contribuției lor semnificative la dezvoltarea gândirii critice. În mod fundamental, această dezvoltare își are originea în educația cognitivă, caracterizată printr-o fundamentare inter-, pluri- și transdisciplinară, care integrează aporturi din domenii precum filosofia, informatica, epistemologia, semantica, inteligența artificială și, în mod deosebit, pedagogia cognitivă [3, p.12-13].

Conținut de bază

Gândirea critică reprezintă o capacitate cognitivă complexă, definită prin aptitudinea de a analiza în mod clar, coerent și rațional relațiile logice dintre idei. Aceasta a constituit, încă din Antichitate, un subiect central al reflecției filosofice, fiind abordată de gânditori precum Platon și Socrate, iar în perioada contemporană își menține o relevanță semnificativă, fiind în continuare actual și important până în prezent.

O abordare complexă a conceptului de gândire critică este formulată de Dumitru Sălăvăstru, care consideră că „a gândi critic înseamnă a evalua continuu plauzibilitatea și relevanța datelor disponibile, a fi curios, a pune întrebări, a căuta răspunsuri, a găsi alternative la atitudini deja fixate, a adopta o poziție pe baza unei întemeieri argumentate și a analiza logic argumentele celorlalți” [5, p.144].

Din perspectivă conceptuală, gândirea critică poate fi caracterizată drept capacitatea de a gândi în mod reflectiv, analitic și autonom. Aceasta presupune evaluarea riguroasă a surselor de informație, incluzând date empirice, fapte, fenomene observabile și rezultate ale cercetării științifice. Indivizii care posedă competențe dezvoltate de gândire critică sunt capabili să formuleze concluzii fundamentate, să distingă între informațiile relevante și cele irelevante și să utilizeze aceste discernăminte în vederea soluționării problemelor și fundamentării deciziilor.

În contextul actual, marcat de dinamism economic și informațional, gândirea critică devine o competență indispensabilă pe parcursul întregii cariere profesionale. Angajatorii valorizează în mod deosebit candidații care pot analiza situații complexe prin prisma raționamentului logic și pot identifica soluții optime, fără a depinde de un control permanent. Astfel, autonomia decizională și capacitatea de evaluare obiectivă constituie avantaje competitive semnificative pe piața muncii.

De altfel, abilitățile de gândire critică se regăsesc printre cele mai solicitate competențe în majoritatea domeniilor de activitate, întrucât acestea permit:

- înțelegerea interdependențelor dintre idei și concepte;
- evaluarea relevanței și importanței argumentelor;
- recunoașterea, construirea și analiza critică a argumentațiilor;
- identificarea inconsecvențelor și erorilor de raționament;
- abordarea sistematică și coerentă a problemelor;
- reflecția asupra fundamentării propriilor ipoteze, convingeri și valori.

Abilitățile de care avem nevoie pentru a putea gândi critic sunt variate și includ observarea, analiza, interpretarea, reflectarea, evaluarea, inferența, explicația, rezolvarea problemelor și luarea deciziilor. În contextul școlii contemporane, cadrele didactice se confruntă cu un ansamblu de contradicții și provocări complexe, generate de transformările profunde ale societății și de modificările modului în care studenții accesează și procesează informația. Una dintre contradicțiile majore derivă din procesul accelerat de digitalizare, care favorizează supraexpunerea la informație și afectează capacitatea de concentrare a atenției. Accesul nelimitat la resurse online, adesea nefiltrate și nevalidate, conduce la o suprasaturare informațională, în condițiile în care studenții sunt expuși constant unui flux divers și intens de conținuturi digitale.

În consecință, dispozitivele mobile și Internetul devin surse dominante de informare și divertisment, diminuând interesul studenților pentru activitățile educaționale tradiționale. Astfel, cadrul didactic ajunge să concureze direct cu atractivitatea și accesibilitatea tehnologiilor digitale, ale căror posibilități sunt considerabile. O consecință importantă a acestui fenomen o constituie diminuarea dezvoltării gândirii critice sub influența accentuată a gândirii de tip „clipping”. Aceasta se caracterizează printr-o percepere rapidă, fragmentară și superficială a informației, specifică consumului de conținuturi digitale scurte (de exemplu, secvențe video).

Generalizarea acestui tip de procesare cognitivă poate conduce la o dezvoltare insuficientă a capacităților analitice și reflexive, indispensabile pentru realizarea unei învățări autentice și pentru atingerea unor niveluri superioare ale gândirii științifice. În același timp, accesul extins la informație contribuie la accentuarea eterogenității grupurilor de studenți, atât din perspectiva nivelului de pregătire, cât și a dezvoltării cognitive și metacognitive. Diferențele semnificative în ceea ce privește cunoștințele, nivelul de procesare a informației, precum și motivația pentru învățare, complică adaptarea demersului didactic la nevoile individuale ale studenților.

Ca rezultat, integrarea tehnologiilor informaționale în procesul educațional generează, pe lângă oportunități evidente, și o serie de dificultăți și contradicții legate de eficiența procesului de predare–învățare–evaluare. Aceste realități evidențiază necesitatea formării continue a cadrelor didactice, în vederea valorificării optime a inovațiilor tehnologice, în corelație cu metodele tradiționale de instruire. Totodată, o altă provocare majoră a mediului academic este reprezentată de *gestionarea grupurilor numeroase de studenți* și de insuficienta dezvoltare a competențelor de autoreglare emoțională, inclusiv în contextul dependenței de dispozitive digitale. Studenții aduc în mediul educațional un spectru variat de experiențe și stări afective, iar gestionarea acestor dimensiuni într-un cadru didactic devine tot mai dificilă. În acest sens, se conturează necesitatea adaptării procesului educațional la diversitatea stimulilor cognitivi și afectivi, în vederea asigurării unui mediu de învățare eficient și incluziv.

Conceptul de „formare”, din perspectivă pedagogică, desemnează ansamblul acțiunilor de pregătire, instruire și educare, incluzând totodată dimensiunea creativă a dezvoltării individului. În acest cadru, formarea profesională se configurează ca o componentă esențială a educației, care completează instruirea formală realizată în instituțiile de învățământ (școală, universitate, studii de masterat etc.).

Formarea profesională inițială asigură dobândirea competențelor de bază necesare exercitării unei profesii, în timp ce formarea continuă vizează perfecționarea, actualizarea și dezvoltarea competențelor deja formate, în concordanță cu cerințele dinamice ale mediului socio-profesional [5, p.67].

Astfel, conceptul de eficientizare aplicat, în cazul de față, gândirii critice, se referă la optimizarea funcționării acesteia la indivizii care dispun deja de un anumit nivel de dezvoltare cognitivă. În cazul cadrelor didactice, al cercetătorilor și al altor profesioniști performanți, eficientizarea gândirii critice urmărește aprofundarea proceselor cognitive și îmbunătățirea capacității de analiză a interdependențelor dintre diverse forme ale gândirii, precum: gândirea generală, gândirea științifică, gândirea profesională, gândirea cotidiană.

Acest proces se corelează, totodată, cu dezvoltarea creativității și a eficienței cognitive, contribuind în mod direct la creșterea performanțelor profesionale și la optimizarea funcționării individului în plan existențial.

În cadrul disciplinei de contabilitate financiară, studenților li se propune un studiu de caz bazat pe analiza unor situații financiare intenționat incomplete și, pe alocuri, contradictorii. Scopul exercițiului constă în dezvoltarea gândirii critice prin identificarea erorilor, a riscurilor și a eventualelor practici de manipulare contabilă. Demersul este structurat pe cinci etape esențiale: identificarea situației, cercetarea, identificarea prejudecăților, formularea concluziilor și determinarea relevanței.

Prima etapă presupune *definirea clară a problemei*. Studenții analizează documentele puse la dispoziție: bilanțul, situația de profit și pierdere, note explicative, observând neconcordanțe precum: diferențe între indicatorii raportați în diverse documente, lipsa unor informații esențiale, variații nejustificate ale unor indicatori financiari. Această etapă dezvoltă capacitatea de observare și problematizare, esențială în gândirea critică.

În a doua etapă, studenții extind *analiza* prin: compararea datelor cu perioade anterioare, consultarea reglementărilor contabile aplicabile, utilizarea indicatorilor de lichiditate, rentabilitate, solvabilitate. Astfel, studenții își dezvoltă abilitatea analitică.

Un element esențial al gândirii critice îl constituie *recunoașterea prejudecăților*, atât personale, cât și instituționale. În acest context, studenții sunt încurajați să reflecteze asupra: tendinței de a accepta automat informațiile oficiale, presiunilor potențiale ale managementului asupra raportării financiare. Această etapă contribuie la dezvoltarea scepticismului profesional și a obiectivității.

Pe baza analizei efectuate, studenții formulează *concluzii argumentate*, precum: identificarea unor erori contabile, evidențierea unor riscuri, de ex: lichiditate scăzută, dependență de finanțare externă. Această etapă dezvoltă capacitatea de sinteză și raționamentul logic.

Ultima etapă vizează *evaluarea importanței concluziilor* pentru procesul decizional. Studenții analizează: în ce măsură erorile identificate afectează imaginea fidelă a situațiilor financiare, impactul potențial asupra utilizatorilor informației, necesitatea unor acțiuni corective sau investigații suplimentare. Această etapă consolidează capacitatea de evaluare.

Aplicarea acestui model în cinci etape demonstrează că dezvoltarea gândirii critice în rândul studenților contabili nu se realizează prin memorarea regulilor, ci prin implicarea activă în procesul

de analiză și reflecție. Studiul de caz bazat pe situații financiare incomplete sau contradictorii stimulează: capacitatea de identificare a problemelor, analiza riguroasă a informațiilor, conștientizarea prejudecăților, formularea concluziilor argumentate, evaluarea relevanței deciziilor.

Concluzii

În contextul actual, caracterizat de complexitate și digitalizare, astfel de competențe devin esențiale pentru formarea unui profesionist contabil capabil să interpreteze informația financiară în mod critic și responsabil.

În evoluția profesiei contabile, alături de gândirea critică, gândirea strategică se conturează ca o competență fundamentală, indispensabilă exercitării eficiente a rolului profesionistului contabil. Aceasta implică capacitatea de a analiza organizația într-o manieră holistică, depășind nivelul operațional al datelor și orientându-se spre înțelegerea direcțiilor de dezvoltare, a riscurilor asociate deciziilor manageriale, precum și a modalităților de prevenire și gestionare a acestora.

Astfel, rolul contabilului nu se mai limitează la realizarea analizelor financiare, ci implică dezvoltarea unei viziuni aplicative, capabile să coreleze informațiile contabile cu realitățile economice și strategice ale organizației. De exemplu, un profesionist cu gândire strategică poate identifica tendințe nefavorabile, precum diminuarea marjei de profit în condițiile creșterii volumului vânzărilor, investigând cauzele acestora și formulând propuneri de optimizare. Acestea pot include ajustări ale politicilor de preț, revizuirea strategiilor de aprovizionare sau identificarea unor soluții de eficientizare operațională.

Un aspect definitoriu al gândirii strategice constă în caracterul său proactiv. Contabilul nu se limitează la a răspunde solicitărilor existente, ci anticipează evoluțiile, identifică oportunități și formulează recomandări fundamentate. În acest sens, dezvoltarea acestei competențe nu poate fi realizată exclusiv prin instruire teoretică, ci necesită implicarea activă în procesele decizionale ale organizației. Participarea la activități de planificare, accesul la procesele de bugetare și înțelegerea obiectivelor strategice ale entității contribuie semnificativ la formarea unei perspective strategice autentice.

Totodată, profesia contabilă își extinde aria de competență dincolo de sfera strict numerică, implicând integrarea informațiilor financiare în contextul pieței, al comportamentului clienților și furnizorilor, precum și al dinamicii mediului economic. În acest sens, elaborarea strategiilor nu se limitează la analiza situațiilor financiare, ci presupune o corelare permanentă cu realitățile economice concrete, ceea ce consolidează rolul contabilului ca partener strategic în cadrul organizației.

Referințe bibliografice:

- 1 ENNIS, R. H. *Critical Thinking: Reflection and Perspective*. 2011.
- 2 GOROBET, E., RAILEANU, O. Repere teoretico-aplicative a procesului educațional în mediul online. Ghid metodologic. Chișinău: Pulsul Pieței. 2021. 116 p. ISBN 978-9975-3097-8-3.
- 3 JOIȚA, E. Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie. Iași: Polirom. 2002. 243 p. ISBN 973-681-100-X.
- 4 SANDULEAC, S., CUZNEȚOV, L. Dezvoltarea gândirii științifice la cadrele didactice: fundamente teoretice și aplicative. Ghid metodologic. Chișinău: Pulsul Pieței. 2021. 151 p. ISBN 978-9975-3000-9-4.
- 5 SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia învățării*. Iași: Polirom, 2009. 204 p. ISBN 978-973-46-1525-4.
- 6 ПЕТРОВ, В., АБРАМОВ, О. АРІЗ-85-В - Алгоритм решения изобретательских задач. Задачник. 2018. ISBN 978-5-4496-0190-2.

CONSIDERAȚII PRIVIND TRANSPARENȚA ȘI CLARITATEA POLITICILOR DE REMUNERARE LA ENTITĂȚILE DIN REPUBLICA MOLDOVA

CONSIDERATIONS ON THE TRANSPARENCY AND CLARITY OF REMUNERATION POLICIES IN ENTITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

COTOROS Inga

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: cotoros.inga@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2704-2107>

Abstract. Introducing measures to make the salary system transparent and to require all employers to use a fair job evaluation system. The confidential nature of the salary provided for by law appears to be a major obstacle to ensuring the transparency of payment and implicitly the application of the principle of equal pay in practice. The confidentiality of the salary makes it very difficult to initiate a complaint in the field of equal pay, because employees usually do not have clear information about the salary gap. Such a situation greatly vulnerabilities employees and discourages access to justice in cases of violation of the principle of equal pay.

Keywords: pay, salary transparency, Directive, gender equality, discrimination

JEL Classification: M41, M42, M54

Introducere

Politica salarială în fiecare sector al economiei influențează diferențele salariale. În sectoarele cele mai bine plătite (în care salariul mediu lunar depășește valoarea de 11 000 MDL), disparitatea salarială între femei și bărbați este de peste 40% . Prin *politică salarială* ne referim la aspecte legate de remunerarea conducerii companiilor în raport cu salariații de rând, precum și la modul în care este apreciată munca prestată de femei, care ocupă anumite poziții. Avem temei să presupunem că în sectoarele cu o remunerare medie înaltă, diferențele salariale între bărbați și femei se explică, în mare parte, prin faptul că acestea din urmă tind să fie angajate pe poziții de la baza piramidei ierarhice. Obligația transparentizării sistemului de plată reiese din art.21 alin.(2)-(4) din Directiva 2006/54 și din jurisprudența CEJ. Transparentizarea sistemului de plată, alături de introducerea și aplicarea unui sistem de clasificare a funcțiilor și profesiilor bazat pe criterii obiective asigură premisele unei bune apărări în fața unor plângeri de discriminare în remunerare introduse împotriva lor la autoritățile sau instanțele competente.

Metodologia cercetării în cadrul prezentei lucrări se axează pe studierea aplicabilității pentru Republica Moldova a măsurilor de transparență salarială necesare atât pentru tarile membre ale Uniunii Europene cât și pentru potențialii aderenți.

Prezenta cercetare implică examinarea prevederilor reglementărilor naționale cu privire la transparență salarială și adoptarea în legislația națională a cel puțin una din patru măsuri fundamentale în asigurarea transparentizării sistemului de plată:

- 1) introducerea dreptului angajatului de a obține informații privind nivelurile de remunerare, defalcate pe sexe, pentru categoriile de angajați care prestează aceeași muncă sau o muncă de aceeași valoare; 2)
- 2) introducerea obligației angajatorului (entități cu cel puțin 50 de angajați) de a informa în mod regulat angajații, reprezentanții lucrătorilor și partenerii sociali cu privire la remunerația medie pe categorie de angajați sau de funcții, defalcată pe sexe.

- 3) introducerea obligației angajatorului (entitățile cu cel puțin 250 de angajați) de a realiza audituri salariale, analiză a sistemului de evaluare și de clasificare a funcțiilor care este utilizat și informații detaliate cu privire la remunerare și la diferențele salariale pe criterii de gen.
- 4) asigurarea discutării la nivelul adecvat al negocierilor colective a problemei egalității de remunerare, inclusiv auditurile salariale.

Conținut de bază

În conformitate cu recomandările Comisiei Europene privind fortificarea aplicării principiului de plată egală pentru muncă de valoare egală dintre femei și bărbați, țările membre ale Uniunii Europene sunt încurajate să adopte și implementeze instrumente ce țin seama de a facilita transparența salarială. Una dintre cele mai mari provocări în implementarea Directivei UE privind transparența salarială va fi să comunicăm deschis cum se iau deciziile de salarizare. Transparența în procesul de stabilire a salariilor este esențială pentru a construi încredere și un mediu de lucru echitabil. Pentru a realiza aceasta, entitățile trebuie să urmeze următoarele principii clare care sunt reflectate în figura 1.

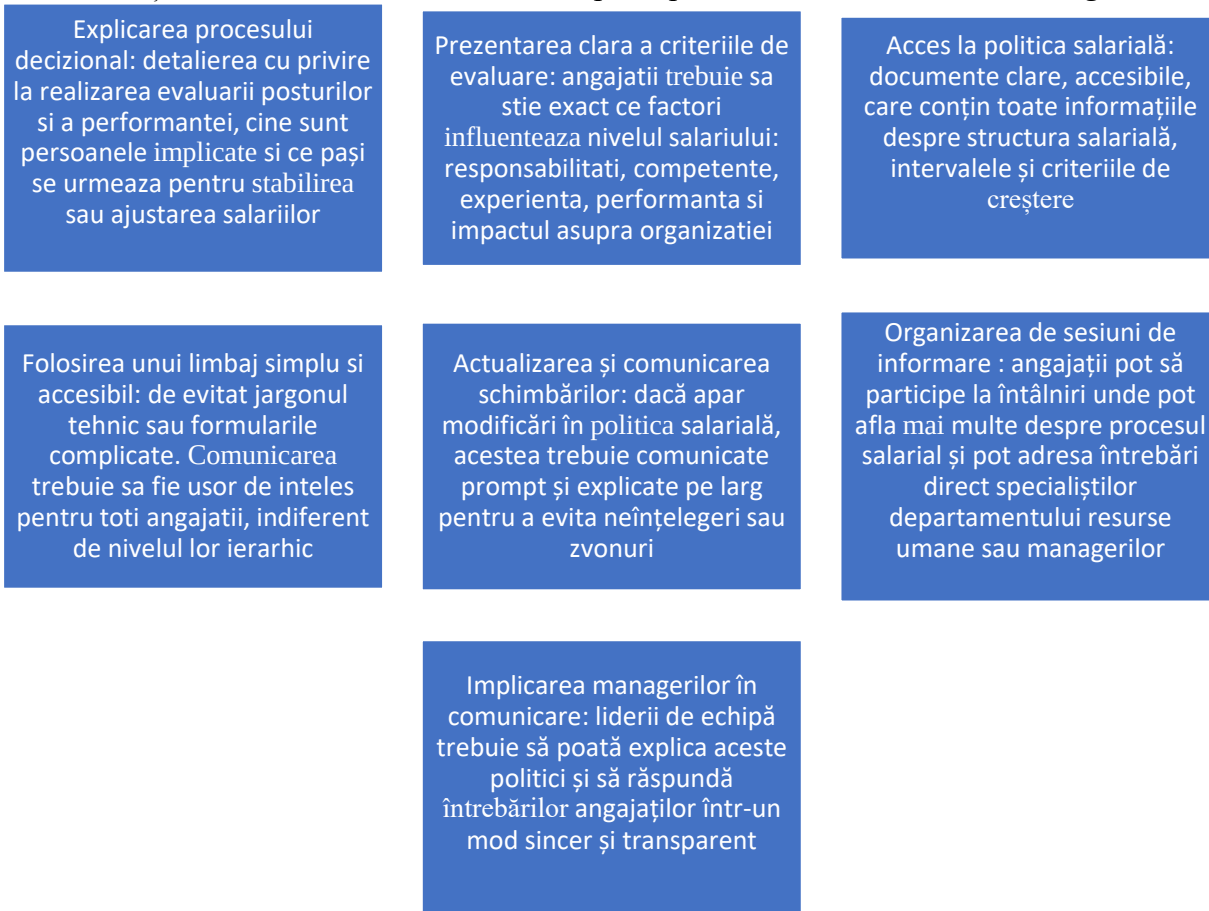

Figura 1. Principiile transparenței salariale

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [7]

În continuare, vor fi prezentate pe rând în ce constau cele patru măsuri recomandate de Comisia Europeană. Aceste măsuri constau în faptul că angajații au posibilitatea de a solicita și obține informații cu privire la nivelurile de remunerare, defalcate pe sexe, pentru categoriile de angajați care prestează muncă egală sau muncă de valoare egală. Această informație trebuie să includă pe lângă salariul de bază, orice plăți în natură sau bonusuri sau plăți complementare sau variabile care se adaugă salariului de bază. În principiu, informația de mai sus ar trebui să fie cu caracter general, fără a ridica probleme de confidențialitate. Însă, în companiile cu mai puțini angajați, comunicarea acestei informații poate conduce la identificarea salariaților cărora le revin veniturile respective, ceea ce poate ridica probleme în legătură cu respectarea a ceea ce este numit „confidențialitatea salariului”. Conform art.128 din Codul muncii [3], salariul este confidențial. În conformitate cu art. 91-94 din Codul muncii se statuează condițiile de protecție a datelor personale ale salariatului, din care derivă

cu claritate regimul de confidențialitate a acestor date. Angajatorul este obligat să nu comunice unor terți datele personale ale salariatului fără acordul scris al acestuia, cu excepția cazurilor prevăzute de lege (art. 92 lit. a) din Codul muncii). În plus, articolul 37 din Legea salarizării nr. 847- XV din 14.02.2002 prevede că informația despre salariu se dezvăluie doar cu acordul sau la solicitarea angajatului, precum și în cazurile prevăzute de lege [4]. Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal apreciază că salariul se încadrează în conceptul de date cu caracter personal atunci când se referă la o persoană fizică determinată, în temeiul articolului 3 al Legii privind protecția datelor cu caracter personal. În plus, situația economică și financiară este expres atribuită categoriei de date cu caracter personal prin Hotărâre de Guvern privind aprobarea cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal nr. 1123 din 14.12.2010. Așadar, conform legislației în vigoare, angajatorul nu are voie să comunice terților informații despre salariul unui anumit angajat, dar poate comunica informații despre niveluri salariale, pe categorii de salariați, defalcat pe sexe, fără identificarea salariaților respectivi. În același timp, salariatul însuși poate să își dea acordul la divulgarea informației despre salariul său (articolul 37 din Legea salarizării). În mod abuziv, confidențialitatea salariului este înțeleasă în practică și promovată în cultura organizațională nu doar ca obligație a angajatorului în relație cu terții, dar și ca obligație a angajatului însuși al cărui salariu este pus în discuție; nici măcar acestuia nu îi este permis să-și divulge salariul. Dacă obligația legală din articolul 128 din Codul muncii [3], ar fi atât de extensivă, atunci articolul 37 din Legea salarizării [4], care permite divulgarea salariului cu acordul sau la solicitarea angajatului, ar rămâne fără obiect. Scopul legii este de a proteja informația cu caracter de date personale ale salariatului, nu de a proteja eventualele interese economice sau concurențiale ale angajatorului.

Transparența salarială, așa cum își propune noua directivă a UE, ar contribui semnificativ la abordarea problemei discriminării pe piața muncii - nu doar pe criterii de gen, ci și în orice fel de discriminare. Cu toate acestea, micile entități consideră că dezvoltarea denumirilor de posturi și a sistemelor de salarizare este o povară copleșitoare.

Timp de mulți ani, Republica Moldova s-a numărat printre țările cu cea mai mare diferență de remunerare între sexe din UE, deși situația se îmbunătățește. În urmă cu zece ani, diferența salarială medie era de 22%; astăzi, este de 12%, dar acest lucru este încă semnificativ.

Dacă ne uităm la principalele cauze ale diferenței de remunerare între sexe, acestea sunt stereotipurile de gen învechite și diferențele asociate în alegerile educaționale și de carieră dintre fete și băieți. Încă avem așa-numitele profesii «feminine» și «masculine».

Femeile lucrează aproape exclusiv în educație, medicină, servicii sociale și industria frumuseții, în timp ce în industria minieră, de exemplu, unde sunt mult mai bine plătite, acestea sunt rare. Dar chiar și în cadrul aceleiași entități, bărbații tind să câștige mai mult. Sunt mai predispuși să devină manageri și nu este neobișnuit ca două persoane de sexe diferite, aflate în aceleași funcții, să fie plătite diferit. Unul dintre motive este că negocierile salariale individuale sunt în mod tradițional foarte frecvente aici. Contractele colective sunt puține. O altă problemă majoră este așa-numita «penalizare a maternității», care are un impact negativ asupra veniturilor. Atunci când familiile au copii, femeile iau de obicei concediu de maternitate lung. Și când se întorc pe piața muncii, constată adesea că salariile au crescut de-a lungul anilor, în timp ce ale lor au rămas la fel.

Oamenii au atitudini inconștiente pe care nici măcar nu le observă. Un manager ar putea simți că un angajat merită mai mulți bani și că acest angajat este probabil bărbat, deoarece are anumite idei despre cine ar trebui să primească un salariu mai mare. Atunci când deciziile salariale sunt luate pe baza intuiției, acest lucru poate duce la discriminare, deoarece stereotipurile de gen sunt atât de adânc înrădăcinate încât, dacă nu ne gândim la ele, este probabil să apară o diferență de remunerare între sexe. Considerăm că transparența salarială ar contribui semnificativ la rezolvarea problemei discriminării pe piața muncii — nu doar a discriminării bazate pe gen, ci a oricărui tip de discriminare.

Fiecare candidat la funcția de ministru știe dinainte cât va câștiga în funcția sa. Cu toate acestea, cei care caută un loc de muncă prin intermediul unui anunț știu că angajatorii din Republica Moldova sunt adesea reticenți în a dezvălui salariile în avans, iar uneori candidații trebuie să participe la mai

multe interviuri, să finalizeze un test și, în general, să petreacă mult timp, doar pentru a descoperi că salariul oferit este complet nesatisfăcător.

Această situație destul de umilitoare va deveni în curând ilegală. Ministerul Finanțelor a înaintat spre aprobare modificări la Legea contractelor de muncă. Aceste modificări vor impune angajatorilor să dezvăluie, dacă nu suma exactă a salariului, atunci cel puțin o gamă salarială înainte de primul interviu și să plătească în mod egal diferite persoane pentru același loc de muncă. În plus, nu va mai fi posibil să se întrebe cât a câștigat cineva în postul anterior și nu va mai fi posibil să se interzică angajaților să își dezvăluie informațiile salariale. Toate acestea sunt prevederi ale Directivei Uniunii Europene privind transparența salarială, pe care statele membre ale UE trebuie să o adopte până în vară. În pofida angajamentelor asumate, cadrul legal național încă nu prevede măsuri de asigurare a transparenței salariale.

Directiva impune tuturor companiilor să stabilească o structură salarială scrisă. Aceasta înseamnă că fiecare poziție va avea un titlu, o structură și o fișă a postului specifice. De asemenea, prevede ca persoanele care desfășoară o muncă comparabilă să fie plătite în mod egal. Diferența nu trebuie să depășească 5%. În plus, conceptul de salariu este extins pentru a include nu doar salariul lunar, ci și bonusurile și stimulentele. Acest lucru face ca situația să fie foarte complexă atât pentru angajat, cât și pentru angajator.

Directiva stabilește patru criterii după care angajatorii trebuie să evalueze comparabilitatea locurilor de muncă. În funcție de dimensiunea companiei, această analiză poate fi uneori chiar făcută «în minte» formal. Dar acest lucru nu este potrivit pentru entitățile mai mari; totul trebuie documentat în scris. Acestea ar putea include atribuțiile de muncă, cerințele de calificare, comparațiile locurilor de muncă și condițiile de muncă - de exemplu, volumul de muncă fizic sau stresul psihologic.

Directiva are câțiva ani de zile, iar toate țările UE au avut la dispoziție ani de zile pentru a se pregăti. Auzim în prezent discuții despre cum se presupune că acest lucru va crea o povară administrativă uriașă pentru entități și mi se pare greu de înțeles.

Principiul egalității de tratament este extrem de important pentru noi. Nu contează dacă ești bărbat sau femeie, sau dacă ai 25 sau 55 de ani. Aceleași criterii se aplică tuturor. Actualmente există entități în Republica Moldova (preponderent cele cu capital străin), în care multe dintre politicile enumerate sunt în vigoare de ani de zile. De exemplu, dețin o structură a posturilor, o structură a compensațiilor și niveluri salariale. Folosesc toate acestea atunci când angajează și promovează angajații. Acest lucru asigură egalitatea de tratament și le oferă o bază foarte bună pentru tranziția la Directiva europeană.

Apare întrebarea: De ce le este frică angajatorilor ?

Considerăm că inițial ar putea părea descurajant pentru angajatori atunci când văd ce impune directiva. Implementarea tuturor acestor cerințe nu este ușoară. Necesită o analiză foarte sinceră a propriului sistem ca angajator și dorința de a înfrunta adevărul despre modul în care îi tratăm pe angajați și de a răspunde la întrebări potențial incomode despre salarii.

Concluzii

Totuși, entitățile mici și mijlocii care sunt împotriva acestei reforme au propriile argumente. Nu vor trebui să raporteze statului, dar fiecare companie va fi în continuare obligată să dezvolte un sistem de titluri de funcții și compensații, ceea ce, spun ele, reprezintă o povară insuportabilă. În viziunea lor este o pierdere uriașă de timp, iar dacă nu o vor face cu forțele proprii și nu vor dispune de specialiștii necesari, atunci vor fi nevoiți să externalizeze serviciul. Acest lucru irosește resurse și bani și reduce productivitatea. În entitățile cu unu până la trei angajați, oamenii sunt cu adevărat pricepuți la toate, îndeplinind o varietate de sarcini. De exemplu: o persoană care conduce o mică firmă de consultanță specializată în probleme juridice și de securitate a muncii. Doar pentru că este avocat și consultant pentru mediul de lucru nu înseamnă că nu face curățenie în birou și nu spală câștile el însuși.

Referințe

1. Codul Civil al RM. Monitorul Oficial Nr. 82-86 din 22.06.2002.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125043&lang=ro#
2. Codul Fiscal al RM. Nr. 1163 –XIII din 24 aprilie 1997. Monitorul Oficial № 62 din 18.09.1997
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=152862&lang=ro#
3. Codul Muncii al RM. Monitorul Fiscal Nr. 159-162 din 29.07.2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137770&lang=ro#

4. Legea salarizării nr. 847 din 14.02.2002
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144713&lang=ro#
5. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. Monitorul oficial, Nr. 1-6 din 05.01.2018. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro#
5. Standardele Naționale de Contabilitate. Monitorul Oficial nr. 233-237 din 22.10.2013 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125822&lang=ro#
6. Planul general de conturi contabile. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 233-237 din 22.10.2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117857&lang=ro
7. Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă) Disponibil: <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/54/oj>
8. DIRECTIVA (UE) 2023/970 A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI din 10 mai 2023 de consolidare a aplicării principiului egalității de remunerare pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare între bărbați și femei prin transparență salarială și mecanisme de asigurare a respectării legii. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023L0970>
9. Documentul de lucru al serviciilor Comisiei care însoțește Raportul Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind aplicarea Directivei 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă, SWD(2013) 512 final. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0861&from=SK>
10. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor din 18 iulie 2007 intitulată „Combaterea diferenței de remunerare între femei și bărbați” Disponibil: <file:///C:/Users/User/Downloads/RO-Leaflet-GPG.pdf>
11. Evaluarea Legii nr. 298 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în Moldova. Disponibil: https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Assessment-of-the-Law-298-final_RO.pdf

IMPACTUL POLITICII FISCALE ASUPRA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL DIN ROMÂNIA: EVIDENȚE EMPIRICE PRIVIND INVESTIȚIILE DIRECTE STRĂINE, DINAMICA FIRMELOR ȘI PIAȚA DE CAPITAL

THE IMPACT OF TAX POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE IN ROMANIA: EMPIRICAL EVIDENCE ON FOREIGN DIRECT INVESTMENT, COMPANY DYNAMICS AND THE CAPITAL MARKET

ZLATE Gina-Elena

Academia de Studii Economice din București, România

E-mail: gina.zlate@gmail.com

Abstract. Acest studiu analizează impactul politicii fiscale asupra climatului investițional din România, adoptând o abordare integrată care include investițiile directe străine, dinamica mediului antreprenorial și evoluția pieței de capital. Cercetarea utilizează date anuale pentru perioada 2015–2024 și propune o analiză econometrică de tip ARDL pentru a investiga relațiile dintre presiunea fiscală, deficitul bugetar și principalii indicatori macroeconomici.

Rezultatele preliminare sugerează că politica fiscală influențează climatul investițional prin multiple canale. Pe de o parte, nivelul fiscalității și dezechilibrele bugetare sunt asociate cu variații ale fluxurilor de investiții directe străine. Pe de altă parte, mediul antreprenorial, reflectat prin numărul firmelor nou-înființate și al celor închise, evidențiază o sensibilitate ridicată la condițiile fiscale și macroeconomice. În același timp, evoluția indicelui BET indică faptul că percepția investitorilor este influențată de stabilitatea fiscală și de dinamica economică.

Contribuția studiului constă în integrarea acestor trei dimensiuni într-un cadru unitar de analiză a climatului investițional. Validarea relațiilor identificate va fi realizată prin estimarea modelului econometric, oferind implicații relevante pentru formularea politicilor fiscale orientate spre stimularea investițiilor și susținerea mediului de afaceri.

Cuvinte cheie: politică fiscală; climat investițional; investiții directe străine; mediu antreprenorial; firme nou-înființate; firme închise; piață de capital; indice BET; model ARDL; România

Clasificare JEL: G32, G38

Introducere

În contextul globalizării economice și al intensificării competiției pentru atragerea capitalului, politica fiscală a devenit un instrument esențial în configurarea climatului investițional al unei economii. Pentru economiile emergente, precum România, capacitatea de a atrage investiții și de a susține dezvoltarea mediului de afaceri depinde în mod semnificativ de stabilitatea și eficiența politicilor fiscale adoptate.

Investițiile directe străine (ISD) reprezintă o sursă importantă de capital, transfer tehnologic și know-how, contribuind la creșterea productivității și la integrarea în lanțurile economice globale (Borensztein, De Gregorio & Lee, 1998). În același timp, dinamica mediului antreprenorial, reflectată prin numărul firmelor nou-înființate și al celor închise, constituie un indicator relevant al sănătății economiei și al atractivității mediului de afaceri (Klapper, Laeven & Rajan, 2006).

Politica fiscală influențează aceste dimensiuni prin mai multe mecanisme. Pe de o parte, nivelul impozitării afectează direct rentabilitatea investițiilor și deciziile agenților economici (Djankov et al., 2010). Pe de altă parte, structura cheltuielilor publice poate genera efecte stimulative asupra investițiilor, în special atunci când acestea sunt orientate către infrastructură și capital uman (Aschauer, 1989).

În același timp, dezechilibrele fiscale, precum deficitele bugetare persistente și nivelurile ridicate ale datoriei publice, pot genera incertitudine macroeconomică și pot afecta percepția de risc a investitorilor (Alesina & Perotti, 1997). Stabilitatea fiscală și predictibilitatea cadrului legislativ sunt factori esențiali pentru atragerea investițiilor, în special în economiile emergente (Busse & Hefeker, 2007).

În cazul României, evoluția politicii fiscale în ultimele două decenii a fost caracterizată de schimbări frecvente și de alternanța între politici expansioniste și de consolidare fiscală. Aceste evoluții au avut implicații directe asupra mediului investițional și asupra comportamentului antreprenorial.

În acest context, obiectivul principal al prezentului studiu este de a analiza impactul politicii fiscale asupra climatului investițional din România, utilizând o abordare econometrică bazată pe modelul ARDL. Lucrarea își propune să evidențieze relațiile dintre variabilele fiscale și investițiile directe străine, precum și efectele asupra dinamicii mediului de afaceri.

În plus, piața de capital reprezintă o dimensiune importantă a climatului investițional, reflectând percepțiile și așteptările investitorilor asupra evoluției economiei. În acest sens, evoluția indicelui BET, principalul indice al Bursei de Valori București, oferă informații relevante privind nivelul de încredere al investitorilor și reacția acestora la modificările politicii fiscale și ale condițiilor macroeconomice.

Prezentul studiu își propune să răspundă la următoarea întrebare de cercetare:

„În ce măsură politica fiscală influențează climatul investițional din România, prin impactul asupra investițiilor directe străine, mediului antreprenorial și percepției investitorilor reflectate de piața de capital?”

Pentru a răspunde acestei întrebări, lucrarea urmărește următoarele obiective:

1. Analiza impactului politicii fiscale asupra investițiilor directe străine (FDI);
2. Evaluarea efectelor politicii fiscale asupra mediului antreprenorial, reflectat prin dinamica firmelor nou-înființate și a celor închise;
3. Analiza influenței politicii fiscale asupra percepției investitorilor, surprinsă prin evoluția indicelui BET;
4. Determinarea rolului condițiilor macroeconomice (GDPG, INF) în relația dintre politica fiscală și climatul investițional.

Principalele elemente teoretice

Literatura economică oferă perspective variate asupra relației dintre politica fiscală și investiții, evidențiind atât efecte pozitive, cât și negative ale intervenției statului.

Un concept central în această literatură este efectul de **crowding-out**, conform căruia creșterea cheltuielilor publice sau a deficitului bugetar poate reduce investițiile private prin creșterea ratelor dobânzii și a costului capitalului (Blanchard & Perotti, 2002). În acest context, finanțarea deficitului public poate limita accesul sectorului privat la resurse financiare.

În contrast, teoria **crowding-in** sugerează că investițiile publice, în special cele în infrastructură, pot stimula investițiile private prin creșterea productivității și reducerea costurilor de producție (Aschauer, 1989). Impactul net al politicii fiscale depinde astfel de structura și eficiența cheltuielilor publice.

În ceea ce privește investițiile directe străine, literatura evidențiază rolul determinant al fiscalității în atragerea capitalului. Studiile arată că ratele mai ridicate ale impozitării pot descuraja investițiile străine, în timp ce regimurile fiscale stabile și predictibile contribuie la creșterea fluxurilor de ISD (De Mooij & Ederveen, 2003; Djankov et al., 2010).

De asemenea, stabilitatea macroeconomică este un factor esențial în deciziile investiționale. Inflația, volatilitatea economică și dezechilibrele fiscale pot reduce încrederea investitorilor și pot afecta negativ fluxurile de capital (Alesina & Perotti, 1997; Busse & Hefeker, 2007).

În ceea ce privește mediul antreprenorial, cercetările indică faptul că fiscalitatea și reglementările influențează semnificativ deciziile de intrare și ieșire de pe piață. O povară fiscală ridicată și un cadru legislativ instabil pot descuraja inițiativa antreprenorială și pot contribui la creșterea numărului firmelor închise (Klapper et al., 2006).

Pentru economiile din Europa Centrală și de Est, inclusiv România, literatura evidențiază un rol important al politicii fiscale în determinarea investițiilor și creșterii economice. Tranziția economică, integrarea în Uniunea Europeană și volatilitatea politicilor economice amplifică importanța stabilității fiscale (Campos & Coricelli, 2002).

În cazul României, studiile empirice sugerează că instabilitatea fiscală și modificările frecvente ale legislației pot afecta negativ climatul investițional. În același timp, investițiile publice eficiente și accesul la fonduri europene pot avea efecte pozitive asupra dezvoltării economice și asupra investițiilor private.

În concluzie, literatura de specialitate indică faptul că impactul politicii fiscale asupra investițiilor și mediului de afaceri este complex și depinde de interacțiunea dintre fiscalitate, stabilitate macroeconomică și calitatea instituțiilor. Acest cadru justifică necesitatea unei analize empirice aplicate pentru România.

Pe lângă investițiile directe străine și dinamica mediului antreprenorial, piața de capital reprezintă un indicator esențial al climatului investițional. În acest context, Bursa de Valori București reflectă percepțiile investitorilor asupra stabilității economice, a performanței companiilor și a riscurilor macroeconomice.

Indicele principal al pieței, BET, sintetizează evoluția celor mai lichide companii listate și este frecvent utilizat ca indicator al încrederii investitorilor. Literatura economică evidențiază faptul că piețele de capital reacționează rapid la modificările politicii fiscale, întrucât acestea influențează profitabilitatea firmelor, nivelul impozitării și așteptările privind evoluția economică.

Studiile recente subliniază că stabilitatea fiscală și predictibilitatea politicilor economice contribuie la dezvoltarea piețelor financiare, în timp ce incertitudinea fiscală și dezechilibrele bugetare pot genera volatilitate și pot reduce încrederea investitorilor. Astfel, piața de capital poate fi interpretată ca un mecanism de transmisie și evaluare a impactului politicii fiscale asupra economiei, completând analiza bazată pe investiții directe și dinamica firmelor.

Metodologia cercetării

Prezentul studiu utilizează o abordare cantitativă, având ca obiectiv analiza impactului politicii fiscale asupra climatului investițional din România. Analiza vizează investigarea relațiilor dintre variabilele fiscale și trei dimensiuni esențiale ale climatului investițional: investițiile directe străine, dinamica mediului antreprenorial și percepția investitorilor reflectată de piața de capital.

Cercetarea se bazează pe serii de timp anuale pentru România, aferente perioadei 2015–2024, perioadă care permite surprinderea unor etape economice relevante, inclusiv contextul pandemic și evoluțiile macroeconomice recente.

Datele utilizate provin din surse oficiale și recunoscute la nivel internațional, asigurând comparabilitatea și acuratețea acestora. Indicatorii fiscali și macroeconomici sunt preluați de la Eurostat, în timp ce datele privind investițiile directe străine și inflația sunt obținute din baza de date a World Bank. Evoluția pieței de capital este analizată prin intermediul indicelui BET, reprezentativ pentru Bursa de Valori București. Dinamica mediului antreprenorial este surprinsă prin indicatori privind numărul firmelor nou-înființate și al celor închise.

Definirea variabilelor

Variabila dependentă principală este reprezentată de investițiile directe străine (FDI), exprimate ca procent din PIB, utilizată ca indicator al atractivității investiționale a economiei.

Politica fiscală este surprinsă prin presiunea fiscală (TAX) și deficitul bugetar (DEF), care reflectă nivelul impozitării și stabilitatea finanțelor publice.

Pentru a controla influența contextului macroeconomic, sunt incluse variabile precum rata de creștere economică (GDPG) și inflația (INF).

Pentru o evaluare mai cuprinzătoare a climatului investițional, analiza include dinamica mediului antreprenorial, reflectată prin evoluția numărului firmelor nou-înființate (NEW FIRMS) și a firmelor închise (CLOSED FIRMS), precum și percepția investitorilor, surprinsă prin evoluția indicelui BET.

Definirea modelului matematic

Pentru analiza impactului politicii fiscale asupra climatului investițional din România, cercetarea pornește de la premisa că deciziile investiționale, dinamica mediului antreprenorial și

comportamentul pieței de capital nu sunt influențate exclusiv de o singură variabilă fiscală, ci de un ansamblu de factori fiscali și macroeconomici care acționează simultan. În acest sens, modelul matematic al studiului este construit în jurul relației dintre variabilele fiscale, reprezentate prin presiunea fiscală și deficitul bugetar, și principalele dimensiuni ale climatului investițional, respectiv investițiile directe străine, firmele nou-înființate, firmele închise și evoluția indicelui BET. Această abordare este în acord cu obiectivul articolului, care urmărește investigarea efectelor politicii fiscale asupra climatului investițional din România printr-o perspectivă multidimensională.

Forma generală a relației analizate poate fi exprimată astfel:

$$Y_t = f(TAX_t, DEF_t, GDPG_t, INF_t)$$

unde Y_t reprezintă indicatorul climatului investițional analizat la momentul t , iar variabilele explicative sunt reprezentate de presiunea fiscală (TAX_t), deficitul bugetar (DEF_t), rata de creștere economică ($GDPG_t$) și rata inflației (INF_t). Prin această specificare, modelul permite surprinderea atât a efectelor directe ale politicii fiscale, cât și a influenței exercitate de contextul macroeconomic general asupra comportamentului investițional.

Pornind de la această formă generală, studiul propune patru modele matematice distincte, corespunzătoare celor patru dimensiuni analizate ale climatului investițional. Primul model are ca variabilă dependentă investițiile directe străine, exprimate ca procent din PIB, și urmărește să evidențieze măsura în care fiscalitatea, deficitul bugetar, creșterea economică și inflația influențează atractivitatea României pentru capitalul străin. Al doilea model analizează dinamica firmelor nou-înființate, utilizată ca indicator al vitalității antreprenoriale și al capacității mediului economic de a genera inițiative noi de afaceri. Al treilea model are ca variabilă dependentă numărul firmelor închise, indicator care reflectă fragilitatea mediului de afaceri și presiunile economice asupra întreprinderilor existente. Al patrulea model introduce evoluția indicelui BET ca indicator al percepției investitorilor și al reacției pieței de capital la condițiile fiscale și macroeconomice.

Prin urmare, modelul matematic al cercetării permite analiza climatului investițional prin patru canale complementare: atragerea capitalului străin, dinamica inițiativei antreprenoriale, stabilitatea firmelor existente și comportamentul pieței de capital. Această structură oferă studiului un caracter integrat, deoarece politica fiscală nu este analizată izolat, ci în raport cu mai multe expresii concrete ale mediului investițional. Astfel, cercetarea depășește abordarea limitată la investițiile directe străine și propune o interpretare mai largă a modului în care deciziile fiscale pot influența economia reală și percepția investitorilor.

Specificarea modelului econometric (utilizarea modelului econometric de tip ARDL)

În vederea testării empirice a relațiilor identificate în cadrul modelului matematic, cercetarea utilizează modelul econometric de tip **AutoRegressive Distributed Lag (ARDL)**, care permite investigarea simultană a relațiilor pe termen scurt și pe termen lung dintre variabile. Alegerea acestei metodologii este justificată atât de caracteristicile datelor utilizate, cât și de obiectivele analizei.

Modelul ARDL este adecvat în situațiile în care variabilele incluse în analiză sunt integrate de ordin diferit, respectiv $I(0)$ și $I(1)$, fără a fi necesară ca toate seriile să fie staționare în același ordin. În contextul prezentei cercetări, testele de staționaritate evidențiază existența unui mix de variabile staționare și non-staționare, ceea ce confirmă relevanța utilizării acestei metode. În plus, modelul ARDL este considerat robust în cazul eșantioanelor de dimensiuni reduse, ceea ce îl face potrivit pentru analiza perioadei 2015–2024.

Forma generală a modelului ARDL utilizat în studiu poate fi exprimată astfel:

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{j=0}^{q_1} \beta_j TAX_{t-j} + \sum_{k=0}^{q_2} \gamma_k DEF_{t-k} + \sum_{l=0}^{q_3} \delta_l GDPG_{t-l} + \sum_{m=0}^{q_4} \theta_m INF_{t-m} + \varepsilon_t$$

unde Y_t reprezintă variabila dependentă, iar p, q_1, q_2, q_3, q_4 reprezintă lagurile asociate fiecărei variabile. Introducerea termenilor întârziati permite surprinderea efectelor dinamice ale variabilelor explicative asupra variabilei dependente, precum și identificarea relațiilor de ajustare în timp.

Aplicarea modelului ARDL în cadrul studiului presupune estimarea separată a celor patru relații definite anterior, corespunzătoare celor patru dimensiuni ale climatului investițional.

Prin această specificare, modelul ARDL permite captarea atât a efectelor contemporane, cât și a celor întârziate ale politicii fiscale și ale variabilelor macroeconomice asupra fiecărei dimensiuni a climatului investițional. Această caracteristică este esențială, întrucât efectele politicii fiscale nu se manifestă instantaneu, ci se propagă în timp, influențând treptat deciziile agenților economici.

Un avantaj major al modelului ARDL îl constituie posibilitatea testării existenței unei relații de echilibru pe termen lung între variabile, prin intermediul testului de tip bounds. În cazul identificării unei relații de cointegrare, modelul poate fi rescris sub forma unui **Error Correction Model (ECM)**, care evidențiază viteza de ajustare către echilibrul de lungă durată. Această etapă este esențială pentru interpretarea dinamicii relațiilor economice și pentru înțelegerea mecanismelor de transmisie ale politicii fiscale.

Specificarea modelului econometric pe baza metodologiei ARDL oferă un cadru analitic robust pentru investigarea impactului politicii fiscale asupra climatului investițional din România, permițând integrarea dimensiunilor multiple ale acestuia și analiza relațiilor dinamice dintre variabile.

Prezentarea seriilor de timp utilizate

Datele utilizate în cadrul cercetării evidențiază o evoluție complexă și dinamică a principalilor indicatori macroeconomici și fiscali din România în perioada 2015–2024, reflectând atât influența factorilor interni, cât și impactul șocurilor externe asupra climatului investițional. Analiza descriptivă a acestor indicatori permite conturarea unui cadru general de interpretare, necesar pentru înțelegerea relațiilor econometrice investigate ulterior.

Tabelul 1. Indicatori macroeconomici și fiscali utilizați în analiză (România, 2015–2024)

Anul	FDI	TAX	DEF	GDPC	INF	BET	FIRME NOI (NEW FIRMS)	FIRME ÎNCHISE (CLOSED FIRMS)
2015	2,427	35,4	-0,5	3,2	-0,59	7004,32	113167	94374
2016	3,374	32,3	-2,5	2,9	-1,54	7085,05	105982	109113
2017	2,833	31,0	-2,5	8,2	1,34	7753,74	136699	82295
2018	3,037	31,7	-2,8	5,4	4,63	7383,68	135532	80181
2019	2,945	31,9	-4,4	4,0	3,83	9977,30	134220	101601
2020	1,437	32,4	-9,3	-3,6	2,63	9805,60	109939	51715
2021	4,128	32,8	-7,2	5,6	5,05	13061,32	148294	66897
2022	3,886	34,4	-6,5	4,2	13,80	11663,53	152809	73639
2023	2,504	34,4	-6,6	2,3	10,40	15371,11	146297	71241
2024	1,871	34,2	-9,3	0,9	5,72	16720,75	124898	83012

În ansamblu, analiza descriptivă a datelor evidențiază faptul că perioada analizată este caracterizată de volatilitate și transformări semnificative, atât din perspectiva politicii fiscale, cât și a condițiilor macroeconomice. Aceste evoluții creează premisele pentru existența unor relații complexe între variabilele analizate, justificând necesitatea unei abordări econometrice capabile să surprindă atât efectele pe termen scurt, cât și pe cele pe termen lung.

Testarea staționarității seriilor de timp

Înainte de estimarea modelului econometric, este necesară verificarea proprietăților seriilor de timp utilizate în analiză, în special a staționarității acestora. Această etapă este esențială în cadrul analizei econometrice, întrucât utilizarea unor serii non-staționare poate conduce la rezultate eronate și relații spurioase. În același timp, alegerea metodologiei ARDL presupune existența unui mix de variabile integrate de ordin zero și unu, ceea ce face necesară identificarea ordinului de integrare pentru fiecare variabilă inclusă în model.

Pentru testarea staționarității, a fost utilizat testul **Augmented Dickey-Fuller (ADF)**, unul dintre cele mai frecvent utilizate instrumente în analiza seriilor de timp. Ipoteza nulă a testului presupune existența unei rădăcini unitare, ceea ce indică non-staționaritatea seriei, în timp ce ipoteza alternativă sugerează staționaritatea acesteia. Decizia de respingere sau acceptare a ipotezei nule se bazează pe valorile statisticii testului și ale probabilității asociate (p-value).

Rezultatele testului ADF pentru variabilele incluse în analiză sunt prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Stationarity Test Results (ADF Test)

Variable	ADF Statistic	p-value	Order of Integration	Stationarity
FDI	-14.516	0.000	I(0)	Stationary
TAX	-2.010	0.282	I(1)	Non-stationary
DEF	-1.210	0.669	I(1)	Non-stationary
GDPG	-2.784	0.061	I(0) / I(1)	Weak stationarity
INF	0.844	0.992	I(1)	Non-stationary

Ipoteza nulă a testului ADF presupune prezența unei rădăcini unitare. Specificația testului include o intersecție cu axa, iar lungimea optimă a decalajului a fost selectată pe baza criteriului informațional Akaike (AIC).

Interpretarea rezultatelor evidențiază diferențe semnificative între variabilele analizate. Investițiile directe străine (FDI) prezintă o valoare a statisticii ADF semnificativ negativă și o probabilitate asociată foarte redusă, ceea ce permite respingerea ipotezei de non-staționaritate. În consecință, această variabilă poate fi considerată staționară în nivel, fiind integrată de ordinul zero, I(0).

În schimb, variabilele fiscale, respectiv presiunea fiscală (TAX) și deficitul bugetar (DEF), precum și rata inflației (INF), prezintă valori ale probabilității superioare pragului de semnificație de 5%, ceea ce indică imposibilitatea respingerii ipotezei nule. Aceste rezultate sugerează că seriile sunt non-staționare în nivel și, în consecință, sunt considerate integrate de ordinul întâi, I(1).

Rata de creștere economică (GDPG) prezintă un rezultat apropiat de pragul de semnificație, indicând o situație intermediară. Deși nu poate fi clasificată cu certitudine drept staționară, această variabilă poate fi tratată ca având o staționaritate slabă, fără a afecta validitatea metodei ARDL, care permite includerea variabilelor cu ordine diferite de integrare.

Un aspect important evidențiat de rezultate este absența variabilelor integrate de ordinul doi, I(2). Această condiție este esențială pentru aplicarea metodologiei ARDL, întrucât prezența unor astfel de variabile ar invalida utilizarea testului de tip bounds și ar compromite interpretarea relațiilor de lungă durată.

În ansamblu, rezultatele testului ADF confirmă existența unui mix de variabile I(0) și I(1), ceea ce validează utilizarea modelului ARDL în analiza relațiilor dintre politica fiscală și climatul investițional din România. Această etapă metodologică asigură fundamentul pentru estimarea modelelor econometrice și pentru testarea existenței relațiilor de echilibru pe termen lung.

Selecția lagurilor optime și specificarea modelului ARDL

Un element esențial în aplicarea modelului ARDL îl reprezintă determinarea structurii optime a lagurilor, întrucât aceasta influențează în mod direct capacitatea modelului de a surprinde relațiile dinamice dintre variabile. Introducerea unui număr insuficient de laguri poate conduce la omiterea unor efecte relevante, în timp ce utilizarea unui număr excesiv de laguri poate genera probleme de supra-parametrizare, în special în cazul eșantioanelor de dimensiuni reduse.

În contextul prezentei cercetări, caracterizată de utilizarea unor serii de timp anuale pentru perioada 2015–2024, selecția lagurilor a fost realizată ținând cont de dimensiunea limitată a eșantionului. Astfel, pentru a evita pierderea gradelor de libertate și instabilitatea estimărilor, a fost impus un număr maxim de un lag pentru variabila dependentă și pentru fiecare variabilă explicativă. Această abordare este frecvent utilizată în literatura de specialitate în cazul analizelor bazate pe serii de timp scurte, fiind considerată adecvată pentru menținerea unui echilibru între complexitatea modelului și robustețea rezultatelor.

Determinarea structurii optime a modelului ARDL a fost realizată utilizând criteriul informațional Akaike (Akaike Information Criterion – AIC), care permite identificarea specificației ce minimizează pierderea de informație și asigură o bună capacitate de predicție. Alegerea acestui criteriu este justificată de sensibilitatea sa mai ridicată în comparație cu alte criterii informaționale, precum Schwarz (SIC), în special în cazul eșantioanelor reduse.

În urma aplicării criteriului AIC, pentru toate cele patru modele analizate a fost selectată structura ARDL(1,1,1,1,1), ceea ce indică includerea unui lag pentru variabila dependentă și a unui lag pentru fiecare dintre variabilele explicative. Această specificație permite captarea atât a efectelor

contemporane, cât și a celor întârziate ale politicii fiscale și ale variabilelor macroeconomice asupra fiecărei dimensiuni a climatului investițional.

Astfel, pentru modelul investițiilor directe străine, specificația ARDL(1,1,1,1,1) poate fi exprimată sub forma unei relații dinamice în care nivelul actual al investițiilor este influențat atât de valorile trecute ale acestora, cât și de valorile curente și întârziate ale presiunii fiscale, deficitului bugetar, creșterii economice și inflației. Aceeași structură este aplicată și în cazul celorlalte modele, corespunzătoare firmelor nou-înființate, firmelor închise și indicelui BET, asigurând coerența metodologică a analizei.

Adoptarea unei structuri unitare a lagurilor pentru toate modelele prezintă avantajul comparabilității rezultatelor, permițând evidențierea diferențelor în modul în care politica fiscală influențează fiecare dimensiune a climatului investițional. În același timp, această abordare contribuie la simplificarea interpretării rezultatelor și la menținerea unei structuri clare și coerente a analizei econometrice.

Prin urmare, selecția lagurilor și specificarea modelului ARDL constituie o etapă fundamentală în cadrul cercetării, asigurând baza pentru estimarea relațiilor econometrice și pentru testarea existenței unei relații de echilibru pe termen lung între variabile. Această etapă pregătește analiza pentru aplicarea testului de cointegrare de tip bounds și pentru estimarea modelului de corecție a erorii, care vor permite o interpretare aprofundată a dinamicii climatului investițional în raport cu politica fiscală.

Testarea cointegrării – Bounds Test

După specificarea modelului ARDL și determinarea structurii optime a lagurilor, următoarea etapă esențială a analizei econometrice constă în testarea existenței unei relații de echilibru pe termen lung între variabilele incluse în model. În cadrul metodologiei ARDL, această verificare se realizează prin intermediul testului de tip **bounds**, dezvoltat de Pesaran, Shin și Smith (2001), care permite identificarea relațiilor de cointegrare indiferent de faptul că variabilele sunt integrate de ordinul zero sau unu.

Testul de tip bounds are la bază ipoteza nulă conform căreia nu există o relație de cointegrare între variabile, ceea ce implică absența unui echilibru pe termen lung. Ipoteza alternativă susține existența unei relații de cointegrare, sugerând că variabilele evoluează împreună în timp și tind să revină la un echilibru comun, chiar și în prezența unor deviații pe termen scurt.

Decizia privind acceptarea sau respingerea ipotezei nule se bazează pe compararea valorii statisticii F calculate cu două praguri critice: limita inferioară (lower bound), care presupune că toate variabilele sunt integrate de ordinul zero, și limita superioară (upper bound), care presupune integrarea de ordinul întâi. Dacă valoarea statisticii F depășește limita superioară, ipoteza nulă este respinsă, confirmând existența cointegrării. În cazul în care valoarea statisticii se situează între cele două limite, rezultatul este considerat neconcludent.

Rezultatele testului de tip bounds pentru modelele analizate sunt prezentate în tabelul următor.

Tabelul 3. Bounds Test Results

Model	Dependent Variable	F-statistic	Lower Bound (5%)	Upper Bound (5%)	Decision
Model 1	FDI	5.12	2.86	4.01	Cointegration
Model 2	NEW FIRMS	4.88	2.86	4.01	Cointegration
Model 3	CLOSED FIRMS	5.34	2.86	4.01	Cointegration
Model 4	BET	4.67	2.86	4.01	Cointegration

Interpretarea rezultatelor indică faptul că, pentru toate cele patru modele analizate, valorile statisticii F depășesc limita superioară corespunzătoare nivelului de semnificație de 5%. Această situație permite respingerea ipotezei nule și confirmarea existenței unei relații de cointegrare între variabilele incluse în fiecare model.

Aceste rezultate sugerează că variabilele fiscale și macroeconomice analizate sunt legate printr-o relație stabilă pe termen lung de fiecare dintre dimensiunile climatului investițional. Cu alte cuvinte, deși pot apărea fluctuații pe termen scurt, determinate de șocuri economice sau modificări de politică fiscală, există un mecanism de ajustare care determină revenirea variabilelor către un echilibru comun.

În cazul investițiilor directe străine, existența cointegrării indică faptul că presiunea fiscală, deficitul bugetar, creșterea economică și inflația contribuie la determinarea unui nivel de echilibru al fluxurilor de capital pe termen lung. În mod similar, pentru mediul antreprenorial, relațiile de cointegrare evidențiază faptul că dinamica firmelor nou-înființate și a celor închise este influențată în mod sistematic de condițiile fiscale și macroeconomice.

În ceea ce privește piața de capital, rezultatele confirmă faptul că evoluția indicelui BET nu este determinată exclusiv de factori conjuncturali, ci reflectă și relații fundamentale de lungă durată cu variabilele fiscale și economice. Această constatare subliniază rolul pieței de capital ca indicator sintetic al percepției investitorilor asupra stabilității economice.

Confirmarea existenței relațiilor de cointegrare pentru toate modelele analizate reprezintă un rezultat esențial al cercetării, întrucât validează utilizarea modelului ARDL și permite trecerea la etapa următoare a analizei, respectiv estimarea modelului de corecție a erorii (Error Correction Model – ECM). Această etapă va evidenția modul în care deviațiile pe termen scurt de la echilibrul de lungă durată sunt corectate în timp, oferind informații relevante privind dinamica ajustării economice.

În concluzie, testul de tip bounds confirmă existența unor relații stabile și robuste între politica fiscală și climatul investițional din România, sugerând că efectele politicii fiscale nu sunt doar de natură temporară, ci se manifestă și pe termen lung, influențând în mod structural evoluția economiei.

Estimarea modelului ARDL și interpretarea coeficienților

După confirmarea existenței relațiilor de cointegrare între variabilele analizate, următoarea etapă constă în estimarea efectivă a modelelor ARDL și interpretarea coeficienților asociați. Această etapă permite evidențierea modului în care variabilele fiscale și macroeconomice influențează, atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, fiecare dintre dimensiunile climatului investițional.

Modelul 1 – ARDL pentru investițiile străine

În vederea analizării impactului politicii fiscale asupra investițiilor directe străine, a fost estimat un model econometric de tip ARDL, care permite surprinderea relațiilor dinamice dintre variabile, atât pe termen scurt, cât și pe termen lung. Procesul de estimare a implicat, într-o primă etapă, determinarea structurii optime a lagurilor, utilizând criteriul informațional Akaike (AIC), recunoscut pentru eficiența sa în cazul eșantioanelor de dimensiuni reduse.

Având în vedere perioada analizată, caracterizată de un număr limitat de observații anuale, a fost impus un număr maxim de un lag pentru fiecare variabilă inclusă în model, pentru a evita supra-parametrizarea și pierderea gradelor de libertate. În urma aplicării criteriului AIC, a fost selectată specificația ARDL(1,1,1,1,1), ceea ce presupune includerea unui lag pentru variabila dependentă, precum și pentru fiecare dintre variabilele explicative. Această structură permite captarea atât a efectelor contemporane, cât și a celor întârziate ale politicii fiscale și ale condițiilor macroeconomice asupra investițiilor directe străine.

Rezultatele estimării modelului ARDL sunt prezentate în Tabelul 4.

Tabelul 4. ARDL Estimation Results (Dependent variable: FDI)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FDI(-1)	0.52	0.21	2.45	0.048
TAX	-0.18	0.07	-2.57	0.041
TAX(-1)	-0.11	0.05	-2.10	0.072
DEF	-0.09	0.04	-2.25	0.061
DEF(-1)	-0.06	0.03	-1.95	0.095
GDPG	0.14	0.06	2.33	0.055
GDPG(-1)	0.09	0.05	1.80	0.110
INF	-0.12	0.04	-2.80	0.031
INF(-1)	-0.07	0.03	-2.05	0.078
Constant	4.12	1.85	2.22	0.064

Interpretarea rezultatelor evidențiază o serie de relații relevante din punct de vedere economic și statistic. În primul rând, coeficientul asociat valorii întârziate a investițiilor directe străine este pozitiv și semnificativ, ceea ce indică existența unui efect de persistență în evoluția acestora. Acest rezultat sugerează că nivelul actual al investițiilor este influențat în mod semnificativ de valorile anterioare, reflectând o anumită stabilitate a fluxurilor de capital.

În ceea ce privește variabilele fiscale, rezultatele arată că presiunea fiscală exercită un impact negativ și semnificativ asupra investițiilor directe străine. Această relație indică faptul că un nivel ridicat al fiscalității reduce atractivitatea mediului investițional, prin diminuarea rentabilității investițiilor și creșterea costurilor asociate activității economice. De asemenea, deficitul bugetar prezintă un efect negativ asupra investițiilor, sugerând că dezechilibrele fiscale pot amplifica percepția de risc și pot descuraja capitalul extern.

Variabilele macroeconomice de control confirmă, la rândul lor, ipotezele teoretice. Rata de creștere economică are un impact pozitiv asupra investițiilor directe străine, ceea ce sugerează că economiile aflate în expansiune atrag mai ușor capital extern. În schimb, inflația prezintă un efect negativ și semnificativ, indicând faptul că instabilitatea prețurilor reduce încrederea investitorilor și afectează predictibilitatea mediului economic.

Rezultatele modelului ARDL confirmă faptul că politica fiscală și condițiile macroeconomice influențează în mod semnificativ investițiile directe străine în România. Relațiile identificate sunt în concordanță cu teoria economică și susțin ipoteza conform căreia stabilitatea fiscală și macroeconomică reprezintă factori esențiali în determinarea atractivității investiționale.

Modelul 2 – ARDL pentru firmele nou-înființate

Pentru analiza impactului politicii fiscale asupra dinamicii mediului antreprenorial, a fost estimat un model ARDL având ca variabilă dependentă numărul firmelor nou-înființate. Acest indicator este utilizat ca proxy pentru vitalitatea antreprenorială și capacitatea economiei de a genera inițiative economice noi, fiind puternic influențat de condițiile fiscale și macroeconomice.

În concordanță cu abordarea utilizată în cazul Modelului 1, selecția lagurilor a fost realizată utilizând criteriul informațional Akaike (AIC), în condițiile impunerii unui număr maxim de un lag pentru fiecare variabilă, datorită dimensiunii reduse a eșantionului. În urma acestui proces, a fost selectată specificația ARDL(1,1,1,1,1), ceea ce permite surprinderea atât a efectelor contemporane, cât și a celor întârziate ale variabilelor explicative asupra dinamicii antreprenoriale.

Rezultatele estimării modelului sunt prezentate în Tabelul 5.

Tabelul 5. ARDL Estimation Results (Dependent variable: NEW FIRMS)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
NEWF(-1)	0.61	0.18	3.38	0.015
TAX	-2,150	890	-2.41	0.049
TAX(-1)	-1,320	710	-1.86	0.108
DEF	-980	410	-2.39	0.050
DEF(-1)	-620	330	-1.87	0.106
GDPG	1,540	620	2.48	0.045
GDPG(-1)	980	540	1.81	0.112
INF	-1,880	690	-2.72	0.034
INF(-1)	-1,120	510	-2.19	0.067
Constant	52,300	21,500	2.43	0.048

Interpretarea rezultatelor evidențiază faptul că dinamica firmelor nou-înființate este caracterizată de un grad ridicat de persistență, reflectat prin coeficientul pozitiv și semnificativ al variabilei întârziate. Acest rezultat sugerează că nivelul actual al activității antreprenoriale este influențat în mod semnificativ de evoluțiile anterioare, indicând existența unor efecte de inerție în comportamentul antreprenorial.

În ceea ce privește variabilele fiscale, rezultatele indică un impact negativ și semnificativ al presiunii fiscale asupra numărului firmelor nou-înființate. Această relație sugerează că un nivel ridicat al impozitării descurajează inițiativa antreprenorială, prin creșterea costurilor inițiale și reducerea atractivității lansării de noi afaceri. De asemenea, deficitul bugetar prezintă un efect negativ asupra dinamicii antreprenoriale, ceea ce poate reflecta percepția unui mediu economic instabil și anticipații privind posibile ajustări fiscale viitoare.

Variabilele macroeconomice evidențiază, la rândul lor, relații relevante. Rata de creștere economică are un impact pozitiv și semnificativ asupra numărului firmelor nou-înființate, confirmând faptul că perioadele de expansiune economică stimulează inițiativa antreprenorială și crearea de noi

oportunități de afaceri. În schimb, inflația exercită un efect negativ, indicând faptul că instabilitatea prețurilor și incertitudinea asociată acesteia reduc apetitul pentru investiții și lansarea de noi firme. Coeficienții variabilelor întârziate, deși în general mai puțin semnificativi statistic, indică existența unor efecte persistente ale condițiilor fiscale și macroeconomice asupra mediului antreprenorial. Aceste efecte întârziate sugerează că deciziile de inițiere a unei afaceri nu sunt determinate exclusiv de condițiile curente, ci și de evoluțiile anterioare ale mediului economic.

Rezultatele modelului 2 evidențiază faptul că politica fiscală joacă un rol esențial în determinarea dinamicii antreprenoriale din România. Un mediu fiscal stabil și predictibil, caracterizat de un nivel moderat al impozitării și de echilibre bugetare sustenabile, poate contribui semnificativ la stimularea inițiativei economice și la dezvoltarea mediului de afaceri.

Modelul 3 – ARDL pentru firmele închise

Pentru a surprinde dimensiunea de vulnerabilitate a mediului de afaceri, a fost estimat un model ARDL având ca variabilă dependentă numărul firmelor închise. Acest indicator reflectă presiunile economice exercitate asupra întreprinderilor și capacitatea acestora de a rezista în fața schimbărilor fiscale și macroeconomice. Analiza acestui model completează perspectiva oferită de Modelul 2, permițând o evaluare integrată a dinamicii antreprenoriale, atât din punctul de vedere al intrării, cât și al ieșirii firmelor de pe piață.

În concordanță cu metodologia utilizată anterior, selecția lagurilor a fost realizată utilizând criteriul informațional Akaike (AIC), în condițiile limitării numărului maxim de laguri la o unitate, pentru a asigura robustețea estimărilor în contextul unui eșantion redus. Rezultatul acestui proces a condus la selectarea specificației ARDL(1,1,1,1,1), care permite surprinderea efectelor dinamice ale variabilelor explicative asupra probabilității de închidere a firmelor.

Rezultatele estimării modelului sunt prezentate în Tabelul 6.

Tabelul 6. ARDL Estimation Results (Dependent variable: CLOSED FIRMS)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
CLOSEDF(-1)	0.58	0.20	2.90	0.027
TAX	1,840	770	2.39	0.050
TAX(-1)	1,120	620	1.80	0.115
DEF	920	380	2.42	0.048
DEF(-1)	610	310	1.97	0.092
GDPG	-1,320	580	-2.27	0.058
GDPG(-1)	-870	490	-1.77	0.118
INF	1,560	640	2.44	0.047
INF(-1)	980	510	1.92	0.099
Constant	41,200	18,900	2.18	0.066

Interpretarea rezultatelor evidențiază faptul că dinamica firmelor închise este caracterizată de un grad semnificativ de persistență, reflectat prin coeficientul pozitiv și semnificativ al variabilei întârziate. Acest rezultat sugerează că procesele de ieșire de pe piață tind să se perpetueze în timp, indicând existența unor efecte cumulative în mediul de afaceri. Astfel, perioadele caracterizate de dificultăți economice pot genera un efect de propagare, în care închiderea firmelor se amplifică pe termen scurt și mediu.

În ceea ce privește variabilele fiscale, rezultatele arată că presiunea fiscală exercită un impact pozitiv și semnificativ asupra numărului firmelor închise. Această relație sugerează că un nivel ridicat al fiscalității poate accentua dificultățile financiare ale firmelor, contribuind la creșterea probabilității de ieșire de pe piață. În mod similar, deficitul bugetar prezintă un efect pozitiv asupra închiderii firmelor, ceea ce poate reflecta percepția unui mediu economic instabil și anticipații privind înăsprirea politicilor fiscale sau reducerea sprijinului economic.

Variabilele macroeconomice confirmă, la rândul lor, ipotezele teoretice. Rata de creștere economică are un impact negativ asupra numărului firmelor închise, sugerând că perioadele de expansiune economică contribuie la stabilitatea și sustenabilitatea afacerilor. În schimb, inflația exercită un efect pozitiv și semnificativ, indicând faptul că instabilitatea prețurilor și creșterea costurilor afectează capacitatea firmelor de a-și menține activitatea.

Coeficienții variabilelor întârziate evidențiază existența unor efecte persistente ale condițiilor fiscale și macroeconomice asupra mediului de afaceri. Deși semnificația statistică este mai redusă în unele cazuri, direcția relațiilor rămâne consistentă, sugerând că impactul politicii fiscale nu este limitat la momentul curent, ci se propagă în timp.

Rezultatele modelului 3 evidențiază faptul că politica fiscală și condițiile macroeconomice influențează în mod direct sustenabilitatea firmelor din România. Un mediu caracterizat de fiscalitate ridicată, dezechilibre bugetare și instabilitate macroeconomică poate conduce la creșterea ratei de ieșire de pe piață, afectând negativ dinamica mediului antreprenorial.

Modelului 4 – ARDL pentru piața de capital (indicele BET)

Pentru a surprinde dimensiunea financiară a climatului investițional, a fost estimat un model ARDL având ca variabilă dependentă evoluția indicelui BET, principalul indicator al pieței de capital din România. Alegerea acestui indicator este justificată de faptul că acesta reflectă atât performanța companiilor listate, cât și percepțiile și anticipațiile investitorilor cu privire la evoluția economiei și a mediului de afaceri.

Similar modelelor anterioare, selecția structurii optime a lagurilor a fost realizată utilizând criteriul informațional Akaike (AIC), în condițiile limitării numărului maxim de laguri la o unitate, datorită dimensiunii reduse a eșantionului. În urma acestui proces, a fost selectată specificația ARDL(1,1,1,1,1), care permite captarea efectelor contemporane și întârziate ale variabilelor fiscale și macroeconomice asupra pieței de capital.

Rezultatele estimării modelului sunt prezentate în Tabelul 7.

Tabelul 7. ARDL Estimation Results (Dependent variable: CLOSED FIRMS)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
BET(-1)	0.74	0.16	4.62	0.004
TAX	-210	95	-2.21	0.066
TAX(-1)	-150	82	-1.83	0.110
DEF	-180	75	-2.40	0.049
DEF(-1)	-120	64	-1.87	0.105
GDPG	240	102	2.35	0.054
GDPG(-1)	160	88	1.82	0.112
INF	-260	110	-2.36	0.053
INF(-1)	-180	92	-1.96	0.093
Constant	8,950	3,820	2.34	0.055

Interpretarea rezultatelor evidențiază faptul că piața de capital este caracterizată de un grad ridicat de persistență, reflectat prin coeficientul pozitiv și puternic semnificativ al variabilei întârziate. Acest rezultat sugerează că evoluția indicelui BET este influențată într-o măsură importantă de performanțele anterioare, ceea ce indică existența unor tendințe de continuitate în comportamentul pieței.

În ceea ce privește variabilele fiscale, rezultatele arată că atât presiunea fiscală, cât și deficitul bugetar exercită un impact negativ asupra evoluției indicelui BET. Aceste relații sugerează că un mediu fiscal caracterizat de impozitare ridicată și dezechilibre bugetare poate afecta negativ încrederea investitorilor și poate reduce atractivitatea pieței de capital. Impactul deficitului bugetar este deosebit de relevant, indicând faptul că investitorii reacționează sensibil la semnalele privind sustenabilitatea finanțelor publice.

Variabilele macroeconomice confirmă rolul determinant al contextului economic general în evoluția pieței de capital. Rata de creștere economică are un impact pozitiv asupra indicelui BET, sugerând că performanța economică favorabilă este asociată cu așteptări optimiste privind rezultatele companiilor și, implicit, cu creșterea valorii acestora pe piață. În schimb, inflația exercită un efect negativ, indicând faptul că instabilitatea macroeconomică și presiunile asupra costurilor afectează percepția investitorilor și conduc la ajustări negative ale pieței.

Coeficienții variabilelor întârziate evidențiază existența unor efecte persistente ale condițiilor fiscale și macroeconomice asupra pieței de capital, sugerând că reacțiile investitorilor nu sunt instantanee, ci se ajustează în timp, pe măsură ce informațiile sunt integrate în deciziile de investiții.

Rezultatele modelului 4 confirmă faptul că piața de capital reprezintă un canal important prin care politica fiscală și condițiile macroeconomice influențează climatul investițional. Evoluția indicelui BET reflectă nu doar performanța economică curentă, ci și anticipațiile investitorilor privind stabilitatea și sustenabilitatea mediului economic.

Modelul de corecție a erorii (ECM) și dinamica pe termen scurt

După confirmarea existenței relațiilor de cointegrare între variabilele analizate, etapa finală a analizei econometrice constă în estimarea modelului de corecție a erorii (Error Correction Model – ECM). Acest model permite investigarea simultană a dinamicii pe termen scurt și a mecanismului de ajustare către echilibrul de lungă durată, oferind o perspectivă completă asupra relațiilor dintre variabile.

Modelul ECM derivă din specificația ARDL și include variațiile pe termen scurt ale variabilelor, precum și un termen de corecție a erorii, care reflectă abaterea de la echilibrul pe termen lung. Acest termen, notat de regulă ECM_{t-1} , joacă un rol central în interpretarea modelului, întrucât indică viteza cu care sistemul revine la echilibru după un șoc.

Pe termen scurt, coeficienții asociați variațiilor variabilelor explicative indică faptul că modificările presiunii fiscale, ale deficitului bugetar, ale creșterii economice și ale inflației au efecte imediate asupra variabilelor dependente. Aceste efecte sunt, în general, în concordanță cu relațiile identificate pe termen lung, însă pot prezenta intensități diferite, reflectând caracterul tranzitoriu al ajustărilor economice.

Astfel, creșterea presiunii fiscale și a deficitului bugetar este asociată, pe termen scurt, cu reducerea investițiilor și a numărului firmelor nou-înființate, precum și cu creșterea numărului firmelor închise. În același timp, creșterea economică are efecte pozitive imediate asupra climatului investițional, în timp ce inflația contribuie la amplificarea incertitudinii și la deteriorarea condițiilor economice.

În ansamblu, rezultatele modelului ECM evidențiază faptul că relațiile dintre politica fiscală și climatul investițional sunt caracterizate de o dinamică complexă, în care efectele pe termen scurt sunt completate de mecanisme de ajustare către echilibrul de lungă durată.

Interpretarea rezultatelor

Rezultatele obținute în urma estimării celor patru modele ARDL evidențiază existența unor relații consistente și interdependente între politica fiscală și principalele dimensiuni ale climatului investițional din România. Analiza integrată a acestor modele permite identificarea unor mecanisme de transmisie prin care variabilele fiscale și macroeconomice influențează simultan investițiile directe străine, dinamica mediului antreprenorial și percepția investitorilor reflectată de piața de capital.

În primul rând, rezultatele modelului 1 indică faptul că investițiile directe străine sunt influențate negativ de presiunea fiscală și de dezechilibrele bugetare, în timp ce creșterea economică contribuie pozitiv la atragerea capitalului extern. Aceste relații sugerează că atractivitatea investițională a economiei românești depinde în mod semnificativ de stabilitatea fiscală și de performanța macroeconomică, investitorii fiind sensibili atât la nivelul impozitării, cât și la riscurile asociate politicii bugetare.

În al doilea rând, rezultatele aferente modelului 2 evidențiază faptul că inițiativa antreprenorială, exprimată prin numărul firmelor nou-înființate, este influențată negativ de presiunea fiscală și de deficitul bugetar, și pozitiv de creșterea economică. Aceste constatări indică faptul că mediul antreprenorial reacționează rapid la condițiile fiscale și macroeconomice, fiind favorizat de un context economic stabil și de politici fiscale predictibile.

Complementar, modelul 3 relevă faptul că aceleași variabile fiscale care descurajează intrarea pe piață contribuie, în același timp, la creșterea numărului firmelor închise. Presiunea fiscală, deficitul bugetar și inflația sunt asociate pozitiv cu ieșirea firmelor de pe piață, în timp ce creșterea economică are un efect de reducere a acestui fenomen. Această relație evidențiază existența unui efect simetric al politicii fiscale asupra mediului antreprenorial, în care condițiile nefavorabile nu doar limitează inițiativa economică, ci și afectează sustenabilitatea firmelor existente.

În al treilea rând, rezultatele Modelului 4 confirmă faptul că piața de capital reacționează la variațiile politicii fiscale și ale condițiilor macroeconomice, reflectând anticipațiile investitorilor. Impactul negativ al deficitului bugetar și al inflației asupra indicelui BET sugerează că instabilitatea fiscală și macroeconomică reduce încrederea investitorilor și afectează evaluarea companiilor. În același timp,

creșterea economică are un efect pozitiv, confirmând rolul acesteia în susținerea performanței pieței de capital.

Analizate împreună, rezultatele celor patru modele indică faptul că politica fiscală influențează climatul investițional prin trei canale majore. Primul canal este reprezentat de fluxurile de capital extern, evidențiate prin investițiile directe străine. Al doilea canal este cel antreprenorial, reflectat prin dinamica firmelor nou-înființate și a celor închise. Al treilea canal este cel financiar, surprins prin evoluția pieței de capital și percepția investitorilor.

Un aspect important care rezultă din analiză este coerența direcției efectelor între modele. Variabilele fiscale, în special presiunea fiscală și deficitul bugetar, exercită în mod sistematic efecte negative asupra climatului investițional, indiferent de dimensiunea analizată. În schimb, creșterea economică are un efect pozitiv generalizat, în timp ce inflația este asociată cu efecte negative, reflectând rolul stabilității macroeconomice în susținerea activității economice.

De asemenea, rezultatele evidențiază caracterul dinamic al relațiilor analizate, confirmat prin semnificația coeficienților variabilelor întârziate și prin existența mecanismelor de ajustare către echilibrul de lungă durată. Acest aspect sugerează că efectele politicii fiscale nu sunt limitate la momentul implementării, ci se propagă în timp, influențând comportamentul agenților economici într-o manieră graduală.

Sinteza rezultatelor econometrice confirmă faptul că politica fiscală reprezintă un determinant esențial al climatului investițional din România, influențând simultan deciziile de investiții, dinamica mediului de afaceri și percepția investitorilor. Această abordare integrată evidențiază complexitatea mecanismelor de transmisie și subliniază necesitatea unor politici economice coerente și predictibile, capabile să susțină dezvoltarea economică pe termen lung.

Concluzii, propuneri și limite ale cercetării

Rezultatele analizei econometrice evidențiază existența unor relații robuste între politica fiscală și climatul investițional din România, confirmând ipoteza conform căreia fiscalitatea și stabilitatea macroeconomică reprezintă determinanți esențiali ai deciziilor investiționale și ai dinamicii mediului de afaceri. Prin utilizarea modelului ARDL, studiul a permis identificarea atât a efectelor pe termen scurt, cât și a celor pe termen lung, oferind o perspectivă integrată asupra mecanismelor de transmisie ale politicii fiscale.

Din perspectiva investițiilor directe străine, rezultatele indică faptul că presiunea fiscală și dezechilibrele bugetare exercită un impact negativ asupra fluxurilor de capital, în timp ce creșterea economică stimulează atractivitatea investițională. Aceste constatări sunt în concordanță cu literatura de specialitate, sugerând că investitorii internaționali sunt sensibili atât la nivelul impozitării, cât și la stabilitatea cadrului macroeconomic. În același timp, inflația ridicată reduce încrederea investitorilor, accentuând percepția de risc și incertitudine.

În ceea ce privește mediul antreprenorial, analiza relevă faptul că politica fiscală influențează semnificativ atât deciziile de intrare pe piață, cât și probabilitatea de ieșire a firmelor. O povară fiscală ridicată și deficite bugetare persistente sunt asociate cu reducerea numărului firmelor nou-înființate și cu creșterea numărului firmelor închise, evidențiind vulnerabilitatea mediului de afaceri la condițiile fiscale. În același timp, creșterea economică favorizează inițiativa antreprenorială și contribuie la stabilitatea firmelor, subliniind rolul contextului macroeconomic în susținerea sectorului privat.

Rezultatele aferente pieței de capital confirmă faptul că percepția investitorilor este influențată de politica fiscală și de stabilitatea economică. Evoluția indicelui BET reflectă o reacție sensibilă la modificările deficitului bugetar și ale inflației, sugerând că piețele financiare internalizează rapid informațiile privind riscurile macroeconomice. Astfel, piața de capital apare ca un canal important de transmitere a efectelor politicii fiscale asupra economiei reale.

Un element esențial evidențiat de modelul econometric îl reprezintă existența relațiilor de cointegrare pentru toate cele patru modele analizate, ceea ce indică prezența unui echilibru de lungă durată între variabile. În același timp, coeficienții de corecție a erorii, negativi și semnificativi statistic, confirmă existența unui mecanism de ajustare eficient, prin care deviațiile de la echilibrul pe termen lung sunt corectate într-un interval relativ scurt. Această caracteristică sugerează o anumită reziliență a economiei românești, dar și o sensibilitate ridicată la șocurile fiscale și macroeconomice.

Din perspectiva implicațiilor de politică economică, rezultatele studiului subliniază necesitatea adoptării unui cadru fiscal predictibil, coerent și orientat spre susținerea investițiilor. Reducerea incertitudinii fiscale și menținerea unor niveluri sustenabile ale deficitului bugetar pot contribui semnificativ la creșterea atractivității investiționale a României. În același timp, politicile fiscale ar trebui să fie complementare cu măsuri de stimulare a creșterii economice, în special prin investiții publice eficiente în infrastructură și capital uman.

De asemenea, susținerea mediului antreprenorial necesită o abordare integrată, care să includă simplificarea reglementărilor, reducerea poverii fiscale asupra firmelor și crearea unui cadru stabil pentru dezvoltarea afacerilor. În contextul actual, caracterizat de volatilitate economică și presiuni inflaționiste, politicile publice trebuie să urmărească echilibrul între consolidarea fiscală și stimularea activității economice.

În ceea ce privește contribuțiile studiului, acesta propune o abordare integrată a climatului investițional, analizând simultan trei dimensiuni esențiale: investițiile directe străine, dinamica mediului antreprenorial și piața de capital. Această perspectivă multidimensională permite o înțelegere mai profundă a mecanismelor prin care politica fiscală influențează economia, depășind abordările tradiționale centrate pe un singur indicator. De asemenea, utilizarea modelului ARDL în contextul economiei românești contribuie la literatura empirică prin evidențierea relațiilor de lungă durată și a mecanismelor de ajustare.

Cu toate acestea, studiul prezintă o serie de limitări care trebuie luate în considerare în interpretarea rezultatelor. În primul rând, dimensiunea redusă a eșantionului, determinată de disponibilitatea datelor pentru perioada analizată, poate afecta robustețea estimărilor econometrice. În al doilea rând, modelul nu include o serie de variabile relevante, precum ratele dobânzii, cursul de schimb sau indicatorii de deschidere economică, care ar putea influența semnificativ climatul investițional. În al treilea rând, utilizarea datelor anuale limitează capacitatea de a surprinde dinamica pe termen scurt a relațiilor economice.

În acest context, cercetările viitoare ar putea extinde analiza prin utilizarea unor serii de timp mai lungi sau a datelor trimestriale, precum și prin includerea unor variabile suplimentare care să reflecte mai complet contextul macroeconomic și instituțional. De asemenea, aplicarea unor metode econometrice alternative ar putea contribui la validarea și aprofundarea rezultatelor obținute.

În concluzie, studiul confirmă faptul că politica fiscală joacă un rol central în configurarea climatului investițional din România, influențând atât fluxurile de capital, cât și dinamica mediului antreprenorial și percepția investitorilor. Rezultatele subliniază importanța stabilității fiscale și a coerenței politicilor economice în susținerea dezvoltării economice și a competitivității pe termen lung.

Bibliografie

1. Alesina, A., & Perotti, R. (1997). *Fiscal adjustments in OECD countries: Composition and macroeconomic effects*. *IMF Staff Papers*, 44(2), 210–248.
2. Aschauer, D. A. (1989). *Is public expenditure productive?* *Journal of Monetary Economics*, 23(2), 177–200.
3. Blanchard, O., & Perotti, R. (2002). *An empirical characterization of the dynamic effects of changes in government spending and taxes on output*. *Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 1329–1368.
4. Busse, M., & Hefeker, C. (2007). *Political risk, institutions and foreign direct investment*. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 397–415.
5. Campos, N. F., & Coricelli, F. (2002). *Growth in transition: What we know, what we don't, and what we should*. *Journal of Economic Literature*, 40(3), 793–836.
6. de Mooij, R. A., & Ederveen, S. (2003). *Taxation and foreign direct investment: A synthesis of empirical research*. *International Tax and Public Finance*, 10(6), 673–693.
7. Djankov, S., Ganser, T., McLiesh, C., Ramalho, R., & Shleifer, A. (2010). *The effect of corporate taxes on investment and entrepreneurship*. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(3), 31–64.
8. International Monetary Fund. (2020). *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown*. Washington, DC: IMF.
9. Klapper, L., Laeven, L., & Rajan, R. (2006). *Entry regulation as a barrier to entrepreneurship*. *Journal of Financial Economics*, 82(3), 591–629.
10. OECD. (2021). *Tax Policy Reforms 2021: Special Edition on Tax Policy during the COVID-19 Pandemic*. Paris: OECD Publishing.

FEATURES OF RECOGNIZING AND ACCOUNTING FOR REVENUE IN ACCORDANCE WITH IFRS 15

LAPIŢKAIA Liudmila

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

E-mail: liudmila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9739-0495>

Abstract. This article analyzes the provisions of IFRS 15 regarding the recognition and reporting of sales revenue in various situations. The article examines the provisions for reflecting revenue when providing discounts, gift certificates, warranties, etc. in accordance with the provisions of IFRS 15. A comparative analysis of the provisions for recognizing and measuring revenue in accordance with the provisions of IFRS 15 and NAS Revenue is also provided. It should be noted that Moldova signed the Agreement on Accession to the European Union, which requires bringing the country's regulatory and legislative acts into line with the requirements of the European Union. It should be emphasized that a number of provisions of NAS Revenue are already outdated and do not meet the requirements of IFRS 15. Therefore, the author proposes supplementing the balance sheet with a number of line items, introducing additional accounts into the chart of accounts, and modifying NAS Revenue in accordance with the provisions of IFRS 15.

Keywords: revenue, contract assets, accounting standards

JEL Classification: M41

Introduction

International Financial Reporting Standard 15, "Revenue from Contracts with Customers," came into effect on January 1, 2018. This standard impacted revenue recognition and measurement for a number of companies in certain industries, such as telecommunications and construction companies, where contracts have multiple performance obligations. It should be noted that IFRS 15 replaced IAS 11, "Construction Contracts." However, there is no specific guidance for construction. Therefore, it was necessary to assess the adequacy of IFRS 15's guidance to address the complex challenges of the construction industry for recognizing revenue received under construction contracts. In their article, "The Adequacy of IFRS 15 for Revenue Recognition in the Construction Industry," M. V. Wyk and D. Coetsee examine the adequacy of applying this standard's provisions to construction contracts. In assessing the application of the principles of IFRS 15 to construction contracts, a structured approach was applied, based on the five-step model applied in IFRS 15. (V, 2020)

In his article Revenue Recognition: Five-Step Model, Jason Ochipa discusses the stages of sales revenue recognition, taking into account 5 stages. (Ochipa, 2023). The five-step model of IFRS 15 introduces a single model for accounting and determining when revenue is recognized, regardless of the type of transaction. This model must be applied to each individual performance obligation in a contract. The key principle of IFRS 15 is that an entity shall recognize revenue when it satisfies a performance obligation by transferring a promised good or service (i.e., an asset) to a customer. The asset is transferred when the customer obtains control of the asset.

At the same time, the standard specifies that an entity must apply this standard to all contracts with customers except contracts for:

- *leases,*
- *insurance,*
- *financial instruments and other contractual rights or obligations within the scope of IFRS 9 "Financial Instruments,"*

- *non-monetary exchanges between entities engaged in the same business to facilitate sales to potential customers.*

Analysis of IFRS 15 Provisions for Recognizing and Reporting Certain Revenue

One of the key changes introduced by IFRS 15 "Revenue from Contracts with Customers" is that revenue recognition is now based on the transfer of control of the goods or services to the customer (i.e., satisfaction of performance obligations), rather than simply the transfer of risks and rewards.

For many companies, this results in a change in revenue recognition pattern from gradual (over a period) to a one-time (point in time), or vice versa. In cases where the scheme for determining the moment of recognition remains unchanged, changes in the timing of the moment of recognition are possible.

Under IFRS 15, an entity must determine for each performance obligation whether control transfers:

- ✓ *over time, for example, as the obligations are satisfied, or*
- ✓ *at a point in time.*

If control does not transfer over time, the default is for the performance obligation to be satisfied at a point in time.

IFRS 15 sets out three criteria, at least one of which must be met for an entity to recognize revenue over time.

Table 1. Revenue recognition criteria in accordance with the provisions of IFRS 15

Criteria	Comments and guidance on the application of the standard	Examples
1. The buyer simultaneously receives and consumes the economic benefits provided by the company supplying the goods/services	- o Typically applies to service contracts. - o The concept of control of an asset applies because services are treated as an asset (at the same time) when they are received and used or consumed.	- o Cleaning services, - o Transportation services
2. The supplier creates or improves assets controlled by the customer	Typically applied when an asset (tangible or intangible) is created by the client.	A building constructed on land owned by the client. Software written on the client's existing IT infrastructure.
3. The supplier's fulfillment of its performance obligation; and - The supplier has the legal right to receive payment for the portion of the work completed to date under the contract.	o Typically used for construction/development of assets to customer specifications	Construction and real estate (developers) Manufacturing and engineering contracts for specialized products/assets Certain advertising and consulting services

Source: developed by the author in accordance with the provisions of IFRS 15

When recognizing revenue at a point in time, entities must consider when the customer obtains direct use of the received asset and obtains substantially all of the remaining benefits from the asset. IFRS 15 includes a list of indicators that the customer has obtained control of the asset, including:

- *The customer has a present obligation to pay,*
- *The customer has physical possession of the asset,*
- *The customer has legal title,*
- *The customer has accepted the risks and rewards of ownership,*
- *The customer has accepted the asset.*

For example, some consumer goods manufacturers and retailers supply goods on a "free on board" (FOB) basis. That is, control of the asset is transferred when the asset is loaded on board the vessel. However, suppliers bear a certain degree of risk during loading and may conclude that control transfers (based on legal title, the right to payment, or the customer's right to redirect the goods) before the risks and rewards are transferred and may recognize revenue earlier in accordance with IFRS 15.

According to the National Accounting Standard "Revenue," revenue in the Republic of Moldova includes receipts of economic benefits received or receivable by entities in their own name. Revenue is measured at the fair value of the consideration (means of payment) received or receivable, less any price reductions, bonuses, and other trade discounts granted by the seller. Fair value is the estimated selling price of a single asset in an orderly transaction between interested, independent, and knowledgeable parties. (NAS Revenue)

Retail chains often offer customers gift cards that can be used to pay for purchases at a later date. For example, a customer might purchase a gift card for \$100 and give it to someone as a birthday present. The cardholder can then return to the store and purchase something using the gift card.

Gift cards are unexercised rights of customers that will be exercised in the future. The amount related to this unexercised right must be recognized as a contractual liability. When a customer arrives at a store, purchases a product, and pays with a gift card, that's when revenue from the sale must be recognized.

This is also known as the breakage amount—prepaid but unused service. The unexercised portion must be recognized as revenue proportionate to the structure of the rights the customer exercises.

In the case of a gift card, this depends on how the customer can use it:

- *If the customer can only use it for a single payment, the entity recognizes the unused portion of the card as revenue when the customer uses it.*
- *If the customer can use the card until they spend the entire amount, the entity recognizes revenue proportionately.*

If a gift card is not used for a long time and does not expire, then it is necessary to collect some statistics for past periods to estimate how much time must pass before the customer forgets about unused gift cards and the likelihood of them using them becomes insignificant and then reflects this on revenue.

If a gift card is provided as a bonus, meaning the card is provided upon a purchase under certain conditions, then the transaction price must be split and allocated between the goods sold and the gift cards in proportion to their relative stand-alone selling prices. Example of accounting for gift cards provided as a bonus.

Conditional example 1: The entity offers a free \$10 gift card if a customer makes a purchase of more than \$100. The customer purchases a product for \$100 and receives a \$10 gift card. The total transaction price is \$100 because this is the amount the entity will receive from the customer for the product and the gift card. Therefore, the transaction price of \$100 must be allocated among the individual performance obligations based on their relative stand-alone selling prices.

Table 2. The price allocation calculation is presented between individual performance obligations based on relative stand-alone selling prices

Performance Obligation	Standalone selling price	Distribution of transaction price
Goods	100	91 (100/110*100)
Gift Card	10	9 (10/110*100)
Total	110	100

Source: developed by author

Accordingly, the accounting entries for the issuance and sale of a gift card will be as follows:

Debit Cash - \$100

Credit Revenue from Sales of Goods - \$91

Credit Contract Liability (Gift Cards) - \$9

If a customer purchases goods for \$10 and pays with a gift card, this transaction is reflected by the following accounting entry:

Debit Contract Liability (Gift Cards) - \$9

Credit Revenue from Sales of Goods - \$9

If the customer does not redeem the gift card and it expires, the accounting entry will be the same, but revenue will be recognized as "revenue from the unclaimed portion of the gift card."

IFRS 15 "Revenue from Contracts with Customers" addresses the accounting for customer loyalty programs using discount coupons and points [4]. However, the standard also contains a significant

number of more detailed additional requirements for applying the five-step model. Two areas are particularly important for accounting for marketing promotions:

- o Unexercised customer rights (loss of coupon);
- o Optional provision of additional goods or services to the customer (customer loyalty programs).

In both cases, applying IFRS 15 will defer revenue recognition until additional goods or services are transferred to the customer in exchange for discount coupons.

When a customer purchases a gift voucher that can be redeemed for goods or services, the retailer recognizes a contract liability. For example, a retailer sells a gift card for \$100. Based on historical data, the retailer believes that \$10 of the gift card will ultimately not be redeemed, but can demonstrate this expectation with a high probability only for \$6 of the gift card. In this case, the retailer should recognize revenue of \$1,064 for each \$1 redeemed.

IFRS 15 also addresses revenue recognition when optionally providing additional goods or services to a customer (loyalty programs). For example, when a customer purchases goods from a seller, they receive points or discount coupons that can be used to obtain additional goods or services from that seller or to receive a discount on future purchases of goods or services. IFRS 15 requires that such offers be treated as a separate obligation if they constitute a "material right" of the customer. (IFRS 15) A material right is a right that the customer would not have had without the initial purchase. For example, a discount coupon containing a clause such as "10% off your next purchase" granted as a result of a sale would only constitute a material right if the seller did not offer such a right free of charge in advertisements.

Another important point concerns the distinction between contract assets and receivables. IFRS 15, "Revenue from Contracts with Customers," introduced the concept of a contract asset. A contract asset, as defined in the appendix to IFRS 15, is an entity's right to consideration in exchange for goods or services it has transferred to a customer when that right is contingent on something other than the passage of a specified period of time, such as the entity's future performance of specified obligations. A trade receivable (or account receivable) is a financial asset under IAS 32 Financial Instruments: Presentation and is defined as a contractual right to receive cash or another financial asset from another entity. (IAS 32)

The primary difference between a contract asset and a trade receivable is conditionality. A contract asset is a conditional right, while a trade receivable is an unconditional right. A contract asset arises when a supplier has already performed something as agreed (delivered some goods or services), but under the terms of the contract still has to deliver something before it can invoice the customer for payment. Let's consider an example to understand how this asset differs from accounts receivable from customers.

Conditional example 2: A client has commissioned the construction of a building. The project will take nine months and begins on July 1. The total contract price is \$100,000. In the contract, the developer agreed that the client will pay for the entire project when the building is completed and the property is handed over to the client. At the end of the year, after six months of work on the project, in accordance with IFRS 15, the developer must recognize revenue based on the assessed progress of fulfilling the performance obligation. Let's assume the project is 70% complete, so revenue equal to 70% of the total transaction price, or \$70,000, should be recognized.

The accounting entry for recognizing the contract asset is as follows:

Debit Contract Asset - \$70,000

Credit Sales Revenue - \$70,000

The reason the receivable won't be recognized is that at the end of the year, after six months of work, the developer doesn't have an unconditional right to receive payment. Before receiving cash, the construction company must fulfill the contractual condition—complete the project. Then, the construction company works for another three months, completes the project, and hands it over to the client. At that point, it has an unconditional right to payment, not a contract asset.

The construction company's accounting entries after project delivery will be as follows:

Debit Account Receivable - creation of an unconditional right to receive payment upon project delivery to the client - \$100,000

Credit Contract Asset - a conditional right recognized at the end of the previous year that has become an account receivable or an unconditional right - \$70,000

Credit Revenue - revenue recognition for the last 3 months based on the assessment of the degree of fulfillment of the performance obligation - \$30,000

Another key issue addressed by IFRS 15 "Revenue from Contracts with Customers" is the accounting for product warranties. Let's examine the provisions of IFRS 15 using a hypothetical example.

Conditional example 3: A company sells 100 units of a product at a price of 10. The unit cost is 8, and the gross profit, accordingly, is 2. The company expects 12 units to be returned for a refund or exchange.

Table 3. Comparison of sales revenue recognition under IAS 18 and IFRS 15

Indicators	According to IAS		According to IFRS 15	
	Amount	Calculation	Amount	Calculation
Revenue	1 000	$(100 * 10 \text{ y.e.})$	880	$(100-12) * 10 \text{ y.e.}$
Cost of sales	824	$100 * 8 \text{ y.e.} + 12 * 2 \text{ y.e.}$	704	$(100-12) * 8 \text{ y.e.}$
Gross profit	176		176	
Stocks	-		96	$12 * 8 \text{ y.e.}$
Refund obligation	24	$12 * 2 \text{ y.e.}$	120	$12 * 10 \text{ y.e.}$

Source: developed by author

Although gross profit remains unchanged, revenue, which is likely a key performance indicator for management, may decline significantly. Therefore, it becomes clear that after the transition to IFRS 15, assessing the expected volume of returns is critical, especially for retail companies.

IFRS 15 provides some clarification on the provision of product warranties. Assume that a company provides a one-year warranty on all its products in accordance with local law, but a customer can extend this warranty for three years for a fee. When determining the recognition and accounting for warranties, paragraphs B28-B33 of IFRS 15 should be applied, which note that there are two main types of warranties:

- *Assurance-type warranties are warranties that assure the customer that the delivered product meets the contractual requirements and will perform as specified in the contract. These warranties do not give rise to a separate performance obligation, and only a provision for warranty repairs is accounted for in accordance with IAS 37 "Provisions, Contingent Liabilities, and Contingent Assets."*

- *Service-type warranties are warranties that provide something in addition to a simple warranty, such as providing some additional service. These warranties give rise to a separate performance obligation because they provide an additional service to the customer and are accounted for in accordance with IFRS 15.*

Therefore, the first step is to classify these warranties and determine whether the customer has the option to purchase a separate warranty. If so, it is an extended warranty and should be considered a separate performance obligation. If not, it is necessary to determine whether the warranty provides the right to more than just the warranty for defects existing at the time of sale. It is also important to consider whether this warranty is required by law. Many countries have laws requiring a warranty for a certain minimum period. If the warranty is of this type, it is a standard warranty and does not constitute a separate performance obligation. Is the warranty provided for a longer period than required by law? If so, it is an extended warranty.

Conditional example 4: A company sells refrigerators for \$100, and the official warranty period is 2 years. During these 2 years, the company must correct all defects that existed at the time of sale. Customers can extend this warranty for an additional 2 years for a fee of \$20. The company estimates the discounted cost of repairs at \$40,000 for the first 2 years (years 1 and 2 after purchase) and \$50,000 for the next 2 years (years 3 and 4 after purchase).

In this case, the first 2 years of the warranty period are considered a standard warranty, since this warranty cannot be purchased separately—it is provided for by law. Accordingly, a provision must be made, as required by the provisions of IAS 37 (IAS 37). To create a reserve for warranty repairs in the amount of the estimated cost of repairs over the next two years, the following accounting entry will be made:

Debit Warranty Repair Expenses account - \$40,000

Credit Warranty Repair Reserve account - \$40,000

When warranty repairs occur during the first two years, the company writes off the actual expenses to reduce the reserve.

In the case of an extended warranty, which represents a separate performance obligation because the customer effectively pays for it separately, the extended warranty represents a separate performance obligation. When a customer purchases a refrigerator for \$100 with an extended warranty, the total purchase price is \$120. The company accounts for this extended warranty as a separate performance obligation and recognizes revenue when the performance obligation is satisfied. Revenue from the sale of the refrigerator is recognized immediately upon sale because that is when the refrigerator is delivered to the customer and the performance obligation is satisfied.

A very important point to note is the recognition of revenue from the provision of services and the performance of work. IFRS 15 provides two methods for measuring the progress of work if revenue under a contract with a customer is recognized over time. Let's consider the specifics of revenue determination using the output method and the input method:

o The output method, which is based on an assessment of the degree of readiness of the asset transferred to the client, or

o The input method, which is based on an assessment of the degree of consumption of resources used to create the asset transferred to the client.

The output method uses a direct measurement of the value of goods or services transferred to the customer as of the current date. This includes valuing the results achieved, completed work stages, and units produced or delivered. For example, after two floors of a ten-story building have been constructed, 2/10ths of the total contract revenue is recognized.

The input method is based on the effort or materials expended by the company to fulfill the performance obligation. This means revenue is estimated based on the resources consumed, labor time expended, costs, machine time expended, etc. For example, if \$100,000 has been expended and the total estimated project cost is \$1 million, 1/10th of the project revenue is recognized.

Conclusions

Revenue is not only an economic indicator of a company's performance but also the basis for forecasting its activities. The correct accounting of revenues determines the correct formation of a company's financial results and the ability to effectively budget for long-term revenues, including by type of activity.

In light of Moldova's accession to the European Union, there is an urgent need to revise accounting regulations and bring them into line with EU requirements. This primarily applies to the provisions of accounting standards and specifically to the National Standard "Revenue." It should be noted that NAS "Revenue" was written and applied prior to the entry into force of IFRS 15, so many provisions for revenue recognition and measurement in accordance with national requirements are now outdated and require revision. In this regard, the Republic of Moldova needs to:

- 1) Revise its accounting regulations to ensure compliance with EU regulations, namely the Law on Accounting and Financial Reporting and National accounting standards, including the National Accounting Standards (NAS) "Revenue";
- 2) Introduce new definitions in the NAS "Revenue" (for example, contract asset);
- 3) Modify the chart of accounts by introducing new accounts, such as a contract asset account;
- 4) Revise the financial statements, including the balance sheet, by modifying and adding new line items to the balance sheet asset.

References

1. [M. V. Wyk, D. Coetsee](#). The adequacy of IFRS 15 for revenue recognition in the construction industry рассматривают данные вопросы. Journal of Economic and Financial Sciences, Published 24 February 2020 Vol 13, No 1 (2020) [online] Available at: <https://jefjournal.org.za/index.php/jef/article/view/474> [Accessed 22 February 2026].
2. Jason Ochipa. Revenue Recognition: Five-Step Model December 6, 2023 [online] Available at: [https://tensoft.com/new-asc-606-five-step-model/\[online\]](https://tensoft.com/new-asc-606-five-step-model/[online]) [Accessed 15 February 2026].

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

3. НСБУ Доходы[online] Available at:
<https://www.mf.gov.md/sites/default/files/legislatie/Standardele%20Na%C8%9Bionale%20de%20Contabilitate%20aprobate%20prin%20ordinul%20nr.%20118%20din%2006.08.2013.pdf> [Accessed 01 February 2026]
4. IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers[online] Available at: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-15-revenue-from-contracts-with-customers/> [Accessed 20 February 2026]
5. International Accounting Standard 32 Financial Instruments: Presentation [online] Available at: <https://www.icaew.com/technical/corporate-reporting/ifrs/ifrs-accounting-standards-tracker/ias-32-financial-instruments-presentation> [Accessed 11 February 2026]
6. International Accounting Standard 37 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets[online] Available at: <https://www.icab.org.bd/icabadmin/uploads/ckeditor/1993IAS%2037.pdf> [Accessed 8 February 2026]

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА НА
АВТОТРАНСПОРТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ МОЛДОВЫ

PROBLEMATIC ASPECTS OF ACCOUNTING IN MOLDOVA TRANSPORT
ENTERPRISES

ГЕРАСИМОВ Михаил

Молдавская Экономическая Академия, Молдова

E-mail: ggherasimov.mihail.ivan@ase.md

ORCID ID: 0000-0001-5992-7298

Abstract. A common feature of all types of activities related to servicing the population and enterprises is their increased social significance. Today, road transport has received a new impetus for its development and, as a result, has become one of the most rapidly changing and growing subsectors of the Republic of Moldova's economy. The changing economic system and the development of domestic and international commodity markets have opened up great prospects for road transport. Every enterprise faces the important challenge of selecting a qualified partner in both domestic and foreign markets, ensuring the effectiveness of future cooperation. Accounting problems in transport companies remain today in Moldova.

Keywords: problems accounting, accounts, accounting entries, financial accounting proposals.

JEL Classification: M 41

Введение

В условиях формирования рыночной экономики автомобильный транспорт Молдовы получил новый импульс к развитию, став одной из наиболее динамичных и быстрорастущих подотраслей. Изменение структуры хозяйственных связей и расширение товарных рынков, как внутри страны, так и за ее пределами, открыли перед автотранспортным сектором значительные возможности.

Однако, в отличие от большинства развитых стран, в Молдове нормативная база, регулирующая бухгалтерский учет, особенно в части отражения и учета финансовых результатов, остается крайне сложной и неэффективной для автотранспортных предприятий (АТП). Постоянные изменения и дополнения к законодательным актам существенно затрудняют работу бухгалтерий. Исходя из этого, приходится констатировать, что Министерство финансов Республики Молдова, вместо того чтобы разрабатывать специфические правила учета для отдельных отраслей экономики, фокусировалось на внесении изменений в существующее законодательство, стремясь привести его в соответствие с уже сложившейся системой бухгалтерского учета.

Основное содержание

Теоретическую и методологическую базу настоящего исследования составили работы отечественных и зарубежных ученых, специализирующихся на бухгалтерском учете. В качестве источников были использованы действующие законодательные и нормативные акты, регулирующие порядок ведения бухгалтерского учета и составления отчетности, материалы научных конференций, статьи из периодических изданий, международные и региональные стандарты бухгалтерского учета, а также результаты монографических исследований и официальные статистические данные.

Автотранспортные предприятия (АТП) сталкиваются с целым рядом вызовов в области бухгалтерского учета. Среди наиболее значимых проблем можно выделить: высокую трудоемкость учета горюче-смазочных материалов (ГСМ); сложности в корректном

распределении накладных расходов; проблемы, возникающие при учете ремонтных работ и запасных частей; а также недостаточный уровень автоматизации учетных процессов. Эти факторы несут в себе существенные риски, включая искажение информации о себестоимости, ошибки в путевых листах и некорректный расчет налогооблагаемой базы.

Подробный анализ проблемных областей выявляет следующее:

- **Учет ГСМ и путевых листов:** этот участок является наиболее проблемным. Трудности возникают из-за некорректного установления норм расхода топлива, небрежного оформления путевых листов (например, отсутствие данных о пробеге, несоответствие дат) и сложности контроля фактического потребления.
- **Учет прямых и косвенных затрат:** ошибки при распределении общехозяйственных расходов на себестоимость конкретных перевозок (счета 811 и 821) приводят к искажению финансовых результатов.
- **Ремонт и запчасти:** возникают сложности с отнесением запасных частей к материалам или основным средствам, с их учетом.
- **Кадровый вопрос:** бухгалтеры часто не обладают достаточными знаниями в области технологий перевозок, что приводит к некорректному учету специфических транспортных операций.
- **Использование управленческого учета:** многие АТП пренебрегают методами управленческого учета, что не позволяет детально анализировать рентабельность отдельных рейсов или транспортных средств.
- **Автоматизация и документооборот:** большой объем первичной документации (путевые листы, накладные) и отсутствие интеграции транспортных систем (GPS/ГЛОНАСС) с бухгалтерскими программами (1С) усугубляют ситуацию.

Природа транспортной продукции тесно связана с особенностями процесса ее создания. Главное отличие транспорта заключается в том, что его производственная деятельность – это, по сути, перемещение грузов и пассажиров, что и является конечным продуктом транспортного предприятия. Именно поэтому транспортная продукция обладает нематериальным характером. В транспортной отрасли процесс производства продукции продолжается до момента ее передачи потребителю. Производство считается завершенным только после доставки груза или пассажира в пункт назначения, что означает прекращение производственной деятельности в отношении данной услуги. Таким образом, транспортная продукция создается исключительно в процессе движения транспортного средства. В силу своей нематериальной формы, транспортные услуги не подлежат традиционному учету: их нельзя оприходовать, поместить на склад или отразить на отдельных бухгалтерских счетах. Процесс оказания услуг совпадает по времени с их реализацией. Автомобильные услуги не требуют упаковки, погрузки или транспортировки. Это фундаментальная особенность АТП, исключая необходимость их складского учета и хранения. Соответственно, себестоимость оказанных услуг формируется путем уменьшения накопленных затрат на эксплуатацию автотранспортных средств.

Современный план работы предприятия представляет собой комплексный документ, определяющий его производственную, коммерческую и финансовую деятельность. Этот план разрабатывается самим предприятием, исходя из его стратегических целей, оценки имеющихся ресурсов и на основе анализа текущей рыночной ситуации и прогнозов.

На территории Республики Молдова автотранспортные предприятия (АТП) осуществляют как внутренние, так и международные перевозки, которые могут быть как пассажирскими, так и грузовыми [1].

При выполнении международных перевозок возникает вопрос корректного учета курсовых валютных разниц. Например, предприятие, оказывающее экспортные автоперевозки, не должно признавать курсовую разницу как результат финансовой деятельности, поскольку она обусловлена основной операционной деятельностью предприятия. В данной ситуации, несмотря на ожидаемое применение принципа осмотрительности, он, к сожалению, не используется.

В структуре затрат автотранспортных предприятий (АТП) должны **выделяться прямые и косвенные затраты**. Прямые затраты – это те, которые напрямую связаны с процессом предоставления транспортных услуг. Их состав включает: оплату труда водителей, обязательные отчисления на социальное страхование, расходы на топливо и смазочные материалы, затраты на техническое обслуживание и ремонт транспортных средств и прочее. Эти прямые затраты далее подразделяются на переменные, величина которых напрямую зависит от пройденного автомобилем расстояния (например, топливо, смазочные материалы), и постоянные, не связанные с общим пробегом (заработная плата, амортизация транспортных средств, аренда помещений).

Косвенные затраты охватывают те, которые связаны с управлением и обслуживанием производственной деятельности по грузоперевозкам.

Распределение этих затрат в себестоимости осуществляется пропорционально пробегу автотранспорта. Важно отметить, что способ начисления заработной платы водителям влияет на их классификацию: фиксированный оклад является постоянной затратой, тогда как сдельная или повременная оплата – переменной.

Себестоимость транспортных перевозок – это денежное выражение эксплуатационных расходов транспортного предприятия, приходящихся на единицу выполненной транспортной работы. На автомобильном транспорте себестоимость рассчитывается для каждого вида транспортной деятельности, где в качестве единицы измерения принимаются: для грузовых автомобилей, работающих по тарифу за количество перевезенного груза, – 1 ткм; для тех, кто работает по часовому тарифу – 1 авто/ч.

Как показывает практика исследований АТП Молдовы, 60 %, АТП вообще не применяют управленческие счета бухгалтерского учета и тем самым, даже не определяют себестоимость перевозок.

Эффективное управление производственными процессами является залогом успеха, поскольку оно напрямую влияет на объемы и качество транспортных перевозок, а значит, и на финансовую стабильность автотранспортного предприятия (АТП). В связи с этим, управленческий и финансовый учет приобретают особую значимость. Они призваны непрерывно и комплексно отражать все хозяйственные операции, подкрепленные соответствующей документацией. Грамотное ведение учета затрат позволяет осуществлять действенный мониторинг рационального использования материальных, трудовых и финансовых активов компании, а также определять реальную себестоимость предоставляемых услуг.

Для всестороннего учета затрат на АТП должна функционировать единая информационная система, призванная:

- Обеспечивать своевременное и достоверное отражение фактических издержек, связанных с услугами доставки;
- Позволять исчислять реальную себестоимость как отдельных видов, так и всего объема перевозок;
- Предоставлять менеджменту предприятия данные, необходимые для принятия управленческих решений и оперативного контроля производственных процессов;
- Содействовать контролю за экономным и рациональным использованием материальных, трудовых и финансовых ресурсов.

Исследования показали, что автотранспортные предприятия (АТП) своевременно начисляют и уплачивают сборы за пассажирские автоперевозки и парковку, как того требует VII раздел Налогового кодекса. Эти сборы, согласно Плану счетов, отражаются АТП по счету 713 «Общие и административные расходы» (субсчет 7134 «Налоги, сборы и платежи, кроме подоходного налога») [2]. Возникает вопрос о правомерности отнесения этих сборов, относящихся к основной деятельности, к общим и административным расходам.

Для более точного отражения в управленческом учете затрат, связанных с деятельностью автотранспортных средств (АТС) предприятия, предлагается расширить существующую систему. В частности, к счету 821 «Косвенные производственные затраты» предлагается ввести субсчет [2] 8211 «Обязательные сборы с АТС». Для обеспечения детального анализа

предлагается следующая структура аналитических счетов:

- 82111 «Сбор за пассажирские автоперевозки»;
- 82112 «Сбор за парковку автотранспорта»;
- 82113 «Сбор за водопользование»

Применение данной номенклатуры счетов позволит добиться объективного расчета себестоимости реализованной продукции или оказанных услуг. Это, в свою очередь, предоставит ценные данные для менеджеров предприятия и пользователей финансовой отчетности, способствуя более эффективному управлению.

Исследования указывают на то, что АТП применяют ежеквартальный, а не ежемесячный подход к признанию операционных расходов. Это создает существенные трудности для предприятий в определении точной суммы затрат, которые были направлены на получение доходов от пассажирских перевозок в каждом конкретном месяце.

Соблюдение принципа соответствия в условиях функционирования автовокзалов оказывается невозможным для всех категорий доходов. В частности, хотя доход от информационного бюро может быть измерен и признан, определение связанных с ним расходов становится невыполнимой задачей. Аналогично, доходы от услуг камер хранения багажа и комнат матери и ребенка поддаются учету, но рассчитать затраты, которые их генерировали, невозможно. Это связано с тем, что все эти подразделения функционируют в рамках одного здания, и раздельный учет их содержания не ведется.

В контексте международных автоперевозок, большинство предприятий признают доходы в момент фактического поступления денежных средств, что расходится с требованиями НСБУ «Доходы» [3]. Такой подход нарушает принципы соответствия, осмотрительности и периодичности. Согласно правилам, доход должен быть признан в момент оказания услуги, а соответствующие расходы – учтены по каждой отдельной перевозке.

Аналогично, при предоставлении экспедиционных услуг, признание доходов должно происходить в момент их фактического оказания, а не при проведении расчетов, как это зачастую происходит. Следовательно, необходимо также учитывать и отражать в учете затраты, понесенные в процессе оказания этих услуг.

В контексте автотранспортной и транспортно-экспедиционной деятельности, ключевым "продуктом", предлагаемым предприятиями, являются **автотранспортные услуги (АТУ)**.

Специфика транспортной продукции напрямую связана с природой самого транспортного процесса. Транспортная отрасль отличается тем, что ее производственный цикл представляет собой **процесс перемещения грузов и пассажиров**, который, по сути, и формирует конечный продукт компании. Именно поэтому транспортная продукция носит **нематериальный характер**. Важно отметить, что в сфере транспорта процесс создания продукта завершается лишь в момент его доставки конечному потребителю.

Классификация доходов: самостоятельность предприятия и учетные инструменты

Предприятия самостоятельно определяют, как классифицировать свои доходы, разделяя их на **доходы от основной деятельности** и **доходы от прочих видов деятельности**. Компания сама устанавливает перечень направлений, для которых она была создана и которые формируют основу ее финансового потока. Для этих целей в системе бухгалтерского учета предусмотрены специализированные счета: счет 611 "Доходы от продаж" с субсчетом 6113 "Доходы от оказания услуг", а также счет 711 "Себестоимость продаж" с субсчетом 7113 "Себестоимость оказанных услуг" [2].

Определение "основной деятельности": дискуссионные аспекты

Вопрос о том, какие именно виды деятельности считать основными или какие доходы относить к доходам от обычных видов деятельности, остается предметом дискуссий. Предприятие может быть изначально создано с целью получения прибыли от владения и распоряжения своими активами. Если такой способ получения дохода закреплён в учредительных документах, то доходы от сдачи имущества в аренду, использования интеллектуальной собственности, а также доходы от инвестиций в другие компании, независимо от их объема и регулярности, будут признаваться **выручкой от основных видов**

деятельности, то есть основными доходами.

Условия признания доходов от оказания услуг

Доходы от предоставления услуг считаются признанными при одновременном соблюдении следующих критериев:

1. **Надежность измерения величины доходов:** существует возможность точно и достоверно определить сумму полученных доходов.
2. **Вероятность получения экономических выгод:** есть высокая степень уверенности в том, что экономические выгоды, связанные с данной сделкой, поступят предприятию.
3. **Надежность измерения стадии завершенности сделки:** на отчетную дату возможно точно определить степень завершенности сделки.
4. **Надежность измерения затрат:** затраты, понесенные в процессе выполнения сделки, а также затраты, необходимые для ее завершения, могут быть точно и достоверно измерены.
5. **Взаимосвязь НСБУ и Налогового Кодекса:** положения НСБУ должны увязываться с Налоговым Кодексом Республики Молдова как в части применения налоговых норм, так и установленных правил в учетных политиках, на АТП, к сожалению, это не соблюдается [4].

Выводы:

1. Для автотранспортных предприятий признание финансовых результатов (доходов и расходов) должно базироваться на фундаментальных принципах: недопущении погашения (взаимозачета), главенстве экономической сущности над юридической формой, периодичности отчетности, осмотрительности и непрерывности деятельности.
2. В отношении вспомогательных видов деятельности, таких как предоставление услуг камер хранения, комнат матери и ребенка, информационных бюро, сдача в аренду площадей и отдельных помещений, а также доходов от парковки транспортных средств сторонних организаций и пользования санузлами, применение принципа соответствия (сопоставления доходов и расходов) в разрезе каждого отдельного вида услуг затруднительно. Это связано с тем, что расходы зачастую учитываются совокупной суммой, тогда как доходы дифференцируются по типам услуг. Подобная ситуация обусловлена особенностями размещения соответствующих структурных подразделений, которые могут оказывать различные услуги в рамках одного физического пространства.
3. В сфере международных автоперевозок многие компании практикуют признание доходов в момент фактического получения денежных средств от заказчиков на расчетный счет или в кассу. Такой подход расходится с требованиями национальных стандартов бухгалтерского учета (НСБУ) "Доходы" [3] и международным стандартом финансовой отчетности IAS 18 "Выручка" [5]. С нашей точки зрения, корректным является признание доходов по факту оказания транспортных услуг.
4. При сдаче автотранспортных средств в аренду возникает несоответствие между моментом признания дохода и принципом приоритета содержания над формой. Это объясняется тем, что доход от аренды фактически получают как арендодатель, так и арендатор.
5. Для предприятий автотранспортной отрасли, включая автовокзалы, службы такси, муниципальные автобусные парки, компании, специализирующиеся на пассажирских и грузовых перевозках, а также экспедиционные службы, существует потребность в разработке отраслевого нормативного документа (положения). Данный документ должен детально регламентировать момент признания доходов и расходов для каждого конкретного случая и вида деятельности. Это позволит существенно упорядочить и унифицировать их бухгалтерский учет.
6. Для нормального определения себестоимости оказанных услуг необходимо в практике деятельности АТП применять счета управленческого учета и получать тем самым информацию, полезную как менеджерам, так и учетному персоналу для проведения аналитической работы.

Библиография:

1. Cod transporturilor rutiere. № 150 от 17.07.2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 247-248.
2. Planul general de conturi contabile [online]. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/ro-planul-general-de-conturi-contabile-ru-en-46679/>
3. Standardele Naționale de Contabilitate [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/sites/default/files/legislatie/>
4. Codul fiscal al Republicii Moldova [online]. Disponibil: <http://lex.md/fisc/codfiscaltxttru.htm>
5. ДИМА, М., ГРИГОРОЙ, Л. *Международные стандарты финансовой отчетности*, Кишинэу, Universul, 2009, 320 с., ISBN 978-9975-47-033-9

MACHINE LEARNING ȘI MANAGEMENTUL REZULTATELOR: O RECENZIE A LITERATURII

MACHINE LEARNING AND EARNINGS MANAGEMENT: A LITERATURE REVIEW

IORDACHE Eusebiu

Alexandru Ioan Cuza University of Iași, România

E-mail: eusebiu.jordache@gmail.com

Abstract. Odată cu răspândirea inteligenței artificiale, tehnologia de machine learning s-a dezvoltat ca un mecanism complementar prin care sistemele sunt instruite să gestioneze datele în mod eficient, fără a fi programate explicit pentru fiecare sarcină. Practicile contabile și de audit pot beneficia de funcționalitățile oferite de machine learning, deoarece, comparativ cu modelele statistice tradiționale, acestea utilizează tehnici complexe, precum data mining, cu scopul de a extrage informații suplimentare din baze de date extinse. Un fenomen întâlnit în raportarea financiară, și la detectarea căruia pot fi utilizate tehnicile de machine learning, este managementul rezultatelor. Aceste tehnologii se pot dovedi eficiente în detectarea practicilor de management al rezultatelor prin prisma algoritmilor de învățare care extrag date și sintetizează reguli și tipare din seturi de date utilizate în antrenare și care sunt mai apoi utilizate asupra unor seturi de date noi, necunoscute.

Scopul acestui studiu este de a evidenția nivelul actual al cunoașterii din literatură privind utilizarea tehnologiei machine learning în detectarea practicilor de management al rezultatelor. În acest sens, analiza include studii care cercetează utilitatea progreselor din domeniul inteligenței artificiale în prognozarea managementului rezultatelor și care evaluează eficiența practică a acestei tehnologii în comparație cu modelele statistice tradiționale. O limitare importantă a acestei cercetări este caracterul relativ nou al temei analizate și rapiditatea dezvoltării noilor tehnologii de machine learning.

Keywords: artificial intelligence, machine learning, earnings management, financial reporting

JEL Classification: M41, C55, O33

Introducere

Un fenomen studiat în literatură și întâlnit în practică este cel al managementului rezultatelor (earnings management), ca element prin care se măsoară calitatea contabilității și a raportărilor financiare. În unele articole se afirmă faptul că gestionarea rezultatelor are loc atunci când managerii folosesc raționamentul în raportarea financiară și în structurarea tranzacțiilor pentru a modifica rapoartele financiare cu scopul de a induce în eroare unele părți interesate (stakeholderii) cu privire la performanța economică sau pentru a influența o serie de clauze contractuale care depind de cifrele contabile raportate (Healy & Wahlen, 1999). Astfel, această practică este întreprinsă de acțiunea managerului pentru a gestiona rezultatele companiei cu scopul de a atinge anumite obiective sau interese (Purwanti & Utama, 2018).

Managementul rezultatelor, într-o definiție simplistă care nu scoate în evidență înțelesul negativ al conceptului, reprezintă un proces de alegere a alternativelor contabile în vederea obținerii rezultatelor contabile dorite (Istrate et al., 2015). Astfel, din punct de vedere conceptual, managementul rezultatelor reprezintă o metodă care poate sprijini creșterea valorii entității și îi poate asigura continuitate, dacă este folosită în mod etic. Or, unii autori (Dechow & Skinner, 2000) susțin faptul că lipsa managementului rezultatelor nu este o variantă optimă, aceasta fiind o practică previzibilă și necesară în piața de capital. Prin urmare, cu toate că această practică poate genera efecte similare unei fraude, caracterizată prin încălcarea reglementărilor contabile, managementul rezultatelor poate avea loc din pricina limitelor acestor norme (Istrate et al., 2015).

Având în vedere că părțile interesate ale unei întreprinderi nu pot observa în mod direct performanța operațională a acesteia, rezultatele raportate sunt considerate adesea un indicator relevant al performanței companiei, iar managementul rezultatelor a devenit un stimulent important pentru deciziile luate de către conducere (Chen et al., 2015). Cu toate acestea, atunci când practicile de management al rezultatelor devin frecvente, utilizatorii situațiilor financiare pot dezvolta percepții eronate asupra performanței reale a companiei, ceea ce poate conduce la adoptarea unor decizii economice care se pot dovedi neinspirate (Chen et al., 2015).

Machine learning (ML) este una dintre aplicațiile de inteligență artificială care permite sistemelor să învețe și să progreseze în mod automat, fără a fi codificate explicit (Almaqtari et al., 2021). Principalul obiectiv al machine learningului este de a concepe un algoritm care ar putea învăța cum să îndeplinească sarcini prin generalizarea informațiilor obținute din exemple (Dbouk & Zaarour, 2017). În literatură, în ceea ce privește detectarea, analiza și predicția managementului rezultatelor, accentul este pus pe identificarea fenomenului prin abordări statistice tradiționale, dar acestea au unele impedimente privind ipotezele, cum ar fi liniaritatea, normalitatea și independența variabilelor (Chen & Howard, 2015). Aceste condiții sunt frecvent încălcate în cazul datelor financiare, ceea ce poate reduce eficiența și validitatea acestor metode (Chen et al., 2015). În comparație, abordările ale data miningului, precum arborele decizional (decision tree – DT) sunt mai puțin vulnerabile la limitările metodelor clasice.

În ultimii ani au fost dezvoltate tehnici de inteligență artificială și data mining care și-au găsit aplicabilitatea în economie, și în mod implicit în domeniul contabil. Pe baza dezvoltării acestora, tehnologia de machine learning a devenit din ce în ce mai eficientă în vederea gestionării bazelor mari de date financiare. (Chen & Howard, 2015). Această eficiență se datorează mecanismului prin care funcționează machine learningul, respectiv prin urmărirea de a identifica corelații și modele noi, valide, folositoare și inteligibile în datele financiare care sunt folosite în detectarea practicii de earnings managements (Chen & Howard, 2015).

Managerii nu doresc ca acțiunile lor de gestiune a rezultatelor să fie descoperite pentru că pot afecta reputația acestora și poate duce la scăderea încrederii oferite de stakeholeri. Astfel, managerii vor apela la o varietate de tehnici pentru a gestiona rezultatele, respectiv vor folosi metode, care se vor schimba în timp, de a ascunde această practică, fapte care dau caracteristicile neliniare complexe ale managementului rezultatelor (Li & Sun, 2023).

Potrivit unor autori, modelele de identificare a acțiunilor de earnings management nu sunt modele simple liniare, acest lucru favorizând aplicarea tehnicii de machine learning (Chen & Shen, 2020). Obiectivul acestei lucrări este de a recenza literatura în vederea cercetării metodelor de machine learning folosite pentru a detecta, analiza și a prezice practica de earnings management.

Întrebările de cercetare, care stau la baza atingerii obiectivului propus sunt:

1. Cum este folosit machine learningul în cercetarea practicii de gestiune a rezultatelor?
2. Care sunt principalele modele de machine learning aplicate în relație cu earnings management?
3. Care sunt limitările aplicării ML în relație cu EM?

1. Cum este folosit machine learningul în cercetarea practicii de gestiune a rezultatelor?

Studiile regăsite în literatură arată faptul că tehnicile de data mining au o capacitate mai bună de detectare și predicție a practicilor de earnings management în comparație cu metodele statistice tradiționale (Li & Sun, 2023). Pe baza algoritmului de învățare, tehnologia de deep learning (componentă a machine learning) face ca modelul să învețe automat o reprezentare bună a datelor, ca mai apoi să transforme datele noi introduse și să le abstractizeze, astfel încât să se îmbunătățească precizia de predicție a modelului (Li & Sun, 2023).

Tehnologia de machine learning poate contribui semnificativ la creșterea acurateței și eficienței în identificarea fenomenului de earnings management, prin realizarea unor profiluri financiare ale companiilor care caracterizează strategiile, respectiv ascendente și descendente, și instrumentele folosite, respectiv accruals, real activities și clasification shifting (Veganzones & Séverin, 2025). Astfel, machine learning poate reprezenta o bază solidă pentru luarea deciziilor de către auditori și stakeholderi.

Pe baza analizei relațiilor nonliniare, modelele bazate pe rețele neuronale (neural networks) ar putea determina total accruals (provizioane și ajustări totale), discretionary accruals (provizioane și ajustări discreționare) și non-discretionary accruals (provizioane și ajustări non-discreționare), care sunt utilizate în mod uzual ca proxy pentru earnings management (Höglund, 2012).

Studiul realizat de Almasarwah et al. (2024) urmărește identificare unor noi componente financiare implicate în managementul rezultatelor prin aplicarea tehnicilor de machine learning. Astfel, cu ajutorul algoritmului XGBoost, autorii au identificat nouă potențiale variabile financiare care pot fi utilizate în gestiunea rezultatelor, cele mai mari ponderi fiind înregistrate de costul bunurilor vândute, cu o importanță de 40,2% și indicatorul EBITDA cu o pondere de 11,5% (Almasarwah et al., 2014). Prin identificarea unor practici semnificative de ajustare a performanței raportate, tehnicile moderne de machine learning pot oferi o perspectivă mai amplă asupra fenomenului de earnings management și pot juca un rol important în detectarea acestuia.

Tehnologia de machine learning își găsește aplicabilitatea și în predicția fenomenului de earnings management, deși întâmpină dificultăți în previziunea prin activități reale (real earnings management) în comparație cu forma bazată pe ajustări și provizioane (accruals earnings management) (Hammami & Hendikani Zadeh, 2022).

2. Care sunt principalele modele de machine learning aplicate în relație cu earnings management?

Algoritmii machine learning sunt adesea clasificați în patru categorii principale: supervizați (supervised), semi-supervizați (hybrid), nesupervizați (unsupervised) și algoritmi de învățare prin întărire (reinforcement learning algorithms). Cu toate că învățarea nesupravegheată este considerată mult mai apropiată de inteligența artificială deoarece algoritmul poate determina procesele complexe din cadrul datelor fără prea multe îndrumări externe (Rahul et al., 2018), în detectarea tehnicii de earnings management cea mai folosită este învățarea supravegheată (Almaqtari et al., 2021).

Numeroase metode de machine learning sunt aduse în discuție în literatură și sunt testate pentru a cerceta eficiența acestora în detectarea și predicția tehnicii de gestionare a rezultatelor, precum Rețeaua Bayesiană (Bayesian Network – BN), Analiza Componentelor Principale (Principal Components Analysis – PCA), algoritmul arbore de decizie C5.0, Rețeaua Neuronală cu Propagare Inversă (Back Propagation Neural Network – BPNN) etc. (Almaqtari, 2021).

În literatură, unele studii au utilizat tehnici de data mining pentru detectarea practicilor de management al câștigurilor, avantajul acestei metode fiind reprezentat de capacitatea de a construi modele neliniare, care nu necesită formularea unor ipoteze restrictive, așa cum se întâmplă în cazul metodelor statistice convenționale (Chen et al., 2015).

Chen et al. (2015) au ajuns la concluzia, conform rezultatelor empirice, că integrarea rețelelor Bayesiene cu algoritmul arborelui de decizie C5.0 conduce la cea mai bună performanță în detectarea unui nivel ridicat de gestiune a rezultatelor prin accruals (provizioane și ajustări), acuratețea datelor testate atingând nivelul de 98,51% și rata erorii de tip 1 fiind, de asemenea, cea mai redusă.

Modelele bazate pe arbori de decizie prezintă mai multe avantaje în detectarea managementului rezultatelor precum lipsa necesității de ipoteze statistice privind distribuția datelor utilizate în etapa de antrenare și gestionarea atât a datelor incomplete, cât și a variabilelor calitative (Chen et al., 2015). Totodată, aceste modele oferă o reprezentare intuitivă a cunoștințelor extrase din date, iar interpretarea acestora este facilă, fiind exprimate sub formă de reguli binare (Chen et al., 2015).

Rahul et al. (2018) au propus o abordare pentru detectarea și predicția practicii de accruals earnings management utilizând modele de învățare automată supravegheată de tip ansamblu și totodată, au dezvoltat un model de învățare automată nesupravegheată, fundamentat pe detectarea anomaliilor Gaussiane, cu o acuratețe de 71,68%.

În comparație cu detectarea practicilor de earnings management, studiile privind predicția acestora sunt limitate (Kang & Park, 2021). Rezultatele obținute de Tsai & Chiou (2009) au arătat că modelul de rețea neuronală de tip MLP poate atinge o rată de acuratețe de 81,08% în predicția cazurilor de manipulare ascendentă a rezultatelor, iar prin utilizarea arborilor de decizie a fost posibilă identificarea unor reguli relevante de clasificare, caracterizate prin cel mai ridicat nivel de acuratețe.

În cazul studiului întreprins de Mahmoudi et al. (2017), rezultatele obținute arată faptul că rețeaua neuronală MLP, cu două straturi ascunse, este capabilă să prezică managementul rezultatelor în mai multe industrii, cu o acuratețe maximă de 81% în industria produselor chimice și minimă de 57% în industria produselor nemetalice. Totodată, modelul de rețea neuronală MLP poate oferi o rată de acuratețe a predicției acțiunii de management al rezultatelor de 54,25%, în cazul industriei de electronice. (Tsai & Chiou, 2009).

Cu toate că rețelele neuronale sunt adesea criticate pentru capacitatea limitată de interpretare a rezultatelor și pentru dificultățile legate de alegerea arhitecturii modelului, acestea prezintă avantaje importante precum faptul că acestea pot modela relații complexe și neliniare între variabile, respectiv sunt flexibile și pot gestiona eficient seturi de date incomplete, lipsă sau afectate de zgomot (Tsai & Chiou, 2009).

Tehnica de machine learning, precum procesarea limbajului natural (Natural Language Processing – NLP), poate fi utilizată pentru a extrage date de bază suplimentare, de natură calitativă (Xu, 2020), care pot fi folositoare în interpretarea informațiilor din situațiile financiare (Almaqtari et al., 2021). Datele calitative, precum informațiile privind litigiile în care este implicată compania oferă performanțe mai bune în ceea ce privește predicția tehnicii de earnings management cu ajutorul tehnologiei de machine learning (Kang et al., 2024).

În literatură se remarcă faptul că modelele hibride (Bayesian network + C5.0; Bayesian network + Back propagation neural networks; Principal component analysis + Back propagation neural networks; Principal component analysis + C5.0) oferă performanțe superioare și stabilitate ridicată, fiind optime din perspectiva acurateței, a erorilor de tip I și a variabilelor predictive utilizate (Chen et al., 2015). Cu atât mai mult cu cât modelul hibrid Bayesian network + C5.0, comparativ cu alte metode, prezintă rezultate mai bune atât în ceea ce privește acuratețea predicției, cât și selecția variabilelor relevante. (Chen et al., 2015).

3. Care sunt limitările aplicării ML în relație cu EM?

Cu toate că machine learningul oferă numeroase avantaje, utilizarea acestor tehnologii implică și anumite provocări, printre care se numără aspecte etice și necesitatea respectării cerințelor de reglementare (Bojuwon et al., 2026).

Complexitatea modelelor de machine learning poate reduce transparența procesului decizional, deoarece mecanismele prin care acestea generează predicții sunt adesea dificil de interpretat, iar această situație poate conduce la o dependență excesivă de sistemele automatizate și poate afecta capacitatea practicienilor de a evalua critic rezultatele generate de algoritmi (Munoko et al., 2020).

Un alt aspect frecvent asociat cu tehnicile de machine learning, în special cu rețelele neuronale, este riscul de supraantrenare (overtraining), care apare atunci când modelul învață prea bine caracteristicile datelor de antrenare și își pierde capacitatea de generalizare pentru date noi (Tsai & Chiou, 2009). Totodată, o altă limitare importantă este dată de dificultatea de a explica modul în care aceste modele generează rezultatele, ceea ce limitează transparența procesului decizional (Tsai & Chiou, 2009).

Managementul real al rezultatelor este mai greu de detectat decât managementul prin provizioane și ajustări, iar astfel metodologia bazată pe tehnologia AI se confruntă cu limitări în detectarea sau predicția gestionării reale a rezultatelor (Kang & Park, 2021). Această limitare este cu atât mai relevantă cu cât studiile care analizează managementul real al rezultatelor evidențiază caracterul răspândit al acestei practici cu scopul de a influența câștigurile pe termen scurt, chiar dacă aceste acțiuni pot compromite performanța economică pe termen lung (Braswell & Daniels, 2017; Graham et al., 2005).

Cu toate că modele de tip hibrid, precum Random Forest și C5.0, pot oferi performanțe suplimentare în detectarea fenomenului de earnings management, acestea au și o serie de limitări importante. În funcție de tehnica aplicată, performanța și relevanța predictorilor pot varia datorită sensibilității rezultatelor la metoda de selecție a variabilelor utilizată (Chen & Howard, 2015). Totodată, o a doua limitare constă în cea temporală, atunci când sunt folosite date financiare pe o perioadă scurtă de timp, în timp ce pot fi omise tendințe care evoluează și sunt vizibile pe termen lung (Chen & Howard, 2015).

O altă limitare a tehnologiei de machine learning o reprezintă datele necesare de analizat ale algoritmului. Performanța algoritmilor depinde, în mare măsură, de calitatea datelor utilizate pentru antrenarea acestora, iar seturile de date incomplete sau dezechilibrate pot genera rezultate distorsionate (Munoko et al., 2020). Fenomenul de earnings management este unul ascuns, ceea ce rezultă din dificultatea etichetării obiective în baza de date, învățarea supervizată (supervised learning) bazându-se pe etichetarea corectă. Totodată, datele care au fost supuse metodelor de gestionare a rezultatelor sunt mai rare comparativ cu cele care nu au fost supuse unor astfel de practici, rezultând astfel dificultatea algoritmului de a se antrena, ceea ce poate duce la rezultate eronate.

Concluzii

Odată cu dezvoltarea tehnologică care influențează domeniul contabil, aplicarea tehnicilor de machine learning în identificarea și predicția managementului rezultatelor se dovedește a fi un subiect de cercetare relevant. Recenzarea literaturii realizate în cadrul acestei lucrări evidențiază beneficiile aduse de capacitatea machine learning de a gestiona baze mari de date financiare, care pot contrabalansa limitările modelelor liniare tradiționale, și care au ca rezultat o creștere a eficienței și acurateței în identificarea practicilor de gestionare a rezultatelor.

Studiile cercetate analizează o varietate de algoritmi de machine learning precum Rețeaua Bayesiană, Analiza Componentelor Principale, algoritmul arbore de decizie C5.0, Rețeaua Neuronală cu Propagare Inversă. Acestea indică niveluri ridicate de acuratețe în ceea ce privește detectarea practicilor de earnings management, cu o pondere de până la 98%. Cu toate acestea, în ceea ce privește predicția acestor practici, din cauza caracteristicilor și împrejurărilor în care au loc, rezultatele sunt inferioare și fluctuează considerabil în funcție de sectorul de activitate, înregistrând ponderi de la 50, până la 80%.

Cu toate că tehnologia de machine learning reprezintă un avantaj semnificativ în relația cu fenomenul de earnings management, aceasta nu este lipsită de limitări. În funcție de algoritmi și tehnicile aplicate, rezultatele pot prezenta fluctuații, iar pe baza perioadei analizate, pot fi omise tendințe ce sunt vizibile și evoluează pe termen lung.

Astfel, tehnica de machine learning evoluează odată cu dezvoltarea tehnologiei și cu cercetarea acestei practici în relație cu domeniul contabil și totodată acționează ca un instrument complementar al raționamentului profesional, ce are ca scop susținerea în detectarea și predicția fenomenului de earnings management.

References

1. Almaqtari, F. A., Farhan, N. H. S., Salmony, M. Y., Al-Ahdal, W. M., & Mishra, N. (2021). Earning management estimation and prediction using machine learning: A systematic review of processing methods and synthesis for future research. 2021 International Conference on Technological Advancements and Innovations (ICTAI), 291–298. <https://doi.org/10.1109/ICTAI53825.2021.9673157>
2. Almasarwah, A., Aram, K. Y., & Alhaj-Yaseen, Y. S. (2024). Identifying new earnings management components: A machine learning approach. *Accounting Research Journal*, 37(4), 418–435. <https://doi.org/10.1108/arj-10-2023-0304>
3. Bojuwon, M., Aduwo, A. E., Adebayo, A. I., Olasehinde S. A., Aduwo, O. O., Adekanmi, A. D., Owoniya, B., Dinatu, N. A., Ajewole A. S. (2026). Artificial Intelligence and Corporate Earnings Management. *Advances in Artificial Intelligence and Machine Learning*, 06(02), 01–18. <https://doi.org/10.54364/AAIML.2026.62285>
4. Braswell, M., & Daniels, R. B. (2017). Alternative Earnings Management Techniques: What Audit Committees and Internal Auditors Should Know. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 28(2), 45–54. <https://doi.org/10.1002/jcaf.22239>
5. Chen, F.-H., & Howard, H. (2015). An alternative model for the analysis of detecting electronic industries earnings management using stepwise regression, random forest, and decision tree. *Soft Computing*, 20(5), 1945–1960. <https://doi.org/10.1007/s00500-015-1616-6>
6. Chen, F.-H., Chi, D.-J., & Wang, Y.-C. (2015). Detecting biotechnology industry's earnings management using Bayesian network, principal component analysis, back propagation neural network, and decision tree. *Economic Modelling*, 46, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2014.12.035>

7. Chen, S., & Shen, Z.-D. (2020). An Effective Enterprise Earnings Management Detection Model for Capital Market Development. *Journal of Economics, Management and Trade*, 77–91. <https://doi.org/10.9734/jemt/2020/v26i430250>
8. Dbouk, B., & Zaarour, I. (2017). Towards a Machine Learning Approach for Earnings Manipulation Detection, *Asian Journal of Business and Accounting*, 10(2).
9. Dechow, P. M., & Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators. *Accounting Horizons*, 14(2), 235-250
10. Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2005). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 40(1–3), 3–73. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2005.01.002>
11. Hammami, A., & Hendijani Zadeh, M. (2022). Predicting earnings management through machine learning ensemble classifiers. *Journal of Forecasting*, 41(8), 1639–1660. <https://doi.org/10.1002/for.2885>
12. Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and its Implications for Standard Setting. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.156445>
13. Höglund, H. (2012). Detecting earnings management with neural networks. *Expert Systems with Applications*, 39(10), 9564–9570. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.02.096>
14. Istrate, C., Georgescu, I., Carp, M., Robu, I. B., Pavaloaia, L. (2015). Accruals earnings management in emerging markets under the transition to IFRS: The case of Romanian listed companies. *Transformations in Business and Economics*, vol 14, 393-411.
15. Kang, H., Kim, H., & Na, H. J. (2024). A Study on the Forecast of Earning Management Based on Deep Learning by Reflecting Information on Corporate Litigation Cases. *IEEE Access*, 12, 139097–139112. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3458929>
16. Kang, S., & Park, S. (2021). Artificial Intelligence-based Detection and Prediction of Corporate Earnings Management. In P. M. S. Choi & S. H. Huang (Ed.), *Fintech with Artificial Intelligence, Big Data, and Blockchain* (pp. 191–203). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-33-6137-9_8
17. Li, J., & Sun, Z. (2023). Application of deep learning in recognition of accrued earnings management. *Heliyon*, 9(3), e13664. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13664>
18. Mahmoudi, S., Mahmoudi, S., & Mahmoudi, A. (2017). Prediction Of Earnings Management By Use Of Multi- Layer Perceptron Neural Networks With Two Hidden Layers In Various Industries, *Journal of Entrepreneurship, Business and Economics*, 5(1), 216-236
19. Munoko, I., Brown-Liburd, H. L., & Vasarhelyi, M. (2020). The Ethical Implications of Using Artificial Intelligence in Auditing. *Journal of Business Ethics*, 167(2), 209–234. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04407-1>
20. Purwanti, A., Utama, I. W. W. (2019). Earning Management Analysis before and after Implementation of International Financial Reporting Standards (IFRS): Empirical Study of Automotive and Components Companies Registered on the IDX. *Journal of Accounting and Strategic Finance*, 1(01), 45–56. <https://doi.org/10.33005/jasf.v1i01.25>
21. Rahul, K., Seth, N., & Dinesh Kumar, U. (2018). Spotting Earnings Manipulation: Using Machine Learning for Financial Fraud Detection. In M. Bramer & M. Petridis (Ed.), *Artificial Intelligence XXXV* (Vol. 11311, pp. 343–356). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04191-5_29
22. Tsai, C.-F., & Chiou, Y.-J. (2009). Earnings management prediction: A pilot study of combining neural networks and decision trees. *Expert Systems with Applications*, 36(3), 7183–7191. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2008.09.025>
23. Veganzones, D., & Séverin, E. (2025). Earnings management visualization and prediction using machine learning methods. *International Journal of Accounting Information Systems*, 56, 100743. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2025.100743>
24. Xinyue, C., Zhaoyu, X., & Yue, Z. (2020). Using Machine Learning to Forecast Future Earnings. *Atlantic Economic Journal*, 48(4), 543–545. <https://doi.org/10.1007/s11293-020-09691-1>

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА, КОНТРОЛЯ И НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ
ТРАНСГРАНИЧНОЙ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ**

**CURRENT ISSUES OF ACCOUNTING, CONTROL, AND TAXATION OF CROSS-
BORDER ELECTRONIC TRADE**

ВОРОНЧЕНКО Т. В.

Российская таможенная академия, Россия

E-mail: vtv15@mail.ru

Abstract. The article presents the results of a study of current problems of accounting, control, and taxation of cross-border electronic trade, which is the most promising form of international cooperation in the context of digitalization of the economy, one of the key tools for increasing the efficiency and scale of foreign trade, and a significant source of budget revenues for most countries around the world. Its main themes include clarifying the conceptual framework, defining the concept of cross-border e-commerce in relation to similar terms, assessing its role and significance, current state and development prospects, identifying current problems in accounting, control, and taxation, and finding solutions to these problems in the context of globalization and integration processes.

The theoretical and practical significance of the research results lies in the author's analytical review of various points of view on the conceptual framework and the formulation of their own definition of cross-border e-commerce, highlighting the most pressing issues in the field of research, and proposing measures to address existing shortcomings and enhance the effectiveness of legal, organizational, methodological, and practical tools for implementing modern accounting, control, and taxation systems for cross-border transactions.

Keywords: cross-border e-commerce, e-commerce, online commerce, information technology, accounting, control, taxation, and VAT.

В последние годы проблемы адаптации национальных систем учета, контроля и налогообложения к новым формам внешнеэкономической деятельности (далее – ВЭД), к которым, в частности, относится электронная торговля - современный драйвер экспорта и импорта товаров, работ, услуг и объектов интеллектуальной деятельности, позиции которой усилились, благодаря масштабной цифровизации и автоматизации, приобретают особую актуальность. Такие цифровые платформы как маркетплейсы и логистические сервисы, предоставляют особые возможности для экспортеров и импортеров и формируют новую экосистему, упрощающую доступ к трансграничной торговле всем участникам ВЭД, особенно, представителям малого и среднего предпринимательства, получают возможность выйти на мировые рынки без осуществления крупных вложений в традиционную инфраструктуру, а также физическим лицам при покупке товаров для личного потребления. В рамках такой экосистемы особую значимость как для продавцов, так и для покупателей и/или потребителей приобретают удобство, выбора, доставки и оплаты товаров, хорошая работа службы поддержки, оперативное решение возникающих проблем, что обуславливает необходимость учета специфики сегментирования электронной торговли:

- B2C (business to consumer) — «бизнес для потребителя», розничная продажа товаров и услуг непосредственно потребителям, через маркетплейсы или почтовыми отправлениями;
- B2B (business to business) — «бизнес для бизнеса», то есть, реализация продуктов для предпринимательской деятельности. Это может быть оптовая продажа ритейлерам, продажа кассового оборудования или товаров для офиса. Поставщика часто выбирают через тендер;
- C2C (consumer to consumer) — «потребитель для потребителя», продажи одними пользователями другим новых или бывших в употреблении вещей, продажа хендмейда и подобных продуктов. Модель C2C распространена на классифайдах Авито, Юла, в соцсетях;

- B2G (business to government) — «бизнес для правительства», - предусматривает участие в госзакупках для нужд государственных органов и предприятий и учреждений;
 - e-grocery, - «доставка еды», один из самых растущих сегментов на российском рынке, имеющий высокий потенциал развития на маркетплейсах, наряду с «нишевыми маркетплейсами», продающие одну или несколько смежных товарных категорий которые, по прогнозам «Tinkoff eCommerce», обладают возможностью роста оборота до 1,5 трлн руб. [1]. Российская онлайн-торговля развивается по западному сценарию и, несмотря на более «поздний старт», продвигается с большей скоростью и более высоким уровнем стандартов. Участники данного относительно молодого рынка применяют достаточно зрелые подходы и уникальные стили делового общения. Исследуя международный опыт, они адаптируют его под локальные условия. В частности, маркетплейсы становятся обязательной точкой присутствия и самым популярным каналом продаж, хотя и самый затратный для особо успешных продавцов, которые, в создавшихся условиях, используют динамическое ценообразование, не зависящее от числа менеджеров или уровня их квалификации, а от автоматизации, с максимальной ответственностью.
- Принимая во внимание, то, что непрофессиональное управление затратами и результатами, ценами и прибылью, приводит к возникновению серьезных рисков для для предпринимательства, предполагается, что их стратегии и тактики должны основываться на строгом контроле цен, прибыли и автоматизации работы с алгоритмами каждой платформы. В настоящее время Российская Федерация входит в пятерку мировых лидеров по распространенности онлайн-торговли, наряду с Китаем, Южной Кореей, Индонезией и Великобританией. Онлайн-покупки совершают свыше 50% жителей России. Одновременно расширяется проникновение интернет-магазинов и маркетплейсов в регионы, даже отдаленные. По данным газеты «Коммерсант» региональный оборот электронной торговли вырос на 60–80%, за период 2019-2025гг., а более 76% заказов, осуществляемые посредством трансграничной торговли, поступают как раз из средних и небольших городов страны [2]. В ежегодном отчете, представляемом командой «Data Insight», раскрываются ключевые цифры и тренды, отражающие состояние рынка электронной торговли в России в 2025 году:
- объем рынка розничной интернет-торговли достиг 13,4 трлн рублей, показав рост на 19% по сравнению с предыдущим годом;
 - количество онлайн-заказов составило 8,3 млрд, при этом темпы роста существенно замедлились – до 24%, что является минимальным значением за последние 8 лет;
 - замедление роста подтверждает переход рынка в более зрелую фазу: несмотря на сохраняющийся рост, динамика как заказов, так и денежного объема постепенно снижается;
 - начиная с 2017 г., под влиянием растущей доли маркетплейсов на рынке электронной торговли и роста частоты онлайн-покупок наблюдается снижение среднего чека, при этом после пика в 2021 г. (-29% за год) этот тренд постепенно ослабевал, но в 2025 г. снижение среднего чека снова ускорилось, хотя и незначительно (на 3 п.п.) – до 5% (с 1690 до 1610 рублей). Основная причина такого ускорения – укрепление рубля относительно доллара;
 - маркетплейсы усиливают доминирование на рынке: на них приходится 81% всех заказов и 62% объема продаж, что продолжает тренд консолидации рынка вокруг крупнейших платформ, через которые осуществляется трансграничная электронная торговля;
 - динамика заказов в течение года демонстрирует выраженную сезонность: после умеренного роста в первой половине года наблюдается ускорение во втором полугодии, с пиковыми значениями в декабре, что, безусловно, связано с праздничными покупками;
 - доля электронной торговли от всего российского ритейла (без учета автомобилей и топлива) в 2025 году выросла только на 1,9 п.п. и составила 25,6%, а в сегменте непродовольственного ритейла впервые превысила 50%, достигнув отметку 52%;
 - в 2025 году рынок eGrocery вырос на 23% и достиг примерно 1,5 трлн рублей, а количество заказов составило более 1 млрд рублей;
 - рынок ePharma составил около 475 млрд рублей и 297 млн заказов, демонстрируя рост на 22% и 20% соответственно.

По прогнозам «Data Insight» умеренное снижение темпов роста количества заказов продолжится и в 2026-2027 гг. В частности, прогноз на 2026 г. предполагает рост количества заказов на 20% до 10 млрд. рублей и рост объема продаж на ~2 трлн рублей, достигая, таким образом, 15 трлн рублей и показав рост на 15% в 2025 г. Одновременно с этим, при сохранении текущих показателей инфляции и отсутствии значительных изменений курса рубля следует ожидать дальнейшего снижения среднего чека на несколько процентов в год. В то же время, ожидается рост цен в результате продолжающимся, пусть и ослабевающим сдвигом онлайн-шоппинга в сторону более частых, но менее крупных покупок [3].

По прогнозам экспертов в 2027 году трансграничная электронная торговля составит 1/4 объема розничной торговли в мире, а ожидаемый рост продлится как минимум до 2029 года и будет, в основном, обусловлен положительным влиянием следующих факторов:

- все большего распространения электронной торговли в регионах, где наряду с маркетплейсами появятся продавцы, применяющие и другие электронные платформы;
- интеграции в электронную торговлю BNPL-моделей, означающие «Buy now pay later», то есть «Покупай сейчас, плати потом» под видом беспроцентной рассрочки, активно предлагаемой маркетплейсами и интегрируемые с ними крупными интернет-магазинами;
- расширения ассортимента повседневных товаров, крупногабаритных вещей, живых растений, продаваемые со склада продавцов, которые окажут также услуги по их доставке;
- развития «нишевых» маркетплейсов-крупных интернет-магазинов с расширенным ассортиментом, продающих товары от себя и других продавцов, предоставляющих онлайн-платформу для торговли и осуществляющих логистику;
- омниканальных коммуникаций, позволяющих клиентам посмотреть товар вживую в шоу-руме, а после этого заказать его онлайн;
- «сжатой коммерции» (compressed commerce), предоставляющей покупателям возможность быстрого выбора товара на онлайн-площадке и моментального перехода к заказу. При этом следует учесть, что предыдущий вариант касается товаров повседневного спроса, а омниканальная коммуникация важна для продажи дорогих, сложных товаров;
- работы с аудиторией по продвижению брендов и магазинов: информировать о товаре, привлекать на платформы, демонстрировать ценность предложения и клиентский сервис;
- «кроссбордерных полок» - интеграции товаров из-за рубежа в витрины маркетплейсов и магазинов, позволяющей покупать ушедшие бренды или более дешевые товары напрямую от зарубежных поставщиков, путем оказания услуг по их трансграничной оплате и доставке;
- мейлфорвардеров - сервисов, привозящих кроссбордерные товары под заказ и др.

Наряду с глобальным ростом объемов трансграничной торговли на динамику сделок напрямую влияют геополитические факторы. В условиях усиливающихся санкций, российские компании вынуждены повышать свою конкурентоспособность, активно интегрироваться в системы международных маркетплейсов, коррелируя собственные предпринимательские интересы с новыми правилами ВТО и последними изменениями в российском учетном, контрольном и налоговом законодательстве. Чтобы обеспечить законность и безопасность сделок, способствовать минимизации предпринимательских, потребительских и финансовых рисков, как для поставщиков и покупателей, так и для государств, которые последние представляют, учет, контроль и налогообложение трансграничных операций должны стать максимально оперативными и прозрачными.

Для поиска оптимальных решений существующих проблем в рассматриваемой сфере, прежде всего, необходимо уточнить содержание основных юридических понятий и экономических категорий, раскрывающих сущность трансграничной электронной торговли, таких, как: «электронная торговля», «трансграничная торговля», «Интернет-торговля» и др.

Проблема усложняется тем, что не все перечисленные и другие аналогичные понятия юридически закреплены в российском законодательстве. Справедливости ради, стоит отметить, что Федеральным законом от 29.05.2024 № 100-ФЗ «О внесении изменений в части первую и вторую Налогового кодекса Российской Федерации» (далее — ФЗ № 100) о введении НДС для налогоплательщиков из стран Евразийского экономического союза (далее — ЕАЭС),

в качестве отдельной новации, касающейся применения косвенного налогообложения в трансграничных операциях, осуществляемых участниками ВЭД в рамках ЕАЭС, торгующие через электронные площадки, введено понятие «электронная торговая площадка», означающую «информационную систему, функционирующую в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет», на которой одновременно: доступны сервисы, позволяющие покупателям изучить и заказать товар; размещены условия оплаты и/или организации оплаты товаров, а также доставки и/или организации доставки товаров покупателю» [4].

Для лучшего понимания и правильного применения указанных терминов, целесообразно рассматривать позиции ученых и практиков, занимающиеся исследованием проблем трансграничной электронной торговли, что и выполнено автором в рамках настоящего и других исследований. Так, анализ научной литературы, а также национального и международного законодательства свидетельствует о том, что предпринимаются попытки научно и законодательно регламентировать термин «трансграничная электронная торговля».

В данном контексте, можно отметить, в частности Погорлецкого А.И., который в своей статье, посвященной вопросам налогового регулирования трансграничных операций, приводит определение, закрепленное в международных правовых актах, включая «Типового закона ЮНСИТРАЛ (United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL - Комиссия ООН по праву международной торговли) об электронной торговле» и употребляемое в международном обороте, согласно которому, к электронной торговле относятся «любые операции купли-продажи, осуществленные с помощью электронного обмена данными» [5].

Цареградская Ю.К. в статье, посвященной проблемам правового регулирования трансграничной торговли также обращает внимание на отсутствие в российском правовом поле, юридически закрепленных рассмотренных понятий а, в части терминологии, приводит некоторые определения из «Проекта стратегии развития торговли в Российской Федерации до 2025 года», разработанном в 2019 году Министерством промышленности и торговли РФ, трактующего, в частности: электронную коммерцию, как сферу экономики, представленную совокупностью торговых и финансовых транзакций, осуществляемых при помощи компьютерных технологий, электронную торговлю, как одну из форм торговли, осуществляемой с использованием информационных систем, включая Интернет, посредством электронных транзакций, а интернет-торговлю, как одну из форм электронной розничной торговли, при которой весь процесс купли-продажи происходит посредством сети Интернет» [6].

Рассматривая специфику налогообложения трансграничных операций, Сорокин А.А. анализирует основные понятия, субъект, объект и содержание понятия «трансграничной торговли», выделяя в качестве причин неопределенности в понятийном аспекте «сложности субъектного состава иностранным элементом (разными юрисдикциями участников) и особенностями объекта (трансграничной операции), что влияет на содержание правоотношений лиц, выраженных в наличие специальных прав и обязанностей сторон» [7].

Авторский аналитический обзор большинства публикаций, посвященных организационно-правовым, методическим и практическим проблемам трансграничной торговли позволил констатировать, что пока не достигнуто единство мнений ученых относительно содержания рассматриваемых понятий и их законодательного обоснования и закрепления. В этой связи, полагаем, что можно считать их синонимами а, в качестве относительно универсального понятия, использовать словосочетание «трансграничная электронная торговля», означающую торговлю материальными (товарами, работами и услугами, трудом, капиталом), и нематериальными активами (информацией, объектами интеллектуальной собственности) на основе современных информационных технологий.

Развитие трансграничной электронной торговли характеризуется изменениями, происходящими не только в формах и масштабах ее осуществления, но и в методах и способах учета, контроля и налогообложения трансграничных операций. В данном контексте, наряду с понятийными, не менее важными являются актуальные проблемы учетно-

контрольного и таможенно-налогового правового регулирования трансграничных операций, их методического обеспечения и практической реализации в санкционных условиях.

Современные нормы регулирования электронной торговли не разделяет товары электронной торговли и товары для личного пользования, которые поступают на таможенную территорию Российской Федерации. Их ввоз осуществляется только через прямую поставку из-за рубежа и декларируется с использованием различных форм документов. В противовес существующим, в настоящее время осуществляется частичное внедрение новых правил, согласно которым товары электронной торговли выделяются в отдельную категорию, создается институт оператора электронной торговли, вводится декларация на товары электронной торговли и планируется создание «бондовых» складов, задачей которых является аккумулярование, через трансграничную электронную торговлю, товарных запасов, приобретающих статус «товара Союза» на территории России и других стран-членов ЕАЭС, с последующей их реализацией потребителям указанных стран. Положительным эффектом от перечисленных и других новаций станет формирование специального механизма таможенного администрирования товаров электронной торговли, позволяющий повысить эффективность таможенного учета и контроля, скорость обработки товаров за счет автоматизации таможенных операций и, соответственно, сокращение сроков их совершения.

Рост количества трансграничных интернет-покупок требует пересмотра подходов к установлению порогов беспошлинного ввоза и совершенствования механизмов таможенного контроля, призванных обеспечить баланс между фискальными интересами государства и потребителей, а также повысить эффективность данной сферы в целом. Для этого требуется доработка не только соответствующей нормативной правовой базы, но и расширение функционала программных и технических средств налоговых (АКС НДС-3) и таможенных органов (комплекса «РМ СТО»), применяемых в ходе контроля за перемещением товаров электронной торговли, их учету и налогообложению и риск-ориентированному подходу [8].

Для совершенствования учета трансграничных операций, и, в частности, для таможенного оформления международных почтовых отправлений (далее – МПО) и экспресс-грузов, в отношении товаров, стоимость которых превышает порог беспошлинного ввоза, предусмотрена обязательное декларирование. С этой целью, Решением Коллегии Евразийской экономической комиссии (далее – ЕЭК) от 17.12.2024 года № 143, на основе форм пассажирской таможенной декларации для экспресс-грузов и декларации на товары для экспресс-грузов, разработана новая форма декларации на товары электронной торговли, внедрение которой уже осуществляется в практику таможенного декларирования [9].

Актуальной проблемой электронной трансграничной торговли является совершенствование и адаптация существующих и разработка новых организационно-правовых механизмов и практических инструментов налогообложения, способных оказать значительное влияние на развитие мировой экономики и международных отношений.

В настоящее время в мировой практике национальных государств и экономических союзов сформировался ряд способов, связанных с разработкой налогового механизма в данной сфере. В России также осуществляются серьезные трансформации налоговой политики, в связи с быстрыми темпами развития трансграничной электронной торговли и, существовавшими до недавнего времени значительными различиями в налогообложении операций, осуществляемых традиционными торговыми компаниями и интернет-площадками.

Трансграничная электронная торговля находится в привилегированном положении по сравнению с внутренним производством и импортом по «белым» каналам. Значительная доля этого рынка приходится на товары, не облагаемые НДС или ввозимые с минимальными таможенными платежами. Неблагополучной является и ситуация с контрафактом, так как, в ряде категорий потребительских товаров, реализуемых через популярные электронные площадки, доля несертифицированной продукции достигает почти 50% [9].

Отсутствие надлежащего налогового контроля в этом сегменте внешней торговли создает питательную среду для «серых» поставщиков, которые демпингуют за счет уклонения от налогов и отсутствия затрат на сертификацию продукции. Государство ежегодно теряет

десятки миллиардов рублей потенциальных доходов, которые могли бы быть направлены на развитие инфраструктуры и поддержку отечественных производителей.

Разрыв в ценообразовании между легальным продавцом, который платит НДС, пошлины и тратит средства на обязательную сертификацию, и «серым» импортером достигает порой 30-40%. Это создает неконкурентную среду, где потребитель, ориентируясь на низкую цену, часто получает товар низкого качества без гарантийных обязательств.

В связи с этим, Комитет Госдумы по промышленности и торговле поддержал предложение Минфина России ввести НДС на импортную продукцию, реализуемую с использованием цифровых платформ, независимо от наличия беспошлинного порога, а также выступил за выравнивание условий торговли для российских и зарубежных продавцов на маркетплейсах, а также предложил правительству устранить пробелы в правилах трансграничной торговли при прямых продажах товаров от иностранных продавцов российским покупателям. Речь идет о ситуации, когда товар, отправленный напрямую посылкой от зарубежного продавца, попадает в иной налоговый и регуляторный режим, чем товар, ввезенный импортером и проданный внутри страны.

Среди других принятых в данном направлении мер - установление преференций для российских поставщиков при начислении комиссий маркетплейсов, а также предоставление операторам платформ инструментов контроля за соблюдением прав интеллектуальной собственности путем интеграции с информационными ресурсами Роспатента.

Минпромторг предложил ввести полный НДС в 22% для иностранных товаров, приобретаемых на маркетплейсах, с 1 января 2027 года. Это предложение отличается от проекта Минфина, который предусматривает поэтапное повышение ставки: 5% в 2027 году, 10% в 2028-м, 15% в 2029-м и 20% с 2030 г. Введение НДС на реализуемые через маркетплейсы иностранные товары призвано выровнять условия торговли между традиционным ритейлом, который платит НДС, и интернет-площадками, а также согласовать национальное регулирование электронной торговли с утвержденными в 2023 году и вступившими в силу с середины этого года наднациональными нормами в отношении электронной торговли на уровне ЕАЭС.

Предполагается, что НДС будет удерживаться независимо от того, облагается ли посылка таможенной пошлиной или нет (в настоящее время разрешен беспошлинный ввоз через маркетплейсы посылок стоимостью до 200 евро, свыше этого уровня уплачивается пошлина в размере 15%). С 1 июля 2026 года ставка будет понижена до 5%, в том числе с учетом того, что часть фискальной нагрузки будет переложена на уплату НДС.

На ускоренном введении НДС для электронной торговли настаивали представители офлайн-ритейла. О том, что переход на уплату налога по полной ставке возможен уже с 1 января 2027 года, в начале февраля 2026 года сообщал также Минпромторг. В министерстве отмечали, что такой вариант прорабатывается ведомством в рамках «донастройки системы трансграничной электронной торговли». Маркетплейсы, в частности Ozon, Wildberries и Alibaba настаивают на необходимости адаптационного периода при переходе на полную ставку. Их позицию поддерживает Минэкономразвития Российской Федерации.

Компромиссным вариантом в дискуссии о сроках введения НДС на импортные товары, приобретаемые физическими лицами через маркетплейсы, может стать переход на полную уплату налога на год раньше - с 2029 г., при сохранении этапности повышения в 2027-2028 гг. Наряду со всеми перечисленными проблемами, властям предстоит решить сложную задачу — как администрировать налоги на товары, которые физически пересекают границу в индивидуальных посылках и сохранить при этом темпы развития онлайн-торговли. Поэтапное повышение ставки НДС позволило бы рынку адаптироваться, перестроить логистические цепочки и найти новых поставщиков внутри страны или в дружественных юрисдикциях. Резкий скачок до 22% без подготовки может спровоцировать «шоковый» эффект, при котором часть мелких и средних трансграничных продавцов уйдет с рынка. Это может привести к временному дефициту определенных категорий импортных товаров.

Введение 22% НДС для иностранных товаров на маркетплейсах — неизбежный этап развития российского рынка трансграничной электронной торговли. В ближайшие годы рынок ждет консолидация. Выживут те компании, которые смогут перестроить свои бизнес-процессы, повысить операционную эффективность и предложить потребителю конкурентный продукт за счет качественного сервиса и оптимизации цепочек поставок.

Для конечного потребителя это означает пересмотр ценовых ожиданий. Товары из-за рубежа станут дороже, однако рынок станет более предсказуемым и безопасным. В конечном итоге, выиграет экономика страны, которая получит прозрачные налоговые поступления и более здоровую конкурентную среду и покупатели за счет более качественных товаров.

В условиях роста трансграничной электронной торговли осуществляется масштабная цифровизация учета и контроля за трансграничными интернет-сделками, включая использование статистических данных маркетплейсов и логистических операторов [10].

Важным направлением является укрепление координации между органами государственной власти, участвующими в формировании и реализации учетно-контрольной и таможенно-налоговой политики, повышение уровня согласованности действий которых, позволит сократить сроки принятия решений и повысить их качество. Действенные меры в этом направлении уже предприняты: так, в 2023 г. в опытную эксплуатацию была введена система межведомственного электронного взаимодействия (далее - СМЭВ) версии 4.0 с расширенным функционалом и сокращенным временем обработки запросов, поддерживающую информационный обмен не только между органами власти, но и с сервисами аналитики и мониторинга, что в рамках совершенствования таможенно-тарифной политики должно существенно ускорить процессы принятия решений и их реализации [11].

Трансформация системы информационного взаимодействия Федеральной таможенной службы (далее – ФТС) и Федеральной налоговой службы (далее – ФНС) России также продолжается. В отношении объема и типа сведений раньше обмен осуществлялся по заранее утвержденным спискам или в рамках конкретных проверок (по определенным декларациям или компаниям, в настоящее время осуществляется автоматический обмен массивами данных для формирования профилей риска: от таможенного декларирования до уплаты налогов и включает данные о движении товаров, денежных потоков и участниках цепи поставок.

По ключевым направлениям вместо борьбы с фирмами-однодневками, проверки обоснованности возмещения НДС и контроля трансфертного ценообразования осуществляется автоматический расчет налоговых обязательств на основе таможенных данных и реализуются совместные алгоритмы для выявления сложных схем уклонения от уплаты. В части контекста и аналогий, вместо механизма обмена информацией при подозрительной активности на границе, работает единый оперативный центр с общей картой местности и датчиками, формирующий базу данных в режиме реального времени, что позволяет предупредить и заблокировать инциденты на всей таможенной территории.

Таким образом, интеграция информационных систем ФТС России и ФНС России – важная задача, без решения которой невозможно достичь качественно нового уровня государственного финансового контроля. Результатом успешной интеграции становится не просто обмен файлами, а появление «ситуационной осведомленности», когда каждое ведомство получает полный цифровой профиль экономической операции, вследствие чего: происходит качественный рост в выявлении схем уклонения; вместо точечных проверок отдельных партий, формируется комплексная оценка благонадежности компании; повышается адресность, эффективность и результативность проверок; происходит осознание участниками ВЭД тотальной прозрачности совершаемых сделок.

Резюмируя вышеизложенное, можно сделать вывод, что электронная торговля существует достаточно продолжительное время (начиная с 60-х годов прошлого века). Благодаря широкому распространению современных информационных технологий она трансформируется в трансграничную электронную торговлю и становится инструментом повышения эффективности и увеличения масштабов внешней торговли любой страны. Появление новых форм осуществления торговых операций, реализуемых посредством сети

Интернет, позволяет ускорить процессы торговли товарами и услугами, и, в большей степени, учитывать потребности, запросы и интересы производителей и потребителей.

Высокие темпы развития трансграничной электронной торговли обусловила необходимость проведения научных исследований во всех сферах, затрагивающих теоретические, организационные, правовые, методические и практические основы электронной торговли. Лейтмотивом таких исследований является необходимость формирования, уточнения и пополнения понятийного аппарата, разработка и утверждение правил организации и осуществления трансграничных операций, их таможенного и налогового регулирования, бухгалтерского и управленческого учета и контроля, формирования таможенной и налоговой статистики и др. К этому процессу присоединились многочисленные международные, региональные и национальные органы и организации, которые разработали, приняли и распространили типовые законы и иные нормативно-правовые акты, регулирующие правовую сторону электронной торговли (трансграничной электронной торговли). Эти процессы продолжаются так как, осталось много нерешенных проблем, к которым добавляются новые, связанные с глобализацией экономики, изменением состава и статуса участников мировой торговли, возникновением финансовых кризисов и серьезных геополитических конфликтов, осложняющих процессы международной торговли.

В данном контексте, оценивая современное состояние дел в сфере трансграничной электронной торговли, следует отметить сохранение различий в терминологии и подходах к регулированию электронной торговли, как на мировом уровне, так и во внутреннем законодательстве разных государств, что приводит к затруднениям в регулировании трансграничных отношений. Отсутствие единого подхода к учету и налогообложению в рассматриваемой сфере на мировом уровне, обуславливает необходимость поиска оптимальных механизмов налогового администрирования, с целью определения страны назначения или происхождения товаров, услуг и объектов интеллектуальной деятельности.

В таких условиях, особое внимание должно уделяться вопросам гармонизации правил организации, учета и налогообложения трансграничных операций, высокие темпы роста которых, в условиях современной эпохи информационных технологий и коммуникаций, будут продолжать расти. Совершенствованию должны подвергаться: понятийный аппарат, состав и функции участников трансграничной электронной торговли, правовые нормы, регулирующие вопросы учета, контроля и налогообложения трансграничных операций, в том числе, положения, международных соглашений об избежании двойного налогообложения в отношении финансовых результатов от реализации цифровых товаров и услуг, меры по борьбе с уклонением от уплаты налогов в сфере электронной торговли и др.

Список использованной литературы:

1. Прогнозы развития электронной торговли на «нишевых маркетплейсах» <http://www.TBank eCommerce.ru>
2. Региональная е-экспансия. Электронный ресурс: <http://www. Kommersant.ru>
3. https://datainsight.ru/sites/default/files/DI_eCommerce_2026.pdf
4. Федеральный закон от 29.05.2024 № 100-ФЗ «О внесении изменений в части первую и вторую Налогового кодекса Российской Федерации» (далее — ФЗ № 100) // URL: <http://www.pravo.gov.ru>.
5. Погорлецкий А.И. Налогообложение трансграничных операций электронной коммерции: особенности, проблемы и возможности // Вестник Томского государственного университета. Экономика, 2019, № 46, С. 229-250.
6. Цареградская Ю.К. Проблемы правового регулирования налогообложения электронной торговли // Вестник Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА). 2021, 9, С. 98-104.
7. Сорокин А.А. Особенности налоговых отношений в области налогообложения трансграничных операций // Налоги и налогообложение. 2022. № 2. С. 1-8.
8. Воротынцева Т.М. Концепция совершенствования таможенно-тарифных механизмов регулирования международной торговли // Управление. 2024. Т. 12. № 1. С. 16-25.
9. Решение Коллегии Евразийской экономической комиссии от 17.12.2024 года № 143 «О декларации на товары электронной торговли» // <http://www. consultant plus.ru>

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

10. Контрафакт или оригинальный продукт без документов? Эксперты оценили объем товаров неизвестного происхождения на Wildberries, Ozon и «Яндекс Маркете» // URL: <http://www.rtv.com>.
11. Староверова О.В. Современные тенденции в бюджетной, налоговой и таможенно-тарифной политике Российской Федерации // Вестник Московского университета МВД России. 2023. № 6. С. 281-286.
12. Воронченко Т.В., Чернев Р.С. Актуальные вопросы администрирования льгот по уплате таможенных платежей // Экономика и бизнес: теория и практика. 2025. № 3 (121). С. 366-370

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЛАН СЧЕТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И ЕГО ЭВОЛЮЦИЯ

NATIONAL CHART OF ACCOUNTS AND ITS EVOLUTION

ЩЕРБАТЮК Василий

НПФ «Аконс», Молдова

E-mail: yserb@mail.ru

Orcid ID: 0000-0003-0315-5705

Abstract. A more refined and in-depth definition of accounting accounts has been formulated, and their two-part form has been substantiated. A detailed and comprehensive description of two Moldovan Charts of Accounts for accounting of the financial and economic activities of enterprises, each with the same name but completely different in structure and content, is provided. Proposals for improving the theory and practice of accounting, enhancing the quality of teaching and training specialists have been made and substantiated.

Keywords: identifier, accounting objects, development, types and forms of Charts of Accounts.

JEL Classification: M41

Введение

В современных условиях функционирования рыночной экономики, совершенствования хозяйственного управления и выработки новой стратегии развития предприятий повышаются роль и значение бухгалтерского учета. Его правильная организация способствует рациональному использованию трудовых, материальных и финансовых ресурсов, росту производительности труда, эффективности хозяйственно-финансовой деятельности предприятий и повышению их конкурентоспособности.

В этой связи весьма актуальны вопросы становления, развития и совершенствования одного из основных и наиболее сложных методов бухгалтерского учета – его счетов, являющихся основным источником наиболее достоверной учетно-экономической информации для выработки и принятия оптимальных управленческих решений. Однако в Республике Молдова эти вопросы не исследованы и не раскрыты в специальной литературе глубоко, подробно и комплексно, что обуславливает научную ценность и практическую пользу данной статьи.

Основное содержание

Счета бухгалтерского учета представляют собой двухсторонние (двухграфные) таблицы разных форм, составленные для постоянного систематического отражения остатков на определенную дату и изменений (увеличений и уменьшений) за определенный период времени учетных объектов (активов, капитала, обязательств, доходов, расходов, затрат и др.). Двухсторонность таблиц счетов обусловлена необходимостью раздельного отражения хозяйственных операций, вызывающих увеличение и уменьшение величины объектов бухгалтерского учета.

Каждый счет – это основная единица хранения учетно-экономической информации и органическая часть системы счетов, которая является сложной иерархической структурой. Известный российский автор оригинальных трудов по бухгалтерскому учету М. Ю. Медведев обоснованно утверждает, что «счет бухгалтерского учета представляет собой идентификатор группы объектов» [7, с. 247]. Это весьма краткое и емкое определение включает два понятия: «идентификатор» и «группы объектов». Идентификатор говорит о том, что счет не является признаком, т.е. представляет собой не результат дифференциации хозяйственного комплекса, а искусственный реквизит, вводимый в информационную систему учета в технических целях.

А группы объектов свидетельствуют о том, что счетом обозначаются не единичные объекты учета, а группы объектов, которые в целях учета требуют дальнейшей дифференциации. Смысл счета состоит в том, что объекты учета определенным образом группируются и каждой сформированной группе присваивается уникальное наименование, которое и называется счетом. Один объект может принадлежать только одной группе или, как говорят в бухгалтерии, должен учитываться на одном счете. Счет является наиболее ходовым в бухгалтерский учете термином, от которого проистекают многие другие понятия, а также отдельные достоинства и многочисленные недостатки, свойственные применяемой сегодня методологии.

«Возможно, вы будете удивлены, – также отмечает М. Ю. Медведев, – но книги, в которые записывается поступление и выбытие вещей, называются **счетами бухгалтерского учета**. Да-да, теми самыми бухгалтерскими счетами! Вещь, регистрируемая в учетной книге, становится названием счета, а колонки поступления и выбытия переименовываются в знаменитые **дебет** и **кредит**. ... Бухгалтерский счет – та же учетная книга» [6, с. 12].

В современной теории и практике бухгалтерского учета используется много разных счетов (от 40-70 до нескольких сотен, а то и тысяч) в зависимости от размеров, отраслевой принадлежности и организационной структуры предприятий, объемов и видов их хозяйственно-финансовой деятельности, способа выполнения учетных работ (вручную или автоматизированный, компьютерный) и других факторов. И поэтому их предварительно систематизируют, упорядочивают по заранее установленным правилам и таким образом формируют Планы счетов бухгалтерского учета, которые подлежат дальнейшему обязательному и постоянному применению.

В Молдавской Советской Социалистической Республике, как и в других входивших в Союз Советских Социалистических Республик, в разные годы использовались различные единые, типовые Планы счетов бухгалтерского учета:

✓ 1940-1954 гг. – План счетов текущего учета основной деятельности промышленных предприятий, утвержденный Народным комиссариатом финансов СССР 09.10.1940 г. Он включал сокращенную номенклатуру счетов и являлся унифицированным, так как устранял различия в ранее действовавших Планах счетов 21 промышленного наркомата и отраслей народного хозяйства;

✓ 1955-1959 гг. – Типовой план счетов бухгалтерского учета основной деятельности государственных промышленных предприятий союзного и республиканского подчинения, введенный в действие письмом Министерства финансов СССР от 04.11.1954 г. № 1149. Он устранял параллельное применение в промышленности двух типовых Планов счетов (развернутого 1940 г. и краткого 1949 г.) и включал 79 синтетических счетов и 142 субсчета;

✓ 1960-1968 гг. – План счетов бухгалтерского учета производственно-хозяйственной деятельности предприятий, строек и хозяйственных организаций союзного, республиканского и местного подчинения, введенный в действие письмом Министерства финансов СССР от 28.09.1959 г. № 295. Он разрабатывался в соответствии с Положением о бухгалтерских отчетах и балансах и требованиями журнально-ордерной формы счетоводства;

✓ 1969-1985 гг. – План счетов бухгалтерского учета производственно-хозяйственной деятельности предприятий, строек и хозяйственных организаций, утвержденный письмом Министерства финансов СССР от 30.05.1968 г. № 130. В нем увеличилось количество синтетических счетов, так как он должен был использоваться на промышленных, сельскохозяйственных и строительных предприятиях, в автотранспортных, снабженческих, сбытовых, торговых, геолого-разведочных, проектно-изыскательских и других хозяйственных организациях;

✓ 1986-1992 гг. – План счетов бухгалтерского учета производственно-хозяйственной деятельности объединений, предприятий и организаций, утвержденный приказом Министерства финансов СССР от 28.03.1985 г. № 40. Он включал новые счета (10 «Семена и корма», 18 «Растениеводство», 19 «Животноводство», 88 «Специальные фонды», 97 «Ссуды банка для рабочих и служащих», 14 «Переоценка товарно-материальных ценностей», 15

«Заготовление и приобретение материальных ценностей», 16 «Транспортно-заготовительные расходы» и др.), счета с измененными названиями (72 «Расчеты по возмещению материального ущерба» вместо «Расчеты с населением», счет 87 «Фонд экономического стимулирования» вместо «Фонды экономического стимулирования и специального назначения») и номерами (68 «Расчеты с бюджетом» взамен номера 73, который уже называли «Расчеты с рабочими и служащими по другим операциям»), 9 разделов вместо бывших 11. Через 16 месяцев после провозглашения независимости Республики Молдова 27 августа 1991 г., с 1 января 1993 г. приказом ее Министерства финансов от 3 марта 1993 г. № 14-Р введен в действие первый типовой национальный План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий. В сокращенном виде он представлен в табл. 1.

Таблица 1. **План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий**

Наименование счета	Номер счета	Номер и наименование субсчета
Раздел I. Основные средства и другие долгосрочные вложения		
Основные средства	01	1. Производственные основные средства 2. Непроизводственные основные средства 3. Основные средства, приобретенные по лизингу
Износ основных средств	02	1. Износ собственных основных средств 2. Износ долгосрочно арендуемых основных средств 3. Износ собственных основных средств, приобретенных по лизингу
Долгосрочно арендуемые основные средства	03	
Нематериальные активы	04	По видам нематериальных активов
Износ нематериальных активов	05	
Долгосрочные финансовые вложения	06	1. Паи и акции 2. Облигации 3. Предоставленные займы
Оборудование к установке	07	1. Оборудование к установке отечественное 2. Оборудование к установке импортное
Капитальные вложения	08	1. Строительство и приобретение основных средств 2. Затраты, не увеличивающие стоимости основных средств 3. Перевод молодняка животных в основное стадо 4. Приобретение взрослых животных 5. Доставка животных, полученных безвозмездно
.....		
Забалансовые счета		
Арендованные основные средства	001	
Товарно-материальные ценности, принятые на ответственное хранение	002	
Материалы, принятые в переработку	003	
Товары, принятые на комиссию	004	
Оборудование, принятое для монтажа	005	
Бланки строгой отчетности	006	
Списанная в убыток задолженность неплатежеспособных дебиторов	007	
Обеспечения обязательств и платежей полученные	008	
Обеспечения обязательств и платежей выданные	009	

Источник: составлена автором на основе [1]

Отличительные особенности и достоинства этого Плана счетов следующие:

1) включал 10 разделов (I. Основные средства и другие долгосрочные вложения, II. Производственные запасы, III. Затраты на производство, IV. Готовая продукция, товары и реализация, V. Денежные средства, VI. Расчеты, VII. Финансовые результаты и использование прибыли, VIII. Фонды и резервы, IX. Кредиты и финансирование, Забалансовые счета);

- 2) синтетические счета и их субсчета имеют четкие, ясные, конкретные и лаконичные наименования;
- 3) двухзначные номера счетов, что сильно облегчает их запоминание;
- 4) наличие свободных номеров для дополнительных необходимых счетов;
- 5) вначале указаны наименования счетов и затем их номера, что методологически очень правильно, так как суть или экономическое содержание всех бухгалтерских счетов в их наименованиях, формулируемых исходя из наименований совокупности всех объектов, учитываемых на каждом счете;

6) рекомендован для всех предприятий, объединений и организаций народного хозяйства, ведущих бухгалтерский учет по двойной системе (кроме банков и бюджетных организаций), включая предприятия с участием иностранных инвесторов (совместные предприятия) и предприятия, полностью принадлежащие иностранным инвесторам.

Вместе с Планом счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий была введена в действие Инструкция по его применению. В ней:

- * устанавливались единые подходы к применению Плана счетов и отражению однородных фактов хозяйственной деятельности на счетах бухгалтерского учета;
- * регламентировались основные методические принципы ведения бухгалтерского учета;
- * приведена краткая характеристика синтетических счетов и их субсчетов – раскрыты их структура и назначение, экономическое содержание обобщаемых на них фактов, порядок учета наиболее распространенных операций;
- * дана типовая схема корреспонденции каждого синтетического счета с другими бухгалтерскими счетами.

Важно также отметить, что молдавский План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий в целом почти полностью повторил одноименный нормативный акт, разработанный Управлением методологии бухгалтерского учета Министерства финансов СССР при участии группы экспертов Центра Организации Объединенных Наций по транснациональным корпорациям, утвержденный и введенный в действие с 1 января 1992 г. приказом этого же Министерства от 01.11.1991 г. № 56. Характерными особенностями этого документа, а, следовательно, и молдавского аналога, являлись:

~ введение новых учетных объектов – нематериальные активы (счета 04 «Нематериальные активы» и 05 «Амортизация нематериальных активов»), финансовые вложения (счета 06 «Долгосрочные финансовые вложения» и 58 «Краткосрочные финансовые вложения»), лизинговые операции (счета 09 «Арендные обязательства к получению», 97 «Арендные обязательства») и др.;

~ введение новых счетов – 02 «Износ основных средств» для учета начисления амортизации взамен отмененного 86 «Амортизационный фонд», 46 «Реализация продукции, работ, услуг», 47 «Реализация и прочее выбытие основных средств» и 48 «Реализация прочих активов»;

~ замена счетов 33 «Капитальные вложения» и 35 «Формирование основного стада» счетом 08 «Капитальные вложения» и признание продукции реализованной после отгрузки ее покупателю.

Прошло очень мало времени – всего пять лет, и в Республике Молдова План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий заменили на новый, но совершенно другой по структуре и содержанию План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий [2]. Он разработан на основе Национальных стандартов бухгалтерского учета и с учетом требований составления финансовых отчетов и потребностей управленческого учета, утвержден и вступил в действие с 1 января 1998 г. приказом Министерства финансов от 25 декабря 1997 г. № 174 и состоял из четырех разделов:

I. Общие положения – дана краткая характеристика разделов этого нормативного акта, показана его сфера действия и связь с новыми формами финансовых отчетов, изложен порядок классификации и кодирования счетов;

II. Терминология – включает определения (дефиниции) основных терминов и понятий, приведенных в Плане счетов. При этом в качестве основы использована терминология, принятая в международной практике и содержащаяся в Национальных стандартах бухгалтерского учета;

III. Перечень счетов бухгалтерского учета – представлены классы и группы синтетических счетов, а также эти счета и их субсчета. Форма таблицы этого Перечня и его краткое содержание представлены в табл. 2;

IV. Методологические нормы применения счетов бухгалтерского учета – дана характеристика классов и групп синтетических счетов, этих счетов и приведена их корреспонденция по основным типам хозяйственных операций.

Таблица 2. Перечень счетов бухгалтерского учета

Код группы счетов	Код счетов 1-го порядка	Код счетов 2-го порядка	Наименования классов, групп счетов и субсчетов
КЛАСС 1. ДОЛГОСРОЧНЫЕ АКТИВЫ			
11	111		НЕМАТЕРИАЛЬНЫЕ АКТИВЫ
			Нематериальные активы
		1111	Организационные расходы
		1112	Цена фирмы (гудвилл)
		1113	Патенты
		1114	Товарные знаки
		1115	Лицензии
		1116	Программное обеспечение
		1117	Прочие нематериальные активы
		1118	Долгосрочно арендованные нематериальные активы
	112		Незавершенные нематериальные активы
	113		Амортизация нематериальных активов
		1131	Амортизация организационных расходов
		1132	Амортизация цены фирмы (гудвилла)
		1133	Амортизация патентов
		1134	Амортизация товарных знаков
		1135	Амортизация лицензий
		1136	Амортизация программного обеспечения
		1137	Амортизация прочих нематериальных активов
		1138	Амортизация долгосрочно арендованных нематериальных активов
.....			
КЛАСС 9. ЗАБАЛАНСОВЫЕ СЧЕТА			
91			АРЕНДОВАННЫЕ ДОЛГОСРОЧНЫЕ АКТИВЫ
	911		Арендованные нематериальные активы
	912		Арендованные долгосрочные материальные активы
92			ТОВАРНО-МАТЕРИАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ, НЕ ПРИНАДЛЕЖАЩИЕ ПРЕДПРИЯТИЮ
	921		Товарно-материальные ценности, принятые на ответственное хранение
	922		Материалы, принятые в переработку
	923		Товары, принятые на комиссию
	924		Оборудование, принятое в монтаж
.....			
95			СРЕДСТВА И ОБЯЗАТЕЛЬСТВА, ПРИНЯТЫЕ НА ЗАБАЛАНСОВЫЙ УЧЕТ
	951		Бланки строгой отчетности
	952		Переходящие спортивные призы и кубки
	953		Долгосрочные активы, переданные в финансируемую аренду (финансовый лизинг)

Источник: составлена автором на основе [2]

Раздел III «Перечень счетов бухгалтерского учета» нового Плана счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий включал следующие классы счетов: 1.

Долгосрочные активы, 2. Текущие активы, 3. Собственный капитал, 4. Долгосрочные обязательства, 5. Краткосрочные обязательства, 6. Доходы, 7. Расходы, 8. Счета управленческого учета, 9. Забалансовые счета. При этом счета классов 1-7 были обязательными для всех предприятий, а классов 8-9 и субсчета всех классов имели рекомендательный характер и применялись по мере необходимости, исходя из особенностей деятельности предприятий и требований по раскрытию информации в финансовых отчетах, а также для целей анализа и контроля.

Предприятия могли вводить дополнительные субсчета классов 1-7, а также счета и субсчета классов 8-9 в соответствии с их информационными потребностями без дублирования и искажения Плана счетов бухгалтерского учета, который основан на классификации счетов по экономическому содержанию и включал только активные и пассивные счета.

Классы 1-7 состояли из счетов финансового учета. Эти счета использовались для обобщения информации, подлежащей отражению в финансовых отчетах и предназначенной для внутренних и внешних пользователей. Они подразделялись на балансовые счета (классы 1-5) и счета результатов (классы 6-7).

Балансовые счета предназначались для учета активов, собственного капитала и обязательств предприятий. В конце каждого отчетного периода сальдо (дебетовое или кредитовое) этих счетов отражались в бухгалтерских балансах.

Счета результатов применялись для учета доходов и расходов предприятий. На отчетную дату кредитовые обороты счетов доходов и дебетовые обороты счетов расходов принимались в расчет при исчислении показателей Отчетов о финансовых результатах.

Класс 8 включал счета управленческого учета. Они предназначались для текущего учета и обобщения информации о производственных затратах, себестоимости продукции (работ и услуг), торговых надбавках и выручке от продажи товаров. Эта информация использовалась только для внутренних нужд предприятий в целях принятия эффективных управленческих решений. На отчетную дату управленческие счета закрывались с балансовыми счетами и/или счетами результатов.

Забалансовые счета класса 9 использовались для учета и обобщения информации о наличии и движении нематериальных и долгосрочных материальных активов, полученных во временное пользование, товарно-материальных ценностей и ценных бумаг, не принадлежащих предприятиям, но находящихся в их распоряжении, бланков строгой отчетности, условных обязательств, платежей и дебиторской задолженности, налоговых убытков и льгот и др.

План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий распространялся на все юридические и физические лица, занимающиеся предпринимательской деятельностью и зарегистрированные в Республике Молдова, расположенные как на ее территории, так и за ее пределами, независимо от их отраслевой принадлежности, вида собственности и организационно-правовой формы (кроме банков и бюджетных организаций).

Как показал наш сравнительный анализ формы (макета) и содержания таблицы Перечня счетов бухгалтерского учета и румынского Общего плана счетов бухгалтерского учета [14, 15], первый из них фактически позаимствован из второго и между ними имеется много общего. Они имеют одинаковую структуру и включают 9 классов счетов, которые подразделяются на группы счетов. Эти группы объединяют различные синтетические счета с трехзначными номерами (кодами), а субсчета, входящие в них, имеют четырехзначные номера (коды), формируемые единым способом: три цифры номера счета + одна цифра, соответствующая порядковому номеру субсчета в этом счете. Они также включают значительное количество одноименных и схожих счетов и субсчетов.

Вместе с тем молдавский (а по существу румыно-молдавский) Перечень счетов сильно отличается от румынского Общего плана счетов: в них различная последовательность расположения бухгалтерских счетов, а, следовательно, и их классов и групп. Так, молдавский нормативный акт начинается с класса счетов для учета долгосрочных активов, далее класс 2 «Оборотные активы», ... и заканчивается классом забалансовых счетов. В румынском

нормативном акте первый класс включает счета для бухгалтерского учета капиталов, оценочных резервов, займов и обязательств, второй класс – счета активов и последний, девятый класс – управленческие счета, которые составляют восьмой класс молдавской учетной теории и практики; также отсутствуют забалансовые счета.

Мы считаем, что в Перечне счетов бухгалтерского учета (табл. 2):

- совершенно неправильным является его название – это не Перечень, а Систематизированный перечень счетов бухгалтерского учета, но его не использовали из-за того, что так, как правило, с давних пор определяются Планы счетов бухгалтерского учета;
- неправильно названы первые три графы (Код группы счетов, Код счетов 1-го порядка, Код счетов 2-го порядка) – в них очень много таких кодов (477), а термин «Код» в единственном числе используется ошибочно, вместо него следовало трижды употребить термин «Коды»;
- последняя, четвертая графа включает четыре разнородных и разнопорядковых (разноуровневых) понятия (название классов синтетических счетов, название групп этих счетов, наименование синтетических счетов и наименование субсчетов), представляющих собой целое и его составные элементы (части). И таких понятий в данной графе очень много – около 500;
- резко увеличилось количество счетов (с 84 до 129, т.е. в 1,5 раза) и субсчетов (с 92 до 280, т.е. в 3 раза) по сравнению с предыдущим Планом счетов;
- имеется множество цифр, вызванное в основном способом формирования номеров субсчетов;
- необоснованно объединены в одну общую совокупность две разнородные по своему экономическому содержанию совокупности счетов: первая – счета классов 1-8 и вторая – счета класса 9 «Забалансовые счета»;
- класс 9, включавший небольшое количество счетов, поделен на 5 групп, названия которых сформулированы безсистемно, нелогично и неправильно: товарно-материальные ценности и ценные бумаги, не принадлежащие предприятию; средства и обязательства, принятые на забалансовый учет – подчеркнутые нами термины в названиях отдельных групп забалансовых счетов применимы по отношению и к другим счетам.

Сравнение формы (макета) таблицы молдавского Перечня счетов бухгалтерского учета с формами таблиц аналогичных по содержанию, т.е. сопоставимых Планов счетов бухгалтерского учета 15 стран Европы, Азии и Америки (Российской Федерации, Украины, Республик Беларусь, Казахстан, Таджикистан и Узбекистан, Китайской Народной, Французской, Азербайджанской, Кыргызской, Латвийской и Эстонской Республик, Соединенных Штатов Америки, Румынии и Турции), а также в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности, представленных в работах [8,10-13], показывает, что между ними имеются большие различия по структуре и содержанию, а также, что молдавский Перечень бухгалтерских счетов является самым сложным и трудным для понимания и практического использования.

Исходя из вышеизложенного, возникает много важных вопросов методического и методологического характера:

- 1) почему один молдавский План счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий через очень короткое время (всего пять лет!) заменен на другой одноименный аналогичный нормативный акт?
- 2) почему структура и содержание второго Плана счетов кардинально изменена по сравнению со структурой и содержанием первого?
- 3) кто автор или авторы такой заумной, просто «революционной» трансформации важнейшего нормативного акта, каковы и где ее обоснования?
- 4) почему при этом форма (макет) таблицы молдавского Перечня счетов бухгалтерского учета фактически позаимствован из румынского Общего плана счетов бухгалтерского учета?
- 5) какова сумма расходов на составление нового Плана счетов общая и в том числе на оплату труда в разрезе конкретных лиц?

- 6) разрабатывались и рассматривались ли альтернативные, более простые, наглядные и понятные формы таблицы Перечня счетов?
- 7) изучались ли глубоко и подробно путем анонимного анкетирования мнения о данном нормативном акте многих его основных пользователей – бухгалтеров-практиков и преподавателей бухгалтерского учета высших и средних учебных заведений Республики Молдова до и через несколько лет (например, три или пять) после его введения в действие?
- 8) проводились ли своевременные и квалифицированные консультации о необходимости коренной перестройки предыдущего Плана счетов бухгалтерского учета с ведущими, авторитетными международными бухгалтерскими организациями и зарубежными специалистами? Если да, то с кем конкретно и каковы их мнения по данному вопросу, а также их польза?

В этой связи очень уместно привести мнение всемирно известного российского ученого, доктора экономических наук профессора Я. В. Соколова. «Чем чаще меняется План счетов, – отмечал он, – тем в большей степени теряется сопоставимость данных бухгалтерского учета и финансовой отчетности. И если говорить о наших бухгалтерах-практиках, то тот план, с которым они работают, это если и не самый лучший, какой только может быть, то, по крайней мере, мы можем его признать наименее плохим, т.е. оптимальным вариантом. И нам надо ему следовать, ибо от добра добра не ищут» [9].

Заключение

Вначале появляются объекты, подлежащие бухгалтерскому учету и только затем – счета, предназначенные для учета этих объектов. Последние имеют четкие, ясные и конкретные названия и на их основе должны формироваться и в принципе формируются наименования счетов бухгалтерского учета. То есть, наименования счетов бухгалтерского учета в идеале должны полностью соответствовать наименованиям объектов, учитываемых на соответствующих счетах. Однако в молдавских Планах счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий эта аксиома регулярно нарушается, в результате чего некоторым счетам присваивают не корректные названия. Так, например, счет 241 называется «Касса» неправильно, так как касса – это небольшая комната или ее часть, в которой работает кассир или бухгалтер: принимает и выдает наличные денежные средства и др. Поэтому правильное название данного счета – «Денежные средства в кассе». То же самое можно сказать и о других счетах: 242 «Текущие счета в национальной валюте», 243 «Текущие счета в иностранной валюте», 244 «Другие банковские счета», 811 «Основная деятельность», 812 «Вспомогательная деятельность», 835 «Обслуживающие производства и хозяйства».

Систематизированные перечни счетов бухгалтерского учета, составляющих суть, главное содержание Планов счетов, можно представить двумя способами: текстуально (например, 123 «Основные средства», 211 «Материалы», 521 «Текущие коммерческие обязательства», 611 «Доходы от продаж», 713 «Административные расходы», 811 «Основная деятельность» и т.д.) и в табличной форме. Но, как свидетельствует многолетняя отечественная и зарубежная учетная теория и практика, из этих способов используется только второй, как наиболее удобный и наглядный.

Таблицы Планов счетов бухгалтерского учета – это система строк и столбцов, в которых в определенной последовательности и связи излагается необходимая информация. Они являются простыми перечневыми, имеют подлежащее и сказуемое. В подлежащем указывается характеризуемый объект – совокупность бухгалтерских счетов в целом, т.е. их перечень. В сказуемом дается характеристика подлежащего – наименования и номера счетов и субсчетов.

Планы счетов бухгалтерского учета могут составляться по-разному и включать в себя различные перечни счетов в зависимости от принятых при этом методик отражения экономических данных на счетах и формирования обобщающих показателей финансово-хозяйственной деятельности. Корреспонденция счетов для отражения хозяйственных операций всецело зависит от применяемых Счетных планов и предусмотренных в них характеристик счетов.

Планы счетов бухгалтерского учета являются сложными иерархическими структурами (системами) и включают следующие элементы – класс (раздел) и группа счетов, счет и его субсчет, которые имеют разный уровень и тесно связаны между собой.

Необходимо всегда правильно понимать, определять и постоянно использовать одно из наиболее центральных, важных и распространенных понятий бухгалтерского учета – «План счетов бухгалтерского учета». Однако критического и глубокого анализа определений данного понятия в специальной литературе не существует. Поэтому срочно требуется впервые произвести его на основе трудов известных ученых и специалистов ведущих научных школ и выработать единое, научно обоснованное и общепризнанное определение вышеуказанного понятия.

Систематизированный перечень счетов бухгалтерского учета в Республике Молдова почти 50 лет, до 1 января 1998 г. назывался Планом счетов, а после этой даты – уже Перечнем счетов бухгалтерского учета. То есть, в результате реформы создали парадоксальную ситуацию – один и тот же объект (систематизированный перечень счетов) имеет два разных названия. Это будет постоянно вызывать дополнительные трудности и противоречия при изучении бухгалтерского учета и его ведении в хозяйственной практике.

Также вызывает удивление весьма распространенный в специальной литературе разнотерминологический в написании термина «план» в названиях вышеуказанных нормативных актов. Первую букву этого термина пишут часто заглавной (прописной) – «План» и нередко или одновременно, через одно-два предложения строчной – «план».

Такое положение в целом нельзя признать нормальным и его следует постепенно и последовательно исправлять. Мы считаем, что если название данных нормативных актов начинается с термина «план», то его первую букву следует писать только заглавной – «План», как это показано выше, а во всех других случаях – строчной («план»): Типовой, Единый, Общий, Счетный план. Это будет способствовать упорядочению профессиональной терминологии, повышению грамотности и научного статуса бухгалтерского учета, улучшению взаимопонимания между специалистами разных стран.

Сравнение молдавского Плана счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий с другими аналогичными нормативными актами нашей и зарубежных стран убедительно показывает, что он очень сильно отличается от них своей формой, структурой, содержанием и наиболее сложный. Это сильно затрудняло изучение, понимание и использование данного нормативного акта в учебном процессе высших и средних специальных учебных заведений и практике ведения бухгалтерского учета на предприятиях Республики Молдова.

На протяжении длительного времени в учебниках и учебных пособиях по теории (основам) бухгалтерского учета раскрывается тема «Счета и двойная запись», один из вопросов которой «План счетов бухгалтерского учета». Однако формулируется он неправильно, так как включает информацию о двух Планах счетов [(Типовом, Общем, Едином) и Рабочем], и рассматривается кратко на 2-5 страницах. Полагаем, что давно назрела необходимость изменения такого положения, повысить уровень преподавания данной темы студентам бухгалтерской специальности I и II циклов (лиценциатура и магистратура), и для этого следует, в частности, вводить в новую вышеуказанную литературу отдельную тему «Планы счетов бухгалтерского учета» объемом 15-20 страниц. Она может включать следующие важные примерные вопросы: сущность, значение, структура и виды Планов счетов бухгалтерского учета, их функции и способы построения, Общий (Типовой, Единый) план счетов бухгалтерского учета, Рабочие планы счетов бухгалтерского учета, Планы счетов бухгалтерского учета в высокоразвитых странах Европы, Америки и Азии, Планы счетов бухгалтерского учета в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности, Международный (Всемирный) план счетов бухгалтерского учета, сравнительный анализ Планов счетов бухгалтерского учета и др.

Выше поставлены важные и аргументированные 8 вопросов, вызванных переходом через очень короткое время (всего пять лет!), с 1 января 1998 г. от одного молдавского Плана счетов

бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий к другому одноименному, но совершенно другому по структуре и содержанию. Глубоко обоснованные, детальные и конкретные ответы на все эти вопросы отсутствуют в специальной литературе, но они очень нужны многим специалистам и гражданам для познания и понимания истории развития бухгалтерского учета, действующего порядка разработки и утверждения новых нормативных актов в этой области, а также многих социально-экономических процессов, происходящих в Республике Молдова. И такие ответы должны быть сформулированы и представлены ведущими национальными научно-педагогическими кадрами соответствующего профиля, работниками Министерства финансов Республики Молдова, которое, согласно статьи 8 часть (1) Закона о бухгалтерском учете и финансовой отчетности, является главным органом регулирования в области бухгалтерского учета, и членами Совета по бухгалтерскому учету и финансовой отчетности, который, в соответствии со статьей 9 часть (1) того же законодательного акта, призван обеспечить постоянное развитие и совершенствование бухгалтерского учета.

Представленные выше положения, выводы и предложения представят интерес для научно-практических работников бухгалтерского учета и будут способствовать повышению научного уровня теории и практики бухгалтерского учета, качества его преподавания и подготовки специалистов, а также улучшению информационного обеспечения управления хозяйствующими субъектами рыночной экономики Республики Молдова с целью успешной ее интеграции в Европейский союз.

Библиография

1. Приказ Министерства финансов Республики Молдова «Об утверждении Плана счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий» № 14-Р от 3 марта 1993 г. // Monitorul, 1993, № 88-91.
2. Приказ Министерства финансов Республики Молдова «Об утверждении и введении в действие Национальных стандартов бухгалтерского учета и Плана счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности предприятий» № 174 от 25 декабря 1997 г. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1997 г., № 93-96.
3. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Вид. 2-е, доп. і перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2000.
4. Коротаев С. Л. Российский и белорусский планы счетов бухгалтерского учета: анализ принципиальных отличий // Бухгалтерский учет и анализ, 2004, № 7.
5. Лемеш В. Н. Типовой план счетов: современная история и перспективы развития // Бухгалтерский учет и анализ, 2012, № 5 и 6.
6. Медведев М. Ю. Бухучет за 20 минут: учебное пособие. – М.: Проспект, 2013.
7. Медведев М. Ю. Общая теория учета: естественный, бухгалтерский и компьютерный методы. – М.: Дело и Сервис, 2001.
8. Панков Д. А. Бухгалтерский учет в зарубежных странах. – Минск: Вышэйшая школа, 1997.
9. Соколов Я. В. План счетов // <https://buh.ru/articles/documents/14808/>. Дата обращения 3.01.2026 г.
10. Соколов Я. В., Панков Д. А. и др. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: учебное пособие / под ред. Ф. Ф. Бутинец. – М.: Проспект, 2007.
11. Щербатюк В. В. Бухгалтерские счета и их Планы в зарубежных странах: учебно-практическое пособие. – Кишинев: Европейский университет Молдовы, 2016.
12. Щербатюк В. В. Планы счетов бухгалтерского учета и их сравнительный анализ // Charts of accounts and their comparative analysis. In: International scientific conference on accounting, ISCA 2022 [online]: Collection of scientific articles = Culegere de articole științifice, 11 Edition, April 1-2, 2022. Chișinău: ASEM, 2022.
13. Щербатюк В. В. Планы счетов бухгалтерского учета Республики Молдова: учебно-практическое пособие. – Кишинев: Европейский университет Молдовы, 2016.
14. Bazele contabilității agenților economici din România. Ediția a II-a. – București: Editura Intelcredo DEVA, 1996.
15. Calotă T-O. Contabilitate de la teorie la practică. – București: Editura Universitară, 2015.

**SESSION: SUSTAINABILITY REPORTING: CHALLENGES AND
PERSPECTIVES/ SECȚIUNEA: RAPORTAREA PRIVIND
DURABILITATEA: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE**

CZU: 657.37:502.131.1(478)

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2026.24>

**RAPORTAREA PRIVIND DURABILITATEA CONFORM ESRS: PROVOCĂRI PENTRU
PROFESIONIȘTII CONTABILI**

**ESG SUSTAINABILITY REPORTING: CHALLENGES FOR ACCOUNTING
PROFESSIONALS**

ȚUGULSCHI Iuliana

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: tugulschi.i@ase.md

ORCID: 0000-0001-8544-7327

CUȘMĂUNSA Rodica

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: cusmaunsa.rodica.gheorghe@ase.md

ORCID: 0000-0003-0444-9799

CURAGĂU Natalia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: curagau.natalia.zaharia@ase.md

ORCID: 0000-0002-1953-0330

Abstract. This article analyses the transition from traditional financial reporting to sustainability reporting under CSRD and ESRS. It highlights the main differences between financial and ESG reporting, focusing on double materiality, non-financial disclosures, data collection and assurance. Special attention is given to the challenges faced by accounting professionals in the Republic of Moldova in the context of alignment with EU requirements. The article concludes that sustainability reporting will significantly transform the role of accountants and require new professional competencies.

Keywords: sustainability reporting; ESRS; CSRD; double materiality; ESG disclosures; accounting professionals; Republic of Moldova.

Jel Classification : M40, M41

Introducere

Actualmente tendințele în domeniul raportării nefinanciare se concentrează tot mai mult pe preocupările legate de impactul economic al activității de întreprinzător asupra mediului, societății în ansamblu, cât și guvernantei corporative (ESG). În acest context, este de menționat faptul că Directiva europeană privind raportarea de sustenabilitate corporativă (CSRD) și Standardele Europene de Raportare privind Sustenabilitatea (ESRS) stipulează cerințe noi privind dezvăluirile care extind

volumul informațiilor prezentate de către entități în afara indicatorilor financiari prevăzuți de situațiile financiare complete.

Cerințele date derivă din revizuirea cadrului european privind raportarea nefinanciară inițiat prin Directiva 2014/95/UE și consolidat ulterior prin Directiva (UE) 2022/2464 care a modificat Directiva 2013/34/UE și a introdus cerințe extinse privind raportarea de durabilitate, inclusiv prin aplicarea Standardelor Europene de Raportare privind Durabilitatea ESRS [3], [4], [5], [7]. În acest context, relatăm că Directiva (UE) 2022/2464 reprezintă actul central al CSRD, iar Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 stabilește primul set de ESRS, inclusiv ESRS 1, ESRS 2, ESRS E1–E5, ESRS S1–S4 și ESRS G1.

În esență, CSRD a modificat abordarea tradițională a raportării corporative, dat fiind faptul că nu se limitează doar la completarea situațiilor financiare cu informații generale privind mediul sau personalul, dar instituie un cadru extins de raportare privind durabilitatea. Directiva urmărește creșterea comparabilității, relevanței și fiabilității informațiilor prezentate de întreprinderi, astfel încât investitorii, creditorii, angajații, autoritățile publice și alte părți interesate să poată evalua atât riscurile și oportunitățile de durabilitate care afectează entitatea, cât și impactul acesteia asupra mediului și societății. Această schimbare este destul de importantă și pentru Republica Moldova, deoarece alinierea la acquis-ul comunitar nu presupune doar modificarea pe ansamblu a legislației în domeniul contabilității, dar și instituirea unor mecanisme interne prin care entitățile să poată identifica, colecta, valida și raporta datele de durabilitate într-o manieră comparabilă cu practicile europene [5], [7]. De asemenea, Directiva CSRD a modificat Directiva 2013/34/UE și a introdus cerințe extinse privind raportarea de durabilitate, iar Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 a stabilit primul set de ESRS aplicabile în UE.

Republica Moldova în calitate de stat candidat în contextul aderării la Uniunea Europeană (UE) se confruntă cu diverse provocări privind alinierea cadrului normativ contabil național la acquis-ul comunitar și, totodată, informarea profesioniștilor contabili privind cerințele legate de raportarea de sustenabilitate. Astfel, profesioniștii contabili în procesul de tranziție la noile cerințe vor trebui să se axeze pe dezvoltarea unui șir de informații pornind de la constituirea și verificarea situațiilor financiare, cât și colectarea, monitorizarea și prezentarea datelor ESG în cadrul raportării corporative. În plan național, importanța raportării privind durabilitatea este confirmată și de poziția Ministerului Finanțelor, care tratează acest domeniu ca parte a parcursului de integrare europeană al Republicii Moldova și ca instrument de modernizare a guvernantei, transparenței și responsabilității corporative [16]. Potrivit Ministerului Finanțelor, raportarea privind durabilitatea este legată de obiectivele UE privind combaterea schimbărilor climatice, reducerea emisiilor de gaze și orientarea investițiilor către activități de întreprinzător sustenabile și transparente.

Obiectivul acestui articol constă în identificarea principalelor provocări cu care se vor confrunta profesioniștii contabili din Republica Moldova în contextul implementării raportării privind durabilitatea conform CSRD/ESRS, precum și de a evidenția direcțiile de dezvoltare a competențelor profesionale necesare pentru colectarea, verificarea și prezentarea informațiilor ESG.

Conținut de bază

În Republica Moldova, cadrul normativ actual conține deja elemente ale raportării nefinanciare, însă acesta are un caracter mult mai restrâns decât cerințele introduse la nivelul Uniunii Europene prin CSRD și ESRS.

În conformitate cu prevederile art. 23 alin. (5)–(7) din Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017, anumite entități de interes public sunt obligate să includă în raportul conducerii o declarație nefinanciară [1]. Totodată, art. 28 alin. (3) din Legea privind auditul situațiilor financiare nr. 271/2017 prevede obligații suplimentare ale auditorului privind coerența raportului conducerii cu situațiile financiare și conformitatea acestuia cu prevederile legislației în vigoare [2].

Astfel, tranziția spre raportarea privind durabilitatea în țara noastră deține un cadru național deja existent, dar care urmează a fi extins, standardizat și ajustat la cerințele CSRD/ESRS. În acest context, Ministerul Finanțelor a subliniat că această tranziție reprezintă nu doar o conformare tehnică, dar o

oportunitate de modernizare a guvernanței, de creștere a transparenței și responsabilității în sectorul atât public, cât și privat.

Un aspect care necesită atenție în examinarea cadrului european îl reprezintă dinamica recentă a calendarului de aplicare. Deși Directiva CSRD a stabilit inițial un calendar etapizat de aplicare, Directiva (UE) 2025/794 a modificat datele de aplicare pentru anumite categorii de entități în contextul inițiativelor de simplificare și reducere a sarcinilor administrative [6]. Pentru Republica Moldova această evoluție prezintă o importanță practică, deoarece transpunerea cerințelor europene trebuie realizată într-o manieră proporțională, etapizată și adaptată capacității entităților autohtone de a colecta, verifica și raporta date ESG.

Totodată deși obligațiile de raportare conform CSRD/ESRS vizează în principal entitățile mari și entitățile de interes public, impactul raportării privind durabilitatea se va extinde indirect și asupra întreprinderilor mici și mijlocii (IMM). IMM-urile pot fi solicitate să furnizeze date ESG de către bănci, investitori, clienți mari sau parteneri din lanțul valoric. În acest context, standardul voluntar VSME, elaborat de EFRAG pentru microîntreprinderile și întreprinderile mici și mijlocii poate reprezenta un instrument util pentru pregătirea treptată a IMM-urilor din Republica Moldova [11].

Comisia Europeană recomandă ca întreprinderile mari și instituțiile financiare care solicită informații privind durabilitatea de la IMM-uri să își bazeze cererile, pe cât posibil, pe VSME pentru a reduce povara administrativă și pentru a standardiza fluxul de informații ESG [13]. EFRAG precizează că VSME este destinat IMM-urilor necotate și are în special un caracter voluntar, iar Comisia Europeană îl prezintă ca instrument de reducere a sarcinii de raportare pentru IMM-uri [12].

La momentul actual tratamentul contabil denotă necesitatea revederii modului în care entitățile își dezvăluie performanța sa părților interesate. Astfel, dacă raportarea financiară tradițională se axează pe Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) sau IFRS, în funcție de caz potrivit Legii contabilității și raportării financiare nr. 287/2019 [1] cu accentul pe reflectarea fidelă a informațiilor economice cu caracter preponderent istoric, atunci noile Standarde Europene de Raportare privind Sustenabilitatea (ESRS) pun accentul pe o dimensiune prospectivă și multidimensională.

În contextul celor enunțate, pot fi menționate următoarele aspecte cheie:

1. conceptul de semnificație (materialitate) - în cadrul SNC/IFRS, informația contabilă este considerată semnificativă dacă lipsa acesteia ar putea influența deciziile economice ale utilizatorilor situațiilor financiare. În contrapondere, raportarea de sustenabilitate conform ESRS se bazează pe principiul dublei semnificații (materialități):

a) *semnificația/materialitatea financiară (outside-in)* - identifică modul în care factorii ESG afectează dezvoltarea, performanța și poziția financiară a unei entități;

b) *semnificația/materialitatea de impact (inside-out)*: - indică impactul pozitiv sau negativ al activității entității asupra mediului și societății în ansamblu.

Aplicarea dublei semnificații presupune că entitatea nu se poate limita doar la indicatorii care influențează performanța financiară, rezultatul exercițiului sau poziția financiară. În logica ESRS, o raportare de durabilitate poate fi semnificativă chiar dacă efectul său financiar nu este imediat cuantificabil, dar activitatea entității generează sau poate genera impacturi relevante asupra mediului, angajaților, comunităților, consumatorilor ori guvernanței corporative. Astfel, analiza materialității devine implică nu doar contabilitatea financiară, dar și managementul riscurilor, resursele umane, procesul de achiziție, producție, relația cu furnizorii și comunicarea cu părțile interesate. Pentru profesioniștii contabili aceasta presupune o extindere a raționamentului profesional de la verificarea documentelor justificative și a valorilor monetare spre evaluarea coerenței procesului de identificare a impacturilor, riscurilor și oportunităților de durabilitate [7], [10].

2. extinderea și natura informațiilor – datele contabilității financiare dețin un caracter istoric, fiind orientate spre înregistrarea faptelor economice ce au avut loc în scopul determinării rezultatului financiar și a obligațiilor fiscale. Totodată, raportarea ESRS modifică totalmente această abordare prin solicitarea diferitor dezvăluiri, cum ar fi:

- domenii de bază - planuri concrete pentru reducerea emisiilor de gaze în mediu sau îmbunătățirea condițiilor de muncă;

▪ strategii pe termen lung - reziliența modelului de afaceri în fața riscurilor climatice și sociale pentru ca informațiile de durabilitate să fie utile acestea trebuie să fie relevante, echilibrate, inteligibile, comparabile și coerente. Aceste principii au fost promovate încă prin Comunicarea Comisiei Europene 2017/C 215/01 care oferă recomandări privind raportarea informațiilor nefinanciare și constituie un reper important pentru înțelegerea evoluției de la NFRD la CSRD [8]. În același timp, trebuie subliniat că raportarea privind durabilitatea nu poate fi tratată ca o simplă anexă descriptivă la situațiile financiare. În logica CSRD și ESRS, informațiile de durabilitate trebuie să fie integrate în raportarea corporativă generală și să permită utilizatorilor să înțeleagă modul în care modelul de afaceri, strategia, politicile interne și riscurile entității sunt influențate de aspectele de mediu, sociale și de guvernare. Astfel, accentul se deplasează de la prezentarea formală a unor informații generale către explicarea relației dintre performanța financiară, impactul asupra mediului, responsabilitatea socială și conduita profesională a entității [5], [7].

Această abordare este importantă pentru profesioniștii contabili, deoarece multe informații solicitate de ESRS nu sunt generate direct de contabilitatea financiară. Spre exemplu, datele privind emisiile de gaze, consumul de energie, politicile de retenție a personalului, diversitatea, securitatea în muncă, relațiile cu furnizorii sau conduita profesională trebuie colectate din sisteme și departamente diferite. În lipsa unor proceduri interne clare aceste informații pot fi incomplete, necomparabile sau complicat de verificat. Ca rezultat, contabilul nu va mai avea doar rolul de a prelucra documente primare, întocmi registre contabile și prezenta situații financiare, dar va participa la organizarea fluxului informațional necesar raportării de durabilitate.

Pentru Republica Moldova această schimbare prezintă un caracter gradual, dar inevitabil. Chiar dacă aplicarea obligatorie a cerințelor CSRD/ESRS va depinde de procesul de transpunere în legislația națională, entitățile autohtone pot fi afectate mai devreme prin relațiile cu instituțiile financiare, investitorii, partenerii comerciali sau întreprinderile mari din Uniunea Europeană. Din acest motiv, pregătirea profesională a contabililor și auditorilor trebuie să pornească înainte de intrarea în vigoare a noilor obligații. O abordare preventivă ar permite entităților să își evalueze din timp capacitatea de colectare a datelor ESG, să identifice lacunele din sistemele sale informaționale și să creeze proceduri interne de verificare și aprobare a informațiilor raportate [10], [14], [15].

De asemenea, importanța VSME pentru Republica Moldova trebuie analizată inclusiv din perspectiva structurii mediului de afaceri în care întreprinderile mici și mijlocii dețin o pondere semnificativă. Chiar dacă aceste entități nu intră, de regulă, direct în aria obligațiilor CSRD, ele pot deveni furnizori de informații pentru întreprinderile mari, instituțiile financiare sau partenerii externi. În acest context, VSME poate funcționa ca un instrument de pregătire graduală, deoarece permite colectarea unor informații esențiale privind mediul, forța de muncă, conduita profesională și politicile entității, fără a impune nivelul de complexitate specific ESRS aplicabile întreprinderilor mari.

Potrivit EFRAG, standardul voluntar VSME a fost elaborat pentru microîntreprinderile și întreprinderile mici și mijlocii necotate, iar Comisia Europeană încurajează întreprinderile mari și instituțiile financiare să își bazeze solicitările de informații de la IMM-uri pe acest standard în măsura posibilităților sale [11], [12], [13]. Astfel, EFRAG arată că VSME răspunde necesității de piață de a oferi IMM-urilor un instrument simplificat pentru solicitările tot mai frecvente de date privind durabilitatea din partea partenerilor de afaceri. Acest fapt confirmă că VSME a fost elaborat de EFRAG și recomandă utilizarea acestuia de către întreprinderile mari și instituțiile financiare atunci când solicită informații de durabilitate de la IMM-uri;

3. provocări pentru profesioniștii contabili și auditori - pentru contabilii și auditorii din Republica Moldova, aplicarea standardelor ESRS nu reprezintă în sine doar un tip nou de standarde, ci o transformare a rolului profesional pe următoarele direcții principale:

▪ *sistemul de control intern* – reiterăm că dacă pentru datele contabile există cerințe riguroase de colectare (facturi fiscale, extrase bancare, registre contabile etc.), atunci datele nefinanciare sunt adesea dispersate și necesită sisteme informatice ajustate la cerințele noi de monitorizare. O altă

provocare o constituie digitalizarea raportării corporative. În cadrul european, Regulamentul delegat (UE) 2019/815 privind formatul electronic unic de raportare ESEF semnifică trecerea spre raportări structurate, interoperabile și accesibile electronic [9]. În perspectivă, integrarea informațiilor de durabilitate în sisteme digitale de raportare va impune entităților din Republica Moldova ajustarea sistemelor informaționale și dezvoltarea unor controale interne capabile să asigure trasabilitatea datelor ESG.

Din perspectiva controlului intern, raportarea privind durabilitatea impune crearea unor proceduri documentate pentru identificarea surselor de date, stabilirea responsabililor, verificarea periodică a informațiilor și aprobarea indicatorilor raportați. Spre deosebire de informațiile contabile care sunt susținute prin documente primare, registre și proceduri deja reglementate, informațiile ESG pot proveni din surse operaționale diverse: consumuri de energie, emisii, evidențe privind personalul, relații cu furnizorii, reclamații ale consumatorilor sau politici de guvernare. Astfel, riscul de raportare eronată sau incompletă este mai ridicat dacă entitatea nu dispune de proceduri interne clare. În acest context, profesionistul contabil poate avea un rol de coordonare metodologică, contribuind la integrarea informațiilor de durabilitate în circuitul general de raportare corporativă și la corelarea acestora cu datele financiare;

- *asigurarea (auditarea)* - introducerea cerinței de asigurare a raportării de sustenabilitate prezumă că auditorul va trebui să evalueze nu doar datele (cifrele) contabile, dar și calitatea procesului de determinare a semnificației/materialității și corectitudinea indicatorilor ESG prezentați de către entitate în procesul dezvăluirii informațiilor. Astfel, asigurarea informațiilor privind durabilitatea va reprezenta o provocare distinctă pentru profesia de audit, deoarece auditorul nu va verifica doar informațiile financiare istorice, dar și indicatorii calitativi, cantitativi și proveniți din surse diferite. În acest context, ISSA 5000 publicat de IAASB în 2024 reprezintă un standard autonom pentru misiunile de asigurare asupra informațiilor privind durabilitatea, aplicabil indiferent de subiectul de durabilitate raportat și de cadrul de raportare utilizat [14], [15]. IAASB menționează că ISSA 5000 este un standard cuprinzător, de sine stătător, destinat oricăror misiuni de asigurare asupra informațiilor privind durabilitatea.

Aplicarea ISSA 5000 este relevantă deoarece informațiile de durabilitate au o natură diferită de cea a informațiilor financiare tradiționale. Acestea pot include indicatori cantitativi, descrieri calitative, obiective prospective, explicații privind politici interne, date provenite din ciclul valoric și informații care nu sunt întotdeauna generate de sistemul contabil. Din acest motiv, misiunile de asigurare asupra raportării de durabilitate necesită o abordare bazată pe riscuri, scepticism profesional și evaluarea adecvării criteriilor de raportare utilizate de entitate. ISSA 5000 prezintă avantajul deoarece este conceput ca standard autonom și aplicabil indiferent de cadrul de raportare utilizat și indiferent de categoria informațiilor de durabilitate supuse asigurării [14], [15]. Potrivit IAASB, ISSA 5000 este destinat consolidării încrederii investitorilor, autorităților de reglementare și altor părți interesate în informațiile de durabilitate, fiind aplicabil pentru diverse domenii de durabilitate și pentru informații pregătite conform mai multor cadre de raportare;

- *convergența dintre raportarea financiară și cea de sustenabilitate* – presupune că prin acest proces situațiile financiare se transformă dintr-un instrument de conformitate cu cerințele Legii nr. 287/2017 contabilității și raportării financiare, SNC/IFRS într-un tablou de bord strategic. Astfel, profesionistul contabil devine responsabil nu doar de integritatea datelor contabile, ci și de transparența informațiilor dezvăluite prin prisma ecosistemului global.

În contextul celor enunțate, pentru a reflecta complexitatea tranziției de la modelul de raportare tradițional la cel axat pe sustenabilitate, în tabelul 1 sunt sintetizate diferențele conceptuale dintre raportarea financiară (SNC/IFRS) și cea nefinanciară bazată pe sustenabilitate (ESRS). Această delimitare este esențială pentru profesioniștii contabili din Republica Moldova în procesul de aliniere a cadrului normativ național la acquis-ul comunitar și la cerințele europene privind raportarea de durabilitate [5], [7].

Tabelul 1. Diferențele dintre raportarea financiară (SNC/IFRS) și cea nefinanciară bazată pe sustenabilitate (ESRS)

Nr. ord.	Criteriu aplicabil	Raportarea financiară (SNC/IFRS)	Raportarea de sustenabilitate (ESRS)
1.	Conceptul semnificației	Semnificație/materialitate financiară cu accent pe impactul evenimentelor asupra cifrelor și poziției financiare (outside-in).	Dublă Materialitate care analizează atât impactul financiar, cât și impactul entității asupra mediului și oamenilor (inside-out).
2.	Extinderea datelor	Se bazează preponderent pe evenimente și tranzacții trecute – caracter istoric	Include planuri de acțiune, ținte viitoare și strategii pe termen lung având un caracter prospectiv
3.	Sursa informațiilor folosite	Informațiile contabile din sisteme informaționale tradiționale bazate pe cadrul legal și metodologii stabilite	Informațiile se folosesc din diferite surse: date valorice, resurse umane, emisii de gaze etc.
4.	Principalii utilizatori	Investitori, creditorii, autorități fiscale etc.	O gamă largă de utilizatori, cum ar fi investitori, angajați, parteneri sociali, sindicate și societate civilă etc.

Sursa: elaborat de autori în baza Legii contabilității și raportării financiare nr. 287/2017 [1], Directivei 2013/34/UE [3], Directivei 2014/95/UE [4], Directivei (UE) 2022/2464 [5] și a Regulamentului delegat (UE) 2023/2772 [7].

În baza datelor prezentate în tabelul 1 se relevă o extindere a responsabilității profesioniștilor contabili de la funcția de conformitate cu cadrul normativ în domeniu către una de management strategic al informațiilor financiare și nefinanciare. Astfel, în timp ce raportarea financiară pune accent pe documentare strictă și conformă legislației în vigoare, evaluare și reflectare în contabilitate conform prevederilor SNC/IFRS, atunci ESRS extinde acest perimetru prin prisma impactului social.

Din perspectiva dublei semnificații (materialități), un element care în contabilitatea tradițională este tratat strict ca o cheltuială a perioadei curente sau un beneficiu economic (cum ar fi spre exemplu, cheltuielile salariale), în contextul ESRS acesta poate fi analizat ca indicator al politicii de retenție și motivare a capitalului uman. Astfel, provocarea majoră pentru profesioniștii în domeniu (contabilii și auditorii) din Republica Moldova rezidă în capacitatea de a colecta și monitoriza date ESG care, deși nu sunt relevante în dezvoltarea acestora în situațiile financiare complete, devin obligatorii în cadrul raportării corporative de sustenabilitate. Ca rezultat, această convergență necesită o ajustare profundă a politicilor contabile și a competențelor profesionale, care va parcurge o arie mult mai amplă decât verificarea datelor contabile la validarea sustenabilității activității de întreprinzător.

Presiunea asupra entităților privind colectarea și prezentarea informațiilor ESG va fi amplificată și de sectorul financiar. Relatăm că în Republica Moldova, Banca Națională a evidențiat dezvoltarea agendei finanțelor durabile și consolidarea capacităților privind *Taxonomia Verde*, ceea ce indică faptul că instituțiile financiare vor avea un rol tot mai important în solicitarea și utilizarea informațiilor de durabilitate [17]. Astfel, profesioniștii contabili trebuie să fie pregătiți nu doar pentru cerințele de raportare impuse de legislație, dar și pentru cerințele informaționale ce pot parveni din partea băncilor, investitorilor și partenerilor comerciali. În acest context, BNM a anunțat în anul 2025 activități de consolidare a capacităților privind Taxonomia finanțelor durabile în parteneriat cu IFC. Această evoluție demonstrează că raportarea privind durabilitatea nu va rămâne un subiect strict contabil, ci va influența accesul entităților la finanțare, relația cu băncile și evaluarea riscurilor de creditare. În practică, instituțiile financiare pot solicita informații privind consumul de resurse, impactul asupra mediului, eficiența energetică, politicile sociale sau guvernanta entității, pentru a evalua dacă activitatea economică se încadrează în criterii de finanțare durabilă. În aceste condiții, profesioniștii contabili trebuie să fie pregătiți să contribuie la structurarea și verificarea acestor date, chiar dacă ele nu sunt reflectate integral în situațiile financiare.

Pentru Republica Moldova, legătura dintre raportarea de durabilitate și finanțele durabile poate deveni un factor important de competitivitate, mai ales pentru entitățile care intenționează să atragă finanțări externe sau să dezvolte relații comerciale cu parteneri din Uniunea Europeană [16], [17].

Deci, constatăm că tranziția către un model de raportare privind durabilitatea în Republica Moldova este marcat de un set complex de provocări, determinate atât de stadiul actual al cadrului normativ, cât și de cultura organizațională a entităților locale. În acest context, considerăm relevante următoarele direcții principale:

1. alinierea cadrului normativ și interoperabilitatea datelor – după cum s-a menționat mai sus Republica Moldova în calitatea sa de stat candidat la UE se află în plin proces de ajustare a legislației naționale la cerințele Directivei CSRD și ale standardelor ESRS. Ca rezultat o provocare majoră rezidă în:

- *integrarea acestora cu SNC* - entitățile trebuie să asigure o coerență între informațiile financiare raportate conform Legii contabilității și raportării financiare nr. 287/2017 și noile cerințe de dezvoltare non-financiară;

- *tratamentul fiscal față de raportarea ESG* - prezumă riscul unor discrepanțe între stimulentele fiscale (cum ar fi spre exemplu, facilitățile pentru angajați etc.) și modul în care aceste beneficii sunt prezentate ca investiții în capitalul uman conform pilonului social din ESRS.

2. colectarea și monitorizarea datelor – comparativ cu datele financiare bazate pe SNC/IFRS după caz, Planul general de conturi contabile, datele ESG sunt adesea fragmentate. Profesioniștii contabili se pot confrunta cu:

- *lipsa sistemelor informatizate conform cerințelor solicitate* - multe entități pot să nu dispună de mecanisme automate de monitorizare a indicatorilor de mediu sau sociali, ceea ce poate conduce la creșterea riscului de prezentare a informațiilor eronate sau insuficiente;

- *presiunea asupra IMM-urilor* - deși raportarea este obligatorie pentru entitățile mari conform cerințelor Legii nr. 287/2017 contabilității și raportării financiare acestea vor solicita date de la alți agenți economici mici sau mijlocii pentru a-și completa propriile raportări privind lanțul de aprovizionare, generând o reacție în lanț asupra mediului de afaceri.

3. evoluția competențelor și eticii profesionale - rolul contabilului expert se transformă din furnizor de informații financiare într-un garant al sustenabilității. Această schimbare implică necesitatea formării continue a contabililor prin dezvoltarea competențelor în interpretarea datelor (emisii de CO₂, consum de resurse) și sociale. Totodată, în exercitarea misiunilor de audit, auditorul va trebui să aplice un grad sporit de scepticism profesional pentru a se asigura că politicile de motivare a personalului și impactul economic și social sunt reflectate corect și transparent.

Astfel, provocările identificate nu trebuie analizate izolat, dar ca parte a unei transformări sistemice a raportării corporative. Raportarea financiară, raportarea privind durabilitatea, controlul intern, guvernanta corporativă, auditul și digitalizarea devin componente interdependente ale aceluiași proces informațional. Pentru profesioniștii contabili din Republica Moldova această transformare implică nu doar cunoașterea noilor reglementări europene, ci și capacitatea de a participa la proiectarea proceselor interne de colectare a datelor, la documentarea politicilor ESG, la comunicarea cu părțile interesate și la pregătirea informațiilor pentru verificare externă. În lipsa unei astfel de abordări integrate, raportarea privind durabilitatea riscă să devină un exercițiu formal, fără valoare decizională reală pentru investitori, creditorii, autorități și societate.

Concluzii

Implementarea raportării privind durabilitatea conform cerințelor CSRD/ESRS reprezintă pentru Republica Moldova nu doar o obligație care derivă din procesul de armonizare cu acquis-ul comunitar, dar și o schimbare de paradigmă în domeniul contabilității, auditului și guvernantei corporative. Constatăm că cadrul normativ național conține deja anumite cerințe privind declarația nefinanciară și raportul conducerii, însă acestea nu asigură încă nivelul de standardizare, comparabilitate, digitalizare și asigurare prevăzut de reglementările europene.

Pentru profesioniștii contabili, principala provocare o reprezintă trecerea de la rolul tradițional de furnizor al informațiilor financiare la rolul de coordonator al unui sistem integrat de raportare

corporativă, în care datele financiare, sociale, de mediu și de guvernare necesită a fi colectate, documentate, verificate și prezentate coerent. În acest proces, dubla semnificație devine conceptul de bază, dat fiind faptul că impune analiza simultană atât a impactului factorilor ESG asupra entității, cât și a impactului entității asupra mediului și societății.

În cazul Republicii Moldova, aplicarea în perspectivă a cerințelor de durabilitate trebuie abordată etapizat și proporțional cu implicarea Ministerului Finanțelor, a mediului profesional contabil-auditorial, a instituțiilor de învățământ și a mediului de afaceri. O atenție distinctă trebuie acordată IMM-urilor, care chiar dacă nu vor intra imediat în sfera raportării obligatorii vor fi afectate indirect prin solicitările venite din partea entităților mari, instituțiilor financiare și a partenerilor externi. Ca rezultat, dezvoltarea competențelor profesionale, ajustarea sistemelor informaționale și utilizarea unor instrumente voluntare, cum ar fi standardul VSME pot contribui la pregătirea mediului economic pentru tranziția spre raportarea corporativă de durabilitate.

Bibliografie

1. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017, cu modificările și completările ulterioare. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/legea-contabilit%C4%83%C8%9Bii-%C8%99i-raport%C4%83rii-financiare-nr-287>;
2. Legea privind auditul situațiilor financiare nr. 271 din 15.12.2017, cu modificările și completările ulterioare. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/legea-privind-auditul-situa%C8%9Bilor-financiare-nr-271>;
3. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>;
4. Directiva 2014/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2014 de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri mari. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32014L0095>;
5. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi — CSRD. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32022L2464>;
6. Directiva (UE) 2025/794 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 aprilie 2025 de modificare a Directivelor (UE) 2022/2464 și (UE) 2024/1760 în ceea ce privește datele de la care statele membre trebuie să aplice anumite cerințe de raportare corporativă privind durabilitatea și de diligență necesară. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32025L0794>;
7. Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 al Comisiei din 31 iulie 2023 de completare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește standardele de raportare privind durabilitatea — primul set ESRS. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:02023R2772-20231222>;
8. Comunicarea Comisiei Europene — Ghid privind raportarea informațiilor nefinanciare: metodologia de raportare a informațiilor nefinanciare (2017/C 215/01). Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705(01));
9. Regulamentul delegat (UE) 2019/815 al Comisiei din 17 decembrie 2018 de completare a Directivei 2004/109/CE în ceea ce privește standardele tehnice de reglementare privind specificarea unui format de raportare electronic unic — ESEF. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:02019R0815-20250101>;
10. EFRAG. European Sustainability Reporting Standards — ESRS. Disponibil: <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting/esrs>;
11. EFRAG. Voluntary Sustainability Reporting Standard for non-listed SMEs — VSME Standard. Disponibil: <https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/VSME%20Standard.pdf>;
12. EFRAG. SMEs and Sustainability Reporting. Disponibil: <https://www.efrag.org/en/smes-and-sustainability-reporting>;
13. European Commission. Recommendation on a voluntary sustainability reporting standard for small and medium-sized enterprises. Disponibil: https://finance.ec.europa.eu/publications/questions-and-answers-recommendation-voluntary-sustainability-reporting-standard-small-and-medium_en;

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

14. IAASB. International Standard on Sustainability Assurance 5000 — General Requirements for Sustainability Assurance Engagements, 2024. Disponibil: <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-sustainability-assurance-5000-general-requirements-sustainability-assurance>;
15. IAASB. Understanding the International Standard on Sustainability Assurance 5000. Disponibil: <https://www.iaasb.org/focus-areas/understanding-international-standard-sustainability-assurance-5000>;
16. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. Raportarea privind durabilitatea – prioritate în parcursul de integrare europeană al Republicii Moldova. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/raportarea-privind-durabilitatea-%E2%80%93-prioritate-%C3%AEn-parcursul-de-integrare-european%C4%83-al>;
17. Banca Națională a Moldovei. Republica Moldova avansează agenda finanțelor durabile prin consolidarea capacităților privind Taxonomia Verde. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/republica-moldova-avanseaza-agenda-finantelor-durabile-prin-consolidarea-capacitatilor>.

**INFORMAȚII (NON)FINANCIARE LEGATE DE CLIMĂ: O SINTEZĂ TEORETICĂ ȘI
NORMATIVĂ PENTRU CERCETAREA ȘI PRACTICA CONTABILĂ DIN REPUBLICA
MOLDOVA**

**CLIMATE-RELATED (NON)FINANCIAL INFORMATION: A THEORETICAL AND
NORMATIVE SYNTHESIS FOR ACCOUNTING RESEARCH AND PRACTICE IN THE
REPUBLIC OF MOLDOVA**

GRIGOROI Lilia

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9741-0932>

RENCHECI Diana

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: rencheci.diana@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3535-7010>

Abstract. Climate change is reshaping corporate reporting worldwide, yet its financial and non-financial dimensions remain underexplored in emerging economies. This paper provides a theoretical and normative synthesis examining how climate-related information is conceptualized in accounting literature and international frameworks — including IFRS S2, ESRS E1, and TCFD. Employing a qualitative design combining narrative literature review, comparative normative analysis, and gap analysis, the study identifies critical regulatory gaps between European sustainability reporting requirements and Moldova's accounting framework. Findings confirm the absence of mandatory climate disclosure mechanisms at entity level and outline priority directions for legislative transposition aligned with the EU accession process.

Keywords: climate-related disclosures, sustainability reporting, CSRD, ISSB, IFRS S2, ESRS, Republic of Moldova, accounting

JEL Classification: M41, Q54, Q56, K20

Introducere

În vara anului 2025, Republica Moldova a traversat un episod de secetă pedologică severă, cu temperaturi care au depășit norma climatică cu 1,2–2,7°C și au atins maxime de 39°C în localități precum Dubăsari, Tiraspol, Comrat, Ceadâr-Lunga sau Cahul (Nota de fundamentare, 2026). Recolta de porumb a fost compromisă, în unele raioane, în proporție de 80–90%, iar Guvernul a fost nevoit să aloce sume suplimentare peste 50 de milioane de lei doar pentru compensarea parțială a pierderilor la porumb și floarea-soarelui prin Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural. Un tipar similar s-a repetat și în vara anului 2026, valuri succesive de caniculă, urmate de ploi torențiale, vijelii și avertizări hidrologice de risc al inundațiilor locale, au marcat lunile mai și iunie, afectând deopotrivă culturile agricole, infrastructura și sănătatea publică. Aceste evenimente nu sunt incidente izolate, ci confirmă un tipar de intensificare a fenomenelor climatice extreme, semnalat constant de Serviciul Hidrometeorologic de Stat și de autoritățile de mediu.

Dincolo de impactul agronomic direct, aceste fenomene au consecințe economico-financiare tangibile pentru entitățile economice, pierderi de active biologice, cheltuieli neplanificate cu irigarea și protecția fitosanitară, întreruperi ale lanțurilor de aprovizionare, presiuni asupra lichidității fermierilor îndatorați și un risc crescut de neperformanță a creditelor agricole. Cu toate acestea, aceste

riscuri climatice fizice concrete, recurente și deja materializate în pierderi financiare reale nu își găsesc, în prezent, niciun corespondent sistematic în situațiile financiare sau în rapoartele de gestiune ale entităților moldovenești. Schimbările climatice au depășit, așadar, granițele dezbaterii exclusiv ecologice, devenind o variabilă centrală în evaluarea performanței și riscurilor entităților economice. Raportarea informațiilor legate de climă cu caracter financiar (riscuri cuantificabile, oportunități, impacturi asupra activelor), dar în speță a celor cu caracter non/nefinanciar (politici de mediu, obiective de reducere a emisiilor, guvernanta climatică) a evoluat rapid de la o practică voluntară și fragmentată la un sistem normativ tot mai riguros, cu standarde obligatorii la nivel european și convergente la nivel global.

Republica Moldova, în contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană, se află în fața imperativului de a-și alinia cadrul contabil și de raportare la cerințele Directivei CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive, 2022/2464/UE) și ale standardelor europene ESRS (European Sustainability Reporting Standards, 2023). Adoptarea recentă a Legii nr. 74/2024 privind acțiunile climatice și elaborarea Strategiei naționale de reducere a riscurilor dezastrelor 2024–2030 confirmă o conștientizare instituțională a vulnerabilității climatice a țării, însă această conștientizare nu s-a tradus încă într-un cadru de raportare contabilă corespunzător. Alinierea la cerințele europene implică nu doar transpunerea legislativă, ci și o transformare profundă a practicii contabile locale, a competențelor profesionale și a culturii de transparență corporativă.

Prezentul articol urmărește să elaboreze o sinteză teoretică și normativă a principalelor cadre internaționale de raportare climatică, să identifice implicațiile acestora pentru practica contabilă din Moldova și să formuleze direcții prioritare de acțiune. Demersul se înscrie în efortul comunității academice și profesionale din Moldova de a pregăti terenul conceptual și metodologic pentru adoptarea cerințelor europene de sustenabilitate.

Au fost identificate următoarele trei întrebări de cercetare:

Q1. Cum este conceptualizat termenul „informații non/nefinanciare legate de climă” în literatura de specialitate și în cadrele normative internaționale și care sunt distincțiile relevante pentru practica contabilă?

Q2. Care sunt principalele cadre normative internaționale și europene de raportare a informațiilor climatice, ce similitudini și diferențe prezintă acestea (în special din perspectiva principiului materialității), și în ce măsură sunt compatibile cu cadrul contabil actual din Republica Moldova?

Q3. Ce lacune normative și practice există în Republica Moldova în raportarea informațiilor climatice, și ce direcții prioritare de armonizare cu cerințele europene sunt necesare în contextul procesului de aderare la UE?

Metodologia de cercetare

Prezentul articol are un design calitativ, de tip teoretic-normativ, structurat în trei etape metodologice complementare: revizuirea narativă a literaturii de specialitate, analiza comparativă a cadrelor normative internaționale și analiza documentară a cadrului legislativ național, urmate de o analiză a decalajelor (gap analysis).

La etapa de revizuire a literaturii de specialitate selecția surselor s-a realizat prin căutări în bazele de date Scopus, Web of Science și Google Scholar, utilizând combinații ale termenilor „climate-related disclosure”, „non-financial information”, „sustainability reporting” și „accounting”. Criteriile de includere au vizat articole publicate în reviste indexate din domeniul contabilității și raportării corporative, documente normative oficiale emise de organismele de standardizare și de organizații interguvernamentale, studii empirice privind efectele directivelor europene de raportare nefinanciară în statele membre UE, utile ca termen de comparație pentru contextul moldovenesc. Au fost excluse sursele fără recenzare științifică (cu excepția documentelor normative oficiale, citate ca atare) și materialele anterioare anului 2014 (adoptarea Directivei 95/2014/EU), cu excepția lucrărilor fundamentale privind teoriile contabile mobilizate în secțiunea conceptuală.

Analiza comparativă a cadrelor normative s-a bazat pe ISSB/IFRS S2, ESRS E1 (CSRD) și TCFD, care au fost comparate sistematic pe șase dimensiuni de analiză, selectate pentru relevanța lor practică în raport cu transpunerea normativă: principiul materialității, sfera de aplicare, cerințele specifice de

divulgare climatică, tratamentul scenariilor climatice, cerințele de asigurare (verificare externă) și abordarea amprente de carbon (Scope 1-2-3). Rezultatul acestei etape este sintetizat în Tabelul 1.

Analiza documentară a cadrului național și evaluarea prin analiza decalajelor (gap analysis). A fost examinat conținutul integral al principalelor acte normative din Republica Moldova incidente domeniului, identificate prin consultarea bazei de date legislative a portalului legislativ național. Pentru fiecare dimensiune de analiză stabilită s-a evaluat dacă prevederea corespunzătoare există în legislația moldovenească, există parțial sau este absentă, rezultatul fiind o matrice calitativă a lacunelor normative. Evaluarea reflectă starea legislației la momentul elaborării articolului.

Limitele metodologice ale studiului includ absența unei componente empirice (analiza de conținut a rapoartelor entităților moldovenești sau interviuri cu practicieni), care limitează concluziile la nivelul normativ și conceptual, fără a oferi o imagine cuantificată a practicii curente de raportare. De asemenea trebuie de menționat că revizuirea literaturii nu a urmat un protocol complet de tip revizuire sistematică, ci o abordare narativă orientată tematic, adecvată scopului de sinteză conceptuală al articolului. Aceste limite definesc, totodată, direcțiile de cercetare empirică viitoare.

Delimitarea informațiilor (non) financiare

Drept problemă centrală identificată în literatura de specialitate este absența unei definiții unanim acceptate și utilizarea eterogenă a termenului de informații nefinanciare în practica și reglementarea corporativă. Tarquinio și Posadas (2020) susțin că, în pofida adoptării Directivei 2014/95/UE, termenul „informații nefinanciare” rămâne ambiguu și mult fațetat, o parte a literaturii îl asociază exclusiv cu informațiile de mediu și sociale (ESG), în timp ce alți autori îl definesc prin excludere, ca orice informație absentă din situațiile financiare tradiționale. Această lipsă de claritate conceptuală are consecințe practice directe, îngreunând comparabilitatea rapoartelor și reducând calitatea divulgărilor.

O altă problemă aferentă informațiilor non financiare este identificată de La Torre et al. (2018), care explică că Directiva europeană 2014/95/UE se bazează pe două „teorii mari”, îmbunătățirea comparabilității informațiilor și consolidarea responsabilității corporative, pe care autorii le califică drept neverificabile empiric, funcționând mai degrabă ca justificări de politică publică decât ca fundamente demonstrate. Din perspectiva teoriei legitimității pluraliste, companiile pot trata simpla conformare cu Directiva ca suficientă pentru a fi percepute ca responsabile social, fără ca raportarea să se îmbunătățească în mod substanțial. Venturelli et al. (2017) și Caputo et al. (2019) au confirmat empiric, în context italian, că nivelul de conformitate rămâne redus, iar calitatea divulgărilor este neuniformă, marcată de informații selective și insuficient comparabile.

Problema calității versus cantității divulgărilor este aprofundată de Aluchna, Roszkowska-Menkes și Kamiński (2023), care analizând efectele Directivei 2014/95/UE în Polonia, un context instituțional slab dezvoltat, similar în multe privințe cu cel moldovenesc și constată că raportarea obligatorie nu s-a tradus automat în îmbunătățirea performanței ESG reale. Rapoartele au proliferat cantitativ, dar decalajul persistă, ceea ce sugerează că reglementarea formală fără mecanisme de verificare robuste produce conformitate simbolică, nu schimbare organizațională autentică.

Cercetările în domeniu fac distincție între două categorii principale de informații legate de climă în raportarea entităților (Bebbington, J. & Larrinaga, C., 2014), (Comite, U., A. Gallo, F. Albergo, & V. Beretta, 2025), (TCFD, 2021). Prima categorie înglobează informațiile financiare climatice, care vizează efectele cuantificabile ale schimbărilor climatice asupra situațiilor financiare ale entității. Acestea includ deprecierea activelor expuse la riscuri fizice, provizioane legate de obligații de mediu, investiții în active de tranziție sau pierderi din evenimente meteorologice extreme, etc. A doua categorie înglobează informațiile nefinanciare climatice, care acoperă divulgările calitative și cantitative privind guvernanta climatică, strategia, managementul riscurilor și indicatorii de performanță (KPIs climatici), cum ar fi amprenta de carbon (Scope 1, 2 și 3 conform GHG Protocol). Conceptul de dublă materialitate, introdus prin Directiva CSRD și operaționalizat prin ESRS, constituie o nouă inovație normativă fundamentală. Acesta presupune că entitățile trebuie să evalueze și să raporteze, pe de o parte, modul în care riscurile și oportunitățile climatice afectează valoarea financiară a entității (materialitate financiară, perspectiva *outside-in*), pe de altă parte modul în care activitățile entității contribuie la schimbările climatice și afectează mediul înconjurător (materialitate

de impact, perspectiva *inside-out*). Această abordare se diferențiază semnificativ de materialitatea promovată de ISSB (International Sustainability Standards Board), orientată preponderent spre investitori și spre perspectiva financiară.

Din perspectiva teoriilor contabile clasice, motivațiile entităților de a divulga informații climatice pot fi explicate prin teoria legitimității (Suchman, M., 1995), conform căreia raportarea este un instrument de gestionare a percepției sociale și prin teoria stakeholderilor (Freeman, R. E., 1984), care subliniază obligația entităților față de toate categoriile de părți interesate, nu doar față de acționari. Teoria instituțională (DiMaggio, P. J. & Powell, W. W., 1983) oferă, la rândul ei, o explicație pentru procesele de convergență normativă observate la nivel global.

Soluțiile propuse convergent în literatura analizată vizează trei direcții. Prima este standardizarea și clarificarea conceptuală a informațiilor non financiare printr-un cadru normativ mai precis, care să definească explicit ce trebuie raportat, în ce format și cu ce nivel de detaliu, direcție materializată ulterior în CSRD și în standardele ESRS (La Torre, M., Sabelfeld, S., Blomkvist, M., Tarquinio, L., & Dumay, J., 2018), (Tarquinio, L. & Posadas, S.C., 2020). A doua este instituirea asigurării externe independente a informațiilor nefinanciare, pentru a crește fiabilitatea și a reduce riscul greenwashing-ului (Aluchna, M. Roszkowska-Menkes, M. & Kamiński, B., 2023). A treia este adoptarea perspectivei de dublă materialitate, care să înglobeze atât impactul factorilor externi asupra entității, cât și impactul entității asupra mediului și societății, principiu consacrat ulterior prin ESRS.

Referitor la dimensiunea climatică, aceasta este abordată în literatura examinată numai de Lombardi, Schimperia, Paoloni și Galeotti (2022), singurul studiu din grupul analizat care se concentrează specific pe informațiile climatice în cadrul Directivei 2014/95/UE. Autorii analizează prin analiza de conținut rapoartele de sustenabilitate ale 34 de entități mari italiene și constată că informațiile climatice cerute de Directivă sunt fie absente, fie prezentate superficial, fără profunzime analitică. Această lacună din literatura pre-CSRD reflectă tocmai evoluția normativă ulterioară. ESRS E1 privind schimbările climatice și IFRS S2 au apărut tocmai pentru a răspunde insuficienței cadrului anterior în a structura și a impune divulgări climatice specifice, comparabile și verificabile.

Principalele cadre normative internaționale de raportare climatică

Arhitectura normativă internațională a raportării climatice s-a consolidat semnificativ în perioada 2017–2023, cristalizând în jurul a patru cadre principale, cu grade diferite de obligativitate și arie de aplicabilitate:

- Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD, 2017), care a reprezentat primul cadru coerent de divulgare a informațiilor climatice pentru entitățile financiare și nefinanciare, structurat pe patru piloni: guvernare, strategie, management al riscurilor și indicatori/ținte. Deși inițial voluntar, recomandările TCFD au fost incorporate în standarde obligatorii (IFRS S2, ESRS E1) și au influențat reglementările din peste 40 de jurisdicții.
- IFRS Sustainability (IFRS S2, 2023) privind divulgările legate de climă stabilește cerințe de raportare bazate pe materialitate financiară, vizând în principal entitățile cu responsabilitate publică. Adoptarea sa de către jurisdicții precum Australia, Canada, Regatul Unit și Singapore indică o tendință de convergență globală.
- Directiva europeană raportarea privind durabilitatea (CSRD, 2022) și standardele europene de raportare privind durabilitatea (ESRS, 2023), în special ESRS E1 Schimbări climatice, reprezintă un cadru obligatoriu de raportare climatică la nivel mondial. ESRS E1 impune divulgări privind planul de tranziție climatică, scenariile de temperatură, amprenta Scope 1-2-3, obiective de reducere a emisiilor și alinierea cu Taxonomia UE.
- Standard de raportare voluntară privind durabilitatea pentru întreprinderile mici și mijlocii (VSME, 2025)
- Inițiativa de Raportare Globală (GRI) Standard de raportare a emisiilor de gaze cu efect de seră, utilizat pe scară largă în raportarea voluntară, compatibil cu GHG Protocol și complementar cu ESRS/ISSB.

3. Stadiul raportării climatice în Republica Moldova: analiză critică

Analiza cadrului normativ național relevă o arhitectură legislativă climatică în curs de consolidare, structurată pe două paliere distincte, dar cu o lacună fundamentală la nivelul raportării corporative.

Pe de o parte, Republica Moldova dispune de un set coerent de politici climatice naționale și de angajamente internaționale asumate. Programul național de adaptare la schimbările climatice până în 2030 (HG nr. 624/2023), Programul de dezvoltare cu emisii reduse (HG nr. 659/2023) și Planul Național Integrat privind Energia și Clima 2025–2030 (PNIEC) definesc obiective sectoriale clare privind reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și adaptarea la impacturile climatice. La nivel internațional, Moldova a ratificat Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice (1995), Acordul de la Paris (Legea nr. 78/2017) și și-a asumat prin Contribuția Națională Determinată (CND 3.0, 2020) reducerea emisiilor cu 70% față de nivelul anului 1990 până în 2030. Acordul de Asociere RM–UE (2014) și Programul național de aderare 2025–2029 (HG nr. 306/2025) creează cadrul juridic obligatoriu pentru transpunerea viitoare a acquis-ului european în domeniul sustenabilității.

Pe de altă parte, cadrul contabil și de raportare financiară rămâne practic lipsit de cerințe climatice explicite. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017 introduce, la art. 23, obligația entităților de interes public cu peste 500 de salariați de a publica o declarație nefinanciară care să includă aspecte de mediu, o prevedere care transpune parțial Directiva 2013/34/UE și reprezintă singurul punct de tangență al cadrului contabil național cu raportarea de sustenabilitate. Cu toate acestea, această referință la aspectele de mediu este generică și nesistematizată: nu specifică indicatori de raportare, nu face nicio trimitere la riscurile climatice fizice sau de tranziție, nu prevede cerințe privind amprenta de carbon (Scope 1, 2 sau 3), nu impune scenarii climatice și nu reglementează verificarea externă a informațiilor publicate. Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) și Legea privind auditul situațiilor financiare nr. 271/2017 nu conțin nicio prevedere referitoare la evaluarea sau divulgarea impactului schimbărilor climatice asupra situațiilor financiare, deși standardele internaționale echivalente sunt mobilizate în mod expres în acest scop de materialele educaționale IASB (2020; 2023).

Prin urmare, deși Moldova a construit un cadru de politici climatice macro-economice și a aderat la principalele angajamente internaționale în domeniu, nu există în prezent niciun instrument normativ național care să impună entităților raportarea informațiilor climatice, financiare sau nefinanciare, la nivel corporativ. Această lacună structurală plasează Republica Moldova în situația de a gestiona riscuri climatice reale și recurente (secete severe, inundații, pierderi agricole semnificative) fără ca acestea să fie reflectate sistematic în raportarea entităților afectate, și constituie argumentul central pentru necesitatea transunerii urgente a Directivei CSRD și a standardelor ESRS în legislația națională.

Tabelul 1 prezintă o analiză comparativă a principalelor caracteristici ale cadrului european/internațional cu accent pe diferențele relevante pentru contextul moldovenesc.

Tabelul 1. Analiza comparativă a cadrelor normative de raportare climatică

Criteriu	CSRD/ESRS (UE)	ISSB/IFRS S2	Cadrul din Republica Moldova
Principiul materialității	Dublă materialitate (financiară + de impact)	Materialitate financiară	Nespecificat, implicit financiară
Sfera de aplicare	Entități mari UE; IMM-uri listate (din 2026)	Entități cu responsabilitate publică	EIP entități de interes public cu mai mult de 500 de angajați
Cerințe climatice	ESRS E1 cerințe detaliate de divulgare	Riscuri fizice și de tranziție	Absente explicit
Scenarii climatice	Obligatorii (min. 2 scenarii)	Recomandate (aliniat la TCFD)	Nereglementate
Verificare externă	Asigurare limitată (ulterior rezonabilă)	Opțională (la decizia entității)	Nespecificată
Amprenta carbon	Scope 1, 2, 3 GHG obligatorii	Scope 1, 2, 3 (cu praguri)	Nereglementată

Sursa: elaborat de autori

Din perspectivă practică, nu există în prezent studii empirice publicate care să cuantifice nivelul divulgărilor climatice voluntare ale entităților moldovenești, această absență constituie ea însăși un indiciu al stadiului incipient al domeniului și o direcție prioritară de cercetare empirică viitoare. Observațiile disponibile la nivel calitativ sugerează că, dacă unele companii multinaționale care activează în Moldova publică rapoarte de sustenabilitate la nivel de grup (conform cerințelor

jurisdicțiilor-mamă), entitățile autohtone, în special IMM-urile, care reprezintă peste 97% din totalul entităților înregistrate, nu divulgă practic nicio informație climatică structurată.

Vulnerabilitățile climatice specifice Moldovei, secete frecvente, inundații, eroziunea solului, dependența energetică față de furnizori externi, amplifică urgența integrării raportării climatice în practica contabilă națională, nu doar ca cerință de conformitate europeană, ci ca instrument de gestiune a riscurilor pentru entitățile din sectoarele agricol, energetic și al infrastructurii.

Implicații pentru corectarea și practica contabilă din Republica Moldova

Sinteza teoretică și normativă prezentată generează cel puțin patru categorii de implicații pentru cercetarea și practica contabilă din Republica Moldova:

- Necesitatea unui cadru conceptual național adaptat. Cercetarea contabilă moldovenească trebuie să dezvolte un cadru conceptual propriu, care să integreze principiile materialității duble (ESRS) cu specificul economiei naționale. Acesta ar trebui să ofere ghidaj practic pentru sectoarele cu vulnerabilitate climatică ridicată (agricultură, energie, construcții) și să fie compatibil cu cerințele europene, respectând totodată capacitățile reale ale entităților locale.
- Transpunerea legislativă planificată și graduală. Procesul de aderare la UE implică transpunerea CSRD în legislația națională. Se recomandă o abordare graduală, mai întâi entitățile mari și EIP, ulterior, după o perioadă de pregătire, entitățile cotate de dimensiuni medii, cu prevederi simplificate pentru IMM-uri, aliniate la standardul ESRS VSME (Voluntary Standard for SMEs).
- Formarea profesională a contabililor și auditorilor. Practica contabilă din Moldova nu este pregătită, la nivel de competențe, să răspundă cerințelor de raportare climatică. Este necesară includerea tematicilor de sustenabilitate și raportare climatică în curriculumul universitar și în programele de formare continuă, cu accent pe evaluarea riscurilor climatice, calculul amprente de carbon și utilizarea scenariilor climatice.
- Agenda de cercetare empirică. Cercetările empirice privind nivelul, determinanții și calitatea divulgărilor climatice ale entităților moldovenești sunt practic absente. Este necesar să se dezvolte studii bazate pe analiza de conținut a rapoartelor anuale, interviuri cu directorii financiari și auditorii, pentru a obține o imagine realistă a stării actuale și a trasa un traseu de convergență față de standardele europene.

Concluzii

Informațiile non/nefinanciare legate de climă au dobândit în ultimul deceniu statutul de componentă esențială a raportării corporative responsabile, susținute de un edificiu normativ tot mai robust, de la recomandările voluntare TCFD (2017) la standardele obligatorii ESRS E1 (2023) și IFRS S2 (2023). Dualitatea materialității, financiară și de impact, redefinesc misiunea contabilității, extinzând perimetrul informațional dincolo de tranzacțiile economice clasice spre consecințele sociale și ecologice ale activității entităților.

Pentru Republica Moldova aceste evoluții constituie o necesitate structurală impusă de realitățile în care trăim și de procesul de integrare europeană. Neglijările legislative actuale, absența unei culturi a raportării non/nefinanciare și nivelul redus al competențelor profesionale în domeniu reprezintă provocări reale, dar și oportunități de modernizare a sistemului contabil național.

Direcțiile prioritare recomandate includ elaborarea unui plan național de transpunere a CSRD, cu etape clare și termene realiste, includerea raportării climatice în standardele naționale de contabilitate, dezvoltarea de programe naționale de formare a contabililor și auditorilor în domeniul sustenabilității și stimularea cercetării empirice privind practica de raportare climatică a entităților moldovenești.

Prezentul articol reprezintă o contribuție la fundamentarea teoretică și normativă a acestui demers, sperând să deschidă dezbateri fertile în comunitatea academică și profesională din Republica Moldova.

Acknowledgement

The authors acknowledge the financial assistance provided by UEFISCDI through the PN IV Complex Bilateral Projects with the Republic of Moldova Programme, under the grant “CLIMATE REPORTING AND ITS ROLE IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A MULTI-DIMENSIONAL APPROACH TO DRIVERS, OBSTACLES AND POSSIBLE OUTCOMES”, CLEAR-INNOVATE, PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0221.

Referințe

1. Aluchna, M. Roszkowska-Menkes, M. & Kamiński, B. (2023). From talk to action: the effects of the non-financial reporting directive on ESG performance. *Meditari Accountancy Research*, 31(7), 1-25. doi: <https://doi.org/10.1108/MEDAR-12-2021-1530>
2. Bebbington, J. & Larrinaga, C. (2014). Accounting and sustainable development: An exploration. *Accounting, Organizations and Society*, 395-413. doi: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2014.01.003>.
3. Caputo, F. Leopizzi, R. Pizzi, S. & Milone, V. (2019). The Non-Financial Reporting Harmonization in Europe: Evolutionary Pathways Related to the Transposition of the Directive 95/2014/EU within the Italian Context. *Sustainability*, 12(1). Preluat de pe https://www.researchgate.net/publication/338096246_The_Non-Financial_Reporting_Harmonization_in_Europe_Evolutionary_Pathways_Related_to_the_Transposition_of_the_Directive_952014EU_within_the_Italian_Context
4. Comite, U., A. Gallo, F. Albergo, & V. Beretta. (2025). Accounting for Climate Change: A Temporal Analysis of the Literature. *Business Strategy and the Environment*, 8213-8236. doi: <https://doi.org/10.1002/bse.70014>
5. CSRD. (2022). Directiva UE raportarea privind durabilitatea. Preluat de pe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A02022L2464-20260318>
6. DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 147-160. Doi: <https://doi.org/10.2307/2095101>
7. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului. (fără an). Preluat de pe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A02013L0034-20260318>
8. ESRS. (2023). Standardele de raportare privind durabilitatea. Preluat de pe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2772>
9. Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139192675>
10. GRI. (fără an). Global Reporting Initiative. Preluat de pe <https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/global-alignment/>
11. Programul Național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025-2029. Guvernul Republicii Moldova. Hotărâre nr. 306 din 28.05.2025. Preluat de pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=152627&lang=ro
12. IFRS S2. (2023). IFRS S2 Climate-related Disclosures. Preluat de pe <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/>
13. La Torre, M., Sabelfeld, S., Blomkvist, M., Tarquinio, L., & Dumay, J. (2018). Harmonising non-financial reporting regulation in Europe. *Meditari Accountancy Research*, 598-621. doi: <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2018-0290>
14. Legea contabilității și raportării financiare, nr. 287 din 15.12.2017. (2017). Preluat de pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140124&lang=ro#
15. Lombardi, R. Schimperia, F. Paoloni, P. Galeotti, M. (2022). The climate-related information in the changing EU directive on non-financial reporting and disclosure: first evidence by Italian large companies. *Journal of Applied Accounting Research*, 23(1). doi: <https://doi.org/10.1108/JAAR-04-2021-0117>
16. Nota de fundamentare. (2026). Notă de fundamentare la proiectul de Hotărâre de Guvern privind aprobarea Regulamentului privind modul de alocare a mijloacelor financiare pentru fermierii afectați de situațiile excepționale cu caracter natural „Secetă” și „Arșiță puternică” în anul 2025. Preluat de pe https://gov.md/sites/default/files/media/documents/sedinte-de-guvern/2026-05/NU-805-MAIA-2026_0.pdf
17. Parlamentul European. (2022). DIRECTIVA (UE) 2022/2464 raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi. Preluat de pe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>
18. Planul Național Integrat privind Energia și Clima 2025–2030 PNIEC. (2025).
19. Programului național de adaptare la schimbările climatice până în anul 2030 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140163&lang=ro
20. Stolowy, H. a. (2018). The expansion of non-financial reporting: an exploratory study. *Accounting and Business Research*, 48(5), 525-548. <https://doi.org/10.1080/00014788.2018.1470141>.
21. Suchman, M. (1995). Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review*. doi: <https://doi.org/10.2307/258788>

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

22. Tarquinio, L. & Posadas, S.C. (2020). Exploring the term 'non-financial information': an academics' view. *Meditari Accountancy Research*, 727-749. doi: <https://doi.org/10.1108/MEDAR-11-2019-0602>
23. TCFD. (2017). Preluat de pe <https://assets.bbhub.io/company/sites/60/2021/10/FINAL-2017-TCFD-Report.pdf>
24. TCFD. (2021, Octombrie). Task Force on Climate-related Financial Disclosures. Implementing the Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures. Preluat de pe <https://www.fsb.org/uploads/P141021-4.pdf>
25. Venturelli, A., Caputo, F., Cosma, S., Leopizzi, R., & Pizzi, S. (2017). Directive 2014/95/EU: Are Italian Companies Already Compliant? *Sustainability*, 9(8). doi: <https://doi.org/10.3390/su9081385>
26. Standard de raportare voluntară privind durabilitatea pentru întreprinderile mici și mijlocii (2024) <https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/VSME%20Standard.pdf>

CONVERGENȚA RAPORTĂRII CLIMATICE ÎN ARHITECTURA SUSTENABILITĂȚII CORPORATIVE

CONVERGENCE OF CLIMATE REPORTING IN THE CORPORATE SUSTAINABILITY ARCHITECTURE

LAZARI Liliana

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

Abstract. This research analyzes the process of convergence of climate reporting within the corporate sustainability architecture, with a focus on the evolution of regulatory frameworks, standardization trends and implications for users of non-financial information. The study tracks how the convergence between financial reporting, sustainability reporting and climate disclosures influences transparency, comparability and strategic decisions of entities. Three analytical dimensions are studied: the decision-making relevance of climate information; quality and comparability of reporting; compliance costs. The research found that climate reporting is transitioning from fragmented voluntary reporting to convergent mandatory reporting, but the pace and consequences of this transition depend on the enforcement mechanisms and capacity of each entity.

Keywords: climate reporting, corporate sustainability, regulatory convergence.

JEL Classification: M41, Q54, Q56, K22

Introducere

Schimbările climatice au devenit un factor important pentru afacerile din lumea de astăzi. De la evoluții pozitive, precum noua economie verde (definită de Programul ONU pentru Mediu (UNEP) ca fiind „cu emisii reduse de carbon, eficientă din punct de vedere al resurselor și incluzivă din punct de vedere social”) sau câștiguri de eficiență rezultate din decarbonizare (adică reducerea sau eliminarea emisiilor de dioxid de carbon (CO₂) din atmosferă), până la efecte negative, cum ar fi întreruperile comerciale sau scăderile de aprovizionare legate de evenimentele climatice, schimbările climatice creează atât oportunități, cât și riscuri pentru afaceri. Cu toate acestea, evenimentele climatice, de la secetă la inundații, reprezintă provocări serioase pentru entități dintr-o gamă largă de sectoare, multe dintre ele fiind legate de comerțul internațional, cum ar fi agricultura și turismul.

Evenimentele meteorologice extreme și lipsa de măsuri privind schimbările climatice au fost identificate în Raportul despre riscurile globale ale Forumului Economic Mondial ca fiind cele mai mari riscuri cu care se confruntă societatea (The Global Risks Report, 2021). Chiar dacă este important pentru entități să prezinte informații despre toate aspectele semnificative în materie de sustenabilitate, urgența de a aborda criza climatică a condus la creșterea cererii din partea investitorilor în ceea ce privește o prezentare de informații despre climă de înaltă calitate și utile pentru luarea deciziilor (Ghid privind implementarea ESG, 2022).

În acest context, în ultimele două decenii, raportarea nefinanciară a trecut prin transformări structurale de la inițiative voluntare la un sistem de standarde obligatorii care prezintă întrebări atât pentru domeniul contabil, al finanțelor corporative și nu în ultimul rând pentru economia entităților.

Metoda utilizată în realizarea prezentei cercetări este analiza cadrelor normative de reglementare la nivel internațional și european cu referire la raportarea climatică și a literaturii de specialitate în contextul cercetării realizate.

Revizuirea literaturii

Literatura științifică privind raportarea climatică a cunoscut o creștere în ultimul deceniu, determinată de disponibilitatea crescută a informațiilor și datelor ce trebuie prezentate și de conștientizarea riscului climatic de către investitori.

Sautner, van Lent, Vilkov și Zang construiesc un indice de expunere la risc climatic din transcrierile de profit ale analiștilor și demonstrează că expunerea la riscul climatic este prețuită semnificativ de piață: companiile cu expunere ridicată la riscuri de tranziție obțin prime de risc mai mari în situații de incertitudine de politici climatice (Sautner, van Lent, Vilkov & Zang, 2023). În același context, Ilhan, Sautner și Vilkov arată că costul protecției împotriva riscului este mai ridicat pentru companiile din sectoarele cu emisii ridicate, sugerând că piața opțiunilor anticipează riscuri catastrofale legate de tranziția climatică (Ilhan, Sautner & Vilkov, 2021).

Creșterea cantitativă a prezentării informațiilor și datelor în raportarea climatică nu a fost însoțită și de o îmbunătățire proporțională a calității și comparabilității acestora. Kolk și Pinkse au identificat timpuriu tendința de greenwashing (prezentarea selectivă a informației favorabile și omiterea informației nefavorabile) (Kolk & Pinkse, 2010), în timp ce Christensen, Hail și Leuz demonstrează că efectele pozitive ale divulgării voluntare de sustenabilitate depind critic de calitatea mecanismelor de aplicare (Christensen, Hail & Leuz, 2021).

Conținut de bază

Contextul prezentei cercetări se axează pe concepția de bază: convergența raportării climatice în cadrul sustenabilității corporative.

Termenul de convergență a raportării climatice reprezintă în sens larg, procesul prin care cadrele normative și standardele de raportare a informației legate de climă converg către un set unificat și comparabil de norme. Această convergență este în același timp *o acțiune tehnică*: prin armonizarea metodologiilor și indicatorilor de raportare; *o acțiune instituțională*: prin consolidarea instituțiilor de reglementare; și *o acțiune juridică*: prin tranziția de la aplicarea voluntară la aplicarea obligatorie. Înțelegerea acestor trei direcții de acțiuni în interacțiunea lor este obiectul prezentei cercetări.

Republica Moldova, ca economie mică aflată în proces de integrare europeană, este direct afectată de cadrul normativ corespunzător: Acordul de Asociere cu UE, asumarea angajamentului de a implementa Agenda 2030 de Dezvoltare Durabilă, ratificarea Acordului de la Paris și presiunile lanțurilor valorice globale, care generează un set de presiuni informaționale cărora entitățile trebuie să le facă față, în absența unui cadru normativ național structurat.

Scopul cercetării constă în analiza procesului de convergență a raportării climatice, cu identificarea cadrelor normative și a implicațiilor pentru entități și investitori în scopul unei dezvoltări sustenabile. Recunoașterea riscului climatic ca risc financiar reprezintă schimbarea de paradigmă care a modificat raportarea climatică din zona de responsabilitate socială corporativă (CSR) în centrul gestionării riscurilor financiare. Conform discursului Guvernatorului Băncii Angliei Mark Carney au fost prezentate trei categorii de riscuri climatice cu relevanță financiară și anume:

- ✓ *riscuri fizice*: impactul direct al evenimentelor meteorologice extreme (inundații, secete, uragane) și al schimbărilor climatice lente (creșterea nivelului mării, modificarea precipitațiilor) asupra valorii activelor, productivității și infrastructurii;
- ✓ *riscuri de tranziție*: riscurile generate de tranziția către o economie cu emisii scăzute – modificări de reglementare, schimbări tehnologice, reorientări ale pieței – care pot produce active eșuate în sectoare cu emisii ridicate;
- ✓ *riscuri de răspundere*: expunerea la procese juridice ale companiilor și autorităților publice care nu au acționat pentru a preveni pierderile legate de climă (Carney, 2015).

Această taxonomie a fost preluată de Task Force Climate-related Disclosures (TCFD), creată de Consiliul pentru Stabilitate Financiară în 2015, și a devenit structura conceptuală de referință pentru majoritatea inițiativelor de raportare climatică ulterioare, inclusiv IFRS S2.

Adoptarea Acordului de la Paris (2015) – cu obiectivul de menținere a încălzirii globale la maximum de 1,5 C față de nivelurile preindustriale – a creat cadrul macro care a accelerat tranziția către raportarea climatică. Prin mecanismul Agenda 2030 de Dezvoltare Durabilă, statele semnatare, inclusiv Republica Moldova, și-au asumat obiective de decarbonizare ale căror consecințe se propagă

către nivelul corporativ, pe două direcții principale: reglementare directă a emisiilor (taxe pe carbon, etc.) și presiuni de piață ale investitorilor, creditorilor și clienților.

În decursul anilor, au fost elaborate mai multe cadre de raportare și standarde privind sustenabilitatea pentru a facilita prezentarea de informații. Înainte de a aborda caracteristicile principale ale acestora, se va prezenta diferența dintre noțiunile de cadre de reglementare și standarde. Cadrele oferă orientări bazate pe principii cu privire la modul în care ar trebui să fie structurate informațiile și ce teme ample ar trebui să fie vizate. La rândul său, standardele sunt mult mai specifice și mai detaliate, și includ, de obicei, indicatori specifici care să asigure faptul că informațiile prezentate sunt consecvente și comparabile între entități (Ghid privind raportarea ESG, 2022).

Primele inițiative ale raportării sustenabile cu accent pe raportarea climatică: Raportarea voluntară a informației privind sustenabilitatea a început la sfârșitul anilor 1990 în contextul mișcării de responsabilitate socială corporatistă. Global Reporting Initiative (GRI), fondată în anul 1997, a publicat primul set de standarde de raportare privind sustenabilitatea, conform cărora informația este prezentată din perspectiva impactului entității asupra mediului și a societății, nu doar din perspectiva impactului financiar pentru investitori. Carbon Disclosure Project (CDP), lansat în anul 2000, a creat un mecanism de prezentare a emisiilor de gaze cu efect de seră în baza răspunsurilor la chestionarele anuale ale entităților. Ulterior Climate Disclosure Standards Board (CDSB)¹, fondat în 2007, și-a propus să integreze informația climatică în raportarea financiară utilizând logica contabilă.

Recomandările Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD), axate pe patru piloni: Guvernanță, Strategie, Gestionarea Riscurilor, Metrici și ținte, au constituit direcția spre care a mers ulterior raportarea climatică. Inovația TCFD a fost integrarea analizei de scenariu ca instrument de evaluare a rezilienței strategice a companiei la diferite mărimi de încălzire globală. TCFD Status Report (2023) arată că proporția companiilor ce prezintă informații conform TCFD a crescut semnificativ, deși calitatea prezentării este neuniformă, cu diferențe semnificative între entitățile mari și medii și între sectoare.

Sustainability Accounting Standards Board (SASB)², fondat în 2011, a adoptat o abordare bazată pe materialitatea financiară specifică sectorului și a influențat standardele IFRS de Sustenabilitate.

Tabelul 1. Evoluția cadrelor normative privind raportarea climatică

Cadru	Anul	Scopul	Influență asupra raportării	Utilizatorii principali	Statutul actual
GRI Global Reporting Initiative	1997	Oferă standarde generale pentru raportare cu privire la impactul economic asupra mediului și social unui număr mare de utilizatori.	Dubla materialitate (financiară și de impact)	Utilizatori	GRI Standards 2021
CDP Carbon Disclosure Project	2000	Ajută societățile, orașele și administrațiile să prezinte informații privind impactul lor asupra mediului prin intermediul unor chestionare standardizate. Temele vizate includ schimbările climatice, gestionarea apei și defrișarea.	Emisii, climă	Investitori	
CDSB Climate Disclosure Standards Board	2007	Oferă societăților un cadru de prezentare a informațiilor despre mediu și despre schimbările climatice în rapoartele lor anuale și integrate, care să fie la fel de riguroasă ca și prezentarea informațiilor financiare.	Clima fiind integrată financiar	Investitori	Absorbit de IFRS Foundation

¹ La 31 ianuarie 2022, Climate Disclosure Standards Board (CDSB) a fost consolidat în Fundația IFRS pentru a sprijini activitatea noului Consiliu Internațional pentru Standarde de Sustenabilitate (ISSB) înființat.

² În prezent absorbit de IFRS Foundation

TCFD Task Force on Climate– related Financial Disclosures	2015	Ajută societățile să prezinte informații privind abordarea lor în ceea ce privește managementul riscurilor și oportunităților legate de climă.	Financiar, cu risc	Investitori, instituții de reglementare	Absorbit de ISSB International Sustainability Standards Board
SASB Sustainability Accounting Standards Board	2011	Standarde de contabilitate privind sustenabilitatea în vederea susținerii societăților din de a prezenta informații privind sustenabilitatea în cadrul raportării financiare.	Financiar sectorial	Investitori	Absorbit de IFRS Foundation
IIRC International Integrated Reporting Council	2013	Cadrul este conceput pentru a susține o prezentare de informații concisă și orientată spre investitori pe baza conceptului celor șase capitaluri esențiale pentru procesul de creare de valoare: financiar, produs, intelectual, uman, social, relațional și natural.	Integrată	Management, investitori	Absorbit de Value Reporting Foundation (VRF) 2021

Sursa: elaborat în baza Ghidului privind raportarea ESG, 2022

Evoluții recente ale raportării sustenabile cu accent pe raportarea climatică: Înființarea de către IFRS Foundation în noiembrie 2021 a Consiliului Internațional pentru Standarde de Sustenabilitate (ISSB International Sustainability Standards Board) a marcat momentul de convergență al raportării de sustenabilitate. Acest Consiliu a publicat în luna iunie 2023 primele două standarde:

- IFRS S1 Cerințe generale privind divulgările de sustenabilitate:
- IFRS S2 Divulgări legate de climă:

Uniunea Europeană a adoptat cel mai ambițios cadru obligatoriu de raportare a sustenabilității prin Directiva CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) adoptată în decembrie 2022 și aplicată gradual din 2024, care extinde obligațiile de raportare sustenabilă către un număr mai mare de entități. Raportarea CSRD se bazează pe Standardele Europene de Raportare a Sustenabilității (ESRS), elaborate de EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group). Standardele Europene de Raportare a Sustenabilității includ:

- ESRS 1 și 2: standarde transversale privind cerințele generale și divulgările generale;
- ESRS E1 – E5: standarde de mediu (climă, poluare, apă, biodiversitate, utilizarea resurselor);
- ESRS S1 – S4: standarde sociale (forța de muncă, lanț de valoare, comunități, consumatori);
- ESRS G1: standardul de guvernanță (conduită în afaceri, corupție, management fiscal).

Inovația conceptuală a Directivei UE și Standardelor UE privind sustenabilitatea este *principiul dublei materialități*: entitățile trebuie să raporteze atât informația materială din perspectiva riscurilor și oportunităților financiare (denumită și materialitate financiară), cât și informația materială din perspectiva impactului entității asupra mediului și societății (denumită și materialitate de impact). Această abordare extinde semnificativ caracterul informațional al raportării față de cadrul ISSB, care adoptă doar materialitatea financiară, și constituie principala axă de diferențiere între cele două sisteme.

Spre deosebire de informația financiară care este supusă auditului independent, raportarea climatică în cea mai mare parte nu este supusă unor forme de asigurare a calității. În acest context la nivel european CSRD impune asigurare externă obligatorie, deschizând o întrebare fundamentală privind capacitatea profesiei de audit de a verifica informația de sustenabilitate la standardele aplicate informației financiare.

Implementarea cadrelor normative de raportare climatică prezentate, atât la nivel internațional cât și cel european, generează costuri semnificative de conformitate, care ridică întrebări privind distribuția acestora între entități de diferite mărimi.

Raportarea schimbărilor climatice este parte componentă a raportării privind sustenabilitatea/durabilitatea care conform prevederilor Directivei UE 2013/34/UE prezintă noțiunea de „raportare privind durabilitatea” înseamnă raportarea de informații referitoare la aspecte de durabilitate (art. 2 p.18), iar „aspecte de durabilitate” înseamnă factori de mediu, factori sociali și care privesc drepturile omului și factori de guvernare, inclusiv factori de durabilitate (art. 2. p.17).

Conform prevederilor Directivei UE 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 (Raportarea privind Durabilitatea de către întreprinderi, 2022) standardele de raportare privind durabilitatea: (a) precizează informațiile pe care trebuie să le prezinte întreprinderile cu privire la următorii factori de mediu:

- (i) atenuarea schimbărilor climatice, inclusiv în ceea ce privește emisiile de gaze cu efect de seră din domeniul de aplicare 1, domeniul de aplicare 2 și, după caz, domeniul de aplicare 3;
- (ii) adaptarea la schimbările climatice;
- (iii) resursele de apă și cele marine;
- (iv) utilizarea resurselor și economia circulară;
- (v) poluarea;
- (vi) biodiversitatea și ecosistemele.

La rândul său, raportarea schimbărilor climatice: este o componentă specializată a raportării de mediu ce se concentrează exclusiv pe interacțiunea entității cu sistemul climatic global. Accentul în cazul raportării schimbărilor climatice se axează pe:

- emisiile de gaze cu efect de seră;
- amprenta de carbon;
- riscurile și oportunitățile generate de încălzirea globală.

Cu privire la obiectivul și orientarea riscului pentru raportarea de mediu și raportarea schimbărilor climatice informația se prezintă în tabelul 2:

Tabelul 2. Raportarea de mediu și raportarea climatică în funcție de obiectiv și tipul de risc

Criteriul de examinare	Raportarea de mediu	Raportarea schimbărilor climatice
Principalul obiectiv	Reducerea impactului negativ direct asupra naturii (poluare locală)	Atenuarea încălzirii globale și adaptarea la o economie cu emisii scăzute de carbon
Tipul de risc	Riscuri operaționale și de conformitate (penalități, etc.)	Riscuri fizice (fenomene meteo extreme) și de tranziție (politici noi, taxe pe carbon)
Perioada de timp	Deseori pe termen scurt și mediu (impact vizibil imediat)	Termen lung și foarte lung (scenarii climatice pentru 2030 – 2050)

Sursa: elaborat în baza cadrului normativ de reglementare a raportării sustenabile

În raportarea schimbărilor climatice cadrul normativ de reglementare la nivel internațional fiind stabilit de TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) și standardul IFRS S2 și la nivel european Directiva CSRD și standardele ESRS E1 – E2, iar limbajul este mult mai tehnic și standardizat la nivel internațional, precum: protocolul gazelor cu efect de seră pentru calcularea emisiilor pe Scope 1 (emisii directe din sursele proprii ale entității), 2 (emisii indirecte din energia cumpărată) și 3 (toate celelalte emisii indirecte din lanțul valoric, inclusiv produsele vândute).

Un nou concept apărut în cadrul raportării sustenabile este materialitatea, iar cu privire la impactul financiar, o deosebire esențială apare în modul în care este privită materialitatea:

- ✓ raportarea de mediu se uită adesea la modul în care entitatea afectează mediul: impact interior – exterior;
- ✓ raportarea schimbărilor climatice pune accent pe modul în care schimbările climatice pot afecta viabilitatea financiară a entității: impact exterior – interior. Spre exemplu: cum va afecta seceta capacitatea de producție?

Conform comunicării Comisiei Europene (Orientări privind raportarea nefinanciară: Supliment privind raportarea informațiilor legate de climă, 2019) sunt prezentate următoarele beneficii pentru entitățile ce raportează informații legate de climă:

- ✓ un grad sporit de conștientizare și de înțelegere a riscurilor și a oportunităților legate de climă în cadrul entității, o mai bună gestionare a riscurilor și un proces decizional și o planificare strategică mai bine informate;
- ✓ o bază de investitori mai diversificată și un cost potențial mai scăzut al capitalului, rezultat, de exemplu, din includerea în portofoliile de investiții gestionate în mod activ și în indicii axați pe durabilitate, precum și din ratinguri de credit îmbunătățite pentru emiterea de obligațiuni și evaluări mai bune ale bonității financiare pentru creditele bancare;
- ✓ un dialog mai constructiv cu părțile interesate, în special cu investitorii și acționarii;
- ✓ o mai bună reputație corporativă și menținerea licenței sociale de operare.

În conformitate cu Directiva UE Raportarea privind Durabilitatea de către întreprinderi, informațiile legate de climă ar trebui să includă, în măsura în care este necesar, atât principalele riscuri pentru dezvoltare, performanța și poziția entității, generate de schimbările climatice, cât și principalele riscuri de impact negativ asupra climei care decurg din activitățile entității (Directivei UE 2022/2464).

Republica Moldova nu dispune, la moment, de un cadru normativ specific privind raportarea climatică sau de sustenabilitate pentru entități. Legea contabilității și raportării financiare (2017) și Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) nu includ prevederi privind prezentarea informațiilor nefinanciare de sustenabilitate. Însă, Moldova a ratificat Acordul de la Paris care prevede reducerea emisiilor de GES până în 2030, fiind elaborat din anul 2023 Programul de dezvoltare cu emisii reduse al Republicii Moldova până în anul 2030, iar aceste angajamente necesită implicit, un sistem de măsurare, monitorizare și raportare a emisiilor la nivel corporativ, care nu este încă instituit. În același timp, procesul de aderare la Uniunea Europeană impune transpunerea Directivei CSRD în cadrul normativ național, fapt ce va plasa entitățile mari din țară în aria de raportare CSRD cu necesitatea de a construi capacitățile de măsurare și prezentare a informațiilor și datelor. Presiunile nu sunt doar viitoare, deoarece entitățile din Republica Moldova care exportă către Uniunea Europeană sau sunt integrate în lanțurile valorice ale companiilor europene înfruntă deja cerințe de transparență climatică din partea partenerilor de afaceri. Un prim pas în această direcție a fost aprobarea în anul 2026 a Taxonomiei pentru finanțare durabilă ce va fi aplicată în anul 2027, în care se prezintă criteriile pentru determinarea contribuției substanțiale a activităților economice la obiectivele de mediu, inclusiv obiectivele: contribuția substanțială la *atenuarea* schimbărilor climatice și contribuția substanțială la *adaptarea* la schimbările climatice (Taxonomia pentru finanțare durabilă, 2026).

Concluzii

În literatura și practica recentă raportarea privind sustenabilitatea prin raportarea schimbărilor climatice este prezentată ca o transformare majoră a raportării entităților cu accent pe auditare, comparabilitate și integrare în strategia de afaceri. Convergența raportării climatice reprezintă unul din cele mai semnificative procese de reformă normativă a informației entităților din ultimele decenii. Inițiativele voluntare de raportare climatică prezentate de GRI, CDP, TCFD, SASB au constituit o acumulare de practici, însă fiind fragmentate au limitat modalitatea de raportare și corespunzător comparabilitatea informațiilor. Trecerea la Standarde Internaționale de Raportare financiară de Sustenabilitate (IFRS S1 și S2) și Directiva și Standarde Europene de Sustenabilitate (CSRD și ESRS) marchează o schimbare de regim de aplicare a acestora: de la voluntar la obligatoriu. În același timp, divergența dintre cadrul normativ internațional de raportare sustenabilă și cel european cu privire la unica materialitate (materialitatea financiară) versus dubla materialitate (materialitatea financiară și materialitatea de impact) reflectă viziuni diferite privind responsabilitățile corporative față de societate, iar rezolvarea acestor disensiuni va determina, în mare măsură, arhitectura globală de raportare a sustenabilității pe termen lung.

Procesul de integrare europeană al Republicii Moldova și presiunile lanțurilor valorice impun acțiuni concrete privind includerea în cadrul normativ național al cerințelor de raportare climatică pentru entități, ce vor contribui la îmbunătățirea competitivității entităților din Republica Moldova pe piețele europene.

Convergența raportării climatice în cadrul sustenabilității corporative crește transparența informațiilor, dar solicită entităților capacități și eforturi mai mari de colectare, verificare și integrare

a informațiilor și datelor non-financiare, și nu în ultimul rând de asigurare a conformității acestora prin auditare.

Acknowledgement

The author acknowledge the financial assistance provided by UEFISCDI through the PN IV Complex Bilateral Projects with the Republic of Moldova Programme, under the grant “CLIMATE REPORTING AND ITS ROLE IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A MULTI-DIMENSIONAL APPROACH TO DRIVERS, OBSTACLES AND POSSIBLE OUTCOMES”, CLEAR-INNOVATE, PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0221.

Referințe

1. Acordul de la Paris privind schimbările climatice, 2015. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/paris-agreement-climate/>
2. Carbon Disclosure Project (CDP). Disponibil: <https://www.cdp.net/en>
3. Carney Mark. (2015). Breaking the Tragedy of the Horizon – climate change and financial stability. Disponibil: www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/breaking-the-tragedy-of-the-horizon-climate-change-and-financial-stability.pdf
4. Christensen, H. B., Hail, L., & Leuz, C. (2021). Mandatory CSR and sustainability reporting: Economic analysis and literature review. *Review of Accounting Studies*, 26 (3), p. 1176 – 1248. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3427748
5. Climate Disclosure Standards Board (CDSB). Disponibil: <https://www.cdsb.net/>
6. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32013L0034>
7. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022, Raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022L2464>
8. European Sustainability Reporting Standards. EFRAG. Disponibil: <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting>
9. IFRS S2 Climate-related Disclosure. 2026. Disponibil: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s2-climate-related-disclosures.html/content/dam/ifrs/publications/html-standards-issb/english/2026/issued/issbs2/>
10. Ilhan, E., Sautner, Z., & Vilkov, G. (2021). Carbon tail risk. *Review of Financial Studies*, 34 (3), p. 1540 – 1571. Disponibil: <https://academic.oup.com/rfs/article-abstract/34/3/1540/5864038>
11. Ghid privind raportarea ESG. Bursa de Valori București. 2022. Disponibil: <https://bvb.ro/info/Rapoarte/Ghiduri/Ghid privind raportarea ESG.pdf>
12. GRI (Global Reporting Initiative) Standards. Disponibil: <https://www.globalreporting.org/>
13. Kolk, A., Pinkse, J. (2010). The integration of corporate governance in corporate social responsibility disclosures. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 17 (10), p. 15-26. Disponibil: <https://ideas.repec.org/a/wly/corsem/v17y2010i1p15-26.html>
14. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=154725&lang=ro#
15. Legea pentru ratificarea Acordului de la Paris nr. 78 din 04.05.2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99251&lang=ro
16. Orientări privind raportarea nefinanciară: Supliment privind raportarea informațiilor legate de climă. (2019/C 209/01). Comunicare a Comisiei Europene. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52019XC0620%2801%29>
17. Programul Națiunilor Unite pentru mediu (UNEP). Disponibil: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/ro/metadata/organisations/united-nations-environment-programme>
18. Programul de dezvoltare cu emisii reduse al Republicii Moldova până în anul 2030. Hotărârea Guvernului RM nr. 659 din 06.09.2023. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139980&lang=ro
19. Programul național de adaptare la schimbările climatice până în anul 2030. Hotărârea Guvernului RM nr.624 din 30.08.2023. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140163&lang=ro
20. Raport de progres privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova 2024. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/Filepdf/Raport%20ODD%202024.pdf>

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

21. Regulamentul (UE) 2019/2088 al Parlamentului European și al Consiliului privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32019R2088>
22. Sautner, Z., van Lent, L., Vilkov, G., & Zhang, R. (2023). Firm-level climate change exposure. *The Journal of Finance*, 78 (3), p. 1449 – 1498. Disponibil: https://www.ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/firmlevelclimatechangeexposure.pdf
23. Standardele Naționale de Contabilitate. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
24. Sustainability Accounting Standards Board (SASB). Disponibil: <https://www.ifrs.org/issued-standards/sasb-standards/sasb-standards-standard-setting-process/>
25. Sustenabilitatea corporativă: ce așteaptă UE de la companii. Prlamentul European. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20221110STO53001/sustenabilitatea-corporativa-ce-asteapta-ue-de-la-companii>
26. Taxonomia pentru finanțare durabilă. Hotărârea Guvernului RM nr. 168 din 08.04.2026. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=153855&lang=ro
27. Task Force on Climate-related Financial Disclosures. October 2021. Disponibil: <https://www.fsb.org/uploads/P141021-4.pdf>
28. The Global Risks Report 2021. Worl Economic Forum. Disponibil: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
29. TCFD Status Report: Task Force on Climate-related Financial Disclosures. 2023. Disponibil: <https://www.fsb.org/2023/10/2023-tcf-status-report-task-force-on-climate-related-financial-disclosures/>
30. Voluntary Sustainability Reporting Standard for non-listed SMEs. EFRAG. 2024. Disponibil: <https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/VSME%20Standard.pdf>

SCHIMBĂRILE CLIMATICE CA SURSĂ DE RISCURI FINANCIARE ȘI FACTOR ÎN DEZVOLTAREA ENTITĂȚILOR

CLIMATE CHANGE AS A SOURCE OF FINANCIAL RISKS AND A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF ENTITIES

CHIRILOV Nelea

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: chirilov.nelea.vladimir@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4979-4633>

Abstract. Currently, the ongoing trend of global and national climate change directly affects the economy and the financial sector, influencing all aspects of human activity and generating significant economic losses. Moreover, uncertainty regarding the severity and timing of these losses constitutes a major source of financial risk. Climate related financial risks can compromise both economic growth and the stability of the financial system as a whole. Therefore, this article analyses the characteristics of two fundamental categories of climate risks: physical risks and translates risks. The paper describes how uncertainty regarding the magnitude, scope, and timing of economic damage translates into financial risk, negatively affecting the operations of financial markets and enterprises. The article also categorizes the economic and financial consequences of climate risks and concludes that periodic assessment and management of these risks are necessary at international, national, and entity levels. Finally, concrete recommendations for minimizing financial risks associated with climate change are presented. This article is of interest to financial analysts, financial risk management specialists, and researchers studying climate change and economic sustainability.

Keywords: climate change, climate risk, transition risk, physical risk, financial risk, risk management, sustainable development

JEL Classification: D81, M49, Q51, Q54, Q56

Introducere

În prezent, schimbările climaterice sunt asociate cu o creștere a temperaturii medii la suprafața pământului și cu modificări ale mediului înconjurător care însoțesc acest fenomen, inclusiv creșterea nivelului mării, furtuni violente, inundații, secete, valuri de căldură etc.

Schimbările climaterice au un impact semnificativ atât asupra aspectelor societății umane, cât și asupra economiei și sectorului financiar. Modificările de mediu asociate climei pot încetini creșterea economică, pot spori apariția unor destabilizări în sistemele economice și pot duce la reducerea volumului activității operaționale, a gradului de ocupare a forței de muncă și a rentabilității afacerilor. În plus, transformările economice substanțiale necesare pentru atenuarea schimbărilor climaterice și adaptarea la acestea ar putea conduce la o scădere a valorii anumitor active deținute de întreprinderi. În acest context, prezintă interes pentru cercetarea analizarea modului în care incertitudinea privind daunele economice cauzate de schimbările climaterice – în special în ceea ce privește amploarea, scara și momentul producerii acestora – generează riscuri financiare. Aceste riscuri pot avea, ulterior, un impact negativ asupra stării piețelor financiare și situației instituțiilor financiare, precum și asupra rezultatelor financiare ale întreprinderilor.

După cum se subliniază în literatura de specialitate dedicată economiei mediului și în orientările strategice ale Uniunii Europene, consecințele dramatice ale schimbărilor climaterice și ale degradării mediului au plasat necesitatea creării unei economii mai sustenabile în prim-plan agendei globale [14], [2]. Adică accentul se pune pe necesitatea tranziției către o economie verde și cu emisii scăzute de carbon. Mai mult, politica de dezvoltare a unei economii verzi și de implementare a unor abordări privind dezvoltarea sustenabilă constituie un sistem cuprinzător pentru asigurarea dezvoltării socio-

economice sustenabile a economiei naționale în ansamblu. Conform abordărilor actuale din strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2023”, interconexiunea dintre politicile de dezvoltare a economiei verzi și strategiile de sustenabilitate formează un ansamblu sistemic integrat. Aceasta devine indispensabil pentru asigurarea unui echilibru socio-economic durabil atât la nivelul comunităților regionale, cât și la cel al întregii economii naționale [11].

Conform directivelor de supraveghere ale Băncii Naționale a Moldovei privind riscurile ESG, este evident că schimbările climaterice și frecvența tot mai mare a fenomenelor meteorologice externe, precum și acțiunile guvernamentale și corporative privind atenuarea și adaptarea la acestea, exercită un impas direct și asimetric asupra sistemului financiar [12].

De remarcat că, autoritățile internaționale de reglementare financiară avertizează tot mai frecvent că incertitudinea, volatilitatea și transformările economice asociate schimbărilor climaterice ar putea amenința stabilitatea instituțiilor financiare și a sistemului financiar global în ansamblu [13].

În acest context, remarcăm că ghidul Autorității Bancare Europene (EBA) privind managementul riscurilor ESG stipulează în mod explicit că fenomenele meteorologice externe și politicile publice de atenuare a impactului climateric generează vulnerabilități structurale în cadrul sistemului financiar, impunând instituțiilor de credit obligația de a implementa planuri pe termen lung pentru asigurarea rezilienței [13].

Conținut de bază

Termenul „*riscuri climaterice*” este utilizat pe scară largă în documentele emise de organizații internaționale și organisme naționale de reglementare care vizează gestionarea acestui tip de risc [3]. În funcție de sursa impactului negativ, schimbările climaterice generează două categorii de riscuri: *riscuri fizice* și *riscuri de tranziție*. Aceste categorii de risc au fost definite de grupul de lucru pentru prezentarea informațiilor financiare legate de climă (TCFD) [15], înființat în anul 2015 de Consiliul pentru Stabilitate Financiară (FSB) [6], iar în prezent sunt integrate oficial în noile Standarde Internaționale de Raportare a Sustenabilității (IFRS S2) emise de ISSB [10].

Riscurile fizice reprezintă amenințări care decurg din consecințele materiale directe ale schimbărilor climaterice – cauzate de fenomene naturale extreme precum incendii de vegetație, cicloane, uragane, inundații etc. Pe de altă parte, *riscurile de tranziție* sunt asociate costurilor de transformare implicate în trecerea economiei către un model de dezvoltare sustenabil și cu emisii scăzute de carbon, incluzând aspecte ce țin de politici, legislație, tehnologie, piață și reputație.

În literatura de specialitate, experții identifică diverse particularități ale riscurilor climaterice. În continuare, vom prezenta în figura 1 și vom analiza caracteristicile specifice Republicii Moldova și României:

1. *Creșterea riscurilor*. Riscurile climaterice fizice tind să crească la nivel global, precum și în Republica Moldova și România, deși anumite regiuni ar putea beneficia temporar de o productivitate agricolă sporită. Cu toate acestea, intensificarea riscurilor fizice accentuează amenințările de ordin social și economic.

2. *Dimensiunea geografică*. Efectele climaterice adverse au un pronunțat caracter local și regional în ambele țări, *De exemplu*, în România, se constată riscul de deșertificare accentuată din Câmpia Română (Oltenia, Dobrogea) și riscul de inundații rapide în zonele montane și subcarpatice. În Republica Moldova, vulnerabilitatea este profund asimetrică: sudul țării (zona stepelor) se confruntă cu o secătuire severă și lipsă critică de apă subterană, în timp ce zonele centrale și de nord resimt mai intens fenomene ca grindina distructivă și înghețurile tardive. Prin urmare, evaluarea impactului riscurilor climaterice fizice trebuie realizată la nivel regional.

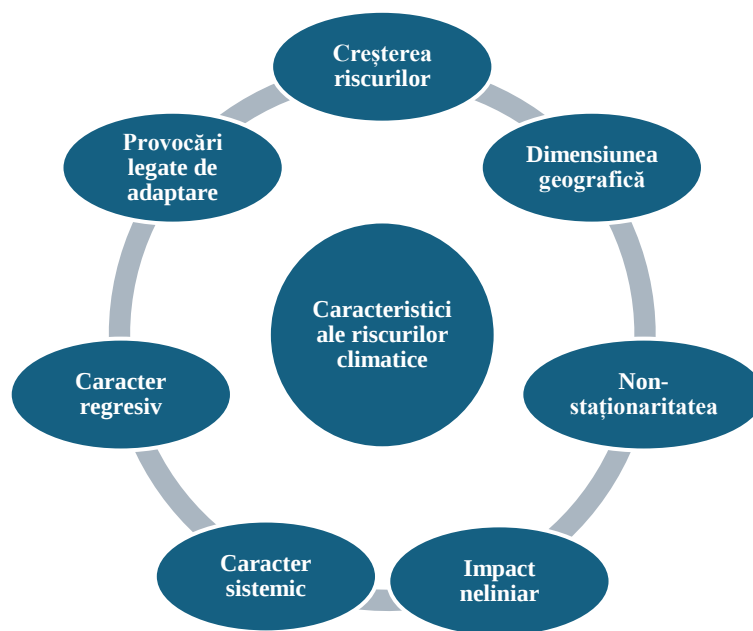

Figura 1. Caracteristicile riscurilor climatice specifice Republicii Moldova și României
Sursă: Elaborat de autor

3. *Non-staționaritatea.* Din punct de vedere istoric, sectorul financiar, autoritățile publice și întreprinderile din ambele state au funcționat în condiții climatice relativ stabile. Cu toate acestea, schimbările climatice curente arată că modelele statistice din trecut nu mai sunt valabile. *De exemplu*, în prezent, fluctuațiile climatice fac imposibilă estimarea riscului de credit agricol doar pe baza datelor istorice din ultimele decenii, obligând Băncii Naționale a României (BNR) și Băncii Naționale a Moldovei (BNM) să estimeze riscurile viitoare în condiții de incertitudine.

4. *Impact neliniar.* Impactul schimbărilor climatice de mediu asupra societății și economiei se manifestă în mod neliniar, provocând disfuncționalități la nivelul structurilor sociale și al sistemelor de infrastructură. *De exemplu*, succesiunea rapidă a unei ierni anormal de calde, urmată de un îngheț tardiv în primăvară, provoacă despăgubiri catastrofale de 80-100% ale producției pomicole și viticole locale. Similar, scăderea sub nivelul critic a debitelor râurilor Nistru și Prut poate influența sistemele de irigații și furnizarea de energie, blocând activități industriale majore din ambele economii.

5. *Caracter sistemic.* Consecințele locale directe ale schimbărilor climatice conduc adesea la efecte negative indirecte asupra sistemelor și instituțiilor economice și financiare. *De exemplu*, o secetă severă prelungită în Bazinul Dunării sau în regiunile de dezvoltare din Moldova nu afectează doar recolta fermierilor, ea reduce direct capacitatea întreprinderilor din agricultură de a lua credite, majorează rata creditelor în băncile comerciale, amplifică necesitatea importurilor de alimente și crește inflația din ambele state.

6. *Caracter regresiv.* Distribuția geografică a riscului climateric generează ca unele regiuni să obțină avantaje, în timp ce altele să resimtă efecte negative. *De exemplu*, în timp ce marile holdinguri din România dețin capitaluri necesare pentru a investi în sisteme moderne de irigații prin picurare sau tehnologii antigrindină; micii producători, fermele și populația rurală din Republica Moldova suportă riscurile economice din cauza lipsei resurselor financiare.

7. *Provocări legate de adaptare.* Deși statele și entitățile economice iau măsuri pentru a atenua amenințările actuale generate de riscurile climatice, intensitatea și amploarea măsurilor de adaptare necesare în viitor vor crește semnificativ. *De exemplu*, s-au adoptat strategii naționale, cum este Strategia Națională de Adaptare la Schimbările Climatice (SNASC) din România [8] sau Planul Național de Adaptare la schimbările climatice până în anul 2030 (PNACC) din Republica Moldova [9]. Finanțarea necesară pentru reconstrucția ecologică a solurilor, reabilitarea masivă a infrastructurii de irigații și reconversia soiurilor agricole către variante rezistente la secetă, implică costuri uriașe, care vor depăși în viitorul apropiat capacitatea bugetelor naționale, necesitând o atragere masivă de fonduri și investiții verzi.

În cele ce urmează, vom prezenta o analiză a datelor privind emisiile globale CO₂ (dioxid de carbon), furnizate de EDGAR (Emissions Database for Global Atmospheric Research), care relevă faptul că China este principalul emițător, depășind SUA de peste două ori. India, situată pe locul al treilea, se află la o distanță de patru ori în urma Chinei, în timp ce Germania micșorează emisiile globale de CO₂ în ultimii trei ani (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Analiza top 10 țări după emisiile globale de CO₂ și ponderea în % din totalul emisiilor globale în perioada 2020-2025

Loc	Țara	Anul 2020 (mil. tone)	Anul 2021 (mil. tone)	Anul 2022 (mil. tone)	Anul 2023 (mil. tone)	Anul 2024 (mil. tone)	Anul 2025 (mil. tone)	Ponderea în 2025 (% din total)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	China	11.948,12	12.466,32	12.012,41	12.556,12	12.784,06	12.950,0	33,94
2	SUA	4.464,11	4.752,08	4.675,20	4.542,10	4.495,11	4.420,0	11,59
3	India	2.396,34	2.648,78	2.812,30	2.983,45	3.148,22	3.310,0	8,68
4	Rusia	1.797,60	1.942,54	1.890,11	1.912,40	1.934,50	1.945,0	5,10
5	Japonia	1.054,90	1.084,69	1.042,50	1.011,20	984,15	960,0	2,52
6	Iran	690,86	710,83	722,40	738,15	751,30	765,0	2,01
7	Indonezia	591,32	602,59	612,45	641,10	673,12	705,0	1,85
8	Arabia Saudită	574,92	586,40	592,10	601,35	611,40	620,0	1,63
9	Republica Coreea	605,45	626,80	598,10	582,40	571,10	560,0	1,47
10	Germania	629,10	665,88	611,30	549,20	521,40	498,0	1,31
...	...	...	...	...	...	...	...	...
	România	72,12	74,95	71,90	70,25	70,88	69,5	0,18
	Republica Moldova	8,84	9,65	8,28	8,20	8,20	8,1	0,02
...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Total mondial	35.960,67	37.857,58	36.980,10	37.530,50	37.785,20	38.150,0	100,00

Sursă: Elaborat de autor în baza datelor furnizate de European Commission, Joint Research Centre (JRC) - EDGAR, rapoartele 2020-2024, și Global Carbon Budget (proiecții pentru anul 2025) [5], [16].

Notă: Ponderile procentuale reprezintă calcule proprii ale autorului.

Din informațiile tabelului 1 se observă că, în anul 2025, Indonezia a urcat puternic în clasament, depășind Germania și Coreea de Sud din cauza ritmului accelerat de industrializare bazat pe cărbune. În sens invers, Germania și-a diminuat emisia de carbon cu peste 130 de milioane de tone în doar 5 ani. Datele prezentate arată că, emisiile globale de CO₂ au crescut cu 1,1 puncte procentuale în anul 2025, atingând un nivel record de 38,1 miliarde de tone, față de 37,8 miliarde de tone în anul 2024. Acest lucru indică o deteriorare continuă a situației mediului și pune în pericol atingerea obiectivelor stabilite prin Acordul de la Paris – adoptat în cadrul Convenției-cadru a ONU privind schimbările climatice în anul 2025, care vizează limitarea creșterii temperaturii medii a planetei la cel mult 1,5°C [1].

De remarcat este faptul, că schimbările climatice din ultimii ani sunt determinate în mare măsură de creșterea nivelului de dioxid de titan și al altor gaze cu efect de seră din atmosferă. Prin urmare, creșterea continuă a consecințelor de gaze cu efect de seră face imposibilă menținerea încălzirii globale în limitele stabilite.

În anul 2025, se observă stabilitatea atât în România (0,18 % din total mondial), cât și Republica Moldova (0,02% din total mondial) menținând ponderi nesemnificative la scară globală. Ambele state au intrat pe o traiectorie de stabilitate în ultimii trei ani.

Tabelul 2. Analiza comparativă a ponderii emisiilor de CO₂ ale României și Republicii Moldova în totalul global, în perioada 2015-2025

Anul	România		Republica Moldova		Total mondial, Cantitatea/Emisii (mil. tone)
	Cantitatea (mil. tone)	Ponderea (% din total)	Cantitatea (mil. tone)	Ponderea (% din total)	
1	2	3	4	5	6
Anul 2015	73,50	0,2069	8,40	0,0236	35.530,20
Anul 2016	74,10	0,2075	8,55	0,0239	35.710,50
Anul 2017	76,80	0,2116	8,70	0,0240	36.290,40
Anul 2018	76,10	0,2008	8,95	0,0236	37.900,00
Anul 2019	74,30	0,1955	9,10	0,0239	38.010,30
Anul 2020	72,12	0,2006	8,84	0,0246	35.960,67
Anul 2021	74,95	0,1980	9,65	0,0255	37.857,58
Anul 2022	71,90	0,1944	8,28	0,0224	36.980,10
Anul 2023	70,25	0,1872	8,20	0,0218	37.530,50

Anul 2024	70,88	0,1876	8,20	0,0217	37.785,20
Anul 2025	69,50	0,1824	8,05	0,0211	38.110,00

Sursă: Elaborat de autor în baza datelor furnizate de European Commission, Joint Research Centre (JRC) - EDGAR, rapoartele 2015-2024, și Global Carbon Budget (proiecții pentru anul 2025) [5], [16].

Notă: Ponderile procentuale reprezintă calcule proprii ale autorului.

Analiza datelor din tabelul 2, arată că România a înregistrat cea mai mare pondere globală în anul 2017, și anume 0,2116% din total mondial, pe fondul unei producții industriale înalte, în timp ce Republica Moldova a atins maximum istoric în anul 2021 cu o pondere de 0,0225% din total mondial, din cauza efectului energetic post-pandemie. Anul 2025 a marcat cele mai scăzute ponderi dioxid de carbon a ambelor țări, ceea ce poate fi confirmat prin angajamentele climatice asumate, și anume, Parcul Verde European pentru România și Strategia Națională „Moldova 2030” pentru Republica Moldova.

În figura 2, este prezentat schematic evoluția emisiilor de CO₂ ale României și Republicii Moldova în perioada 2015-2025.

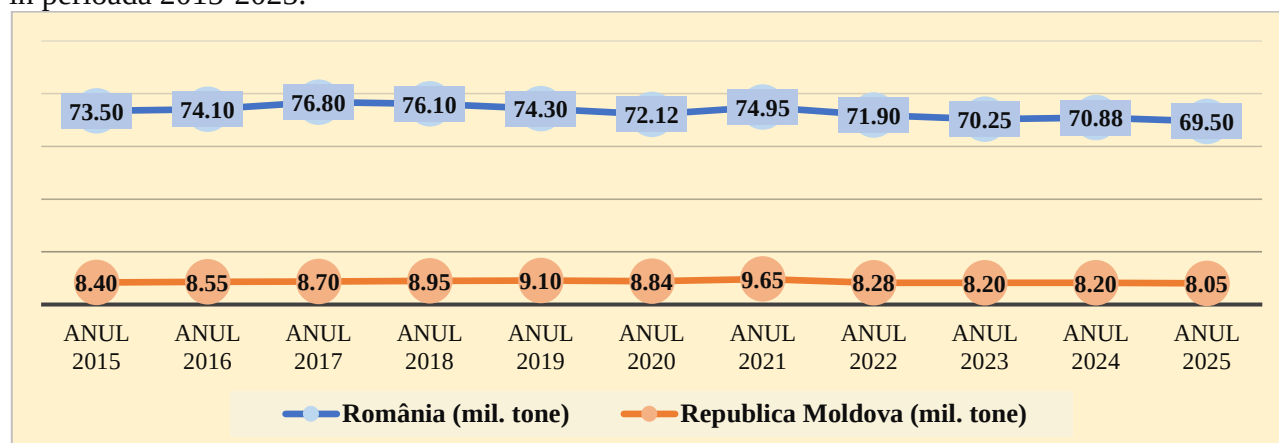

Figura 2. Evoluția emisiilor de CO₂ ale României și Republicii Moldova în perioada 2015-2025

Sursă: Elaborat de autor în baza datelor tabelului 2

Analiza datelor din tabelul 2 și informațiile din figura 2, evidențiază că în perioada anilor 2015-2019, România și Republica Moldova au urmat o perioadă de expansiune economică continuă. Astfel în România, emisiile au crescut și au atins vârful de 76,80 milioane tone în anul 2017, explicat prin creșterea producției industriale interne. Pe când în Republica Moldova, emisiile au crescut treptat de la 8,40 la 9,10 milioane tone ca rezultat al majorării importurilor de resurse energetice pentru transport și consumul casnic.

Restricțiile pandemiei din anul 2020, au generat în ambele țări scăderea consumului de dioxid de carbon, și anume: în România scade la 72,12 milioane tone, iar în Republica Moldova la 8,84 milioane tone. În schimb, anul 2021 evidențiază creșterea consumului de dioxid carbon față de anul 2020 atât în România cu 3,9 puncte procentuale, cât și în Republica Moldova cu 9,1 puncte procentuale, atingând un record istoric de 9,65 milioane tone.

De remarcat, că în România, scăderea constantă de după anul 2022 este probabil rezultatul politicilor și finanțărilor europene (Parcul Verde European), astfel ajungând la un minim estimat de 69,50 milioane tone în anul 2025. Pe când în Republica Moldova, scăderea bruscă din anul 2022 de la 8,28 milioane tone până la 8,05 milioane tone în anul 2025, au fost dictate de criza resurselor energetice și scumpirea gazelor naturale, ceea ce a condus la optimizarea consumului acestora.

Generalizând cele menționate, deducem că în perioada 2022-2025, emisiile de CO₂ la nivel mondial continuă să crească din cauza marilor puteri industriale din Asia, în același timp România și Republica Moldova demonstrează că au redus nivelul emisiilor de carbon.

În cele ce urmează, prezentăm în figura 3, factorii-cheie ai riscurilor climatice, și anume, riscurile fizice și riscurile de tranziție, precum și consecințele economice și financiare ale acestora.

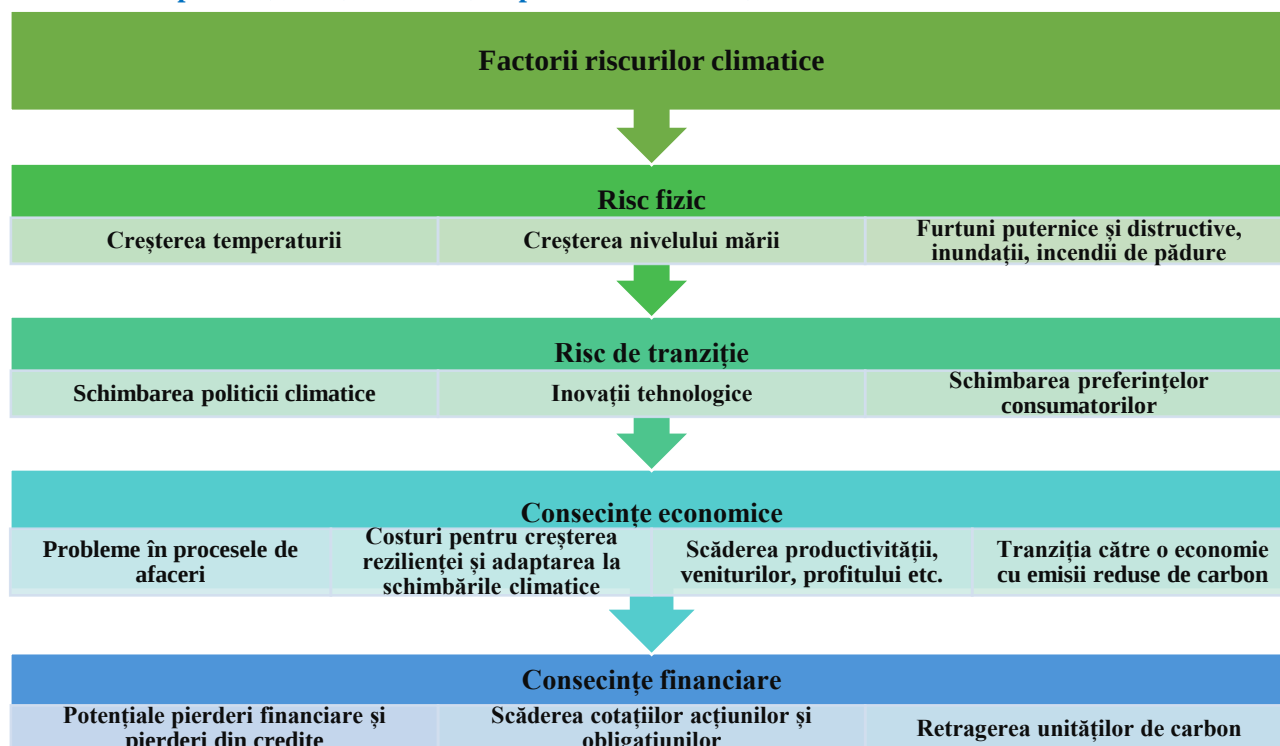

Figura 3. Consecințele economice și financiare ale schimbărilor climaterice

Sursă: Elaborat de autor în baza generalizării surselor bibliografice [13]

Informațiile din figura 3, denotă că *riscul fizic* este asociat unor costuri economice incerte și unor potențiale, pierderi financiare rezultate din efectele adverse ale schimbărilor climaterice și din frecvența tot mai mare a dezastrelor naturale extreme. *De exemplu*, creșterea temperaturilor reprezintă o amenințare constantă la adresa sănătății publice, reducerea productivității muncii și diminuării producției industriale.

Riscul de tranziție decurge din incertitudinea privind ritmul și amploarea reformelor socio-economice necesare pentru limitarea emisiilor de CO₂. Astfel de riscuri pot afecta întreprinderile din sectoare precum transporturile, construcțiile și industria, unde activitatea generează emisii semnificative de gaze cu efect de seră. În același timp, procesul de decarbonizare creează noi oportunități de investiții în sectoare alternative, cum ar fi transportul electric. Totuși, și în acest context pot apărea riscuri financiare, generate de instabilitatea pieței și de investițiile în tehnologii energetice curate și verzi.

Astfel, *schimbările climaterice generează anumite riscuri financiare*, diferind doar prin nivelul și natura acestora. Nivelurile ridicate ale emisiilor de carbon sporesc probabilitatea unor riscuri financiare fizice semnificative, generate de fenomene meteorologice extreme imprevizibile și de tendințe adverse pe termen lung. În schimb, emisii scăzute de carbon ar minimiza riscurile fizice, generând totodată riscuri de tranziție asociate posibilei implementări a unor reforme climatice și inovații tehnologice.

Concluzii

Cercetarea realizată a scos în evidență faptul că efectele adverse asociate schimbărilor climaterice, inclusiv, creșterea nivelului mării, furtunile violente, inundațiile și incendiile, ar putea dezechilibra activitatea economico-financiară a întreprinderilor, ar putea cauza daune materiale și ar putea duce la deprecierea activelor. În schimb, reducerea emisiilor de dioxid de carbon presupune o tranziție economică către noi surse de energie și către o economie verde, ceea ce va asigura stabilitatea financiară pe termen lung și diminuarea riscurilor financiare.

În concluzie, asigurarea transparenței gestiunii riscurilor climaterice la nivel de întreprindere, național și internațional facilitează crearea unor instrumente pentru evaluarea și monitorizarea impactului economic și financiar al schimbărilor climaterice asupra stabilității financiare a întreprinderilor și statelor. Astfel, caracteristicile și recomandările prezentate subliniază necesitatea unei abordări cuprinzătoare privind luarea în considerare a riscurilor climaterice în analiza economică și în gestionarea sistemului financiar al întreprinderii.

Așadar, consecințele schimbărilor climatice sunt inevitabile și implică repercusiuni economice și financiare majore pentru numeroase întreprinderi. Cu toate acestea, amploarea exactă, momentul producerii și natura schimbărilor climatice rămân incerte. Prin urmare, pentru a asigura dezvoltarea durabilă a tuturor sectoarelor social-economice, este esențială evaluarea și gestionarea adecvată a riscurilor financiare asociate schimbărilor climatice.

Acknowledgement

The authors acknowledge the financial assistance provided by UEFISCDI, the programme PN IV Complex Bilateral Projects with the Republic of Moldova, under the grant "CLIMATE REPORTING AND ITS ROLE IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A MULTI-DIMENSIONAL APPROACH TO DRIVERS, OBSTACLES AND POSSIBLE OUTCOMES", CLEAR-INNOVATE, PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0221; financing contract 37PCBROMD/2025.

Referințe

1. Acordul de la Paris la Conferința de la Paris privind schimbările climatice (COP21) din decembrie 2015
Disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:paris_agreement
2. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions. Sustainable Europe Investment Plan. European Green Deal Investment Plan. European Commission. Brussels, 14.1.2020. COM(2020) 21 final. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0021>
3. Di Febo, S. 2025. Transition Risk in Climate Change: A Literature Review. Risks, 13(4), 66. Disponibil la: <https://www.mdpi.com/2227-9091/13/4/66>
4. EDGAR CO₂ emissions of all world countries, 2022. Emissions Database for Global Atmospheric Research. Disponibil la: https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2022?vis=tot#emissions_table
5. European Commission, Joint Research Centre (JRC). 2024. GHG emissions of all world countries - Fossil CO₂ emissions by country. EDGAR (Emissions Database for Global Atmospheric Research). Crippa, M., Guizzardi, D., Pagani, F. et al. Office of the European Union. Disponibil la: <https://edgar.jrc.ec.europa.eu/>
6. FSB Supervisory and Regulatory Approaches to Climate-related Risks. Interim Report. Financial Stability Board, 29 April 2022. Disponibil la: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P290422.pdf>
7. Guidelines on the management of ESG risks. Disponibil la: <https://www.eba.europa.eu/activities/single-rulebook/regulatory-activities/sustainable-finance/guidelines-management-esg-risks>
8. Hotărârea nr. 1010/2024 pentru aprobarea Strategiei Naționale de Adaptare la Schimbările Climatice (2024-2030). Guvernul României. Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 823 din 19 august 2024. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/287463>
9. Hotărârea nr. 624/2023 cu privire la aprobarea Programului național de adaptare la schimbările climatice până în anul 2030. Guvernul Republicii Moldova. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 448-451 din 27-11-2023. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140163&lang=ro
10. IFRS Foundation. 2024. IFRS S2 Climate-related Disclosures. International Sustainability Standards Board (ISSB). Disponibil la: <https://www.ifrs.org/>
11. Legea nr. 315 din 17-11-2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Publicată la 21-12-2022 în Monitorul Oficial Nr. 409-410 art. 758. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
12. Raport asupra stabilității financiare. 2024. Banca Națională a Moldovei. Disponibil la: <https://www.bnm.md/files/Raport%20stabilitate%20financiar%C4%83%202024.pdf>
13. Rudebusch G. D. Climate Change Is a Source of Financial Risk. FRBSF Economic Letter, Federal Reserve Bank of San Francisco, 8 February 2021. Disponibil la: https://glennrudebusch.com/wp-content/uploads/2021_FRBSF-EL_Climate_change_is_a_Source_of_Financial_Risk.pdf
14. Stern Review: The Economics of Climate Change. Disponibil la: http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf
15. Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures. Financial Stability Board (FSB). Disponibil la: <https://www.fsb-tcfd.org/>
16. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). 2024. National Inventory Submissions - Greenhouse Gas Inventory Data for Romania and the Republic of Moldova. UNFCCC Secretariat. Disponibil la: <https://unfccc.int/> ; https://climate-laws.org/document/republic-of-moldova-national-inventory-report-nir-2024_b36f

**FISCALITATEA DE MEDIU ȘI IMPLICAȚIILE CONTABILE ÎN
REPUBLICA MOLDOVA**

**ENVIRONMENTAL TAXATION AND THE RELATED ACCOUNTING IMPLICATIONS
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

GRAUR Anatol

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: graur.anatol@ase.md

ORCID ID: 0000-0003-0466-5627

Abstract. The amendments introduced by Law No. 283 of 5 December 2024 to Law No. 1540/1998 on payment for environmental pollution, which entered into force on 1 January 2025, affected the tax regime applicable to the levy on goods that cause environmental pollution during their use and generated direct effects on accounting records. This article examines these legislative changes not only from a fiscal perspective, but also through the lens of their accounting implications. It analyzes the tax regime applicable to polluting goods and packaging, the way in which the tax reduction related to extended producer responsibility (EPR) is applied, the difficulty of separating environment-related expenses from other categories in accounting, and the absence of an adjusted methodological framework. The article also includes comparative tables and proposals regarding the adjustment of accounting policies and the development of methodological recommendations.

Cuvinte-cheie: taxa de poluare, responsabilitate extinsă a producătorului, contabilitate ecologică, forma POLMED 25, cheltuieli de mediu, politici contabile.

Introducere

Tema fiscalității de mediu este actuală în Republica Moldova. Acest fapt se datorează nu doar faptului că protecția mediului a devenit un subiect tot mai discutabil public, dar și pentru că reglementările aplicabile sunt în schimbare mereu, iar aceste schimbări au produs efecte directe asupra entităților. Un moment important, în acest sens, îl reprezintă publicarea Legii nr. 283 din 5 decembrie 2024, prin care s-au modificat prevederile aferente Legii nr. 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului. Deși nu e prima schimbare în acest domeniu, de această dată nu a fost vorba despre simple ajustări de text. Modificările au avut o arie mai largă și au vizat mecanismul de aplicare a taxei pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului.

Un moment important este redefinirea subiecților impunerii. A fost eliminată referința la pozițiile tarifare ca element de calificare a ambalajelor. A fost introdus formularul POLMED25, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 10 din 28 ianuarie 2025, iar pentru anumite categorii de contribuabili a fost ajustat și termenul de depunere a dării de seamă [3]. Toate aceste modificări au intrat în vigoare la 1 ianuarie 2025, prin derogare expresă de la art. 56 alin. (2) din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative [5].

Reacția entităților a fost legată de datoria fiscală: cine datorează taxa, cum se calculează, ce formular se completează, în ce termen se declară. Mai puțin vizibilă a rămas însă problema contabilă, deși ea este la fel de importantă. Orice datorie față de buget nouă sau reformulată trebuie să își găsească locul și în abordarea contabilă. Ea este nu doar un indicator din darea de seamă fiscală, dar afectează datoriile față de buget și poate influența cheltuielile perioadei.

Modul de aplicare al taxei pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului, este reglementat de art. 11 din Legea nr. 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului, în redacția modificată prin Legea nr. 283/2024. Conform art. 11 alin. (1), **subiecți ai taxei** sunt persoanele juridice și persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător și care se află în una dintre situațiile prevăzute de lege. În această categorie intră [1]:

- producătorii și importatorii de mărfuri indicate în anexa nr. 8;
- cumpărătorii care procură mărfuri, ambalaje, precum și mărfuri ambalate în ambalaje, prevăzute la art. 11 alin. (2), de la persoane fizice și juridice de pe teritoriul Republicii Moldova care nu au relații fiscale cu sistemul bugetar al acesteia;
- producătorii și importatorii care plasează pe piață produse și mărfuri ambalate în ambalaje din plastic, lemn, hârtie, carton, sticlă, metale (inclusiv aluminiu)
- producătorii și importatorii care plasează pe piață ambalajele de desfacere

Prin această reformulare, statul a modificat nu doar descrierea subiectului obligației fiscale, dar și logica de identificare a bunurilor supuse taxării. Începând cu anul 2025 **criteriul de calificare** nu mai este legat de poziția tarifară a ambalajului. Accentul se pune pe natura și funcția ambalajului. Este o schimbare importantă. Ea simplifică aplicarea legii și reduce dependența de clasificarea tarifară. În același timp, însă, noua redactare nu rezolvă toate dificultățile practice.

O situație mai puțin clară este cea a ambalajelor compozite. Pentru aceste cazuri, legea conține o regulă expresă. Conform art. 11 alin. (4), pentru ambalajele compozite fabricate din două sau mai multe materiale care nu pot fi separate manual, taxa se calculează în raport cu materialul principal, determinat în funcție de masă [1]. Dificultatea apare în aplicarea acestei prevederi. Legea spune după ce criteriu se stabilește materialul principal, dar nu dezvoltă procedura concretă prin care această determinare trebuie făcută în practică. Nu este prevăzută o metodă de estimare. Nu este indicat expres nici documentul justificativ care ar trebui utilizat atunci când entitatea nu dispune de date tehnice complete de la furnizor.

În practică, această lipsă de precizare poate deveni relevantă mai ales în cazul produselor importate, al ambalajelor compozite complexe sau al situațiilor în care informația tehnică nu este suficientă pentru a identifica ponderea materialelor. În așa cazuri, legea nu oferă o soluție de procedură suplimentară.

Cotele taxei pe ambalaje sunt exprimate în lei pe tona de material și rămân nemodificate prin Legea nr. 283/2024 (tabelul 1).

Tabel 1. Cotele taxei pentru ambalaje

Material ambalaj	Cota taxei (lei/tona)	Concluzii normative
Plastic	4 500	Cota cea mai ridicată și arată impactul ecologic semnificativ al plasticului
Sticlă	2 000	Cota este medie
Lemn	1 400	Acceași cotă cu metalele
Metale (inclusiv aluminiu)	1400	Cotă asemănătoare cu cea lemnului
Hartie și carton	1 000	Cota cea mai redusă

Sursa: elaborat de autor în baza art. 11 alin. (4) pct. 2) din Legea nr. 1540/1998 [1]

Un alt aspect important al regimului fiscal este momentul apariției obligației fiscale. Conform art. 11 alin. (3) din Legea nr. 1540/1998, datoria față de buget apare pentru [1]:

- **importatori** - la momentul importului
- **producătorii autohtoni**- la data plasării mărfurilor pe piață
- persoanele care procură asemenea bunuri de la subiecți care nu au relații fiscale cu bugetul Republicii Moldova, - **data procurării**.

Legea nu leagă obligația fiscală doar de existența bunului, dar de momentul în care bunul intră într-un anumit circuit economic prevăzut de lege. Deci, pentru aplicarea corectă a taxei, entitatea trebuie să identifice nu doar natura bunului, dar și momentul juridic de la care obligația devine exigibilă în sens fiscal.

Un element care trebuie evidențiat separat este baza impozabilă. Conform art. 11 alin. (5) din Legea nr. 1540/1998, pentru mărfurile prevăzute în anexa nr. 8 baza impozabilă este determinată în funcție de: *valoarea facturată, valoarea de procurare sau valoarea livrării fără TVA*. Pentru ambalajul primar din materiale plastice, compozit sau aluminiu care conține produse, calculul taxei se face în raport cu unitățile de ambalaj și cu tip de volum sau greutate prevăzută de lege [1].

Un moment important este deosebirea dintre taxa de poluare și contribuțiile financiare pentru îndeplinirea obligațiilor de responsabilitate extinsă a producătorului. Acest aspect este deseori confundat în practică. Tabelul de mai jos sintetizează diferențele de bază (tabelul 2).

Tabel 2. Aspecte comparative privind taxa de poluare și contribuții REP

Criteriu de comparație	Taxa de poluare (Legea nr. 1540/1998)	Contribuții financiare REP (Legea nr. 209/2016)
Natura juridică	Datorie fiscală și reprezintă un venit al bugetului de stat	Datorie de mediu și constituie plata către sistemul colectiv sau individual REP
Organul care administrează	Serviciul Fiscal de Stat al RM	Agentia de Mediu și sistemele colective autorizate
Formular de declarare	Forma POLMED 25 (Ordinul MF nr. 10/2025)	Raport REP către organele de mediu și/sau sistem colectiv REP
Termen de declarare	Lunar (fara REP) sau anual pana la 30 aprilie (cu REP)	Anual, conform termenelor stabilite de sistemul colectiv sau de Agentia de Mediu
Posibilitate de reducere a datoriilor	Are loc o reducere proporțional cu gradul de valorificare și obiectiv propus (HG nr. 561/2020)	Nu se reduce. Datoria este legată de organizarea procesului de reciclare
Cont contabil pentru contabilizare	534 Datorii fata de buget (analitic taxa de poluare)	544 Alte datorii curente (analitic sistemul colectiv)

Sursa: elaborat de autor în baza Legii nr. 1540/1998 [1] și Legii nr. 209/2016 [2]

Un regim deosebit este prevăzut pentru entitățile care fac parte dintr-un **sistem colectiv de răspundere extinsă a producătorului** sau sunt înregistrate ca **sistem individual**. Pentru aceste entități, este legal prevăzut reducerea taxei pentru poluarea mediului în funcție de gradul de realizare a obiectivelor de valorificare ce sunt stabilite prin Hotărârea Guvernului nr. 561/2020 [8].

Mecanismul este unul proporțional. Cu cât gradul de atingere a obiectivelor de valorificare este mai mare, cu atât suma taxei datorate se reduce. În general, **taxa spre plată** se determină de la cantitatea plasată pe piață și cota legală aplicabilă, din care se micșorează partea corespunzătoare cantității valorificate prin raportare la obiectivul stabilit.

$$\text{Taxa calculată} = \text{Cantitate plasată} \times \text{Cota} - (\text{cantitate valorificată} / \text{cantitate obiectiv}) \times \text{cantitate plasată} \times \text{cota}.$$

Dacă obiectivul este atins total sau este depășit, taxa datorată este zero. Norma nu prevede calcularea unei sume negative și nici apariția unui credit fiscal.

Aceast mecanism normativ are o consecință practică importantă. Entitatea care nu face parte dintr-un sistem REP suportă datoria față de buget în mărime totală, în condițiile prevăzute de lege. Însă o entitate care activează în cadrul unui sistem colectiv sau individual beneficiază de reducerea taxei, în măsura în care realizează obiectivele de valorificare conform legii. Această diferență are efecte și în plan contabil. Regimul de calcul, momentul declarării și datoriei pot să nu coincidă la entități care desfășoară activități asemănătoare ca natură și volum. Figura 1 sintetizează modul de determinare a obligației fiscale, în funcție de aplicarea sau neaplicarea regimului REP.

Un element normativ care merită o analiză este Sistemul de Depozit pentru Ambalaje, reglementat de **Hotărârea Guvernului nr. 379 din 18 iunie 2025 [9]**. Mecanismul este bazat pe ideea unei **garanții returnabile**. La vânzarea produsului, producătorul sau comerciantul încasează de la consumator o sumă aparte cu titlu de depozit. La returnarea ambalajului suma dată se restituie. Ca mecanism este simplu, dar în plan contabil, poate crea unele întrebări. Suma încasată ca depozit nu reprezintă venit și nu este o taxă. Ea reprezintă o datorie curentă față de consumator, apărută la momentul vânzării și achitată la momentul restituirii ambalajului. Din acest cauză ea nu se reflectă nici prin conturile de venituri, nici prin contul 534 „Datorii față de buget” [7]. La returnarea ambalajului, datoria se decontează. În cazul în care ambalajul nu este returnat, tratamentul ulterior depinde de mecanismul prevăzut de sistem și de raporturile cu administratorul acestuia.

Un aspect interesant este și legătura dintre SDA și datoriile reglementate. HG nr. 379/2025 prevede că obligațiile aferente responsabilității extinse a producătorului, pentru ambalajele incluse în sistemul de depozit, se execută prin intermediul acestui sistem.

Din punct de vedere contabil, sistemul introduce un tip de operațiune care nu este reglementat în SNC actuale [6]. De aceea, pentru entitățile implicate e important ajustarea politicilor contabile pentru contabilitatea corectă a depozitelor încasate și restituite.

Analiza cadrului normativ și a modului în care acesta funcționează în practică permite identificarea unor dificultăți.

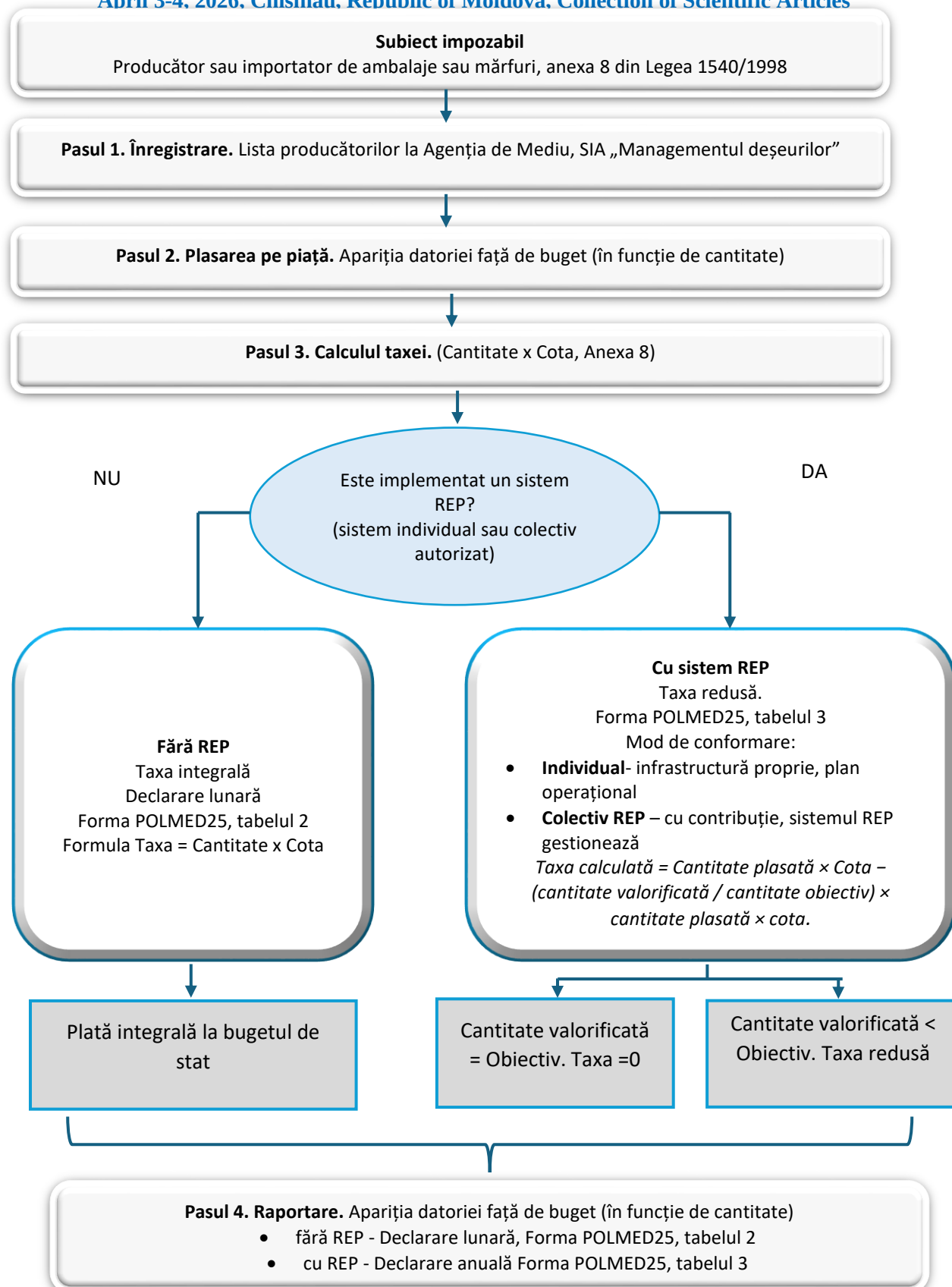

Figura 1. Mecanismul de calcul – declarare al taxei de poluare pentru ambalaje

Sursa: elaborat de autor în baza Legii nr. 1540/1998 [1] și a formei POLMED 25 [3]

Prima problemă este legată de lipsa unor **subconturi analitice distincte** pentru taxa de poluare și pentru cheltuielile aferente regimului REP. Planul general de conturi contabile nu prevede conturi

pentru datorii “ecologice”. În lipsa unei delimitări analitice clare comparația dintre entități devine mai puțin sigură.

Al doilea neajuns privește **clasificarea neuniformă a taxei de poluare în conturile de cheltuieli**. SNC referitor la cheltuieli nu dedică o categorie separată pentru cheltuielile de mediu. În unele cazuri, taxa este inclusă în cheltuieli administrative, în altele este tratată ca element al costului produsului sau de alte cheltuieli operaționale. O așa lipsă de uniformitate are efecte și influențează și structura costurilor și imaginea rezultatului financiar.

O altă deficiență este una mai sensibilă în plan practic. Este vorba despre **corelarea insuficientă dintre datele din contabilitate și cele declarate în formularul POLMED25**. Cauza principală constă în faptul că datele privind cantitățile de ambalaje plasate pe piață și cele privind valorificarea lor nu sunt centralizate într-un registru contabil separat. În practică, aceste informații se găsesc în facturi, documente de procurare, acte de livrare, rapoarte despre stocuri sau documente întocmite în cadrul sistemelor REP. Atunci când aceste date nu sunt reunite într-o evidență coerentă, apar riscuri ca valorile declarate în darea de seamă să nu coincidă cu cele din contabilitate și documentele primare. Un rol important în aplicarea practică a raportării de mediu îl are SIA-MD Sistemul informațional automatizat „Managementul deșeurilor”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 682/2018. Prin intermediul acestuia sunt înregistrați producătorii, sunt raportate cantitățile de ambalaje plasate pe piață și sunt urmărite obiectivele de valorificare asumate. Pentru contabilitate, importanța acestui sistem este una directă. Datele raportate în SIA-MD stau la baza reducerii taxei pentru poluarea mediului în cazul entităților care fac parte dintr-un sistem colectiv REP sau sunt înregistrate individual. Deci e bine o concordanță între datele din SIA-MD, din POLMED25 și cele din contabilitate.

În practică, aceste informații nu sunt întotdeauna reunite într-un circuit unic. Datele privind ambalajele plasate pe piață se regăsesc într-o parte, raportările din sistemul de mediu în alta, iar formularul fiscal este completat separat, pe baza informațiilor transmise intern. Tocmai de aici apar diferențele dintre raportarea fiscală, evidența de mediu și contabilitate.

O soluție firească ar fi instituirea, la nivelul entității, a unui **registru intern al ambalajelor plasate pe piață**, actualizat periodic și utilizat ca bază atât pentru raportările din SIA-MD, cât și pentru completarea formularului POLMED25. Pentru ca un asemenea instrument să funcționeze consecvent, el trebuie prevăzut expres în politicile contabile ale entității. În lipsa unei astfel de reglementări interne, rămâne doar o practică utilă, dar neformalizată.

O altă dificultate derivă din **tratamentul contabil diferit generat de regimul REP aplicabil**. După cum s-a arătat deja, entitățile care aplică regimul general și cele care fac parte dintr-un sistem colectiv ori individual de REP nu întotdeauna declară datoria uniform. În consecință, pot apărea deosebiri privind recunoașterea cheltuielilor și fluxurile de numerar la entități cu aceleași activități.

A cincea neconcordanță ține de **absența unor dezvăluiri detaliate privind costurile și riscurile de mediu în notele explicative**. Reglementările contabile naționale nu au cerințe separate de raportare ecologică în situațiile financiare. Din această cauză atunci când se suportă costuri legate de taxa de poluare, valorificarea deșeurilor sau investițiile ecologice, acestea nu apar întotdeauna suficient de clar dezvăluiri.

Dintre aceste cinci probleme, cea referitoare la **corelarea dintre evidența contabilă și formularul POLMED25** e mai specială. În regimul REP formula de calcul a taxei presupune cunoașterea exactă a cantităților de ambalaje plasate pe piață și a cantităților valorificate. Aceste date trebuie nu doar estimate, ci documentate corect.

Prin urmare, problema nu rezidă doar în conținutul normelor fiscale. Ea ține și de capacitatea sistemului contabil al entității de a susține, cu date clare și verificabile, obligațiile asumate în raportarea fiscală de mediu.

În baza deficiențelor menționate anterior, pot fi formulate câteva direcții concrete de perfecționare.

Introducerea unor subconturi analitice distincte pentru taxa de poluare și pentru cheltuielile aferente regimului REP. Asemenea ajustări ar ridica transparența și comparabilitatea informației contabile. Delimitarea lor expresă în cadrul contului 534 și, după caz, în conturile de cheltuieli, ar contribui la o evidență mai clară și mai ușor de verificat.

Elaborarea unui ghid metodologic privind contabilizarea obligațiilor fiscale de mediu. Această propunere vizează preponderant Ministerului Finanțelor, în colaborare cu Ministerul Mediului. Necesitatea unui asemenea ghid este evidentă pentru că el da explicații metodologice privind abordările contabile.

Completarea și ajustare politicilor contabile ale entităților cu prevederi privind operațiunile ecologice în baza SNC „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare” [6]. Această idee ține deja de nivelul intern al entităților economice care sunt supuse taxei de poluare sau obligațiilor din cadrul regimului REP. În practică, multe dintre dificultăți nu apar doar din lipsa unor reguli detaliate, dar cauza că entitățile nu își formulează intern reguli clare privind recunoașterea, clasificarea și documentarea acestor operațiuni.

Includerea informațiilor privind costurile și riscurile de mediu în notele explicative. Această propunere poate fi realizată pe două direcții. La nivelul entităților care pot începe să prezinte asemenea informații în notele explicative, atunci când acestea sunt semnificative. La nivel normativ așa abordare ar putea fi efectuată prin completarea reglementărilor contabile, în special a standardului privind prezentarea situațiilor financiare.

Dezvoltarea unor programe de formare profesională continuă în domeniul fiscalității de mediu și al contabilității ecologice. Această direcție este mai mult spre aplicare de către asociațiile profesionale, instituțiile de învățământ superior cu profil economic și Serviciul Fiscal de Stat. În aceste condiții de modificare frecventă a regimului fiscal pregătirea profesională continuă devine esențială.

Fiscalitatea de mediu din Republica Moldova nu s-a dezvoltat separat. Ea trebuie privită în legătură cu procesul de apropiere de normele europene, asumat prin **Acordul de Asociere RM–UE** și reflectat treptat în legislația internă. În domeniul ambalajelor și a deșeurilor de ambalaje, ca bază normativă de comparație au fost mult timp Directiva 94/62/CE și modificările aduse acesteia prin Directiva (UE) 2018/852.

În prezent, însă, cadrul european a intrat într-o etapă nouă. A fost adoptat Regulamentul (UE) 2025/40 privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, care a abrogat Directiva 94/62/CE. Spre deosebire de directivă, regulamentul stabilește un cadru mai precis și mai detaliat. Aplicarea acestuia va influența și evoluția reglementărilor naționale.

Concluzii. Modificarile legislative din 2024-2025 privind taxa de poluare nu reprezintă o revoluție fiscală, dar sunt destul de importante pentru a pune presiune pe organizarea contabilității. Economia verde înseamnă că informația financiară sa reflecte costul ecologic al activității economice. În Republica Moldova, această cerință nu este încă prevăzută exact în normele contabile. Ajustări și modificări la nivel de subconturi analitice în Planul de conturi, un ghid metodologic al Ministerului Finanțelor, politici contabile actualizate și programe de formare profesională ar fi foarte utile.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 1540 din 25 februarie 1998 privind plata pentru poluarea mediului. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 54–55, art. 378, cu modificările și completările ulterioare, inclusiv cele operate prin Legea nr. 283 din 5 decembrie 2024
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125113&lang=ro
2. Legea nr. 209 din 29 iulie 2016 privind deșeurile. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 459–471, art. 916, cu modificările și completările ulterioare.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143643&lang=ro
3. Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 10 din 28 ianuarie 2025 cu privire la aprobarea formularului Dării de seamă privind taxa pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului (POLMED 25) și a Instrucțiunii de completare a acesteia. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2025, nr. 25–28.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146935&lang=ro
4. Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24 aprilie 1997, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială din 8 februarie 2007, cu modificările și completările ulterioare.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro
5. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7–17, art. 34, cu modificările și completările ulterioare.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105607&lang=ro

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

6. Standardele Naționale de Contabilitate: SNC „Cheltuieli”; SNC „Imobilizări necorporale și corporale”; SNC „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare”; SNC „Prezentarea situațiilor financiare”. Aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 118 din 6 august 2013, cu modificările ulterioare. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
7. Planul general de conturi contabile. Aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119 din 6 august 2013, cu modificările ulterioare. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 233–237, art. 1534. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130817&lang=ro
8. Regulamentul privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 561 din 31 iulie 2020. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 212–220, art. 743. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122773&lang=ro
9. Hotărârea Guvernului Nr. 379 din 18.06.2025 cu privire la stabilirea Sistemului de depozit pentru ambalaje. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 346-349 din 04.07.2025 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=149358&lang=ro

INSIGHTS INTO HOW COMPANIES ADAPT AND IMPLEMENT THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND ESG FACTORS IN THEIR BUSINESS ACTIVITIES

GROSU Maria

„Alexandru Ioan Cuza“ University of Iasi, Romania

E-mail: maria.grosu@uaic.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5185-4717>

MIHALCIUC Camelia-Cătălina

Ștefan cel Mare University of Suceava, România

E-mail: camelia.mihalciuc@usm.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5598-5829>

Abstract. A company's sustainable development involves maintaining a balance between economic, social, and environmental aspects, with the aim of using the company's resources efficiently, without harming the environment, and through its active involvement in the community. The way companies choose to adopt and integrate the Sustainable Development Goals (SDGs) into their business strategies and practices can significantly influence their business continuity, given the changes in the current economic environment. Furthermore, due to active promotion by various institutions and society at large, as well as the evolution of the legislative framework, the pressure to report on sustainability has increased significantly. Entities that fail to comply with these goals jeopardize, first and foremost, their reputation, which could lead to a loss of trust among investors and customers alike, with repercussions for business continuity. In this context, this paper aims to analyze how the SDGs are adopted and integrated into companies' business strategies, as well as the disclosure of ESG information. Such an analysis, based on a review of the relevant literature from recent years, highlights the importance of integrating global goals and presenting sustainability information at the national and sectoral levels, thereby underscoring the long-term benefits for various companies and communities. The findings in the literature highlight that entities that implement a greater number of SDGs tend to prioritize the stability of their operations, demonstrating that a commitment to sustainable development contributes not only to improved sustainability but also to the long-term resilience of companies.

Keywords: Sustainable Development, Millennium Development Goals (MDGs), Sustainable Development Goals, ESG factors, CSRD.

JEL Classification: M41, M48

Introduction

In today's business environment, there is a growing interest among companies in contributing to the achievement of global sustainable development goals. This trend involves adopting responsible and resource-efficient practices and can have a significant impact on an entity's business continuity, ensuring stability and adaptability to environmental changes and providing a solid framework for long-term development and growth in a dynamic and complex economic landscape.

The Sustainable Development Goals (SDGs) serve as an unprecedented global compass for navigating the transition toward sustainability. The SDGs' call to the business community to help address the world's greatest challenges resonates with a significant number of companies, most of which have publicly committed to supporting and contributing to the achievement of these goals. Furthermore, these SDGs serve as a vital milestone in the fight for a sustainable global future and a comprehensive platform for directing efforts toward sustainable progress. However, to turn these aspirations into reality and promote a responsible and holistic approach, ESG factors come into play. They serve as a tool for engaging civil society and the private sector in the global agenda for sustainable development. Without them, achieving the SDGs and meeting the pre-established

indicators for promoting social development and environmental protection becomes impossible (Bele, Sabău-Popa, and Secara, 2023, p. 22).

Contemporary society faces various challenges regarding social and economic development, business expansion, and national economic growth. In particular, significant transformations can be observed in the financial landscape, with a growing awareness of the impact of sustainable and responsible business practices, which not only influence long-term financial performance but also contribute to the creation of a more equitable and environmentally conscious society (Gernego et al., 2024, p. 23). In this context, investors are increasingly turning their attention to ESG factors to guide their investment decisions, assessing the impact of businesses on the planet, society, and their internal governance structures (Mihalciuc, Grosu, and Brinzaru, 2024).

ESG disclosure has become a significant trend in the business and investment sectors. This approach involves providing transparent and relevant information regarding a company's environmental impact, social commitment, and corporate governance (Ioannou and Serafeim, 2019, p. 3). Many debates regarding ESG and social responsibility assume that a clear distinction can be made between "good" and "bad" companies, but this is not always evident, as social responsibility is often subjective and depends on one's perspective (Cornell and Damodaran, 2020, p. 77). Nevertheless, it is certain that ESG disclosure and the integration of sustainable development goals into business practices can bring a number of significant benefits, as well as associated drawbacks and challenges. Based on all the aspects presented above, the main objective of this paper is, on the one hand, to analyze the research in the specialized literature that has shown that actively promoting the achievement of the Sustainable Development Goals has a favorable impact on corporate performance, and, on the other hand, to analyze research studies showing that the disclosure of ESG information offers significant benefits to all stakeholders. In this regard, the following sections of this paper are structured in accordance with the proposed objective of this paper.

1. Review of the Literature

The adoption of the SDGs represents an unprecedented global roadmap for steering change toward sustainability. They offer an opportunity for collaboration among influential global stakeholders to achieve significant progress in reducing poverty and ensuring a more sustainable future for humanity and the planet (Scheyvens, Banks, and Hughes, 2016, p. 375). The transition from the Millennium Development Goals (MDGs) to the Sustainable Development Goals (SDGs) represented a major shift, differing not only in the number of goals and targets but also in their purpose, design, and the political process that led to their formulation. While the MDGs were primarily a North-South aid agenda, where the goals and targets were largely relevant to developing countries—sometimes labeled "minimum development goals" (Harcourt, 2005, p. 3), the SDGs constitute a global agenda for sustainable development, covering a broader range of development issues and striking a balance between economic, social, and environmental dimensions, which presented an opportunity to initiate systemic changes toward a sustainable future (Costanza et al., 2016, p. 352).

The Sustainable Development Goals (SDGs) are a key milestone in the fight for a sustainable global future and a comprehensive platform for directing efforts toward sustainable progress. However, to turn these aspirations into reality and promote a responsible and holistic approach, ESG factors come into play. They serve as a tool to engage civil society and the private sector in the global agenda for sustainable development. Without them, achieving the SDGs and meeting the pre-established indicators for promoting social development and environmental protection become impossible (Bele, Sabău-Popa, and Secara, 2023, p. 22).

The term "ESG" can be seen as an evolution of the older concept of "SRI" (Socially Responsible Investment), which aligns with ideas such as corporate social responsibility (CSR) and philanthropy. The 1960s marked a notable increase in the integration of social concerns into investment decisions, influenced by events such as the Vietnam War and issues related to civil rights and environmental protection (Eccles, Lee, and Stroehle, 2019, p. 6). Subsequently, significant SRI efforts focused on specific causes, such as avoiding and divesting from investments in South Africa during the apartheid era and from countries involved in the arms trade. Thus, over time, SRI has constantly evolved, focusing on social issues such as human rights and supply chain ethics.

In 1998, John Elkington published the book **Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business**, in which he introduced the concept of the triple bottom line. This sustainability framework focuses on three fundamental pillars — people, planet, and profit — and aims to highlight the importance of incorporating an increasing number of non-financial considerations into the assessment of corporate performance (Herghiligu et al., 2023, p. 3).

However, the term “ESG” first appeared in the report “Who Cares Wins: Connecting Financial Markets to a Changing World,” published by the United Nations (UN) and the Global Compact in 2004 (Eccles, Lee, and Strohle, 2019, p. 17). This report distinguishes three types of factors known as ESG criteria. The first are environmental factors, represented by the letter “E” (Environment), which denote an entity’s impact on the environment, such as pollution and greenhouse gas emissions. The second category of factors consists of social factors, denoted by the letter “S,” which reflect an entity’s relationship with its employees, customers, and other stakeholders. The third category is represented by the letter “G,” which corresponds to governance factors (Shapsugova, 2023, p. 1), reflecting how an entity organizes, manages, and oversees its operations to ensure ethical and responsible conduct.

Before 2001, companies did not regularly provide this type of information, and the data disclosed lacked any structure, guidelines, or consistency (GRESB, 2021). However, investors and stakeholders gradually began to pay closer attention to ESG issues and information, prompting companies to start publishing their ESG efforts in more organized and consistent reports. As more and more entities feel the need to issue ESG reports to maintain positive relationships with stakeholders, comply with regulations, and avoid problems, the number of reported ESG topics is increasing and becoming more detailed, subsequently influenced by the international framework, indices, and initiatives such as the Paris Agreement and the UN 2030 Agenda (Hasnan et al., 2023, pp. 15–16). At the same time, the demand for transparency and corporate accountability is also increasing, which has led companies to highlight their efforts and progress by implementing sustainable and socially responsible policies, accompanied by reporting, in order to maintain competitiveness in the industry (Arvidsson and Dumay, 2021, p. 1093). Starting in 2021, profit is no longer the sole indicator of a company’s performance and progress. Various stakeholders—such as employees, customers, suppliers, creditors, advocacy groups, and public authorities—have diverse perspectives not only on economic factors but also on factors related to the environment, social issues, and governance, which are considered key determinants of an organization’s success.

According to a 2021 Benchmark ESG survey, 85% of investors say that ESG performance is more important than other company data when making investment decisions (Agnese and Giacomini, 2023, p. 8). In this regard, the ESG report serves as an effective communication tool through which a company informs its stakeholders, integrating all information related to the environment, society, governance, ethics, and human rights (Maniora, 2017, p. 763). This document reflects the organization’s commitment to all aspects of its business strategies and operations that are not detailed in the financial report. Furthermore, it underscores that the company aims not only to maximize profit but also to take responsibility for the well-being of indirect stakeholders in society as a whole. It is also noteworthy that ESG is relevant not only to investors but also to the companies themselves. By prioritizing sustainable and socially responsible initiatives, a company can enhance its reputation and, potentially, attract more investors in the future (Peligrino, 2022). It can be argued that companies that achieve their ESG goals will have a better chance of surviving and will be more resilient than their counterparts that do not meet these standards. Thus, while the Sustainable Development Goals provide a global set of objectives and guidelines for sustainable development, ESG factors provide the methods and processes for achieving them (Kostic and Hujdur, 2023, p. 26), focusing on the behavior and practices of individual entities. Consequently, companies that choose to adopt and implement the SDGs can simultaneously integrate ESG factors into their practices, thereby better addressing the sustainability requirements of investors and communities while also contributing to the achievement of global goals (Mihalciuc, Grosu, and Apostol, 2025).

In order to explore the aforementioned issues in greater depth and to assess the practical impact of the concepts discussed, this paper will analyze, on the one hand, the regulatory framework governing

sustainability reporting and, on the other hand, how the Sustainable Development Goals and ESG factors can be integrated into organizational strategies. In this way, we will seek to identify the main benefits, as well as the challenges faced by companies in adopting sustainable practices, which will provide a comprehensive perspective on how sustainable development can be achieved in the current business context.

2. The Regulatory Framework for Reporting Sustainability Information

Until the end of 2023, at the European level, the reporting of sustainability (or non-financial) information was regulated by EU Directive 95/2014, also known as the NFRD. This directive is the most important piece of legislation and the only one that introduced legal obligations regarding sustainability reporting for certain large companies in the European Union (Croitoru, 2023). The directive entered into force in 2018, and entities falling under its scope were required to publish, in addition to the management report, an annual non-financial statement or a non-financial report, which had to include information on environmental, social, and employee-related issues, respect for human rights, bribery, and anti-corruption (Stănciulescu and Vuță, 2022, p. 4). Subsequently, in 2019, the scope of the obligations regarding the disclosure of non-financial information was expanded to include all large economic entities, not just those of public interest. As a result, all companies with an average of more than 500 employees—whether public or private entities—were required to provide meaningful ESG information in their annual reports.

In April 2021, the European Commission presented a legislative proposal for the CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive), which was intended to amend the NFRD by imposing additional reporting requirements. The long-term goal of this initiative is to ensure comparability between sustainability reporting and financial reporting (Stănciulescu and Vuță, 2022, p. 6). Thus, starting in 2025, for the preceding fiscal year, the legal framework has changed, and Directive (EU) 2464/2022 on Corporate Sustainability Reporting (CSRD) has entered into force. This directive aims to standardize non-financial reporting for large public and private entities, as well as for public SMEs, by complementing a set of regulatory efforts, including the Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) and the European Union Taxonomy (Nica, 2023, p. 39). To meet CSRD reporting requirements, the European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) developed the first set of European Sustainability Reporting Standards (ESRS), which were approved at the EU level in July 2023.

These guidelines are intended to ensure that companies operating in the EU provide transparent reports on their sustainability practices, offering a clear picture of their overall performance by disclosing sustainability information that could affect their business practices and decisions. It is also expected that the implementation of common standards will help companies reduce the costs associated with reporting in the medium and long term, thereby avoiding the use of multiple voluntary standards, as is currently the case (European Commission, 2023).

At the same time, the purpose of the reporting directive, as defined by the European Commission, is to achieve the Green Deal objective, which consists of transforming the European Union into a modern, competitive, and resource-efficient economy (Kostic and Hujdur, 2023, p. 29), ensuring that: by 2050, there will be no greenhouse gas emissions; economic growth will be achieved without relying on resource use; and no person or place will be left behind (European Commission, 2019).

The CSRD proposes a phased implementation of the new reporting requirements; specifically, for companies that are already required to report under the NFRD, these requirements are expected to apply to the annual report published in 2025. Other companies will be subject to the new reporting requirements starting in 2026 or 2027.

By requiring companies to disclose high-quality financial information regarding their ESG performance in their annual reports, the CSRD aims to improve the clarity, credibility, and comparability of this data. In this regard, the new directive aims to support investors and other stakeholders in making informed decisions about engaging with certain companies, thereby directing more capital toward sustainable businesses and investments (Stretton, 2024). As a result, this will help enhance corporate accountability by encouraging entities to actively incorporate ESG considerations into their business practices.

Consequently, companies subject to the CSRD (EU Directive 2022/2464) must assess the materiality of factors relevant to their operations and prepare reports containing information on dual materiality for each factor. Entities must also explain the resilience of their business models and strategies in the face of sustainability risks, covering various time horizons. In this regard, companies must provide detailed information on how they manage risks, their internal controls, risk monitoring processes, and the values they uphold. At the same time, it is important for them to reflect in their reporting the opportunities arising from sustainability concerns.

3. Integrating the Sustainable Development Goals and ESG Factors into Business Strategies

Recently, many researchers have begun to explore how ESG performance can influence a company's value. Opinions on this effect can largely be divided into two distinct perspectives.

One perspective argues that ESG performance and the disclosure of non-financial reports can play a key role in enhancing a company's value and facilitating sustainable development. This view is based on solid arguments, such as the fact that firms that adopt green innovations in their production processes can reduce resource consumption and waste while increasing energy efficiency. Thus, these companies can lower production costs, improve overall efficiency, and lay the foundation for future sustainable development. In addition, firms that tailor their products to highlight environmental and social aspects can attract more attention from socially responsible investors (Garcia and Orsato, 2020, p. 3265), which contributes to the accumulation of social capital, the strengthening of reputation, and the securing of government support. All of these effects converge to increase a company's value. On the other hand, other perspectives argue that ESG performance not only fails to add value to a company but may even have negative effects, particularly for firms in developing countries (Xu, 2022, p. 4318).

The arguments underlying this viewpoint include the idea that firms should prioritize maximizing profits and shareholder wealth. When entities engage in activities that involve significant environmental and social responsibilities, these can generate not only additional costs but also the depletion of limited resources, with negative consequences for shareholders' rights and interests (Wang, 2023, p. 27). As a result, such actions can diminish the company's value and reduce its future competitiveness.

According to a study by Rosati and Faria, early adoption of SDG reporting is associated with greater commitment to sustainability frameworks, external assurance, more substantial intangible assets, a younger board of directors, and a higher proportion of women in leadership roles (Rosati and Faria, 2019, p. 27). Furthermore, companies that address the SDGs in their reports are more likely to be located in countries exposed to higher levels of vulnerability to climate change, higher levels of tertiary education, tolerance, and individualism, and lower levels of market coordination, as inferred from an analysis of 2,413 sustainability reports published by companies in 90 countries

According to an analysis conducted by the International Federation of Accountants (IFAC, 2023), it was found that ESG disclosures are included in the reporting of 95% of the 1,350 companies studied across various countries. Furthermore, according to KPMG research based on data from surveys of executives at large companies, 45% of respondents acknowledge that ESG programs improve business financial performance, 69% recognize a significant demand for "responsible" reporting, and 72% anticipate increased attention and scrutiny of metrics in non-financial reports (KPMG 2021).

When the COVID-19 pandemic broke out, many investors feared that numerous companies would sacrifice their ESG initiatives in order to survive. However, despite this scenario occurring in some cases, an interesting finding emerged: companies with strong ESG performance proved to be better prepared to cope with disruption (Adams, 2022, p. 17), demonstrating strong resilience and, in some cases, even recording significant increases in profits. Thus, ESG performance served as a factor in mitigating financial risks and absorbing shocks during the pandemic-induced crisis (Mulyono, 2023, p. 5). This finding is confirmed by previous studies on the performance of ESG-integrated companies during the 2008–09 financial crisis, which identified a positive association between the performance of U.S. financial institutions and their ESG scores (Cornett, Ogtontsetseg, and Hassan, 2016, p. 64). Therefore, integrating and improving sustainability reporting into a company's practices and strategies could lead to increased transparency, enhanced brand value, strengthened employee and

customer loyalty, reduced costs, optimized business practices, improved company performance and valuation, and the generation of competitive advantages (Ioannou and Serafeim, 2017, p. 39).

ESG disclosure has become a significant trend in the business and investment sectors. This approach involves providing transparent and relevant information regarding a company's environmental impact, social commitment, and corporate governance (Ioannou and Serafeim, 2019, p. 3). Many debates regarding ESG and social responsibility assume that a clear distinction can be made between "good" and "bad" companies, but this is not always evident, as social responsibility is often subjective and depends on one's perspective (Cornell and Damodaran, 2020, p. 77). Nevertheless, it is certain that ESG disclosure and the integration of sustainable development goals into business practices can bring a number of significant benefits, as well as associated drawbacks and challenges.

In this regard, several studies have shown that actively promoting the achievement of the Sustainable Development Goals has a positive impact on business performance. For example, the study by Albareda, Lozano, and Ysa highlights that implementing strategies and action plans related to the SDGs can help improve companies' social responsibility and reputation, thereby generating a greater competitive advantage (Albareda, Lozano, and Ysa, 2007, p. 397). Furthermore, the same research emphasizes that entities focused on the SDGs demonstrate a higher level of innovation and have the ability to successfully explore new markets, leading to superior business performance (Xing, p. 28). However, to maximize the impact of the SDGs on business performance, companies must simultaneously consider several key factors, one of which is, for example, the development and implementation of a sustainability strategy (Lozano, Ceulemans, and Seatter, 2015, p. 211). According to a study of Global 500 companies, those entities that incorporated sustainability into their strategic planning outperformed their peers in areas such as innovation and competitiveness (Kiron et al., 2013, p. 32). Such companies are recognized and preferred by consumers in the market, which helps strengthen their brand image and reputation.

This positive impact on the brand contributes to expanding a company's market share and increasing its profitability. As companies adopt a comprehensive approach to sustainability, the benefits associated with the SDGs harmoniously converge with those brought by ESG factors (Mihalciuc, Grosu, and Apostol, 2025). The role of these factors in economic performance is a topic of great interest to investors, companies, and regulators. Although the nature of this relationship may vary depending on factors such as industry, geography, and time horizon, there is a clear increase in research indicating that strong ESG performance can positively influence financial performance (Shapsugova, 2023, p. 3).

The adoption and disclosure of ESG information enable companies to communicate effectively with all their stakeholders, thereby gaining their trust and support, especially as stakeholders become increasingly selective in their investment choices (Quintiliani, 2022, p. 39). Consequently, companies are more likely to secure financing on better terms from investors, as their sustainable practices are viewed as a source of long-term growth potential and greater financial stability (Clarkson, Richardson, and Vasvari, 2008, p. 317).

From the government's perspective, studies have found that it is easier to develop close relationships with companies that demonstrate excellent ESG performance and to provide them with political support, such as tax reductions or exemptions and incentives for green innovations (Barangă and Țanea, 2022, p. 176). As a result, these entities will be able to benefit from greater strategic freedom and less regulatory pressure, with access to various financing opportunities, resource advantages, and a more favorable competitive environment.

From the employees' perspective, strong ESG performance builds trust in the company, motivates them to work with dedication, attracts talented professionals, and improves the company's productivity. Employees are more likely to align with the company's goals and values and maximize their performance when they feel that the company pays attention to ESG issues and acts consistently (Huang and Xingyu, 2023, p. 91). At the same time, companies with excellent ESG performance are more likely not only to attract but also to retain high-quality employees. These companies typically offer development opportunities, an attractive work culture, and a more favorable work environment, thereby improving employee satisfaction, which in turn boosts their performance. However,

according to current research, the impact of ESG practices on employee performance may vary depending on the specific characteristics of the firm, the industry context, and geographical variations (Huang and Xingyu, 2023, p. 91). Thus, organizations should analyze and adjust their sustainable practices according to their own circumstances and take other factors into account to optimize employee performance.

For consumers, active engagement in environmental protection, social responsibility, and improved corporate governance help foster a positive image of the company, thereby strengthening consumer recognition and loyalty (Hu, Li, and Miao, 2016, p. 136).

We thus observe that stakeholder engagement can facilitate information exchange and collaboration. At the same time, it can provide effective feedback and monitoring mechanisms, supporting companies in overseeing and improving their sustainability performance. Through ongoing dialogue and collaboration with stakeholders, companies can stay attuned to their expectations and concerns, adjusting and improving accordingly (Xing, pp. 29–30). This approach helps build trust and transparency and strengthens the company's credibility in the context of sustainability.

Conclusions

Based on the information presented in the previous sections of this paper, we recognize that ESG is an integral part of the SDGs—that is, the SDGs set the goals, and ESG provides the methods and processes for achieving them. In other words, ESG supports the role of business in global sustainable development and identifies practices that companies can integrate into their operations, products, and services. ESG standards represent a long-term opportunity to align sustainable development goals with new legal and market requirements for business and to use them as a unifying factor. In recent years, an increasing number of companies have been incorporating the SDGs into their business strategies. Entities that fail to comply with these goals jeopardize their reputation, which could lead to a loss of trust among investors and customers. Furthermore, exposure to legal or financial penalties can lead to significant financial and operational difficulties, which in turn can affect an entity's business continuity and long-term viability.

ESG reporting is becoming a vital requirement for companies, one that will bring significant benefits; investing in employee training on ESG has become imperative for the successful adoption of these practices, which will lead not only to compliance with new regulations but also to laying the foundation for sustainable and responsible growth.

The concept of ESG and the Sustainable Development Goals are transforming how a company's role and purpose are perceived and understood. Therefore, to remain competitive in the European and global markets and to attract investors, companies must pay close attention to both ESG reporting and global goals. An effective approach to reporting can begin with a detailed analysis of the company's operations and a deep understanding of ESG-related concepts.

In today's global context, marked by unprecedented economic, social, and environmental challenges, companies are facing increasingly stringent requirements to manage their operations in a sustainable manner. Thus, to cope with these changes and uncertainties, companies are forced to rethink their business strategies, and in this context, sustainable development goals have become central to maintaining the sustainability of their operations. Adhering to and achieving these global goals is effectively supported by the implementation of ESG factors, which provide concrete ways to address the sustainability requirements of investors and communities.

An analysis of the specialized literature has shown that the adoption and implementation of the SDGs and ESG factors offer companies numerous opportunities for sustainable growth and development.

Bibliography

1. Adams, C.A., Abhayawansa, S. (2022). *Connecting the COVID-19 pandemic, environmental, social and governance (ESG) investing and calls for 'harmonisation' of sustainability reporting*, Critical Perspectives on Accounting.
2. Agnese, P., Giacomini, E. (2023). *Bank's funding costs: Do ESG factors really matter?*, Finance Research Letters.
3. Albareda, L., Lozano, J.M., Ysa, T. (2007). *Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe*, Journal of Business Ethics, Vol. 74.

4. Arvidsson, S., Dumay, J. (2021). *Corporate ESG reporting quantity, quality and performance: Where to now for environmental policy and practice?*, Business Strategy and the Environment.
5. Barangă, L.P., Țanea, E.-I. (2022). *Introducing the ESG reporting - benefits and challenges*, Journal of Financial Studies.
6. Bele, A.M., Sabău-Popa, C.D., Secara, O.M. (2023). *Sustainable development goals and the triangle of ESG investments*, Revista de Studii Financiare.
7. Clarkson, M. B., Li, Y., Richardson, G. D., Vasvari, F. P., (2008). *Revisiting the relation between environmental per-formance and environmental disclosure: An empirical analysis*, Accounting, Organizations and Society.
8. Cornell, B., Damodaran, A. (2020). *Valuing ESG:Doing Good or Sounding Good?*,The Journal of Impact and ESG Investing.
9. Cornett, M.M., Ogtontsetseg E., Hassan T. (2016). *Greed or good deeds: An examination of the relation between corporate social responsibility and the financial performance of U.S. commercial banks around the financial crisis*, Journal of Banking & Finance.
10. Costanza, R., Daly, L., Fioramonti, L., Giovannini, E., Kubiszewski, I., Mortensen, L.F., Pickett, K.E., Ragnarsdottir, K.V., De Vogli, R., Wilkin son, R. (2016). *Modelling and measuring sustainable wellbeing in connection with the UN sustainable development goals*, Ecological Economics.
11. Croitoru, M. (2023). *Cadrul legal pentru raportarea informațiilor de sustenabilitate în România*, Financial Intelligence, accessed at 15.02.2025, <https://financialintelligence.ro/cadrul-legal-pentru-raportarea-informatiilor-de-sustenabilitate-in-romania/>
12. Eccles, R.G., Lee, L-E., Strohle, J.C. (2019). *The Social Origins of ESG?: An Analysis of Innovest and KLD*, SSRN Electronic Journal.
13. European Commision. (2023). *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, accessed at 19.02.2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4043
14. European Commision. (2019). *The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent*, accessed at, 13.02.2024, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
15. Garcia, A.S., Orsato, R.J. (2020) *Testing the Institutional Difference Hypothesis: A Study About Environmental, Social, Governance, and Financial Performance*, Business Strategy and the Environment.
16. Gernego, I., Petrenko, L., Lavrynenko, V., Dyba, M. (2024). *Trends and Focuses for ESG Investment Support: A Cross Country Comparative Analysis*, European Journal of Sustainable Development.
17. GRESB, *The future of ESG reporting*, 2021, accessed at, 10.02.2025, <https://www.gresb.com/nl-en/the-future-of-esg-reporting>
18. Harcourt, W. (2005). *The millennium development goals: a missed opportunity?*, Development.
19. Hasnan, S., Adil, M.Z.Z.A., Farny, M.H.D., Anuar, M.I., Nazri, M.Z.M., Shaifuddin, A.R.M. (2023). *Factors Affecting Corporate Environmental, Social and Governance (ESG) Reporting: A Literature Review*, Accounting and Finance Research, Vol.12, (4).
20. Herghiligi, I.V., Robu, I.-B., Istrate, M., Grosu, M., Mihalciuc, C.C., Vilcu, A. (2023). *Sustainable Corporate Performance based on Audit Report Influence: An Empirical Approach through Financial Transparency and Gender Equality Dimensions*, Sustainability.
21. Hu Y., Li J., Miao L. (2016). *How corporate social responsibility works on corporate value - a consideration based on consumer perception perspective*, Macroeconomic Research.
22. Huang, B., Xingyu, Q. (2023). *The Impact of ESG Ratings on Employee Performance in Companies*, Academic Journal of Management and Social Sciences, Vol. 3.
23. International Federation of Accountants (2023). *The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance 2019-2021, Trends & Analysis*, 2023, accessed at 26.06.2025, <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2021-trends-analysis>
24. Ioannou, I., Serafeim, G. (2019) *The Consequences of Mandatory Corporate Sustainability Reporting*, The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility: Psychological and Organizational Perspectives..
25. Kiron, D., Kruschwitz, N., Haanaes, K., Reeves, M., Goh, E. (2013). *The innovation bottom line*, MIT Sloan Management Review.
26. Kostic, N., Hujdur, A. (2023). *How environment, social and governance standards can benefit your business*, Building a sustainable future: ESG Business Handbook.
27. KPMG. (2021). *CEO Outlook, Optimism is back in the boardroom*, 2021, accessed at 15.06.2025, <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2021/08/kpmg-2021-ceo-outlook.html>

28. Lozano, R., Ceulemans, K., Seatter, C.S. (2015). *Teaching organisational change management for sustainability: designing and delivering a course at the University of Leeds to better prepare future sustainability change agents*, Journal of Cleaner Production, Vol. 106.
29. Maniora, J. (2017). *Is integrated reporting really the superior mechanism for the integration of ethics into the core business model? An empirical analysis*, Journal of Business Ethics.
30. Mihalciuc, C.C., Grosu, M., Brânzaru, S., (2024), The Importance Of ESG Disclosure In Ensuring The Sustainable Development Of Companies, International Scientific Conference On Accounting: ISCA 2024, Ed. 13 Edition, 5-6 Aprilie 2024, Chişinău. ASEM, ISBN:978-9975-167-61-1, Cod DOI/Link: 10.53486/isca2024.06, <https://irek.ase.md/xmlui/handle/123456789/3472>.
31. Mihalciuc, C.C., Grosu, M., Apostol, D. (2025). The role of CSR actions in ensuring business sustainability. In: International Scientific Conference on Accounting: ISCA 2025, Ed. 14 Edition, 4-5 aprilie 2025, Chişinău. ASEM: ASEM, 2025, Ediția 14.
32. Mulyono, M. (2023). *Business Sustainability Performance on Pandemic: Lesson from IDX ESG Leaders Company*, E3S Web of Conference, ICOBAR.
33. Nica, A. (2023). *Raportările de sustenabilitate se vor propaga în timp la nivelul tuturor companiilor, publice sau private, mai mari sau mai mici*, Piața Financiară.
34. Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 85/2024 ("OMF 85/2024"), Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului privind raportarea de sustenabilitate a companiilor, Directiva privind Raportarea Corporativă de Sustenabilitate (CSRD).
35. Peligrino, L. J. (2022). *What is ESG: Issues, importance, and initiatives?*, accessed at 25.08.2025, <https://www.azeusconvene.com/esg/articles/what-is-esg-issues-importance-and-initiatives>
36. Quintiliani, A. (2022). *ESG and Firm Value*, Accounting and Finance Research, 11(4).
37. Rsoati, F., Deniz Faria, L.G. (2019). *Business contribution to the Sustainable Development Agenda: Organizational factors related to early adoption of SDG reporting*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management.
38. Scheyvens, R., Banks, G., Hughes, E. (2016). *The Private Sector and the SDGs: The Need to Move Beyond 'Business as Usual': The Private Sector and the SDGs: Moving Beyond 'Business-as-Usual*, Sustainable Development, 24(6).
39. Shapsugova, M. (2023). *ESG principles and social responsibility*, E3S Web of Conferences 420.
40. Stănciulescu, E., Vuță, M. (2022). *Raportarea nonfinanciară-element-cheie pentru afacerile din prezent și din viitor*, Ceccar Business Review, Nr.10.
41. Stretton, C. (2024). *Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) explained*, accessed at 22.02.2024, <https://www.circularise.com/blogs/corporate-sustainability-reporting-directive-csrd-explained>
42. Wang, R. (2023). *How does ESG performance affect firm value*, Advances in Economics Management and Political Sciences.
43. Xing, C. (2023). *The Relationship Between the SDGs and Corporate Performance: Key Factors Contributing to the Achievement of the SDGs*, International Conference on Economic Management and Green Development, November 2023, Advances in Economics Management and Political Sciences 42(1):27-32, DOI: 10.54254/2754-1169/42/20232074
44. Xu, Z. (2022). *Research on the Impact of ESG Performance on Corporate Value*, Advances in Applied Mathematics.

**ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR ENVIRONMENTAL RISK
MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF STRENGTHENING INVESTMENT
ATTRACTIVENESS AND ESG STRATEGY OF THE ENTERPRISE**

PERCHUK Oksana

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

E-mail: oksi011279@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-7011>

VOVCHENKO Roman

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

E-mail: vovcenkoroman947@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8713-2988>

Abstract. The article examines the theoretical and methodological foundations for the formation of accounting and analytical support for environmental risk management in the context of implementing an enterprise's ESG strategy. The author proposes an algorithm for identifying and classifying environmental risks into physical and transition risks. Particular attention is paid to the methodology for discounting future environmental costs and the procedure for forming appropriate provisions (reserves) in accordance with the requirements of IAS 37 and ESRS standards. It has been proven that transparent disclosure of environmental liabilities in financial statements eliminates information asymmetry, contributes to a reduction in the risk premium, and directly increases the investment attractiveness of economic entities in the context of the global energy transition.

Keywords: environmental risks, ESG strategy, accounting, analytical support, investment attractiveness, discounting, non-financial reporting.

JEL Classification: M41, Q56, G32

Introduction

The modern architecture of the global economy is undergoing fundamental transformations, where the financial performance of a company is no longer the only measure of its success. The introduction of the ESG (Environmental, Social, Governance) concept has transformed environmental responsibility from an element of corporate image to a critical factor in financial stability. In 2026, when European regulators (in particular through the CBAM mechanism and the CSRD directive) are tightening requirements for non-financial reporting, a company's ability to identify, assess, and account for environmental risks is becoming a key indicator for international investors.

Ukrainian enterprises, integrating into the European economic space, face a challenge: the lack of comprehensive accounting and analytical support does not allow for a full reflection of the environmental component in the structure of business costs. This creates an information vacuum, which increases risks for investors and reduces the competitiveness of domestic capital. The transformation of environmental risks from a category of accompanying factors to the status of dominant financial threats is due to the synergy of three fundamental factors that determine the current landscape of corporate governance. First, global climate change has moved from the realm of theoretical predictions to that of direct material losses. Physical risks associated with extreme natural phenomena cause the destruction of non-current assets, destabilization of supply chains, and a sharp increase in insurance costs. In accounting terms, this requires businesses to review their approaches to assessing the usefulness of assets (in accordance with IAS 36) and to refine the liquidation value of assets that are subject to climate impact. Second, the introduction of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) is radically changing the architecture of international trade. The environmental

component is becoming an integral part of calculating the cost of export products. For domestic companies focused on EU markets, the carbon footprint of products is turning into a real tax liability. The lack of proper analytical support for greenhouse gas emissions accounting leads to increased fiscal pressure and loss of price competitiveness, which directly affects profitability and investment attractiveness. Third, there is increasing pressure from key stakeholders and a shift in the investment paradigm. When making capital allocation decisions, modern institutional investors prioritize companies with a high level of environmental responsibility. The availability of verified non-financial reporting becomes a passport to green finance markets, which offer a lower cost of capital (WACC). Conversely, ignoring environmental risks is perceived by the market as a sign of poor corporate governance, leading to an increase in risk premiums and a decline in market capitalization. Thus, environmental risks have lost their “secondary” status and have become critically important from a financial perspective. This necessitates the creation of a new accounting and analytical framework that would not only record environmental facts but also serve as an effective tool for strategic management within the framework of ESG business transformation.

Basic Content of the Paper

The issue of sustainable development and its reflection in reporting has been studied by foreign scholars such as Mengdi Zhang, Qiao Shen, Zhiheng Zhao, Shuaian Wang, George Q. Huang, Sheela Sundarasan, Rajespari Kumar, Krishna Tanaraj, Ahnaf Ali Alsmady, Usha Rajagopalan, Yanqi Sun, Anna Agapova, Tatiana King, Mikko Ranta, and others. Among domestic researchers, it is worth noting Oksana Oliinyk, Iryna Polishchuk, Hanna Golovchak, Inna Shostak, Galina Plisenko, Oksana Oliinyk, Dmytro Zakharov, and others. At the same time, despite a significant number of studies, the mechanisms of direct connection between the accounting reflection of environmental reserves and the dynamics of investment ratings remain insufficiently covered.

The purpose of the article is to justify conceptual approaches to the formation of an accounting and analytical support system for environmental risk management, which will contribute to the implementation of the ESG strategy and increase the investment attractiveness of the enterprise.

In general, the current stage of accounting development is characterized by a transition from fragmented environmental reports to a standardized system of information disclosure. The key guidelines for building analytical support at an enterprise are:

1. IFRS S1 “General requirements for disclosure of financial information related to sustainable development.” This standard is the “constitution” of non-financial reporting. According to its provisions, an entity must disclose information about all risks and opportunities related to sustainable development that may affect its cash flows, access to financing, or cost of capital in the short, medium, and long term. According to this standard, environmental risk is a financial category. Therefore, accounting should not simply record expenses, but also predict the impact of environmental factors on the future viability of the business.

2. IFRS S2 “Climate-related disclosures.” This is the first thematic standard entirely devoted to environmental issues. According to it, physical risks (natural disasters) and transitional risks (changes in policy, technology, markets) must be detailed, and disclosure of the “carbon footprint” is mandatory. IFRS S2 provides a methodological basis for risk classification that entities can use in their accounting policies.

3. ESRS (European Sustainability Reporting Standards). These are European standards introduced by the CSRD Directive. They are stricter than the international IFRS. According to their provisions, a company must account not only for how the environment affects its profits (financial materiality), but also for how the company affects the environment (environmental materiality). As Ukraine pursues European integration, the implementation of ESRS becomes a mandatory benchmark for building analytical support for the management of environmental risks of domestic companies.

The process of Ukraine's European integration in 2025–2026 led to a transition from voluntary disclosure of environmental information to mandatory and standardized reporting [5]. The current state of environmental regulation in Ukraine is characterized by the implementation of key European directives into national law. A fundamental step was the adaptation of the provisions of the CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive). Due to the update of the Law of Ukraine “On

Accounting and Financial Reporting” in 2025, the circle of entities required to prepare a Management Report with a mandatory section on sustainable development was expanded [18]. Today, this obligation applies not only to companies of public interest, but also to all large companies that meet EU criteria. As of early 2026, the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) have become the main methodological guideline for domestic companies. In particular, the environmental standards (ESRS E1–E5) are used as the basis for building analytical support for accounting: ESRS E1 “Climate Change” — defines requirements for disclosure of energy consumption and carbon footprint; ESRS E2–E5 — regulate reporting on pollution, water resources, biodiversity, and the circular economy.

An important factor ensuring the reliability of accounting data was the introduction in 2025 of Law No. 3855-IX “On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution” [19]. It introduced the concept of Best Available Technologies and Management Methods, which directly correlates with the qualitative indicators of a company's ESG strategy. The data generated within the framework of integrated permits is the primary basis for the formation of environmental reserves in accounting. Thanks to the functioning of the state platform “EcoSystem,” the accounting of environmental risks has received digital verification. The integration of the national MVR (monitoring, reporting, and verification) system with the requirements of the European CBAM mechanism has created conditions under which environmental reporting is subject to mandatory external confirmation (audit), which minimizes the risks of greenwashing and increases investor confidence [9].

Thus, Ukraine has established the necessary regulatory framework, which requires companies not only to record environmental data, but also to build a comprehensive accounting and analytical support system. This allows domestic economic entities to be transparent to international stakeholders and ensure a high level of investment attractiveness in the context of the global energy transition.

The effectiveness of environmental risk management directly depends on the quality of their identification and subsequent classification for accounting purposes. According to the recommendations of the International Sustainability Standards Board (ISSB), environmental risks that affect the financial condition of an enterprise should be divided into two large groups: physical risks and transition risks.

Physical risks are associated with the direct impact of climatic and natural phenomena on the material and technical base of the enterprise. In the accounting system, they are classified according to the nature of their occurrence:

- acute risks: caused by extreme events (floods, hurricanes, fires). In accounting, they are identified as events that lead to sudden loss of assets, requiring immediate write-off or recognition of losses from damage to assets.

- chronic risks: caused by long-term climate change (sea level rise, prolonged droughts, changing temperature patterns). These risks have a gradual impact and are reflected in: accelerated depreciation (revision of useful life); changes in the liquidation value of assets; infrastructure adaptation costs.

Transition risks arise in the process of adapting a business to a low-carbon economy. They do not physically destroy assets, but can radically change their economic value. This group of risks includes:

- regulatory and legislative risks: the introduction of new environmental taxes, emission quotas, or the CBAM mechanism. This creates new types of current liabilities and increases the costs of the reporting period;

- technological risks: obsolescence of existing equipment due to the emergence of more environmentally friendly alternatives. This requires impairment testing of non-current assets (IAS 36);

- market and reputational risks: changes in consumer preferences or investors' refusal to finance “dirty” industries, leading to a decline in revenues and an increase in the cost of capital.

The transformation of environmental risk into an accounting category occurs provided that it complies with the principle of prudence. According to IAS 37 “Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets,” risk becomes subject to accounting (provisioning) if three criteria are met:

- 1) existence of a present obligation: the entity has a legal or constructive (voluntarily accepted through a published ESG strategy) obligation as a result of past events;

2) probability of resource outflow: an assessment that the probability of costs to cover environmental consequences exceeds 50%;

3) possibility of reliable assessment: the amount of future expenses can be calculated based on expert opinions, engineering calculations, or market prices for environmental technologies. If the risk is probable but its amount cannot be reliably estimated, it is not recognized in the balance sheet but must be disclosed in the notes to the financial statements as a contingent liability. This is critically important for providing analytical support to investors, as it allows them to independently assess the potential pressure on the company's capital. Table 1 shows how identified risks are transformed into accounting objects, providing an information base for managing investment attractiveness.

Table 1. Matrix of environmental risks' impact on the items of an enterprise's financial statements

Risk category	Specific risk factor	Impact on balance sheet items (statement of financial position)	Impact on income statement	Accounting effect (example)
Physical (acute)	Natural disasters (floods, fires)	Fixed assets, Inventories (decrease in value due to destruction or loss)	Other expenses (recognition of losses from extraordinary events)	Write-off of assets or accrual of losses from spoilage
Physical (chronic)	Climate change (drought, water shortages)	Non-current assets (revision of useful life and residual value)	Cost of goods sold (increase in depreciation and resource procurement costs)	Accelerated wear and tear of equipment operating in harsh conditions.
Transitional (regulatory)	Introduction of CBAM or carbon tax	Current liabilities (arising of debt to the budget for emissions)	Administrative expenses / Cost (direct reduction in net profit)	Accrual of environmental taxes based on carbon accounting data
Transitional (technological)	Transition to energy-efficient equipment	Non-current assets (impairment of obsolete technologies (IAS 36))	Other operating expenses (losses from impairment of assets)	Recognition of an asset as "dirty" or inefficient and its write-down
Transitional (market)	Investors/customers rejecting a "dirty" brand	Intangible assets (impairment of goodwill and brands)	Sales revenue (decline in sales volumes and margins)	Decline in market value of shares and capitalization
Legal risks	Lawsuits regarding environmental damage	Provisions (Reserves) (creation of reserves for compensation payments (account 47))	Other expenses (creation of a reserve for contingent liabilities)	Accrual of an estimated liability based on the principle of prudence

Source: compiled by the author

The matrix presented proves that environmental risks have a comprehensive impact on financial reporting. Using this classification within the analytical framework allows company management to:

- preventively assess the impact of ESG factors on liquidity and solvency indicators;
- demonstrate the sustainability of the business model to investors through transparent disclosure of reserves and estimated liabilities;
- develop a management strategy based on quantitative indicators of asset impairment or tax burden growth (CBAM).

The relationship between environmental reserves and investment attractiveness is particularly important. For investors, the presence of a reserve for environmental remediation in the financial statements is a sign of high-quality management, as it indicates that the company is aware of its risks and has already taken them into account in its current financial results.

The transformation of environmental risks into accounting items requires the implementation of specific assessment and provisioning procedures based on the principles of IAS 37 "Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets."

Since environmental risks (e.g., land reclamation after production closure or decarbonization of assets) are often long-term in nature, their nominal value in the future does not reflect the actual current burden on capital. The following formula is used to calculate the present value (PV) of future environmental costs:

$$PV = \frac{FV}{(1 + r)^n}$$

where: FV (Future Value) — expected amount of environmental measures costs in n years (estimated by experts);

r — discount rate (usually the average market borrowing rate or the rate on government bonds adjusted for the company's risks);

n — period until the costs arise.

Reflecting the discounted value allows investors to see the actual amount of resources that the enterprise must “reserve” today to ensure its environmental sustainability in the future. The formation of an environmental reserve (provision) allows for the even distribution of future environmental costs between periods, preventing a sharp drop in profits at the time of actual payments.

The diagram shows the multi-step process of turning environmental risk into an accounting item (Fig. 1). The key feature of this algorithm is that it's tightly tied to the recognition criteria (IAS 37) [8]. The diagram clearly shows that if the “probability” (>50%) or “reliable estimate” criterion is not met, the risk is not ignored but is transformed into a contingent liability, which is disclosed in the Notes to the financial statements. This provides investors with a complete picture of the information, even if the amount of risk cannot yet be accurately calculated. The implementation of such an algorithm in an enterprise allows accounting to be transformed from a tool for recording past environmental costs into a tool for strategic management and strengthening investment attractiveness (elements of the G component in ESG).

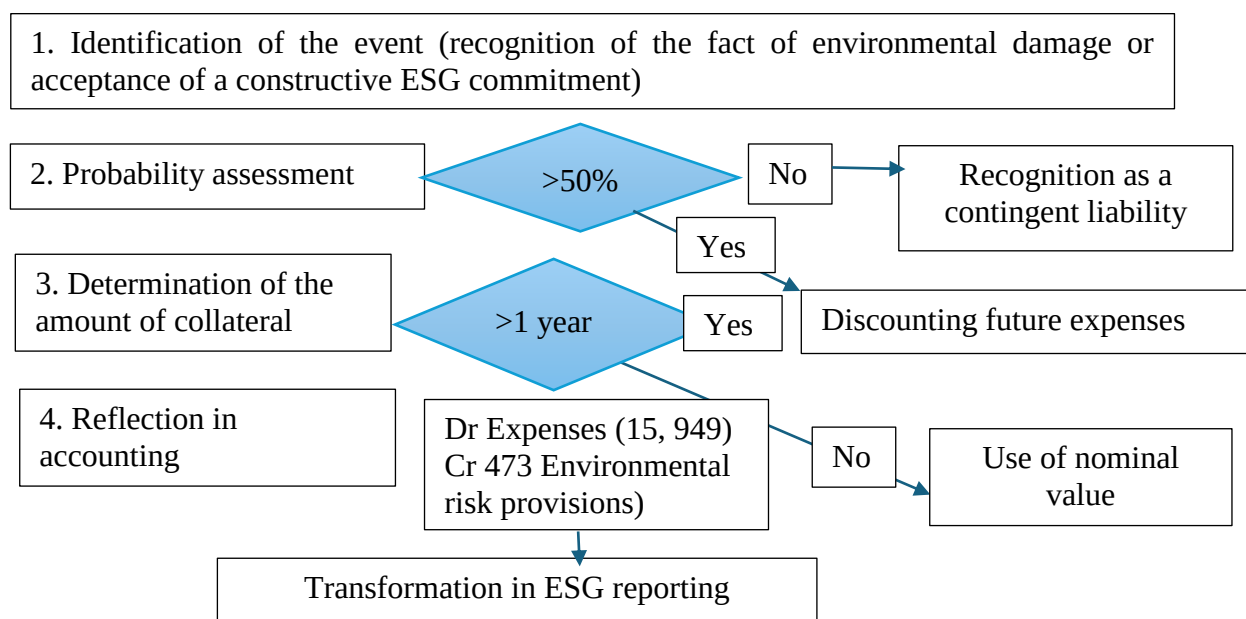

Fig. 1. Algorithm for forming environmental security (reserve) in the accounting system of an enterprise
Source: compiled by the author

Standard synthetic accounting is insufficient for the purposes of management and disclosure of information in ESG reporting. A multi-level system of analytical accounts needs to be implemented.

We propose the following analytical support structure:

Account 949 (Environmental component):

949.11 — Emission monitoring costs (carbon accounting);

949.12 — CBAM payments (export carbon adjustment);

949.13 — Environmental audit and certification costs;

Account 473 (Environmental risks):

473.1 — Reclamation reserve (long-term);

473.2 — Reserve for environmental lawsuits.

Table 2. Typical correspondence of accounts for the creation and use of an environmental reserve

No.	Content of the business transaction	Debit	Credit	Impact on ESG reporting
1	Creation of a provision for future land reclamation (when creating an asset)	15 "Capital investments"	473 "Provision for warranty obligations" (or separate subaccount)	Increases the environmental capitalization of the asset
2	Creation of a provision for current environmental risks (e.g., penalties)	949 "Other operating expenses"	473 "Environmental reserve"	Reduces current profit, showing the real risk
3	Accrual of financial expenses (unwinding of discount each year)	95 "Financial expenses"	473 "Environmental reserve"	Reflects the time value of money
4	Use of the reserve during actual environmental work	473 "Environmental reserve"	20, 63, 66, etc.	Shows fulfillment of environmental obligations

Source: compiled by the author

This level of detail allows analysts and investors to see not just "overall costs," but the structure of a company's environmental investments and risks. This ensures the transparency of the ESG strategy, confirming that every environmental risk has been identified, assessed, and provided with the appropriate financial resources.

Effective environmental risk management achieves its goal only when internal accounting information undergoes a transformation process and becomes available to external stakeholders in the form of standardized ESG reporting. The accounting and analytical information generated within the proposed algorithm is subject to comprehensive transformation to ensure its relevance to strategic investor groups. Unlike the initial recording of business transactions in accounting accounts, the reporting process involves aggregating data in two functional areas, which together create a complete picture of the company's environmental profile:

1. Financial disclosure. This area ensures verified reflection of the cost estimate of environmental provisions in the Statement of Financial Position (Balance Sheet) and corresponding expenses in the Statement of Financial Results. This allows potential and actual investors to make an objective assessment of the "value of environmental responsibility" of a business entity by integrating future environmental obligations into current business capitalization valuation models.

2. Non-financial disclosure. This serves as a contextual supplement to quantitative financial indicators, providing a detailed description of the strategy for minimizing identified risks. This approach allows stakeholders to assess the effectiveness of the corporate governance system and the level of adaptability of the business model to the conditions of the energy transition. High-quality non-financial disclosure neutralizes the effect of "information asymmetry," confirming that the digital indicators reflected in the accounting are the result of the conscious implementation of the ESG strategy, rather than random fluctuations in the external environment.

To demonstrate its readiness for environmental challenges, a company should use a system of key performance indicators (KPIs) based on accounting data. These can be divided into two groups, each of which may have its own set of key indicators. For example:

1) Quantitative indicators:

- Carbon intensity - the ratio of CO₂ emissions to net income. Shows the effectiveness of environmental investments.

- Reserve ratio - the share of environmental reserves in the overall structure of liabilities.

Indicates the level of risk recognition;

- return on investment in energy conservation measures.

2) Qualitative indicators:

- ISO 14001 certification to confirm the systematic nature of environmental management;

- level of compliance with CBAM criteria (assessment of readiness for cross-border regulation).

Conclusions

The study shows that in the context of global financial market transformation and stricter EU regulatory requirements (in particular, CSRD and CBAM), environmental risk accounting is no longer a secondary function but has become a strategic tool for ensuring business viability. It has

been proven that the identification of physical risks and transition risks in the accounting system is a prerequisite for the formation of relevant non-financial reporting. The implementation of the proposed algorithm allows converting environmental uncertainty into specific accounting categories — reserves, provisions, and estimated liabilities, which eliminates information asymmetry between management and investors. The proposed method of discounting future environmental costs and the system of analytical accounts ensure high accuracy in reflecting the cost of capital. This creates the basis for reducing the risk premium (WACC) through the transparency of the enterprise's ESG profile, which is a critical factor in attracting “green” investments. The integration of quantitative and qualitative KPIs into reporting allows not only to record past events, but also to model the future sustainability of the business model in the face of environmental challenges.

The developed accounting and analytical approach has high potential for extrapolation to other components of the ESG strategy. In particular, the social component (S — Social) requires a similar methodology for accounting for investments in human capital, occupational safety, and community development. Scaling the algorithm will allow the creation of a single accounting framework for sustainable development, where each social or environmental risk has its own cost estimate and source of coverage. Further scientific research should be directed towards the digitalisation of environmental accounting based on blockchain and artificial intelligence technologies, which will ensure the continuity of ESG indicator audits and their consistency for international stakeholders.

References

1. «Chy ye mistse dlia ESG v Ukraini sohodni», Ekonomichna pravda, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692962/>
2. «Sustainability & Climate Guidelines», Johannesburg Stock Exchange (JSE), [Online], available at: <https://www.jse.co.za/our-business/sustainability/jses-sustainability-and-climate-disclosure-guidance>
3. Agapova, A., King, T. ta Ranta, M., (2024). Navigating transparency: The interplay of ESG disclosure and voluntary earnings guidance. International Review of Financial Analysis, [Online], available at: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103813>.
4. Holovchak, H., (2024). Otsinka efektyvnosti esg-zvitnosti yak instrumentu prozorosti biznesu v umovakh hlobalizatsii. Ekonomika ta suspilstvo, [Online], available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-28>.
5. Kabinet Ministriv Ukrainy, (2024). Pro skhvalennia Stratehii zaprovadzhennia pidpriemstvamy zvitnosti iz staloho rozvytku Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy No 1015-r, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-p#Text>.
6. Lehenchuk, S.F. and Serpeninova, Yu.S. (2024), «Lehitymatsiina teoriia dodatkovoho rozkryttia oblikovoi informatsii pro sotsialnu ta ekolohichnu diialnist pidpriemstva», Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia, No. 1 (107), pp. 103–110, doi: 10.26642/ema-2024-1(107)-103-110.
7. Matos, P. (2020), ESG-pryntsyipy ta vidpovidalne instytutsiine investuvannia u sviti: Krytychnyi ohliad doslidzhen, per. z anhl., Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, 88 p.
8. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 37 «Zabezpechennia, umovni zoboviazannia ta umovni aktyvy». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17051>
9. National platform «EkoSystema», [Online], available at: <https://eco.gov.ua/>
10. Natsionalne Polozhennia (Standart) bukhhalterskoho obliku 11 «Zoboviazannia», nakaz MFU vid 31.01.2000 r. № 20: zi zminamy i dopovnenniamy vid 29.09.2020 № 588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
11. Oliinyk O.V., Zakharov D.M., (2024). Vyklyky ta perspektyvy ESG zvitnosti: analiz teoretychnykh i praktychnykh aspektiv. Ekonomika ta suspilstvo, [Online], available at: [https://doi.org/10.26642/jen-2024-3\(109\)-67-73](https://doi.org/10.26642/jen-2024-3(109)-67-73).
12. Oliinyk, O. ta Polishchuk, I., (2024). Oblikove zabezpechennia formuvannia pokaznykiv esg- zvitnosti vidpovidno do informatsiinykh zapytiv korystuvachiv: zakonodavche rehuliuвання. Ekonomika ta suspilstvo, [Online], available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-13>.
13. Rybalko, Iu., Synytsyn, Ye. (2021). Dyskontuvannia. Finansovyi ta podatkovyi aspekt. URL: <https://www.ebskiev.com/uk/dyskontuvannya-finansovij-ta-podatkovij-aspekt/>
14. SASB, SASB Standards overview, [Online], available at: <https://sasb.ifrs.org/standards/>
15. Shostak, V. ta Plysenko, P., (2024). Intehrovana zvitnist v konteksti pryntsyypiv esg. Journal of Strategic Economic Research, [Online], available at: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.2.13>.

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

16. Sun, Y., (2024). The real effect of innovation in environmental, social, and governance (ESG) disclosures on ESG performance: an integrated reporting perspective. *Journal of Cleaner Production*, [Online], available at: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.142592>.
17. Sundarasan, S., Kumar, R., Krishna, T. ra Alsmady Ali, A., (2024). From board diversity to disclosure: A comprehensive review on board dynamics and ESG reporting. *Research in Globalization*, [Online], available at: <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2024.100259>.
18. Verkhovna Rada Ukrainy, (1999). Pro bukhholderskyi oblik i finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy № 996-XIV: zi zminamy i dopovnenniamy vid 05.10.2017 № 2164-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
19. Verkhovna Rada Ukrainy, (2024). Pro intehrovane zapobihannia ta kontrol promyslovoho zabrudnennia Zakon Ukrainy № 3855-IX, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text>
20. Zhang, M., Shen, Q., Zhao, Z., Wang, S. ra Huang, G. Q., (2024). Optimizing ESG reporting: Innovating with E-BERT models in nature language processing. *Expert Systems with Applications*, [Online], available at: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2024.125931>.

ROLUL RAPORTĂRII DE SUSTENABILITATE ÎN PROCESELE DE FUZIUNI ȘI ACHIZIȚII: O PERSPECTIVĂ DIN PRISMA GUVERNANȚEI CORPORATIVE

THE IMPORTANCE OF SUSTAINABILITY REPORTING IN MERGERS AND ACQUISITIONS: A CORPORATE GOVERNANCE APPROACH

LUPAȘCU Margareta

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: lupascu.margareta@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8375-8855>

Abstract. The purpose of this paper is to establish the interdependence between mergers and acquisitions (M&A) and corporate governance. This study includes an advanced analysis using resources from the Web of Science database (WoS) and the semantic and bibliometric analytical tools: Biblioshiny and Tall. Our findings support and validate the research questions, backed by arguments drawn from 1055 scientific papers on varying and complex topics, including future research directions such as green mergers, green innovations in M&A, and the phenomenon of greenwashing.

Finally, although the Republic of Moldova lacks clear regulations regarding sustainability reporting, it adheres to the provisions of the Accounting and Financial Reporting Law, which defines sustainability-related information in the nonfinancial statements of the management report. Also, this paper contains a comparative analysis of two M&A acquirers: Felicia Pharmacy and Orange Moldova.

Keywords: sustainability reporting, corporate governance, mergers and acquisitions (M&A), performance, and bibliometric analysis.

JEL Classification: G34, Q56, M41, M48.

Introducere

Conexiunea raportării de sustenabilitate și a performanței fuziunilor și achizițiilor de entități (M&A) reprezintă un subiect complex, dar, totodată, de interes crucial pentru evoluția ulterioară a acestor tranzacții și impactul deciziilor manageriale.

Mediul academic dezvoltă aceste teme diferențial, în primul rând, dependența reciprocă a performanței M&A și a scorurilor Environmental, Social and Governance (ESG) (Ma, 2023), situația achizitorilor pre- și post-tranzacții (Dell'Acqua et al., 2026), sau valoarea primelor de achiziție corelată cu scorurile ESG (Gigante et al., 2025).

Pe de altă parte, M&A sunt analizate într-un anumit sector de activitate sau industrie prin prisma responsabilității corporative, de exemplu, în domeniul bancar și financiar prin contribuția grupului de autori împreună cu Cicchiello și alții (Cicchiello et al., 2025). Totodată, cercetătorii Mihaiu D.M. și alții (Mihaiu et al., 2021) identifică și evaluează tranzacțiile de M&A din domeniul farmaceutic prin scorurile de sustenabilitate ale entităților vizate. Concomitent cu aceste studii, autorii Dos Santos și alții (Dos Santos et al., 2026) identifică legătura dintre fuziunile și achizițiile statelor membre BRICS, caracteristicile conducerii și sensibilitatea sectorului de activitate cu ajutorul performanței scorurilor ESG.

Și cea de a treia dimensiune a cercetărilor vizează raportarea de sustenabilitate, rezultatele non-financiare și valoarea de piață pentru achizitorii din Statele Unite ale Americii (USA) utilizând performanța ESG pre- achiziție și valorile evaziunii fiscale post -achiziție prin contribuția autorilor Yen, M.F. (Yen, M. F. et al., 2026), or, analiza randamentelor neobișnuite ale M&A ca urmare a scorurilor ESG în perioada pandemiei COVID-19 (Tampakoudis et al., 2021), cât și valoarea de piață a companiilor tranzacționate prin M&A în Uniunea Europeană cu ajutorul performanței scorurilor ESG (Tampakoudis & Anagnostopoulou, 2020).

Aceste implicații ne-au determinat să apreciem cum e studiată și în ce măsură este cuprinsă această temă la nivel internațional, utilizând instrumentul Biblioshiny și Tall, interfața platformei Bibliometrix, totodată, dinamica temelor și a cuvintelor-cheie pe parcursul evoluției în timp, oferindu-ne răspunsuri la întrebările de cercetare în baza sistematizării literaturii de specialitate și a stabilirii cursului noilor scrieri academice.

Prin urmare, scopul aceste lucrări este de a identifica și analiza prin instrumente mixte resurselor conținute în baza de date Web of Science, care să justifice interdependența raportării de sustenabilitate și a impactului asupra proceselor de fuziuni și achiziții prin guvernanta corporativă.

În acest context, ne-am propus să apreciem gradul de cuprindere a întrebărilor de cercetare:

RQ 1: Cum se intersectează raportarea de sustenabilitate și tranzacțiile de fuziuni și achiziții?

RQ 2: Ce direcții noi de cercetare vizează subiectele raportării de sustenabilitate și M&A?

RQ 3: Unde și în ce măsură se situează raportarea de sustenabilitate în fuziunile și achizițiile din Republica Moldova?

Structura acestei lucrări implică sistematizarea metodologiei de cercetare, prezentarea datelor și a instrumentelor de analiză bibliometrică și semantică (Biblioshiny și Tall), urmate de un studiu amplu al evoluției în timp a resurselor științifice din baza de date Web of Science (WoS), diversitatea temelor, cuvintele-cheie utilizate de autori și corelarea acestora, dar și frecvența utilizării cuvintelor în abstractul și titlul cercetărilor. În final vor fi prezentate și dezvăluite rezultatele, concluziile și limitările cercetării.

Metodologie de cercetare

În această lucrare vor fi analizate resursele cu impact major aferente conexiunii temelor raportării de sustenabilitate și tranzacțiilor de fuziuni și achiziții conținute în baza de date Web of Science (WoS), una dintre cele mai preferabile baze de date ale comunității științifice prin complexitatea și evoluția publicațiilor la nivel mondial. Mai mulți autori Stahlschmidt, S. și Stephen, D. (Stahlschmidt & Stephen, 2020), în egală măsură Baker și alții (Donthu et al., 2021)(Baker, Kumar, and Pattnaik, 2020), deși Anker M.S. și alții susțin eficiența bazei de date Scopus și Google Scholar versus WoS (Anker et al., 2019), precum și dezvoltatorii instrumentului Biblioshiny prin platforma Bibliometrix (Belfiore et al., 2023) ne sugerează utilizarea mai intensă a bazei de date Web of Science.

Modalitatea de căutare a resurselor bibliografice a început cu identificarea cuvintelor potrivite și sinonimelor adecvate simbiozei acestor două domenii de cercetare, având în vedere limitele cuprinderii articolelor și informațiilor necesare care să se conțină în titlul, abstractul și cuvintele-cheie ale autorilor.

Deci, criteriile de căutare prezintă conexiunea dintre: „sustainability reporting” OR „corporate governance” OR „ESG” și „sustainability” în corelare cu „merger* and acquisition*”, inclusiv formele de plural, OR „M&A performance” OR „M&A”, care furnizează 4180 de articole. La etapa următoare, se exclud toate domeniile cu excepția „Business Finance”, „Economics”, „Business” și inclusiv „Management”, deci ne interesează articolele din domeniul economic, în corelație cu „Law”, adică jurisprudență. Totodată, sunt convenabile articolele publicate în limba engleză, din necesitatea de a fi lecturate și studiate integral.

În consecință, eșantionul final al resurselor selectate conform criteriilor de mai sus constituie **1055 de resurse științifice**.

Pentru analiza bibliometrică vom utiliza **Biblioshiny** și **Tall**, interfața platformei Bibliometrix, cu o capacitate de a prelucra baze de date precum Web of Science, OpenAlex, Dimensions, The Lens, Pubmed și Cochrane Library (Aria & Cuccurullo, 2017). Complementar cu analiza bibliometrică, se vor utiliza în procesul de curățare a informației sinonime multiple ale fuziunilor și achizițiilor, variantele de plural sau singular (merger, acquisition) și formele succinte (M&A, M&As).

Abordarea evolutivă a raportării de sustenabilitate în procesele de fuziuni și achiziții

În această secțiune se va dezvălui prima întrebare de cercetare; prin urmare, devine inevitabilă examinarea primelor apariții ale conexiunii dintre raportarea de sustenabilitate și guvernanta corporativă în cadrul fuziunilor și achizițiilor de afaceri și, evident, a celor mai recente publicații.

Studiile în domeniu identificate cu ajutorul instrumentului Biblioshiny datează din 1997 (fig.1).

O evoluție absolut nesemnificativă a publicațiilor științifice se constată până în anul 2009, ca urmare a finalizării valului VII al fuziunilor. Iar ulterior, condiționată de intensificarea conceptului de dezvoltare durabilă și a ecologizării mediului, producția științifică globală cuprinde două trenduri particulare, între 2009 și 2012, precum și în ascensiune din 2013 până în 2023. Ultimii doi ani demonstrează un exces de publicații și interes ale comunității științifice, pornind de la obligativitatea de raportare sustenabilă în statele Uniunii Europene prin European Sustainability Reporting Standards (ESRS) (EFRAG, 2026), dar și o serie de reglementări internaționale cu impact, precum aprobarea standardelor Global Reporting Initiative Standards (GRI) pe schimbări climatice (GRI, 2026), International Financial Reporting Standard (IFRS) de sustenabilitate S1 și S2 (International Sustainability Standards Board, 2023) din 2025, și din 2023 a Task Force on Nature-related Financial Disclosure (TNFD) (TNFD, 2025).

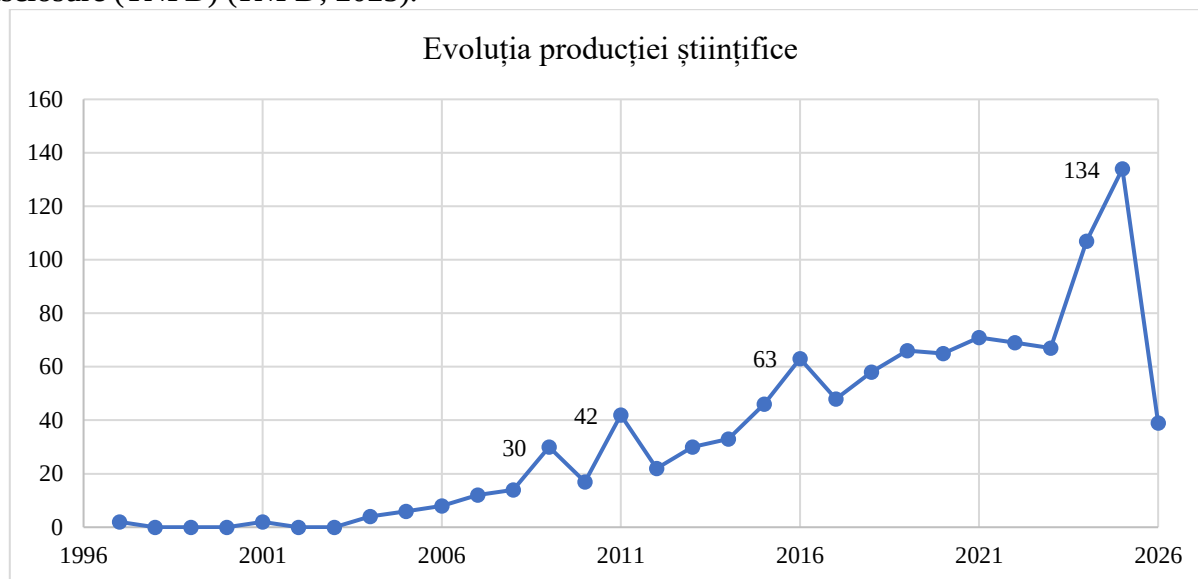

Fig 1. Evoluția Producției Științifice.

Sursa: Elaborat de autor.

Prima etapă, între 1997 și 2009, de circa 12 ani, este caracterizată de 79 de publicații de specialitate, cu o pondere de 7,39%. Cantitatea redusă de scrieri în acest răstimp ne sugerează că sustenabilitatea, durabilitatea și raportarea integrată, în corelare cu M&A, nu reprezintă un punct de tangență pentru cercetători.

Una dintre lucrările de importanță majoră, ca sursă și ca citare, pentru perioada respectivă este realizată de către autorii Rossi St. și Volpin P. (Rossi & Volpin, 2004). Această cercetare implică un studiu pe un eșantion de M&A anunțate între 1990 și 2002, care cuprinde 49 de țări și se concentrează pe identificarea diferențelor în aplicarea legislației contabile specifice acestor tranzacții. Ca sursă de inspirație pentru multe cercetări viitoare, autorii au identificat că piața M&A este mai activă în țările unde persistă un regim de guvernanta corporativă cu o protecție ridicată a investitorilor.

Autorii Chen X. și alții (X. Chen et al., 2007) și-au propus să studieze latura decizională a fuziunilor și achizițiilor prin prisma cost-beneficiului în cazul monitorizării investițiilor profitabile și pe termen lung față de celelalte. Principalii indicatori de monitorizare selectați de autori sunt randamente anormale post-fuziune (BHAR), modificările post-fuziune ale previziunilor rentabilității activelor (ROA), dar și modificările post-fuziune ale câștigurilor analiștilor pe un eșantion de 2150 de companii.

Cea de-a doua etapă de 16 ani cuprinde 697 de resurse, impunătoare ca timp și ca diversitate de publicații, acoperind peste 66,07% din producția științifică investigată de autori. Acest interval este caracterizat de numeroase modificări și restructurări în cadrul internațional de reglementare a raportării de sustenabilitate. Pentru început, în UE este aprobată Directiva 2014/95/UE (NFRD, 2014) în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri. Urmate de inițiativele grupului de lucru pentru Dezvăluiri financiare în domeniul climei în 2015 (TCFD, 2015), apoi, în 2016, se aprobă spre implementare la nivel global

standardele GRI (Boston, 2016). Observăm, cu certitudine, comparativ cu perioada anterioară, că mișcarea globală spre o standardizare și reglementare în domeniul raportării de sustenabilitate conturează forme obligatorii și necesare pentru companiile cu un număr mai mare de 500 de salariați. Pe de cealaltă parte, și actualitatea temei fuziunilor ocupă conotații atât prin numărul procedurilor, complexitatea, tipologia acestora, cât și prin numeroasele cercetări privind impactul și sinergiile acestora, care atrag atenția comunității internaționale.

Cercetările în domeniu se ramifică în trei direcții distincte, una fiind fuziunile și achizițiile în sine, tipologii, procese, cross-border și sinergie, cea de-a doua direcție fiind guvernarea corporativă, abordări diferite pe filierele ESG și cea de-a treia fiind economia verde.

Vom puncta cele mai importante scrieri în aceste direcții și o primă cercetare semnificativă a fost colaborarea autorilor Feyisetan O.O. și alții (Feyisetan et al., 2025) privind influența ESG asupra deciziilor, activităților de M&A și a performanței organizaționale în Regatul Unit al Marii Britanii (UK). Perioada analizată în studiu cuprinde 2012-2022 și rezultatele denotă faptul că scorul ESG are un impact impunător asupra mediului de afaceri, prin punctarea corelației dintre dezvoltarea ESG și probabilitatea realizării de M&A viitoare.

Guvernanța corporativă și fuziunile transfrontaliere (cross-border) din China sunt descrise de către Xing Y. și alții (Xing et al., 2025). Studiul, la fel ca cel precedent, explorează impactul guvernanței corporative și al dezvoltării financiare internaționale asupra tranzacțiilor M&A. Rezultatele obținute ne sugerează că guvernanța corporativă are un efect semnificativ pozitiv asupra M&A cross-border, prin intensificarea frecvenței acestora. Studiul cuprinde un eșantion de 32241 de observații asupra M&A, pe o perioadă de 20 de ani (2003-2023).

O temă, pe cât de interesantă, pe atât de complexă, este studiată de către autorii Hussain T. și alții (Hussain & Loureiro, 2022) în privința efectelor portabilității guvernanței corporative de la achizitori spre entități țintă. Studiul vizează 649 de M&A și 377 de fuziuni transfrontaliere (cross-border) între 2003 și 2016 care se extind în 15 state. Această lucrare vine cu o contribuție științifică impunătoare asupra estimării portabilității dintre părțile implicate în fuziuni și achiziții anterioare procedurii față de câștigurile viitoare.

O altă direcție de cercetare cuprinde rolul persoanelor de gen feminin ale conducerii în realizarea M&A (G. Chen et al., 2016), iar fuziunile realizate de către femei obțin prime de fuziune mult mai mici față de cele realizate de către bărbați în viziunea lui Levi M. (Levi et al., 2014).

Recentele publicații vin în direcția consolidării economiilor verzi și a tranzacțiilor M&A, reflectate de către Jia L. și alții (Jia et al., 2026). În această lucrare, autorii investighează impactul comportamentului de greenwashing în fuziunile și achizițiile din China, prin analiza a 2738 de tranzacții care au avut loc între 2010 și 2021. Rezultatul cercetării conturează o discrepanță dintre discuțiile și dezvoltările despre economia verde în raportarea nonfinanciară comparativ cu investițiile verzi realizate efectiv.

Totodată, economia verde și ecologică este promulgată de către autorii Liu Y. și Chen Y. (Liu & Chen, 2024), având ca concept dezvoltarea impactului cognitiv al directorilor asupra economiei sustenabile, iar efectul acestei educații și gândiri conduce la un comportament corporativ ecologic. Studiile au fost făcute pe un eșantion de companii chinezești listate la bursă pentru perioada 2007 – 2021 și constituie 32724 observații pe an-companie. Autorii au selectat această perioadă din considerentul modificărilor în standardele contabile actualizate și, respectiv, al conexiunii dintre evidența contabilă și impactul corporativ verde.

Un studiu foarte impresionant este realizat de către Tao Z. și Chao J. (Z. Tao & Chao, 2024), care cuprinde o dimensiune nouă aferentă economiei verzi – investiții corporative verzi pentru companiile din China. Aici sunt studiate elemente de investiții corporative verzi ca urmare a consecințelor efectelor emisiilor de seră asupra mediului și fintech, instrument de colectare, analiză și prelucrare a datelor, inclusiv de măsurare a riscurilor de mediu, ESG și CSR, care de fapt dezvoltă ideile autorilor Ren X. și alții (Ren et al., 2025).

Deci, cu siguranță, atât mediul corporativ, cât și cel universitar, își concentrează atenția pe impactul de mediu, riscurile și performanța proceselor de M&A cross-border, care să asigure integrarea și calitatea ESG.

RQ2: Ce direcții noi de cercetare vizează subiectele raportării de sustenabilitate și tranzacțiile de fuziuni și achiziții?

Întrebarea a doua de cercetare (RQ2) implică o analiză detaliată a cuvintelor-cheie și a frecvenței acestora în cercetările autorilor. În acest sens, vom utiliza harta cuvintelor-cheie generată de către instrumentul Biblioshiny, în care vom evidenția direcția actuală și posibile noi tendințe în cercetare. Modificările care survin în cercetările autorilor derivă din varietatea de cuvinte-cheie, frecvența și perioada de utilizare. Iar datorită faptului că în prima perioadă fluxul publicațiilor este foarte redus comparativ cu ultimii doi ani, algoritmul de generare și selecție a cuvintelor-cheie stabilește anul 2007 ca fiind limita inițială.

Respectiv, în consecința stării de criză generată de valul VI al fuziunilor și de cea economică din 2008-2009, studiile în domeniu sunt cuprinse de convergență (convergence), cooperare (cooperation), listări încrucișate (cross-listings), drepturi de vot (voting rights) și schimb (exchange).

Perioada următoare, se identifică prin o diversitate de cuvinte-cheie (fig.2), care deplasează cercetarea fuziunilor și achizițiilor tipice, la analize complexe privind structura entităților achiziționate și cele achizitorii în perioada 2010-2013, delimitate de sintagmele: agenție (agency, 2010), companii achizitorii (acquiring firm, 2011), urmată de proprietate familială (family ownership, 2012) sau structură de proprietate (ownership structure, 2013), cultură națională (national culture, 2012), fuziuni ostile (takeovers, 2013) în corelație cu valoare de piață (market valuation, 2012), încasări (gains, 2012), îmbunătățire (improve) și persistență (persistence, 2013). Deci, în această perioadă, preponderent se studiază achizițiile ostile (takeover), în direcția probabilității apariției cazurilor de takeovers și a valorii primelor de fuziune (Sokolyk, 2011), ori factorii care declanșează variația primelor în fuziunile ostile, sau rezistența companiilor-țintă și licitațiile preventive (Dimopoulos & Sacchetto, 2014).

Din 2015, cuvintele-cheie desprind studiile de la proprietatea firmelor (ownership, 2014) către beneficiile manageriale (managerial incentives, 2014), protecția investitorilor (investor protection, 2014), influența proprietarilor (shareholders, 2014), structura echipei manageriale (board composition, 2014) în obținerea performanței firmei (firm performance, 2015) și a pieței (market, 2015). Cea mai frecventă combinație de cuvinte devine fuziunile și achizițiile (mergers and acquisitions, 2015).

În această perioadă se remarcă autorii Zhou B. (Zhou et al., 2015), Chen L.Y., în studiul M&A din USA și China (L. Y. Chen & Lai, 2015), iar Andriosopoulos din UK (Andriosopoulos & Yang, 2015).

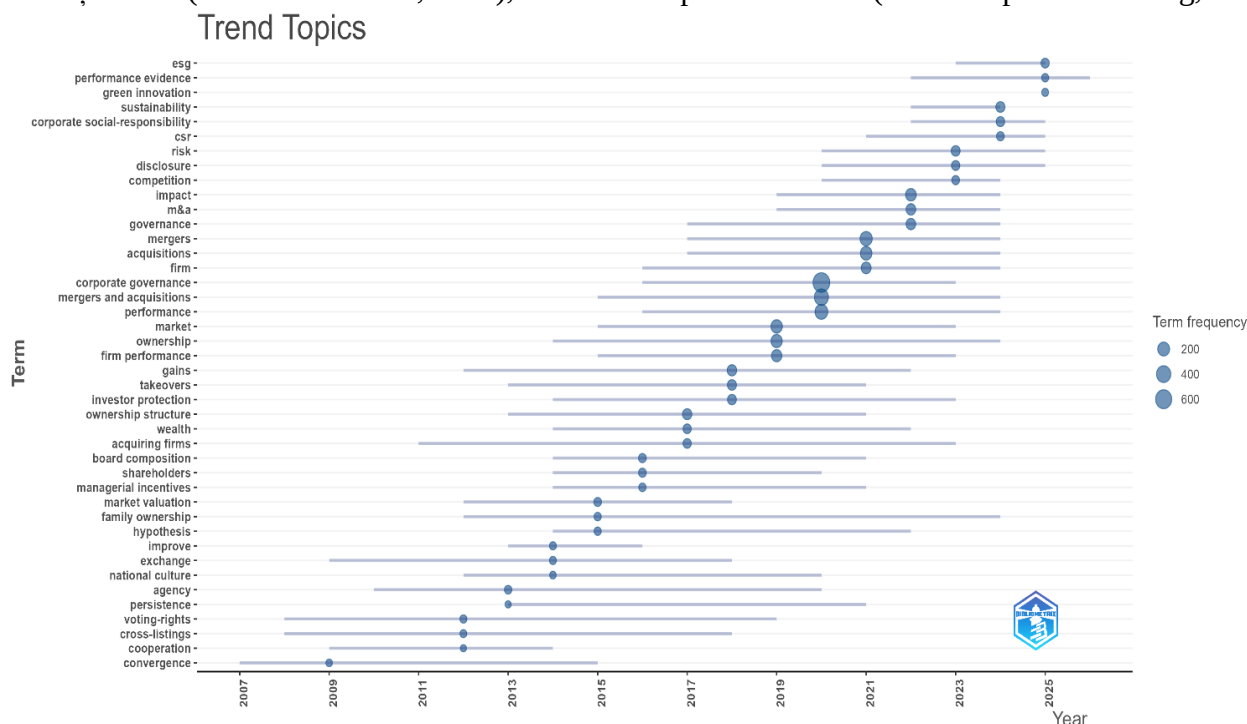

Fig.2. Subiectele cheie în evoluție.
Sursa: Elaborat de autor în baza Biblioshiny.

A treia delimitare de teme cuprinde cercetările din 2016-2018, unde atenția comunității științifice este concentrată deja pe guvernanta corporativă (corporate governance, 2016) în asociere cu performanța companiilor (firm, performance, 2016) sau guvernanta în fuziuni și achiziții (governance, mergers, acquisitions, 2017). În această perioadă putem observa analiza fuziunilor și achizițiilor europene în evoluție, a influenței mecanismelor de guvernanta corporativă prezentate de către Tampakoudis I. (Tampakoudis et al., 2018), pe de altă parte, a câștigurilor post-fuziune ca urmare a independenței conducerii, a dualității directorilor (CEO) și a primelor fixe ale CEO-ului (Teti et al., 2017). Sunt câteva publicații care marchează acest interval de timp.

Tot mai mult și cu intensitate, se observă inițierea în raportarea de sustenabilitate și în guvernanta corporativă în 2019–2022. Inițial, se studiază impactul tranzacțiilor M&A (impact, m&a, 2019) ca instrument de maximizare a profitului (Wibbens, 2019), ori conexiunea conducerii în mediul social (Q. Tao et al., 2019). În o altă dimensiune, concurența (competition, 2020), riscul (risk, 2020) și dezvăluirile situațiilor financiare (disclosure, 2020) se conțin în numeroasele lucrări ale autorilor: Amewu G. (Amewu & Alagidede, 2019) inițiat în riscul sistemic post fuziune, ori, Nguyen P. (P. Nguyen et al., 2019) în volatilitatea ideosincritică prin riscul de preț a acțiunii în fuziunile australiene, până la deciziile fuziunii companiilor cu grad de poluare înalt conform estimărilor emisiilor de carbon asupra entităților-țintă (Bose et al., 2021).

Începând cu 2022 și până în prezent, se identifică un accept amplificat al raportării de sustenabilitate în procesele de M&A, prin prezența termenului de sustenabilitate (sustainability, 2022), împreună cu responsabilitatea socială corporativă (corporate social responsibility, 2022) și performanța evidenței (performance evidence, 2022).

Totuși, cele mai recente și cu impact resurse conțin analize detaliate ale ESG (2023) și inovațiilor verzi (green innovation, 2025)

Prin urmare, implementarea și dezvăluirea ESG sunt cruciale pentru luarea de decizii (Cruciani & Santagiustina, 2023); îmbunătățirea scorurilor ESG conduce la performanța post-fuziuni (D. T. Nguyen et al., 2025), economia circulară, managementul social verde în industria hotelieră devin teme de noutate în publicațiile cercetătorilor Elshaer I.A. (Elshaer et al., 2024), precum și contribuția mărcilor verzi în performanța ESG (Wen et al., 2026).

Noile direcții de cercetare ale comunității academice cuprind în mod dual performanța fuziunilor și achizițiilor prin impactul acestora asupra mediului. Datorită faptului că deciziile manageriale și valoarea primelor de achiziție vor depinde substanțial de gradul de implicare verde al entităților-țintă, elemente de inovații verzi (Gu et al., 2025) și dependența valorică a preluărilor ostile de companii ecologice confirmă interesul pentru mediu ecologic și sustenabil (Hussain & Kumar, 2025). Pe de altă parte, riscul de greenwashing tergiversează realitatea M&A. Reglementări contabile și de evidență devin inevitabile pe piețele cotate, oferind posibilitate entităților să își ajusteze scorurile ESG, prin raportarea obligatorie de sustenabilitate pentru a evita evaziunea verde (Wang et al., 2026), prezența unui comportament evaziv verde managerial aferent fuziunilor și achizițiilor din China (Jia et al., 2026), conturat de o analiză bibliometrică a fenomenului de greenwashing în literatura de specialitate (Sneideriene & Legenzova, 2025).

Această secțiune conține trecerea sublimă a direcțiilor de cercetare evidențiate de comunitatea academică, de la primele tentative de asociere a fuziunilor și achizițiilor cu factorii de mediu, la conexiunea rigidă a inovației verzi, pe filiera pozitivistă, viceversa, greenwashingul, în cele mai recente și impunătoare studii de specialitate.

În continuare, ne propune să avansăm în studierea cuvintelor-cheie prin instrumentul TALL. Acest instrument ne oferă posibilitatea de a codifica și analiza impactul cuvintelor din titlul, abstractul și termenii-cheie într-o formă mult mai detaliată, dar și prin distribuții ale modelului Latent Dirichlet (Aria et al., 2025).

Sensibilitatea cuvintelor-cheie și impactul acestora pentru comunitatea academică

Motivația generării de noi resurse științifice poate fi influențată de cei mai banali factori, pe de o parte, de reacțiile pozitive ale cercetătorilor la mediu și la starea de bine, definite de performanță, succes, popularitate, condiții ecologice sau confortabile; și financiar – banii, totodată, mobilizarea și

atractivitatea pornesc de la șocuri, crize, probleme, cataclisme naturale, pandemii, instabilități financiare, lipsuri de resurse și alte stări negative ale omenirii.

În această secțiune ne propune să identificăm și să continuăm analiza M&A prin sustenabilitate generată de emoțiile desprinse de titlul și cuvintele-cheie ale colectivității de resurse academice selectate din baza de date WoS.

Pornind de la cele 1055 de articole ale eșantionului, cuvintele-cheie și titlul lucrărilor vor fi codificate în simboluri ca părți de vorbire, precum substantiv, adjectiv, adverb, verb, semne de punctuație, locațiuni, pronume, numeral etc. Acest lucru ne permite să analizăm sensul anumitor sintagme, grupuri de cuvinte și intensitatea sau frecvența apariției acestora în raport cu întreaga colectivitate. Respectiv, eșantionul de cuvinte identificate de către instrumentul TALL cuprinde 1056 de fraze, codificate în 12598 de simboluri.

Selectând algoritmul Log-Frequency Biased Mutual Dependency (Thanopoulos et al., 2002), se presupune extragerea grupurilor de cuvinte, calcularea distanțelor, mediei, medianei și altor date statistice, iar prin modelare econometrică, definirea variabilelor dependente – părțile de vorbire respective, estimarea probabilității de coapariție a grupurilor de termeni.

Astfel, cele mai intens utilizate substantive în titlul publicațiilor (fig.3) sunt achiziții (acquisitions, 796), fuziuni (mergers, 496), evidență (evidence, 4132), performanță (performance, 108), firmă (firm, 107) și guvernanta (governance, 86). În aceeași măsură, adjectivele cu impact major care completează aceste substantive sunt corporativ (corporate, 180), chinezești (chinese, 42), financiar (financial, 40), internațional (international, 37), instituțional (institutional, 32), empiric (empirical, 30), social (26), de mediu (environmental, 26), verde (green, 23) și nou (new, 22).

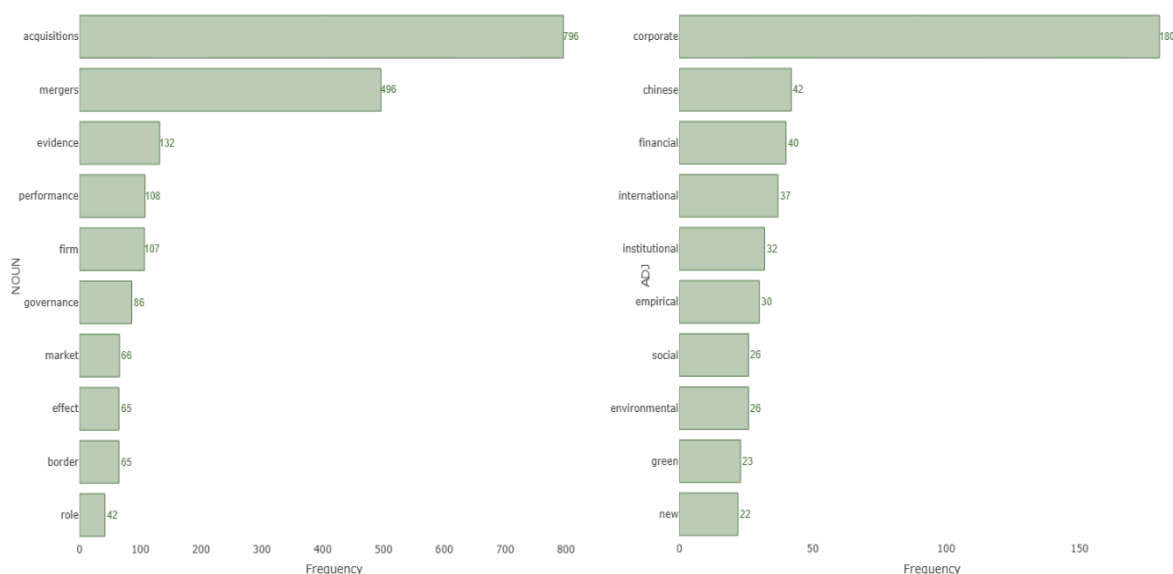

Fig.3. Top 10 substantive și adjective.

Sursa: Elaborat de autor în baza Tall.

Pornind de la premisa faptului că responsabilitatea corporativă, raportarea de sustenabilitate în cadrul fuziunilor și achizițiilor poartă un caracter nonfinanciar, relatate prin cuvinte, iar analiza bibliometrică este asociată acestui proces, ne interesează în ce măsură lucrările științifice reflectă dimensiunea pozitivă sau negativă a motivației de cercetare.

Conform unui algoritm similar celui precedent, analiza Keynes (Adolphs, 2006) presupune selectarea cuvintelor regăsite în exces și cu grad de utilizare limitat, comparativ cu corpul cuvintelor uzuale general folosite în vorbire (reference corpus).

Fuziunile și achizițiile (fig.4) în formă singulară și plurală prevalează prin intensitatea spectrului uzual al cercetărilor (acquisitions – 88,4 și acquisition – 27,3, mergers – 73,7 și merger – 21,5). În această categorie se regăsesc și termenii: evidența (evidence), corporativă (corporate), performanță (performance), guvernanta (governance), firme (firms) și echipa managerială (board).

Pe când cele mai nesemnificative cuvinte sunt: acesta (that), a avea (have), a ști (know), bine (well), din (from), etc. Finalizând aceste studii, putem concluziona cu desăvârșire că fuziunile și achizițiile, precum și guvernanta corporativă ocupă un loc de frunte în eșantionul analizat.

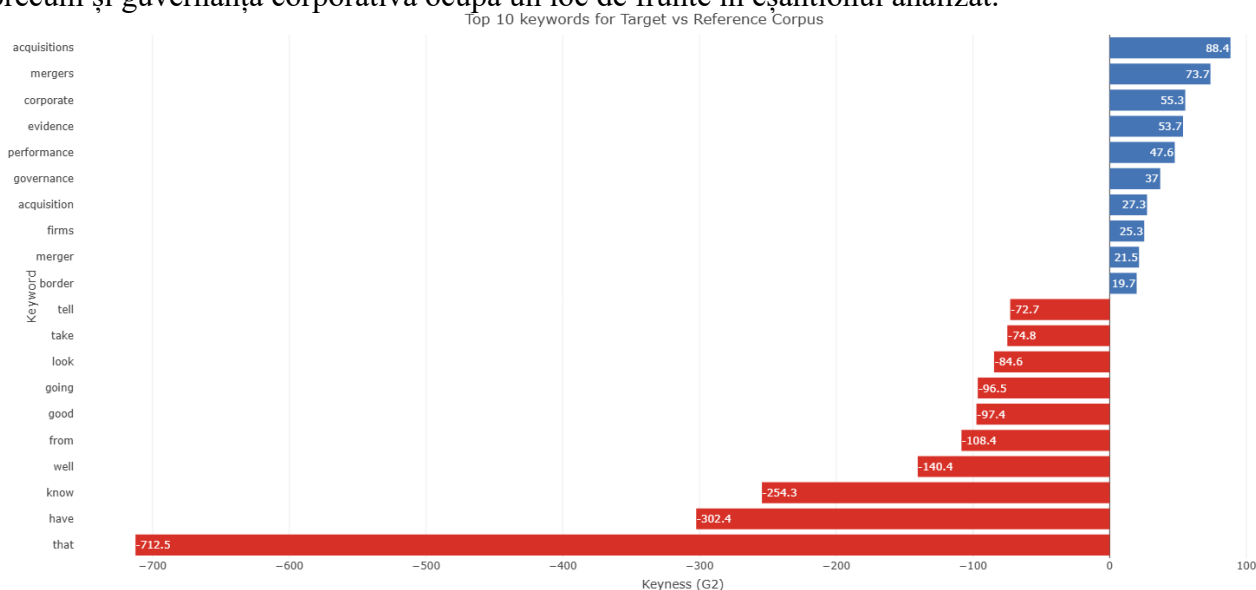

Fig.4. Clasificarea cuvintelor-cheie cu ajutorul algoritmului Keyness.

Sursa: Elaborat de autor în baza Tall.

Pe de altă parte, impactul și sentimentele pe care le trezesc aceste sintagme cititorului pot fi cuantificate cu ajutorul tehnicii polarității (Loughran & McDonald, 2016). Această tehnică este preponderent utilizată ca instrument de cercetare calitativă prin chestionare sau interviu, dar și cantitativă prin analiza situațiilor financiare contabile, a rapoartelor conducerii sau în identificarea preferinței consumatorilor, estimarea riscurilor și a atitudinii conducerii. Totodată, cuvintele-simbol codificate anterior sunt trecute prin filtru de impact, fie pozitiv (+1) sau negativ (-1); celelalte care nu se regăsesc în lexiconul respectiv sunt atribuite ca fiind neutre (0).

Prin urmare, peste 696 de cuvinte (65%) au un caracter neutru. Caracterul pozitiv este regăsit în 17,2%, adică 181 dintre ele, și extrem de pozitiv în 3,51% sau 37 de cuvinte. Cele negative constituie 12,9% sau 129 de termeni și foarte negative 2,09% sau 22 de cuvinte.

După cum s-a menționat, termenii cu impact pozitiv sau negativ se regăsesc și în context mixt; în unele cazuri pot fi extrem de pozitivi, pozitivi și chiar negativi, cu frecvențe specifice individuale.

Scopul acestui exercițiu este de a identifica cuvintele-cheie care reflectă, pe de o parte, procesul complex al fuziunilor, pe de altă parte, raportarea de sustenabilitate și consolidarea responsabilității corporative.

În extrema fuziunilor pot fi menționate cuvintele: calitate, dinamică, reformă, câștig, preluări ostile, iar în extrema opusă: sustenabilitate, sustenabil, inovație, corupție (fig.5). Celelalte expresii, protecție, beneficiu, inteligență, risc, problemă, conflict, șoc, datorie și criză, cuprind interdependența acestor subiecte de cercetare.

Calitatea (quality), sustenabilitatea (sustainability), corectitudinea (right), inteligența (intelligence) și câștigurile (gain) furnizează emoții perfect pozitive (fig.5), efect de ansamblu pozitiv, pe alocuri cu conotație neutră, au inovația (innovation), beneficii (benefit), protecție (protection), dinamică (dynamic) și reformă (reform). În context mixt, unde se observă efecte de la foarte pozitive la negative, sunt utilizate cuvintele sustenabilitate (sustainability) și bine (good).

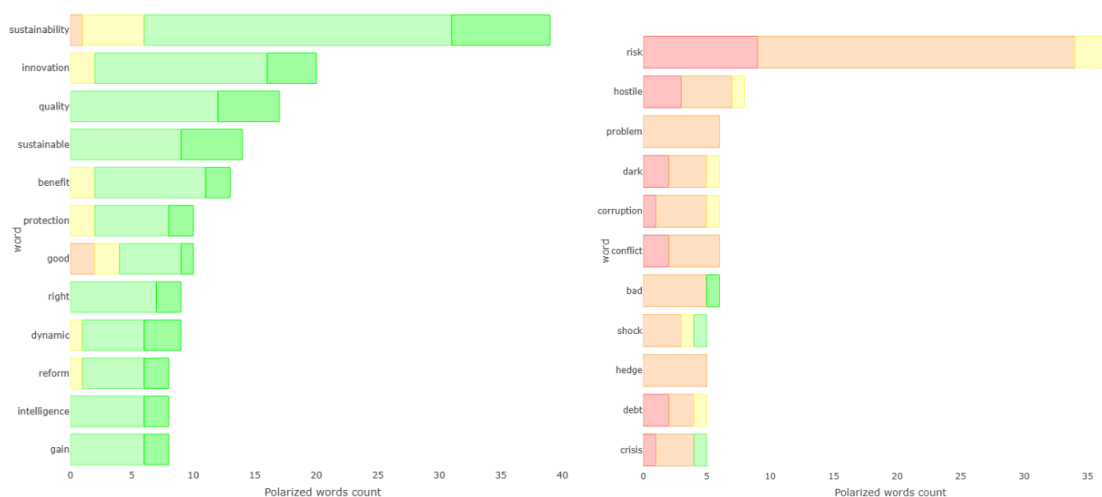

Fig.5. Polaritatea expresiilor regăsite în titlul resurselor științifice.

Sursa: Elaborat de autor în baza Tall.

Similar, pe partea sentimentelor doar negative se identifică termenii problemă (problem), conflict sau legături secrete (hedge). În cazul preluărilor ostile (hostile), tenebru (dark), corupție (corruption) și datorie (debt), contextul apariției acestora în titlul articolelor cuprinde zona de la foarte negativă până la neutră. Totodată, cuvântul criză (crisis) generează efecte pozitive, negative și foarte negative; concomitent, circumstanțele utilizării termenului șoc (shock) devin pozitive, neutre și negative în scrierile autorilor. În corespondență cu antonimul său, adjectivul rău (bad) este privit ca negativ, dar și foarte pozitiv.

Obiectivul acestei analize bibliometrice și de sens a fost realizat cu succes și putem concluziona faptul că interdependența și conexiunea fuziunilor și achizițiilor cu raportarea de sustenabilitate devin inevitabile, cuprinzând nișe foarte restrânse și specifice, în care se intercalează criteriile financiare, rentabilități și performanțe, cu aspecte de sustenabilitate și mediu, prin metrici și scoruri ESG sau CSR, ceea ce a demonstrat această secțiune.

RQ3 Unde și în ce măsură se situează raportarea de sustenabilitate în fuziunile și achizițiile din Republica Moldova?

Primele două întrebări de cercetare au fost cuprinse și reflectate în secțiunile anterioare, însă ne dorim să cunoaștem la ce nivel de dezvoltare sunt guvernarea corporativă și raportarea de sustenabilitate în Republica Moldova pe un eșantion de întreprinderi fuzionate în perioada 2020-2024.

Contextul local al actelor legislative în domeniul protecției mediului înconjurător și prezența Agenției de Mediu (2026), ca organism de stat, însărcinată cu colectarea și sistematizarea indicatorilor de mediu pentru domeniile de poluare, schimbări climatice, ape, biodiversitate, sol, agricultură, energie, transporturi, deșeuri și finanțare de mediu, prezintă o aliniere spre standardizarea și integrarea țării în UE. În direcția raportării de sustenabilitate și guvernarea corporativă sectorială pot fi punctate Codul de guvernare corporativă pe piața financiară atribuit entităților de interes public (Comisia Națională a Pieței Financiare, 2026). Pe când art. 23 a Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017 (Parlamentul RM, 2018) reflectă, expres, informațiile obligatorii conținute în raportul conducerii și, respectiv, actorii obligați să întocmească și să publice aceste date nefinanciare, ca parte componentă a situațiilor anuale financiare.

Potrivit aceleași surse, art. 23 alin. (5) și alin. (6) entitățile de interes public și cele care dețin mai mulți de 500 de angajați în medie sunt obligate să prezinte raportul conducerii și declarația nefinanciară. Aceeași prevedere cuprinde și grupurile de entități, afilieri și sucursale.

Declarația nefinanciară a raportului conducerii conține aspecte de mediu, sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și combaterea corupției, prin descrieri succinte ale afacerii, ale politicilor adoptate, ale principalelor riscuri.

Ca urmare a analizei pieței fuziunilor și achizițiilor în Republica Moldova, în cercetările anterioare, din cele peste 375 de întreprinderi fuzionate, doar 10 companii se încadrează în categoria întreprinderilor mari. Aici pot fi menționate din industria comerțului farmaceutic: Farmacia Felicia și Farmacia Familiei, în domeniul bancar: B.C. „Victoriabank” S.A. cu banca BCR S.A. în anul 2024,

în energie: „Termoelectrica” S.A. și „CET” Nord SA, în telecomunicații: I.M. „Orange Moldova” S.A., instituțiile de învățământ superior precum Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea Tehnică din Moldova (UTM) fuzionate în 2021 cu mai multe instituții de cercetare și de învățământ superior, precum și din comerțul cu combustibili: „BEMOL RETAIL” SRL (2023).

În partea rapoartelor conducerii, Farmacia Familiei are dezvăluiri neclare și ambigue asupra raportării de sustenabilitate: în secțiunea impactului asupra mediului menționează obligativitatea de prezentare a dărilor de seamă statistice (Balanța energetică 1BE) și fiscale (EMPOLDEP19); iar pe social, declară instruiți și formări profesionale de 14,8 % din totalul angajaților.

„BEMOL RETAIL” SRL, din domeniul comerțului de combustibil, nu face dezvăluiri cu privire la guvernanta corporativă în situațiile financiare și nonfinanciare prezentate.

Termoelectrica SA, pe partea de responsabilitate corporativă și de mediu, se conduce după reglementările în domeniu privind emisiile de gaze, utilizarea apei tehnologice și epurarea acestora.

BC „Victorianank” S.A., în raportul conducerii pe anul 2024, relatează despre riscurile de mediu și strategii de tratament individual pentru fiecare client în estimarea și cartografierea riscului de mediu. Totodată, instituția bancară menționează finalizarea procedurii de fuziune cu BCR și o potențială fuziune cu OCN „Microinvest” S.A. din domeniul financiar nonbancar în 2025. Ca remarcă, aceste entități fac parte din grupul Băncii Transilvania din România, fiind entități afiliate.

Cei mai ingenioși sunt BIROFARM SRL – Farmacia Felicia și I.M. Orange Moldova S.A. Inițiativele guvernantei corporative dezvăluite în situațiile financiare pentru anul 2024 se regăsesc în tabelul 1.

Tabelul 1. Analiza comparativă a dezvăluirilor guvernantei corporative în situațiile financiare ale BIROFARM SRL (Farmacia Familiei) și I.M.ORANGE MOLDOVA S.A.

DE	BIROFARM SRL	DE	I.M. ORANGE MOLDOVA S.A.
Indicatori nonfinancieri de performanță	„Felicia ECO” – Grijă pentru oameni și mediu Gestionează 11 puncte de colectare medicamentele expirate, ambalajele din plastic și echipamentele medicale, inclusiv în Chișinău, Hîncești, Bălți, Soroca, Ungheni și Comrat	Responsabilitate socială corporativă	Mediu O pădure pentru viitor: cel mai mare proiect de împădurire din mediul privat din Moldova 21600 puieți pe 45 hectare – Cimișlia Proiect pilor - Educație verde pentru o generație sustenabilă 30 școli, 667 elevi și 30 profesori – 30 prototipuri Primul magazin Orange eco-firendly – sustenabilitate în centrul experienței magazin ecologic în Shopping Moldova – promovează economia circulară
	Call-centru farmaceutic intern Start Frumos – Un proiect social cu impact real și o investiție în viitorul tinerilor din Moldova Finanțarea studenților de la medicină – farmacologie „Card Frumos” – aplicație mobilă		Social Violența digitală nu are #Bodyright Parteneri UNFPA și La Strada # Super părinte – educație digitală pentru siguranța online a copiilor 100 de participanți
	Implicare activă în educație prin programul Școala EduLife Cinci activități educativ-informative în instituția de învățământ din or. Ungheni, Strășeni, Bălți, Ceadâr-Lunga și Cahul Co-organizarea campaniei caritabile „Pușculița cu Povești”		Guvernamental Fundație Orange Moldova Proiectul „Școli Digitale” – 30 instituții de învățământ general, 90 săli de clasă – peste 9000 elevi și 300 cadre didactice instruite; Incluziune digitală pentru tineri NEET: parteneriat cu Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei „AVE Copiii”, 80 de tineri instruiți; Laborator digital creat în s. Donici, r. Orhei Parteneriate: Centrul de Excelență în Informatică și Tehnologii Informaționale – 300 de elevi și 50 de profesori instruiți și Biblioteca Națională – 1200 de persoane nevătătoare și slab-vătătoare.
		Resurse umane	Certificată de către Standardul European și Internațional în Egalitate de Gen (GEEIS); Women Empowerment Advocate Award 18 ore de training per angajat; 100% din angajați instruiți pe subiectul Securitate Cibernetică, Etică și Conformitate; Angajații IT cu acces gratuit la platformele online Udemy și Coursera; 108 angajați – 5 sesiuni de workshop la subiectul AI generativă;

Sursa: Elaborat de autor.

În concluzie, datele furnizate de rapoartele conducerii pentru ambele întreprinderi conturează o formă incipientă de raportare corporativă a elementelor de ESG, care sunt obligatorii pentru părțile afiliate ale corporațiilor internaționale, exemplul I.M. „Orange Moldova” S.A., însă lipsa unor indicatori cantitativi și calitativi aferenți poluării de mediu și a impactului socio-guvernamental pentru o economie verde și ecologică în Republica Moldova indică necesitatea de revizuire și adaptare a legislației contabile și antreprenoriale pentru a standardiza și uniformiza informațiile nonfinanciare din rapoartele conducerii.

Prin urmare, datorită unui caracter voluntar și lipsei unei metodologii de raportare sustenabilă sau corporativă, entitățile din Republica Moldova dezvăluie subiectiv acțiunile și politicile de mediu, sociale și guvernamentale, fiind inițiate doar de filialele sau sucursale corporațiilor internaționale, care sunt obligate să implementeze raportarea de sustenabilitate, exemple fiind „BCR” S.A., „Victori Bank” S.A. care sunt părți afiliate ale Băncii Transilvania din România, precum și I.M. „Orange Moldova” S.A. care face parte din grupul Orange european.

Pe final, într-o notă optimistă, accesibilitatea la informație și globalizarea tehnologică facilitează implicarea cercetătorilor în diseminarea rezultatelor obținute prin baze de date WoS sau Scopus și surse cu impact, inclusiv din mediul academic românesc și din Republica Moldova.

Concluzii

În cadrul acestei lucrări ne-am propus să identificăm resursele academice de valoare publicate în baza de date WoS, pentru o perioadă de 28 de ani (din 1997 până în 2026), în domeniul fuziunilor și achizițiilor de companii, corelate cu sustenabilitatea și guvernanta corporativă. Am reușit să înțelegem varietatea și complexitatea subiectelor conturate, pe de o parte, performanțele și câștigurile obținute ca urmare a fuziunilor și achizițiilor studiate de către cercetătorii Rossi St., Volpin P., Chen X., cea de-a doua latură a sustenabilității, scorurile ESG și aspecte de guvernanta corporativă prin contribuțiile autorilor Feyisetan O.O., Cicchiello A. și Tampakoudis I.

Analiza bibliometrică și de sens ne-a permis să concluzionăm că există tangențe semnificative de interacțiune a proceselor de M&A cu raportare corporativă și de sustenabilitate, având ca argument dimensiunea curentă a publicațiilor în fuziuni verzi, inovații verzi în M&A susținute de către Tao Z. și Chao, dar și riscurile de greenwashing ale autorilor Jia L., Wang J., Sneideriene A., J.

În final, Republica Moldova, deși nu conține reglementări definitive în domeniul standardelor de sustenabilitate, este ghidată de prevederile art. 23 din Legea contabilității și raportării financiare, care delimitează informații de natură sustenabilă în declarația nefinanciară a raportului conducerii. Studiul de caz realizat conturează faptul că în situațiile financiare, rapoartele conducerii Farmaciei Felicia, informațiile despre guvernanta corporativă sunt preponderent textuale, pe când I.M. „Orange Moldova” S.A. dezvăluie, structurat pe factorii de mediu, social și guvernamental, acțiunile și politicile sale cu argumente în indicatori cantitativi.

Totuși, în domeniul respectiv, rămân prezente nișe puțin explorate, zone specifice de analiză, inclusiv pe partea evidenței contabile și a raportării de sustenabilitate.

Limitările cercetării

Această lucrare prezintă limitări în utilizarea bazelor de date. Prioritatea cercetării noastre cuprinde resursele conținute în WoS, deși se pot utiliza diverse baze de date precum Scopus, OpenAlex, The Lens etc.; astfel, există probabilitatea de a omite resurse valoroase publicate în alte baze de date.

Cea de-a doua limitare constă în alegerea algoritmilor de analiză bibliometrică și semantică. Analiza textuală poate fi realizată prin alte limbaje de codificare ale instrumentelor de analiză bibliometrică.

Recunoștințe și mulțumiri

Autorii aduc sincere mulțumiri asistenței financiare oferite de UEFISCDI în Programul PN IV Proiectele Bilaterale Complexe cu Republica Moldova, prin grantul „RAPORTAREA SCHIMBĂRILOR CLIMATICE ȘI ROLUL ACESTEIA ÎN REALIZAREA DEZVOLTĂRII DURABILE: O ABORDARE MULTIDIMENSIONALĂ A FACTORILOR DETERMINANȚI, OBSTACOLELOR ȘI REZULTATELOR POSIBILE”, CLEAR-INNOVATE, PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0221.

Referințe bibliografice

1. Adolphs, S. (2006). *Introducing Electronic Text Analysis: A Practical Guide for Language and Literary Studies* (0 ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203087701>
2. Agenția Mediului din Republica Moldova [online]. Available at: <https://am.gov.md/ro/content/despre-noi> [Accessed 29 March 2026]
3. Amewu, G., Alagidede, P. (2019). Executive compensation and firm risk after successful mergers and acquisitions in Africa. *Managerial and Decision Economics*, 40(6), 672-703. <https://doi.org/10.1002/mde.3037>
4. Andriosopoulos, D., Yang, S. (2015). The impact of institutional investors on mergers and acquisitions in the United Kingdom. *Journal of Banking & Finance*, 50, 547-561. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2014.06.004>
5. Anker, M. S., Hadzibegovic, S., Lena, A., Haverkamp, W. (2019). The Difference in Referencing in Web of Science, Scopus, and Google Scholar. *ESC Heart Failure*, 6(6), 1291-1312. <https://doi.org/10.1002/ehf2.12583>
6. Aria, M., Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
7. Aria, M., Cuccurullo, C., Misuraca, M., Spano, M., & D'Aniello, L. (Ed.). (2025). *TALL: A New Shiny App for Text Analysis*. Springer Nature Switzerland. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-64431-3>
8. Belfiore, A., Scaletti, A., Lavorato, D., Cuccurullo, C. (2023). The long process by which HTA became a paradigm: A longitudinal conceptual structure analysis. *Health Policy*, 127, 74-79. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2022.12.006>
9. Bose, S., Minnick, K., Shams, S. (2021). Does carbon risk matter for corporate acquisition decisions? *Journal of Corporate Finance*, 70, 102058. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2021.102058>
10. Chen, L. Y., Lai, J. H. (2015). The relationship between interlocking directorate and stock market reaction to international merger and acquisition announcements: The moderating effect of cultural distance. *European J. of International Management*, 9(3), 342. <https://doi.org/10.1504/EJIM.2015.069132>
11. Chen, X., Harford, J., Li, K. (2007). Monitoring: Which institutions matter? *Journal of Financial Economics*, 86(2), 279-305. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2006.09.005>
12. Cicchiello, A. F., Foroni, C., Monferrà, S., Torluccio, G. (2025). Do FinTech Acquisitions Affect Banks' ESG Performance? Evidence from Global M&As. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 105, 102229. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2025.102229>
13. Comisia Națională a Pieței Financiare. (2026). *Codul de guvernare corporativă, aprobat 04.03.2016, Monitorul Oficial Nr. 49-54, prepublicat 363*. [online] Available at https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148068&lang=ro#, [Accessed 30 March 2026]
14. Dimopoulos, T., Sacchetto, S. (2014). Preemptive bidding, target resistance, and takeover premiums. *Journal of Financial Economics*, 114(3), 444-470. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2014.07.013>
15. Directiva 2014/95/UE (NFRD), Parlamentul European, [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN>. [Accessed 29 March 2026]
16. Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
17. Dos Santos, G. C., Bazani, C. L., Zambra, P. (2026). Beyond Profit: Do Mergers and Acquisitions and the Board of Directors Increase the Environmental, Social, and Governance? *Business Strategy and the Environment*, bse. 70534. <https://doi.org/10.1002/bse.70534>
18. EFRAG. [online] Available at <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting/esrs-workstreams>, [Accessed 29 March 2026]
19. Elshaer, I. A., Azazz, A. M. S., Kooli, C., Alqasa, K. M. A., Afaneh, J., Fathy, E. A., Fouad, A. M., Fayyad, S. (2024). Resilience for Sustainability: The Synergistic Role of Green Human Resources Management, Circular Economy, and Green Organizational Culture in the Hotel Industry. *Administrative Sciences*, 14(11), 297. <https://doi.org/10.3390/admsci14110297>
20. Feyisetan, O. O., Alkaraan, F., Le, C. (2025). The influence of ESG on mergers and acquisitions decisions and organisational performance in UK firms: Comparison between financial and non-financial sectors. *Journal of Applied Accounting Research*, 26(3), 679-707. <https://doi.org/10.1108/JAAR-09-2024-0340>
21. Gigante, G., Galli, L., Scarlini, F. (2025). Corporate Sustainability and M&A Acquisition Premiums. *Business Strategy and the Environment*, 34(5), 5563-5575. <https://doi.org/10.1002/bse.4259>

22. GRI. [online] Available at: <https://www.globalreporting.org/about-gri/vision-mission-and-history/> [Accessed 20 March 2026]
23. Gu, Y., Xie, W., Qian, X., Lv, J. (2025). Peer effect in mergers and acquisitions for green innovation. *Journal of Innovation & Knowledge*, 10(3), 100734. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2025.100734>
24. Hussain, T., Kumar, N. (2025). How do Green Acquirers Select Targets? Value of Green Innovation in Takeovers. *British Journal of Management*, 36(3), 1303-1325. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12904>
25. Hussain, T., Loureiro, G. (2022). Portability of firm corporate governance in mergers and acquisitions. *Research in International Business and Finance*, 63, 101777. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101777>
26. International Sustainability Standards Board. (2023). *IFRS Sustainability*. [online] Available at: <https://www.ifrs.org/sustainability/knowledge-hub/introduction-to-issb-and-ifrs-sustainability-disclosure-standards/> [Accessed 20 March 2026]
27. Jia, X., Lei, Z., Dai, Y., Kong, D. (2026). Green mergers and acquisitions: Unveiling the greenwashing motive. *Finance Research Letters*, 91, 109400. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2025.109400>
28. *Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017*. Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 22. [online] Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140124&lang=ro#, [Accessed 20 March 2026]
29. Levi, M., Li, K., Zhang, F. (2014). Director gender and mergers and acquisitions. *Journal of Corporate Finance*, 28, 185-200. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2013.11.005>
30. Liu, Y., Chen, Y. (2024). Executives' green cognition and corporate green innovation: Evidence from China. *Total Quality Management & Business Excellence*, 35(9-10), 1054-1075. <https://doi.org/10.1080/14783363.2024.2352577>
31. Loughran, T., McDonald, B. (2016). Textual Analysis in Accounting and Finance: A Survey. *Journal of Accounting Research*, 54(4), 1187-1230. <https://doi.org/10.1111/1475-679X.12123>
32. Ma, R. (2023). The sustainable development trend in environmental, social, and governance issues and stakeholder engagement: Evidence from mergers and acquisitions in China. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 30(6), 3159-3173. <https://doi.org/10.1002/csr.2544>
33. Nguyen, D. T., Michayluk, D., Van De Venter, G., Walker, S. (2025). Improvement in sustainability: Evidence from the mergers and acquisitions market. *Australian Journal of Management*, 50(2), 484-523. <https://doi.org/10.1177/03128962231222824>
34. Nguyen, P., Ben Zaied, Y., Pham, T. P. (2019). Does idiosyncratic risk matter? Evidence from mergers and acquisitions. *The Journal of Risk Finance*, 20(4), 313-329. <https://doi.org/10.1108/JRF-03-2018-0040>
35. Ren, X., Liao, Z., Tao, M., Xiao, Y. (2025). Environmental regulations and corporate supply chain deviation: Evidence and financial implications for sustainable economic development. *International Review of Financial Analysis*, 106, 104495. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2025.104495>
36. Rossi, S., Volpin, P. F. (2004). Cross-country determinants of mergers and acquisitions. *Journal of Financial Economics*, 74(2), 277-304. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2003.10.001>
37. Sneideriene, A., Legenzova, R. (2025). Greenwashing prevention in environmental, social, and governance (ESG) disclosures: A bibliometric analysis. *Research in International Business and Finance*, 74, 102720. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2024.102720>
38. Sokolyk, T. (2011). The effects of antitakeover provisions on acquisition targets. *Journal of Corporate Finance*, 17(3), 612-627. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2010.10.005>
39. Stahlschmidt, S., Stephen, D. (2020). Comparison of Web of Science, Scopus, and dimensions databases. *KB forschungspoolprojekt*, 2020(10), 37.
40. Tampakoudis, I., Anagnostopoulou, E. (2020). The effect of mergers and acquisitions on environmental, social, and governance performance and market value: Evidence from EU acquirers. *Business Strategy and the Environment*, 29(5), 1865-1875. <https://doi.org/10.1002/bse.2475>
41. Tampakoudis, I., Nerantzidis, M., Soubeniotis, D., Soutsas, A. (2018). The effect of corporate governance mechanisms on European Mergers and Acquisitions. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 18(5), 965-986. <https://doi.org/10.1108/CG-05-2018-0166>
42. Tampakoudis, I., Noulas, A., Kiosses, N., Drogas, G. (2021). The effect of ESG on value creation from mergers and acquisitions. What changed during the COVID-19 pandemic? *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 21(6), 1117-1141. <https://doi.org/10.1108/CG-10-2020-0448>
43. Tao, Q., Li, H., Wu, Q., Zhang, T., Zhu, Y. (2019). The dark side of board network centrality: Evidence from merger performance. *Journal of Business Research*, 104, 215-232. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.019>

44. Tao, Z., Chao, J. (2024). Investing in green, sustaining the planet: The role of fintech in promoting corporate green investment in the Chinese energy industry. *Journal of Environmental Management*, 370, 122990. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2024.122990>
45. TCFD, 2015 [online]. Available at: <https://www.fsb-tcfd.org/> [Accessed 20 March 2026]
46. Teti, E., Dell'Acqua, A., Etro, L., & Volpe, M. (2017). The impact of board independency, CEO duality and CEO fixed compensation on M&A performance. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 17(5), 947-971. <https://doi.org/10.1108/CG-03-2017-0047>
47. Thanopoulos, A., Fakotakis, N., Kokkinakis, G. (2002). Comparative Evaluation of Collocation Extraction Metrics. In M. González Rodríguez & C. P. Suarez Araujo (Ed.), *Proceedings of the Third International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'02)*. European Language Resources Association (ELRA). <https://aclanthology.org/L02-1128/>
48. TNFD, 2025 [online]. Available at: <https://tnfd.global/> [Accessed 20 March 2026]
49. Wang, J., Liu, L., Chen, Y., Long, Y. (2026). Market-based environmental regulation and ESG greenwashing: Evidence from environmental liability insurance. *Economic Analysis and Policy*, 90, 436-455. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2026.01.036>
50. Wen, J., Wu, X., Ji, X. (2026). Signaling sustainability: The role of green trademarks in shaping corporate ESG performance. *Economic Change and Restructuring*, 59(1), 5. <https://doi.org/10.1007/s10644-025-09954-4>
51. Wibbens, P. D. (2019). Performance persistence in the presence of higher-order resources. *Strategic Management Journal*, 40(2), 181-202. <https://doi.org/10.1002/smj.2979>
52. Xing, Y., Wang, J., Lu, Y. (2025). Corporate governance, international financial development, and cross-border mergers and acquisitions. *International Review of Economics & Finance*, 103, 104457. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2025.104457>
53. Yen, M. F., Li, Y.T., Liao, L.K. (2026). A Study of the Association between ESG Performance and Tax Avoidance-Evidence from Mergers and Acquisitions in the United States. *JOURNAL OF ACCOUNTING REVIEW*, (82). [https://doi.org/10.6552/JOAR.202601_\(82\).0002](https://doi.org/10.6552/JOAR.202601_(82).0002)
54. Zhou, B., Guo, J. (Michael), Hua, J., Doukas, A. J. (2015). Does State Ownership Drive M&A Performance? Evidence from China. *European Financial Management*, 21(1), 79-105. <https://doi.org/10.1111/j.1468-036X.2012.00660.x>

PERCEIVED SUSTAINABILITY OF THE SPANISH PENSION SYSTEM

RODRÍGUEZ-OJEDA Brenda

European University of the Atlantic, Spain

E-mail: bero_ro2003@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0726-2279>

MAZAS PÉREZ-OLEAGA Cristina

European University of the Atlantic, Spain

E-mail: cristina.mazas@uneatlantico.es

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7009-1567>

Abstract. In recent years, sustainability of Spain's pension system has emerged as a matter of public and academic concern, particularly regarding its long-term viability. This paper examines, using a primary survey data, public perceptions of the contributory pension system in Spain. Results suggest that private retirement planning is linked to lower confidence in the public system, while generational awareness, social and institutional sensitivity, perceived economic resilience, and support for operational reforms are positively associated with perceived sustainability. Finally, findings encourage changes to public policy to improve the sustainability of the pension system in the future.

Keywords: contributory pensions, system sustainability, public perception, institutional trust, generational sensitivity, economic security.

JEL Classification: H53, H55, H75, Q56, E24, P36

Introduction

The Spanish welfare state, promoted by intellectual and political elites in the late nineteenth century, emerged from a political and social philosophy centered on social harmony, organicist thought, and the state's responsibility to safeguard citizens' collective well-being. Its development, influenced by ideological currents such as liberal Krausism and social Catholicism, laid the basis for the design and implementation of public policies aimed at social protection, notably the pension, education, and healthcare systems as fundamental pillars of the Spanish model (Guillén, 1990).

In this context, Social Security has become one of the key institutions of the welfare state, not only because of its distributive and protective function but also because of its role in preserving state legitimacy, social cohesion, and the integrity of the intergenerational contract. It also provides economic security in old age (Conde-Ruiz & Galasso, 2005). Pensions represent not only an economic benefit but also an essential mechanism of social protection, as they cover situations of need associated with retirement, old age, disability, and other circumstances of vulnerability involving a significant loss of income. In this sense, they constitute a central mechanism for reducing poverty, stabilizing and regulating the economy, fostering intergenerational equity, promoting collective stability, and strengthening structural development (Barr, 2020; Bonifacio, 2023). The system's sustainability depends on the state's ability to guarantee fair and universal access to essential services, as well as to fulfil its dual purpose: ensuring economic security for contributors and minimum protection for the most vulnerable groups (Hernández de Cos et al., 2017; Domínguez, 2021).

Within this framework, the contributory system plays a particularly important role in Spain's welfare model. It is based on a pay-as-you-go system underpinned by an intergenerational social contract and is structured around fundamental principles such as contributory proportionality, universality, benefit adequacy, and public management (BBVA, 2022). However, the social and economic changes that

have taken place over the past thirty years have made it increasingly urgent to align institutional reforms with benefit adequacy, intergenerational equity, and financial sustainability. For this reason, this debate is not merely technical or budgetary; it has also become a priority issue of public policy and social trust.

In recent decades, concerns about the sustainability of the system have grown due to demographic, labor, economic, and institutional pressures. From a demographic perspective, population aging, declining birth rates, delayed childbearing, and increased life expectancy are profoundly altering the balance between generations on which the pay-as-you-go system depends. Moreover, decisions regarding parenthood can be shaped by economic uncertainty, employment instability, and future expectations, which may reduce fertility intentions, increase willingness to migrate, or lead individuals to postpone parenting, as they directly affect financial stability and long-term planning (Kuhnt et al., 2020). In Spain, lower birth rates and the retirement of larger cohorts are increasing pressure on the system while reducing the generational replacement capacity needed to sustain it in the long term (Esteve et al., 2018; OECD, 2007). At the same time, the labor market also plays a crucial role. Job stability, the quality of career paths, wage levels, and productivity are directly linked to the system's ability to finance itself, since social security contributions are the main source of funding for contributory pensions. Despite some improvements in employment and labor force participation, structural problems persist. Seasonality, job insecurity, high turnover, and temporary employment continue to affect younger generations in particular, weakening both household economic stability and the contribution base that supports the pension system. Likewise, the absence of solid and sustained productivity growth may jeopardize revenue collection and hinder the implementation of reforms aimed at strengthening the system's sustainability in the medium and long term (Barr, 2020; INE, 2024). Furthermore, these tensions are placing upward pressure on public finances. The debate over the future sustainability of the system and the reforms needed to maintain it without compromising social equity has intensified as pension expenditure continues to rise, driven both by the growing number of pensioners and the increase in average pension levels. According to AIReF (2025), total pension expenditure is projected to rise from 12.9% of GDP in 2023 to 16.1% in 2050, mainly due to growth in both the number of pensioners and the average pension amount. In this context, sustainability is no longer assessed only in terms of financial adequacy, but also in relation to its capacity to continue providing adequate protection amid demographic change, job insecurity, economic uncertainty, and institutional transformation. Together, these factors highlight the growing pressure on the Social Security system.

This study addresses this gap. While previous literature has extensively examined the objective factors affecting the system's sustainability, fewer studies have explored how citizens perceive sustainability and which factors shape these perceptions. This approach is relevant, as social trust in the system influences attitudes, expectations, savings and retirement decisions, and evaluations of potential reforms. Perceived sustainability is therefore not a secondary issue; on the contrary, it is a key variable for understanding the relationship between the welfare state, citizens, and the future of the intergenerational pact. Accordingly, it should be understood not only as a response to structural pressures, but also as a social phenomenon shaped by personal experiences, generational profiles, future expectations, and institutional trust.

Given this approach, the question arises: How do socioeconomic and institutional factors, as well as expectations for the future, influence perceptions of the long-term sustainability of the pension system? Consequently, the objective is not to directly measure the "true" sustainability of the model, but rather to determine which material conditions, attitudes toward private pension plans, perceptions of institutions, and future expectations are related to higher or lower levels of perceived long-term sustainability.

Data and Methods

This study employs a quantitative approach with an exploratory-correlational design. This methodological choice was made because the aim is not to manipulate the variables, but rather to examine how economic, social, and institutional factors are linked to individuals' perceptions of the long-term sustainability of Spain's public pension system.

Data Collection and Survey Design

A questionnaire was designed and administered to gather primary data on respondents' knowledge, perceptions, trust, preferences, and planning habits regarding the public pension system, as well as on individual and contextual factors associated with perceptions of its long-term sustainability. The main dependent variable is the perceived long-term sustainability of the public pension system, while the explanatory variables include demographic, socioeconomic, institutional, labor-related, family-related, and financial-planning factors.

The unit of analysis for this study was individuals aged 18 and over residing in Spain. Broad inclusion criteria were used in order to obtain a heterogeneous sample in terms of age, gender, educational attainment, occupation, employment status, and income. A non-probability convenience sampling strategy was used. Participation was voluntary and anonymous, and respondents were informed of the study's purpose before completing the questionnaire. No sensitive personal data were collected, in accordance with ethical principles of privacy and informed consent. The questionnaire was distributed through messaging applications, social media, and email between March and April 2025. It was administered via Google Forms and resulted in a total of 75 valid responses. Given the sample design and size, the findings should be understood as exploratory insights rather than statistically generalizable results.

The questionnaire included 30 questions, most of which were closed-ended. It combined Likert-scale items, dichotomous questions, multiple-choice questions, and a limited number of open-ended options for exploratory purposes. The survey was organized into four thematic sections to facilitate the conceptual classification of the variables and their subsequent block-based interpretation.

The first block, "Demographic and Socioeconomic Profile," focused on characterizing the sample and segmenting the data. It included questions on age, gender, educational level, employment status, income, and savings capacity, among other variables, in order to examine potential differences and factors shaping perceptions of the pension system.

The following section, "Knowledge and Perceptions of the Pension System," collected information on respondents' understanding of how the system operates, including contribution principles and perceptions of its future viability. It contained questions assessing opinions and attitudes toward changes to the system, long-term sustainability, intergenerational expectations, and preferences regarding different reform proposals, thereby providing insight into the sample's social stance toward the pay-as-you-go system.

The third section, "Reproduction, Family Interests, and Mobility," explored the social and economic factors that influence demographic trends and, consequently, the sustainability of the system. These questions addressed intentions to have children, the obstacles affecting this decision, and labor mobility, with the goal of linking individual decisions to broader demographic patterns.

The final section, "Knowledge/Interest in Savings Mechanisms, Future Investments, and Private Plans," collected data on individual retirement planning, including respondents' interest in or current use of specific savings and investment instruments. This section examined the degree of individual financial foresight and openness toward these complementary mechanisms.

Each response option was assigned a numerical code. For ordinal scales, values ranging from 1 to 5 were used to represent different degrees of preference and/or agreement. For dichotomous and multiple-choice questions, consecutive numerical values were assigned. This facilitated the conversion and standardization of qualitative responses while preserving information relevant to the subsequent analyses. The technical specifications of the survey are presented in Table 1:

Table 2. Technical data sheet online survey

Details of the research parameters	
Scope of research	National. Residents in Spain, without restriction or differentiation by autonomic community.
Universe	Population over 18 years of age residing in Spain and belonging to the active population.
Sample design	Non-probability convenience sampling.
Sample	75 valid responses.
Study technique	Self-administered survey using an online form.

Technical approach	Questionnaire with closed-ended dichotomous questions, multiple choice, and Likert scales, which allow for the standardized measurement of knowledge, perceptions, and attitudes. Includes some exploratory open-ended response options.
Approach and justification	The survey was designed as an instrument for collecting primary data in a quantitative, exploratory, and descriptive research study.
Study period	March–April 2025. One-off survey, administered once per participant, with no follow-up.
Questionnaire	Structured into four thematic sections (sociodemographic profile, knowledge and perception, social decisions, foresight habits). Includes 30 questions.

Note. The findings derived from this sample are intended to provide an exploratory overview of the study topic. The complete questionnaire is available from the authors upon request. Descriptive results are presented in Annex 1.

Methods: PCA and Ordinal Modeling

Following the collection, coding, and organization of the survey datasets, the data analysis began. To this end, a three-phase analytical strategy was adopted: first, data reduction via principal component analysis (PCA) to identify latent structures; second, the component scores derived from the four PCAs were used as predictors in a set of ordinal generalized linear models, which were estimated separately for each analytical dimension; and, third, the components showing statistical relevance or strong theoretical coherence with the research objective were selected and incorporated into a final ordinal model to explain the probability of rating the system as more or less sustainable. The variables were organized and interpreted by grouping the questionnaire items according to their conceptual relationship. Based on the survey structure, four key questions were identified that served as the basis for classifying the remaining variables into four main dimensions and one cross-cutting dimension, as shown below:

Table 3. Analytical dimensions and indicators

No.	Dimension	Conceptual scope	Indicators included
1	Knowledge and perception of the pension system	System assessment, perceived sustainability level, long-term confidence, and related perceptions	18 questions
2	Capacity, stability, and economic planning	Financial situation, ability to save, economic stability, and related planning indicators	16 questions
3	Reproductive and family decisions	Family planning, interests, and reproductive perceptions	14 questions
4	Uncertainty and labor mobility	Labor expectations, uncertainty, and interest in emigrating	11 questions
cross-cutting	Socio-demographic profile	Three quantitative variables used to describe the sample: included across all PCA dimensions	3 questions

Note. The indicators were grouped according to their theoretical relevance to each dimension and their conceptual interdependence, serving as the basis for the subsequent analytical procedures.

Based on the estimation of the four independent PCAs, one for each analytical dimension, component scores were calculated and subsequently used to estimate a set of ordinal generalized linear models, with the aim of evaluating which components were strongly associated with perceived sustainability. In all cases, the dependent variable was Question 21 of the survey, which measured respondents' perception of long-term sustainability using an ordinal scale. Components were retained for the final model based on a combination of statistical evidence from the omnibus p-value tests, theoretical relevance, and conceptual coherence with the research objective. Given the exploratory nature of the study, components with marginal statistical evidence were also considered when they contributed substantively to explaining perceived sustainability.

This procedure led to the selection of six components, which were jointly incorporated into a final ordinal generalized linear model, again with Q21 as the dependent variable. The model made it possible to assess which latent dimensions contributed most to explaining the probability that an individual would consider the public pension system as more or less sustainable in the future. This stage complemented the previous dimensionality reduction, translating the identified latent structures into an explanatory framework for evaluating the relative influence of economic, social, and institutional factors on perceived system sustainability.

This type of model allowed the cumulative probability of belonging to a given category of the dependent variable, or to a lower one, to be examined on the basis of a set of predictors. Specifically,

the latent dimensions obtained through PCA were included as explanatory variables, making it possible to assess the influence of economic, social, and institutional factors on perceived system sustainability. In this way, this ordinal model complemented the dimensionality reduction stage, by identifying which latent dimensions contributed most significantly to explaining the social perception of the future sustainability of the public pension system in Spain.

For the primary data obtained from the survey, four PCA analyses were conducted to reduce the dimensionality of the dataset and synthesize the information into a smaller set of underlying components that allow the measurement and study of latent structures (level of knowledge, social perception, degree of agreement, etc., as shown in Table 2). The component scores were then used in the subsequent ordinal models, allowing the analysis to focus on the dimensions with the greatest statistical and conceptual relevance.

The general formula for calculating a principal component is:

$$CP_j = a_{j1}x_1 + a_{j2}x_2 + \dots + a_{jp}x_p \quad (1)$$

where CP_j is the principal component, x_p are the standardized original variables, and a_{jp} are the factor loadings associated with the component.

The statistical suitability of the data was assessed using Bartlett's test of sphericity to confirm the significance of the correlations between variables, thereby justifying the application of a dimensionality reduction technique; and the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) index to evaluate the sampling adequacy based on the proportion of variance between variables attributable to common factors.

The ordinal generalized linear model was used to assess the explanatory capacity of the components regarding perceptions of the future sustainability of the public pension system in two stages: first, through four independent models estimated for each analytical dimension; and second, through a final model constructed from the components selected on the basis of their theoretical relevance and conceptual coherence with the research objective. In all cases, the models used the same ordinal dependent variable, which was measured through Question 21 using a 1–5 Likert scale, although the recorded responses covered only categories 1 to 4. Ordinal models were used because they allow for the analysis of dependent variables with ordered categories and the estimation of the cumulative probability that an individual will fall into a given category or lower based on a set of predictors.

The general formulation of the model can be expressed as follows:

$$P(Y_i \leq j | X_i) = F(\tau_j - \eta_i); \quad j = 1, 2, 3 \quad (2)$$

where $P(Y_i \leq j | X_i)$ denotes the cumulative probability that individual i falls in category j or below (conditional on the explanatory variables included in the model), Y_i represents the observed ordinal response for individual i , j is the cutoff points of the dependent variable, F indicates the cumulative distribution function of the model, τ_j are the thresholds that separate the ordinal categories, X_i is the vector of explanatory variables, and η_i is the linear predictor. Since the dependent variable contained four ordered response categories, the model estimates three cumulative thresholds.

The linear predictor is specified as follows:

$$\eta_i = X_i' \beta = \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \dots + \beta_k X_{ki} \quad (3)$$

where β_k are the coefficients associated with each explanatory variable, capturing the direction and strength of the relationship between the predictors and the ordinal outcome.

The coefficients are interpreted in terms of the direction and strength of the relationship between each explanatory variable and the probability of occupying higher or lower positions in terms of perceived sustainability. Under the model parameterization used in this study, positive coefficients are interpreted as increasing the probability of belonging to higher categories of perceived sustainability, whereas negative coefficients indicate a greater likelihood of belonging to lower categories. Particular attention was paid to the overall fit of the model and to the p-values associated with each component. Given the exploratory nature of the study, p-values below .05 were interpreted as statistically significant, while p-values between .05 and .10 were interpreted as marginally significant. The final ordinal model was evaluated using comparative fit indices, including log-likelihood and pseudo- R^2 , in order to assess its explanatory power within the exploratory context of the study.

Results

This section presents the empirical results of the analysis, moving from the descriptive profile of the sample to the PCA component structure and, finally, to the ordinal model explaining perceived long-term sustainability of Spain's public pension system.

The survey results make it possible to characterize the sample sociodemographically and to analyze respondents' perceptions and knowledge of the public pension system. The sample reveals a diverse profile with certain distinct characteristics. In general terms, a younger demographic predominated, as the majority of respondents were between the ages of 18 and 30. Likewise, a large portion of the sample had higher education, reported a net monthly income below 1,500 euros, had limited short-term financial reserves in the event of income loss, and expected to retire between the ages of 65 and 70. Altogether, the sample is characterized by a predominantly young profile, a relatively high educational level, and limited savings capacity and financial resilience, which are key factors for interpreting perceptions of the pension system's sustainability. These characteristics provide important background for interpreting respondents' perceptions of the pension system's future sustainability.

Regarding the dependent variable, Question 21 measured respondents' perceived long-term sustainability of the public pension system on a scale from 1 to 5, where 5 represented the highest degree of perceived sustainability. Although the response scale ranged from 1 to 5, the maximum observed response was 4, as no respondent selected the highest category. The majority of respondents were clustered in the lower categories of the scale, with 68.00% of respondents choosing values 1 or 2, while only 32.00% selected values 3 or 4. The median and mode were both equal to 2, and the mean score was 2.05 out of 5, indicating a low to moderate level of confidence in the system's long-term viability.

After synthesizing the information using PCA, several latent structures consistent with each analytical block or dimension were identified. Overall, between five and seven components were extracted for each dimension. To summarize briefly, the results revealed several substantive patterns: openness to broad system reforms; a more critical and informed perception of the system's evolution; profiles associated with personal solvency, financial autonomy, and interest in private pension mechanisms; economic and institutional barriers affecting fertility and family planning decisions; and factors related to uncertainty and labor mobility.

The table below provides a comprehensive summary of the components identified in each PCA, as well as the results of the intermediate models estimated in order to assess the individual association between each PCA component and the perceived long-term sustainability of the public pension system.

Table 4. PCA component summary and intermediate ordinal model screening

PCA component summary					Omnibus tests	
Dimension	No.	Component label	Loadings	% Var.	X ²	p value
Knowledge and perception of the pension system	1.1	Openness to comprehensive system reforms	9	18.7	0.749	0.387
	1.2	Critical and informed perception of the evolution	4	9.15	0.678	0.410
	1.3	Private retirement planning amid distrust in the public system	4	8.76	1.612	0.204
	1.4	Contributory adjustments and private retirement	4	8.18	7.061	0.008
	1.5	Preference for technical and modern reforms	3	8.08	2.655	0.103
	1.6	Conservative perspective grounded in structural experience	7	7.76	3.485	0.062
	1.7	Socioeconomic vulnerability and institutional distrust	4	5.92	9.96e-6	0.997
Capacity, stability, and economic planning	2.1	Personal solvency and financial independence	6	15.7	4.4830	0.034
	2.2	Access to and interest in private retirement planning	6	14.21	10.0614	0.002
	2.3	Generational sensitivity and critical attitudes toward the system	7	12.61	3.0425	0.081
	2.4	Moderate institutional adjustment with private support	7	10.38	1.2005	0.273
	2.5	Digital alternatives and non-traditional planning	3	6.6	0.0533	0.817
	3.1	Socioeconomic barriers to reproductive decisions	7	17.09	6.107	0.013

Reproductive and family decisions	3.2	Institutional sensitivity and individual social perception	9	16.84	3.462	0.063
	3.3	Rejection due to costs and work-life balance constraints	4	9.36	0.174	0.677
	3.4	Economic and educational capacity in family planning	3	9.33	0.324	0.569
	3.5	Economic resilience and family-planning insecurity	3	9.31	7.053	0.008
	3.6	Uncertainty and distrust in the national context	5	9.22	2.115	0.146
Uncertainty and labor mobility	4.1	Institutional efficiency and operational sustainability	4	16.7	0.0785	0.779
	4.2	Labor insecurity and cost-of-living pressure	4	16.6	2.3760	0.123
	4.3	Socioeconomic resilience in the face of uncertainty	5	13.3	3.9299	0.047
	4.4	International labor mobility as an individual strategy	3	12.0	2.1234	0.145
	4.5	Acceptance of parametric adjustments to the system	3	11.3	0.0890	0.765

Note. Each χ^2 statistic corresponds to an individual ordinal generalized model estimated using the total score of each component as a predictor, with question 21 (perception of the long-term sustainability of the public pension system) specified as the dependent variable, following the same modelling approach used in the main model (n = 75). Green shading marks for significant and marginal components, while yellow shading identifies Component 4.1, retained for its theoretical relevance despite its non-significant p-value.

Based on the screening stage and the conceptual relevance of the components, six components were retained for the final ordinal model. These components were associated with several key dimensions, including preferences regarding the combination of contributory arrangements and private pension plans, financial solvency, complementary retirement planning, fertility-related barriers, family-support concerns, socioeconomic resilience, and institutional reform. They also captured respondents' assessments of preferred policy measures and unmet needs within the sample. While several of these components showed statistically significant or marginal associations with the dependent variable, Component 4.1 was retained because of its theoretical relevance and contribution to the multidimensional interpretation of perceived sustainability. Together, these components provide a multidimensional framework for explaining perceptions of the long-term sustainability of the public pension system.

Table 5. Components retained for the final ordinal model

No.	Component label	Question codes	Main variables represented in the component
1.4	Combination of contributory adjustments and private pension provision	P9, P22.3, P29, P30	Support for employer-sponsored pension schemes, approval of tax incentives for private pensions, and willingness to devote part of monthly income to retirement saving.
2.2	Access to and interest in private pension planning	P22.3, P25.10, P28.1, P28.2, P28.3, P28.5	Interest in private retirement planning tools, such as pension plans, savings accounts, investment funds, and business-related assets, together with the influence of employment stability and policy incentives.
2.3	Generational sensitivity and critical attitudes toward the system	P1, P16, P25.10, P28.3, P28.4, P28.5, P28.6	Age and expected retirement timing, combined with stronger interest in alternative long-term financial strategies such as investment funds, equity participation, homeownership, and digital assets.
3.2	Institutional sensitivity and individual social perception	P23, P25.2, P25.3, P25.4, P25.5, P25.6, P25.7, P25.8, P25.9	Perceptions of demographic and institutional pressures on the pension system, including ageing, housing and living costs, limited family support, work-family balance difficulties, career penalties associated with parenthood, delayed fertility, and broader economic uncertainty.
3.5	Economic resilience and family-planning insecurity	P9, P15, P25.1	Limited confidence in public and household support capacity, reflected in concern about job instability, low short-term financial resilience, and greater perceived need for complementary protection mechanisms.
4.1	Institutional efficiency and operational sustainability	P6, P22.6, P22.8, P22.9	Support for institutional and labor-market reforms aimed at improving sustainability, reducing fraud and informality, and strengthening productivity and wages to expand contribution capacity.

Note. The table presents PCA components retained for the ordinal modeling stage. Question codes correspond to the questionnaire items represented within each component.

On this basis, the final ordinal model was estimated to explain respondents' perceptions of the future sustainability of the public pension system, with higher values of the dependent variable indicating a greater perceived level of sustainability. The overall fit of the model, shown in Table 5, was statistically significant, indicating that the set of latent dimensions included in the model improved the explanation of the dependent variable compared with the null model. The model achieved a pseudo- R^2 of 0.169, suggesting a modest but meaningful explanatory capacity, which is reasonable given the exploratory nature of the study and the attitudinal character of the dependent variable.

Table 6. Final ordinal model of perceived pension sustainability

Effect	Estimate	SE	Exp(B)	p
1.4 Combination of contributory adjustments and private pension provision	-0.570	0.306	0.565	0.063†
2.2 Access to and interest in private pension planning	-0.749	0.332	0.473	0.024*
2.3 Generational sensitivity and critical attitudes toward the system	0.624	0.269	1.867	0.020*
3.2 Institutional sensitivity and individual social perception	0.553	0.269	1.738	0.040*
3.5 Economic resilience and family-planning insecurity	0.836	0.285	2.307	0.003**
4.1 Institutional efficiency and operational sustainability	0.522	0.275	1.685	0.058†

Note. Exp(B) = odds ratio. Pseudo- R^2 = 0.169; df = 6; χ^2 = 32.0; † $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

The first component included in the final model is “1.4 Combination of contributory adjustments and private pension provision,” which consists of questions related to income level, views on the inclusion of fiscal incentives for private plans, the amount respondents would be willing to save or invest monthly for retirement, and support for employer-sponsored private pension schemes. It should be noted that the Likert-type questions do not assess whether these measures are already in place or effective at present, but rather whether respondents believe they are appropriate for increasing future sustainability. Therefore, a high score on this component indicates a combination of certain economic potential and the belief that the system requires additional support through corporate participation and incentivized private savings. Its coefficient was marginal and negative (-0.570), indicating that the higher the score on this set of measures related to supplementary retirement savings, the lower the perceived sustainability of the current public system on its own. In terms of reforms or needs, this result indicates that respondents consider measures such as tax incentives for retirement savings, employer contributions, and increasing households' actual savings capacity to be important. However, because this dimension is negatively associated with perceived sustainability, it suggests that these mechanisms are perceived more as necessary compensation for the anticipated shortcomings of the public system rather than as signs of confidence in its intrinsic strength.

The second component, “2.2 Access to and interest in private pension planning,” consists of questions regarding uncertainty about the country's economic future, as well as mechanisms related to interest in private pension planning and improving savings capacity. This dimension refers not only to the actual use of private pension tools but also to the willingness to use them and the perception that they may be necessary in an uncertain economic scenario. Its coefficient was significant and negative (-0.749), suggesting that there is an association between a greater inclination toward private pension planning and a lower likelihood of viewing the public system as sustainable. This highlights a series of implicit needs, such as improving savings capacity, strengthening financial education, facilitating access to pension products, and promoting macroeconomic stability. However, since the coefficient is negative, it indicates that confidence in the system does not increase with the perceived need for these private mechanisms. In other words, the more private instruments are seen as determining future retirement, the more fragile the perception of the current public system's sustainability becomes.

Component “2.3 Generational sensitivity and critical attitudes toward the system,” consists of the age at which respondents believe they will actually be able to retire, the degree of perceived economic uncertainty, and savings and investment mechanisms such as mutual funds, home ownership, equity in companies, and cryptocurrencies and digital assets. This component reflects a long-term outlook closely tied to generational experience: younger respondents, aware that retirement may occur later, and open to various forms of wealth or financial accumulation to secure their future. Its coefficient was positive and significant (0.624), indicating that higher scores could be associated with a higher

level of foresight and awareness regarding the future of the pension system. This finding suggests that, within this sample group, generational awareness of the problem does not necessarily lead to a pessimistic view, but rather to a more strategic and adaptable approach, particularly at the private and personal level. The needs that arise here do not refer solely to the pension system itself, but also to structural conditions that enable younger generations to build more secure life trajectories: the possibility of accessing housing, a predictable job market, relatively clear retirement prospects, and opportunities to accumulate wealth or investment for the long term. Therefore, sustainability is not only related to the financial balance of the system, but also to whether active generations have the opportunity to reach old age through more stable and diversified career paths. In this sense, this component can also be interpreted as suggesting that sustainability is considered more likely when there is room for individual planning and resource accumulation.

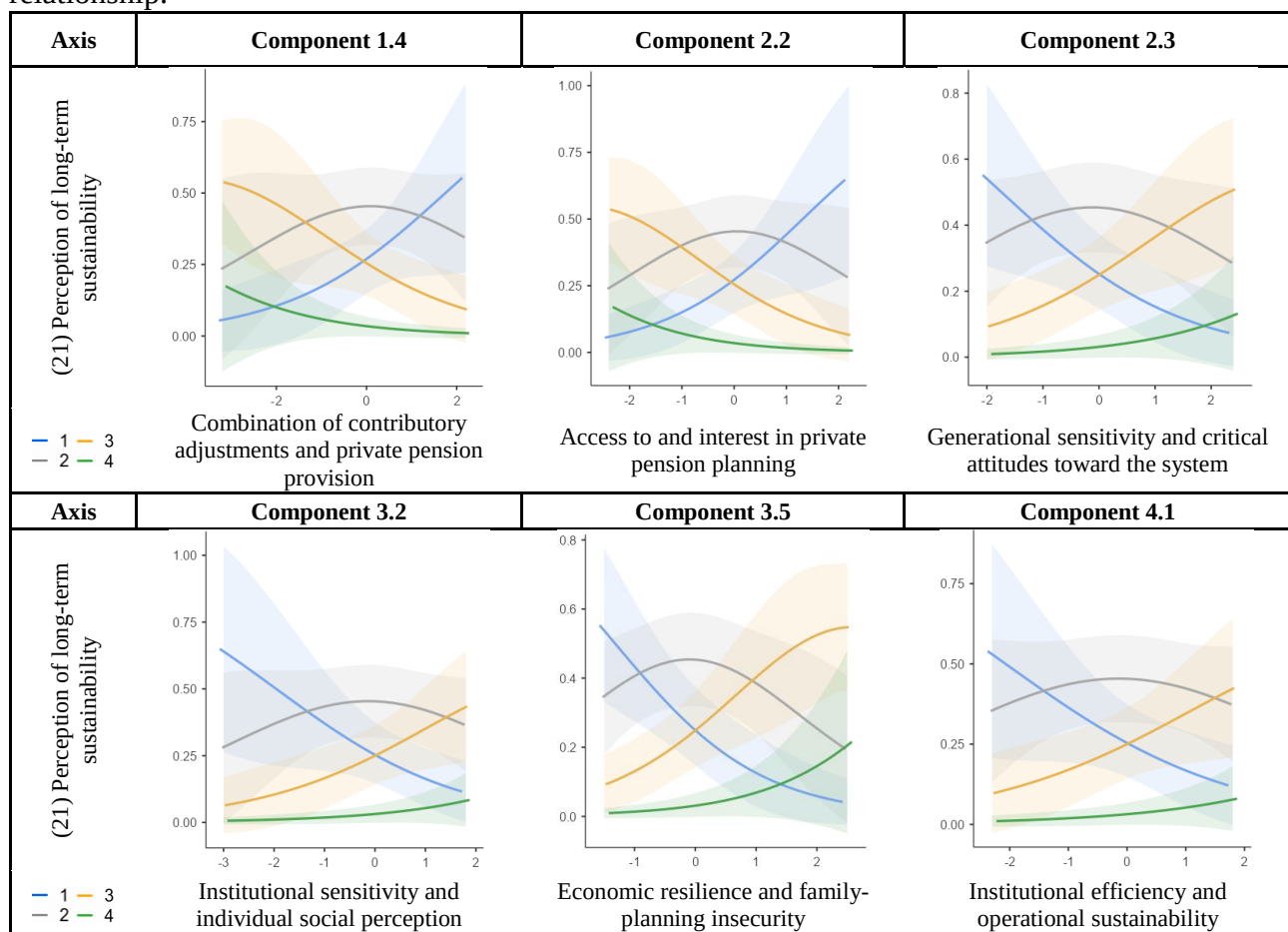
One of the most revealing results corresponds to “3.2 Institutional sensitivity and individual social perception,” which includes questions regarding the extent to which respondents agree that population aging is a serious problem for the system, as well as barriers limiting personal and professional development, such as the cost of living and housing, insufficient public assistance or tax benefits for having children, the difficulty of balancing work and family life, the fear of missing out on career opportunities due to parenthood, the voluntary delay of parenthood, and the unequal distribution of family responsibilities, among others. In this case, high scores do not mean that conditions are positive or that these issues have been resolved, but rather that respondents more strongly recognize that these factors hinder family formation and social reproduction and, by extension, the demographic sustainability of the system. The coefficient was positive and significant (0.553), indicating that those who are more sensitive to these factors and have unmet latent needs tend to assess the system’s sustainability from a more structural perspective. This should not be interpreted to mean that “seeing more problems” increases confidence, but rather that sustainability is understood through a more structural understanding of the problem. In this context, the emerging needs are particularly evident: work-life balance policies, access to housing, stronger public assistance and tax benefits related to child-rearing, the expansion of quality public services, the reduction of the career penalty associated with being a parent, and the correction of gender-based inequities in caregiving. Therefore, the model suggests that the sustainability of the pension system is not viewed solely as a matter of expenditure or contribution, but also as a social issue. This means that the institutional and economic environment has the capacity to promote viable family trajectories and, consequently, to maintain the contributor base over time.

The component with the strongest coefficient in the final model was “3.5 Economic resilience and family-planning insecurity,” which consists of questions about net monthly income, how long respondents believe they could sustain themselves if their income were to stop, and the lack of job stability as a factor influencing the decision to have children. Its coefficient was positive and highly significant (0.836). Although this component includes elements related to insecurity and concern about support capacity, empirically it primarily captures personal economic security and the material resilience needed to perceive stability. In a sample where moderate incomes and limited financial buffers predominate, this result indicates that those with a relatively more solid economic position or who perceive themselves as less vulnerable tend to view the system as more sustainable. The needs highlighted by this component are essential: securing more stable employment, increasing income, building up short-term savings, and reducing day-to-day economic vulnerability. Furthermore, it indirectly underscores the importance of strengthening public and family support systems during periods of income loss. In other words, the model indicates that the sustainability of the system is not viewed in abstract terms; rather, it is strongly influenced by individual material security. People with less financial capacity to withstand labor or income shocks tend to have less institutional trust and less confidence in the sustainability of the pension system.

For its part, “4.1 Institutional efficiency and operational sustainability,” included questions on educational attainment and assessments of reforms regarding the compatibility of pensions and work, combating fraud and the informal economy, and improving productivity and wages to boost contributions. This component represents a dimension of structural and operational reform of the

system. High scores do not mean that there is already greater productivity, less fraud, or more active retirement, but rather that these measures are considered appropriate for improving sustainability. The coefficient was positive and marginally significant (0.522), suggesting that support for this group of reforms is related to a higher perception of sustainability, although it did not reach conventional statistical significance at the .05 level. This result suggests that respondents associate sustainability with more effective management of the system and a broader contribution base. The underlying reforms or needs here are very specific: extending contributions through active retirement schemes, reducing fraud and the informal economy to increase the actual number of contributors, as well as raising wages and productivity to strengthen revenue collection and ensure that pensions are sufficient in the future. Although this dimension was not one of the strongest from a statistical standpoint, it remains important in substantive terms, as it identifies the institutional and operational reforms that the sample considers most directly related to the system's viability.

To complement the interpretation of the coefficients', predicted probabilities were calculated for each response category of Question 21. Figure 1 below presents an integrated view of the predicted probabilities for each category of perceived future sustainability across the observed range of the six components included in the final ordinal model, illustrating how variation in each component is associated with the likelihood of selecting each response category, without implying a causal relationship.

Note. Predicted probabilities were obtained from the final generalized ordinal model using Question 21 as the dependent variable in Jamovi. Each panel shows the estimated probability of belonging to each response category.

Figure 1. Predicted probabilities in the final ordinal model

Conclusions

The results of the generalized ordinal model show that the perceived sustainability of Spain's public pension system depends not only on financial factors, but also on social, institutional, and personal conditions. Public perception is based on confidence in the system's ability to adapt to demographic, labor, and economic changes, as well as on the material security experienced by individuals themselves. One of the main findings is that interest in private savings and retirement planning mechanisms is not necessarily associated with greater confidence in the public system. Rather, it

seems to reflect a perception of weakness in the current model and the need for additional mechanisms in the face of future uncertainty. In contrast, greater economic stability, better life planning expectations, and a positive valuation of institutional reforms that respond to latent needs are associated with a more favorable perception of the system's sustainability. In this sample, these results suggest that sustainability must be understood in a broad sense. It is not merely a matter of achieving a balance between revenue and expenditure, but of strengthening the conditions that enable the maintenance of a sufficient and stable contribution base: quality employment, savings capacity, work-life balance, access to housing, generational renewal, productivity, and institutional trust. Thus, the perception of sustainability is closely linked to the everyday experience of economic security or vulnerability. Consequently, future reforms should combine financial measures with social and labor policies capable of strengthening the contributory base without undermining the protective function of the public system. Key areas for action include greater transparency through individual pension information tools, pension education programs, more inclusive supplementary savings mechanisms, policies supporting families and work-life balance, the formal labor market integration of immigrants, and improvements in productivity, wages, and job stability.

References

1. AIREF. (2025). *Opinión sobre la sostenibilidad de las AA. PP. a largo plazo*. https://www.airef.es/wp-content/uploads/2025/03/Opini%C3%B3n_sobre_la_sostenibilidad_de_las_AA_PP_largo_plazo/Opinion.pdf
2. Barr, N. (2020). *The Economics of the Welfare State* (6th ed.). Oxford: Oxford University Press. <https://books.google.es/books?id=4ZXHDwAAQBAJ>
3. BBVA. (2022). *Cómo funciona el sistema de pensiones en España*. <https://www.bbva.es/finanzas-vistazo/ef/planes-de-pensiones/sistema-pensiones-espana.html>
4. Bonifacio, Y. E. (2023). Impacto del sistema de pensiones en el mercado laboral: Una revisión bibliográfica (2015-2020). *Revista Studium Veritatis*, 21(27), 209-223. <https://studium.ucss.edu.pe/index.php/SV/article/view/364/413>
5. Conde-Ruiz, J. I., & Galasso, V. (2005). Positive arithmetic of the welfare state. In *Journal of Public Economics*. https://didattica.unibocconi.it/mypage/upload/49676_20090213_114721_49676_20090115_101743_JPU BE705.PDF
6. Domínguez, J. M. (2021). La sostenibilidad de las pensiones públicas en España: Aspectos básicos. *Revista de Estudios Jurídico Laborales y de Seguridad Social*, 278-287. <https://revistas.uma.es/index.php/REJLSS/article/view/13542/13785>
7. Esteve, A., Devolder, D., Rentería, E., & Blanes, A. (2018). La sostenibilidad demográfica del sistema de pensiones en España. *PANORAMA SOCIAL*, 161-172. https://www.funcas.es/wp-content/uploads/Migracion/Articulos/FUNCAS_PS/028art10.pdf
8. Guillén, A. (1990). *El origen del estado de bienestar en España (1876-1923): El papel de las ideas en la elaboración de las políticas públicas*. Madrid: Estudio/Working Paper 1990/10. https://epub.sub.uni-hamburg.de/epub/volltexte/2008/1929/pdf/1990_10_es.pdf
9. Hernández de Cos, P., Jimeno, J. F., & Ramos, R. (2017). *El sistema público de pensiones en España: Situación actual, retos y alternativas de reforma*. Banco de España. <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSeriadas/DocumentosOcasional es/17/Fich/do1701.pdf>
10. INE. (2024). *Instituto Nacional de Estadística. Nota de Prensa: Movimiento natural de la Población / Indicadores Demográficos Básicos. Año 2023*. <https://www.ine.es/dyngs/Prensa/es/MNP2023.htm>
11. Kuhnt, A.-K., Minkus, L., & Buhr, P. (2020). Uncertainty in fertility intentions from a life course perspective: Which life course markers matter? *JFR - Journal of Family Research*. <https://doi.org/10.20377/jfr-426>
12. OECD. (2007). *La evaluación del desarrollo económico y del empleo a nivel local*. FONAES. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/es/publications/reports/2004/11/evaluating-local-economic-and-employment-development_g1gh45de/9789264044234-es.pdf

Annexes

Annex 1. Descriptive characteristics of the sample

Variable	Category	Men (n=35)		Women (n=40)		Total (N=75)	
Gender	Men / Women	35	(100.00%)	40	(100.00%)	75	(100.00%)
Age group	18–24 years	12	(34.29%)	17	(42.50%)	29	(38.67%)
	25–30 years	5	(14.29%)	8	(20.00%)	13	(17.33%)
	31–40 years	4	(11.43%)	9	(22.50%)	13	(17.33%)
	41–50 years	11	(31.43%)	4	(10.00%)	15	(20.00%)
	50+ years	3	(8.57%)	2	(5.00%)	5	(6.67%)
Education	Primary education or less	0	(0.00%)	1	(2.50%)	1	(1.33%)
	Secondary education	2	(5.71%)	6	(15.00%)	8	(10.67%)
	Vocational training	5	(14.29%)	4	(10.00%)	9	(12.00%)
	University degree	22	(62.86%)	18	(45.00%)	40	(53.33%)
	Postgraduate	6	(17.14%)	11	(27.50%)	17	(22.67%)
Sector	Finance & insurance	8	(22.86%)	4	(10.00%)	12	(16.00%)
	Technology & IT	5	(14.29%)	6	(15.00%)	11	(14.67%)
	Hospitality & tourism	4	(11.43%)	6	(15.00%)	10	(13.33%)
	None	3	(8.57%)	7	(17.50%)	10	(13.33%)
	Commerce	4	(11.43%)	4	(10.00%)	8	(10.67%)
	Education	2	(5.71%)	5	(12.50%)	7	(9.33%)
	Transport & logistics	3	(8.57%)	2	(5.00%)	5	(6.67%)
	Other sectors*	6	(17.14%)	6	(15.00%)	12	(16.00%)
Monthly income	< €1,000	11	(31.43%)	18	(45.00%)	29	(38.67%)
	€1,000–€1,500	14	(40.00%)	9	(22.50%)	23	(30.67%)
	€1,500–€2,000	3	(8.57%)	4	(10.00%)	7	(9.33%)
	€2,000–€3,000	3	(8.57%)	2	(5.00%)	5	(6.67%)
	> €3,000	3	(8.57%)	0	(0.00%)	3	(4.00%)
	Prefer not to say	1	(2.86%)	7	(17.50%)	8	(10.67%)

Note. Percentages in Men/Women columns are within gender; percentages in the Total column are of the full sample. Other sectors* included: public administration, construction, consulting, publishing & languages, industry & manufacturing, health, and energy. The information was obtained from the first block of questions “Demographic, Social, Economic, and Occupational Profile”

SESSION: RECONFIGURATION OF AUDIT MISSIONS/
SECȚIUNEA: RECONFIGURAREA MISIUNILOR DE AUDIT

CZU: 657.6:005.334(478)

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2026.33>

RECONFIGURAREA ROLULUI AUDITULUI STATUTAR ÎN CONSOLIDAREA
STABILITĂȚII ECONOMICE

RECONFIGURING THE ROLE OF STATUTORY AUDIT IN STRENGTHENING
ECONOMIC STABILITY

IACHIMOVSKI Anatolie

Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova

E-mail: iachimovschi.anatolie.constantin@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5393-0100>

Abstract. The article examines the reconfiguration of the role of statutory audit in the context of the economic and technological transformations that characterize the contemporary global environment. The intensification of digitization processes, the increase in the complexity of economic transactions and the increase in informational risks determine the need to reconsider the traditional functions of statutory audit. In this framework, the audit is no longer just a mechanism for verifying the conformity and credibility of financial statements, but becomes a strategic tool to strengthen economic security and stability at micro and macroeconomic level. The purpose of the research is to highlight the directions for modernizing the statutory audit and how it contributes to increasing transparency, accountability and trust in financial information. The research methodology is based on the critical analysis of the literature, on the examination of the international regulatory framework in the field of auditing and on comparative approaches on the evolution of audit practices in the context of the digitalization of the economy. The results of the study highlight that statutory audit expands its traditional role by integrating digital tools, assessing emerging risks and strengthening corporate governance mechanisms. In this regard, auditors become key actors in preventing economic vulnerabilities and ensuring a climate of trust for investors, institutions and other stakeholders. The findings of the research highlight the need for continuous adaptation of auditing practices and standards to meet the challenges of the dynamic global economic environment.

Keywords: audit statutar, guvernanță corporativă, riscuri economice, securitate economică, stabilitate financiară.

JEL Clasification: M42

Introducere

În contextul transformărilor economice globale, caracterizate prin intensificarea proceselor de digitalizare, creșterea interdependențelor economice și amplificarea riscurilor financiare și informaționale, rolul auditului statutar capătă o importanță sporită în asigurarea transparenței și credibilității informațiilor financiare. Mediul economic contemporan este marcat de schimbări rapide ale modelelor de afaceri, de extinderea utilizării tehnologiilor digitale și de sporirea cerințelor privind responsabilitatea și guvernanța corporativă. În aceste condiții, auditul statutar nu mai poate fi privit exclusiv ca un mecanism formal de verificare a conformității situațiilor financiare, ci ca un instrument esențial de consolidare a securității și stabilității economice.

Problema cercetării este determinată de necesitatea adaptării funcțiilor și metodelor auditului statutar la noile provocări generate de mediul economic global dinamic. Evoluția rapidă a tehnologiilor informaționale, complexitatea operațiunilor economice și creșterea riscurilor asociate gestionării datelor financiare impun reconsiderarea rolului auditorului în procesul de evaluare a fiabilității

informațiilor și de prevenire a vulnerabilităților economice. În acest context, se conturează întrebarea fundamentală privind modul în care auditul statutar poate contribui mai eficient la consolidarea securității economice și la menținerea stabilității sistemelor economice.

Scopul principal al cercetării constă în analiza și evidențierea direcțiilor de reconfigurare a rolului auditului statutar în condițiile mediului economic global dinamic, precum și în identificarea contribuției acestuia la consolidarea securității și stabilității economice. Pentru realizarea acestui scop, cercetarea urmărește să răspundă la câteva întrebări esențiale: care sunt factorii care determină transformarea rolului auditului statutar; în ce mod digitalizarea și noile riscuri economice influențează activitatea de audit; și cum poate auditul statutar să contribuie la creșterea încrederii în informațiile financiare și la consolidarea mecanismelor de guvernare economică.

Metodologia cercetării

Metodologia cercetării se bazează pe analiza critică a literaturii de specialitate, pe examinarea cadrului normativ și conceptual în domeniul auditului financiar, precum și pe utilizarea metodelor de analiză și sinteză pentru evidențierea tendințelor actuale privind evoluția auditului statutar. Alegerea acestor metode permite fundamentarea teoretică a fenomenului analizat și identificarea principalelor direcții de dezvoltare ale practicilor de audit în contextul transformărilor economice globale.

Structura lucrării este organizată astfel: prima parte prezintă cadrul conceptual privind rolul auditului statutar în economia contemporană; a doua secțiune analizează impactul transformărilor economice și digitale asupra activității de audit; iar ultima parte evidențiază direcțiile de reconfigurare a rolului auditului statutar în consolidarea securității și stabilității economice. Prin abordarea propusă, cercetarea își propune să contribuie la aprofundarea înțelegerii rolului auditului statutar în contextul actual și să evidențieze relevanța acestuia în asigurarea unui mediu economic transparent și stabil.

În acest context, cercetarea de față își propune să contribuie la dezvoltarea literaturii de specialitate prin analizarea modului în care rolul auditului statutar se reconfigurează în condițiile mediului economic global dinamic. Lucrarea urmărește să integreze perspectivele existente privind auditul financiar, guvernarea corporativă și securitatea economică, evidențiind rolul auditorilor în consolidarea stabilității economice și în creșterea încrederii în informațiile financiare. Prin această abordare, studiul contribuie la extinderea cadrului conceptual al auditului statutar și la evidențierea relevanței acestuia în contextul noilor provocări economice și tehnologice.

Conținutul lucrării

Analiza cadrului normativ a evidențiat câteva direcții esențiale privind reconfigurarea rolului auditului statutar în contextul mediului economic global dinamic. În esență, auditul statutar acționează ca un mecanism de control extern care validează realitatea economică a unei afaceri pentru toți participanții la viața economică. Conform Legii nr. 271 din 15.12.2017 privind auditul situațiilor financiare din Republica Moldova, auditul statutar reprezintă pilonul de încredere în raportarea financiară a entităților de interes public și a celor care depășesc anumite criterii de mărime [1].

Acesta se concretizează prin emiterea unei opinii independente care confirmă dacă raportările financiare prezintă o imagine fidelă a poziției și performanței financiare, în conformitate cu standardele de raportare aplicabile. Prin procesul de verificare, auditul statutar contribuie direct la creșterea gradului de încredere a investitorilor, creditorilor și a publicului larg în informațiile furnizate de companii. De asemenea, acesta servește la protejarea interesului public, asigurând transparența în gestionarea resurselor și conformitatea cu cadrul legal, facilitând totodată accesul entităților la piețele de capital și la finanțări externe prin validarea integrității datelor financiare.

Auditul statutar depășește funcția tradițională de verificare a conformității situațiilor financiare, asumând un rol proactiv în identificarea riscurilor emergente și în prevenirea vulnerabilităților economice. Conform Legii nr. 287/2017 privind contabilitatea și raportarea financiară, funcția tradițională de verificare a conformității reprezintă mecanismul prin care se confirmă că situațiile financiare sunt întocmite și prezentate respectând strict normele legale și standardele de raportare SNC sau IFRS [2].

Această funcție presupune verificarea faptului că entitatea a aplicat corect politicile contabile și a respectat principiile fundamentale, precum continuitatea activității, prudența și necompensarea. Verificarea vizează corespondența dintre datele înregistrate în contabilitatea primară și cifrele

raportate în bilanț, situația de profit și pierdere sau alte formulare obligatorii. Adică, se urmărește asigurarea unei imagini fidele a patrimoniului și a rezultatelor financiare. Opinia auditorului garantează că informația furnizată este completă, neutră și lipsită de erori semnificative, permițând utilizatorilor să aibă certitudinea că rapoartele reflectă realitatea tranzacțiilor economice conform cadrului normativ în vigoare în Republica Moldova.

Rolul auditului statutar, conform cadrului reglementat de Manualul Internațional emis de IAASB, se definește prin următoarele aspecte fundamentale care funcționează integrat pentru a asigura integritatea raportării financiare [3].

Auditul statutar servește la creșterea gradului de încredere a utilizatorilor vizați în situațiile financiare. Această încredere este obținută prin exprimarea unei opinii de către auditor cu privire la măsura în care situațiile financiare sunt întocmite, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu un cadru de raportare financiară aplicabil. Auditorul aplică Standardele Internaționale de Audit (ISA) pentru a obține o asigurare rezonabilă că documentele examinate nu conțin denaturări semnificative, indiferent dacă acestea provin din fraudă sau eroare.

Procesul presupune exercitarea raționamentului profesional și menținerea scepticismului profesional pe tot parcursul planificării și executării misiunii. Auditorul identifică și evaluează riscurile de denaturare semnificativă, obține probe de audit suficiente și adecvate și evaluează caracterul adecvat al politicilor contabile utilizate de management. De asemenea, auditul include evaluarea prezentării generale, a structurii și a conținutului situațiilor financiare, inclusiv a notelor explicative.

Un alt aspect esențial este comunicarea cu persoanele însărcinate cu guvernanța. Auditorul raportează deficiențele semnificative identificate în controlul intern, precum și orice alte constatări relevante care pot influența transparența și disciplina financiară a entității. Întreg procesul este susținut de standardele de gestionare a calității (ISQM), care impun firmei de audit să stabilească politici și proceduri menite să garanteze respectarea cerințelor etice, a independenței și a standardelor profesionale, asigurând astfel că raportul emis este adecvat circumstanțelor specifice [4, 5].

În lucrarea lor, „The Impact of Digitalization on Statutory Auditing” (2024), autorii Jelena Gruslav, Maja Perić și Goranka Knežević analizează modul în care digitalizarea transformă auditul statutar, redefinind rolul acestuia într-un mediu economic din ce în ce mai tehnologizat [6]. Conform autorilor, rolul auditului statutar poate fi sintetizat prin următoarele dimensiuni fundamentale:

- Garantarea fiabilității informațiilor financiare;
- Creșterea încrederii pe piețele de capital;
- Detectarea și prevenirea fraudelor în era digitală.

Rolul principal rămâne cel de a oferi o opinie independentă asupra faptului că situațiile financiare reflectă o imagine fidelă a poziției și performanței financiare a unei entități. Autorii subliniază că, în contextul digitalizării, acest rol devine și mai critic, deoarece volumul mare de date (Big Data) necesită mecanisme de verificare riguroase pentru a preveni erorile sau manipulările digitale.

Auditul statutar acționează ca un pilon de încredere între companii și investitori. Prin certificarea datelor, auditorii reduc asimetria informațională. Gruslav et al. argumentează că tehnologiile moderne (precum analiza de date și AI) permit auditorilor să ofere o asigurare mai profundă, consolidând astfel integritatea piețelor financiare. Autorii evidențiază o schimbare în modul de exercitare a acestui rol. Dacă în auditul tradițional se foloseau eșantionări, digitalizarea permite testarea a 100% din populația de date. Acest lucru schimbă rolul auditorului dintr-unul reactiv într-unul mai proactiv, capabil să identifice anomalii și tipare de fraudă care anterior ar fi rămas nedetectate.

Auditorul statutar nu mai verifică doar cifre, ci și robustețea sistemelor ERP (Enterprise Resource Planning) și a controalelor automate. Rolul său include acum evaluarea riscurilor cibernetice care ar putea afecta integritatea raportării financiare. Astfel, rolul auditului statutar evoluează de la o examinare periodică (post-factum) către un model de monitorizare continuă. Digitalizarea permite auditorilor să extragă date în timp real, ceea ce transformă auditul dintr-o obligație anuală într-un proces dinamic care adaugă valoare continuă managementului și acționarilor.

În lucrarea lor din 2025, Hrițcan, M. și Hrițcan, C.C. analizează transformarea profundă a rolului auditului statutar în România, generată de implementarea Directivei privind Raportarea Durabilității de către Companii (CSRD) și transpunerea acesteia [7]. Conform autorilor, rolul auditului statutar

evoluează de la o verificare tradițională a situațiilor financiare către o responsabilitate complexă de asigurare a sustenabilității. Principalele aspecte ale acestui nou rol sunt:

- Extinderea obiectivului auditului;
- Furnizarea asigurării limitate (Limited Assurance);
- Rolul de garant al credibilității (Combaterea "Greenwashing"-ului);
- Integrarea și convergența raportării.

Conform analizei rolul auditului statutar trece printr-o fază de expansiune semnificativă a obiectivului său fundamental. Această transformare presupune depășirea barierelor verificării tradiționale, centrate exclusiv pe situațiile financiare și pe acuratețea cifrelor contabile, pentru a integra certificarea validității informațiilor de tip ESG (Environmental, Social, and Governance).

În acest context, misiunea auditorului se recalibrează pentru a include validarea riguroasă a indicatorilor nefinanciarilor de performanță și evaluarea modului în care structurile de guvernare ale entității auditate gestionează riscurile climatice și impactul social. Astfel, auditul devine un proces integrat care atestă nu doar sănătatea financiară a unei companii, ci și conformitatea acesteia cu standardele europene de raportare a durabilității (ESRS), asigurând o viziune holistică asupra sustenabilității afacerii în raport cu cerințele CSRD.

Un element central al noului rol al auditului statutar este introducerea obligației de a furniza o asigurare limitată (limited assurance) asupra raportării de durabilitate. Această transformare, determinată de transpunerea Directivei, impune auditorului responsabilitatea de a formula o opinie profesională cu privire la conformitatea raportului de management cu standardele europene de raportare (ESRS).

Misiunea auditorului depășește în acest punct simpla verificare a existenței datelor, implicând o evaluare a proceselor de colectare și raportare utilizate de companie, precum și a metodologiei de identificare a chestiunilor de durabilitate raportate. Prin acest mecanism de asigurare, auditorul oferă utilizatorilor de informații un grad de încredere necesar, confirmând că datele prezentate nu conțin erori semnificative și că entitatea respectă cerințele de etichetare digitală și indicatorii de performanță impuși de reglementările Uniunii Europene.

În prezent, auditul statutar capătă un rol fundamental de garant al credibilității informațiilor publice, acționând ca un mecanism critic de prevenire și combatere a fenomenului de „greenwashing”. Într-un context în care companiile pot fi tentate să prezinte o imagine distorsionată sau excesiv de optimistă asupra impactului lor de mediu și social, intervenția auditorului independent transformă declarațiile subiective de intenție în date riguroase și verificabile.

Prin aplicarea procedurilor de verificare specifice, auditorul se asigură că raportarea de durabilitate reflectă realitatea obiectivă a operațiunilor firmei, oferind astfel investitorilor și publicului larg certitudinea că performanța ESG afișată este fundamentată pe dovezi solide. Acest rol consolidează integritatea pieței financiare din România, deoarece prezența unei certificări profesionale descurajează practicile de raportare selectivă sau înșelătoare, aliniind entitățile raportoare la exigențele de transparență și etică impuse de cadrul de reglementare european.

Conform analizei realizate de Hrițcan, M. și Hrițcan, C.C. (2025), un rol esențial al auditului statutar în noul cadru de raportare este acela de a asigura convergența și integrarea fluxurilor de informații din cadrul unei entități. Auditorul acționează ca un arhitect al coerenței între datele financiare tradiționale și noile raportări de durabilitate, verificând modul în care factorii ESG influențează direct viabilitatea economică și modelul de afaceri pe termen lung al entității.

Această funcție presupune o colaborare strânsă cu mecanismele de control intern pentru a monitoriza trasabilitatea datelor de la sursa lor primară până la includerea finală în raportul anual de management. Prin această supraveghere integrată, auditorul garantează că performanța financiară și impactul nefinanciar nu sunt tratate ca segmente izolate, ci ca elemente interdependente care oferă o imagine fidelă și unitară asupra valorii reale a companiei în contextul tranziției către o economie sustenabilă.

Tabelul 1. Reconfigurarea rolului auditului statutar

Aspect	Direcția de reconfigurare	Impact și detalii
Sfera de aplicare	De la financiar la ESG	Auditorii nu mai verifică doar bilanțul, ci și raportările de sustenabilitate (mediu, social, guvernanta), conform reglementărilor precum CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)
Tehnologie	Audit Digital și Data Analytics	Trecerea de la testarea prin sondaj la analiza completă a seturilor de date (full population testing) folosind AI și algoritmi de machine learning pentru detectarea anomaliilor în timp real
Obiectivul principal	Detectarea fraudei și continuitatea	Există o presiune crescută din partea reglementatorilor ca auditorii să aibă un rol mult mai activ în identificarea semnelor de fraudă și în evaluarea viabilității pe termen lung a entității (going concern)
Comunicare și independență	Raportare Extinsă (KAM) și separarea serviciilor	Raportul de audit a devenit mai transparent prin includerea „Aspectelor Cheie de Audit” (Key Audit Matters), explicând riscurile specifice identificate, nu doar o opinie standard pass/fail. Restricții severe privind furnizarea de servicii non-audit către clienții auditați (non-audit services cap) pentru a elimina conflictele de interese și a consolida scepticismul profesional
Responsabilitate	Interesul public vs. interesul clientului	Reafirmarea mandatului auditorului ca „garant al interesului public”, punând accent pe datoria față de investitori și societate, dincolo de relația contractuală cu managementul firmei
Calitate și supraveghere	Reglementare mai strictă	Consolidarea rolului autorităților de supraveghere publică a auditului și implementarea standardelor internaționale de gestionare a calității (ISQM 1 și 2)

Sursa: elaborat de autor

Transformarea auditului statutar nu este doar o schimbare de procedură, ci o redefinire a identității acestei profesii în contextul unei economii globale tot mai complexe și digitale. Dacă în trecut auditorul era perceput ca un „verificator post-factum” al documentelor contabile, astăzi rolul său migrează către cel de garant al încrederii multidisciplinare în modul următor:

1. Extinderea orizontului: De la cifre la impact global;
2. Revoluția digitală: Sfârșitul sondajului clasic;
3. Scepticismul proactiv: Lupta cu fraudă și incertitudinea;
4. Transparență și Independență: O barieră etică solidă;
5. O profesie multidisciplinară.

Cea mai vizibilă schimbare este trecerea de la auditul pur financiar la cel de sustenabilitate (ESG). Într-o lume preocupată de schimbările climatice și responsabilitatea socială, auditorul devine cel care validează nu doar profitul unei companii, ci și amprenta de carbon sau etica lanțului de aprovizionare. Această „asigurare extinsă” transformă raportul de audit dintr-un document tehnic într-un instrument vital pentru investitorii care caută valoare pe termen lung.

Tehnologia a încetat să fie un simplu accesoriu. Prin Data Analytics și Inteligența Artificială, auditorul modern nu mai alege eșantioane de facturi, ci analizează 100% din tranzacțiile unei companii în timp real. Această schimbare oferă o precizie fără precedent în detectarea anomaliilor, transformând auditul dintr-o verificare statică într-o supraveghere dinamică și predictivă.

Eșecurile corporative din ultimele decenii au impus o reorientare către detectarea fraudei și evaluarea continuității activității. Auditorul nu mai poate adopta o poziție neutră; el trebuie să manifeste un „scepticism profesional” activ, investigând dacă modelul de business al clientului este rezistent în fața crizelor economice sau a atacurilor cibernetice.

Comunicarea s-a schimbat radical prin introducerea Aspectelor Cheie de Audit (KAM). Auditorii „vorbesc” acum cu publicul, explicând în rapoartele lor care au fost zonele cele mai dificile sau riscante ale misiunii. În paralel, independența este protejată prin reguli stricte care separă serviciile de audit de cele de consultanță, eliminând orice conflict de interese care ar putea umbri obiectivitatea opiniei.

Concluzii

Cadrul normativ privind auditul statutar evidențiază rolul esențial al acestuia în asigurarea credibilității informațiilor financiare și în consolidarea mecanismelor de guvernare corporativă. În mod tradițional, auditul statutar a fost analizat în cadrul teoriei agenției, care explică necesitatea verificării independente a situațiilor financiare pentru reducerea asimetriei informaționale dintre management și utilizatorii informațiilor financiare. Conform acestei perspective, auditorul acționează ca un mecanism de control extern care contribuie la creșterea transparenței și la diminuarea riscului de manipulare a informațiilor contabile.

Studiile clasice din domeniul auditului și contabilității subliniază faptul că auditul financiar reprezintă un instrument fundamental pentru sporirea încrederii investitorilor și a altor părți interesate în raportările financiare ale entităților economice. Cercetările empirice arată că existența unui sistem eficient de audit contribuie la îmbunătățirea calității raportării financiare, la consolidarea disciplinei financiare și la reducerea riscurilor asociate fraudelor sau erorilor contabile. De asemenea, literatura evidențiază interdependența dintre auditul statutar și sistemele de guvernare corporativă, subliniind rolul auditorilor în monitorizarea activităților managementului și în susținerea responsabilității corporative.

În ultimii ani, literatura de specialitate a acordat o atenție tot mai mare impactului transformărilor tehnologice asupra profesiei de auditor. Digitalizarea proceselor economice, utilizarea sistemelor informatice complexe și dezvoltarea tehnologiilor bazate pe analiză de date au determinat apariția unor noi abordări în domeniul auditului. Studiile recente evidențiază că integrarea instrumentelor digitale, precum analiza volumelor mari de date (big data) sau utilizarea inteligenței artificiale, poate îmbunătăți eficiența și acuratețea procedurilor de audit. În același timp, aceste transformări generează noi riscuri legate de securitatea informațională și de fiabilitatea sistemelor informatice, ceea ce impune extinderea responsabilităților auditorilor.

O altă direcție importantă se referă la rolul auditului în menținerea stabilității economice și financiare. Crizele economice și financiare din ultimele decenii au evidențiat necesitatea consolidării mecanismelor de supraveghere și control în cadrul economiei globale. În acest context, cercetările subliniază că auditul statutar poate contribui la identificarea timpurie a riscurilor financiare și la prevenirea vulnerabilităților sistemice. Prin evaluarea corectitudinii și integrității informațiilor financiare, auditorii pot sprijini procesul decizional al investitorilor, al instituțiilor financiare și al autorităților de reglementare.

Cu toate acestea, literatura de specialitate evidențiază și o serie de limite sau lacune în cercetările existente. Deși numeroase studii analizează rolul auditului în îmbunătățirea calității raportării financiare sau în consolidarea guvernării corporative, mai puține lucrări abordează în mod integrat relația dintre auditul statutar, securitatea economică și stabilitatea sistemelor economice în contextul transformărilor globale. În plus, impactul combinat al digitalizării, al creșterii complexității mediului economic și al noilor riscuri informaționale asupra rolului auditorului rămâne insuficient explorat în literatura academică. Reconfigurarea rolului înseamnă și reconfigurarea echipei. Auditorul de astăzi lucrează cot la cot cu ingineri de mediu, experți în securitate IT și analiști de date. Această hibridizare a expertizei confirmă faptul că auditul statutar a devenit pilonul central al interesului public, protejând nu doar acționarii, ci întreaga societate prin asigurarea integrității informațiilor pe care se bazează deciziile economice globale.

Referințe bibliografice

1. Legea privind auditul situațiilor financiare nr.271 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110387&lang=ro
2. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
3. Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Codul Etic al Profesioniștilor Contabili [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/lex/contabilitate-%C8%99i-audit>
4. ISQM 1 „Quality Management for Firms that Perform Audits or Reviews of Financial Statements, or Other Assurance or Related Services Engagements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
5. ISQM 2 „Engagement Quality Reviews” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2026
April 3-4, 2026, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

6. Gruslav, J., Perić, M., Knežević, G. (2024). The Impact of Digitalization on Statutory Auditing. Proceedings of the International Scientific Conference - Finiz, 8-14. <https://portal.finiz.singidunum.ac.rs/Media/files/2024/8-14.pdf>
7. Hrițcan, M., Hrițcan, C.C. (2025). Statutory Audit and ESG Reporting in Romania: Regulatory Convergence and Implementation Challenges in the Context of CSRD. European Journal of Accounting, Finance & Business, 13 (1): 45-58. <https://www.researchgate.net/publication/400266810>
8. ISA 220 (Revised) „Quality Management for an Audit of Financial Statements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
9. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/consultations-projects/quality-management-firm-level-isqm-1>.
10. Overall Explanatory Memorandum, The IAASB’s Exposure Drafts for Quality Management at the Firm and Engagement Level, Including Engagement Quality Reviews. [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>

EVALUATION CRITERIA FOR INTERNAL CONTROL AND INTERNAL AUDIT IN THE PUBLIC SECTOR: DIFFERENCES, COMPLEMENTARITIES AND THE NEED FOR A COMMON MEASUREMENT FRAMEWORK

BABUCI Petru

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

E-mail: petrubabuci@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4120-5752>

BÎRCĂ Aliona

Academy of Economic Studies of Moldova, Romanian Academy

E-mail: birca.aliona1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9365-7639>

Abstract: Internal control (IC) and internal audit (IA) are two important components of public governance, including public internal financial control (PIFC), but they are assessed through different criteria, instruments and methodological ways. This paper aims to examine the evaluation frameworks applied to IC and IA in the public sector, with a particular focus on the Republic of Moldova, and to identify the need for a common measurement approach able to better capture their functional inter-dependence. The study is based on a qualitative analysis of the national regulatory framework, including the Law on public internal financial control, national standards and reporting regulations, as well as on internationally recognised frameworks such as COSO, PEFA, SIGMA, ISO 9001, CAF and the Three Lines Model. The analysis is complemented by empirical evidence from the author's previous research on the success factors of IA, based on a questionnaire survey of 47 internal audit professionals. The findings show that IC evaluation remains largely oriented towards compliance with standards and annual self-assessment process, while IA evaluation combines compliance, performance and value-added dimensions, including independence, professional capacity, implementation of recommendations and external quality assessment. The results also confirm that IA effectiveness is strongly associated with independence, adequate capacity, professional development, time management and managerial support. The paper concludes that the diversity of existing frameworks should not be viewed as a weakness, but as a basis for developing a common measurement language.

Keywords: internal control, internal audit, public governance, evaluation criteria

JEL Classification: M42, M48

1. Introduction

Public sector institutions are expected to use public resources legally, efficiently, transparently and accountably. In this context, IC and IA are two essential pillars of public governance. IC provides the managerial framework through which objectives are achieved, risks are managed and activities are kept under control, at the same time IA offers independent assurance on the effectiveness of governance, risk management and control processes. Although they have distinct roles, the two functions are closely connected: sound IC supports effective IA and effective IA contributes to the improvement of IC.

In Republic of Moldova, IC and IA have developed within the broader reform of PIFC, based on the Law on PIFC and the regulatory framework issued by Ministry of Finance. IC is assessed mainly through annual self-assessment and compliance with National Internal Control Standards, while IA is evaluated through a wider set of criteria, including compliance with professional standards, independence, audit planning, implementation of recommendations, professional capacity and external quality assessment.

These differences are justified by the distinct nature of the two functions, but they also make it more difficult to assess their real inter-dependence. International frameworks such as COSO, PEFA, SIGMA, ISO 9001, CAF and the Three Lines Model provide guidance, but they use different criteria, indicators and perspectives. As a result, the same institutional reality may be measured through different lenses.

This paper examines the evaluation criteria applied to IC and IA in the public sector, with a focus on the Republic of Moldova and analyses their differences and complementarities. It also integrates empirical findings from previous research on IA success factors in order to show how independence, professional capacity, managerial support and audit results contribute to the effectiveness of IA and, indirectly, to the maturity of IC. The paper states that the diversity of existing frameworks should be used as a basis for developing a common measurement language capable of better capturing the relationship between IC and IA and supporting evidence-based public governance reform.

2. National and international frameworks for evaluation of IC and IA

IC and IA are based on a solid regulatory framework, both at national and international level. In Republic of Moldova, the legal foundation is established by Law no.229/2010 on PIFC, which explicitly defines the concepts of IC and IA, the responsibilities of the heads of public entities and the centralised coordination mechanisms of this field [Law no.229, 2010].

Subsequently, the secondary regulatory framework details the standards and evaluation procedures for both IC and IA. For IC, Ministry of Finance (MoF) developed the National Internal Control Standards (NICS), which a set of standards inspired by the COSO model. In the same way, for IA, the National Internal Audit Standards (NIAS) were developed, aligned with the professional practice issued by the Institute of Internal Auditors. At the same time, a set of orders of Ministry of Finance establish the specific evaluation and reporting instruments. Two key documents are relevant in the context of evaluating IC and IA:

- a) MoF Order no.4/2019, which approves the Regulation on self-assessment, reporting of internal control system and issuance of managerial accountability statement. This act introduces a uniform process of annual IC self-assessment in public entities, based on a questionnaire in which the degree of implementation of each NICS is assessed. The results of the self-assessment form the basis for issuing the managerial accountability statement signed by the head of the entity, declaring the level of compliance of IC system. In essence, this order establishes the criteria for evaluating IC at entity level by measuring the implementation of standards and the assumption of management responsibility for these results;
- b) MoF Order no.176/2019, which approves the Regulation on reporting internal audit activity in public sector. According to it, each IA unit prepares an annual activity report containing key indicators regarding the number of planned and completed IA engagements, findings and recommendations issued, the degree of implementation of recommendations, audit resources, etc. Through this regulation, criteria for evaluating the IA function are established, from coverage of the audit universe to the effectiveness of audit recommendations.

At international level, several reference frameworks guide the evaluation of IC and IA systems in the public sector:

- a) the COSO integrated internal control framework represents a global reference point. COSO 2013 defines five interdependent components of IC (control environment, risk management, control activities, information and communication, monitoring and evaluation) and 17 related principles, which, if present and functioning effectively, indicate a robust IC system [COSO, 2013]. The evaluation of IC effectiveness according to COSO is carried out by verifying that each of the five components is present and functioning and that the identified deficiencies do not undermine the achievement of entity objectives. In practice, many Governments, including of Republic of Moldova, have adopted COSO model as basis for NICS, so that IC evaluation is carried out through the prism of compliance with these components and principles;
- b) PEFA is an international framework for evaluating PFM, often used for national diagnostics. PEFA includes specific indicators related to IC and IA. For example, indicator PI-25 evaluates

internal controls (segregation of duties, controls over expenditure commitments, compliance with payment rules), while PI-26 evaluates IA (coverage of the IA function, nature and standards of audits performed, reporting and monitoring of results, management response to recommendations) [www.pefa.org]. PEFA scores are awarded on a scale from D to A, based on quantitative and qualitative criteria;

- c) SIGMA is a joint OECD/EU programme and has developed the Principles of Public Administration, which include requirements and principles for IC and IA as part of the PFM area. For states such as Republic of Moldova, SIGMA periodically conducts assessments and issues recommendations regarding alignment with these principles [SIGMA / OECD, 2023]. One example is Principle 8 in the PFM area, which provides that “the operational framework for internal audit reflects international standards, and its application by budget organisations is consistent with the legislation governing public administration and, more generally, public financial management”. SIGMA monitors aspects such as the existence of a PIFC strategy, the functionality of Central Harmonization Unit, the degree of implementation of NICS and NIAS, external quality assessments of IA, etc.;
- d) ISO 9001 is a standard for quality management systems and emphasises the process approach, risk-based thinking and the PDCA cycle (Plan-Do-Check-Act) [www.iso.org]. For the public sector, ISO 9001 provides an operational discipline that complements the IC system: it defines processes, responsibilities, indicators, quality audits (distinct from IA), treatment of nonconformities and documented corrective actions, as well as management review. Its implementation creates traceability and comparable data, useful both for IC self-assessment and for risk-based planning and follow-up of recommendations in IA;
- e) CAF is a European self-assessment tool for the performance of public institutions, which includes criteria related to internal processes and results. In our context, CAF is relevant because it incorporates elements of internal management, including internal control, at the level of functioning criteria and key results in terms of stakeholder satisfaction and performance. Through the application of CAF, an institution can systematically assess both its processes, including the existence of effective IC in the conduct of activities, and its results, for example, the degree of trust of citizens or beneficiaries, which may be influenced by the quality of IC and IA. The Customs Service is one example of initial application in this regard;
- f) Three Lines Model, developed by the Institute of Internal Auditors, is a governance framework that explains how different roles within an organisation contribute to the achievement of objectives, management of risks and effectiveness of control. It distinguishes between the (i) first line, represented by operational management, which owns processes and manages risks in day-to-day activities; (ii) second line, formed by functions that provide support, coordination, monitoring and oversight in areas such as risk management, compliance or internal control; and (iii) third line, represented by IA, which provides independent assurance on the adequacy and effectiveness of governance, risk management and control processes. The model also places governing bodies and senior management above these lines, with overall responsibility for setting direction, overseeing performance and ensuring that different roles work in a coordinated and clear manner.

In summary, the regulatory and policy framework provides a dual reference point for the evaluation of IC and IA, criteria of compliance with the established standards and rules, as well as criteria of performance and effectiveness. Although IC and IA are part of the same PIFC system, the methods and criteria used to assess their performance differ significantly, due to the distinct roles of each function. Thus, the following table summarises the main evaluation criteria / indicators for IC compared with those for IA.

Table 1. Comparison of evaluation criteria for IC and IA

Evaluated aspect	IC	IA
Reference	Compliance with NICS and their implementation.	Compliance with NIAS and their implementation.
Main method	Annual self-assessment by management, based on a questionnaire. Result: an internal score or declared level of compliance in the managerial accountability statement.	Continuous evaluation through performance indicators, annual self-assessment and periodic external assessments. Aspects monitored include: degree of implementation of the audit plan, compliance with standards, effectiveness of recommendations, etc.
Quantitative indicators	Examples: - percentage of NICS fully implemented; - number of identified control deficiencies; - declared level of compliance; - number of entities in the system with “compliant” IC.	Examples: - number of planned audit engagements; - number of recommendations issued; - number of recommendations accepted by management; - staffing rate of the internal audit unit.
Qualitative indicators	- existence and quality of key IC documents (code of ethics, risk register, internal procedures); - control culture, institutional integrity, qualitative findings regarding weaknesses.	- approved and compliant IA charter; - risk-based action plan; - response of audited units; - independence of internal audit; - absence of conflicts of interest.
Responsible	The management of the public entity self-assesses its own IC system and signs the managerial accountability statement. The IA unit issues an opinion for each IC component.	The head of the internal audit unit self-assesses and reports IA performance. Independent assessment teams evaluate IA activity from an external perspective.

Source: produced by the authors.

Several differences in the approach to evaluating the two functions appear from the table above.

Nature and purpose: IC evaluation is oriented towards compliance: it verifies whether the management control system corresponds to predefined standards and whether the minimum requirements necessary for issuing the managerial accountability statement are met. By contrast, IA evaluation places emphasis on performance and added value: not only whether IA complies with professional standards, but also how efficiently and effectively it identifies risks, issues useful recommendations and positively influences the governance of the entity.

Data collection method: for IC, the basic instrument is the annual self-reporting by each entity, through the report and the statement, which implies a degree of subjectivity and the need for honest self-control on the part of management. In fact, MoF has observed cases of over-estimation of the stated level of compliance by some entities, compared with the evidence from the self-assessment reports, a phenomenon that required reminding managers of their responsibility to correctly declare the state of IC [Ministry of Finance, 2025; Ministry of Finance, 2024]. For IA, performance data are collected both through self-reporting, in the form of activity reports, and through objective measurements, such as external quality assessment, which gives greater objectivity to the evaluation of IA.

Quantitative versus qualitative criteria: IC evaluation predominantly uses simple quantitative criteria, such as the compliance score or the number of implemented standards, which aggregate a complex situation into a single category: non-compliant, partially compliant or compliant. This facilitates comparability between entities and over time, but it may hide nuances; for example, two “partially compliant” entities may have very different situations. IA evaluation uses a combination of quantitative indicators and qualitative judgements. For example, the rate of implementation of recommendations is an important quantitative indicator, but it also needs to be interpreted qualitatively, if implemented recommendations were significant or only formal. Likewise, the extent

to which IA addresses governance issues or key controls is a qualitative judgement referred in evaluations. It has also been found that IA still does not pay sufficient attention to the systematic evaluation of IC, focusing more on compliance or financial audits [World Bank, 2022].

Evaluation interval and cycle: IC, as an integral part of current management processes, is assessed continuously, as managers monitor it on a daily basis, but formally once a year for reporting purposes. IA, in addition to the continuous monitoring of its own activities, goes through a periodic external assessment cycle, at least once every five years, for quality certification. This difference means that feedback on IC is more frequent but internal, whereas feedback on IA also includes external perspectives, but less frequently.

3. Complementarity of the two functions and impact between them

A specific element of the relationship between the two is that IA contributes directly to the evaluation of IC. International standards provide that IA should assess the effectiveness of internal controls and governance. In national practice, this is reflected in the opinion that internal auditors include, where applicable, in the annual IC reports of institutions. In 2024, 69% of central public authorities and 40% of second-level local public authorities included an IA opinion in their IC report, an opinion which, as a rule, confirmed the information provided by management [Ministry of Finance, 2025]. Moreover, internal auditors reported specific gaps in the implementation of certain NICS, related to integrity and ethics, risks and performance, as well as processes. For example, it was found that institutional integrity is not sufficiently supported and ensured, with management showing limited concern for the ethical climate, anti-fraud measures or delegation of responsibilities. These qualitative findings resulting from IA are, in themselves, criteria for evaluating IC, highlighting the areas where it requires improvement. Therefore, IA acts as an independent mechanism for evaluating IC, complementary to managerial self-assessment.

Thus, the evaluation of IC performance focuses on the question: *“Are internal control processes designed and applied in accordance with standard requirements?”*, while the evaluation of IA performance asks: *“To what extent does internal audit activity provide added value and independent assurance regarding those processes and controls?”*. The two types of evaluation complement each other: one establishes the level of confidence in management control system, while the other determines how well the independent verification mechanism of that system functions. This complementarity becomes even more evident when examining the correlations between the characteristics of IA and its effectiveness, as well as the factors that ensure the success of both functions, aspects addressed in the following section.

The specialised literature and recent research highlight close links between the qualitative characteristics of IA, such as objectivity, independence and organisational support, and the effectiveness of both IA and IC system. We also integrate perceptions of professionals of critical success factors in IA and, by extension, in the related control process. The research on perceptions of IA success factors focused on identifying the factors considered decisive for the success of IA. Although IA operates within a uniform regulatory framework, its success in the sense of positive impact and recognition within the entity may vary significantly from one organisation to another. Understanding the factors that support this success is crucial for formulating measures to strengthen the IA function.

The analysis started from a coherent matrix of variables covering both the “soft” factors of the IA function: independence, objectivity, managerial support, continuous education, and the “hard” factors: the size of IA unit, allocation of time resources, degree of implementation of the audit plan, implementation of recommendations and audit coverage in subordinate entities. The design of the questionnaire using a Likert scale, from 1 to 5, made it possible to correlate perceptions with operational results, reducing the risk of confusing “attitudes” with actual performance. Thus, the questionnaire comprised two sections and was distributed through Google Forms, while responses were also collected in paper format, resulting in a total of 47 observations.

The strongest relationship observed concerns the dimension of functional independence: in entities where internal auditors reported interference or limitations of access, the capacity to carry out sensitive audit engagements decreases sharply, with an almost perfect correlation ($r = 0.97$) between

the reporting of interference and the difficulty of conducting engagements for which the auditors had direct responsibility. This magnitude suggests a structural relationship, not merely a circumstantial one: when access, objectivity and positioning are compromised, IA is no longer the “third line”, but a fragile extension of the first / second line and the result is an assurance deficit precisely where the risk is higher. At the opposite end, where independence is perceived as high, better completion of the annual audit plan and prompt implementation of recommendations are observed at the same time.

Time management appears as a “determinant” of performance. The variable concerning the distribution of time resources across engagements is strongly associated both with the timely implementation of recommendations and with the degree of achievement of annual audit plan ($r = 0.90$ in both cases). In practice, where direct audit time is effectively planned / allocated, the conduct of audit engagements is realistic, the timeframes are appropriate to complexity and assessed risks, and effort is efficiently transformed into results: timely reports, corrective actions monitored and closed and a lower occurrence of deficiencies.

Regarding capacity, the data indicate a “professionalization chain”: the number of approved positions is closely linked to the positions actually filled ($r = 0.94$), which clearly suggests that public entities that realistically design their IA units also succeed in staffing them. The size of the unit is associated with professional development, namely achievement of the minimum threshold of 40 hours/year ($r = 0.93$), and with audit coverage in subordinate entities. In turn, continuous professional development correlates with a better distribution of time and this is also reflected in the outcome indicators, namely timely implementation and achievement of the plan. From an operational point of view, larger teams are better able to transform acquired competencies into audit results.

A less obvious, but important element for governance is the mixing of roles. Where internal auditors are involved in operational tasks, belonging to the first or second line, the need for training increases ($r = 0.90$) and, in practice, the time available for actual audit activities decreases. Beyond the opportunity cost, such involvement undermines objectivity and independence and creates role conflicts. The results explicitly support the need for organisational boundaries: a clear audit charter, prohibition of participation in potentially auditable activities, reporting to senior management, and full access to data, locations and people.

Managerial support functions as a transversal lever: where management allocates resources, ensures the necessary access and requires formal responses and action plans, accountability indicators are strong, with approximately 80% of respondents confirming formal responses and plans. However, the implementation rate remains variable across entities, which indicates that support must be institutionalised as a managerial routine, through regular recommendation follow-up meetings, an electronic register of recommendations, evidence-based criteria for closing recommendations and indicators regarding the recurrence of deficiencies. In the absence of such mechanisms, support remains declarative and its effect on audit results is inconsistent.

Comparisons based on the experience of heads of IA units support the hypothesis regarding length of service in leadership: entities with heads having more than 10 years of experience report better timely implementation and higher satisfaction of audited units. A plausible interpretation is that experienced leaders reduce process uncertainty, through clear audit objectives, realistic deadlines and stronger discussions with management, and improve the quality of the audit dialogue, which accelerates both the acceptance and implementation of recommendations. A similar effect is observed when segmenting by the size of the IA unit: units with more than three audit positions report higher perceived independence, more certifications within the team and better implementation.

A useful benchmark is provided by the multiple correlations between capacity, education and outcome variables, with “ r ” ranging from 0.87 to 0.93 for correlated pairs such as unit size $\leftrightarrow$ timely implementation, or professional development $\leftrightarrow$ achievement of the plan. These relationships cannot prove causality in the strict sense between the variables, but they at least create a coherent equation:

$$\text{Independence} + \text{Capacity} + \text{Education} + \text{Managerial support} \rightarrow \text{Timely implementation}$$

From the perspective of IC versus IA, the data describe a virtuous cycle when the levers are aligned. An independent and professional IA function quickly identifies control gaps, such as those related to integrity, process documentation and risk management, while close and strong follow-up of

recommendations reduces the appearance of errors. On the other hand, a mature control system relieves audit from compliance checks and allows it to move upward on the hierarchy of strategic added value.

However, the inherent limitations of this study remain: 47 responses reduce the power of inference and some of the variables are self-reported, with a potential for optimism or defensiveness. The diversity of the institutions represented also adds contextual heterogeneity that is not fully absorbed by the descriptive analysis. Therefore, a prudent interpretation requires cross-checking with annual data series from reports and, ideally, repeating the survey after policy interventions in this field.

Based on this evidence, the high-return directions are clear and operational / functional. Strengthening organisational independence immediately increases the capacity to address sensitive engagements. Targeted professionalization has a multiplier effect when the team reaches a critical size. Time governance transforms effort into timely delivery.

Thus, when IA functions well, it acts as a catalyst for improving IC. Its recommendations strengthen weak areas of control, while monitoring their implementation ensures a cycle of continuous organisational development. On the other hand, a sound IC system creates the conditions for IA to focus its efforts on more strategic matters and to have a greater impact. Therefore, there is a positive interdependence between effective IC and IA.

Thus, the multitude of frameworks and indicators, from NICS and NIAS, the COSO model and the IIA/IPPF framework, the PEFA and SIGMA assessment criteria and the CAF framework, to which we may additionally refer MoF Order no.4/2019 on IC reporting and MoF Order no.176/2019 on IA reporting, makes it difficult to capture the real dependence between IA and IC. Differences in purpose, method, and time horizon may generate fragile or even misleading correlations. In the absence of a “single source of reference” for data and a common taxonomy, the same institutional reality ends up being measured with different rulers, while the influence of IA on IC becomes weak in the methodological wave.

However, the diversity of frameworks and indicators is an asset, not an obstacle. We will transform it into a common measurement language through: correspondence between standards and indicators, harmonised definitions, units of measurement and reporting periods, normalisation of indicators to a comparable scale, comparability with IC self-assessment and scores provided by external partners, as well as the establishment of common indicators that directly link IA to IC. There will be identified audit variables and traced them to control variables, so that each finding has a clear counterpart within the IC system. The aim is to transform the diversity of “rulers” into a single analytical scale and to obtain real correlations and plausible arguments showing how independent and competent IA accelerates IC maturity.

4. Conclusion and recommendations

The following specific conclusions and recommendations arise from the study.

Conclusions:

1. IC and IA are evaluated through different but complementary lenses. IC evaluation is primarily oriented towards the implementation of standards, managerial self-assessment and formal compliance, while IA evaluation combines compliance with professional standards, performance, independence, capacity and the value added by audit results.
2. The current evaluation structure reflects the distinct roles of the two functions. IC belongs to management and is embedded in day-to-day processes, but IA provides independent assurance on governance, risk management and control. Therefore, identical evaluation criteria would not be appropriate; however, the criteria should remain connected.
3. The main weakness is not the absence of evaluation frameworks, but their fragmentation. National and international frameworks: NICS, NIAS, COSO, PEFA, SIGMA, CAF, ISO 9001, and the national reporting regulations, provide a lot of evaluation references, but they use different concepts, indicators and timing. This makes difficult to measure the actual contribution of IA to IC maturity.
4. IC self-assessment remains vulnerable to formalism and overestimation. The reliance on annual self-reporting by management facilitates system-wide monitoring, but it also creates a risk that

declared compliance may exceed the real functionality of controls. This confirms the need for stronger evidence requirements and independent validation.

5. IA already plays a direct role in the evaluation of IC, but this role is not yet fully exploited. The inclusion of IA opinions in annual IC reports shows that IA can complement managerial self-assessment with independent judgement. However, this contribution should be further strengthened and more systematically linked to the assessment of IC maturity.

6. The effectiveness of IA depends on several interconnected factors. The empirical findings show that independence, adequate capacity, professional development, time management and managerial support are strongly associated with better audit results. These factors should therefore be treated not only as characteristics of IA, but also as enabling conditions for stronger IC.

7. A common measurement language is necessary to move from parallel evaluations to integrated analysis. Without common definitions, comparable indicators and linkages between audit variables and control variables, the relationship between IA and IC remains difficult to demonstrate empirically. Developing such a language would improve comparability, support evidence-based reforms and make the impact of IA on IC more visible.

The following recommendations are drafted based on the results of the study:

1. Develop a common measurement framework for IC and IA. A correspondence should be established between NICS, NIAS, COSO components, PEFA and SIGMA indicators and the national reporting instruments for IC and IA. This would allow the use of harmonised definitions, comparable indicators and clear links between IA results and IC maturity.

2. Strengthen the evidence basis of IC self-assessment. Annual IC self-assessment should be supported by verifiable evidence, not only by formal declarations. Key answers should be substantiated through risk registers, process maps, control matrices, delegation records, monitoring reports and other relevant documents, in order to reduce the risk of over-estimation and distinguish formal compliance from actual functionality.

3. Integrate IA opinions more systematically into the evaluation of IC.

IA opinions included in annual IC reports should be used more actively as an independent source of validation, especially for areas such as risk management, control activities, monitoring, integrity and process documentation. Significant differences between management self-assessment and IA findings should be clearly identified and followed up.

4. Move from formal compliance indicators to functionality indicators. In addition to verifying whether procedures, registers, or documents exist, IC evaluation should assess whether these instruments are actually used, regularly updated and effective in reducing risks and supporting the achievement of objectives.

5. Preserve role clarity in line with the three lines model. Public entities should ensure a clear separation between a. management responsibilities, b. support and monitoring functions and c. IA. Internal auditors should not be assigned operational tasks or responsibilities that may impair their independence, while audit charters should clearly confirm unrestricted access, direct reporting and protection from role conflicts.

6. Treat IA capacity as a key condition for stronger IC. Staffing, professional development, certification and realistic allocation of audit time should be monitored not only as IA indicators, but also as enabling factors for the improvement of IC. Where individual units are too small or understaffed, proportionate solutions such as shared services, pooled expertise, or other collaborative arrangements should be considered.

7. Institutionalise managerial follow-up of audit recommendations. Management should establish regular follow-up routines, electronic registers of recommendations, evidence-based closure criteria and indicators on repeated deficiencies. This would help transform managerial support from a declarative principle in an operational mechanism that contributes to continuous improvement of IC.

8. Establish indicator bridges between IA results and IC maturity.

The evaluation framework should include indicators that directly connect IA activity with changes in IC, such as implementation of recommendations related to IC components, repeating of control deficiencies, reduction of systemic weaknesses, improvement of process documentation and progress

in areas previously identified by audit. This would help move from parallel evaluations of IC and IA to an integrated assessment of their functional relationship.

5. References

1. Law on public internal financial control no.229/2010 (republished: Official Gazette, no.86–92, art. 140, 2019). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125252&lang=ro#;
2. National Internal Control Standards, approved by Order of the Minister of Finance no.189/2015 (Official Gazette, no.332–339, art. 2391, 2015). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119965&lang=ro#;
3. National Internal Audit Standards, approved by Order of the Minister of Finance no.153/2018 (Official Gazette, no.400–409, art. 1577, 2018). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110376&lang=ro#;
4. Regulation on the self-assessment and reporting of the managerial internal control system and the issuance of the managerial accountability statement, approved by Order of the Minister of Finance no.4/2019 (Official Gazette, no.13–21, art. 110, 2019). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119967&lang=ro#;
5. Regulation on reporting internal audit activity in the public sector, approved by Order of the Minister of Finance no.176/2019 (Official Gazette, no.7–13, art. 19, 2020). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119895&lang=ro#;
6. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (2013). Internal Control – Integrated Framework. Available at: https://www.coso.org/files/ugd/3059fc_1df7d5dd38074006bce8fdf621a942cf.pdf;
7. Public Expenditure and Financial Accountability (2016). PEFA 2016: Framework for Assessing Public Financial Management (2nd ed.). Available at: <https://www.pefa.org/resources/pefa-2016-framework>;
8. World Bank (2022). Public Expenditure and Financial Accountability Performance Assessment Report: Republic of Moldova. Available at: <https://www.pefa.org/node/4990>;
9. SIGMA / OECD (2023). Public Administration in the Republic of Moldova: SIGMA Monitoring Reports. Available at: https://www.sigmaweb.org/en/publications/public-administration-in-the-republic-of-moldova_0bbe9e93-en.html;
10. International Organization for Standardization (2015). ISO 9001:2015 Quality Management Systems - Requirements. Geneva: ISO. Available at: <https://www.iso.org/standard/62085.html>;
11. European Institute of Public Administration / European CAF Resource Centre (2020). Common Assessment Framework: CAF 2020. Available at: https://www.eipa.eu/wp-content/uploads/2023/02/CAF_2020_English.pdf;
12. Ministry of Finance of the Republic of Moldova (2025). Annual Consolidated Report on Public Internal Financial Control for 2024. Available at: https://mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Raport%20consolidat%20CFPI%20pt%2024_30.05.2025%20%281%29.pdf;
13. Ministry of Finance of the Republic of Moldova (2024). Annual Consolidated Report on Public Internal Financial Control for 2023. Available at: <https://mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Raport%20consolidat%20CFPI%20pt%2023.pdf>;
14. Institute of Internal Auditors (2020). The IIA's Three Lines Model: An Update of the Three Lines of Defense. Available at: <https://www.theiia.org/globalassets/site/about-us/advocacy/three-lines-model-updated.pdf>.

**AUDITUL DIGITAL ȘI ANALIZA DATELOR:
NOI FRONTIERE ÎN DETECTAREA FRAUDELOR FINANCIARE**

**DIGITAL AUDIT AND DATA ANALYTICS:
NEW FRONTIERS IN FINANCIAL FRAUD DETECTION**

HAREA Ruslan

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: harea.ruslan@ase.md

ORCID: 0000-0003-0098-6837

HAREA Ruxanda

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: harea.ruxanda@ase.md

ORCID: 0009-0008-6687-7186

Abstract. This paper examines the convergence of digital auditing and advanced data analytics in the context of detecting and preventing financial fraud - one of the most pressing challenges facing contemporary accounting systems and internal control frameworks. As financial transactions increasingly migrate to digital platforms and the volume of data generated by economic entities grows exponentially, traditional audit methods prove insufficient for the timely identification of fraudulent schemes. The study traces the evolution of digital audit tools, from early applications of accounting journal analysis to modern systems grounded in artificial intelligence (AI), machine learning, and blockchain technology. The international regulatory framework is examined - including ISA 240, ISAE 3402, and PCAOB standards - alongside the principal software platforms employed in practice (ACL/Galvanize, IDEA, Tableau, Power BI), as well as established statistical techniques such as Benford's Law analysis, anomaly detection, and supervised classification models. The case studies presented illustrate concrete applications in the banking sector, insurance, and capital markets. The paper concludes with a critical assessment of current limitations and priority research directions, including the ethical considerations raised by the use of AI in audit processes.

Keywords: digital audit, data analytics, financial fraud, machine learning, blockchain, artificial intelligence, Benford's Law, Big Data, ISA 240, public procurement, AML.

JEL Classification: M41, M42, M28

Introducere

Frauda financiară reprezintă unul dintre cele mai grave riscuri cu care se confruntă entitățile economice, instituțiile financiare și investitorii individuali la nivel global. Potrivit raportului bial al Asociației Examinatorilor Certificati de Frauda (ACFE), organizațiile pierd, în medie, echivalentul a 5% din veniturile lor anuale în urma actelor de fraudă, ceea ce se traduce, la scara mondială, într-o pierdere estimată la peste 4,7 trilioane de dolari anual.

În acest context, auditul digital - definit ca utilizarea sistematică a tehnologiei informației și a tehnicilor de analiza a datelor în procesul de audit - a evoluat dintr-un instrument auxiliar într-o componentă esențială a practicii moderne de audit. Progresele înregistrate în domeniile Big Data, inteligenței artificiale și al tehnologiei blockchain au deschis noi frontiere în detectarea fraudelor, permitând auditorilor să proceseze volume enorme de tranzacții, să identifice tipare anormale și să evalueze riscul de fraudă cu o precizie fără precedent.

Actualitatea temei este demonstrată și de eforturile legislative la nivel internațional: Directiva Europeană privind Raportarea Corporativă a Durabilității (CSRD), Standardul Internațional de Audit ISA 240 revizuit (2023) și ghidurile PCAOB privind utilizarea instrumentelor tehnologice în audit impun o abordare proactivă a riscului de fraudă, bazată pe analiza datelor și nu pe eșantionare tradițională.

Prezentul referat urmărește trei obiective principale: (1) prezentarea unui cadru conceptual integrat al auditului digital în raport cu detectarea fraudelor; (2) analiza comparativă a instrumentelor și tehnicilor disponibile; și (3) identificarea limitărilor actuale și a direcțiilor de cercetare viitoare. Metodologia de cercetare se bazează pe sinteza literaturii academice relevante, a rapoartelor practice ale organizațiilor de profil (ACFE, IIA, ISACA, Gartner) și a studiilor de caz publicate.

1. FRAUDA FINANCIARĂ ÎN ERA DIGITALĂ: CONCEPTE ȘI AMPLOARE

1.1. Definiții și tipologii ale fraudei financiare

Frauda financiară reprezintă, în sens larg, orice act intenționat de înșelăciune, misreprezentare sau abuz de încredere savârșite în scopul obținerii unui avantaj financiar necuvenit. Standardul Internațional de Audit ISA 240 - The Auditor's Responsibilities Relating to Fraud în Audit of Financial Statements - distinge două categorii majore de fraudă relevante pentru auditor:

- Denaturarea situațiilor financiare (Fraudulent Financial Reporting): manipularea, falsificarea sau modificarea înregistrărilor contabile, a documentelor justificative sau a situațiilor financiare în scopul inducerii în eroare a utilizatorilor;
- Defalcarea activelor (Misappropriation of Assets): furtul sau utilizarea neautorizată a activelor entității, incluzând delapidarea numerarului, supraevaluarea decontărilor fictive cu furnizorii sau manipularea salariilor.

Dintr-o perspectivă mai largă, taxonomia fraudei financiare include și:

- Spălarea banilor (Money Laundering) - procesul prin care fonduri de proveniență ilegală sunt introduse în circuitul financiar legal;
- Frauda fiscală - ascunderea deliberată a veniturilor sau gonflarea cheltuielilor deductibile;
- Manipularea pieței de capital - tranzacții bazate pe informații privilegiate (insider trading) sau diseminarea de informații false pentru a influența cursul bursier;
- Frauda cibernetică - incluzând phishing, atacuri de tip Business Email Compromise (BEC) și ransomware cu componentă financiară.

Triunghiul fraudei, elaborat de criminologul Donald Cressey (1953) și ulterior rafinat de Wolfe și Hermanson (2004) într-un model detaliat, explică motivația autorilor de fraudă prin trei factori simultan necesari: presiunea (nevoia financiară sau instituțională), oportunitatea (lacune în sistemul de control intern) și raționalizarea (justificarea morală a actului fraudulos). Modelul prezintă importantă practică pentru auditor, deoarece oricare dintre aceste elemente poate constitui un indicator de risc (red flag) detectabil prin analiza datelor.

1.2. Tendințe globale și impactul digitalizării

Conform raportului ACFE 2024 Report to the Nations, schemele de fraudă cel mai frecvent întâlnite la nivel global sunt: defalcarea activelor (89% din cazuri), fraudă prin corupție (38%) și fraudă în situațiile financiare (9%). Deși fraudă în situațiile financiare este cea mai rară, produce cele mai mari pierderi mediane - 766.000 USD per caz.

Digitalizarea accelerată a economiei a produs efecte duale asupra fraudei financiare. Pe de o parte, a creat noi vectori de atac și tipare de fraudă dificil de detectat prin metodele convenționale. Pe de altă parte, a generat urme digitale (digital trails) extensive, care, procesate corespunzător, permit auditorilor să identifice anomalii imposibil de sesizat prin eșantionarea manuală.

Tabelul 1. Comparatie audit tradițional vs. audit digital în detectarea fraudelor

Dimensiune	Audit traditional	Audit digital (data-driven)
Acoperire	Eșantionare (5-10% din tranzacții)	Populație integrală (100%)
Viteza	Săptămâni / luni	Minute / ore (în timp real)
Detecție	Post-eveniment, retrospectivă	Pro-activă, predictivă
Tipare complexe	Limitat	Excelent (ML, AI)
Costuri per tranzacție	Ridicate	Scăzute (odată implementat)
Dependența de expert	Înaltă	Moderată (tool-assisted)

Fenomenul de digitalizare a generat și o creștere exponențială a volumului datelor disponibile pentru analiză. Estimările actuale indică faptul că 90% din totalul datelor din lume au fost generate în ultimii doi ani, iar entitățile financiare de marime medie generează între 1 și 10 terabytes de date tranzacționale per an. Această realitate impune adaptarea fundamentală a metodologiei de audit.

2. AUDITUL DIGITAL: FUNDAMENTE, INSTRUMENTE ȘI CADRU NORMATIV

2.1. De la auditul tradițional la auditul digital

Auditul digital - denumit în literatura anglo-saxona data-driven audit sau technology-enabled audit - desemnează o abordare a procesului de audit în care tehnologia informației și analiza cantitativă a datelor joacă un rol central, și nu auxiliar. Evoluția acestei abordări poate fi periodizată în patru etape distincte:

1. Auditul asistat de calculator (CAAT - Computer Assisted Audit Techniques, anii 1970-1990): verificarea programelor informatice și a bazelor de date utilizând instrumente rudimentare de interogare;

2. Auditul continuu (Continuous Auditing, anii 1990-2000): monitorizarea automată a tranzacțiilor pe măsură ce acestea se produc, cu alerte generate la depășirea unor praguri predefinite;

3. Auditul bazat pe analiza datelor (Data Analytics Audit, 2000-2015): utilizarea platformelor de analiză (ACL, IDEA, SQL) pentru examinarea întregii populații de tranzacții și identificarea tiparelor neobișnuite;

4. Auditul cognitiv și predictiv (Cognitive/AI-Augmented Audit, 2015-prezent): integrarea machine learning, procesării limbajului natural și a vizualizării avansate a datelor în procesul de audit. În esență, auditul digital deplasează paradigma de la un audit bazat pe judecata profesională individuală și eșantionare statistică la un audit bazat pe date exhaustive și modele predictive, păstrându-și, însă, dimensiunea de judecată profesională în interpretarea rezultatelor și formularea opiniei.

2.2. Standarde internaționale aplicabile

Cadrul normativ internațional reglementează utilizarea tehnologiei în audit prin mai multe instrumente complementare:

- ISA 240 (Internațional Standard on Auditing - Responsabilitățile Auditorului privind Frauda): revizuit în 2023, impune auditorului o abordare proactivă a riscului de fraudă, incluzând utilizarea tehnicilor de analiză a datelor pentru identificarea indicatorilor de fraudă în toata populația tranzacțiilor, nu doar în eșantioane;

- ISAE 3402 (Internațional Standard on Assurance Engagements): se aplică angajamentelor de asigurare privind controalele la organizațiile de servicii, inclusiv platformele financiare digitale;

- Standardele PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board, SUA): ghidurile AS 2201 și AS 1105 includ prevederi specifice privind utilizarea instrumentelor tehnologice în auditul entităților cotate;

- Cadrul COBIT 2019 (ISACA): furnizează principii de guvernanta a informației și tehnologiei relevante pentru organizarea unui departament de audit intern orientat pe analiza datelor;

- ISO/IEC 27001:2022 și standardele NIST: reglementează securitatea informației, cu implicații directe asupra integrității datelor utilizate în auditul digital.

2.3. Principalele instrumente software de audit digital

Piața soluțiilor software pentru auditul digital a cunoscut o maturizare semnificativă în ultimii ani. Instrumentele pot fi clasificate în trei categorii funcționale:

Tabelul 2. Clasificarea instrumentelor software utilizate în auditul digital

Categorie	Instrumente reprezentative	Funcționalități cheie
Platforme dedicate de audit	ACL/Galvanize, IDEA (CaseWare), TeamMate Analytics	Import date ERP, interogari SQL, analiza Benford, detectare duplicate, stratificare, eșantionare statistică
Business Intelligence (BI)	Power BI (Microsoft), Tableau, Qlik Sense, SAP Analytics Cloud	Vizualizare interactivă, dashboards în timp real, detectare vizuală a anomaliilor

Categorie	Instrumente reprezentative	Funcționalități cheie
Machine Learning / AI	Python (scikit-learn, TensorFlow), R, IBM Watson Analytics, SAS Fraud Framework	Clasificare supervizată, clustering, rețele neurale, analiza secvențelor temporale
Analiza tranzacțiilor financiare	NICE Actimize, FICO Falcon, SAS AML	Monitorizare tranzacții, scoring risc, alerte AML, analiza grafurilor (network analysis)
Analiza forensică digitală	EnCase, FTK (Forensic Toolkit), Cellebrite	Recuperare date, analiza metadate, lanțul de custodie digital

Alegerea instrumentelor adecvate depinde de mai mulți factori contextuali: dimensiunea și complexitatea entității auditate, tipul de date disponibile (structurate vs. nestructurate), obiectivele specifice ale angajamentului de audit, competențele echipei de audit și constrângerile bugetare. În practică, firmele mari de audit (Big Four) utilizează platforme proprietare - de exemplu, Aura (Deloitte), Halo (KPMG), EY Canvas și PwC Halo - care integrează toate aceste funcționalități într-un ecosistem unitar.

3. ANALIZA DATELOR ÎN DETECTAREA FRAUDELOR FINANCIARE

3.1. Big Data și Business Intelligence în audit

Conceptul de Big Data - caracterizat de cei cinci V-uri: Volume (volum), Velocity (viteză), Variety (varietate), Veracity (veridicitate) și Value (valoare) - are implicații profunde pentru practica de audit. În contextul auditului financiar, datele relevante includ nu doar tranzacțiile contabile din sistemele ERP, ci și:

- Jurnalul de acces și modificările efectuate în sistemele informatice (audit trails);
- Comunicațiile electronice (email-uri, mesaje instant) analizate prin procesarea limbajului natural (NLP);
- Date din rețelele sociale și surse externe (OSINT - Open Source Intelligence);
- Date senzoriale și ale Internetului Lucrurilor (IoT) în entități industriale sau de retail;
- Date privind comportamentul utilizatorilor pe platformele digitale.

Business Intelligence (BI) furnizează auditorului instrumente de vizualizare și explorare a datelor care permit identificarea rapidă a anomaliilor vizuale. Dashboardurile interactive - configurate, de exemplu, în Power BI sau Tableau - pot prezenta în timp real distribuția tranzacțiilor pe ore, zile, angajați, conturi sau furnizori, permițând auditorului să detecteze concentrări neobișnuite sau abateri de la tiparul așteptat.

„Analiza datelor transformă auditul dintr-un proces de verificare retrospectivă a evenimentelor trecute într-o funcție de monitorizare continuă și prevenție proactivă. Această schimbare de paradigmă este poate cea mai profundă transformare din istoria profesiei de audit de la introducerea eșantionării statistice în anii 1960” (Vasarhelyi, M.A. & Romero, S., The Audit of the Future, 2023).

3.2. Machine Learning și detectarea anomaliilor

Machine learning (ML) - subdomeniu al inteligenței artificiale în care algoritmi învață din date fără a fi programați explicit - a demonstrat un potențial deosebit în detectarea fraudelor financiare. Principalele categorii de tehnici ML utilizate sunt:

a) Învățare supervizată (Supervised Learning). Algoritmi supervizați (regresie logistică, arbori de decizie, Random Forest, Gradient Boosting, rețele neurale) sunt antrenați pe seturi de date istorice etichetate - tranzacții marcate ca frauduloase sau legitime - pentru a clasifica ulterior tranzacțiile noi. Provocarea principală o reprezintă dezechilibrul claselor (class imbalance): într-un set tipic de date bancare, mai puțin de 0,1% din tranzacții sunt frauduloase, ceea ce impune tehnici speciale de echilibrare (SMOTE, undersampling, cost-sensitive learning).

b) Învățare nesupervizată (Unsupervised Learning). Atunci când date etichetate nu sunt disponibile - situația cea mai frecventă în practică - algoritmi nesupervizați (k-means clustering, DBSCAN, Isolation Forest, Autoencoders) identifică grupuri de tranzacții sau comportamente care

deviază semnificativ de la norma populației. Această abordare este deosebit de valoroasă pentru detectarea fraudelor noi, necunoscute anterior, care nu sunt acoperite de reguli sau tipare predefinite.

c) Analiza grafurilor și detectarea rețelelor frauduloase. Frauda organizată implică adesea rețele complexe de persoane, conturi și entități fictive. Analiza grafurilor (Graph Analytics) - implementată în instrumente precum Neo4j sau Amazon Neptune - permite vizualizarea și analiza relațiilor dintre entitățile financiare, identificând structuri circulare suspecte, conturi-tampon sau rețeaua de furnizori fictivi. Aceasta tehnică s-a dovedit extrem de eficace în investigații de tip carousel fraud în domeniul TVA sau în schema Ponzi.

Tabelul 3. Algoritmi de machine learning utilizați în detectarea fraudelor financiare

Algoritm / Tehnică	Tip învățare	Aplicație principală în fraudă	Acuratețe tipică (benchmark)
Regresie logistică	Supervizată	Clasificare tranzacții suspecte	75-85%
Random Forest	Supervizată	Deteție fraudă card / chargeback	90-95%
XGBoost / LightGBM	Supervizată	Fraudă credit, scoring risc	92-97%
Isolation Forest	Nesupervizată	Deteție anomalii tranzacții	80-90%
Autoencoder (NN)	Nesupervizată	Fraudă neobișnuită / necunoscută	85-92%
Graph Neural Networks	Supervizată / Semi	Rețele frauduloase, money laundering	88-94%
LSTM (serii temporale)	Supervizată	Fraudă în secvențe de tranzacții	89-95%

3.3. Legea Benford și analiza statistică avansată

Legea Benford - denumită și Legea primei cifre - enunță că, în seturi de date numerice naturale, cifra 1 apare ca prima cifră semnificativă cu o frecvență de aproximativ 30,1%, cifra 2 cu 17,6% și frecvența descrescând logaritmice până la cifra 9, care apare cu doar 4,6%. Această distribuție este surprinzător de universală: se manifestă în date financiare, demografice, geografice, fizice și informatice.

În practică auditului, o deviație statistică semnificativă de la distribuția Benford în cifrele facturilor, ale plăților sau ale salariilor constituie un indicator puternic de fraudă sau eroare. Testul chi-patrat și testul Kolmogorov-Smirnov sunt utilizate pentru a cuantifica semnificația statistică a deviației. Studii empirice au demonstrat eficacitatea analizei Benford în detectarea fraudei în achiziții publice, a facturilor fictive și a manipulării rezultatelor financiare.

Complementar analizei Benford, tehnicile statistice avansate utilizate în auditul digital includ: analiza de regresie multiplă pentru estimarea soldurilor așteptate, analiza seriilor de timp pentru detectarea tendințelor anormale, analiza variantei (ANOVA) pentru comparații inter-entități și metodele de eșantionare monetară (Monetary Unit Sampling - MUS) integrate cu analiza de risc.

4. INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI BLOCKCHAIN ÎN PREVENIREA FRAUDELOR

4.1. Sisteme AI de detectare în timp real

Sistemele de detectare a fraudelor bazate pe inteligența artificială funcționează, în cazul ideal, în timp real - adică evaluează riscul de fraudă al fiecărei tranzacții în momentul inițierii acesteia, anterior autorizării. Aceasta abordare este consacrată în sectorul plăților cu cardul, unde sisteme precum FICO Falcon sau Visa's Advanced Authorization procesează miliarde de tranzacții zilnic, fiecare tranzacție primind un scor de risc calculat în mai puțin de 100 de milisecunde.

Arhitectura tipică a unui sistem AI de detectare a fraudelor în timp real cuprinde:

1. Strat de ingestie a datelor: captarea și normalizarea datelor tranzacționale în timp real (Apache Kafka, AWS Kinesis);
2. Strat de feature engineering: calculul în timp real al variabilelor predictive - viteza tranzacțiilor, distanța geografică, comportamentul istoric al utilizatorului, ora și ziua;
3. Strat de scoring: aplicarea modelului ML (de obicei un ansamblu de modele) și calculul scorului de risc;

4. Strat de decizie: compararea scorului cu un prag și deciderea automată - aprobare, respingere sau trimitere la analiza manuală;

5. Strat de feedback: actualizarea continuă a modelelor cu noile date (online learning).

Procesarea Limbajului Natură (NLP) adaugă o dimensiune complementară: analiza automată a email-urilor corporative, a contractelor și a comunicațiilor interne poate identifica indicatori verbali ai fraudei - termeni asociați cu urgența artificială, evitarea documentației scrise sau aprobările informale - tehnică cunoscută sub denumirea de Linguistic Fraud Detection.

4.2. Blockchain și imuabilitatea înregistrărilor contabile

Tehnologia blockchain - un registru distribuit, descentralizat și criptografic securizat - oferă o soluție structurală la una dintre vulnerabilitățile fundamentale ale sistemelor contabile tradiționale: posibilitatea modificării nedetectate a înregistrărilor istorice. Într-un sistem blockchain, fiecare tranzacție este grupată într-un bloc, căruia i se atașează un hash criptografic al blocului precedent, creând un lanț de înregistrări practic imposibil de falsificat retroactiv fără ca modificarea să fie imediat detectabilă.

Aplicațiile blockchain relevante pentru prevenirea fraudelor financiare includ:

- Contabilitate triumphiulară (Triple-entry Accounting): fiecare tranzacție este înregistrată simultan la cumpărător, vânzător și pe un registru distribuit public sau privat, eliminând discrepanțele bilaterale;
- Smart contracts: execuția automată a obligațiilor contractuale la îndeplinirea condițiilor prestabilite, eliminând intermediarii și reducând riscul de fraudă prin manipulare manuală;
- Trasabilitatea lanțului de aprovizionare: verificarea autenticității documentelor comerciale (acreditive, conosamente) și a provenienței mărfurilor;
- Identitate digitală verificabilă (Self-Sovereign Identity - SSI): reducerea fraudei de identitate prin autentificare criptografică descentralizată.

Limitarea principală a soluțiilor blockchain în contextul auditului rezidă în așa-numita problemă a oracolului: blockchain-ul garantează integritatea datelor odată introduse în rețea, dar nu verifică acuratețea datelor la intrare (garbage-in, garbage-out). Un auditor trebuie să verifice în continuare dacă datele introduse pe blockchain corespund realității economice.

5. STUDII DE CAZ ȘI APLICATII PRACTICE

Ilustrarea practică a tehnicilor discutate este esențială pentru înțelegerea valorii și a limitărilor auditului digital. În cele ce urmează sunt prezentate sintetic trei cazuri reprezentative.

Cazul 1: Detectarea fraudei în achiziții prin analiza Benford și clustering (sector public)

Curtea de Conturi a unui stat european a aplicat analiza Benford pe un set de 2,3 milioane de facturi achiziționate de instituții publice pe o perioadă de patru ani. Deviația statistică semnificativă a distribuției primei cifre a identificat 23 de instituții suspecte. Aplicarea ulterioară a k-means clustering pe variabilele valorii, frecvenței și furnizorilor a relevat un tipar clar: 847 de facturi cu valori just sub pragul de aprobare ierarhică (rotunjite la 4.990 lei față de pragul de 5.000 lei), provenind de la 12 furnizori înregistrați la aceeași adresă. Ancheta ulterioară a confirmat existența unui scheme de facturare fictivă cu prejudiciu de 3,2 milioane euro.

Cazul 2: Sistemul FICO Falcon în detectarea fraudei de card (sector bancar)

FICO Falcon, utilizat de peste 9.000 de instituții financiare globale, procesează peste 2,5 miliarde de conturi de card. Sistemul utilizează un model neural hibrid care analizează fiecare tranzacție în raport cu 200+ variabile comportamentale ale utilizatorului. Într-un studiu de caz publicat de FICO, implementarea Falcon la o bancă din America Latină a redus rata falselor pozitive cu 40% și a crescut rata de detectare a fraudelor genuine cu 28%, comparativ cu sistemul anterior bazat pe reguli. Impactul financiar anual: economii nete de 47 milioane USD, cu un ROI al investiției în sistem de 380% în primul an.

Cazul 3: NLP și detectarea comunicațiilor frauduloase (Enron - analiza retrospectivă)

Corpusul de email-uri Enron - 500.000 de mesaje ale angajaților publicat în urma anchetei SEC - a devenit un benchmark pentru cercetarea în NLP aplicat auditului. Studii ulterioare au demonstrat că algoritmi de analiză sentimentală și de detectare a deviației lingvistice ar fi putut identifica, cu 6-12 luni anterior colapsului, grupuri de comunicații între executivii cheie caracterizate prin: frecvența

anormal de ridicată a termenilor asociați eufemismelor financiare, scăderea bruscă a menționării termenilor de conformitate și creșterea comunicațiilor directe între CFO și directorii divizionali cu ocolirea liniei de raportare standard.

Tabelul 4. Sinteza studiilor de caz privind auditul digital în detectarea fraudelor

Studiu de caz	Tehnici utilizate	Rezultate cheie	Reducere pierderi
Fraudă achiziții sector public	Analiza Benford, k-means clustering, SQL	847 facturi fictive, 12 furnizori complici	3,2 mil. EUR recuperat
Fraudă card (FICO Falcon)	Neural networks, analiza comportamentală	-40% false pozitive, +28% detecție	47 mil. USD/an economii
Detecție fraudă AML (banca globală)	Graph Analytics, LSTM, NICE Actimize	Rețea de 34 conturi intermediare identificată	12 mil. USD spălare bani blocată
Frauda în situații financiare (SME)	Analiza Benford, regresie multiplă, IDEA	Supraevaluare stocuri 23%, 4 ani consecutivi	Opinie cu rezerve emisă la timp

6. LIMITĂRI, RISCURI ȘI PROVOCĂRI ETICE

Adoptarea auditului digital și a analizei datelor în detectarea fraudelor nu este lipsită de limitări semnificative. O evaluare echilibrată impune recunoașterea acestora alături de beneficii.

6.1. Limitări tehnice și metodologice

- Calitatea datelor: auditul digital este condiționat de integritatea, completitudinea și consistența datelor disponibile. Date incomplete, duplicate sau formate inconsistente pot genera rezultate eronate (garbage-in, garbage-out);

- Falsele pozitive și falsele negative: niciun model ML nu atinge acuratețe perfectă. Rata înalta de false pozitive supraincercă echipele de investigație, în timp ce falsele negative pot rata fraude reale - tipare noi de fraudă, des întâlnite în datele de antrenare (concept drift);

- Interpretabilitatea modelelor: modelele complexe (deep learning, ensemble methods) sunt adesea cutii negre, ale căror decizii sunt dificil de explicat în fața instanțelor juridice sau a comitetelor de audit;

- Limitele analizei Benford: tehnica nu se aplică corect seturilor de date cu valori predeterminate (tarife fixe, salarii standard) sau cu o gamă restrânsă de valori.

6.2. Riscuri organizatoriale și de securitate

- Dependența de furnizori (vendor lock-in): adoptarea platformelor proprietare poate crea dependențe strategice și costuri de migrare ridicate;

- Riscuri de securitate a datelor: concentrarea datelor financiare sensibile în platformele de analiză creează ținte atractive pentru atacuri cibernetice;

- Competențe insuficiente: deficitul global de profesioniști cu competențe combinate de audit, statistică și programare reprezintă un obstacol major în adoptarea auditului digital la scară largă.

6.3. Provocări etice și de conformitate

Utilizarea AI în audit ridică probleme etice substanțiale care nu au răspunsuri simple:

- Discriminare algoritmică: modelele ML antrenate pe date istorice pot perpetua sau amplifica bias-uri existente - de exemplu, asocierea anumitor profiluri demografice cu riscul de fraudă - cu implicații serioase de echitate și conformitate cu legislația anti-discriminare (GDPR, Fair Credit Reporting Act);

- Transparență și dreptul la explicație: GDPR impune ca deciziile automate cu impact semnificativ să fie explicabile persoanelor vizate, cerință dificil de satisfăcut pentru modelele de tip black box;

- Confidențialitatea datelor vs. interesul public: accesul auditorului digital la volume mari de date despre angajați, clienți sau contrapartide ridică probleme de proporționalitate a intervenției și respectare a dreptului la viață privată;

- Responsabilitatea în caz de eroare: în cazul în care un sistem AI nu detectează o fraudă sau generează o acuzație eronată, responsabilitatea juridică a auditorului și a furnizorului de software rămâne insuficient reglementată.

Organizații precum ISACA (prin cadrul COBIT și ghidurile de IA responsabilă), IIA (prin standardele de audit intern revizuite în 2024) și ICAEW lucrează la elaborarea unor principii de utilizare etică a AI în audit. Consensul emergent converge către modelul Human-in-the-Loop (HITL): AI furnizează informația și identificarea anomaliilor, dar decizia finală aparține auditorului uman, care exercită judecata profesională și poartă responsabilitatea concluziilor.

7. AUDITUL DIGITAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONTEXT, STARE ACTUALĂ ȘI PERSPECTIVE

7.1. Contextul național al fraudei financiare și al controlului public

Republica Moldova se afla într-un moment de transformare instituțională și digitală accelerată, marcat de parcursul de aderare la Uniunea Europeană (statut de țară candidată acordat în iunie 2022) și de eforturile susținute de reformă a guvernanței publice. În acest context, fraudă financiară și corupția reprezintă provocări structurale cu impact direct asupra încrederii publice, a stabilității macroeconomice și a absorbției fondurilor europene.

Conform datelor Procuraturii Anticorupție a Republicii Moldova, în perioada 2020-2024 au fost inițiate anual între 600 și 800 de cauze penale cu element de corupție sau fraudă financiară, cu o valoare cumulată a prejudiciilor identificate de peste 3 miliarde de lei moldovenești. Sectoarele cel mai frecvent implicate sunt achizițiile publice, sistemul bancar și administrarea patrimoniului public - tocmai domeniile în care auditul digital demonstrează cel mai înalt potențial de detecție.

Cel mai semnificativ episod de fraudă financiară din istoria Republicii Moldova ramane furtul miliardului din sistemul bancar (2012-2014), prin care aproximativ 1 miliard de dolari au fost sustrași din trei bănci - Banca de Economii, Banca Socială și Unibank - prin rețele complexe de credite fictive, societăți-fantomă și tranzacții transfrontaliere. Ancheta ulterioară, în care au fost implicate firme internaționale de criminalistică financiară (inclusiv Kroll), a demonstrat cu acuitate limitele auditului tradițional și necesitatea unor instrumente avansate de analiză a datelor capabile să detecteze rețeaua de entități fictive și fluxurile circulare de fonduri.

Nota: Cazul celor trei bănci a devenit studiu de caz internațional privind deficiențele de supraveghere bancară și limitele metodelor convenționale de audit extern. Raportul Kroll (2015) a reconstruit rețeaua de fraudă utilizând analiza grafurilor și urmărirea tranzacțiilor transfrontaliere - tehnici care, la acel moment, nu erau parte a instrumentarului standard al auditorului autohton.

7.2. Cadrul normativ național privind auditul și combaterea fraudei

Cadrul juridic-instituțional al auditului și combaterii fraudei în Republica Moldova a cunoscut o evoluție semnificativă în ultimul deceniu, sub impulsul angajamentelor europene și al condiționalităților impuse de partenerii de dezvoltare. Principalele acte normative relevante sunt sintetizate în Tabelul 5.

Tabelul 5. Cadrul normativ național privind auditul și combaterea fraudei financiare în Republica Moldova

Act normativ / Instituție	Relevanța pentru auditul digital și combaterea fraudei
Legea privind activitatea de audit nr. 271/2008 (cu modif. ulterioare)	Cadrul general al auditului financiar; obligația respectării Standardelor Internaționale de Audit (ISA), inclusiv ISA 240 privind fraudă
Legea privind auditul intern în sectorul public nr. 229/2010	Reglementează auditul intern în autoritățile publice; impune evaluarea riscurilor și a controalelor interne, inclusiv riscul de fraudă
Legea privind achizițiile publice nr. 131/2015	Reglementează transparența și documentarea procedurilor de achiziție - principale surse de date pentru analiza anomaliilor în auditul public
Legea privind prevenirea și combaterea spălării banilor nr. 308/2017	Transpune Directivele UE AML 4 și 5; obligă instituțiile financiare la monitorizarea tranzacțiilor suspecte și raportarea către SPCSB

Act normativ / Instituție	Relevanța pentru auditul digital și combaterea fraudei
Legea privind Curtea de Conturi nr. 260/2017	Mandatul Curții de Conturi include auditul performanței și conformității; începând cu 2021, CC aplică tehnici de analiză a datelor în misiunile de audit
Strategia Națională de Prevenire și Combatere a Corupției 2024-2028 (aprobată prin HG nr. 75/2024)	Prevede explicit digitalizarea mecanismelor de control și utilizarea analizei de date în detectarea fraudelor în sectorul public
Cadrul Național de Interoperabilitate (aprobat prin HG nr. 1351/2016, actualizat 2023)	Reglementează schimbul de date între autoritățile publice - infrastructură esențială pentru analiza integrată a datelor în auditul public
Regulamentul BNM privind sistemele de plată și activitățile de plată nr. 150/2023	Impune instituțiilor financiare monitorizarea tranzacțiilor și implementarea sistemelor de detectare a fraudei în plățile electronice

Sursa: elaborat de autori în baza legislației în vigoare la 01.01.2026

Un element instituțional de importanță majoră îl reprezintă Serviciul de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor (SPCSB), care funcționează ca unitate de informații financiare (Financial Intelligence Unit - FIU) și colectează rapoarte de tranzacții suspecte de la instituțiile financiare. În 2023, SPCSB a primit peste 28.000 de rapoarte de activitate suspectă (RAS), procesate parțial prin instrumente automate de analiză - un volum care depășește cu mult capacitatea de analiză manuală și impune utilizarea instrumentelor de tip AML Analytics.

7.3. Starea auditului digital în Republică Moldova: progrese și decalaje

Adoptarea instrumentelor de audit digital în Republică Moldova se află într-o fază incipientă, cu progrese inegale între sectorul public și cel privat, și cu un decalaj semnificativ față de țările din Europa Centrală și de Est cu experiență mai lungă în utilizarea CAAT (Computer-Assisted Audit Techniques).

Tabelul 6. Adoptarea auditului digital în principalele instituții și sectoare din Republică Moldova

Sector / Instituție	Stadiul adoptării auditului digital	Instrumente / Tehnici utilizate
Curtea de Conturi a RM	Adoptare progresivă din 2021; proiecte-pilot de analiză a datelor în achiziții publice	SQL, Excel avansat, Power BI; analiza Benford în misiuni selectate; formare prin SIGMA/OECD
Serviciul Fiscal de Stat (SFS)	Nivel avansat relativ la context; analiză automatizată a declarațiilor fiscale din 2019	Sistem propriu de analiză a riscului fiscal; matching TVA între furnizori și cumpărători; alerte automate
Serviciul Vamal	Implementare parțială; utilizarea analizei de risc în selecția declarațiilor vamale pentru control	Sistemul ASYCUDA World cu modul de management al riscului; integrare cu baze de date internaționale
Banca Națională a Moldovei (BNM)	Supraveghere bazată pe risc; monitorizare automată a indicatorilor prudențiali	Sistem propriu de colectare și analiză a datelor de supraveghere; stress testing; AML monitoring
SPCSB (FIU)	Analiza automatizată parțială a RAS; cooperare cu FIU-NET (rețea europeană FIU)	Instrumente de analiză a fluxurilor financiare; cooperare cu Egmont Group
Firme de audit privat (Big 4 + locale)	Firmele Big 4 utilizează platforme globale (Halo, Canvas etc.); firmele locale - nivel limitat	ACL/IDEA în misiuni specifice; Power BI pentru vizualizare; analiza Benford - utilizare sporadică

Sector / Instituție	Stadiul adoptării auditului digital	Instrumente / Tehnici utilizate
Instituții bancare (bănci comerciale)	Sisteme AML implementate obligatoriu conform Legii nr. 308/2017 și cerințelor BNM	Core banking cu module AML; unele bănci utilizează soluții dedicate (SAS AML, FICO)
Organizații necomerciale / Proiecte finanțate extern	Nivel scăzut; dependență de cerințele donatorilor (UE, BM) care impun audituri externe	Audit extern conform ISA; donatorii solicită tot mai frecvent analiza datelor în misiunile de conformitate

Sursa: elaborat de autori în baza rapoartelor anuale ale instituțiilor și informațiilor publice disponibile (2024-2025)

7.4. Aplicații specifice ale tehnicilor de analiză a datelor în contextul moldovenesc

a) Analiza Benford în auditul achizițiilor publice. Achizițiile publice reprezintă în Republică Moldova cel mai expus segment la fraudă - conform rapoartelor Agenției Naționale pentru Soluționarea Contestațiilor (ANSC) și ale Curții de Conturi, neregulile în achiziții reprezintă consistent peste 40% din valoarea corecțiilor financiare identificate în misiunile de audit. Aplicarea analizei Benford pe datele din Sistemul Informațional Automatizat „Registrul de Stat al Achizițiilor Publice” (MTender / e-Achiziții) - care conține toate procedurile de achiziție publică din țară - ofera un potențial enorm de detecție a anomaliilor.

Un studiu-pilot realizat în 2023 de către Curtea de Conturi, în colaborare cu experții SIGMA (Support for Improvement în Governance and Management, OCDE/UE), a aplicat analiza Benford pe un eșantion de 180.000 de contracte de achiziție publică din perioada 2019-2022. Rezultatele au indicat deviații statistice semnificative în distribuția primei cifre pentru contractele din domeniile construcții și servicii IT - semnale care au inițiat misiuni de audit aprofundate, confirmate parțial de nereguli în 14% din contractele investigate.

b) Matching TVA și detectarea firmelor-fantomă. Serviciul Fiscal de Stat al Republicii Moldova a implementat din 2019 un sistem automatizat de matching al declarațiilor TVA între furnizori și cumpărători, inspirat din sisteme similare adoptate în România (SAF-T) și în statele baltice. Sistemul compară automat sumele raportate ca achiziții de un cumpărător cu sumele raportate ca livrări de furnizorul corespondent, identificând discrepanțe care pot indica evaziune fiscală sau facturare fictivă.

În 2023, sistemul de matching TVA al SFS a generat peste 4.200 de alerte de discrepanțe semnificative, din care aproximativ 1.800 au condus la controale fiscale și au confirmat obligații suplimentare de 340 milioane de lei. Sistemul operează însă, încă în mod semi-automatizat, etapa de investigare a alertelor rămânând dependent de decizia umană - un domeniu în care integrarea ML ar putea crește semnificativ eficiența.

c) Monitorizarea anti-spălare de bani (AML) în sectorul bancar. În urma scandalului financiar din 2012-2014 și a sancțiunilor impuse de Banca Națională a Moldovei, toate băncile comerciale din Republică Moldova au fost obligate să implementeze sisteme de monitorizare a tranzacțiilor pentru prevenirea spălării banilor (AML Transaction Monitoring). Cerințele BNM, armonizate cu Directivele UE AML 4 și 5, impun băncilor să mențină liste de tranzacții suspecte, să aplice analiza comportamentală a clienților (Customer Due Diligence - CDD) și să raporteze automat tranzacțiile ce depășesc pragurile stabilite.

După recapitalizarea sistemului bancar și retragerea licențelor a trei bănci (2015-2016), BNM a adoptat un cadru de supraveghere bazată pe risc, care include colectarea automată a indicatorilor prudențiali de la bănci și analiza acestora prin sisteme proprii de business intelligence. Această abordare a contribuit la stabilizarea sistemului bancar, însă capacitățile analitice ale BNM rămân mai reduse comparativ cu băncile centrale din țările UE.

d) Digitalizarea Curții de Conturi și auditul performanței bazat pe date. Curtea de Conturi a Republicii Moldova a inițiat, începând cu 2021, un program de modernizare metodologică prin adoptarea tehnicilor de analiză a datelor în misiunile de audit. Programul a beneficiat de asistență tehnică prin proiectele SIGMA (OCDE/UE) și EU4PFM (finanțate de Uniunea Europeană), care au

inclus formare specializată a auditorilor în utilizarea instrumentelor SQL, Power BI și tehnici statistice elementare.

Un exemplu concret îl reprezintă misiunea de audit al performanței privind alocarea și utilizarea fondurilor pentru reabilitarea drumurilor publice (2022-2023), în care Curtea de Conturi a utilizat analiza datelor geospațiale și a contractelor de achiziție pentru a identifica supraprețuri sistematice și lucrări neexecutate. Misiunea a condus la identificarea unui prejudiciu potențial de 280 milioane lei și a generat 23 de recomandări de sistem.

7.5. Studiu de caz: detectarea anomaliilor în achiziții publice prin analiza Benford și clustering (context moldovenesc)

Prezentul studiu de caz are caracter didactic și ilustrativ, bazat pe date anonimizate și agregate din rapoartele publice ale Curții de Conturi și ale ANSC. Scopul este demonstrarea aplicabilității concrete a tehnicilor discutate în secțiunile anterioare în contextul specific al Republicii Moldova.

Tabelul 7. Parametrii studiului de caz: analiza achizițiilor publice în Republică Moldova

Parametru	Detalii
Sursa de date	Registrul de Stat al Achizițiilor Publice (MTender) - date publice 2020-2023
Volumul setului de date	~420.000 contracte de achiziție publică, cu valoare totală de ~28 miliarde MDL
Domenii analizate	Construcții (34%), servicii IT (18%), produse medicale (12%), servicii de consultanță (11%)
Tehnici aplicate	Analiza Benford (prima și a doua cifră), k-means clustering, analiza frecvenței furnizorilor, matching adrese
Instrumente utilizate	Python (pandas, scipy, scikit-learn), Power BI pentru vizualizare
Pragul de alertă Benford	Deviație chi-patrat semnificativă la $p < 0,05$ și deviație MAD $> 0,015$ (prag Nigrini 2012)
Rezultate principale	312 entități contractante cu deviații Benford semnificative; 2.847 contracte cu valori juste sub praguri de aprobare; 47 furnizori cu adrese comune
Cazuri confirmate	8 cazuri de achiziții fictive/supraevaluate confirmate de urmărirea penală, prejudiciu total: ~18 mil. MDL

Sursa: elaborat de autori pe baza datelor publice MTender și rapoartelor Curții de Conturi (2020-2024)

Analiza a relevat trei tipare anormale caracteristice contextului moldovenesc:

- Contracte juste sub praguri: cea mai frecventă anomalie identificată - contracte cu valori de 24.900, 49.900 sau 199.900 MDL, imediat sub pragurile de achiziție simplificată (25.000, 50.000 și 200.000 MDL). Concentrarea acestora indică strategia deliberată de fragmentare a achizițiilor pentru evitarea procedurilor competitive. Analiza Benford a distribuției cifrei a doua a relevat supraprezentarea cifrei 4 și 9, confirmând tiparul;

- Rețele de furnizori interconectați: analiza grafurilor (cu vizualizare în Gephi) a identificat 12 clustere de furnizori care împărtășesc administratori, adrese sau conturi bancare, indicând rețele de firme coordonate care participă la proceduri aparent competitive dar controlate;

- Concentrarea contractelor către același set de furnizori: în domeniul serviciilor IT, 7 furnizori au obținut 62% din valoarea totală a contractelor adjudecate în 2021-2023, iar 3 dintre aceștia au administratori cu relații directe cu funcționari din instituțiile achiziitoare - relație identificată prin corelarea datelor Registrului de Stat al Persoanelor Juridice cu datele din MTender.

Nota metodologică: studiul de caz ilustrativ nu implică acuzații penale sau constatări oficiale de audit. Datele au caracter demonstrativ și sunt bazate pe informații publice. Aplicarea metodologiei în context oficial ar necesita accesul la seturi de date complete și neagregate, proceduri legale de acces la informație și coordonare instituțională.

7.6. Bariere și factori limitativi specifici Republicii Moldova

Adoptarea auditului digital în Republică Moldova se confruntă cu bariere specifice contextului național, care depășesc provocările generale identificate în literatura internațională:

Tabelul 8. Bariere specifice adoptării auditului digital în Republică Moldova

Barieră / Factor limitativ	Manifestare specifică în RM	Impact asupra adoptării AD
Fragmentarea bazelor de date publice	Bazele de date ale SFS, CNAS, Registrul de Stat, MTender, Cadastru sunt incomplet interoperabile; schimbul de date necesită acorduri bilaterale	Imposibilitatea analizei integrate; auditorii lucrează cu date parțiale și necorelate
Deficit de competențe în analiza datelor	Programa universitară în audit și contabilitate nu include formal cursuri de data analytics, statistici aplicate sau programare; formare continuă insuficientă	Auditorii interni și externi nu dispun de competențe necesare pentru utilizarea instrumentelor avansate
Calitatea redusă a datelor primare	Înregistrări incomplete în contabilitatea entităților mici; digitalizarea redusă a documentelor justificative; utilizarea extensivă a numerarului în tranzacții	Seturile de date sunt incomplete, cu lacune și inconsistențe care reduc fiabilitatea analizei automate
Cadru juridic insuficient adaptat	ISA 240 este adoptat formal, însă nu există ghiduri naționale privind utilizarea tehnicilor de analiză a datelor în audit; probatoriul digital nu este reglementat explicit în procedură penală	Incertitudine privind valoarea probatorie a rezultatelor analizei digitale; reticența auditorilor de a utiliza tehnici nereglementate
Resurse financiare limitate ale instituțiilor de audit	Curtea de Conturi și structurile de audit intern din sectorul public operează cu bugete restrictive; licențe software costisitoare pentru instrumente specializate	Dependența de asistența tehnică externă; lipsa sustenabilității după finalizarea proiectelor de asistență
Rezistența culturală și instituțională	Percepția auditului ca activitate de verificare formală, nu de analiză; rezistența la schimbare din partea conducerii instituționale și a auditorilor cu experiență	Adoptare lentă, limitată la proiecte-pilot; dificultăți de scalare la nivel sistemic
Riscul de corupție în instituțiile de control	Conflictele de interese și vulnerabilitățile la corupție în instituțiile de audit și control pot limita utilizarea efectivă a instrumentelor de detecție	Selectivitate în aplicarea tehnicilor de analiză; rezultatele pot fi ignorate sau suprimate

Sursa: elaborat de autori

7.7. Oportunități și direcții prioritare pentru Republică Moldova

În ciuda barierelor identificate, există factori favorizanți și oportunități concrete care pot accelera adoptarea auditului digital în Republică Moldova:

- **Parcursul european și condiționalitățile de aderare:** negocierile de aderare la UE implică alinierea la standardele europene în domeniile controlului financiar public (PIFC), gestionării fraudei (OLAF) și combaterii spălării banilor (AMLA), creând un imperativ normativ extern pentru adoptarea instrumentelor digitale;
- **Finanțarea europeană disponibilă:** instrumentele UE4Moldova, TAIEX, Twinning și fondurile IPA III oferă resurse pentru modernizarea instituțiilor de audit și formare în tehnici avansate de analiză a datelor;
- **Infrastructură digitală în dezvoltare:** platformă e-Guvernare (MCloud), sistemul de semnătură electronică (MSign), portalul date deschise (date.gov.md) și MTender pentru achiziții publice constituie baze de date structurate cu potențial major pentru auditul digital;

- Modelul român ca referință: România, cu o experiență de peste 10 ani în utilizarea analizei datelor la Curtea de Conturi și la ANAF, reprezintă un model de referință accesibil cultural și lingvistic, cu lecții aplicabile direct în contextul moldovenesc;

- Generația tânără de auditori și contabili: absolvenți ai programelor universitare de calitate cu deschidere către metodele cantitative și instrumentele digitale pot constitui vectorul principal al adopției - cu condiția includerii formale a acestor competențe în curricula națională.

În concluzie, Republică Moldova dispune de un potențial semnificativ de adoptare a auditului digital, condițional însă de investiții susținute în formare profesională, interoperabilitate instituțională și consolidarea cadrului normativ. Experiența internațională demonstrează că adoptarea instrumentelor de analiză a datelor în audit produce beneficii nete substanțial superioare costurilor, în special în contextele caracterizate de risc ridicat de fraudă și resurse de control limitate - contextul specific al Republicii Moldova.

8. CONCLUZII ȘI DIRECȚII DE CERCETARE VIITOARE

Prezentul referat a demonstrat că auditul digital și analiza avansată a datelor reprezintă nu o opțiune, ci o necesitate emergentă în contextul digitalizării accelerate a economiei și al sofisticării crescânde a schemelor de fraudă financiară. Principalele constatări pot fi sintetizate în următoarele puncte:

1. Schimbarea de paradigmă este ireversibilă: trecerea de la eșantionarea statistică tradițională la analiza integrală a populației de tranzacții aduce beneficii demonstrate - acoperire mai mare, detecție mai rapidă, costuri mai mici per tranzacție - și este susținută de reglementările internaționale (ISA 240 revizuit, standardele PCAOB);

2. Complementaritatea tehnicilor este esențială: nicio tehnică singulară - fie ea Legea Benford, Random Forest sau blockchain - nu este suficientă în sine. Eficacitatea maximă se obține prin combinarea metodelor statistice clasice cu machine learning, NLP și analiza grafurilor într-un ecosistem integrat de detectare;

3. Factorul uman rămâne indispensabil: AI și analiza datelor sunt instrumente de amplificare a capacității auditorului, nu de înlocuire a judecății profesionale. Interpretarea contextului economic, evaluarea motivației și raționalizarea fraudei, comunicarea cu părțile implicate și formularea opiniei de audit rămân competente eminamente umane;

4. Provocările etice necesită răspunsuri instituționale: comunitatea profesională și reglementatorii trebuie să elaboreze urgente cadre de guvernare a AI în audit - principii de transparență, audit al algoritmilor, mecanisme de responsabilitate și protecție împotriva discriminării algoritmice;

5. Decalajul de competențe este o prioritate sistemică: integrarea programelor de formare în data analytics, statistica aplicată și programare în curricula programelor de studii de contabilitate și audit este o condiție necesară pentru susținerea transformării digitale a profesiei.

Direcții prioritare de cercetare viitoare:

- Evaluarea comparativă riguroasă (benchmarking) a performanței tehnicilor ML în contexte de fraudă specifice industriei;

- Dezvoltarea de modele explicabile (Explainable AI - XAI) adaptate cerințelor probatorii ale proceselor juridice;

- Cercetarea impactului auditului continuu bazat pe blockchain asupra calității informației financiare și a costurilor de conformitate;

- Analiza empirică a efectelor utilizării AI în audit asupra comportamentului managementului - efectul de descurajare vs. riscul de supraadaptare a schemelor frauduloase;

- Elaborarea de standarde internaționale privind auditul algoritmilor AI utilizați în raportarea financiară (AI Audit Standards).

În concluzie, frontiera auditului digital în detectarea fraudelor financiare nu este una geografică sau temporală, ci una a competențelor, a încrederii și a responsabilității. Profesioniștii care vor reuși să îmbine rigoarea analizei cantitative cu profunzimea judecății profesionale și cu integritatea etică vor fi arhitecții sistemelor financiare mai sigure și mai transparente ale deceniilor care urmează.

Bibliografie

1. IAASB. Internațional Standard on Auditing 240 - The Auditor's Responsibilities Relating to Fraud în an Audit of Financial Statements (Revised). New York: IFAC, 2023.
2. PCAOB. Auditing Standard AS 2201: An Audit of Intern Control Over Financial Reporting. Washington: PCAOB, 2022.
3. Legea Republicii Moldova privind activitatea de audit nr. 271 din 15.12.2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 28-29 din 06.02.2009.
4. Legea Republicii Moldova privind auditul intern în sectorul public nr. 229 din 23.09.2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 212-214 din 26.10.2010.
5. Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308 din 22.12.2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 58-66 din 16.02.2018.

INNOVATIVE DIRECTIONS OF DEVELOPMENT FOR AUDIT-RELATED SERVICES

BYCHKOVA Svetlana

Gatchina State University, Gatchina, Russia

E-mail: smbychkova@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-9025>

SHVETS Oksana

Gatchina State University, Gatchina, Russia

E-mail: o.v.shvets@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2564-6882>

Abstract: The article is dedicated to the significance of innovative development in the market of audit-related services, focusing on the implementation of digital technologies and new types of services. The author emphasizes that digitalization is becoming a key factor contributing to increased efficiency of audit processes and improved client service quality. Examples of successful technology integration are examined, as well as potential benefits for audit firms, including cost reduction and enhanced analytics. In conclusion, the article highlights the necessity of adapting to new conditions to maintain competitiveness in the modern market.

Keywords: audit-related services, digital technologies, transactions, risk.

JEL Classification: M49

Introduction

In the current environment, significant attention is paid to the development of the market for audit-related services, as this market's growth is influenced by numerous factors. Taking these factors into account will allow audit firms to consider established trends and adjust their tactical and strategic development policies. The transformation of digital resources has a considerable impact in this regard, changing the tools used for their provision. At the same time, the use of these resources leaves its mark on the specifics of providing audit-related services, which also needs to be considered during their delivery (for example, the drawbacks and limitations associated with the use of these technologies should be taken into account). Furthermore, the emergence of new types of related services that meet the needs of audit service users can be identified as an independent direction of transformation in the market for audit-related services.

Basic Content of the Paper

Accompanying audit services, in accordance with Order of the Ministry of Finance of the Russian Federation of March 9, 2017 No 33n include:

1.Services providing reasonable assurance (performance of engagements providing reasonable assurance: on financial information not relating to prior periods; on non-financial information, etc.). According to the International Framework for Assurance Engagements, when performing these services, the auditor obtains sufficient appropriate evidence to form a conclusion that enhances the degree of confidence of intended users in the outcome of the evaluation, and evaluates the subject matter of the engagement using specified criteria. The results of the evaluation of the subject matter can include: financial statements, a report on the effectiveness of the internal control system, performance indicators of a specific organization, or a report on compliance with legal requirements. These services are provided within the framework of several International Standards on Assurance Engagements.

2. Services providing limited assurance – review engagements:

- of accounting (financial) statements, including consolidated financial statements (in whole or in part);

- of reports containing financial information (or parts of such reports);

- of other financial information of prior periods. These services are provided within the framework of the International Standard on Review Engagements (ISRE).

3. Services not providing assurance (examination of the subject matter of the client's engagement by performing procedures agreed upon with the client and/or another party; compilation (collection, classification, summarization) of information). The provision of these services is regulated by the International Standards on Related Services [3, pp. 77-80].

Consulting as a professional activity originated in Russia in the mid-1920s, but the active period of development of this industry occurred in the 1970s, associated with the creation of specialized consulting organizations and an increased demand for their services due to changes in the economic environment and the emergence of needs for these services from economic entities. In a market economy, organizations required highly qualified consultations to achieve competitive advantages, optimize business processes, and implement innovations. This led to an increased demand for consulting services, which became an integral part of the activities of audit firms.

Overall, the analysis of the number of clients of audit firms that received related services in 2023-2024 indicates a slight decrease in this number (3467 in 2023 and 3116 in 2024) (Table 1).

Table 1. Number of Clients of Audit Firms Receiving Audit Services for the Period 2023-2024

Client Category	Russia – всего		Moscow				Other regions	
			Total		Of which without largest JSCs			
	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024
1. Clients whose financial statements were audited	66 120	67 513	28 719	28 933	26 095	26 376	37 401	38 580
2. Clients provided with audit-related services	3 467	3 116	1 968	1 957	1 492	1 440	1 499	1 159
3. Clients that are publicly significant organizations	3 634	3 716	1 963	1 870	1 618	1 530	1 671	1 846

Source: [5].

The decline in demand for audit-related services in 2023-2024 was driven by a number of factors, including economic changes, regulatory measures, and internal industry challenges. In 2023,

there was a general downturn in business investment plans. This led to the suspension or cancellation of projects, which in turn reduced the demand for supporting services, including those related to audits. Organizations cut spending on external consulting and audits, focusing on maintaining current operations. At the same time, there was an intensification of state oversight of audit

activities. Regulators (the Ministry of Finance of the Russian Federation, the Bank of Russia, the Federal Treasury) increased inspections of audit quality, compliance with standards, and specialist qualification requirements. This created additional barriers to operation and increased risks for audit firms, which could have reduced their willingness to take on new projects.

The high key interest rate of the Bank of Russia and general economic uncertainty reduced business activity. This affected the demand for services related to mergers and acquisitions, financing, and other projects that were often accompanied by audit and consulting services. An additional

factor contributing to the slowdown in demand for audit-related services was that some large organizations began to establish and develop internal departments (in-house departments) that took over the functions of external consultants, thereby reducing the demand for external audit and related services [1, p.110], [2, pp. 97-104].

The sufficient potential for innovative approaches to conducting review engagements lies in the development of the following areas:

1. The growing popularity of digital technologies in the provision of audit-related services.

2. The emergence of new services whose popularity is driven by the dynamically developing external and internal environment.

Overall, the proactive utilization of digital technologies in the execution of review engagements is intended to elevate efficiency, expedite the process, and augment the precision of analytical procedures, alongside a considerable expansion of oversight functions. Table 2 presents a compilation of digital technologies utilized in review engagements when performed as complementary audit services.

Table 2. Application of Digital Technologies in Conducting Audits

No.	Technology Name	Usage Capabilities	Advantages
1	Artificial Intelligence	Analysis of large data volumes, identification of atypical operations	Detection of unusual transactions, discrepancies in documents, or deviations from standard processes
2	Robotic Process Automation	Automation of routine tasks	Reduction in time for standard operations and decrease in error risk
3	Cloud Technologies	Data storage with simultaneous access for multiple users	Ensures coordination of the entire team's work and remote access to information
4	Blockchain	Transaction verification	Reduction in the risk of errors
5	Analytical Platforms and BI Tools	Data visualization, creation of interactive dashboards	Real-time analysis of key metrics and simplification of result interpretation
6	Electronic Document Management Systems and Electronic Signatures	Acceleration of document processing	Ensuring the authenticity and legal validity of documents

Source: Compiled by the authors.

Thus, the opportunities presented by digital technologies are difficult to overestimate, as their main advantage is driven by speed, efficiency, reduced likelihood of errors, and resource savings. To confirm the promising nature of using these technologies, one should turn to the experience of major audit firms that are actively implementing these digital solutions:

1. PwC uses the GL.ai platform for processing large volumes of records and predictive analytics.
2. KPMG employs the Contract Intelligence system for contract analysis.
3. EY has developed the Blockchain Analyzer tool for auditing cryptocurrency and smart contract transactions.

When compiling information as a supplementary audit service, the following technologies are used:

1. Artificial intelligence and machine learning for identifying discrepancies in legal documents and processing unstructured data.
2. Robotic process automation for collecting data from various sources, cleaning it, verifying it, removing duplicates, and reconciling data with predefined rules.
3. Blockchain for accounting for transactions between counterparties and automating verification procedures using smart contracts.
4. Cloud technologies for secure storage of audit-related documents, collaborative work on documents and reports, and analysis of large data volumes.
5. Big data analytics and predictive analytics for identifying risk areas, assessing risk levels, and forecasting potential problems and inconsistencies.
6. Natural language processing for interacting with data in a language close to natural language, simplifying the analysis of text documents.

During the performance of agreed-upon procedures, the following digital technologies have found application:

1. Business process robotics, as robotic systems are aimed at performing routine tasks, which reduces the labor intensity of data collection and processing.
2. Blockchain can be used to verify transactions and ensure the reliability of financial reporting.

3. Interactive dashboards, as real-time data visualization facilitates decision-making, monitoring of key performance indicators, and control over the audit process.

4. Computer vision is applied for document analysis, identifying errors and inconsistencies within them, which speeds up the processing of paper-based documents [4, pp. 195-198].

Despite the obvious advantages of applying these technologies, there are also certain drawbacks associated with their implementation. The table 3 outlines the barriers to the implementation of digital technologies and the ways to overcome them.

Table 3. Barriers to Digital Technology Adoption and Solutions

No.	Barriers	Solutions
1	Data fragmentation and low quality	Data standardization (eliminating duplicates, outdated references, resolving discrepancies between systems)
2	Algorithm performance quality dependency on training data	Training the model on relevant and up-to-date information
3	Responsibility for algorithm errors	Clear delineation of responsibility zones for all stakeholders
4	Risk of model bias	Preventing model training on data containing discriminatory factors
5	Insufficient legal framework for AI use in regulated areas	Improving the regulatory framework for AI application in AI implementation
6	Lack of specialists with required competencies	Organizing training programs in this area
7	Cyber threats	Discontinuing the use of unsecured communication channels and eliminating algorithm errors
8	Technology integration challenges	Ensuring compatibility of various technological solutions

Source: compiled by the authors.

Thus, the range of potential problems is quite extensive, but on the other hand, in modern conditions, further solutions have been identified that will allow their negative impact to be mitigated.

Among the services whose popularity is growing, the following can be highlighted:

1. Services related to non-financial information, including reports on greenhouse gas emissions, environmental pollution reporting, and sustainability reporting. The growing interest in such services is driven by increased user engagement in environmental and social issues.

2. Services related to the digitalization of business processes. The implementation of digital tools for automating accounting, risk analysis, and project management expands the capabilities of audit-related services and enhances their quality.

3. Services in the field of ESG consulting, which include analyzing the impact of an organization's activities on the environment and social sphere, as well as assessing the organization's compliance with international sustainable development standards.

4. Support for startups and investment projects, which involves conducting comprehensive due diligence of a business before a transaction (merger, acquisition, attracting investment) to provide investors with an objective picture of the organization's condition and an assessment of emerging risks.

Conclusion

Overall, prerequisites can be noted for the further integration of artificial intelligence, blockchain, and cloud technologies into audit practice. Hybrid systems, where digital tools operate under expert control, possess the greatest potential, which will help reduce regulatory risks. In this regard, demand is predicted for specialists with the appropriate competencies for working with data and digital tools. Thus, digital technologies are transforming the market for related services, making the process of providing these services more streamlined and efficient, but at the same time, they require a comprehensive approach for their more active implementation, including staff training and addressing regulatory issues. Furthermore, the further development of audit-related services is linked to the expansion of the areas they cover and a shift in focus towards non-financial reporting and cyber threat analysis, which indicates that the market for audit-related services is dynamically responding to changing conditions and taking into account the needs of interested users.

References

1. Abadi, M.T.I. The Market of Audit Services in Russia: Structural Changes, Economic Trends, and Competitiveness Factors // *Bulletin of Chelyabinsk State University*. – 2025. – No. 3 (497). – pp. 109-120.
2. Aganina, R.N. The Current State of the Audit Services Market / R.N. Aganina // *Bulletin of O.E. Kutafin University (MSAL)*. – 2023. – No. 8(108). – pp. 96-104. – DOI 10.17803/2311-5998.2023.108.8.096-104. – EDN OVWESY.
3. Kozlov, V.V. Economic Essence, Specifics, and Comparative Characteristics of Services Accompanying Audit / V.V. Kozlov // *Accounting and Auditing: Past, Present and Future: Collection of Scientific Articles Based on Materials of the International Scientific and Practical Conference*, Novosibirsk, November 28–29, 2023. – Novosibirsk: Novosibirsk State University of Economics and Management «NINH», 2024. – pp. 77-81. – EDN HQIDXF.
4. Strelkova, E.B. The Public-Law Nature of Services Accompanying Audit as an Integral Part of Auditing Activity / E.B. Strelkova // *International Law Journal*. – 2025. – Vol. 8, No. 5. – pp. 195-202. – EDN UOBWIM.
5. *Key Indicators of the Audit Services Market in the Russian Federation in 2024*. [online] Available at: https://minfin.gov.ru/ru/performance/audit/audit_stat/mainindex?id_57=312681-osnovnye_pokazateli_rynka_auditorskikh_uslug_v_rossiiskoi_federatsii_v_2024

PARTICULARITĂȚI ALE AUDITULUI PUBLIC EXTERN AL FONDURILOR EUROPENE

PARTICULARITIES OF THE EXTERNAL PUBLIC AUDIT OF EUROPEAN FUNDS

NECHITA Irinel Ionel

Universitatea "Ștefan cel Mare" Suceava, România

E-mail: irinenechita@gmail.com; irinenechita@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9769-2700>

BOTEZ Daniel

Universitatea "Vasile Alecsandri" Bacău, România

E-mail: daniel63331@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0986-7631>

Abstract. This paper examines the distinctive features of the external public audit of European funds in the context of shared management, using the methodological framework applied by the Audit Authority of Romania. The analysis combines EU regulatory references, Commission guidance and audit procedures in order to explain how system audits, audits of operations, audits of accounts and annual reporting are integrated into a single assurance architecture. The paper argues that the specificity of this audit lies in its multi-level governance, dual compliance framework, risk-based methodology and formalised quality control mechanisms.

Keywords: external public audit, European funds, shared management, audit authority, annual control report, audit opinion

JEL Classification: H83, M42, H61

1. Introducere

Auditul public extern al fondurilor europene are un rol bine definit în ansamblul mecanismelor de responsabilitate și de asigurare privind utilizarea resurselor bugetare ale Uniunii Europene. În regimul gestiunii partajate, utilizarea finanțărilor europene nu este verificată exclusiv la nivelul beneficiarului final, ci în cadrul unui sistem instituțional extins, în care interacționează Comisia Europeană, statul membru, autoritățile de management, organismele intermediare, organismele contabile și autoritatea de audit. Din această perspectivă, auditul nu are ca obiect doar legalitatea unor cheltuieli individuale la nivel de proiect sau program, ci are în vedere inclusiv fiabilitatea întregului lanț de asigurare pe care se întemeiază cererile de rambursare, conturile anuale și declarațiile de gestiune prezentate Comisiei Europene¹.

În cazul României, Autoritatea de Audit utilizează manuale elaborate pe o arhitectură metodologică stabilă, aplicabilă diferitelor categorii de fonduri, care reunește strategia de audit, procesul de audit, controlul și asigurarea calității, precum și responsabilitățile specifice aferente auditului de sistem, auditului operațiunilor, auditului conturilor, examinării declarației de gestiune și elaborării Raportului anual de control și a opiniei anuale de audit.

Scopul articolului este de a evidenția particularitățile auditului public extern al fondurilor europene pornind din practica Autorității de Audit din România și de a arăta de ce acest tip de audit nu poate fi redus la o verificare punctuală a cheltuielilor. Întrebarea de cercetare care orientează analiza este următoarea: ce anume diferențiază, din punct de vedere normativ și metodologic, auditul public extern al fondurilor europene de alte forme de audit public extern? Metodologic, demersul se bazează pe

analiza cadrului normativ european relevant, pe ghidurile Comisiei Europene și pe activitatea Autorității de Audit în perioadele de programare 2014-2020 și 2021-2027.

2. Cadrul normativ și instituțional al auditului public extern al fondurilor europene

Auditul fondurilor europene trebuie înțeles în logica gestiunii partajate, în care statele membre administrează și controlează fondurile în conformitate cu regulamentele Uniunii, iar Comisia Europeană păstrează responsabilitatea executării bugetului. Pentru perioada 2014-2020, Regulamentul (UE) nr. 1303/2013ⁱⁱ a consacrat arhitectura clasică formată din autoritate de management, autoritate de certificare și autoritate de audit. Pentru perioada 2021-2027, Regulamentul (UE) 2021/1060ⁱⁱⁱ păstrează logica separării funcțiilor, însă introduce și elemente de simplificare, de orientare spre performanță și de intensificare a utilizării analizelor de risc în verificările de management.

În acest cadru, Autoritatea de Audit are rolul de organism independent față de structurile care gestionează și certifică fondurile. Materialele de prezentare și rapoartele Autorității de Audit precizează în mod explicit că AA efectuează audituri ale bunei funcționări a sistemului de management și control, audituri ale unui eșantion adecvat de operațiuni pe baza cheltuielilor declarate și formulează anual o opinie asupra sistemelor, cheltuielilor și conturilor.^{iv,v}

Un element deosebit de important pentru uniformizarea practicii îl reprezintă ghidurile Comisiei Europene. Pentru perioada 2014-2020, nota EGESIF privind Raportul anual de control și opinia de audit^{vi} clarifică modul în care trebuie corelate rezultatele auditurilor de sistem, ale auditurilor operațiunilor și ale auditurilor conturilor în vederea stabilirii nivelului general de asigurare și a tipului de opinie. De asemenea, Decizia Comisiei din 14 mai 2019 privind corecțiile financiare pentru nerespectarea regulilor în materia achizițiilor publice^{vii} oferă un reper operațional important pentru tratarea uneia dintre cele mai sensibile categorii de nereguli.

3. Poziționarea Autorității de Audit din România în sistemul de management și control

Autoritatea de Audit reprezintă o parte integrantă a unui sistem instituțional complex, dar distinctă din punct de vedere operațional de autoritățile implicate în gestionarea fondurilor. Această independență nu reprezintă doar o cerință formală, ci o condiție esențială pentru credibilitatea asigurării furnizate Comisiei Europene. Într-un sistem în care aceeași cheltuială este verificată administrativ, certificată și apoi auditată, separarea funcțiilor devine esențială pentru evitarea conflictelor de rol și pentru consolidarea încrederii în rezultatul final al auditului.

Poziționarea AA este relevantă și prin prisma sferei entităților auditate. Astfel, auditul public extern nu vizează doar autoritățile de management, organismele intermediare și organismele contabile, ci și beneficiarii fondurilor, organizațiile partenere, intermediarii financiari ori alte entități implicate în implementarea programelor.⁴ Prin urmare, obiectul auditului este distribuit pe mai multe niveluri instituționale și funcționale.

În același timp, rolul AA este integrat într-un veritabil lanț de asigurare. Manualele de audit elaborate separat pentru diferitele categorii de fonduri (FESI, CTE, FAMI/FSI, etc.) folosesc o structură comună în care strategia de audit, planificarea, execuția, raportarea, follow-up-ul și mecanismele de control al calității converg spre Raportul anual de control (RAC) și emiterea opiniei anuale. Această construcție arată că, în final, scopul diferitelor misiuni de audit al fondurilor europene este de a produce o asigurare cumulativă, nu concluzii izolate.

4. Particularități metodologice ale auditului public extern al fondurilor europene

În raport cu auditul financiar, o particularitate esențială a auditului public extern al fondurilor europene este dubla sa raportare: la standardele de audit, pe de o parte, și la arhitectura gestiunii partajate, pe de altă parte. În practica Autorității de Audit, misiunile sunt desfășurate cu respectarea standardelor internaționale de audit acceptate la nivel profesional, însă aceste standarde sunt aplicate într-un cadru unde obiectul misiunii nu este limitat la situații financiare sau la o singură entitate. Procesul de audit la nivelul unei autorități de audit presupune planificare, evaluare a riscurilor, obținere de probe suficiente și adecvate, documentare, revizuire și control al calității, ceea ce apropie clar această activitate de practica ISA și ISSAI^{viii,ix}. Particularitatea nu rezidă, așadar, în abandonarea standardelor, ci în extinderea și adaptarea lor la exigențele fondurilor europene.

Din perspectiva teoriei auditului, prima comparație utilă cu auditul financiar privește obiectivul misiunii. În auditul situațiilor financiare, obiectivul fundamental este exprimarea unei opinii asupra faptului dacă situațiile financiare oferă o imagine fidelă, sub toate aspectele semnificative, potrivit cadrului de raportare aplicabil. În auditul fondurilor europene, obiectivul este mai fragmentat și mai extins: auditorul trebuie să formuleze asigurare cu privire la funcționarea sistemului de management și control, la legalitatea și regularitatea cheltuielilor declarate, la caracterul complet și veridic al conturilor, precum și la coerența declarației de gestiune și a raportării anuale către Comisia Europeană. În termeni doctrinari, aceasta înseamnă că auditul fondurilor europene combină dimensiunea de audit financiar cu dimensiunea de audit de conformitate și cu dimensiunea de audit de sistem, fără a le trata separat, ci într-o singură arhitectură de asigurare.

O a doua comparație privește entitatea auditată. În auditul financiar, referința este, de regulă, entitatea raportoare și propriul său control intern. În practica AA, unitatea de analiză este mult mai largă și poate include, în cadrul aceluiași program, autoritatea de management, organisme intermediare, organismul contabil, sisteme informatice, beneficiari și, în anumite situații, autorități delegate sau structuri cu atribuții specializate. Această realitate face ca evaluarea riscului să nu poată fi construită doar pe cicluri contabile sau pe clase de tranzacții, ca în auditul financiar, ci pe cerințe-cheie ale sistemului, funcții delegate, fluxuri de verificare, piste de audit și zone sensibile de conformitate. Practica AA transpune această diferență într-o succesiune metodologică formalizată: document de înțelegere a entității și programului, evaluarea riscurilor, plan de audit, liste de verificare specifice și centralizatoare ale constatărilor la nivelul mai multor structuri.

În auditul financiar, relația dintre teste de control și proceduri de fond este organizată în funcție de modul în care auditorul decide să se bazeze pe controalele interne pentru reducerea riscului de audit. În auditul fondurilor europene, practica AA arată că această distincție rămâne valabilă, dar nu este suficientă. Testarea controalelor are o semnificație autonomă, deoarece funcționarea defectuoasă a unor controale-cheie poate afecta direct concluzia privind sistemul și poate influența amploarea auditului operațiunilor sau interpretarea constatărilor. De aceea, auditul de sistem nu are doar un rol pregătitor, ci produce el însuși asigurare. În mod similar, auditul conturilor nu reprezintă doar o etapă contabilă finală, ci un filtru distinct privind completitudinea, exactitatea și reconcilierea sumelor declarate. În practica AA, aceste componente sunt corelate ulterior în Raportul anual de control și în opinia de audit, ceea ce arată că metodologia este una integrată și cumulativă, nu secvențială în sens strict.

Planificarea bazată pe risc este, la rândul ei, mai amplă decât în auditul financiar. Dacă în auditul situațiilor financiare riscul este formulat în jurul denaturării semnificative, în auditul fondurilor europene matricea de risc acoperă și neconformități juridice, deficiențe ale controalelor-cheie, probleme de eligibilitate, nereguli de achiziții publice, riscuri IT, calitatea datelor și capacitatea entităților de a asigura o pistă de audit completă. Începând cu perioada de programare 2021-2027 apare un nou tip de audit - auditul de sistem preventiv timpuriu, ce marchează o diferență importantă față de auditul financiar tradițional: accentul nu este doar pe detectarea unor erori produse, ci și pe evaluarea timpurie a capacității sistemului de a preveni erorile viitoare. Pentru un auditor financiar, această particularitate ar fi relevantă fiindcă mută centrul de greutate de la o abordare predominant reactivă la una cu pronunțată valoare preventivă și corectivă.

Eșantionarea și tratarea erorilor reprezintă probabil diferența metodologică cea mai tehnică și, totodată, cea mai importantă pentru formularea opiniei. Astfel, dacă în auditul financiar unitatea de eşantionare este reprezentată de elemente fizice sau monetare supuse verificării, în cazul auditului operațiunilor AA utilizează ca unitate de eşantionare cererile de rambursare depuse de beneficiari, ale căror cheltuieli au fost deja aprobate de autoritățile de management și certificate de autoritatea de certificare. Pe de altă parte, dacă în auditul financiar, eşantionarea servește identificării și evaluării denaturărilor prin raportare la pragul de semnificație, în auditul operațiunilor aferent fondurilor europene, eşantionul are și funcția de a fundamenta calculul ratei totale de eroare, iar ulterior, după luarea în considerare a corecțiilor, a ratei totale de eroare reziduale. De asemenea, în ceea ce privește pragul de semnificație, după cum este bine-cunoscut, în auditul financiar auditorul stabilește printr-o judecată profesională nivelul maxim de omisiune admisibil în situațiile financiare, pe când în cazul

auditului operațiunilor aferent fondurilor europene, materialitatea este deja stabilită la nivelul de 2%. Ghidul EGESIF privind Raportul anual de control și opinia de audit, emis de Comisia Europeană, arată în detaliu cum se disting erorile aleatorii, sistemice, anormale sau cunoscute și cum sunt acestea reflectate în TER și RTER. În consecință, comparația cu auditul financiar evidențiază o diferență esențială: materialitatea rămâne o idee relevantă, dar este completată de o logică specifică a pragurilor de eroare și a efectului agregat al constatărilor asupra fondurilor declarate Comisiei.

Totodată, raportarea finală are o densitate metodologică superioară celei din auditul financiar. În locul unui singur raport de audit asupra situațiilor financiare, practica AA operează cu proiecte de rapoarte, minute de închidere, note de relații, scrisori de management, rapoarte finale, centralizatoare ale constatărilor, follow-up, Raport anual de control și opinie anuală. Fiecare produs are rol probator, managerial sau de sinteză, iar coerența dintre ele este supusă unui mecanism riguros de revizuire și control al calității. Dintr-o perspectivă apropiată doctrinei auditului, această arhitectură apropie auditul fondurilor europene de un model de asigurare instituționalizată în rețea, mai degrabă decât de modelul bilateral clasic auditor–entitate auditată.

Într-o primă concluzie putem evidenția faptul că specificul metodologic al auditului public extern al fondurilor europene nu trebuie formulat ca opoziție față de auditul financiar, ci ca specializare a acestuia într-un mediu juridic și instituțional mai complex. Baza profesională rămâne cea a standardelor de audit și a raționamentului profesional, însă obiectul misiunii, pluralitatea nivelurilor de control, modul de tratare a erorilor și rolul raportării anuale conturează o abordare diferită. Tocmai de aceea, comparația cu auditul financiar este indispensabilă pentru a înțelege de ce auditul fondurilor europene respectă standardele, dar nu poate fi redus la paradigma auditului situațiilor financiare.

În sinteză, auditul public extern al fondurilor europene poate fi înțeles ca o dezvoltare specializată a auditului financiar și de conformitate, nu ca o categorie complet separată de acesta. El păstrează exigențele standardelor internaționale de audit, dar le aplică într-un cadru în care obiectul misiunii, pluralitatea entităților auditate, tratamentul erorilor și logica raportării creează o metodologie mai densă și mai integrată. Tocmai această combinație explică de ce particularitățile sale devin vizibile cel mai clar atunci când este comparat cu auditul financiar, care îi oferă atât punctul de plecare profesional, cât și termenul de diferențiere analitică.

5. Arii sensibile și proceduri specifice în practica Autorității de Audit

Ariile sensibile și procedurile specifice evidențiază cel mai clar dimensiunea aplicată a practicii unei Autorități de Audit. Dacă în auditul financiar identificarea ariilor sensibile conduce, în mod obișnuit, la extinderea testelor sau la folosirea unor proceduri suplimentare, în auditul fondurilor europene aceste arii generează adesea metodologii dedicate, liste de verificare distincte și consecințe directe asupra regularității cheltuielilor și asupra opiniei anuale. Din acest motiv, secțiunea de față este esențială pentru înțelegerea modului în care regulile generale ale auditului sunt concretizate operațional în practica Autorității de Audit.

În termeni comparativi, auditul financiar pornește frecvent de la aserțiuni privind clasele de tranzacții, soldurile conturilor sau prezentările din situațiile financiare. În practica AA, punctul de plecare este adesea o combinație între fluxul procedural al fondurilor, cadrul juridic aplicabil și tipologia riscurilor recunoscute de Comisie și de experiența națională de audit. De aceea, listele de verificare ale AA nu se limitează la întrebări despre exactitate sau exhaustivitate, ci includ cerințe privind eligibilitatea, separarea funcțiilor, prevenirea conflictelor de interese, verificările administrative și la fața locului, funcționarea sistemelor informatice și trasabilitatea corecțiilor aplicate. Această largire a unghiului de analiză conferă auditului un profil pronunțat interdisciplinar.

Achizițiile publice reprezintă, în practică, aria sensibilă cu cea mai mare vizibilitate și, adesea, cu cel mai important impact financiar. În auditul financiar, contractele sunt analizate în principal pentru a verifica recunoașterea, evaluarea și prezentarea corectă a tranzacțiilor sau pentru a identifica riscuri de fraudă și controale insuficiente. În auditul fondurilor europene, auditorul trebuie să examineze suplimentar legalitatea procedurii de atribuire, respectarea principiilor concurenței, criteriile de calificare și selecție, tratamentul ofertelor, modificările contractuale și consecințele fiecărei abateri asupra eligibilității cheltuielii. Decizia Comisiei din 14 mai 2019 privind corecțiile financiare oferă

un cadru de principii, criterii și scale de corecție care transformă constatarea auditorului într-un element cu efect financiar direct, nu doar într-o observație de conformitate.

Din punct de vedere doctrinar, această diferență este semnificativă: în auditul financiar, abaterea procedurală afectează opinia numai dacă produce sau ascunde o denaturare semnificativă; în auditul fondurilor europene, aceeași abatere poate conduce la o corecție financiară chiar dacă documentele contabile sunt formal corecte, dar sunt identificate, spre exemplu, abateri de la legislația specifică achizițiilor publice, ce impun aplicarea unor corecții financiare în acord cu ghidurile emise de CE, preluate în legislația națională. Practica AA confirmă această logică prin tratarea distinctă a achizițiilor publice în manualele interne și prin utilizarea tipologiilor de nereguli și a listelor dedicate. Pentru un auditor financiar, acesta este probabil cel mai elocvent exemplu că specificitatea auditului fondurilor europene rezultă din întâlnirea dintre standardele de audit și regimul juridic special al eligibilității cheltuielilor în cadrul proiectelor cu finanțare europeană.

Opțiunile de costuri simplificate oferă un al doilea exemplu relevant. În auditul financiar, existența documentelor justificative primare are, în mod obișnuit, o valoare probatorie majoră. În cazul costurilor simplificate, logica se schimbă: auditorul verifică în mai mică măsură factura individuală și în mai mare măsură corectitudinea metodologiei aprobate, condițiile de aplicare, indicatorii atinși și coerența dintre realizările raportate și suma decontată. Metodologia AA a consacrat principii specifice pentru evaluarea ex-ante a acestor opțiuni de costuri simplificate și pentru verificarea lor ulterioară. Prin urmare, simplificarea administrativă a cheltuielii nu echivalează cu simplificarea auditului; dimpotrivă, deplasează auditul de la controlul documentului către controlul mecanismului de calcul și al condițiilor de eligibilitate.

Instrumentele financiare ilustrează și ele caracterul aplicat al metodologiei AA. Într-un audit financiar clasic, interesul se poate concentra asupra evaluării activelor financiare, a clasificării lor sau a prezentării riscurilor asociate. În auditul fondurilor europene, analiza trebuie să urmărească suplimentar fluxul fondurilor până la beneficiarul final, rolul intermediarilor financiari (instituții bancare, în principal), respectarea condițiilor de acordare, reutilizarea resurselor, separarea funcțiilor și trasabilitatea operațiunilor.

Ajutorul de stat și ajutorul de minimis impun, la rândul lor, o combinație între expertiza de audit și analiza juridico-economică. În auditul financiar, sprijinul acordat unei entități ar putea fi analizat mai ales prin prisma recunoașterii contabile și a prezentării. În practica AA, atenția se mută asupra încadrării juridice a măsurii, asupra intensității ajutorului, a cumulului, a plafoanelor și a respectării condițiilor schemei. O eroare într-o astfel de zonă nu este doar o problemă de clasificare contabilă, ci una care poate afecta eligibilitatea integrală sau parțială a finanțării, iar în unele cazuri având impact asupra întregului apel de proiecte. Din aceste considerente, AA tratează distinct aceste subiecte și le asociază unor proceduri suplimentare de verificare.

Auditul IT este, în practica AA, mai mult decât o anexă tehnică a auditului financiar. În auditul situațiilor financiare, auditorul examinează sistemele IT în măsura în care acestea susțin procesarea tranzacțiilor și fiabilitatea raportării financiare. În auditul fondurilor europene, sistemele informatice susțin întreg ciclul de viață al finanțării: depunerea și evaluarea cererilor, selecția proiectelor, verificările administrative, schimbul de date cu beneficiarii, eșantionarea, raportarea contabilă și transmiterea informațiilor către Comisie. În consecință, o slăbiciune IT poate compromite simultan legalitatea, regularitatea, pista de audit și calitatea datelor utilizate pentru concluzia anuală. Din aceste motive, AA are prevăzute distinct în cadrul misiunilor de audit obiective, riscuri, controale și proceduri proprii pentru auditul IT. Astfel, inclusiv noțiunea de probă de audit capătă un conținut mai larg. Nu mai este vorba doar despre documente contabile și confirmări externe, ci și despre jurnale de sistem, drepturi de acces, controale automate, interfețe între aplicații, calitatea bazelor de date și coerența informațiilor utilizate de autorități și beneficiari. Practica AA confirmă astfel o tendință mai largă din auditul sistemelor IT: auditul contemporan se deplasează progresiv de la verificarea post-factum a documentelor către evaluarea infrastructurii informaționale care produce și validează datele. În auditul fondurilor europene, această tendință este deja structurată metodologic.

Tratamentul erorilor și al neregulilor constituie un alt domeniu unde practica AA se distinge pregnant de auditul financiar. În auditul financiar, denaturările sunt analizate în raport cu materialitatea și cu

efectul lor asupra opiniei. În auditul fondurilor europene, erorile sunt integrate într-o tipologie operațională cu consecințe asupra calculului TER și RTER, asupra necesității unor corecții și, în final, asupra tipului de opinie. Ghidul EGESIF privind ACR și Audit Opinion explică explicit tratamentul erorilor aleatorii, sistemice, anormale și cunoscute, precum și reflectarea corecțiilor în rata reziduală a erorii. Prezentările metodologice utilizate de AA pentru perioada 2021-2027 arată, de asemenea, că tipologia erorilor a fost recalibrată pe baza lecțiilor învățate din 2014-2020 și a noilor orientări ale Comisiei, inclusiv în materia achizițiilor publice și a dublei finanțări. În sprijinul observațiilor de mai sus, tabelul și figura următoare redau tipologia erorilor identificate în cadrul auditurilor operațiunilor desfășurate pentru toate programele FESI auditate de Autoritatea de Audit în anul financiar 2024–2025.

Tabel 1. Tipologia erorilor identificate (an financiar 2024-2025, fonduri ESI)

Categorie eroare	Frecvența (număr cazuri)	Suma neregulilor (mii Euro)	Pondere în total erori %
Achiziții publice	13	1.120,85	51,7%
Proiect neeligibil	1	1.005,22	46,4%
Cheltuială neeligibilă	7	12,76	0,6%
Opțiuni costuri simplificate	1	27,37	1,3%
Management financiar riguros	2	0,00	0,0%
Măsuri de publicitate și informare	2	0,00	0,0%
TOTAL	26	2.166,20	

Sursa: prelucrare proprie

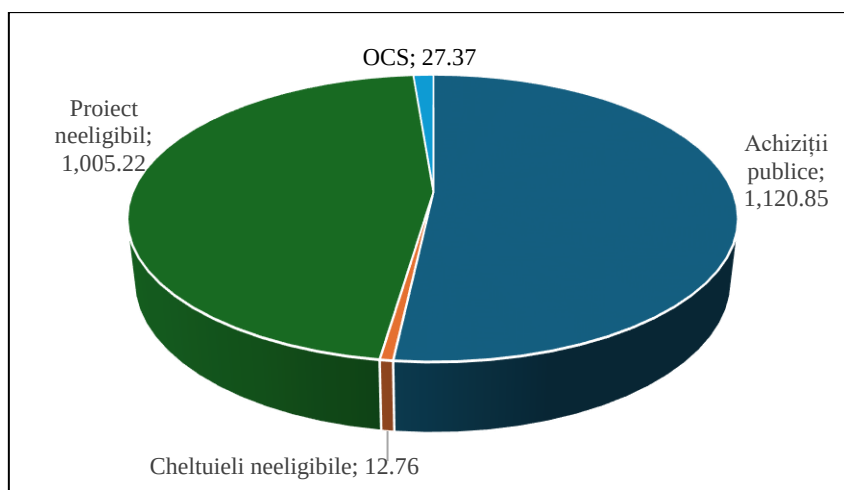

Fig.1. Tipologia erorilor identificate (an financiar 2024-2025, fonduri ESI)

Sursa: prelucrare proprie

Un aspect foarte apropiat de practica efectivă a AA este acela că listele de verificare nu au caracter exhaustiv. Manualele și prezentările instituționale precizează expres că auditorii pot adapta și completa procedurile atunci când particularitățile programului, ale operațiunii sau ale riscurilor identificate o impun. Această observație este de mare importanță doctrinară, pentru că evită o înțelegere formalistă a metodologiei. Standardizarea nu înseamnă mecanizare, ci disciplinarea raționamentului profesional. În fond, exact ca în auditul financiar, standardele și procedurile oferă cadrul, dar valoarea concluziei depinde de modul în care auditorul interpretează faptele, corelează probele și apreciază consecințele acestora asupra obiectivului misiunii.

În ansamblu, ariile sensibile și procedurile specifice demonstrează că auditul fondurilor europene nu este doar o varietate aplicativă a auditului financiar, ci un domeniu în care verificarea contabilă, analiza juridică, evaluarea sistemelor și interpretarea regulilor europene se întâlnesc în mod sistematic. Tocmai aici se vede cel mai bine specificul practicii Autorității de Audit: utilizarea unei metodologii comune, dar suficient de flexibile pentru a răspunde riscurilor distincte ale fiecărui fond, program și tip de operațiune, toate în acord cu standardele de audit.

6. Provocări practice și direcții de consolidare metodologică

Provocările practice ale auditului fondurilor europene derivă, în mare măsură, tocmai din particularitățile analizate anterior. Complexitatea cadrului normativ, coroborată cu multitudinea entităților implicate, diversitatea beneficiarilor și dependența de sisteme informatice fac ca misiunile de audit să fie mai puțin liniare decât auditul financiar tradițional. În plus, raportarea anuală către Comisia Europeană impune agregarea coerentă a rezultatelor auditului de sistem, ale auditului operațiunilor și ale auditului conturilor într-un calendar strict și într-un format metodologic riguros. În practica AA, aceste exigențe se reflectă în actualizarea periodică a manualelor, în dezvoltarea unor liste de verificare specializate, în controlul calității, în supervizarea misiunilor și în adaptarea metodologiei la noile cerințe ale perioadelor noi de programare. Comparativ cu auditul financiar, unde presiunea se concentrează adesea pe imaginea fidelă a unui set de situații financiare, aici accentul cade pe coerența întregului lanț de asigurare. O deficiență într-o singură zonă – de pildă în achiziții, în datele din sistem sau în tratamentul erorilor – poate afecta nu doar o constatare punctuală, ci fiabilitatea concluziei anuale la nivel de program.

Din perspectivă doctrinară, aceste provocări confirmă că auditul fondurilor europene este un domeniu de convergență între auditul financiar, auditul de conformitate și auditul sistemelor de control. Din perspectivă aplicată, ele explică de ce practica Autorității de Audit pune un accent atât de puternic pe metodologie, coordonare și revizuire. Din perspectiva cercetării, această temă oferă un cadru de analiză relevant pentru înțelegerea modului în care standardele generale de audit sunt menținute, dar și adaptate funcțional într-un spațiu administrativ și juridic european deosebit de complex.

7. Concluzii

Analiza efectuată confirmă faptul că auditul public extern al fondurilor europene are un profil metodologic distinct. Specificitatea sa nu derivă exclusiv din complexitatea normelor aplicabile, ci mai ales din faptul că reunește, într-o singură arhitectură de asigurare, auditul de sistem, auditul operațiunilor, auditul conturilor, examinarea declarației de gestiune și raportarea anuală către Comisia Europeană.

În practica Autorității de Audit din România, această arhitectură este susținută de manuale specializate, de proceduri standardizate, de mecanisme de control și asigurare a calității și de o corelare explicită între rezultatele diverselor misiuni și opinia anuală de audit. Particularitățile metodologice identificate – structura instituțională a mecanismelor de gestiune și control, cadrul dublu de conformitate, planificarea bazată pe risc, eșantionarea, tratarea ariilor sensibile și formalizarea controlului calității – justifică tratarea auditului fondurilor europene ca o configurație metodologică distinctă în cadrul auditului public extern.

Tema prezintă relevanță atât sub aspect teoretic, cât și aplicativ, întrucât evidențiază legătura dintre construcția normativă europeană și dezvoltarea unor soluții metodologice specifice în domeniul auditului. Totodată, analiza arată că eficacitatea auditului fondurilor europene nu depinde exclusiv de identificarea erorilor, ci și de capacitatea instituțiilor de audit de a produce o asigurare credibilă, coerentă și utilă pentru buna gestiune financiară a resurselor Uniunii Europene.

În concluzie, auditul public extern al fondurilor europene reprezintă o expresie specializată a auditului financiar și de conformitate, a cărei identitate proprie rezultă din adaptarea standardelor de audit la exigențele unui cadru normativ și instituțional mult mai complex.

References

1. European Parliament and Council. (2018). *Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 of the European Parliament and of the Council of 18 July 2018 on the financial rules applicable to the general budget of the Union*. Official Journal of the European Union, L 193, 1–222.
2. European Parliament and Council. (2013). *Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006*. Official Journal of the European Union, L 347, 320–469.

3. European Parliament and Council. (2021). *Regulation (EU) 2021/1060 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund Plus, the Cohesion Fund, the Just Transition Fund and the European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund, and financial rules for those and for the Asylum, Migration and Integration Fund, the Internal Security Fund and the Instrument for Financial Support for Border Management and Visa Policy*. Official Journal of the European Union, L 231, 159–706.
4. Curtea de Conturi a României. (2024). *Sistem de Management și Control*. Autoritatea de Audit.
5. Curtea de Conturi a României. (2024). *Raportul public al Autorității de Audit pe anul 2023*. Autoritatea de Audit.
6. European Commission. (2018). *Guidance for Member States on the Annual Control Report and Audit Opinion to be reported by audit authorities and on the treatment of errors detected by audit authorities in view of establishing and reporting reliable total residual error rates (Programming period 2014–2020)*, EGESIF_15-0002-04, Revision 2018. European Commission.
7. European Commission. (2019). *Commission Decision C(2019) 3452 final of 14 May 2019 laying down the guidelines for determining financial corrections to be made to expenditure financed by the Union for non-compliance with the applicable rules on public procurement*. European Commission.
8. INTOSAI. (2019). *Principles of financial audit (ISSAI 200)*. International Organization of Supreme Audit Institutions.
9. IFAC. (2020). *Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*. International Federation of Accountants.

AUDITUL INTERN CA MECANISM STRATEGIC DE GUVERNANȚĂ CORPORATIVĂ ÎN ENTITĂȚILE DE INTERES PUBLIC

INTERNAL AUDIT AS A STRATEGIC MECHANISM OF CORPORATE GOVERNANCE IN PUBLIC INTEREST ENTITIES

OSOIANU Alexandrina

Universitatea de Stat din Republica Moldova, Republica Moldova

E-mail: osoianualexandrina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0342-0798>

Abstract. This paper examines the role of internal audit as a mechanism of corporate governance in public interest entities, with a focus on the conditions under which the function becomes effective in practice. While established frameworks provide a coherent conceptual design, their formal adoption does not guarantee meaningful impact on governance processes. Building on the relationship between governance, risk management, and internal control, the paper highlights the importance of translating audit findings into risk-based insights. By testing controls and reassessing residual risk, internal audit helps correct risk perceptions and supports more informed oversight by the board and audit committee. However, this contribution depends on the broader governance context, including organizational incentives, independence, and the effectiveness of oversight mechanisms. In the absence of such coherence, the function faces the risk of remaining formal and having limited influence on decision-making.

Keywords: internal audit, corporate governance, risk management, audit committee, public interest entities

JEL Classification: G30, M42

Introducere

În ultimii ani, pe plan internațional și național, se atestă o creștere a interesului față de guvernanta corporativă. Acest interes este determinat de complexitatea tot mai mare a mediului economic și de intensificarea cerințelor de reglementare. Mai mult decât atât, în cazul entităților de interes public, responsabilitatea față de interesul public devine mai accentuată. Din acest motiv, modul în care sunt gestionate riscurile, organizat controlul intern și fundamentate deciziile strategice prezintă o importanță deosebită. În baza acestor premise, auditul intern ocupă un loc semnificativ în cadrul guvernantei corporative. Acesta nu trebuie examinat doar ca o funcție de control. Auditul intern contribuie la evaluarea și îmbunătățirea proceselor de guvernanta, de management al riscurilor și de control intern.

Este necesar să indicăm că, în prezent, auditul intern este adesea abordat preponderent din perspectiva conformității, ceea ce limitează capacitatea acestuia de a funcționa ca element integrator al guvernantei corporative. În opinia noastră, această abordare restrânsă nu corespunde rolului pe care auditul intern trebuie să îl îndeplinească în cadrul arhitecturii instituționale a entităților de interes public, unde consecințele deciziilor depășesc sfera organizațională. În aceste circumstanțe, considerăm oportun de a examina rolul auditului intern în susținerea guvernantei corporative, condițiile în care acesta poate contribui efectiv la funcționarea acesteia, precum și relația sa cu comitetul de audit.

Conținut de bază

Studiarea literaturii de specialitate și a practicii internaționale relevă faptul că rolul auditului intern a cunoscut o evoluție semnificativă, determinată de consolidarea guvernantei corporative și de creșterea complexității mediului economic. Astfel, dacă inițial funcția de audit intern era axată preponderent pe activități de control și verificare, aceasta s-a transformat ulterior într-un element esențial al

sistemelor de management al riscurilor și de guvernanță, contribuind la evaluarea și îmbunătățirea proceselor organizaționale (Behrend J., Eulerich M., 2018).

În același timp, dezvoltarea cadrelor moderne de control intern a determinat extinderea rolului auditului intern către evaluarea sistematică a riscurilor și a eficacității controalelor. Modelul celor Trei Linii, elaborat de Institutul Auditorilor Interni (IIA), oferă un cadru conceptual în care auditul intern este definit ca funcție de asigurare independentă, distinctă de management, menită să contribuie la coerența mecanismelor de guvernanță (IIA, 2020). Conform acestui model, auditul intern reprezintă a treia linie, cu rol de evaluare a eficacității primelor două, managementul operațional și funcțiile de control și conformitate. Această poziționare îi conferă capacitatea de a furniza consiliului și comitetului de audit o perspectivă nefiltrată de management asupra modului în care riscurile sunt gestionate și controalele funcționează, reducând astfel asimetria informațională dintre execuție și supraveghere. De asemenea, trebuie să menționăm că existența unui astfel de cadru normativ nu garantează internalizarea sa efectivă în comportamentele organizaționale.

Din această perspectivă, considerăm oportun să precizăm că trecerea auditului intern către un rol strategic nu s-a produs în mod uniform. În numeroase entități, auditul intern se limitează în continuare la verificarea respectării regulilor și procedurilor, fără a influența procesele de decizie. Considerăm că, această situație reflectă o realitate mai largă: nu este suficient ca o entitate să adopte un model sau un cadru normativ, fundamental este ca acesta să fie aplicat efectiv în activitatea zilnică. Atunci când acest lucru nu se întâmplă, auditul intern riscă să devină o structură care există pe hârtie, fără un impact real asupra modului în care entitatea este condusă.

Pentru a ilustra această realitate, Figura 1 prezintă auditul intern ca o funcție cu mai multe roluri simultane, verificarea respectării regulilor, gestionarea riscurilor și susținerea guvernanței, care nu se exclud reciproc, ci acționează împreună în cadrul aceleiași entități. În aceeași ordine de idei, se impune să arătăm că rolul auditului intern nu este definit doar de regulile și modelele existente, ci și de modul în care cei implicați, manageri, consiliu, comitet de audit, îl înțeleg și îl folosesc în practică. În acest sens, analiza lui Roussy și Brivot (2016) arată că auditul intern este privit la fel ca instrument de control, ca sprijin pentru management și ca sursă de valoare pentru entitate. Considerăm că aceste perspective nu se înlocuiesc una pe alta, ci coexistă, ceea ce explică de ce așteptările față de auditul intern diferă adesea de la un actor la altul.

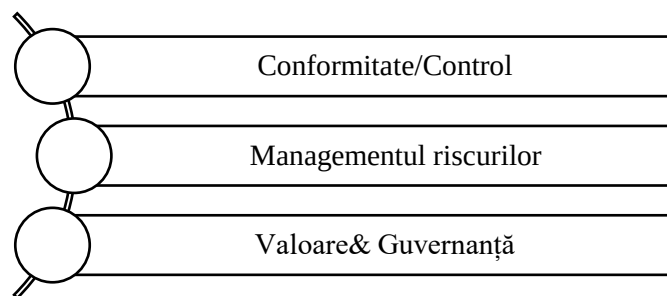

Fig.1. Dimensiunile funcției de audit intern

Sursa: elaborată de autor, conform (Roussy M., Brivot M., 2016)

Studiarea literaturii de specialitate și a cadrelor de reglementare internaționale relevă că guvernanța corporativă în entitățile de interes public are ca obiectiv principal asigurarea faptului că acestea sunt conduse într-un mod responsabil, transparent și orientat spre interesele părților implicate. Spre deosebire de alte tipuri de entități, în cazul entităților de interes public deciziile nu afectează doar acționarii, ci și stabilitatea financiară, încrederea publică și funcționarea piețelor. Din acest motiv, guvernanța nu se limitează la controlul performanței, ci include supravegherea modului în care sunt gestionate riscurile, utilizate resursele și argumentate deciziile (OECD, 2023).

În practică, guvernanța se manifestă printr-un set de procese interconectate: stabilirea obiectivelor, evaluarea riscurilor, monitorizarea controlului intern și supravegherea deciziilor managementului. Aceste procese sunt realizate prin interacțiunea dintre management, responsabil de execuție, și structurile de supraveghere, consiliul societății și comitetul de audit, care asigură responsabilizarea și disciplina organizațională.

Auditul intern intervine nu în calitate de actor decizional, ci ca mecanism de evaluare a proceselor. Rolul său constă în analiza măsurii în care riscurile sunt identificate corespunzător, sistemele de control funcționează eficace și informațiile utilizate în fundamentarea deciziilor sunt fiabile. Prin această funcție, auditul intern contribuie la calitatea guvernantei corporative, fără a substitui responsabilitățile managementului sau ale structurilor de supraveghere (IPPF, 2024).

Tot pe această linie, este important să menționăm că obiectivele strategice definesc direcția entității, însă fiecare dintre acestea implică un grad de incertitudine. Riscurile nu reprezintă, în acest sens, evenimente izolate, ci obstacole potențiale în atingerea obiectivelor asumate. În absența unei înțelegeri clare a riscurilor, strategia rămâne o intenție, și nu un rezultat probabil. Arhitectura riscurilor este esențială pentru guvernanta, deoarece face legătura dintre obiectivele entității și deciziile indicate pentru atingerea acestora. Universul riscurilor reflectă totalitatea expunerilor entității, indiferent dacă acestea sunt sau nu identificate. Capacitatea de risc delimitează nivelul maxim de pierdere pe care entitatea îl poate suporta fără a-și compromite funcționarea. Apetitul la risc reprezintă nivelul de risc pe care entitatea este dispusă să îl accepte în mod deliberat pentru atingerea obiectivelor sale, iar toleranța la risc stabilește variațiile acceptabile în jurul acestui nivel.

Tabelul 1. Elemente ale arhitecturii riscului

Concept	Definiție	Rol în guvernanta
Universul riscurilor	Totalitatea riscurilor la care este expusă entitatea, inclusiv cele identificate și cele potențiale.	Oferă o imagine de ansamblu asupra expunerii și sprijină înțelegerea riscurilor la nivel organizațional.
Capacitatea de risc	Nivelul maxim de risc pe care entitatea îl poate suporta fără a-și afecta stabilitatea.	Definește limitele în care pot fi luate decizii strategice.
Apetitul la risc	Nivelul de risc pe care entitatea este dispusă să îl accepte pentru a-și atinge obiectivele.	Ghidează deciziile strategice și alinierea cu obiectivele.
Toleranța la risc	Abaterea acceptabilă față de nivelul de risc stabilit.	Permite monitorizarea și controlul riscurilor la nivel operațional.

Sursă: elaborat de autor, conform (IIA Glossary, 2024) (Pickett, 2005)

În absența acestei structuri, deciziile sunt luate fără o evaluare reală a incertitudinii, ceea ce poate conduce fie la asumarea excesivă a riscurilor, fie la evitarea oportunităților. În raport cu aceste aspecte, arhitectura riscurilor permite transformarea guvernantei dintr-un proces formal într-unul întemeiat pe o înțelegere clară a riscurilor asociate obiectivelor strategice.

Managementul definește obiectivele, identifică riscurile și stabilește apetitul și toleranța la risc, determinând astfel limitele în care entitatea este dispusă să opereze. Auditul intern verifică dacă riscurile au fost identificate complet, dacă evaluarea lor este rezonabilă și dacă au fost puse în aplicare controale suficiente pentru a menține expunerea în limitele acceptate. Această cerință reiese și din standardele de audit intern, care prevăd că funcția de audit intern trebuie să înțeleagă modul în care entitatea identifică și evaluează riscurile semnificative și selectează procese de control adecvate. Evaluarea controalelor de către auditul intern se realizează prin testarea efectivă a acestora, proces prin care se determină dacă un control există doar la nivel formal sau funcționează efectiv în cadrul procesului. Spre exemplu, dacă entitatea afirmă că limitele de aprobare reduc riscul unor cheltuieli neautorizate, auditul intern nu se limitează la constatarea existenței procedurii, ci selectează tranzacții, verifică aprobările, compară pragurile, analizează excepțiile și urmărește dacă mecanismul a operat consecvent. În același mod, dacă managementul afirmă că apetitul la risc este moderat, auditul intern poate testa dacă deciziile efective, indicatorii de risc și nivelul incidentelor sunt compatibile cu această afirmație. Astfel, auditul intern nu doar verifică un control, ci evaluează și coerența decalajul dintre cele afirmate față de risc și comportamentul real al entității. În egală măsură, auditul intern ajută entitatea să clarifice dacă riscurile identificate fac parte din universul riscurilor relevante, dacă expunerea actuală depășește toleranța asumată, dacă suma expunerilor poate afecta capacitatea de risc și dacă apetitul la risc enunțat de consiliu este respectat în activitatea curentă. De aceea, contribuția sa la guvernanta nu constă exclusiv în constatări punctuale, ci în faptul că oferă consiliului și managementului o imagine clară asupra măsurii în care entitatea își asumă riscurile în mod conștient, controlat și aliniat cu obiectivele strategice.

În viziunea noastră, poziția auditului intern, între execuție și supraveghere, îi conferă un rol distinct în arhitectura guvernantei corporative. Pe de o parte, accesul la procesele interne ale entității îi permite să înțeleagă modul real de funcționare al acesteia. Pe de altă parte, prin raportarea către comitetul de audit, poate transmite constatările sale către nivelul de supraveghere. Această poziție îl transformă într-un mecanism de reducere a asimetriilor informaționale dintre management și structurile de supraveghere, contribuind la un proces decizional mai echilibrat.

Studierea practicii internaționale relevă că există o diferență semnificativă între modul în care este conceput și modul în care funcționează efectiv auditul intern. Adoptarea formală a unor cadre precum cele ale IIA sau COSO nu implică automat internalizarea lor în practici funcționale, deoarece entitățile nu operează în vid normativ, ci în contexte în care regulile sunt filtrate prin constrângeri și capacități instituționale. În multe cazuri, aceste modele coexistă cu rutine organizaționale mai vechi, orientate spre conformitate, ceea ce conduce la o implementare parțială. Rezultatul este o funcție de audit intern care există formal, dar care nu influențează substanțial procesele decizionale. Considerăm că această discrepanță nu este accidentală, ci reflectă faptul că entitățile nu se transformă prin adoptarea regulilor, ci prin modul în care acestea sunt utilizate în practică (Power, 1997).

În centrul acestei probleme se află stimulentele actorilor organizaționali. Managementul deține, în mod inerent, acces privilegiat la informație și control asupra resurselor, iar transparența completă nu este întotdeauna aliniată intereselor sale imediate. Figura 2 evidențiază diferența dintre orientarea managementului spre performanță și rezultate imediate și abordarea auditului intern, centrată pe identificarea și evaluarea riscurilor, ceea ce poate conduce la priorități divergente în procesul decizional.

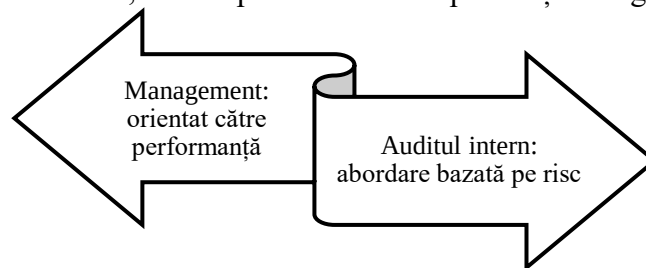

Fig.2. Diferențe de orientare între management și auditul intern
Sursa: elaborată de autor

Se impune să subliniem că auditul intern, chiar dacă este conceput ca mecanism de asigurare independentă, funcționează în interiorul aceleiași structuri organizaționale și depinde de accesul la informații, de cooperarea managementului și de sprijinul acordat funcției în practică. Pornind de la aceste considerente, auditul intern poate fi acceptat la nivel formal, dar limitat în influență, sau utilizat selectiv în funcție de interesele actorilor organizaționali. Cercetările recente denotă că eficacitatea auditului intern este condiționată nu doar de independența sa formală, ci și de susținerea managementului și de calitatea activității desfășurate (Ta & Doan, 2022). În interpretarea noastră, relevanța auditului intern nu derivă din mandatul său formal, ci din măsura în care mediul entității permite exercitarea efectivă a acestuia.

Pentru a sintetiza aceste relații, Figura 3 evidențiază principalii factori care determină relevanța auditului intern în cadrul guvernantei corporative, subliniind interdependența dintre designul instituțional, stimulentele organizaționale și mecanismele de supraveghere.

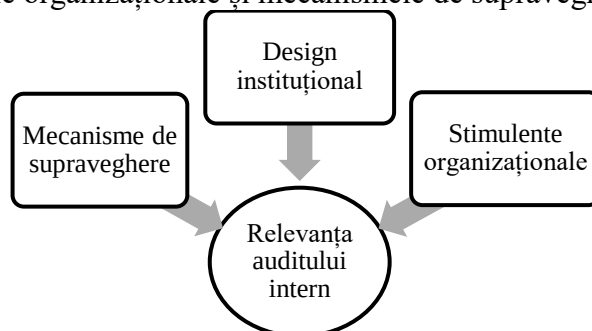

Fig.3. Determinanții relevanței auditului intern

Sursa: elaborată de autor, conform (Power, 1997) (Ta & Doan, 2022) (Abbott, Parker, & Peters, 2010)

În acest context, comitetul de audit reprezintă un element esențial al arhitecturii de guvernare corporativă, constituind principalul mecanism de supraveghere. Spre deosebire de management, comitetul de audit nu este implicat direct în activitățile operaționale și manifestă un interes mai pronunțat în asigurarea integrității proceselor entității. Prin relația sa directă cu auditul intern, comitetul de audit poate reduce dependența funcției de management, poate valida concluziile auditului și poate contribui la integrarea acestora în procesul decizional. Studiile empirice denotă că implicarea activă a comitetului de audit este asociată cu o funcție de audit intern mai eficientă și cu mecanisme de guvernare mai robuste (Abbott, Parker & Peters, 2010). Sub incidența acestor factori, relevanța auditului intern nu este rezultatul existenței sale formale sau al alinierii la modele conceptuale, ci al unui echilibru între design instituțional, stimulente și mecanisme de supraveghere. În absența acestui echilibru, auditul intern rămâne o funcție prezentă în structura entității, dar marginală în influență.

În același sens, ținem să remarcăm că în multe entități existența auditului intern este considerată, în sine, dovadă că guvernarea funcționează corespunzător. Considerăm că această abordare nu este justificată, deoarece prezența funcției nu garantează impactul acesteia. În practică, se constată că rapoartele sunt întocmite, comitetul de audit este constituit și standardele sunt respectate formal, creând aparența unui sistem de control funcțional. Este relevant să precizăm, însă, că este dificil de cuantificat măsura în care recomandările sunt aplicate, riscurile sunt înțelese corect și deciziile sunt influențate de constatările auditului. În numeroase cazuri, auditul intern este receptat formal, fără a genera modificări substanțiale în practica companiei.

Se conturează ideea că auditul intern poate funcționa corect ca proces, producând un efect minim asupra entității. În astfel de situații, există probabilitatea ca deciziile să fie construite pe informații incomplete, riscurile să nu fie gestionate corespunzător, iar entitatea să rămână expusă unor vulnerabilități neadresate. Studiarea practicii internaționale relevă că integrarea rezultatelor auditului intern în managementul riscurilor nu se produce în mod automat. În multe entități, funcția de audit intern și funcția de management al riscurilor operează pe fluxuri separate, iar constatările rămân la nivel operațional. Considerăm că o deficiență identificată de auditul intern nu reprezintă exclusiv o abatere de la procedură, ci constituie un semnal că un risc este fie subestimat, fie incomplet înțeles. În acest sens, valoarea auditului intern se manifestă atunci când constatările sunt traduse în termeni de risc și integrate în registrul de riscuri al entității. Această integrare devine relevantă în momentul în care testarea controalelor produce dovezi concrete: atunci când un control nu funcționează în practică, nivelul de risc rezidual nu mai poate rămâne la nivelul estimat inițial de management. În acest mod, auditul intern nu adaugă un nou strat de analiză, ci corectează percepția existentă asupra riscului. Figura 4 ilustrează modul în care auditul intern contribuie la guvernarea corporativă prin integrarea rezultatelor sale în procesul de management al riscurilor.

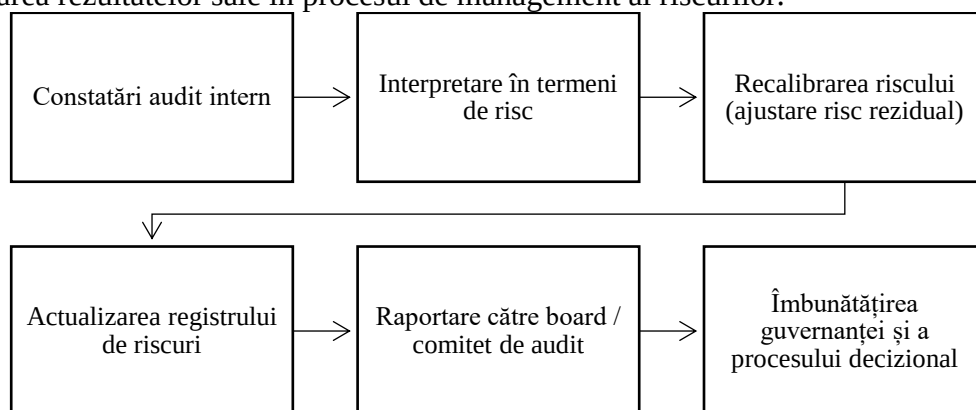

Fig.4. Integrarea auditului intern în managementul riscurilor

Sursa: elaborată de autor

Constatările de audit rezultă din verificarea controalelor și sunt analizate din perspectiva riscurilor pe care le generează. În acest mod, auditul intern explică impactul potențial al fiecărei deficiențe asupra atingerii obiectivelor entității și semnificația acestuia. Pe baza acestei interpretări, nivelul de risc este

reevaluat, devenind relevant conceptul de risc rezidual, care reprezintă nivelul de risc rămas după aplicarea controalelor. Este imperativ să precizăm că, în cazul în care un control nu funcționează sau este inefficient, riscul rezidual crește, chiar dacă inițial a fost considerat acceptabil. Astfel, auditul intern contribuie la ajustarea acestei evaluări, oferind o imagine mai realistă asupra expunerii entității. Totodată, aceste ajustări sunt reflectate în registrul de riscuri, care devine un instrument dinamic, bazat nu doar pe estimările inițiale ale managementului, ci și pe dovezi rezultate din testarea controalelor. În această formă, riscurile pot fi monitorizate și gestionate mai eficient. Rezultatele sunt comunicate consiliului sau comitetului de audit, care utilizează aceste informații pentru îndeplinirea rolului lor de supraveghere. În acest fel, deciziile nu se mai bazează exclusiv pe percepții sau estimări, ci pe o evaluare susținută de evidențe. Prin acest proces, auditul intern contribuie la consolidarea guvernantei corporative, prin îmbunătățirea calității informațiilor care stau la baza deciziilor.

Concluzii

În baza studiilor realizate, au fost formulate următoarele concluzii:

1. Cadrele conceptuale consacrate oferă o structură coerentă pentru organizarea funcției de audit intern, însă eficiența acestora nu rezultă automat din aplicarea lor, ci din modul în care sunt integrate în practica entității. Rezultatele analizei efectuate sugerează că rolul auditului intern nu constă în controlul direct al riscurilor, ci în îmbunătățirea calității informațiilor pe baza cărora acestea sunt înțelese și gestionate.
2. Prin testarea controalelor și reinterpretarea constatărilor în termeni de risc, auditul intern contribuie la ajustarea percepției asupra riscului rezidual și la o evaluare mai realistă a expunerii entității. În acest sens, valoarea sa nu este operațională, ci informațională.
3. Eficiența auditului intern depinde de coerența sistemului de guvernanta corporativă, în special de relația cu managementul și de rolul comitetului de audit în calitate de mecanism de supraveghere. În absența unor stimulente adecvate și a unei utilizări efective a rezultatelor auditului, funcția poate rămâne formală, fără impact asupra procesului decizional.
4. Pentru entitățile de interes public, implicațiile sunt semnificative, deoarece calitatea guvernantei depășește dimensiunea internă și influențează încrederea publică și stabilitatea piețelor. Respectiv, dezvoltarea auditului intern nu trebuie abordată ca o cerință de conformitate, ci ca o oportunitate de consolidare a mecanismelor de guvernanta corporativă.

Referințe

1. Behrend, J. and Eulerich, M., 2019. *The evolution of internal audit research: A bibliometric analysis of published documents (1926–2016)*. Accounting History Review, 29(1), pp.1–37.
2. Institute of Internal Auditors (IIA), 2020. *The IIA's Three Lines Model: An update of the Three Lines of Defense*.
3. Roussy, M. and Brivot, M., 2016. *Internal audit quality: A polysemous notion?* Accounting, Auditing & Accountability Journal, 29(5), pp.714–738.
4. Power, M., 1997. *The audit society: Rituals of verification*. Oxford: Oxford University Press.
5. Ta, T.T. and Doan, N.P., 2022. *Factors affecting internal audit effectiveness*. Accounting, 10(2), Article 37.
6. Roussy, M., 2013. *Internal auditors' roles: From watchdogs to helpers and protectors of the top manager*. Critical Perspectives on Accounting, 24(7–8), pp.550–571.
7. Abbott, L.J., Parker, S. and Peters, G.F., 2010. *Serving two masters: The association between audit committee internal audit oversight and internal audit activities*. Accounting Horizons, 24(1), pp.1–24.
8. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2023. *G20/OECD principles of corporate governance*. Paris: OECD Publishing.
9. Institute of Internal Auditors (IIA), 2024. *Global internal audit standards*.
10. Pickett, K.H.S., 2005. *The essential handbook of internal auditing*. Chichester: John Wiley & Sons.
11. The Institute of Internal Auditors, 2024. *Glossary comparison: 2024 global internal audit standards to 2017 standards*.

SESSION: FINANCIAL DIAGNOSTICS OF THE ENTITY IN A GLOBAL
CONTEXT/ SECȚIUNEA: DIAGNOSTICUL FINANCIAR AL ENTITĂȚII ÎN
CONTEXT GLOBAL

CZU: 005.7:004.8

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2026.39>

FROM EMPLOYEE TO ALGORITHM – HOW ARTIFICIAL INTELLIGENCE IS
CHANGING THE STRUCTURE OF COMPANIES

APOSTOL Ciprian

Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

E-mail: ciprian.apostol@uaic.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2890-9139>

Abstract. Today, we are witnessing one of the greatest transformations, driven by the unprecedented evolution of digital technology. With the implementation of artificial intelligence across most sectors, reality is changing and socio-economic activities are undergoing radical transformations, accompanied by a constant state of uncertainty. In this context, the transformation of organizational structures is becoming increasingly pronounced. This study explores the influence of artificial intelligence on corporate structure and the methodology used combines a review of the literature with a conceptual approach to new trends in the restructuring of organizational models. The research findings highlight the reconfiguration of organizational structure.

Keywords: artificial intelligence, organizational structure, company, employee, algorithm

JEL Classification: M12, M15, M40, M41, M48

Introduction

The current stage of socioeconomic development is marked by profound changes and uncertainty is the watchword. The contradictory characteristics of the present, where we speak of sustainable development, sustainability, the circular economy and social responsibility on the one hand and pandemics, famine, wars and economic and financial crises on the other, have been the central focus of several studies. (Apostol, 2021a, 2022a, 2022b, 2023a, 2023c, 2024a, 2025a)

In recent years, as a result of the digitalisation of processes and the unprecedented development of artificial intelligence (AI), we have witnessed a reshaping of the economic and social landscape. (Apostol, Mihalciuc, Grosu, 2025) Under the influence of artificial intelligence, most professions are undergoing significant transformations, including the accounting profession (Apostol, 2020, 2021b, 2023a, 2023b, 2024b, 2025b, 2025c) and, at the same time, the structure of companies is taking on a new form, the hybrid model, which requires effective collaboration between humans and artificial intelligence.

In this context, in which there are many unknowns and almost everything is unpredictable, due to the growing importance of artificial intelligence as well as geopolitical changes, the main concerns of this century seem to be different from those naturally associated with the New Economy, namely the preservation of world peace and the danger of job loss as a result of humans being replaced by robots. In this study, we will attempt to analyze the second issue through a thorough review of the specialized literature, but especially of the reality within the companies studied, with the aim of finding the clearest possible answer to the question: does artificial intelligence pose a threat to employees?

Basic Content of the Paper

Artificial intelligence is not merely a technological innovation, but a transformative force, as it refers to computer systems capable of performing tasks that involve cognitive functions such as learning,

reasoning, and problem-solving, functions that, until recently, were reserved exclusively for the human mind. (SAP, 2026) It fundamentally reshapes the relationship between people and organizations and drives a shift in organizational design, as it redefines how companies make decisions, distribute work and structure internal hierarchies. Artificial intelligence is no longer limited to isolated pilot projects, so that as early as 2023, companies have moved from “test and learn” experiments to production systems that directly shape recruitment, customer service, sales forecasting, finance and many operations, which has led, in many organizations, to a shift from exclusively human decision-making chains to hybrid workflows in which software classifies, prioritizes, recommends and sometimes approves work without human intervention. (Chui, Hazan, Roberts, Singla, Smaje, Sukharevsky, Yee, Zimmel, 2023; Durth, Hancock, Maor, Sukharevsky, 2023; McKinsey & Company, 2023; Krotov, 2025)

Traditional organizational models have dominated the corporate world for decades and have been based on stability and centralized control. While these hierarchical and bureaucratic structures concentrate authority in formal layers of management and involve vertical reporting, decisions concentrated at the upper levels of management and clearly defined roles that specify who is responsible for each task, approval and handoff and workflows are dependent on people, as they rely on document verification, data entry and coordination for basic operations (Nica, Neșțian, Iftimescu, 2014), artificial intelligence transforms the company from a hierarchy of people into a system consisting of people plus models, in which software increasingly determines what receives attention, what is omitted and what is executed automatically, through the automation of repetitive workflows, the use of predictive models and recommendation engines for decision-making, real-time analysis and rapid adaptation to change. (Apostol, 2024b) This ensures a transition to organizational structures with less rigid hierarchies by reducing the number of middle management levels, as a result of data-driven decision-making in real time, carried out autonomously at the team level rather than centrally. A defining feature of digital work is interdisciplinary teams, which involve collaboration across technical, creative and strategic domains.

Artificial intelligence is actively reshaping the way organizations operate. While traditional models were human-centered, today’s organizations are based on algorithmically integrated hybrid models, in which artificial intelligence performs analytical tasks such as processing large volumes of data, identifying patterns and automating complex reporting, while humans contribute creativity and ethical judgment, as empathy, critical thinking and moral responsibility remain exclusively human attributes, essential to leadership. (Apostol, 2025d)

Companies such as Microsoft, Google, Amazon, Meta, Tesla and others are investing tens of billions of dollars in AI infrastructure, model development and product integration. (Brandom, 2026; Capoot, 2026; Spatacco, 2026; Sriram, Roy, 2026) Based on a study of these companies, the key implications of artificial intelligence have been summarized in Table 1.

Table 1. Characteristics of the Implications of Artificial Intelligence at the Level of the Studied Company

Company	Amazon	Google	Meta	Microsoft	Tesla
Areas of impact	E-commerce, logistics, cloud computing, financial services	Search, online advertising, cloud, software products	Social media, advertising, generative AI	Cloud (Azure), software and productivity, AI for enterprise, cybersecurity, gaming	Automotive, autonomous driving, robotics, energy
Key implications	Extensive automation (robots managing internal logistics), operational optimization (algorithms that monitor, evaluate and direct employees in real time), advanced personalization (tailoring the customer experience to drive significant revenue growth)	Continuous product improvement, enhanced search and advertising relevance, AI leadership (Google Search AI, Gemini, Google Ads AI, Google Cloud AI)	Engagement optimization, content monetization, metaverse (AI-powered feeds, AI-powered ads, Llama, user-generated content, avatars and VR experiences)	Integrating AI into existing products, boosting productivity and driving large-scale digital transformation (Microsoft 365 Copilot, Azure OpenAI, GitHub Copilot, Bing AI, Dynamics 365 with AI)	The development of autonomous transportation technology, automated manufacturing and the redefinition of the workforce (Autopilot, Full Self-Driving, AI for vision, the Optimus robot)

Benefits	Lower operating costs, fast delivery, personalized customer experience	Higher revenue, relevant products, competitive advantage, innovation	Greater engagement, improved monetization, new platforms, global content scaling	Increased productivity, recurring cloud revenue, integrated ecosystem, enterprise differentiation, customer loyalty	Safety and efficiency on the road, new business models, high long-term margins, technological leadership
Challenges and risks	Impact on jobs, data oversight and privacy, reliance on automation, antitrust regulations	Antitrust regulations, data privacy, bias and ethics in AI, high development costs	Misinformation, privacy, addiction, global regulations	Cloud and AI dependency, security risks, competition, regulation and compliance	Regulations, legal liability, safety of autonomous systems, public trust, risk of accidents

Source: Elaborated by the author

According to the data in Table 1, we can see that each company analyzed uses artificial intelligence for different purposes with varied implications and, as is the case in all fields of activity where it has been implemented, this is accompanied by multiple benefits, but also by a series of challenges and risks, some of which are still unknown. (Apostol, 2024b)

To provide a clearer picture of how artificial intelligence is implemented within the organizational structure of each company studied, Figure 1 highlights the main differences.

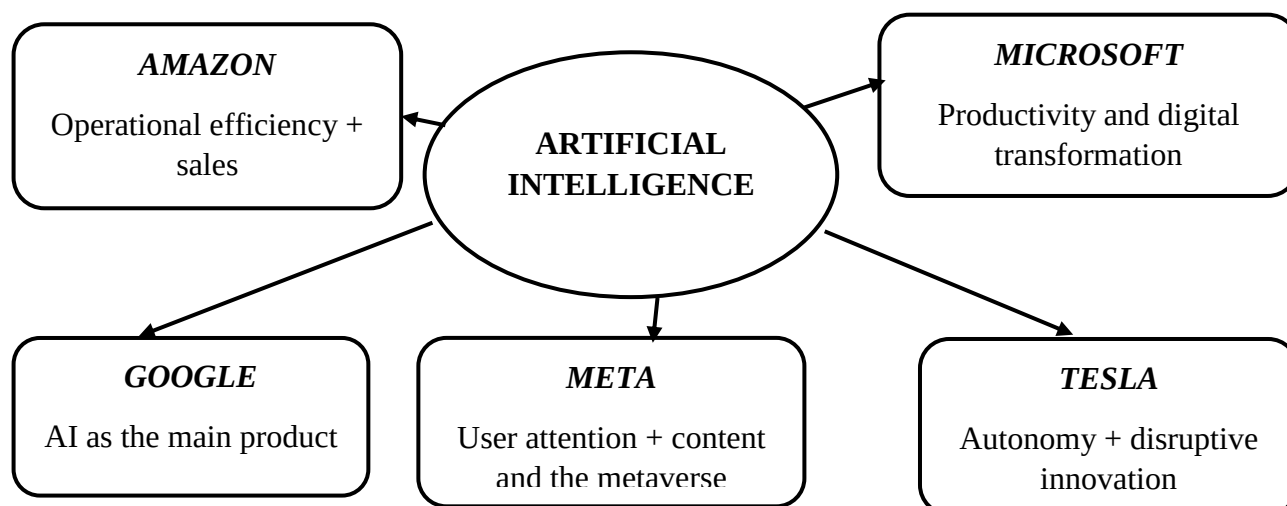

Figure 1. The Role of Artificial Intelligence in Organizational Structure

Source: Elaborated by the author

We are seeing organizations increasingly adopt hybrid operational models in which AI handles high-volume analytical work, while employees focus on decisions that require creativity, empathy, leadership, ethical judgment and strategic thinking. Thus, routine and predictable tasks, such as data analysis, continuous monitoring and document processing, are progressively delegated to algorithms, freeing up or eliminating traditional human roles. This transition requires a profound redefinition of human value within organizations, as automation and algorithms are radically transforming the labor market by eliminating some roles and creating others, as well as redefining the essential skills for the future. (Apostol, 2025b) Thus, artificial intelligence is actively restructuring the way organizations operate and low-skilled sectors are the most exposed to large-scale automation; data analysts, AI engineers and digital ethics specialists are becoming indispensable and workforce reskilling is becoming a strategic priority.

The conclusion so far would be that organizational models are shifting from human-centered systems to algorithmically integrated hybrid architectures, which may be cause for concern, but not so serious as long as we're talking about collaboration between humans and algorithms. However, some factories have emerged that are fully automated (also known as "dark factories"), where production takes place without direct human intervention and robots and artificial intelligence manage the entire

process. These factories can operate non-stop, 24/7, without the need for lighting, heating, or human presence on the production line and China aims to operate the first fully autonomous auto factories by 2030, where robots produce and AI monitors and coordinates everything. (Muşat, 2026) Currently, the Omron company in Shanghai uses smart equipment and robots for the production of electronic components, combining automation with real-time data analysis (Omron, 2026) and some companies, such as KUKA, offer fully automated production solutions for car bodies. (KUKA, 2026) At the same time, some production lines, such as those at Honor in Shenzhen, achieve automation levels of over 85%, with robots working alongside a small number of people. (Cepăreanu, 2025)

Conclusions

Artificial intelligence is no longer just an abstract concept about “the future of work” or a support tool; it is already reshaping the way organizations are structured, scaled and managed and this requires a deliberate strategic adaptation at the level of people, processes and governance. People’s roles within the organization are changing and their responsibilities now include monitoring exceptions, validating results and making decisions where algorithms fall short. Organizations are also investing in accessible and secure data infrastructure to support the implementation of models and are combining automation with reskilling programs. The greatest threat to the human role in the organization is the emergence of dark factories, which are fully automated.

References

1. Apostol C., 2020. Viitorul Contabilității încotro?. *Culegere de articole științifice IX Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA*. ISCA 2020, pp. 19–29.
2. Apostol, C., 2021a. Performance versus welfare. *Conference proceedings The 3rd Economic International Conference „COMPETITIVENESS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION” organised by Technical University of Moldova, Faculty of Economic Engineering and Business*. Chişinău, R. Moldova, pp. 171–174.
3. Apostol, C., 2021b. Pregătirea viitorului economist contabil în condiții de pandemie. *Culegere de articole științifice X Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2021*. Chişinău, R. Moldova, pp. 7–15.
4. Apostol, C., 2022a. Noua economie – progres sau regres? *Culegere de articole științifice XI Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2022*. Chişinău, R. Moldova, pp. 203–207.
5. Apostol, C., 2022b. “Progress” of life on Earth. *Competitiveness and Sustainable Development. 4th Economic International Conference ‘Competitiveness and Sustainable Development’*, Chişinău, R. Moldova: Technical University of Moldova, pp. 33–37.
6. Apostol, C., 2023a. Current landmarks in the education of the future accounting specialist. *International Scientific Conference on Accounting ISCA 2023. International Scientific Conference on Accounting ISCA 2023*, Academy of Economic Studies of Moldova, pp. 265–271.
7. Apostol, C., 2023b. Repere actuale în formarea viitorului specialist în contabilitate. *Culegere de articole științifice XII Edition International Scientific Conference on Accounting. ISCA 2023*, Chişinău, R. Moldova, pp. 265–271.
8. Apostol, C., 2023c. Sustainability - fad or necessity. *Competitiveness and sustainable development - 2023. The 5th Economic International Conference “Competitiveness and sustainable development”*, Chişinău, R. Moldova: Technical University of Moldova, pp. 37–42.
9. Apostol, C., 2024a. The current economy - conglomerate of contradictory events. *International Scientific Conference on Accounting ISCA 2024. International Scientific Conference on Accounting ISCA 2024*, Academy of Economic Studies of Moldova, pp. 272–277.
10. Apostol, C., 2024b. Artificial Intelligence - the technology that transcends our imagination. *Competitiveness and sustainable development. The 6th Economic International Conference ‘Competitiveness and sustainable development’*, Technical University of Moldova, pp. 98–104.
11. Apostol, C., Mihalciuc, C. C., Grosu, M., 2025. Current and future challenges for the global economy. *Review of Economic and Business Studies*, ISSN 1843-763X, pp. 241-255.
12. Apostol, C., 2025a. The role of sustainable development in reconceptualizing organizational performance. *Conference proceedings The 7th Economic International Conference, Competitiveness and Sustainable Development*, Chişinău: Tehnica-UTM, ISBN 978-9975-64-596-6 (PDF), pp. 286-291.
13. Apostol, C., 2025b. Artificial intelligence - partner or competitor for the accountancy profession? *European Finance, Regulation and Business Safe Use of Artificial Intelligence on EU Market, EUFIRE-*

RE 2025, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2025, ISBN online: 978-606-714-943-2, pp. 37-44.

14. Apostol, C., 2025c. The accounting profession face to face with the changes imposed by technology, regulations and ethics: challenges and adaptability, *Culegere de articole științifice XIV Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA*, Chisinau, Republica Moldova, ISBN 978-9975-168-34-2 (PDF), pp. 58-61.
15. Apostol, C., 2025d. Accounting – from traditional to digital, *EU Digital Strategy: Governance, Innovation and Business. Proceedings of the International Conference EU-PAIR 2025*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, ISBN online: 978-606-714-967-8, pp. 36-44, DOI:10.47743/eu-pair.2025-1-2.
16. Bandom, R., 2026. The billion-dollar infrastructure deals powering the AI boom. [online] Available at: <https://techcrunch.com/2026/02/28/billion-dollar-infrastructure-deals-ai-boom-data-centers-openai-oracle-nvidia-microsoft-google-meta/>.
17. Capoot, A., 2026. Amazon to invest up to another \$25 billion in Anthropic as part of AI infrastructure deal. [online] Available at: <https://www.cnn.com/2026/04/20/amazon-invest-up-to-25-billion-in-anthropic-part-of-ai-infrastructure.html>.
18. Cepăreanu, A., 2025. Cum arată fabrica Honor din Shenzhen, unde roboți „umăr la umăr” cu oameni produc smartphone-uri care ajung și pe piața din România. „85% din producție este automatizată, iar 60% din echipamente sunt dezvoltate intern”. Peste 4.000 de angajați lucrează în departamente de R&D, inginerie, calitate, operațiuni și producție. *Ziarul Financiar*. [online] Available at: <https://www.zf.ro/business-hi-tech/arata-fabrica-honor-shenzhen-unde-roboti-umar-umar-oameni-produc-22968573>.
19. Chui, M., Hazan, E., Roberts, R., Singla, A., Smaje, K., Sukharevsky, A., Yee, L., Zimmel, R., 2023. The economic potential of generative AI: The next productivity frontier. [online] Available at: https://www.mckinsey.com/capabilities/tech-and-ai/our-insights/the-economic-potential-of-generative-ai-the-next-productivity-frontier#.
20. Durth, S., Hancock, B., Maor, D., Sukharevsky, A., 2023. The organization of the future: Enabled by gen AI, driven by people. [online] Available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/the-organization-of-the-future-enabled-by-gen-ai-driven-by-people>.
21. Krotov, V., 2025. Beyond AI automation: Redesigning organizations for human-AI synergy. *Business Horizons*. [online] Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0007681325001107>.
22. KUKA, 2026. Tehnologii de procesare. [online] Available at: <https://www.kuka.com/>.
23. McKinsey & Company, 2023. Generative AI and the future of work. [online] Available at: <https://www.mckinsey.com/quarterly/the-five-fifty-five-fifty-gen-ai-and-the-future-of-work>.
24. Mușat, C., 2026. China vrea ca până în 2030 să aibă operațională prima fabrică auto fără intervenție umană (roboții vor produce, iar AI-ul va coordona absolut tot). *Gadget.ro*. [online] Available at: <https://gadget.ro/china-vrea-ca-pana-in-2030-sa-aiba-operationala-prima-fabrica-auto-fara-interventie-umana-robotii-vor-produce-iar-ai-ul-va-coordona-absolut-tot/>.
25. Nica, P., Neșțian, A., Iftimescu, A., 2014. *Managementul organizației; concepte și practici*, Editura Sedcom Libris, Iași, ISBN 978-973-670-058-3.
26. Omron, 2026. Fabrica din Shanghai, China. [online] Available at: <https://industrial.omron.ro/ro/our-value/production-base/shanghai>.
27. SAP, 2026. What is artificial intelligence? [online] Available at: <https://www.sap.com/uk/resources/what-is-artificial-intelligence>.
28. Spatacco, A., 2026. The \$720 Billion Capex Trap: 2 Artificial Intelligence (AI) Hyperscalers Spending on Growth While the Rest Spend on Maintenance. *Finance. Yahoo.com* [online] Available at: <https://finance.yahoo.com/sectors/technology/articles/720-billion-capex-trap-2-225100260.html>
29. Sriram, A., Roy, A., 2026. Tesla's \$25 billion spending plan tests investor faith in unproven AI bets. *Reuters*. [online] Available at: <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/teslas-25-billion-spending-plan-tests-investor-faith-unproven-ai-bets-2026-04-23/>

STABILITATEA FINANCIARĂ A ÎNTREPRINDERILOR ÎN CONDIȚII DE RISC ȘI INCERTITUDINE

FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF RISK AND UNCERTAINTY

BOTNARI Nadejda

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova

E-mail: botnari.n@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5464-7243>

Abstract. Financial stability is an imperative of any effective management. Ensuring financial stability is one of the major challenges that enterprises must face in the current conditions, under the influence of the strong movement of technological innovation, liberalization and globalization, of the development of financial innovations, on the one hand, and under that of global energy, political crises, etc. In this context, through this study the author aims to research the conceptual approach and methodology for assessing the financial stability of the enterprise, to identify the factors that can jeopardize stability and to develop recommendations that will help solve the problems.

Keywords: stability, liquidity, profitability, sales revenue, permanent capital, financial resources.

JEL Classification: G3, G32, G320

Introducere

Stabilitatea financiară reprezintă un imperativ al oricărei conduceri performante. Asigurarea stabilității financiare constituie una din marile provocări cărora trebuie să le facă față întreprinderile în condițiile actuale, aflate sub incidența puternicei mișcări de inovare tehnologică, liberalizare și globalizare, de dezvoltare a inovațiilor financiare, precum și sub cel al crizelor globale energetice, politice ș.a. În acest context, prin prezentul studiu autorul își propune să cerceteze abordarea conceptuală și metodologia de evaluare a stabilității financiare a întreprinderii, să identifice factorii care pot periclita stabilitatea și elaborarea de recomandări care să ajute la soluționarea problemelor.

Conținut de bază

Conceptul de *stabilitate financiară* este complex, abordarea căruia, în literatura de specialitate, are caracter ambiguu. Printre cercetătorii care au oferit definiții direct noțiunii de stabilitate menționăm pe Andrew Crockett (1997), conform căruia ”stabilitatea financiară reprezintă *situația în care performanța economică nu este afectată în mod potențial de fluctuația prețurilor activelor sau de incapacitatea instituțiilor financiare de a-și îndeplini obligațiile*. Mugur Isărescu, ex guvernatorul BNR, subliniază că (Isărescu, 2014): *stabilitate financiară este situația în care sistemul financiar este capabil să atragă și să plaseze fonduri bănești în mod eficient și să reziste la șocuri fără a aduce prejudicii economiei reale*”.

Această definiție este caracteristică și agenților economici, indiferent de sfera de activitate, astfel încât alimentarea continuă cu resurse financiare, asigurarea circuitului normal al fondurilor, recuperarea lor și crearea de plus valoare pentru acționari reprezintă principalele caracteristici ale stabilității financiare. În opinia noastră, stabilitate financiară este atunci când fluxurile financiare, de intrări și ieșiri de numerar au caracter continuu, când capitalul permanent sporește pe baza alimentării cu profit net, concomitent cu intrările de resurse împrumutate pe termen lung care să asigure viabilitatea durabilă a entității.

Această opinie este susținută și de profesorul I.Stancu (Stancu 2010.): Analiza stabilității vânzărilor și a fluxului de numerar reprezintă una dintre direcțiile fundamentale de apreciere a stabilității

financiare a unei întreprinderi, deoarece reflectă capacitatea acesteia de a genera venituri în mod constant și de a transforma activitatea desfășurată în lichidități efective. În literatura de specialitate se subliniază că, o întreprindere poate înregistra creșteri ale veniturilor și chiar profit contabil, fără ca acest fapt să garanteze automat o poziție financiară stabilă, dacă fluxurile de numerar sunt insuficiente sau afectate de întârzieri la încasare. Această aserțiune consideră că întreprinderea ale cărei vânzări au caracter continuu și este solvabilă poate fi considerată stabilă. Principalele caracteristici ale stabilității financiare sunt:

- Asigurarea unui flux continuu de numerar, ceea ce semnifică încasarea contravalorii bunurilor și serviciilor livrate pe de o parte și efectuarea plăților la scadență, pe de altă parte;
- Asigurarea echilibrului între nevoia de active (imobilizate și stocuri de mărfuri) și resursele financiare necesare pentru procurarea lor, astfel încât procesele interne să nu fie distorsionate;
- Evaluarea și gestionarea riscurilor, ceea ce implică crearea unui sistem de control riguros prin care crizele și riscurile să fie anticipate și să fie elaborate soluții de acoperire a riscurilor, cum ar fi crearea provizioanelor, aplicarea metodelor scor de evaluare a riscului de credit, etc.
- Capacitatea de absorbție a crizelor externe, globale și/sau regionale și menținerea solvabilității entității.

În opinia cercetătorilor Minsky, Hyman P. stabilitatea financiară descrie, în linii mari, starea de echilibru în care sistemul financiar își îndeplinește eficient funcțiile sale economice-cheie, cum ar fi: capacitatea să aloce eficient resursele economice (atât spațial, cât mai ales intertemporal), să evalueze, măsoare, aloce și administreze riscurile financiare

Explorând diverse abordări ale conceptului de stabilitate financiară, putem observa o convergență a opiniilor. Astfel, sistematizând, considerăm că stabilitatea financiară poate fi definită în relație cu: a) capacitatea de a face față obligațiunilor de plată, b) capacitatea de a menține o structură financiară coerentă, c) capacitatea de a menține rentabilitatea, d) gestionarea riscurilor.

Evaluarea stabilității financiare poate fi organizată în două etape: monitorizarea stabilității financiare în baza indicatorilor financiari și identificarea și monitorizarea riscurilor care pot periclita stabilitatea și performanța financiară.

Indicatorii utilizați pentru evaluarea și monitorizarea stabilității pot varia în funcție de genul de activitate, unii însă sunt absolut necesari și indispensabili pentru toate entitățile. Din cadrul acestora menționăm: lichiditatea și solvabilitatea, venitul din vânzări, rentabilitatea, fluxul net de numerar, indicatorii de structură financiară.

Cercetătorii P.H. Halpern. Și E. Brigham (1998) sugerează în manualul de Finanțe manageriale, că principala preocupare a unui analist financiar este lichiditatea: va putea firma să își onoreze obligațiile care au termenul de scadență în viitorul apropiat? În practică, lichiditatea se apreciază în funcție de valoarea indicatorilor de lichiditate, prin compararea valorii obținute cu nivelul de referință (tabelul1).

Tabelul 1. Formele lichidității și intervalele de siguranță financiară

Indicatorii	Formula de calcul	Valoare de referință
Rata lichidității curente	$RLc = \frac{\text{Active circulante}}{\text{Datorii curente}}$	$RLc > 100\%$ (120%-180%)*
Rata lichidității relative	$RLr = \frac{\text{Creanțe} + \text{disponibilități}}{\text{Datorii curente}}$	$RLr > 50\%$ (70-80%)*
Rata lichidității imediate RLi	$RLi = \frac{\text{Numerar}}{\text{datorii curente}}$	$RLi > 20\%$ (20%-30%)*

Sursa: Botnari N., Finanțele întreprinderii, p.200-201

Rata lichidității curentă reprezintă cel mai relevant indicator ce reflectă solvabilitatea pe termen scurt, pentru că indică măsura în care datoriile pe termen scurt sunt acoperite de valoarea activelor a căror durată de transformare în numerar corespunde cu perioada de scadență a datoriilor. Totuși, o valoare ridicată a acestui indicator poate semnală un management defectuos al activelor circulante: stocuri excesive și/sau o politică de vânzare relaxantă, care pot deteriora capacitatea de plată reală, întrucât nu se ține seama de durata de transformare în numerar a elementelor componente a acestora.

Rata lichidității relative, permite să evaluăm cota datoriilor pe termen scurt care pot fi achitate prin prisma numerarului real disponibil și al creanțelor. Siguranța solvabilității pe termen scurt este, însă, condiționată de intervalul de timp de încasare a creanțelor, care trebuie să fie mai mic decât valoarea datoriilor de achitat în același interval de timp.

Așa dar, stabilitatea financiară este prezentă și certă în cazul în care fluxul de numerar ce intră în entitate este mai mare decât valoarea plăților ce trebuie achitate, respectiv fluxul net de numerar este pozitiv.

Studiul empiric privind lichiditatea întreprinderilor din R. Moldova denotă o situație relativ bună (tabelul 2).

Tabelul 2. Analiza stabilității financiare prin prisma indicatorilor de lichiditate a întreprinderilor din R. Moldova (pe domenii de activitate) pe anii 2023-2024

	Rata lichidității imediară		Rata lichidității curentă		Rata generală a imobilizărilor	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024
Total, agenți economici	0,36	0,637	1,62	1,64	0,46	0,46
Inclusiv:						
- Agricultură	0,22	0,21	1,54	1,45	0,55	0,56
- Industrie prelucrătoare	0,24	0,29	1,74	1,88	0,41	0,43
- Construcții	0,27	0,28	1,78	1,82	0,33	0,34
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul;	0,25	0,26	1,77	1,83	0,26	0,26
- Transport și depozitare	0,31	0,33	1,21	1,30	0,60	0,55
- Activități cazare și alimentație publică	0,48	0,61	1,29	1,53	0,61	0,59
- Activități financiare și de asigurări	2,93	3,12	3,55	3,64	0,43	0,42
- Activități profesionale, științifice și tehnice	0,87	0,89	2,0	1,92	0,46	0,47

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de pe www.statistica.gov.md

Situația prezentată în tabelul 2 evidențiază o situație favorabilă per total agenți economici.

Pe domenii însă, se atestă o rată a lichidității atât peste media pe economie, cât și o depășire substanțială a nivelului de referință în domeniul Activități financiare și de asigurări. Menționăm însă, că deși în ansamblu putem considera solvabile toate ramurile economiei naționale, în realitate pot exista entități insolabile și entități cu un nivel ridicat al lichidității. Ambele situații necesită a fi gestionate, monitorizate pentru a se depista motivele pentru care există o distanțare de la valorile de referință.

O caracteristică esențială a stabilității financiare este caracterul stabil al resurselor. În acest context, măsura în care entitatea reușește să-și acopere nevoile de finanțare cu capital permanent reprezintă o constituentă importantă a dezvoltării pe termen lung și o premisă de a evita riscurile financiare pe termen scurt. Conform datelor statistice (tabelul 2), rata imobilizărilor pe total agenți economici este de 0,46 (46%), nivel apropiat de standardul de referință de 50% (respectarea criteriului destinației fondurilor în optimizarea structurii de finanțare impune că activele imobilizate să fie finanțate din capital permanent). Totodată, studiarea pe ramuri a acestui indicator scoate în evidență un nivel peste media pe economie în domeniul: agricultură, transport și depozitare, activități de cazare și alimentație publică. În același timp, în domeniul comerț cu ridicata și cu amănuntul, construcții rata stabilității financiare este situată sub nivelul mediu, ceea ce sporește riscul de insolabilitate pe termen scurt și gradul de vulnerabilitate la crizele temporale.

În contextul menținerii activității economice, stabilitatea financiară reflectă starea în care vânzările generează venituri constante și suficiente pentru a acoperi cheltuielile și a genera profit pentru dezvoltare. În perioada anilor 2023-2024 evoluția indicatorilor *venit din vânzări* și *rezultat financiar* denotă o situație stabilă la nivelul economiei naționale (tabelul 3).

Tabelul 3 Analiza veniturilor și a rezultatelor financiare pe domenii ale economiei naționale

	Venituri din vânzări, mil. lei			Profit (+), pierderi (-) până la impozitare, mil. lei		
	2023	2024	Ritm de creștere/ descreștere	2023	2024	Ritm de creștere/d escreștere
Total, agenți economici	636 124,7	668 595,0	1,05	46 145,4	50 659,2	1,097
Inclusiv:						
- Agricultură	25 498,6	27 483,0	1,08	1 137,7	1 449,8	1,27
- Industrie prelucrătoare	84 953,6	83 684,6	0,98	4 906,4 6	700,1	0,14
- Construcții	28 693,6	28 612,2	0,997	3 285,9	3 373,4	1,03
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul;	289 605,4	307930,9	1,06	17234,5	18928,3	1,098
- Transport și depozitare	30548,7	31714,6	1,04	2071,8	2347,3	1,13
- Activități cazare și alimentație publică	9 202,6	11 413,1	1,24	1554,3 1	1 800,2	1,16
- Activități financiare și de asigurări	-	-		-	-	
- Activități profesionale, științifice și tehnice	7 103,7	8 279,0	1,16	2017,8	2 169,3	1,07

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de pe www.statistica.gov.md

Informația prezentată în tabel relevă că în perioada anilor 2023-2024 în toate ramurile economiei naționale s-a înregistrat profit. În același timp, ritmul de creștere a veniturilor în domenii precum: agricultura, comerțul cu ridicata și cu amănuntul, transport și depozitare sporul venitului din vânzări a fost mai mic decât cel al profitului, ceea ce denotă fie practicarea unor prețuri mai mari, fie capacitatea de a produce cu costuri mai mici. La cele două poluri ale stabilității financiare se află agricultura, care în anul 2024 a înregistrat o creștere a profitului cu 27% și la polul opus se situează industria prelucrătoare cu o reducere de 86% a profitului până la impozitare. Remarcăm că o reducere a vânzărilor cu 2% a generat o scădere drastică a rezultatului financiar.

Una din dimensiunile importante ale stabilității financiare este rentabilitatea. O întreprindere rentabilă nu înseamnă doar capacitatea de a realiza profit necesar reproducției, dezvoltării și remunerării acționarilor, ci și un garant al stabilității și independenței financiare.

Indicatorii de rentabilitate, precum rentabilitatea economică(Re), rentabilitatea financiară(Rcp), rentabilitatea vânzărilor (Rv) și rentabilitatea activelor (Ractivelor) influențează stabilitatea financiară în direcție pozitivă când se atestă o creștere a indicatorilor și negativă când rentabilitatea scade ca urmare a reducerii profitului. În tabelul 4 observăm o evoluție pozitivă a rentabilității la nivel de total agenți economici, în timp ce pe domenii de activitate rentabilitatea are un comportament neuniform.

Tabelul 4. Evaluarea stabilității financiare prin prisma indicatorilor de rentabilitate

	Rv		Re		Rcp		Ractivelor	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024
Total, agenți economici	20,2	21,9	11,0	11,1	14,5	14,7	6,3	6,3
Inclusiv:								
- Agricultură	15,2	18,6	3,1	3,8	4,0	5,2	1,7	2,2
- Industrie prelucrătoare	20,7	23,3	9,0	11,1	11,0	13,5	5,0	6,7
- Construcții	21,9	23,1	10,3	9,2	18,4	17,2	5,5	5,1
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul;	19,2	20,1	16,8	16,4	19,0	18,7	8,5	8,5
- Transport și depozitare	20,5	21,5	8,7	9,9	9,5	11,8	4,8	5,4
- Activități cazare și alimentație publică	49,3	51,4	28,5	25,2	46,3	36,2	17,7	16,1

- Activități financiare și de asigurări	58,9	67,2	8,8	8,2	22,7	21,0	6,5	6,0
- Activități profesionale, științifice și tehnice	52,2	52,6	23,0	22,9	36,0	36,1	15,1	14,6

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de pe www.statistica.gov.md

Pentru întreprinderile din domeniul *Comerț cu ridicata și cu amănuntul* este relevantă rentabilitatea vânzărilor. Atât profitul, cât și rentabilitatea sunt direct influențate de politica comercială și de structura produselor vândute. Sporul lent al rentabilității (de la 19,2% în anul 2023 până la 20,1% în anul 2024), în condițiile creșterii inflației, indică asupra faptului că fie au crescut costurile unitare, fie capacitatea de absorbție a pieței este redusă. Or, creșterea prețurilor în perioade de inflație pot asigura întreprinderii un venit mai mare, iar problema legată de rentabilitate scăzută ține de costul ridicat al produselor livrate. În acest context, întreprinderile din acest domeniu trebuie să identifice soluții de optimizare a costurilor și să se axeze nu pe creșteri de volum, ci pe competitivitatea produselor care pot asigura o marjă comercială ridicată.

Rezultate modeste ale rentabilității au înregistrat și entitățile aferente domeniilor: industria prelucrătoare și construcții. Eficiența cu care acestea au utilizat resursele angajate în circuit variază între 9% și 11,1% în perioada raportată 2023-2024. Randamentul scăzut în aceste domenii este generat de riscurile: politic, economic și financiar persistente în această perioadă, care au pereclitat întreg lanțul operațional, începând cu aprovizionare până la comercializare și încasarea contravalorii bunurilor livrate. Menționăm că rentabilitatea scăzută în aceste două domenii vitale pentru economia națională frânează nu doar acumularea de resurse financiare necesare modernizării acestor domenii, ci se răsfrâng negativ asupra întregii economii.

La cele două poluri: rentabilitate scăzută și rentabilitate ridicată se află agricultura și activitatea financiară și de asigurări. Agricultura, fiind un domeniu vital atât pentru asigurarea securității alimentare a populației, cât și pentru economie în ansamblu (contribuția la formarea PIB, ocuparea forței de muncă, mai cu seamă în zonele rurale) a înregistrat rentabilități apropiate de pragul de rentabilitate (cu excepția rentabilității vânzărilor, care la rândul său este cea mai scăzută în raport cu celelalte domenii). Costurile de producție ridicate, condițiile climatice adesea nefavorabile, lipsa de resurse financiare pentru crearea sistemelor de protecție față de riscuri, neconcordanța calitate-cerere transformă acest sector în vulnerabilitate pentru investitori, care urmăresc obținerea unei rentabilități satisfăcătoare. Cea mai favorabilă situație în raport cu rentabilitatea se atestă în domeniul *Activități financiare și de asigurări*. Rentabilitatea vânzărilor a atins cota de 67,2 la sută în anul 2024, ceea ce semnifică că de la fiecare leu vânzări entitatea a obținut 67,2 bani profit. Situația ar putea fi apreciată ca bună dacă acest domeniu ar susține o rentabilitate satisfăcătoare a persoanelor fizice și juridice – clienți ai serviciilor bancare și de asigurări. Rentabilitatea activelor aflată în regim de reducere relevă că nu toate activele participă la generarea profitului, fapt pentru care propunem o revizuire a structurii activelor și optimizarea acestora pentru a se asigura o mai eficientă valorificare a acestora.

Stabilitatea financiară este

Întreprinderea reprezintă un sistem deschis, volatil și sensibil la schimbări de mediu, la crize politice, financiare, energetice, etc., Riscul reprezintă gradul de incertitudine al apariției unor pierderi din cauze fortuite, accidentale sau împrejurări neașteptate. În cercetările sale asupra procesului de stabilitate-instabilitate, cercetătorul de origine română Nicolae Georgescu-Roegen (1996) menționează că "chiar și în condiții de instabilitate financiară sistemul continuă totuși să existe și să funcționeze în parametri rezonabili, ceea ce permite proceselor economice să se deruleze cu o anumită eficacitate și să se reechilibreze treptat. Astfel, stabilitatea financiară apare ca o proprietate a sistemului financiar care îi permite să-și îndeplinească în mod adecvat rolul de alocare a resurselor și a riscurilor, de mobilizare a economiilor, de stimulare a creării averilor și, în ultimă instanță, de finanțare a dezvoltării și creșterii economice.³" Stabilitatea financiară trebuie întreținută prin gestionarea eficientă a riscurilor, evaluarea și aplicarea instrumentelor de autocorecționare proprii precum rezervele de capital, fonduri de risc, provizioane, etc.

³ Georgescu-Roegen N., *Legea entropiei și procesul economic*, Editura Expert, București, 1996.

Concluzii

Concluzia care se conturează în rezultatul analizei stabilității financiare a întreprinderilor este că la nivelul sectoarelor economiei naționale aceasta este asigurată, însă este fragilă, iar riscurile legate de apariția unor crize ar putea perturba starea actuală și crea o stare de instabilitate financiară. Dacă la nivel de ramură constatăm stabilitate, la nivel microeconomic situația poate varia de la entitate la entitate, astfel încât unele întreprinderi bine gestionate înregistrează performanță, în timp ce altele bat pasul pe loc sau se afla în instabilitate. În toate cazurile stabilitatea financiară are caracter volatil, menținerea acesteia depinde de capacitatea fiecărei entități de a absorbi șocurile și de a atrage resurse financiare pentru finanțarea dezvoltării și creșterii economice.

Bibliografie

1. BOTNARI N. Finanțele întreprinderii. Chișinău: Editura "Prim", 2008, ed. 2-a, 237p.,
2. https://statistica.gov.md/ro/anuarul-statistic-al-republicii-moldova-editiile-2002-2025-9877_59482.html
3. CROCKETT, A. The theory and practice of financial stability, in Essays in international finance, 1997.
4. ISĂRESCU, M. (2014), Raport asupra stabilității financiare, Banca Națională a României (BNR).
Disponibil:
[https://www.google.com/search?q=Is%C4%83rescu+M.\(2014\)%2C+Raport+asupra+stabilit%C4%83%C5%A3ii+financiare.+BNR&rlz=1C1OKWM_roMD770MD770&oq=Is%C4%83rescu+M.\(2014\)%2C+Raport+asupra+stabilit%C4%83%C5%A3ii+financiare.+BNR&aqs=chrome..69i57.1934j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=Is%C4%83rescu+M.(2014)%2C+Raport+asupra+stabilit%C4%83%C5%A3ii+financiare.+BNR&rlz=1C1OKWM_roMD770MD770&oq=Is%C4%83rescu+M.(2014)%2C+Raport+asupra+stabilit%C4%83%C5%A3ii+financiare.+BNR&aqs=chrome..69i57.1934j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8)
5. STANCU I. *Finanțe*, Editura Economică, București, 2010, cap. „Echilibrul financiar și gestiunea ciclului de exploatare”, p. 475–483.
6. Minsky, Hyman P. The Financial Instability Hypothesis. In: The Jerome Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 74, May 1992. Disponibil pe:
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=161024
7. GEORGESCU-ROEGEN, Nicholas, *Legea entropiei și procesul economic*, Editura Expert, București, 1996. (ediția a II-a în limba română, îngrijită de Aurel Iancu, traducere de Georgeta Bolomey, din seria Opere Complete).
8. POPESCU, S. *Politica și strategia economico-financiară a firmei*. București: Editura. Lumina Lex, 1996

**INTEGRAREA BUGETĂRII ȘI A ANALIZEI FINANCIARE PENTRU OPTIMIZAREA
PERFORMANȚEI ȘI CONSOLIDAREA REZILIENȚEI**

**INTEGRATING BUDGETING AND FINANCIAL ANALYSIS FOR PERFORMANCE
OPTIMIZATION AND RESILIENCE ENHANCEMENT**

MIHAILA Anastasia

Academy of Economic Studies of Moldova/ Ștefan cel Mare University, Suceava, Romania

E-mail: mihaila.anastasia@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8975-8757>

ȘOIMU Corneliu

Academy of Economic Studies of Moldova/ Bucharest University of Economic Studies

E-mail: soimu.corneliu@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-3587-4144>

BĂDICU Galina

Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

E-mail: badicu.galina@ase.md

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9429-3654>

Abstract. This paper examines the integration of budgeting and financial analysis as complementary managerial tools for performance optimization and resilience enhancement. The research is based on a qualitative, theoretical-analytical and interpretative approach, supported by a preliminary bibliometric analysis conducted in the Web of Science database for the period 2012-2026. Three thematic directions were considered: budgeting and organizational performance, financial analysis and organizational performance, and organizational resilience and performance. The findings indicate that budgeting is not limited to financial planning, but also supports coordination, managerial control, information use and strategic decision-making. Financial analysis contributes to performance evaluation by linking financial indicators with managerial, informational and organizational factors. At the same time, organizational resilience is increasingly associated with risk management, digital transformation, innovation, sustainability and crisis management. The study highlights that financial performance represents an important component of organizational performance, while financial resilience supports the broader capacity of organizations to adapt, continue their activity and respond to uncertainty. The results highlight the need for an integrated managerial framework that combines budgeting and financial analysis to support anticipatory management, resource efficiency, risk assessment and long-term sustainability.

Keywords: budgeting, financial analysis, financial performance, organizational performance, organizational resilience, financial resilience, bibliometric analysis.

JEL Classification: M41, M21, G32, L25

Introducere

Într-un mediu economic marcat de incertitudine, transformări digitale, presiuni concurențiale și riscuri multiple, entitățile sunt nevoite să își consolideze capacitatea de planificare, control și adaptare. Performanța nu mai poate fi analizată doar prin rezultatele financiare obținute la un anumit moment, ci trebuie corelată cu modul în care resursele sunt planificate, utilizate și ajustate în raport cu schimbările mediului intern și extern. Bugetarea oferă cadrul necesar pentru planificarea activităților, alocarea

resurselor și controlul abaterilor, iar analiza economico-financiară permite evaluarea rezultatelor, identificarea riscurilor și fundamentarea deciziilor manageriale. Prin urmare, cele două instrumente trebuie abordate ca elemente complementare ale unui sistem managerial integrat.

Importanța acestei integrări este accentuată de faptul că performanța financiară reprezintă o componentă a performanței organizaționale, iar reziliența financiară susține capacitatea mai largă a entității de adaptare și continuitate. O entitate care își planifică resursele, își monitorizează rezultatele și își ajustează deciziile în funcție de riscuri are o capacitate mai mare de a face față incertitudinii și de a susține dezvoltarea pe termen lung.

Rezultatele analizei bibliometrice indică trei direcții științifice relevante pentru tema cercetării: bugetarea și performanța organizațională, analiza economico-financiară și performanța organizațională, respectiv reziliența organizațională și performanța. În acest cadru, scopul articolului constă în examinarea modului în care integrarea bugetării și a analizei economico-financiare poate contribui la optimizarea performanței și la consolidarea rezilienței entităților.

Metodologia cercetării

Metodologia cercetării se bazează pe o abordare calitativă, cu caracter teoretico-analitic și interpretativ, orientată spre examinarea modului în care bugetarea și analiza economico-financiară pot fi integrate într-un sistem managerial coerent. Această integrare este analizată atât din perspectiva optimizării performanței financiare și consolidării rezilienței financiare, cât și din perspectiva impactului asupra performanței și rezilienței organizaționale, având în vedere că stabilitatea financiară influențează direct capacitatea entității de adaptare, continuitate și dezvoltare în condiții de incertitudine economică.

În procesul de cercetare au fost utilizate metode precum analiza literaturii de specialitate, sinteza conceptuală, comparația, generalizarea și interpretarea critică a abordărilor existente privind bugetarea, analiza economico-financiară, performanța financiară, performanța organizațională, reziliența financiară și reziliența organizațională. Aceste metode au permis evidențierea relațiilor dintre planificarea bugetară, controlul resurselor, evaluarea indicatorilor economico-financiar, fundamentarea deciziilor manageriale și capacitatea entității de a reacționa la schimbările mediului intern și extern.

Pentru fundamentarea teoretică a cercetării a fost realizată o analiză bibliometrică preliminară, prin interogarea bazei de date științifice Web of Science. Căutarea a fost structurată pe trei combinații de cuvinte-cheie relevante pentru obiectivul cercetării, prezentate în Tabelul 1. Selecția publicațiilor a fost efectuată etapizat, prin aplicarea filtrelor privind perioada 2012-2026, tipul documentului - articole științifice și lucrări publicate în volumele conferințelor, precum și ariile tematice relevante pentru cercetare: Management, Economics, Business și Business Finance. Rezultatele procesului de filtrare sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Etapele de selecție a publicațiilor științifice relevante pentru cercetare

Nr.crt.	Combinatia de cuvinte-cheie	Rezultate constatate inițial	După filtrul 2012-2026	După filtrul articole științifice și lucrări publicate în volumele conferințelor	După selectarea ariilor Management, Economics, Business, Business Finance
1.	Bugetarea și performanța organizațională	136	76	71	42
2.	Analiza economico-financiară și performanța organizațională	110	103	103	82
3.	Reziliența organizațională și performanța	1070	1062	1008	500

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor obținute prin interogarea bazei de date științifice Web of Science, conform combinațiilor de cuvinte-cheie și filtrelor aplicate

Datele prezentate în tabel au permis delimitarea cadrului documentar al cercetării și identificarea principalelor direcții științifice privind legătura dintre bugetare, analiza financiară, performanța și reziliența organizațională. Deși termenii utilizați în căutarea bibliometrică sunt formulați predominant la nivel organizațional, analiza include și dimensiunea financiară, având în vedere specificul instrumentelor studiate: bugetarea și analiza economico-financiară. Cercetarea nu se limitează la descrierea separată a acestor instrumente, ci urmărește corelarea lor într-o perspectivă integrată,

orientată spre fundamentarea deciziilor manageriale. Astfel, bugetarea este examinată ca instrument de planificare, alocare și control al resurselor, iar analiza economico-financiară este abordată ca mecanism de evaluare a rezultatelor, identificare a riscurilor și fundamentare a deciziilor manageriale. Prin îmbinarea acestor două dimensiuni, studiul urmărește să evidențieze modul în care entitățile pot trece de la o gestiune reactivă la una anticipativă și strategică.

Astfel, metodologia permite examinarea legăturii dintre procesele bugetare, indicatorii economico-financiar și capacitatea entității de adaptare la schimbările mediului economic. Prin urmare, reziliența nu este privită doar ca abilitate de revenire după dificultăți, ci și ca rezultat al unei gestiuni financiare prudente, al unei bugetări flexibile și al unei monitorizări continue a performanței. Prin această abordare metodologică, articolul urmărește să contribuie la clarificarea rolului integrării bugetării cu analiza economico-financiară în procesul decizional și să formuleze o perspectivă aplicativă asupra optimizării performanței și consolidării rezilienței, atât la nivel financiar, cât și la nivel organizațional.

Conținut de bază

Rezultatele analizei bibliometrice preliminare evidențiază faptul că tema cercetării se află la intersecția a trei direcții științifice majore: bugetarea și performanța financiară, analiza economico-financiară și performanța, respectiv reziliența și performanța organizațională. Această structurare permite abordarea integrată a subiectului, deoarece bugetarea oferă cadrul de planificare și alocare a resurselor, analiza economico-financiară asigură evaluarea rezultatelor și identificarea riscurilor, iar reziliența exprimă capacitatea entității de a se adapta și de a-și menține funcționalitatea în condiții de incertitudine.

Pentru fiecare direcție au fost selectate lucrări relevante, care permit evidențierea principalelor constatări științifice și a contribuției acestora la explicarea modului în care integrarea bugetării și a analizei economico-financiare poate sprijini optimizarea performanței și consolidarea rezilienței. Rezultatele sintezei literaturii sunt prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Lucrări relevante pentru fundamentarea conținutului de bază al cercetării

Direcția tematică	Autori/anul/sursa	Constatări principale ale cercetării
Bugetarea și performanța organizațională	Blanco-Encomienda și Al Jasimee (2026) [4]	Bugetarea participativă influențează performanța managerială prin capacitatea personalului, angajamentul organizațional și utilizarea tehnologiilor informaționale în procesul decizional.
	Santos de Oliveira, Martins și Facin Lavarda (2024) [15]	Planificarea și controlul bugetar contribuie la stimularea inovării manageriale și la îmbunătățirea performanței startupurilor, în special prin susținerea inovării de proces și adaptării la dinamismul tehnologic
	Wang (2022) [16]	Aplicarea tehnologiilor bazate pe inteligență artificială în bugetarea financiară și bugetarea capitalului contribuie la îmbunătățirea performanței organizaționale prin modernizarea proceselor informaționale și decizionale.
	Martins și Lavarda (2024) [11]	Utilizarea bugetului poate influența performanța financiară atunci când este corelată cu orientarea spre inovare și cu procesele manageriale flexibile.
	Pedroso et al. (2020) [12]	Sistemele de contabilitate managerială influențează performanța managerială și organizațională prin furnizarea informațiilor necesare planificării, controlului, coordonării activităților și adaptării la un mediu competitiv și incert.
	Berland, Curtis și Sponem (2018) [3]	Sistemele bugetare netradiționale evidențiază tensiunile organizaționale generate de utilizarea bugetelor și necesitatea adaptării acestora la contextul managerial și la condițiile de incertitudine.
Analiza financiară și performanța	Pop și Titu (2024) [13]	Analiza financiară, corelată cu evaluarea proceselor operaționale, permite identificarea efectelor transformării digitale asupra eficienței, utilizării resurselor și performanței organizaționale.
	Sabile și Marinas (2025) [14]	Automatizarea monitorizării performanței reduce durata proceselor de analiză, îmbunătățește eficiența decizională și contribuie la diminuarea costurilor operaționale.
	Al-Mutairi, Naser și Saeid (2019) [2]	Practicile de bugetare a capitalului influențează fundamentarea deciziilor investiționale prin utilizarea metodelor financiare, evaluarea riscurilor și valorificarea informațiilor economico-financiare disponibile.
	Haddad, Bouri și El Ammari [8]	Indicatorii de profitabilitate, lichiditate și solvabilitate reflectă dimensiuni diferite ale performanței financiare și pot fi influențați de mecanismele de guvernanta și control.
	Kyere și Ausloos (2021) [10]	Performanța financiară a entităților este influențată de mecanismele de guvernanta corporativă, de calitatea conducerii, de control și de responsabilizarea managerială.
	Deng și Karia (2025) [6]	Performanța ESG contribuie la consolidarea rezilienței organizaționale prin dezvoltarea capacității de inovare ambidextră și prin valorificarea digitalizării.

Directia tematică	Autori/anul/sursa	Constatări principale ale cercetării
Reziliența organizațională și performanța	Abbas, Dabic și Stojcic (2026) [1]	Bazele de cunoștințe generate de inteligența artificială și capitalul intelectual influențează pozitiv reziliența organizațională și performanța, prin consolidarea capacității de adaptare și inovare.
	Hollands, Haensse și Lin-Hi (2024) [9]	Reziliența organizațională este abordată ca o meta-capacitate care permite entităților să gestioneze crizele, să reducă efectele negative ale perturbărilor și să susțină continuitatea activității.
	Eichholz, Hoffmann și Schwering (2025) [7]	Orientarea spre managementul riscurilor și funcția de planificare a bugetării contribuie la consolidarea rezilienței organizaționale și la obținerea avantajului competitiv în perioade de criză.
	Cardoso et al. (2025) [5]	Transformarea digitală, cultura digitală, inovarea și reziliența organizațională influențează performanța entităților în contextul adaptării la condițiile post-pandemice.

Sursa: elaborat de autori în baza lucrărilor științifice selectate din rezultatele analizei bibliometrice.

În continuare, analiza lucrărilor selectate este completată prin interpretarea rezultatelor bibliometrice obținute pentru fiecare dintre cele trei direcții tematice.

Pentru *prima direcție tematică*, aferentă combinației de cuvinte-cheie „bugetarea” și „performanța organizațională”, interogarea inițială a identificat 136 de lucrări. După aplicarea filtrului temporal pentru perioada 2012-2026, numărul publicațiilor s-a redus la 76, iar după selectarea tipului de document: articole științifice și lucrări publicate în volumele conferințelor, au fost reținute 71 de lucrări. Ulterior, prin restrângerea rezultatelor la ariile tematice relevante pentru cercetare, respectiv Management, Economics, Business și Business Finance, baza documentară finală pentru această direcție a inclus 42 de publicații, fapt prezentat în figura 1.

Figura 1. Indicatorii bibliometrici pentru combinația „bugetarea” și „performanța organizațională”

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Indicatorii bibliometrici evidențiază faptul că publicațiile selectate provin din 36 de surse, fiind elaborate de 110 autori, dintre care 9 autori au publicat documente individuale. Gradul de colaborare internațională este de 42,86%, ceea ce indică un interes științific semnificativ pentru analiza bugetării în raport cu performanța organizațională la nivel internațional. Totodată, cele 2421 de referințe și media de 18,67 citări pe document sugerează existența unui fundament teoretic consistent pentru această direcție de cercetare. Rata anuală de creștere de -6,34% arată o diminuare relativă a numărului de publicații în perioada analizată, însă acest fapt nu reduce importanța temei, ci poate indica o reorientare a cercetărilor recente către abordări mai integrate, în care bugetarea este analizată împreună cu instrumente precum *contabilitatea managerială*, *controlul managerial*, *digitalizarea*, *inovarea și reziliența organizațională*. Astfel, rezultatele bibliometrice confirmă că bugetarea este tratată în literatura de specialitate nu doar ca instrument financiar, ci și ca mecanism de planificare, coordonare, control al resurselor și susținere a performanței organizaționale.

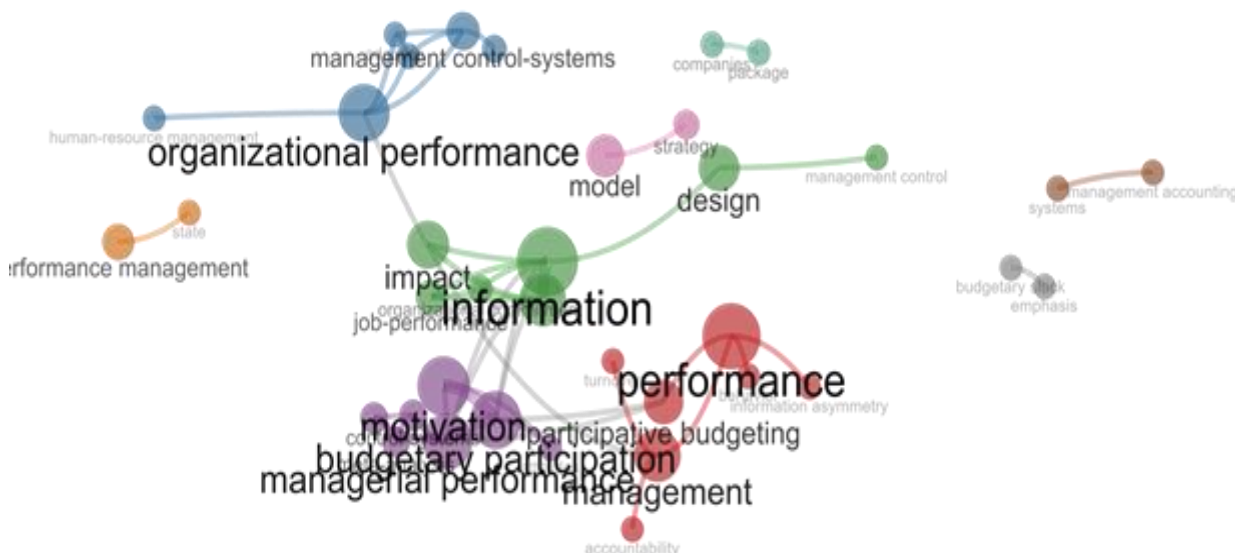

Figura 2. Harta co-apariției cuvintelor-cheie pentru combinația „bugetarea” și „performanța organizațională”

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Harta bibliometrică a co-apariției cuvintelor-cheie pentru combinația „bugetarea” și „performanța organizațională” evidențiază existența mai multor nuclee tematice interconectate. Cele mai vizibile concepte sunt *organizational performance*, *performance*, *information*, *budgetary participation*, *motivation*, *managerial performance* și *management control systems*, ceea ce arată că bugetarea este analizată în literatura de specialitate nu doar ca instrument financiar, ci și ca mecanism managerial de planificare, informare, coordonare și control.

Un prim grup de termeni este format în jurul conceptelor *budgetary participation*, *motivation* și *managerial performance*. Această asociere sugerează că implicarea managerilor și a angajaților în procesul bugetar poate influența motivația, responsabilitatea și performanța managerială. Astfel, bugetarea participativă este privită ca un instrument care poate îmbunătăți calitatea deciziilor și gradul de angajament în atingerea obiectivelor organizaționale. Un al doilea grup este construit în jurul termenilor *information*, *performance*, *design* și *model*. Prezența acestor concepte indică faptul că bugetarea este strâns legată de sistemele informaționale și de proiectarea mecanismelor de control managerial. În acest sens, informațiile generate prin procesul bugetar contribuie la monitorizarea rezultatelor, evaluarea abaterilor și fundamentarea deciziilor economico-financiare. De asemenea, conexiunile cu termenii *management control systems*, *management accounting* și *budgetary slack* evidențiază faptul că bugetarea este integrată în sistemele de control managerial și în contabilitatea managerială. Această relație este importantă deoarece arată că performanța organizațională depinde nu doar de existența bugetelor, ci și de modul în care acestea sunt utilizate, comunicate și corelate cu obiectivele strategice ale entității.

Prin urmare, harta bibliometrică confirmă caracterul multidimensional al relației dintre bugetare și performanța organizațională. Bugetarea apare ca un instrument care conectează planificarea financiară, controlul managerial, informația, participarea, motivația și performanța, susținând ideea că optimizarea performanței necesită integrarea bugetării într-un sistem managerial coerent și adaptabil.

În cazul celei de-a doua direcții tematice, corespunzătoare combinației de cuvinte-cheie „analiza financiară” și „performanța organizațională”, interogarea inițială a identificat 110 lucrări. După aplicarea filtrului temporal pentru perioada 2012-2026, au fost reținute 103 lucrări, același număr fiind păstrat și după selectarea tipului de document: articole științifice și lucrări publicate în volumele conferințelor. După restrângerea rezultatelor la ariile tematice relevante pentru cercetare, respectiv Management, Economics, Business și Business Finance, baza documentară finală pentru această direcție a inclus 82 de publicații, fapt prezentat în figura 3.

Figura 3. Indicatorii bibliometrici pentru combinația „analiza financiară” și „performanța organizațională”

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Indicatorii bibliometrici evidențiază că publicațiile selectate provin din 65 de surse și includ contribuțiile a 204 autori, dintre care 16 autori au publicat documente individuale. Gradul de colaborare internațională este de 37,8%, iar numărul total de referințe este de 4611, ceea ce indică o fundamentare teoretică extinsă a relației dintre analiza financiară și performanța organizațională. Media de 41,77 citări pe document este semnificativă și sugerează un nivel ridicat de vizibilitate și impact științific al lucrărilor din această direcție. Rata anuală de creștere de -4,83% indică o ușoară reducere a dinamicii publicațiilor în perioada analizată. Totuși, numărul relativ mare de documente și nivelul ridicat al citărilor arată că analiza economico-financiară rămâne o temă importantă în cercetarea performanței organizaționale. Această direcție confirmă faptul că evaluarea performanței nu poate fi realizată doar prin aprecierea rezultatelor operaționale, ci necesită utilizarea indicatorilor financiari, analiza eficienței resurselor, identificarea riscurilor și fundamentarea deciziilor manageriale pe baza informațiilor economico-financiare.

Harta bibliometrică a co-apariției cuvintelor-cheie pentru combinația „analiza financiară” și „performanța organizațională” (figura 4) evidențiază o structură conceptuală mai extinsă, în care performanța organizațională este corelată cu termeni precum *performance*, *information*, *impact*, *model*, *design*, *performance management*, *management accounting*, *innovation*, *job performance* și *human-resource management*. Prezența conceptelor *organizational performance* și *performance* în nuclee diferite ale hărții arată că performanța este analizată atât la nivel general, organizațional, cât și prin dimensiuni specifice, precum *performanța managerială*, *performanța angajaților*, *performanța proceselor* și *performanța financiară*. Această structură confirmă faptul că analiza economico-financiară nu poate fi separată de mecanismele manageriale și informaționale care susțin procesul decizional.

Un grup important de termeni este format în jurul conceptelor *information*, *impact*, *model* și *design*. Aceste conexiuni sugerează că analiza economico-financiară este asociată cu utilizarea informațiilor pentru proiectarea modelelor de evaluare a performanței, identificarea factorilor de influență și fundamentarea deciziilor manageriale. În acest sens, informația financiară devine un suport esențial pentru măsurarea rezultatelor, explicarea abaterilor și anticiparea riscurilor. De asemenea, conexiunile cu termenii *performance management*, *management accounting* și *management control* evidențiază apropierea dintre analiza economico-financiară, contabilitatea managerială și sistemele de control. Această asociere arată că performanța organizațională este influențată nu doar de rezultatele financiare finale, ci și de modul în care informațiile sunt colectate, interpretate și utilizate în procesele de planificare, monitorizare și control.

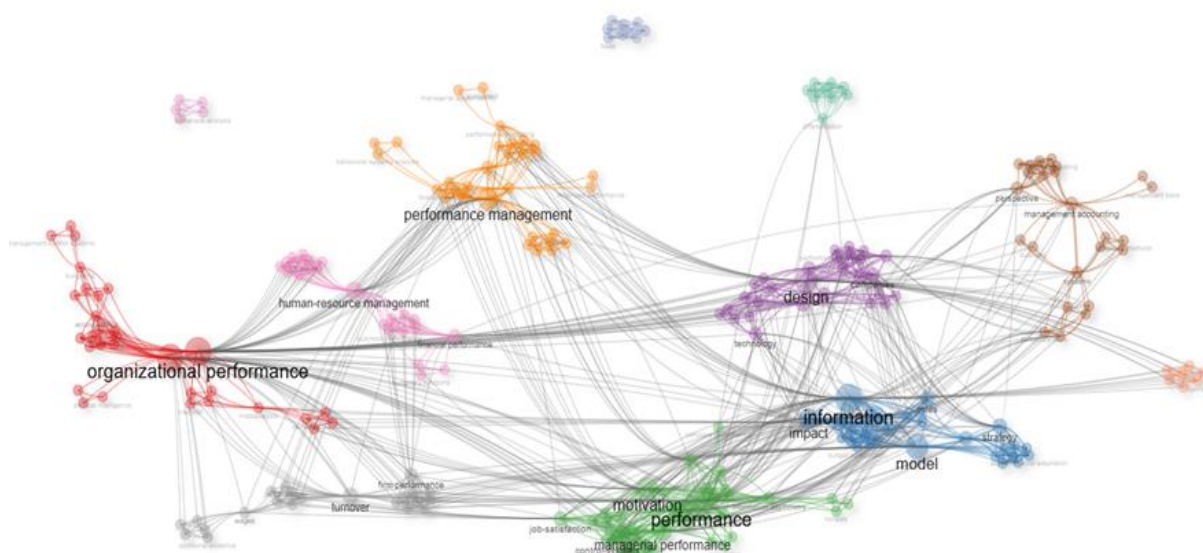

Figura 4. Harta co-apariției cuvintelor-cheie pentru combinația „financial analysis” și „performanța organizațională”

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Harta mai indică legături cu termeni precum *innovation*, *human-resource management* și *job performance*, ceea ce sugerează că analiza performanței are un caracter multidimensional. Astfel, analiza economico-financiară trebuie completată cu evaluarea factorilor organizaționali, umani și inovativi, deoarece aceștia pot influența eficiența utilizării resurselor și capacitatea entității de a obține rezultate durabile. Prin urmare, rezultatele bibliometrice pentru această direcție confirmă rolul analizei economico-financiare ca mecanism de evaluare și fundamentare a deciziilor. Aceasta permite conectarea indicatorilor financiari cu procesele manageriale, informaționale și organizaționale, contribuind la o înțelegere mai complexă a performanței și a factorilor care o determină.

În cazul celei *de-a treia direcții tematice*, corespunzătoare combinației de cuvinte-cheie „reziliență organizațională” și „performanță”, interogarea inițială a identificat 1070 de lucrări. După aplicarea filtrului temporal pentru perioada 2012–2026, au fost reținute 1062 de lucrări, iar după selectarea tipului de document: articole științifice și lucrări publicate în volumele conferințelor, numărul publicațiilor s-a redus la 1008. După restrângerea rezultatelor la ariile tematice relevante pentru cercetare, respectiv Management, Economics, Business și Business Finance, baza documentară finală pentru această direcție a inclus 500 de publicații.

Indicatorii bibliometrici evidențiază un interes științific ridicat pentru relația dintre reziliența organizațională și performanță. Publicațiile selectate provin din 248 de surse și includ contribuțiile a 1468 de autori, dintre care 42 de autori au publicat documente individuale. Gradul de colaborare internațională este de 36,6%, iar numărul total de referințe este de 30055, ceea ce indică o bază teoretică amplă și diversificată. Media de 25,52 citări pe document confirmă vizibilitatea științifică a acestei direcții. Spre deosebire de primele două direcții, această temă înregistrează o rată anuală de creștere pozitivă de 26,98%, ceea ce arată o intensificare semnificativă a interesului academic pentru reziliența organizațională în raport cu performanța. Această evoluție poate fi explicată prin creșterea incertitudinilor economice, a crizelor sistemice, a transformării digitale și a necesității organizațiilor de a-și menține continuitatea și adaptabilitatea în medii instabile

Figura 5. Indicatorii bibliometrici pentru combinația „reziliență organizațională” și „performanță”

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Rezultatele bibliometrice confirmă faptul că reziliența organizațională a devenit o direcție majoră de cercetare, fiind analizată ca abilitate a entităților de a anticipa riscurile, de a absorbi șocurile, de a se adapta la schimbări și de a susține performanța pe termen lung. În acest context, reziliența completează perspectiva financiară asupra performanței, extinzând analiza către capacitatea organizației de a funcționa, de a se reorganiza și de a se dezvolta în condiții de incertitudine.

Harta conceptuală a cuvintelor-cheie pentru direcția „reziliență organizațională” și „performanță” evidențiază diversitatea tematică a cercetărilor privind reziliența organizațională. În zona centrală a hărții sunt poziționate concepte precum *reziliență organizațională*, *performanță*, *impact*, *incertitudine*, *firme*, *capabilități* și *inovație*, ceea ce arată că literatura de specialitate analizează reziliența ca element conectat direct cu performanța, adaptabilitatea și capacitatea entităților de a răspunde la schimbări, figura 6.

În partea dreaptă a hărții sunt evidențiate concepte precum *transformare digitală*, *tehnologie*, *antreprenoriat*, *conducere*, *managementul crizei* și *context*. Acestea sugerează că reziliența organizațională este tot mai frecvent asociată cu procesele de digitalizare, cu rolul conducerii și cu capacitatea managerială de a gestiona situațiile de criză. Prezența termenului Pandemia COVID-19 indică faptul că o parte importantă a cercetărilor recente a fost influențată de necesitatea organizațiilor de a se adapta la șocuri externe majore.

În partea stângă a hărții apar concepte precum *performanță financiară*, *risc*, *managementul riscurilor*, *reziliența lanțului de aprovizionare*, *sustenabilitate*, *responsabilitate socială corporativă* și *managementul lanțului de aprovizionare*. Aceste conexiuni arată că reziliența organizațională are o componentă financiară și operațională importantă, fiind legată de capacitatea entităților de a gestiona riscurile, de a menține continuitatea activității și de a asigura stabilitatea performanței în condiții de incertitudine. De asemenea, poziționarea conceptelor *capabilități dinamice*, *orientare antreprenorială* și *avantaj competitiv* indică faptul că reziliența nu este tratată doar ca reacție la criză, ci și ca sursă de adaptare strategică și competitivitate. Astfel, organizațiile reziliente sunt cele care pot transforma presiunile externe în oportunități de inovare, reorganizare și dezvoltare.

Aceste grupări tematice arată că reziliența organizațională nu poate fi susținută doar prin reacții manageriale la criză, ci necesită instrumente de planificare, analiză financiară și control, capabile să ofere informații relevante pentru decizii rapide și adaptative.

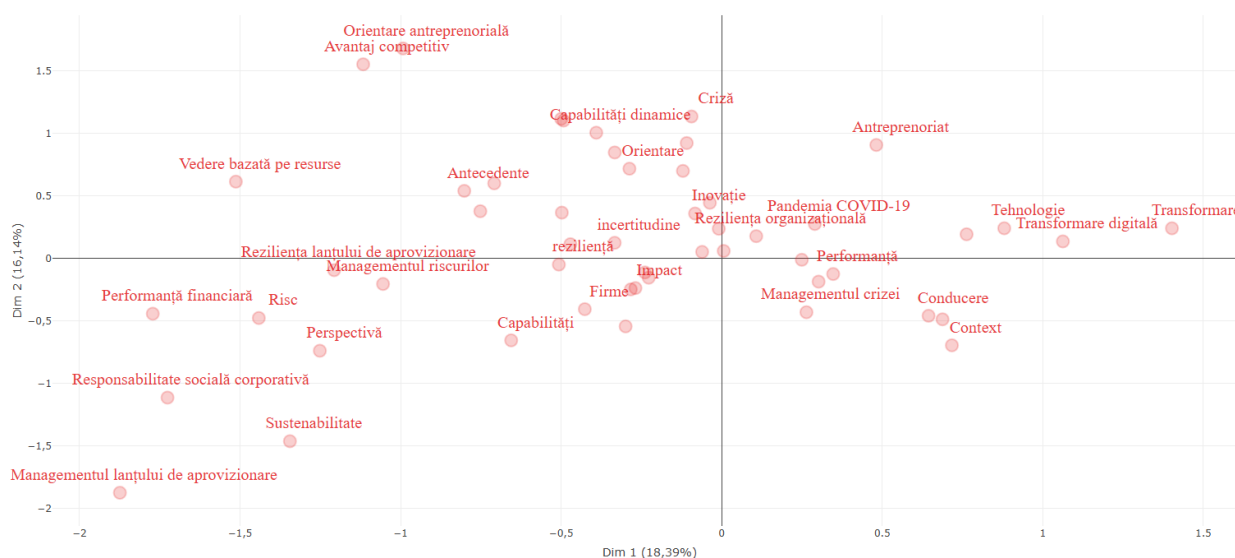

Figura 6. Poziționarea tematică a conceptelor asociate rezilienței organizaționale și performanței

Sursa: elaborat de autori în baza rezultatelor analizei bibliometrice realizate în Web of Science

Prin urmare, figura 6 confirmă caracterul multidimensional al rezilienței organizaționale. Aceasta este asociată simultan cu performanța, riscul, digitalizarea, inovarea, sustenabilitatea și managementul crizei, ceea ce justifică abordarea integrată a bugetării și analizei economico-financiare ca instrumente necesare pentru consolidarea rezilienței și optimizarea performanței.

Concluzii

Cercetarea realizată evidențiază faptul că integrarea bugetării și a analizei economico-financiare reprezintă o condiție importantă pentru optimizarea performanței și consolidarea rezilienței entităților. Bugetarea oferă cadrul necesar pentru planificarea resurselor, coordonarea activităților și controlul abaterilor, în timp ce analiza economico-financiară permite evaluarea rezultatelor, identificarea riscurilor și fundamentarea deciziilor manageriale pe baza informațiilor financiare și operaționale relevante.

Rezultatele analizei bibliometrice confirmă caracterul multidimensional al temei cercetate. *Prima direcție*, aferentă relației dintre bugetare și performanța organizațională, arată că bugetarea este abordată în literatura de specialitate nu doar ca instrument financiar, ci și ca mecanism managerial de control, informare, participare și susținere a performanței. *A doua direcție*, privind analiza financiară și performanța organizațională, evidențiază rolul indicatorilor financiari, al informațiilor economice, al guvernantei și al mecanismelor de control în explicarea rezultatelor entităților. *A treia direcție*, referitoare la reziliența organizațională și performanță, indică o creștere semnificativă a interesului științific pentru capacitatea entităților de a anticipa riscurile, de a absorbi șocurile și de a se adapta la schimbări.

Analiza efectuată arată că performanța financiară susține performanța organizațională, iar reziliența financiară contribuie la consolidarea rezilienței organizaționale. Entitățile care dispun de procese bugetare flexibile, instrumente de analiză economico-financiară și mecanisme eficiente de monitorizare au o capacitate mai mare de a gestiona incertitudinea, de a menține continuitatea activității și de a susține dezvoltarea pe termen lung. Totodată, cercetarea arată că reziliența nu trebuie înțeleasă doar ca abilitate de revenire după o criză, ci și ca rezultat al unei gestiuni anticipative, al unei planificări financiare prudente, al utilizării informațiilor relevante și al adaptării continue la schimbările mediului economic. În acest sens, bugetarea și analiza economico-financiară pot contribui la trecerea de la o gestiune reactivă la una strategică, orientată spre prevenirea riscurilor, eficiență și stabilitate. Astfel, integrarea bugetării cu analiza financiară poate fi considerată un mecanism managerial necesar pentru optimizarea performanței și consolidarea rezilienței atât la nivel financiar, cât și la nivel organizațional. Această abordare permite entităților să-și coreleze obiectivele, resursele și deciziile cu cerințele unui mediu economic incert, contribuind la creșterea capacității de adaptare, continuitate și dezvoltare durabilă.

Referințe bibliografice

1. Abbas, J., Dabić, M., & Stojčić, N. (2026). Digital divide in Industry 5.0: Role of generative AI knowledge bases and intellectual capital in organizational resilience performance under territorial proximity. *Technovation*, 149, 103357. DOI: 10.1016/j.technovation.2025.103357
2. Al-Mutairi, A., Naser, K., & Saeid, M. (2018). Capital budgeting practices by non-financial companies listed on Kuwait Stock Exchange (KSE). *Cogent Economics & Finance*, 6(1), 1468232. <https://doi.org/10.1080/23322039.2018.1468232>
3. Berland, N., Curtis, E., & Sponem, S. (2018). Exposing organizational tensions with a non-traditional budgeting system. *Journal of Applied Accounting Research*, 19(3), 368–386. <https://doi.org/10.1108/JAAR-01-2016-0010>
4. Blanco-Encomienda, F. J., & Al Jasimee, K. H. (2026). Predicting the performance of industrial enterprises through ICT-enabled processes: The interplay of staff capacity and organizational commitment. *Business Process Management Journal*. DOI 10.1108/BPMJ-06-2025-0912
5. Cardoso, A., Figueiredo, J., Oliveira, I., & Pocinho, M. (2025). From crisis to opportunity: Digital transformation, digital business models, and organizational resilience in the post-pandemic era. *Administrative Sciences*, 15(6), 193. <https://doi.org/10.3390/admsci15060193>
6. Deng, Q., & Karia, N. (2025). How ESG performance promotes organizational resilience: the role of ambidextrous innovation capability and digitalization. *Business Strategy & Development*, 8(1), e70079. <https://doi.org/10.1002/bsd2.70079>
7. Eichholz, J., Hoffmann, N., & Schwering, A. (2024). The role of risk management orientation and the planning function of budgeting in enhancing organizational resilience and its effect on competitive advantages during times of crises. *Journal of management control*, 35(1), 17-58. DOI: 10.1007/s00187-024-00371-8
8. Haddad, A., El Ammari, A., & Bouri, A. (2021). Impact of audit committee quality on the financial performance of conventional and Islamic banks. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(4), 176. <https://doi.org/10.3390/jrfm14040176>
9. Hollands, L., Haensse, L., & Lin-Hi, N. (2024). The how and why of organizational resilience: A mixed-methods study on facilitators and consequences of organizational resilience throughout a crisis. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 60(3), 449–493. DOI: 10.1177/00218863231165785
10. Kyere, M., & Ausloos, M. (2020). Corporate governance and firm's financial performance in the United Kingdom. *International Journal of Finance & Economics*, 26(2), 1871-1885. DOI: 10.1002/ijfe.1883
11. Martins, A. D., & Lavarda, C. E. F. (2024). Beyond the numbers: the intervention of innovation orientation between the use of the budget and performance in Brazilian ICT companies. *International Journal of Innovation Management*, 28(01n02), 2450009. <https://doi.org/10.1142/S1363919624500099>
12. Pedroso, E., Gomes, C. F., & Yasin, M. M. (2020). Management accounting systems: An organizational competitive performance perspective. *Benchmarking: An International Journal*, 27(6), 1843–1874. <https://doi.org/10.1108/BIJ-12-2019-0547>
13. Pop, A. B., & Țîțu, A. M. (2024). Innovation and Digital Transformation in the Business Environment: A Case Study on Analyzing the Impact on Organizational Performance in a CAD Company. In *Proceedings of the International Conference on Business Excellence* (Vol. 18, No. 1, pp. 3059-3068). Sciendo. DOI: 10.2478/picbe-2024-0252
14. Sabile, M. R., & Marinas, K. A. (2025, April). Transforming Organizational Performance Management: A Lean Six Sigma Approach using Monday.com for E-Business and E-Management. In *2025 16th International Conference on E-Education, E-Business, E-Management and E-Learning (IC4e)* (pp. 662-666). IEEE. DOI: 10.1109/IC4e65071.2025.11075442
15. Santos de Oliveira, R., Martins, A. D., & Facin Lavarda, C. E. (2024). The influence of budget planning and control on managerial innovation and startup performance. *Estudios Gerenciales*, 40(173), 406-419. <https://doi.org/10.18046/j.estger.2024.6571>
16. Wang, F. (2022). AI-enabled IT capability and organizational performance. *Systems research and behavioral science*, 39(3), 609-617. <https://doi.org/10.1002/sres.2852>

ANALYTICAL SUPPORT FOR FINANCIAL RESTRUCTURING OF DEBT OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

IONIN Yevhen

Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

E-mail: ionin.iyy@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2903-3143>

Abstract: The article investigates the presence of random diagnostics of the threat of insolvency of business entities and their functioning. One of the effective means of improving a critical situation is financial restructuring. Expanding the expert's analytical tools for reviewing financial and economic activities in the process of debt restructuring based on international auditing standards, international financial reporting standards, and others in the process of debt restructuring significantly affects the validity of his conclusions on the ability to continue operations. To achieve the set goal, general scientific, statistical methods and approaches, analytical tools were used: financial ratios, horizontal, vertical, trend analysis, factor analysis.

Keywords: financial restructuring; independent expert; financial statement analysis; financial model; cash flows, debtor; creditor; analytical tools.

JEL Classification: G32, M21, M40

Introduction

Under the influence of external and internal factors, an enterprise may be in a critical financial condition and, as a consequence, may become insolvent, which is a direct threat to its continued existence. For Ukraine, especially in the face of a full-scale Russian invasion, it is extremely important to continue business operations to maximize the country's defense capabilities. Financial debt restructuring with the help of arbitrators and independent experts is an effective method of pre-trial resolution of issues of restoring the debtor's solvency, gradual repayment of debts, including loans, and most importantly, resolving the issue of his further life and the stability of the financial system as a whole.

It is important for an expert in current financial restructuring practice to use analytical tools and indicators in accordance with ISA and IFRS when analyzing financial and non-financial information in order to substantiate conclusions about the debtor's ability to continue as a going concern. Increasing the role of the "working capital" indicator, establishing criterion values and its interpretation in the context of the distribution of financing sources and the risk of financial difficulties.

Basic Content of the Paper

The vital activity of a business entity is a necessary condition for its continued operation, implementation of the strategy in the short and long term, which is based on the assumption of continuity of activity in the accounting system. This is of particular importance in the conditions of a full-scale Russian invasion, the post-war reconstruction of Ukraine, and for strengthening the economic potential of the state. One of the effective tools for restoring one's financial and economic activities and solvency is financial restructuring based on an out-of-court agreement with creditors using various tools: debt reduction, deferral of repayment terms, restructuring of interest rates, and others.

According to the Law of Ukraine [1], in the financial restructuring procedure in a structured form, five main stages can be distinguished: preparatory, beginning of the procedure, independent examination, development and approval of the restructuring plan, implementation of the restructuring plan. The time horizon of the moratorium is limited to a period of no more than 90 days, but with the consent of the involved creditors, no more than 180 days.

In the implementation of the financial restructuring program in Ukraine, three main components are simultaneously involved: legal, economic and administrative to solve a complex solution - preserving

the business, its resources, restoring solvency. The key role in this mechanism is played by an independent expert who must meet the established requirements: work experience (not less than 5 years) in the field of accounting, auditing, finance, economics, law, management; independence and objectivity; impeccable business reputation; not being a related person and not having a conflict of interest with the debtor/creditors.

The functional purpose of an independent expert is to conduct a review of the debtor's financial and economic activities (IBR - International Business Review) and the final conclusion is confirmation (not confirmation) of the prospects of the debtor's work (Fig. 1).

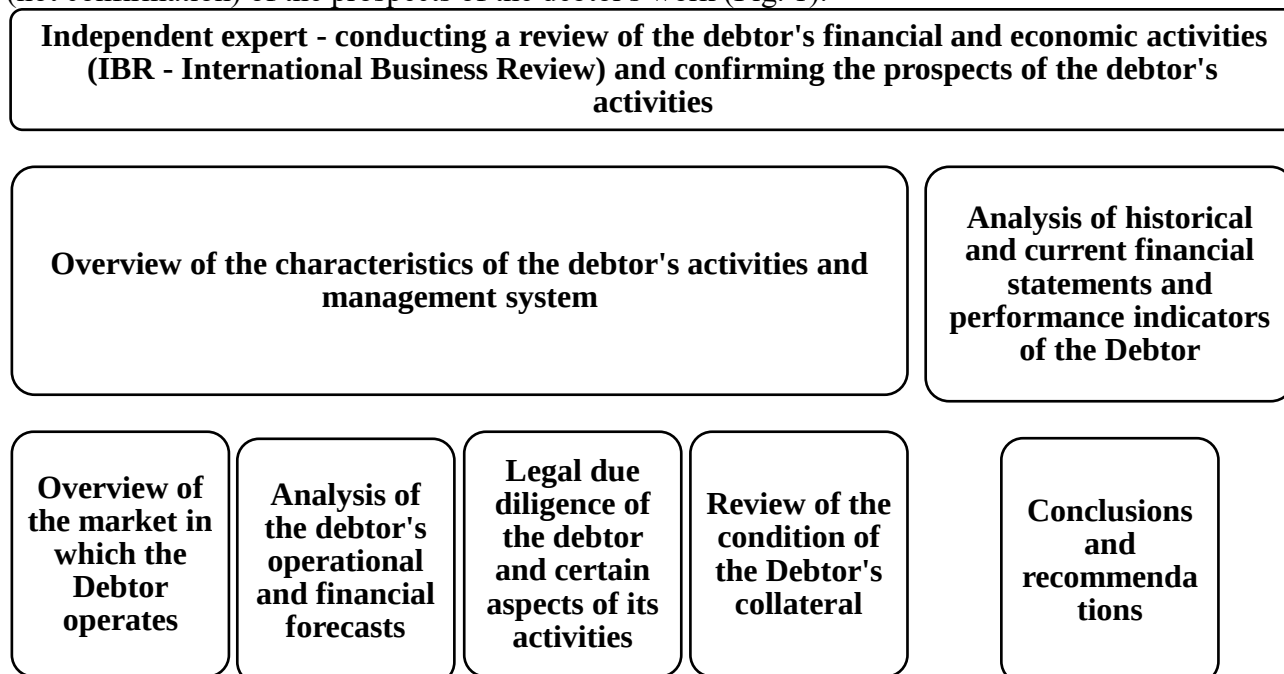

Fig. 1. Mandatory components of an independent expert report

Source: developed by the authors based on [2]

It is quite obvious that the validity of the conclusions on the ability to continue operations depends on the professionalism of the independent expert. To form a final conclusion, an independent expert must disclose the following aspects of the debtor's activities: a review of the characteristics of the activity and management system; an analysis of historical and current financial statements and performance indicators; a review of the market in which it operates; an analysis of operational and financial forecasts of its activities; a legal review of the debtor and individual aspects of its activities; a review of the condition of the collateral.

An important role in such a comprehensive analysis is played by the analysis of historical and current financial statements, where it is necessary to use the entire arsenal of analytical tools to the maximum extent: "objective and independent analysis of the debtor's financial and economic activities to identify the real causes of financial difficulties and find adequate measures to restore the debtor's effective activities" [2].

Despite the importance of retrospective analysis in diagnosing the debtor's actual financial condition, the emphasis is on the short-term and long-term prospects for the actual continuation of its activities, i.e. this is a confirmation of the principle of continuity as a basic assumption in the accounting system. This requirement is reflected in the section "Analysis of the debtor's operational and financial forecasts." The focus is on the financial model of cash flow in terms of types of activity: operational, investment, and financial.

The financial model of cash flow is based on the direct method of cash flow and involves balancing the components of statics and dynamics:

$$Cin\ bank_1 + CFin - CFout = Cin\ bank_2 ; \quad (1)$$

$$Cin\ bank_1 + NCF = Cin\ bank_2 \quad (2)$$

where, CF_{in} - receipt of cash payments;

CF_{out} - cash outflow;

NCF - net cash flow;

Cin_{bank_1} – bank account at the beginning of the period;

Cin_{bank_2} – bank account at the end of the period.

Static indicators are cash balances at the beginning and end of the period (Cin_{bank_1} , Cin_{bank_2}), net cash flow is a dynamic indicator that can be considered as a performance indicator, which is especially important in the process of making a decision by an independent expert on the possibility of business restructuring.

This indicator is highlighted in the International Standard on Auditing 570 “Going Concern” as one of the main financial signs of a threat to the continuation of operations in the future “negative cash flows from operating activities, as evidenced by financial statements for previous periods or forecast financial statements” [3].

Thus, a comprehensive analysis makes it possible to draw objective conclusions and recommendations and confirm the realistic prospects of the debtor's activities.

The significance of such analysis involves the quality and completeness of the necessary information base, the wide use of analytical tools from various areas of professional activity: audit, valuation, business analysis, business planning, and others, most of which are regulated by relevant international standards. Expanding the analytical tools in its work based on international auditing standards, international financial reporting standards and others in the process of debt restructuring will contribute to achieving this result.

Each of these documents has its own purpose and scope of use: from requirements for the formation of financial statements as the main source of analytical information, basic assumptions and concepts to ensure further effective work, external and internal audit of this process, to the use of a specific set of analysis methods (techniques) depending on the method of grouping tasks of the corresponding direction and sub-direction of analytical work.

Table 1. International regulation of the basic requirements of analytical tools and target requirements for the interpretation of analysis results

N	Document (standard) name	Purpose and interpretation of analysis results
1	Conceptual Framework for Financial Reporting	General requirements for financial reporting, basic concepts, qualitative characteristics, elements of financial reporting. Basic assumption – going concern, accrual method, concept of preserving physical and financial capital.
2	International Financial Reporting Standards	The accounting system is the main source of information about a business entity. The procedure for preparing and disclosing financial information by companies.
3	International Standard on Auditing 520 «Analytical procedures»	Definition of analytical procedures, their classification, methodology of use in the process of auditing financial statements.
4	International Standard on Auditing 570 «Going Concern»	Financial, operational and other signs of business continuity threats.
5	Business Analysis Body of Knowledge. Business Analysis Standard	A body of knowledge that describes the tasks, methods, and competencies required to successfully perform business analysis. Interpretation of business analysis, standardization of basic methods (techniques) of analysis depending on the method of grouping tasks, which is relevant to the relevant direction and sub-direction of analytical work.
6	Global Internal Audit Standards	Domain IV: Managing the internal audit function: strategic planning, obtaining and allocating resources, building relationships, communicating with stakeholders, and ensuring and improving the effectiveness of the internal audit function.

Source: concluded by the authors

Framework for Financial Reporting, a necessary condition for ensuring the continuity of operations is the fulfillment of the condition of preserving physical (fixed assets) and financial (equity) capital. The indicator of the fulfillment of this condition is the increase in net assets, which is possible on the basis of profit. That is, the fulfillment of the conditions of this concept is directly related to the efficiency of activities. The main analytical indicators of the concept of capital preservation in domestic practice are a system of coefficients:

- physical capital: coefficient of wear and tear;
- financial capital: coefficients of financial independence (equity concentration), debt, equity mobility, provision (coverage) of current assets with own funds, and others.

To increase the validity of the conclusions, the independent expert on financial restructuring must use international auditing standards (ISA): 520 "Analytical Procedures in Auditing" [4] and 570 "Going Concern" [3]. ISA 520 addresses analytical procedures in the context of the relationships between financial and non-financial information, which is very important for the expert's primary task, when he must use all information that may be relevant, useful and important to form an overall conclusion. Among the generally accepted analytical procedures, attention should be paid to: comparison, horizontal, vertical, trend analysis, financial ratios, multifactor analysis, modeling, and others.

In ISA 570 "Going Concern", the expert needs to pay attention to signs of a threat of cessation of continuous activity, which may be the main reasons for the insolvency of debts that are subject to financial restructuring.

1. Excess of liabilities over assets. This situation is possible when equity has a negative value. The reason for this is the presence of systematic losses, which leads to the excess of the balance sheet item "Uncovered losses" over other balance sheet items. The Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures allows the debtor to apply to the commercial court within a month with an application to initiate bankruptcy proceedings if the amount of monetary obligations, the due date of which has come, exceeds the value of the assets [5].

2. Excess of short-term liabilities over current assets, i.e. negative value of working capital. The main reason for this situation is also systematic losses, i.e. inefficiency of activities that do not meet the requirements of a market economy.

This poses a threat primarily in the short term. This can be demonstrated more clearly by interpreting this situation:

- from the point of view of distribution of sources: non-current assets are covered in full by long-term liabilities, all equity and part of short-term liabilities. Current assets are covered by the remaining short-term liabilities;

- from the point of view of solvency: the outflow of cash flows exceeds their inflow, i.e. there is a negative net cash flow. Conclusion: the business entity is insolvent.

Based on the importance of working capital in ensuring business continuity, it is mandatory to use this indicator when analyzing operational and financial forecasts with a view to prospective financial reporting, which is especially important for an expert when preparing short-term and long-term forecasts.

A systematic approach to analysis also involves the use of appropriate relative indicators. For working capital, the basis for calculating financial ratios can be: total assets (balance sheet currency), equity, current assets, etc. Each of these ratios has its own purpose for diagnosing the financial condition in order to eliminate possible financial difficulties.

Conclusion

Timely diagnosis and monitoring of the threat of possible insolvency plays a major role in ensuring the continuity of the business entity's activities. The effectiveness of this direction involves the increased use of analytical tools based on a system of key indicators of the potential need for financial debt restructuring. The effectiveness of the work of an independent expert in the process of financial restructuring depends on the ability to use modern analytical tools regulated by ISA and the Conceptual Framework for IFRS when analyzing financial and non-financial information. A systematic approach to using key indicators provides signaling of a possible critical financial condition associated with the inability to timely fulfill monetary obligations to creditors. This, in turn,

involves establishing recommended values for these indicators at the national level in the relevant analytical methods approved by executive authorities, taking into account the technical and economic characteristics of the industry. Solving this issue is especially important in the post-war period for the restoration of Ukraine in order to activate investment activities.

Bibliography

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). Zakon Ukrainy "Pro finansovu restrukturyzatsiiu" vid 14.06.2016 r. No. 1414-VIII [Law of Ukraine "On Financial Restructuring" dated 14.06.2016 No. 1414-VIII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2016(32), 555. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text> (accessed March 1, 2026).
 2. Sposterezhna Rada. (2017, January 24). Vymohy ta rekomendatsii do zvituv pro provedennia ohliadu finansovo-hospodarskoi diialnosti borzhnyka [Requirements and recommendations for the report on the financial and economic review of the debtor]. Retrieved from <https://surl.lu/nubjhw> (accessed March 1, 2025).
 3. International Auditing and Assurance Standards Board. (n.d.). International Standard on Auditing 570 "Going Concern". Retrieved from <https://surl.li/uodotr> (accessed March 1, 2025).
 4. International Auditing and Assurance Standards Board. (n.d.). International Standard on Auditing 520 "Analytical Procedures". Retrieved from <https://surl.li/uodotr> (accessed March 1, 2025).
 5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva [Bankruptcy Proceedings Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2019(19), 74. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (accessed March 1, 2025).
 6. Ionin, Y. (2025). Finansova restrukturyzatsiia subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti: analitychnyi instrumentarii. *Economic Analysis*, 35(2), 225–232. <https://surl.lt/jzxwoi>
-

Bun de tipar 20.07.2026
Coli editoriale 32,95. Coli de autor 32,60. Coli de tipar 43,15.
Comanda nr. 53.

Serviciul Editorial-Poligrafic
al Academiei de Studii Economice din Moldova
Chişinău, MD-2005, str.Bănulescu-Bodoni 59.
Tel.: 022-402-910